

Cim 4454-
-4455
Mf. 5827

7.11.17
63

xl. a. 34

PRYATNY

PRZYMIOŹ.

W KRAKOWIE.

W Drukárniéy Lázárzowéy: Roku
Páńskiego, 1581.

Cum gratia & priuilegio S. R.M.

Wydrukował Piotr Wójcik.

Cim. Qu. 1454-55

WOYCIECH OCKO,

Króla I. M. Medik, do
Czytelnika

Wykli wiec ci / kto-
rzy Księgi piśa / dla obro-
ny iakiey / albo czasem dla
poratowania swych for-
tun / pod czyie sye skrzydła
wcietać: a deduciac y pra-
ca swa / y siebie sami / tylé
faworu dostawać / ileby sye im do pochwały / a
napotym do takichże spraw czynienia / dosyć
być zdało. Ja izem w tym przymiocie nie su-
kał niczego inšego / iedno dobra pospolitego /
oyczyźnie iako być mogło nalepiey y napilniey
w tym służyć / tym podobno podziękowania y
wdzięczności wietšey od ciebie bede godziem:
gdyż nierozumiem / aby sye tak kto sprośny na-
lażł / coby iedno choć z grubą ładą cole na świe-
cie znał / coby mi tego przysądzić nie mógł / że
to przez pracęy wielkiey / wylac sye niemogło:
a medycy y w rzeczach biegleyšy / tym bäržey.

A ij

gdy na

gdy na przymiecie plaſzcz Hippocratow / Gá-
lenow y Awicennin wyſzawſzy / y z nowého
kroiu tych mówie wieków przednieſzymi lu-
dzimi ſtoſowawſzy / przyznaia ſnaśnie / ilem pra-
cący / iako trudney / y iakię wdzieczności go-
dneý / tu podiał. Czego abym byl do Krola Pa-
na ſwego / albo ktorého z tych co po bok iego ſia-
daia / przypisać nie mógł / kto rzecze : gdyż ſye
tu takie rzeczy traktuia / ktorých Dwór / Szym
Woyna / y inſze znaczne ziaſdy mnie poſluga-
mi ſwemi bawiać / occaſiey piſania w rece po-
dały. Lecz iż v naſzych ludzi / co wiec czaſem rze-
czy nie biora tak iako ſa ſamy w ſobie / pod ta-
kim Kſiaż tytułem / ledwie mi ſye zdało cud-
nie / albo Krolowi Pánu ſwemu / woyna tak
wielka / a trudna zabawionemu / albo ktorému
z Pánów to oddać : tobie Czytelniku odda-
wam. y powtarzam ieſzcze raz / jem to z praca
wielka piſać / tylko ſamo przed oczyma miać / a-
by naſz iezyk / a w nim ludzie / rzeczy ſye wiet-
ſzych / niź do tad imuiac / w medycynie / tak
leczac / iako y mówiac / nigdy ſproſiły
mi nie byli / a mnie ieſlim zaſtu-
żył cudnie podzie-
kować.

Przymiot

PRZYMIOT V

Księgi piérwſzé.

Przymiot albo dwor

ſka niemoc nie inſzego nie ieſt /
iedno zbytek iadowity w czło-
wiecze / w atrobe y krew pſu-
iacý : ſkad ciało od porządku y
poſtánowienia ſwego przyro-
dzonego odpada / y za rozkrze-
wieniem iego zaraźliwie niſzcze-
ie / żywot nieduży z przypadków
dziwnych odnoſiac. Bo iż ieſt
iſtnoſć iego iadowita / rozmaitym ſpoſobem człowieka
zarażać może / tak / że nie tylko z nierządne-
go obcowania
miedzy zarażonemi / ale też y zſkazy / zpoſcieli / zcałowania /
od ſklenice / y z małych a nieſpodzianych początków by-
wa : iż czego ſye iedno zarażony dotknie / a zdrowemu do
używania poda / w tym go przedko zaraża obdarzyć może :
a to przeto / iż iad ieſt barzo ſubtelny / y do la-
da ciała przed-
ko lnać : wſakóż nawieć z nierządne-
go obcowania / y
ciała przy drugim zagrza-
nia przypada. Co acz ſna-
dnie widziem w inſzych rzeczach / iż dzierwo zgnie /
wino ſkwa-
śniatę / zboże zepſzatę / ſwieżemu albo zdrowemu przymie-
ſzanę zepſować może : Ale cóż nature człowieczę : Która
ieſt tak ſłaba / y do odmiany przedka / iż la-
da iey co wnet
zawadzi : oczym mówiac / abym opuſcił na ten czaſ zara-
ze / ktoraz całowania / albo od ſklenice przypada / pát-
rzy na wietſza / iako za nierządne-
m zarażonę zepſciem / tę-
że nocy / a ſna-
dż téżę godſiny / by morowe powietrze tak

A

ſye wkrá-

Tomitani.
Petronius.
Bottalus.

sye wkradnie / iż nie tylko członki rozmnożeniu służące / ale wszystko prawie ciało znacznie napelni: bo wnet przypada taka trwoga / iż głowa boleć / sumna y ciężka być musi: serce dżić / albo melankoliczć pocznie: Watroba a tąż napięrwę (bo ten przymiot w nię prawie złość swą wszytkę funduje y zasadza) ták sye odmieni / że wnet gorzka krw ciálu czyniac / przynosi opadnienie albo ochudnienie / spetna barwe / młdłość przednichsyh członków: y iesli sye barzo zarweżmie / albo na Complexia / to iest ciála przyrodzone postánowienie słabé trafi / albo że rozum nierządne go a wsietecznego obcowania niepohamuje: wzody y niemocy rozmaite / za soba przez przestánku pociągnie. Które to przypadki / acz sye do czasu w naturze mocnéy wtaić albo wtęć mogą / wszakóż iáko iad psá w ściekle go / skryćie y niespodziano sye wynurzy / folgnie czyniac żadnym látam / żadney płci / żadnému stanu / żadnému kráiorwi: ták / iż kto go oberwie / dolęc go musi nie pomálu. Żeád niż co pocznem przyznaymy / iż to iest iesona kázi a biez Boży / Który tudzież za temi rzeczámi idzie / co ie ludzie lubé a sobie miłe być rozumieia: odnośac za nie żalosné a strásliwé vpominki: ná Które pátrzac znaczney pomście Bożey to przypisac każdy musi: A ono ten przez nosa / zwierciádly / z gwiazdami ná czele / przez zębów / przez ięzyka / z żyłami pokurczonými / przez mowy / chrap / tchnie / z dżiwónými wlamy / albo dżurami / zguzami / z blachami po ciecle / ták iż wypadek iego zdrowia / w wszytkim snadź zlez z oczu dobywa: a wiec w każdéy płci: zaczym niemoc roztrzewiona / niesie rozmaite a ciáło psuicacé przypadki. a ślad by mu tá własność / y iádowi iego ták gotowa a zarázliwa z ciálem naszym nieprzyiażni / rozwodzac sye ci / co o tym piśa sęroko / doysć niemoga Kórym sposobem ták skłaradé przypadki z soba niesie. bo acz to iedni do nieba obracali / iżby iego biegi albo spirawa to przynosić miała: Dndzy iżby sye to skryta naturze tylko

sámey/

sámey / a nie nam wiadoma przyczyna dżiac miała: Dndzy zapsowaniem krwie / y częśc w melankoliczną / częśc w phlegmistą obroceniem: to ták wszystko być może / gdż widziem / że insie przypadki czynię zwykła w melankolitu / insie w Kolerytu / insie w Phlegmatytu / biorac z soba własność krwie / a obracaiac iá ku swéy skázie / y przylaczaiac sye do każdéy prawie płci / albo Complexiý / y do każdéy niemocy / iáko Protheus albo wicheryáki: trudniac zdrowie ludzkie y nature psuicac: iż choć potężnie sama przez sye skargac zdrowie y strawie nature tá choroba może: wszakóż nie iest niemoc / do Którey gdy sye przylacz / aby iey do wycierpienia / y do wleczenia trudniyshey uczynić niemiała: Żeád powietrza ruszenie / Kureze / głuchosc / Káśle / pulgłowy bolenie / zawracanie / dycharwica / watroby zápalenie / Żyl zátkanie / Żoladka niestrawność / neret goracosc / Krzyżá ból / wody záwsciagnienie / Sciátyka / Podágrá: każda mowie z tych tym trudniysza do porátowania bywa / ślad téż niesprośné discursi / albo bádania ludziám w rzeczách bieglým wrostly / iesli ten przymiot za Galená albo Hypocrátá / albo insy ch niż nášego wieku czasów bywał: Bo iż té przypadki w wszytki / Które za soba przymiot niesie / od nich sa opisane: cos do podobienstwa / iżby go znac mieli: bo y ból wśelaki w głowie / y włosów oblecenie / albo opadnienie / y zá wielkiemi a ostrými káślami nosa vgrzyżenie / dyszenie / niestrawność / womity / chirágrý / wzody / y té wszytkie insie choroby / y znali y leczyc vmieli: wszakóż nie z téy miary: bywały té tam w prawdzie niemocy / y rzadko y pewnym ludziám wedle czasów: ale nie z ta fury / y nie ták iádowicie y przyrzutnie: bo to nie była slychána / aby młodym zrázu táké káśle / Krosty goracé / zgnila ropa z Kozenia / dymiona / rány / zaráz za dostaniem albo przyrzuceniem być miały. a co / iesli zaráz w iednym chorým té wszytkie sye nayda: a iesli co / tedy lekářstwu sámé to okaża / Któ

A ij

rych oni/

rych oni/ani znali/ani słychali: bo gdzie Hipocrates albo Galen o Salsie/ o dzewie albo o chmie rozpoczynal: a na ssa mila sarrucha pomsta barwiersta/ aza im kiedy w myśli był: a okrom tych rzeczy przymiot włeczon być nie gdy niemogl. wmarwiając to wprawdzie w Awicenne/ a by trad z przymiotem iedno być rozumiał/ gdyż własność oboia niemoc/ prawie zgodna a spólna syc mieć zda: ale to tsc niemozę: przeto iż trad (przeklectwa Bożego w starym Zakonie znat) przyczyny barzo różne y poczattki ma/ gdyż bierze moc swa y rozszerza złość/ zaczynając syc we wnętrzu od watroby niesprawnej/ zla a zgorzala krwczyniacz/ y idzie aż na wierzch do stóry/ specac ia wedle własności Complexiów: czyniac w melankoliku iako stoniowa/ gruba a chropawa/ czerwona albo sina: w Koleriku/ żółta cos do lisa podobna: w Phlegmatyku/ biala/ mragowata/ do lupieża weżowego przyrównana: w tym co był dobieć krwie / y co namnię wilgotnościami zbytnemi zepsowaney/ dawa odmiane po wierzchu: tak stóry gruboscia dla krwie zapiektley / a iakoby w gruzle zerzalecy do Lwa ia równac chcieli: A przymiot z wierzchu syc poczynając do wnętrza / a skamtad zas po wszystkich cieie pożarem idzie: A iesli co tedy to lekarstwa pokazal tak iż ktoby ie zamieniwszy / ktora z tych niemocy leczyc chcial / podobno niemoc rozdrażniwszy malo dobrego sprawi/ owsem zatrudni. a iest ci tak/ że trad/ przymiotowi iest barzo podobny/ tak/ iż utwierdzona albo zastarzala france własnym tradem nazwać mozem / bo też przemierzłość y też zaraze w sobie ma: ale trad iest rzecz nie włeczona/ nadto odcymuje ciálu czucie/ tak iż w onych kratach kiedy syc tredowaci rodza y nadywia/ kiedy ie aby ludzcie niezarażali z miast wygnac chce/ Doktorom ogladac y sadzić dawata: ktory zwoltfsy nagie w tyl gdzie is gla kola/ pytaiac gdzie albo iesli boli/ prawie tredowaci czuc malo albo snadź niemoga: bo krw zewrzala/ spies

Kla/store

Kla/ store iako zmartwiona y nie czynna wezyni: w tym też y włeczon być nie moze: gdyż iest iako kancer powstachny albo wpytkiego ciála: a kancer kto leczy / albo ssa leie/ albo chorego zabie chce: bo predzey leczoni umieraia/ niż ci ktory go póki być moze glascza. Przymiot iesli syc nie tak zastarzale / poratowan być moze: y to co na store albo na wierzch przyniosl/ nie trudna odpedzić: iesli z rozumem syc z nim obchodzac / slusny naturze ratunek bedzie dan / a zwlaszcza w naturze a postanowieniu ciála dobrym: wedle ktorego to/ odmiany różne a dzwone stutki wyprowadzi. Bo iż trzy sa przyrodzenia/ albo rzeki raczey krwie nasey czesci / melankolia/ cholera/ phlegma/ wedle ich własności barzicy albo mnię iad syc ten to zarzy: czyniac pospolicie w koleryku story zespecenie / li saie/ swierz / krostki bolace iakoby iagelki / albo iako ospice / ogien piekielny / dzury ciála zwiercenie / aż do kosci / bole nieznosne/ womity wielkie/ glowy pul bole nie/ zawracanie / odrozumna testnosć / kassel / pluca raniacy/ y wiecay. w Phlegmatyku/ guzy serokie / ciála o ciężalosc / glowy ból / wssu / oczu/ zyl zatkanię/ iezyczka spadnienie/ podniebienia zranienie/ wstawiczne plwanie/ zoladka/ neret/ watroby zapsowanie/ podagry/ grzbietapacierzy/ krzyza/ klocie y insie. w melankoliku/ krosty/ lisaię sine/ czarne/ guzy zatkamieniale/ wrzody iako wagl palace / y wnet miysca na ktorym zasieda / a barzo syc rospala/ martwiace/ w glowie wielki sum y dzwona niezgode/ tak iż myśli swobodney do potrzeby niedopusci/ serce zarażiac rozumu umiemysa/ klopoty/ plące/ przez potrzebne strachy czyni: Zatem niewiastam testnosci y co kordyatk zowia z omglowaniem choroby / a zwlaszcza gdy im rzeczy przyrodzonych zawsciagnienie/ a tamtych zbytnich wilgotnosci ku gorze odwrót wezyni: przytym słodzona bywa zatkana / odeta / otwardziata / bolaca/ ktora do zoladka podawaiac mul / y iakoby zdrozdzala

A iij

Krew

Guido de
Caul.

Arete: lib: 2.

6. Aph: 38.

Er ew trawienia dobrego vmnieysza : a iż każda krzywda
 żołądkowa / wotrobe boleć y dolegać musi / Er ew w wa-
 trobie psnie : a stąd ciała posilenie odęymnie / Erase albo
 głódność przyrodzona odmienia / y smiada albo singa a
 tu schorzałemu podobna czyni : A iesli kwartane ze wste-
 chnienia krwie przyniesie / niustawieczna w Paroxi-
 smiech y niezbytą pokaze : za kthóra / po oziebnieniu
 ciała a strawienia ciepła przyrodzonego / a czego suchot
 albo opuchliny wiec chory czekać ma : co przez zatrudnie-
 nia y testności wielkiey y Medykowi y pacjentowi być
 niemoże : gdyż te melankoliczne niemocy między wszy-
 ściemi bywają naupomnieysze / y mnię lekarstwowi wstępu-
 iacé. Ależi sye zrzadka wprawdzie trafi / aby tak własn-
 ie a siezerze z iedney samey / z ktorey tych części krwie / me-
 lankolieny samey / albo kolery samey / albo z Phlegmy
 samey / the rzeczy dziać miały : bo w bólu y w każdej
 niemocy / choć część iedną niż druga bierzey / wśakóż
 wszytko ciało chorwie : także we krwi / chociaż z ktorey z
 tych wilgotności zbytek sye pokaze / wśakóż idzie to
 z całej masy / albo rzeka po polsku ze wszytkiey krwie /
 kiedy sye zapśnie : iednakże stąd to sadziem / ktorey przy-
 rodzenie dało naywietśie panowanie / iako zowiemy ied-
 né go kolerykiem / drugiego melankolikiem : bo to w nim
 drugie humory albo wilgotności przewysza. wedle tego
 tedy / różne skutki y przypadki czyni : iako to widzimy w
 iednymże cieie / iż gorętsze członki przedzey dostaia / y cie-
 żey boleia : a nie tylo to wcomplexiach / ale y różnych krá-
 iów w ludziach znać sye dawa : Hispánom / y Portugál-
 czykom pospolicie glowe ogryza / guzami / tupieżami / ko-
 ści wysadzeniem mordue : iesli to dla gorącego kráiu /
 iesli dla ich mozgu bystrego / a do zapalenia łatwiego :
 Francuzom / naczesciey nogi niżli ktore członki nąchodzi :
 iesli przeto że wiele razów przez dzień iedzac / wiele cho-
 dza / albo przez widchnienia pilke grata : Wlochom / acz

skryte

skryte części niż inszym nie mnię / ale twarz / usta / nos /
 bärzo często : iesli dla perfumów / albo w całowaniu ro-
 spusty / ieszczem nie odmyślił. w nas w Polsce / wś ytko
 co w wszytkich / wezynie vmie. ale osobliwie ten mowie
 niecnolliwy przymiot / żołądek / wotrobe / sledzione w
 opiek bierze : Niewiastam przyrodzonych rzeczy zahamo-
 wanie / y serca dżenie czyniac. Przeco : Bez wielkiego
 pytania mozesz sye y sam domyslić / przyczyna być nasze
 miłe obżarstwo / w którym nas ani wstyd / ani boiażni
 Boża / ani włomek zdrowia / wrócić a powściągnąć mo-
 że : w czym wiecéy niż bestie niemé / bezrozumnymi sye
 okazuemy : choc a wiedzac / tu zdrowia wśerzbieniu /
 potym tu zniszczeniu idziem : tak / iż by też był z obcych
 kráiów do nas przymiot ten strasliwy nie przyszedł / snadź
 by sye tu był z naszych zbytków zalać a vrodzić mógł. a
 żeby sye to twemu zachwalstwu / a na obżarstwo wśa-
 dzeniu niedziwno zdało / że tedy ztoba isć musie / takuczkać
 powiem : Roku od narodzenia PAnistiego 1493.
 Osiny Kärzet Król Francuski / serca y rozumu wielkie-
 go Pan / podobnosy insie Chzescijanistie Pánstwa pod-
 sie / pod Włopolim przyciągnął / gdzie Hispáni ludzie
 chytrzy / mocą sye temu Panu brócić nie mogac / Solnier-
 ze mu chlebem z niegafonem wapnem pieczonym / wo-
 da otruta / nawet niewiastami plugawemi / od siebie z-
 miastá wypędzonemi zaráżili. co lud on Francuski / acz wá-
 leczny / ale z zachwalstwa popedliwy od nich dostawsy /
 tak między sie podzielił / iż z tamad wszyscy ten przymiot
 oberwarosy odciągnąć musieli / y wracaiac sie / a drugim
 wdzielaiac / na wszytko Chzescijanistwo rozestł : nie że-
 by go Hispáni przed tym niemieli / przywiezlić go byli z
 Indy / co na zachód Nowym światem zowa / zaraz zo-
 néni okrety z ktoremi sie Kolabus rycerz zacny nalazsy
 tam te kráie wrócił : ale ludzie kární / trzeżwi / mierni / w-
 strzemieliwi / stromnię sye z nim obchodzac / lecéy go

cier

cierpieli: iako skoro na Francuzy ludzkie przedkic / popedli
we / a objarte przypadl / przez wielkiego a zarazliwego w
sytkiemu Chryscianstwu wypadku rozszerzyc sie nie mogli.
stadze go od ich narodu / na wieczna hanbe Franca na
swalini: nie zebj im ziemka albo rodzeniem tamteczna byla /
iedno iz ludzkie nie stromni a objarci dostawsy / drugim
podali / a nie wgasnym ogniem zdrowia ludzkie w Eu
ropie podpalili. W ktorym to objarstwie / ze naszy ludzkie
z Francuzami wielka zgoda maia / y rownie zdrowia nie
samiac / y sile swey wiecety niz trzeba wfaia / na guz ra
dzi towia / a w opilstwie go iako w zagwi stre chowiac
barziet jarzo / y wietka zdrowiu pozoge przynosa : y lekko
to sobie wazac leczyc nie rychto poczynata : y sumnienia
o to miec niechcac / kieby go drugiemu co go iesze nie
mial / w nierzadzcie wdadza : gdzie sye tak spospolitowal
ten to przymiot / iz rzadki ktorzyby go w sobie iakiey stuki
niemial. co iesli o inszych narodach / madyzy medicy rze
czam sye przypatrujac sadzic chcieli : bezpiecniety o na
szych / y naprostsy to powiedziec moze. za ktorym iego
spospolitowaniem / y ludzkie widzac te ktore barzo ostadi
a zarazil / wzruszony / grzechu ktorzy popelnili sumnie
niem / a zeby na onoz miesce mał nie przysli / bolaznia /
do barwierzow sye wietkaia : y barwierze w ludzkie z prze
strachow obcych strwozone tak to w mawiaia / iz kaz
dego na franccie osadzaiac w opiek czesto barzo skodliwy
biora : tak iz coby go iedno zabolalo / choeby to praca /
przemorzeniem / purgowaniem / wypoceniem / womitem /
krwie wpuasczeniem / albo rzeczami przyrodzenia nie w
tlacemi wleczyc mogli / dekretiem nieodmiennym do izde
bki / ile niemoc gorzey przyczyny iey wybaczysy / Sz
rucha naturze ludzkiej rzecz przeciwna / albo Cynobu
turzeniem meza : nie pozyskawsy na moc / albo przyro
dzona sile. na ktora medik okiem prawnym napierwey
pozyszc ma / na sposob zycia / wielkosc niemocy / czesc

bolaca /

bolaca / y iey wlasnosc / kray / czas / nieba postanowienie /
y insze okolicznosci : a co nie mmieysa / sarucha co ia
smaruia / iaka moc ma / wiele iey dosyc / czym zlosc iey stro
mie albo morzyc / czego dla posilenia ciata do niety przy
sadzic / iako przed nia nature zgotowac / glupie zaniedba
wata : wiec iednaz mascia / chlopie / meza / starca / zol
nierza / niewiaste / iako swice iednym owugiem zazuwa
ia : nie insy kres powtarzania iey / iedno do wst przypy
dzenie pokladaiac : co iesli sye wiec niezdarzy / ze albo to
natura inedy obroci / albo tym sye lekarstwem nie ratu
ie / przedsie ont do tad polki albo w chorego zdrowia / albo
w sloyku masci / maza / z wielkim Bog zna tych ktore na
swoy opiek biora wlokiem : co tym sye dzieie iakom ci
wyssey powiedzial / ze tych rzeczy ktore chcac leczyc wie
dziec potrzeba / vmiec zaniedbywata : to iest / natury czlo
wieczey / iako fundamentu / na ktorym choroby sye wysytki
sadbza / czesci ciata postanowienia / y wlasnosc / y czlon
ka kazdego z osobna sprawe / chorob / a mianowicie tego
przymiotu / przypadki / y ich przyczyny : bo iako sa rozne /
tak roznie wybaczone byc maia / iako ida za soba / iz by
wata dawne / nie dawno przeszle / y terazniysie : miedzy
ktorymi a choroba nie nie srodkiem. wiec co naywietka
y natrudniysa / wyrozumiawsy niemoc / przyczyny y za
wsiecie / albo rostrzewienie iey / obmyslic lekarstw bylo
trzeba / zasadzenie albo przystosowanie : bo iz w iednym
dopiero sye zarwezmie / w drugim inz krzewi / w trzecim
tak sye rozgoscila / iz iey y w namniyszym czlonku dosyc :
w tym lekarstwo wedle potrzeby / a tych z osobna okoli
cznosc miarkuiac tak zrzadzic / iakoby spytany zwykley
odpowiedzi nie dal / iz on ma na to secret : co wierze gdy
go nierozumie / albo vnguentum magistrale : gdzie y to
wierze : bo ani on ani iego mistrz wiedzial co iest / ale go
wypisal z ksiag Leczarsowych / ktore wiecety niz iest wie
rzyc kaza. A ta dworska o ktorey my teraz / acz iest wiel

B

Pa /

ka/ ale wždy ma swé znaczne á widomé stopnie / z kthó-
rych każdy do leczenia swa droge/swa miare/y kres per-
ny. Bo nie byleci Pan Bóg nam nigdy tak nie miłosier-
nym / aby za pomsta á kážnia / wciechy á požalowania
nie uczynił: rozmaite kleska ludzkie karal/ ale też tudzież
za nia/gdy sye ludzie do niego z prośbami wciekali/dawał
rátunek: wkazując gniew/ że sye zemścić gotów/ kiedy
kto przykazaniem jego gárdząc rospuśtnie á plugawie
żywie: gotów też y to/ czym karze oddaliwszy/ w lepsze
wszystko obrócić: byle to po nas znal / że reke á moc jego
nad soba czuimy: w starym Zakonie áza nie dźwignęmi
chorobami nawiedzał/ morami / wrzodami / ié. Ale oto
za bliższego czasu świeższe przykłady wspomniem/tę zwa-
szając które medicy opisują. Hipocrates piše in Epidemiis
o dźwignych á barzo przyrzutnych swego czasu ognipie-
rach/ albo stawów/ łokci/ przednieyszych członków spry-
szeniu/á zapaleniu. czasu Tiberiusowego/o strąśliwych
chorobach/które tylko podgarłki krostami z raniemiem/z
dźwirawieniem/ á ktemu przyrzutnym ospecaly / Plinius
y insy piše. dądy o wielkich á ciężkich bólach / y z ode-
cia obciążliwościach sledzion. nie dawnych czasów gora-
czki/ y poty angelstie/z wiela ludzi śmiercią/po bzegach
tamtých północnych pánowały. za tym Schorbuł we
Szwecii y kráich tamtychże bzegów/ niemoc trudna
á do wleczenia wporna nastala. lat temu kłkánasćie/ iá-
ko we Włosyach / kilko iáko v nas/ petecie z gorączkami
zaráźliwými barzo byly: y gdzie w dom który weszły/przez
wielkiey škody nie bywały wleczone. w Rusi podgórnéy
ku Węgróm/ nastaly też łokci/ niemoc dźwirna/ co gło-
we wielkimi bólami trapiąc włosy powije y pokurezy/ y-
że iáko by gwoździ albo łoktków ich słowem zwyczajnym
mówiąc w okolo nawieśat. nie dawno/ rok przeszły/ áza
mal de Castren zfebza mala y kłáblem testliwéy choroby
po wszystkich Chryścijanstwie / od Portugaliéy pocza-

wsy

wszy aż do y zamożwesny niewiódzeli: nie mało takich
chorób Pan Bóg na ludzkie przepuszczając / prośacym go
mało nie zaraz reke podał / á ratunek pokazał. Ale coż:
przymiot przedsię ten nieczotliwy/ wszystkie wszystkich tam
tych niemocy w sobie złości zawarł/iż co która z tam tych
albo każda z osobná choroba przynosiła/ to ten sam wsy-
tko otrzymał/ y wszystkimi tam temi zarázami człowiek á
że porobić może/wkazał: co wielka nam pomsta Boża o-
kazuje: nie przeto/iedno że tak iádowity/przyrzutny/ y na
vmór zdrowie (ponieważ w przednie części pierwej á po-
tym we wszystko ciato wlega) niszczący: á co więcej tam
z tych każda niemoc iedno iednego kráiu sye być zda/ iáko
poty w Angliéy / Mentagry / w Rzymie/ Stodzony wiel-
kie w Britanniey/Schorbuł we Szwecyey/ Kərbunkuly
okolo Tarbony/wole w Sawoystich albo w Karyntstich
górach/trad temi czas y w Kataloniéy/ y w Maurytaniéy/
y to ie wspomniac sye swego czasu wiemy: ale stoga to/ ro-
znie może sye kto niemoca iáka zaráźliwa / by też y zápo-
wietrzona/ snadź samá odmiana powietrza á mieysca/ rá-
tować á chorobe odpedzić może: ale przymiot / iáko sye
raz gdziekolwiek zámiał trwa/ani poprzestac chce/y tak
teraz v nas y wszedy zaráźliwy y tak iádowity/iáko przed-
tym był: w czym niechay nas owych powiesci nie wwo-
dza/ aby teraz stronnieszy y mniey škodzacy był: sac to
bawli: zda sye tym co tho mówią różność od czasów o-
nych/iż go tak dobrze poznać y leczyć nie umieli/ani co go
mnożyło albo mu škodziło/ieście byli dosli: przeto w on
czas sye śerzyć á teraz zahamować przedzysby miał. Ale
ia pytam: ázaż teraz strómnny? áza nie témiz wpominká-
mi dworzan swych/albo tych co nan gonis obdarza? áza
go nie z iednego niezgodnego z plugawą zescia/ zaraz o-
berwać może: áza nie wnet ból/ rzezanie/ w głowie su-
my/ ná wnetru zwińanie ropi z strytych mieysc żróbto:
áza nie też przypadki co y dawno nieopatrznému albo

B ij

niemier-

niemiernemu przynosi: powiemci / czemu sye wydzirwie
nie moge: co Tomitanus doktor ieden tych czasow w Pa
derstiey skole pierwszy napisal / o iednym mlodziencu /
lat dwudziestu y dwu / ciata / krwie / y plci / barzo cudney y
dobrey / ktory bedac dotad w panienstwie w Wenecyey
od drugich do nierządu namowiony / za zesciem z zaražo
na tylko iednym / choc mloda / cudna / y zdrowey barzo
podobna byla / tak wiele oberwat / iz teyze nocy w czlon
ku grzesacym wielki bol uczul: wnet nazajutrz zapalenie /
spuchnienie / spyszczenie / zranienie / za tym do dwu nie
dziel dymiona ciezkie / ktore do rak chirurgowi przysc nu
siaty / y za czasem przeciete wyctie: ale nie to iego czysca
koniec: po trzech miesiacach wpadl w holenie czlonkow /
w podagre / y w chiragre / zaraz gdzie go pylarella / to
jest wlosow zewszad oblecenie albo opadnienie nastlo /
zaczym ospecony / iak melankoliczcie / bladnac / schuzac /
gnusniec / smetny y do niezego niezgrabny byc: az salsz
dzewem / bol tak dobre rozjarzony / radsey wlywal niz
wypadzal: wszakoz pilnoscia. Medykow iako mogli ze
zlego razu wstural. Tu tey porwiedzialcibym naszym przy
kladow niemalo: ale z swiezszy przyklady gdyz sa miena
wisici pelne / na plac sye wyiezdzac nie godzi. ato do te
go mowie / iz tego przymiotu iad / niaska sye nie zelzyt /
owsem tak teraz / iako przed tym ludzie zarazone niepo
malu meczy. to w prawdzie jest / co y w inszych rzeczach
podziwienia godno / iz nie kazdemu iednakiey nieprzyia
zni okazuje: iednym skodzi barzciey niz drugim: patrz / o
wo miedzy dworstkami zuchwalcy / opilymi / wstecznymi /
a odsromatymi ludzmi / widziem iz kilko ich / ba czasem y
kilkonascie zara / w iedney toni bedac / iedni sye z nich o
blowia / a drudzy niaska: ieszcze dzwoniyska / ieden ober
wie grzesacego czlonka zranienie / drugi syfki / drugi rze
zanie / drugi smrodliwa rope / drugi w glowie sum / dru
gi w stawiech bole: a co za wiem / iaka roznosce zlych rze

czy/przy

czy: przypisamy to wolej Bozey a zradzeniu / nasemu ro
zumowi niedoscignionemu: do ktorego kiedy sye czlo
wiek by tez y w grzechu wcieka / odnosi pomoc y widzi
gnienie / wedle wiary a prosby: wlasnie iako okret / albo
lodz wyrwicon / iednych topiac / drugich ze sye snadz y
niezmaczaja ratuie. po powietrzu gdzie sila zuchwalcy
a mocnych umiera / pozostawa czesto dzieci albo mdlych
nie malo / ktorych ani palec wten czas zabolal. iuz to la
sce Bozey przypisuiac mowmy o przyrodzeniu / obyczaiem
przyrodzonym: a zlozmy to na sposobienie ciata wedle
complexiow mocney: ktora to complexia iesli wiecey ma
ognia albo goraca / wiecey chci / ciato slabsze / rzedsze / o
tworzyste / rychley temu iadowi podlega / y dluzey do
stane / zatrzymawa: iednak widziem / ze mniy starzy nizli
mlodzi / mniy niewiasty niz mezczyzna / ku dostaniu go spo
sobni sa. starzy przeto iz sa zimni: acz w prawdzie Phle
gmy y plugastwa / ktoreby malo drugie do siebie ciagnac
pelni: ale iz ciepla przyrodzonej niedostawa / ktore to jest
iako sprawca pierwszy y wyszy wshytkich spraw / y poste
pkow w ciatach zywiacych. niewiasty choc sye kiedy zara
za / to wielki ratunek maia / ze im co Miesiac natura da
la krew czysciec / y z dobrej wolej wyrzucac / co by iedno
miaty wilgotnosci zbytnej / a ciato obciazajacych. tak
ze tym co rodza / wiele za rodzeniem y ich oplawami te
go odchodzi: iz y zarazone prze te przyczyny sye latwia / a
za zdrowe chytym wdawaja: wszakoz iednak y niewiasty
y starzy za swe maia: bo gdy sye przymiot zawezmie / a
rozgosci / na reguly nase ani ciepla przyrodzonego dost
tek niepomni: ale meaty wshytki zawrze / a do serca y wa
troby albo czlonkow przednieyszych sie obraci / y srogo tra
pi / a ono cieplo / duchy / y krew zepsowanysy / gasi. iesci cie
plo przyrodzone przyczyna zywota dobrego / y chorob: ale
toz zle poteni smierci przed czasem kiedy marnie zgasnie.
a przymiot gdyz jest iad / ktory ie barzo przedko trawia a na

B iij

ture

ture osłabić umię: a prze to ciepło przyrodzone/iało prze gospodarza albo rzonice postępków ciał naszych wszytko sye odmienia: tak iż ani rosć/ani trawie/ ani tyć/ nawet ani plugastwo przyrodzonych pozbyć/ ani zdrowia zachować może ten który go wszczérbil / albo w czym znaczenie umnieyszył. A zaś/im go kto bärzięy vsfanował/a w ciele zachował: tym mu rzeczy wszytki zdrowo a iakoby poskurze ida: ię/pię/trawi/wesół/ochotny/do prac/spraw/ y wszytkich potrzeb wdątny: o czym rozwodzić sye w tym miejscu nie chce: to iedno przypominam / być choroby y zdrowia piérwsza przyczyna / kiedy go zbytęk z harmoniēy albo z kluby swēy w naturze naszēy nie wysadzi: a czymby między zbytami inšemi przedēy nišczęć/ a nie rychlęy ratować sye mogło/iało tym przymiotem: ieſze myśle/gdyż przymiot ten ieſt iako złodziej pod nim dołki kopiący/ prawie we wnetrznosci sye wkradający: ſkłodząc w członkach tych które ſa przednieysze piérwey/ potym po wszytkim cieie: ſkad wszyt / w głowie / w ramionach / w biodrach / a gdiēz nie zwiedzi: przeto tym pilniēy ſtarac sye potrzeba / aby tak iadrowitę a plugawę ciela zarażenie piérwey poznac/potym osadzić/ a potym leczyc sye mogło. Co iż w nas za złym zwyczajem bärwierzom tylko do reku przychodzi/ tych w tym ratować/ a dōge im do tego pokazać chce: bo narodu między inšemi w tym podobno nieſzczęśliwoſtego niemaſi / któryby ięzykiem ſwym mniēy rzeczy opifańch miał: a ſnadz kōryby ludziam narodu ſwego mniēy wfał / a obcēgo nie wiecēy ſobie porażał / tak/ iż w nas byle nie polać/choć wrwāniec iaki glupi y niemy będzie / wiary y ceny w naszych wiecēy ma / y wnet drogo oczy lupi / bzuć porze/ ciela rzeze/ guzy pali/mordue. do którego to leczenia my dla ludzi ięzykiem naszym niſz przyſtapiemy / naypotrzebnieysza ſie rzecz być zdała/prawie dobrze niemoc poznac. Co ieſli chytrym albo czułym medikom przed tym pracą

zadawać

zadawało/ a to w niemocach proſtych/ y iednēy ciela częſci właſnych: coſ w tēy kōra sye z przodku taic częſem bärzo dlugo umię: tak iż wiec żartem mówimy/ na ſtrytē lotry Bóg dać choroby trefnieyszy nie mógł: bo acz mówią nic nie/ pochwili ali kaſel/ blachy/ kroſty/ w ſtawiech ból/ gegnienie/ z noſa/ z geby ſmród/ tak/ iżby tē nabärziēy taic mówil nic nie/ ſama twarz o frāncy woła: ale to inſz kiedy poſeſſys wziawſy na wierch sye wkaſze: a kiedy weronatrſz ſiedzi/ nie ſnadnie ia osadzić: bo Zi pocrat napifał: O niemocach wnetrznich mówię/ coſ ſie prorockiego być zda. przeto nie ſtrwāpliwymi w tym będąc wybaczymy naturę paćientowe/ obyczaje/ ſpoſób żyćcia/ lēkarſtwa/ ieſli tym/ albo iaki przywył/ chorobe/ iēy przypadki / y wielkość: potym od Pānā Boga iako dawce zdrowia / y rzeczy inſzych wszytkich poczawſy / o lēkarſtwach/ nie o zysku tylko mārny / ale o podpomozieniu bliźniego choroba obciążonēgo myſlac/napiérwey ia ſkad poczni. Chory który w nas rady a ratunku w zdrowiu ſwoim ſchorzałym ſuka / aby otrzymał ſtutek ſwego przedſiewzięcia: to ieſt/ wſtromienie a doſtatecznē choroby ſwēy wlēczenie: niech sye nam wszytkich dolegliwoſci ſwych z ſtrony zdrowia ſpowię. do czego my baczzenie y roſadek przypuſciwſy / o lēkarſtwiech będziemy myſlic. a iż iako ſtarzy mówili / koniec rzeczy/ piérwſy ieſt w umyśle / a oſtātni/ w ſprawie albo w weczynieniu/ na lēkarſtwa iako na ſtutek rzemioſtā ſwego zmierzāiac/ przypadki w ſiebie wraſzmy/ miarkuac ie wedle complexey. A te iż czworakā znamy: bo albo ieſt kōwie bärzo dobrej kōra ſamā w niēm pānuie / a ta iako każda inſza ma ſwē znaki albo właſnoſci: taki człowiek bywa cudny rumiāny/ wloſów/ ciela/ koſci/ obyczaiów / ſtānu albo wrody piēkney/ ochotny/ wmoſny / weſoly / zdrowy/ rē. Albo będzie phlegmiſty/ a przeto blady/wloſów biały/ albo biatokurowātych/ rzadkich/ twārdych/ miāſſych/

proſtych/

prostych / leniwy / ospały / iako wody nalany / do spraw
nie rychły / nie porwoczy / zły pamięci / a co pospolita /
máło nie wietśa częś wypluie / niż zię albo wypije / w tē
lada z przyczyny chory. Albo Koleryk / który bywa żółty /
lisowaty / piegawy / popedliwy / zapalczywy / obrośty : te
go nayłatwiey oczy osadza. Albo melankolik / a ten by
wa śmiady / czarny / zasęptony / pomur / milczący / skryty /
mysłami zabawiony / pospolicie suchy / koscisty / a ciáło y
wzrost średni. temu sye tedy przypatrując / co który z
tych za przypadki sye trzymáa rády / wnet wyżrzyj : bo
każda z osobná ma své. w tym cie iedno vppone / abyś
głowy sobie máło tresttał / prawie do szkodła iako mó.
wia / complexa poznáć / rzecz to długiego w tym cwi-
czenia : a rzadko sye trási / aby kto tak doskonale iedney
complexey był / abyś go mógł śmieie powiedzieć phlegma-
tikiem / albo kolerykiem być : gdyż tak sye te rzeczy z przy-
rodzenia w nas pomięśały / iż iako w cieie niemaś humo-
rów tych różno / ale wszystkie soba : tak wszystkie w nature y
w ciáło iedno vložoné / ledwie nam miánować tego tym
albo owym dopuścza. wszakóż nayduia sye v nas tácy /
co albo prawie lisowáci / albo prawie czarni / wten czas te
go melankolikiem / owę kolerykiem nazwać możes. win-
nych kráicach łatwiey to sye poznáć y rozsądzić da / gdzie
máło nie wszyscy iednáko sye rodza / tak iż iáie iáin ledwie
tak podobné / iako Maurytá Maurytanowi / Hispan / Zi-
spanowi / A Tatarzyn / by go do piekła zaniósł / bo Ra-
in nie godzien / tedy helmu niezmieni : Naszy do wszystkich
podobni / bo w sobie taką mięśaninę máa / iż trudno
czasem nature iego wedle complexey osadzić : a toć też
przypomnie / iż complexa przyrodzona częśto odmiénia-
ia / kray / sposób życia / kłopot y inśe przypadki długie : ale
choroba osobliwie / która ciepło przyrodzone trawiać w
szystke krwi własnosc y krasę odcymnie : tak jesmy wiele
razów to sobie powiádać dopuścili / że człowiek w leciach

mlodych

mlodych od frásunków a od chorób długich osiwia / w
secht / siły / duchów / rozumu / y wszytkiego strádał : a cóż
przymiot / kiedy sye bázno záweźmie / sam sye przez sie ro-
dzi : bo iesli nápisat Zipostrates / że owi co káduł miéwa-
ia záwždy melankolikami sa / podobno przeto / że iako ná-
kazi Boga rády ani lékarstwa niemaś : a to ná sie wie-
dząc / záwždy sye boia. A przymiot czym nazowiem : też
kázia Boga. ieszcze káduł raz czasem w miesiac / eza-
sem tylko w iesieni / albo ná wiosne za wzbudzeniem phle-
gmistych / albo melancolicznych humorów przypada : ale
przymiot / aż pożarem wszystkie nature strawi / w ten czas
prześtarwać sie wiec zda. przeto / za ciála opánowaniem /
iż complexa y krwi postanowienie wszystkie abyś iey nie
poznal zepsnie : nie bázno sye frásuy : bo áczci w Koleryku
zepsowanie przedś / gorśe y škodliwsé bywa : w melan-
kliku / ácz nie rychlé ale trwála : w phlegmatiku też / nie
rychlé y nie tak goracé / ani tak škodliwe : wszakóż we w-
szystkich zgoła máło nie też złość okázuie : wylicza Braf-
sawolus przypadków tego przymiotu do trzech set : a my
krótke troche ale ważnych y naszym pospolitych obacz-
my. káśel nieustromiony / a z niego potym w niektórych
pluc zranienie / albo suchoty / w głowie záwracanie / mózgu
y blónet / w których iesť zapalenie / ból caléy albo poło-
wice głowy / powietrza ruszenie / żył skurczenie / głuchosc /
oczu bolenie / cieczenie / wysadzenie / w nosie rány / lupieże /
zaroszenie / zacerwienie / ieszczka częśte vpádniecie /
dziaśl / podniebienia zranienie / dycharica ciężka / chra-
pota / watroby zapalenie / żył zatkánie / żółdek nietra-
wiający / sledzione odeta a bolaca / testnosć / serca dzienie /
sciátyke / pedogre / krzyż albo nérki gorájące / reku / plecu /
koscí / ciála wszytkiego bóle / y zesłabienie / twarzy zespe-
cenie / poblednienie / oczy wpádłe / włosów leżenie / lisáie /
świerzb / guzy / spryszczenie / brodawki / y wielkie y czarne
albo czerwone / lupieże / skury powiercenie / zdziurawie-

C

nie/ná

Morb. Vulg. 6

in M. C.

nie/ na lada miejscu fistuly/ na dłoniach/ na łokciach łą-
ty/ y iakoby spárzenie/ smród ze wśystkiego/ a zwłasczą
z zagezanego ciała/ iako z gnilęgo trupá/ a osobliwie zge-
by/ z nosa: a kto to przez zamarfzenia sye wilczyć mo-
że/ Niechce wspomnieć owęgo plugawę y smrodliwę
z vpustu przyrodzonego ropy/ zranienia/ syfetu/ dynstion/
bólów y tām y sám chodzących/ stawów łamania/ sumu
w głowie/ guzów twarżych/ kóści wysadzenia/ albo gni-
cia: vmilkie/ nie wyliczając teſz daley: to iedno powiem/
co iest rzecz przypatrzenia godna/ że to wśystko w nocy
bárzięy niżli kiedy człowieka trapi: y na ten czas wrotne
swé na chodzenia/ cięzſze niżli kiedy inedy okazuje: podobno
dla nocy że zimna/ a ta niemoc teſz takż iſtność ma: al-
bo iż w ten czas ciało od prac duiowych vspokoione/ cie-
plo przyrodzone do wnetrza obraca/ y choroba tam zetrá-
dmona stamtąd wyrzucić chce/ boleie: albo iż po arm-
obiedni albo wieczerny trawia/ a w dobra krew obrocie
chce/ praciue: rzeklbym/ albo że iey to natura/ że stam-
tych kraów zachodnich iest: Ale wtaka queſtia ſyewodac/
iest iakoby owęgo ſprawa/ co pyta/ czemu ptołón gorſti/
takręca ſłodka: temu/ że to iey natura: tych rzeczy wie-
my ſprawe że ſa: ale czemu/ Bóg to miły wie: atoli w
nocy w nocy przymiot nacięſzy bywa/ od zachodu ſłońca
albo godzin dwie przedtym/ aż bliſko północy: a to wtá-
żdym przypadku: ale oſobliwie/ ieſli ſye z niem goraczka
iaka zeymie: aczci rzadko w prawdzie przy francy goza-
czka bywa: ale ze wſtechnienia/ albo z iakiey nagley od-
miány/ cięzka/ dluga/ a vpoma widamy. Która to goza-
czka/ ſnadż tylko ſamá complexiēy a grzeſzacęgo humo-
ru wſtazuje iſtność/ iż zphlegmy bywa co dzień/ z kolery co
trzeci/ z melánkolei co czwarty/ y to/ kiedy ſye prawię
proſta albo ſamá tráfi: a kiedy ſye zmieſza/ iakóſi zawnždy
z wſtechnieniem wſytkiēy krewie y ciała to widamy/ tak
ſye powiſſuie y ſlad pogubi/ iż nie tylko my/ ale Galen al-

bo iego

bo iego miſtrz/ trudno ia poznać miał. przeto niech nas to
nie zabawia/ abyſmy albo complexia na wſząd/ albo przy-
padki z niēy/ poznawac mieli: tak wiedzac/ że Medyk y
chirurg iest wnauce okolo leczenia miſtrz oczywiſty/ ktory
niema leczyć/ ani o niemocy ſadzić/ aż ia pozna/ a ciało na
oko wyjrzy/ a oſtatek ſpowieſci pacjentowey wſlyſy: tedy
wtęy mierze/ iako podobno y w drugich/ po vrynie mało
pozna/ choć to ſtarodawnych lekářów iakoby wiecha by-
wała/ za ktora té ſowili/ ktory im wierzyli: a teſz proſta-
cy/ iuż im y perſony y mieſca z ktorych byli/ ſrad miano-
wac kazali: nie poznamy ſrad: tylko w żyłach wietſzych
krewie poſtanowienie zápalone/ albo oſurowione/ a malé
bárzo inſe wnetrza/ pod pásem odmiány: na czym acz do
zdrowia niemáto nalezy/ wſakóſi do przymiotu poznania
bárzo máto: iednakże tácy miéwaia vryne metna/ blada/
przyzielni/ nieſtrawna/ przez obłoczka/ albo bárzo z má-
tem/ przeto/ że te máteria grubſza/ co przez nerki wynieſć
miała/ natura do kóści/ do guzów/ y do ſtawów obraca:
o pulſie/ ani tam myſlic trzeba/ acz takowi miéwaia
puls máły/ rzadki/ nierychły/ ſłaby/ y to wedle ciała: bo
inaczey v tłuſtych/ gdiſie żyły ſkryte: inaczey v chudych/
gdiſie wyſadzone ſa/ bija: co ſye rece grubey/ a rozumo-
wi nie cwięzonému obaczyć nie da: bo we wſytkiēy me-
dycynie/ ieſzcze podobno trudnięſey nauki/ choć iest po-
ſpolita y bárzo pewna/ nie mamy iako poznać puls: tak
mówie/ aby z niego ſámego co pewnego oſadzić mógl: w
tęy zwłasczá niemocy/ ktora po wſytkim cieie bedac/ a
co wiedziēc na ktorym mieſcu trapi: ma kto guzy/ albo
ſtawów bolenie/ albo fiſtuly/ a kto to z vryny albo z pul-
ſu pozna: iedno ſnadż Galen cwięzony w tym był/ co z
pulſu wiele rzeczy znał: a náſzych czasów Doktor Struſ/
człowiek acz w wielu rzeczach/ ale oſobliwie w pulſu vzna-
niu bárzo vczony. wſakóſi ci obádwa dobrze y mądze
nam o pulſach piſzac/ y do ich vznania dzwi iakoby otwo-

C ij

rzyć

De pulſibus
in ſphygmica

rzyc chcąc/klucze z sobą do Ciebie zanieśli. Przeto/wday-
my sye my z inſzey miary to poznać/ gdyż ieſt na oko z cze-
go: pomniąc tak wiele przypadtów/ Które ſa/ iakoż iuż
wyliczył/ przymiotowi rotaſnie/ a z żadna niemoca od ſtá-
rych opiſana nie ſpólne: w tym iedno ſes ſye zatrzymá-
wſzy/ abyſmy ſadzac niemoc/ mogli y iey poſtepek oſa-
dzić: bo iako w każdéy niemocy/ tak y w téy/ a ſnadź we
wſyſtkich rzeczách/ieſt czáſu różnoſć/ a w nim początek/
pomnożenie/ doſkonałość/ y ſchylek: początek/ kiedy ſye
niemoc doſtala/ a w ciało gdzie piérwey nie była weſtla:
pomnożenie/ kiedy ſye iuż krzewić a rozgaſzcząc iela: do-
ſkonałość/ kiedy iuż iakoby wiekſza być nie może: ſchylek
kiedy ſye przeſiła/ albo wſtawac poczyna. owo w tercyá-
nie/ co przezedni náchodzi/ piérwſzy Pároxizm albo ná-
ſciecie początkiem: drugi y trzeci pomnożeniem: czwarty
práwie doſkonałym ogniem: piaty/ ſóſty/ ſiódmy w prze-
ſilaniu być baczymy. tóż w każdym wzeździe/ albo guzie:
piérwey roſcie/ potym ſye czerwieniejąc zbiera/ potym
otworzy/ potym ciecze: a za każdym rzecz y tych okaza-
niem/ inaczey leczyć medykt/ albo chirurg muſi. Ktemu że
ten przymiot lekarſtw wielkich potrzebuie/ to ieſt/ albo
dziewa albo ſálſy/ albo mázania: abyſmy ná rzeczy które
ſye ſamy wſtác a ſtrómnym życiem zahámowac mogá/
mázac ſie nie kazáli/ ſtrzeżmy: bo wiece ieſli pácienta ná to
oſadziem/ a on ſye nie leczac y w tym nas nieſluchaiąc
ſam tak wyeli/ wiákim mniemaniu zoſtaniem? albo iako
nam w inſzych rzeczách wwiérzac ma: pilno pilno przy-
pátrzyć ſye trzebá/ ſkąd ſye bierze/ y iako roſtac ſye krze-
wi. poczyna wiece zrázu/ twarzy bládoſć/ poźółknienie/
oczu zmurzenie/ y pomodzenie/ włoſy lezacé/ z głowy y
z inſzych mieyſc/ obciążałość/ y gnuſnoſć/ a przez wrobie-
nia albo przyczyyny tak znaczney/ oſpáte/ ſpiácowané y iá-
koby ſtłuczone ciało/ roſpalanie ná czás/ y popádanie
reku/ a zwłáſzczá ſpar/ warg/ bláchy po twarzy/ y po

dłoniách

dłoniách/zeſnu głowá ciężka/ wuſſu piſt/ bóle y tam y ſam
po ciełe chodzacé/ a to wiece zá láda pracá: bo iako ſkoro
ſye ciało rozruſa a zágrzeie/ wnet duchy one albo dymy
od wátroby ſye/ gdzieſci powiedziáł początek a fundá-
ment téy niemocy być/ do głowy y ſercá rzuca: gdzie
tam té ſláchctné członki krzywdy ciérpieć niechcac/ one
dymy iako rzecz przeciwna od ſiebie odrzucaia: w tym ſer-
ce ſmetek/ dziwienie/ teſtnoſć/ głowá/ ſum/ ból/ nápełnie-
nie czuiac/ ſlábfie a podleyſie mieyſca zámiaata: ali wnet
fluri/ z których ſyia/ grzbiet/ łopátki kólac/ ramię/ ſtá-
wy/ wdy/ krzyże boleia/ żoládek ſye odſinowi y wzruſzy/
kłócia/ wiátry rozmaite pobudza: co wiecey/ ieſli wirgi
zranienie/ rope/ dymiona/ albo wnetrzne ſinrodlivé cie-
zenie/ które czáſem máło niebezpiewotné bywa: ácz wſy-
ſtko to iakoby mnieyſie kuſy/ albo drobnieyſie: którym ie-
ſli niezabieży/ a czego pácient czekać ma: króſt/ wrodzów
po wſyſtkim ciełe/ czáſem ledwie wleczonych/ czáſem o-
wydy co ſwiérzbia/ a po zdrápaniu iako palit bola: a co
wiecey/ ſpctné bliżny po ſobie zoſtawia/ w brodzie/ w wa-
ſie króſty/ albo lupięże/ czáſem ſaré/ suché/ czáſem czer-
woné/ zaſliwioné albo zropioné/ wpodniebieniu/ wódzia-
ſłách dziury/ iezyček wgrzyziony/ w noſie zdżenie/ które
zaróždy dłużyć muſi/ koſci przegnité/ guzy iako kámiennie
albo kłiy ſpietkłe/ ſum w głowie iako w mlynie/ dychawiz-
cá nieuléczóna/ tąganie w członkách/ a to przychodzi z
noca z takim wzaſciem y wtrapieniem/ iż w domu trze-
cim ſyſiec tego pomſte a ſkaranie Boże zá grzech/ kiedy
go y plaſtry wrażaia. gdzie ty iuż widzac práwie niemoc
záfundowána/ wkrzewiona/ co inſzego iedno o lekarſtwie
a rátmku myſlac/ powinienes powiedziéc/ do czego chory/
ieſli ſie wopiek tródy niepoda/ przyſć muſi: bo tak mizer-
nemi przypadtami zepſowane/ a czego ma czekać/ iedno
albo ciała ognicia/ albo koſci zepſowania/ albo suchot/
albo co ieſt zyſt w téy niemocy zmiłowania Bożego/ to

C ią

ieſt śmierć

jest śmierci : a jeśli co tedy tobie o tych rzeczach sadzacie
mu ważnie co jest y co być ma / mówić trzeba : a przyczyn
ny z skutkiem stosując to powiadać / coby sye rozumem
zgadzać zdalo : bo bärzo sye kazano Philozophowi albo
Medykowi sromać / kiedyby co powiedział / czego by ro-
zumem podeprzeć albo skutkiem okazać niemógł. a jeśli
tedy / tedy nam Medykowi w rzeczach lekarskich wysy-
skiego przyczynę dać przystoi. czego jeśli nie uczynię / aby
nas za mnieysze miano niż sye okazuiem / albo wdawany /
godzi sye. a opowiedzieć / y sławy albo minimania nie za-
wiesć mozem / jeśli Natura / Complexio / Niemocy istność
y zawzięcie / lata / obyczaje / sposób życia ic. wybaczym. bo
młody łatwiey niż stary / krowie dobrzey niż zepsowanej /
chłop prosty / niżli Pan / na początku niemocy / niż bärzo
schorzały / miärny / niż wsteczny / obżarty / albo leniwy / ra-
tować sye może. gdyż zwyczaj / sposób życia / a miära / do
tego tak maia / iż czasem y przez lekarstwo / albo za matym
ratunkiem / złego byle wczas / pozbyć mogą. skąd widziem
iż mniey wiesniaków a chłopow pracowitych / niż Pa-
nów / dla przymiotu Medykowi holduia : przeto iż chłop
gdy jeśli dostał / z siebie wyrobi / wypoci / wymysłnemi po-
trawami nierozdrażni / ani aby sye sierzyl dopuścić : a ci co
w dostatku roztosnię żywia / prze żywot miętki / obżarty
a rozpustny / trudno do zdrowia przysć mogą : snadź by
go y do Indy na owoc gwaiakowy zaniósł / nie mu złego
nie vlży / bo co raz leczyc sye daia / ale zaś co raz do tegoż
zbytku iako do kałuże swinia : a ono takich lekarstw y
y ratunek / iako owych co włódziach dziurawych siedzac /
a zalamia sye boiac wode co raz wylęwaia : gdsieby lepięy
dziure zatkanysy bezpiecnymi być. bo cöz po tym co raz
sye purgować / syropki brać / y inszych lekarstw używać /
gdy niemiära a piérwszy zbytek wróciwszy sye / wysytko od-
nowi : miära przeto / miära jest wysytkim rzeczam na-
ilepsze a naicudnieysze lekarstwo : bo ta nature ludzka

(Gdyż

(Gdyż natura nie inszego nie jest / jedno srodek albo miära
ta miära) zachowywa / y wswęy Flubie zatrzymawaiac /
od złych przypadków broni. jednakże y to pomniē / gdy
niemoc ciężka a gwałtowna / leczyc ia : a naturze polęci-
wszy / potym strzedz pilno / aby sye choroba wróciwszy / gor-
sza nie była : bo iżsiny to iuz nie raz zrozumieli / że przy-
miot ten ma swę stopnie / tedy przymiotowi matemu / al-
bo iuz lekarstwo odpędzonemu / miära sluzyc może : a wiel-
kiemu y prawie doskonale wkrzewionemu / Pan Bóg tyl-
ko sam / który moca swa a palcem reki wszechmocney / tre-
dowate oczyszciał / te nasze ratować umie. miarac dobra
y pozyteczna : ale ktöz kiedy w naszych kraich tak stró-
mny a rozumny był / aby z nięy wystąpić a na guz zało-
wić / z dobrzey woley niechciał / zwtaszcza w tęy niemocy /
która iako zlodziey na czas wtaić / na czas srodze sye wynu-
rzyć a zaszkodzić zwykła / prawda jest : ale ile być może
tyle sye starac / aby sye przyczyny co y namnię do złego
dawalo : a jeśli komu sye trafi / że w te sye sieć dostanie /
a bärzo sie wnięy prokile / o ięy własnych lekarstwach my-
slie / które sa tęy własności / aby ia zbepiecznictwem zdro-
wia wypadzaly. Niemoc ta ma swa własność / a podobno
iako Philozofowie mówia : Bogu albo naturze a nie na-
śemn rozumowi wiadoma / iakomci o piolynie że gorzki
wyssey namienil : tuć wspomiane Magnes : który iako
widziś ciagnie do siebie zelazo / czemu : ieszcze żaden po-
wiedzieć nie mógł : takze też y lekarstwa od Pana Boga
na chorobe te wkazane / iako dzierwo / falsa ic. czemu one sa
mę a nie insze / albo która własności : a miły to bóg wie :
ale że vleczywaia / y my wiemy : bo na oko że przypadki
dziwne odpadzaia / doświadczamy. tych to tedy przypia-
we niż ci opise / troške sye zadržasz abys obaczyl / że Me-
dicyna albo nauka lekarska / na trzy czesći jest rozdzielo-
na : na te która jest domowa / a okolo życia zdrowego sye
obięra. Druga apteczna / która wnetrzne choroby lekar-

stwy

Medicina
Lectura

stwy wypadza. trzecia rzecz / wedle której chirurg rze-
czy zwierchowne opatruię. zaniechajmy troche dwu po-
slednich / a za domowa iako pospolitsza na ten czas sye
weźmmy: to iest/ przypatrzmy sye tęz która sye dieta a ży-
ciem skrotnym para / w której naszymi nawiecy tak w le-
karstwach iako y przed nimi grzeszyć zwykli: ledwie wie-
dzac aby na tym co należało. są tedy rzeczy potrzebne iako
to choroba/ tak natura dobrze wybaczyć. a coż więcej: to
czym natura sye żywi y posila. a tych rzeczy Medicy o-
pisują ście. Powietrze na którym mieszkamy: potrawę
y trunki które żywiemy: praca y wczas/ którym ciasto
posilamy: spania/ y czułość/ którym członki y smysły od-
żywiamy: plugastwo z ciała idących wyrzucanie/ a ządzier-
żywanie / czym ciasto wypróżniamy: myśli dobrej która
pożytek/ albo fraszolliwicy która trwoży zdrowiu czynię-
my. pocznijmyż od wiatru albo powietrza/ którym ma-
my sye napilniey/ aby było dobrze/ przypatrzyc: bo to iest
co w nas duchy wolne y dobrze czyni / to które odmiáne
nawietśa przynosi: aby wiele o tym niemówić / aza na-
oko niewidziem/ co zima/ co lato/ co Jesień/ co Wiosna
vmie: czym inszym iedno powietrza/ albo goracem/ albo
suchością/ albo wilgotnością/ albo zimnem: a za ka-
żda odmiána/ aza nie insie ciast naszych wzruszenie: stądze
y choroby / mówi Hipocrates/ kiedy odmiána czasów/ a
ktemu wielka/ zdrowia też taka być musi: iż kiedy czas
niestateczny / też y choroby niestateczne / y do vznania /
albo osadzenia trudne. przychodzi káśle zimne/ goraczki/
morgów zapalenie lecie: suchot / biegunki/ kwartan / w
Jesieni dosyc. czemu: za powietrzem/ a nieba postano-
wieniem sye to toczy/ temu tak wiele ludzkie w Medycynie
mádry przypatrować sye káza / iako napierwszey natury
nasze odmiéniającey przyczynie: y niechcieli Astrologię
inszy ani Judiczy albo almanachowych aspektów / ied-
no wybacznie / iako sye natura do którego czasu wedle

powie-

powietrza odmiány ma. bo iż żywioły są / a rzeczy tym
stoja y tym sye mnoża / a człowiek z nich też wedle ciata
złożon iest/ tak im podległ/ iż przez nich być niemogac/ ie-
mi żyć musi. obaczmy goraco / albo zimno wielkie: aza
nieškodzi/ aza nie oboie zemdlie/ potym y vmorzyć może:
goraco rozpróśieniem duchów / albo ciepła przyrodzone-
go strawieniem / a iakoby gwałtownym pożarciem / zi-
mno tychże duchów do wnętrza popadając / y tóż cie-
plo przyrodzone/ iako rzecz przeciwna gáśiac/ zwierchu
poczawszy wśysko vmartwia: a iż wiatr iest rzecz zwo-
śed nas ogarniająca / tak iż człowiek káćką nálezć nie
może / by sye też dyamentowemi murami otoczył / gdzie-
by sye go wwiąrować / a przed nim wkręć mógł: owsem
żywie im zawždy/ y tu posilku serca go w sie ciągnac dy-
cha y oddycha. nie bez przyczyny astrologia tym pilnieysza
mieć chcieli: nie żeby owo nie była iako Gorrheus ma-
wiał/ pilna albo potrzebna/ która nam na niebie biegom
miesiącowym / do słońca y Planet przychodzeniem / od-
chodzeniem / złączeniem/ dobrze albo złe aspekty okazuje:
to iest/ do spraw zaczęwania czasów wybór: y śnadz starszy
nazywali Medyka ślepym/ któryby tego nie vmiał: ale ty
iako pácyent/ aspektu kiedy przymiot oberwał/ nie oba-
czył/ tak też kiedy leczyć masz tym sye niebaw. napisal Hi-
pocrates/ leczenia nalepszy aspekt/ kiedy máterya zbytnia
ciatu dolęga: y iako w powietrzu / w pleurze/ w kolice/
w goraczce zbytniey/ do krwio albo krystery/ niepatrzac
w almanach/ idziem: tak w każdej chorobie / kiedy chory
ratunku prosi/ godzi sye reke mu podać: a w inszych rze-
czach które zwolke ścięrpia aspektem sye przypatrować/
ale peronie pomniac to być nawietśy czas y dobry / we-
dle postanowienia powietrza/ chorego zrzadzić. a iż dwo-
iaka o tym rzecz / oboie obaczmy. iest iedno przypatrze-
nie powietrza powszechne wedle czasu / do lekarstw na-
przygotowniejsze na Wiosne/ w Marca ostatku/ w Kwie-

D

tini

Aph: tert:

tniu / w Mianu / bo to Hipokrates nazdrowszym czasem
nazywał / kiedy wszystko sye odnawia / y powietrze pra-
wie umiarkowane być zda : nie zlec do lekarstw y w Je-
sieni / bo tąż tam odmiana sye okazuje / ani zimna / ani go-
raca zbytniego : wszakoż Wiosna najlepsza / y do lekarstw
wszystkich nayszykowniejsza : na cosmy my zwykli
sye też zawsze oglądać y to przed sie brać / komu powoli /
że choroba odwlec czas dopuści : ale kiedy bardzo dolega /
zawszy czas leczyć / by też y zimie y wsrzód lata / zwłaszcza
cza ten przymiot wedle przypadków gorących / a nie od-
włocznie ciasto trapiących. niechże to będzie nasz aspect
y czasu wyboru / potrzeba / a chorego zdrowie pomocy wo-
łać. Długi sposób przypatrzenia powietrza potrze-
bniejszy / aby dom albo miejsce było tak obwarowane /
iakooby było daleko od smrodu a zaraży iakiey : bo iesli co
zdrowiu / tedy smród bardzo szkodzi może : widzimy że ten
zabija a snadz do omdlenia przywodzi / zwłaszcza natury
rozkosne / a glowe albo serce zwatloné miaząc. powie-
trze morowe prosi co innego iest : iedno smród zgumy / a
iadowity / ktory zaraz do serca sye rzuca / a przedziurko cz-
lowieka zabija : tóż o każdym smrodzie rozumiemy / że iest
bardzo zdrowiu naszemu nieprzyjacielem. przeto Philozo-
phowie oni / ktory nauki do pożytku zdrowia ludzkiego
opisali / nayspiérwey tego wiarnia / aby domy albo wsze-
lkie mieszkanie na dobrym powietrzu stanowiąc byty :
obaczyszy to dobrze / że owe co na stągna / albo na blo-
tach / albo pod górami / gdzie słonice nie czesto dochodzi /
bardzo sa szkodliwe. przeto siedląc sye / daleci nuć mieska-
nia na miejscach otworzystych / suchych / gdzieby wiatr
dobry czesty przewiewał / a ośna obracały tāt / coby albo
przez cały dzień / albo przynajmniej wschodzącé y połu-
dniowe słonice miały / gdyż słonice iako rzecz wszystko na
świecie ożywiająca / mnożąca / a czyszcąca iest / wilgot-
ność każda wysuszy / smród rospedzi / y powietrze czysci :

ale iż

ale iż naszego chorego trudno na słoncu chować / y po-
wietrzem mu tak dogodzić / aby około niego smierdzieć
niemiało / gdyż niemoc ta istny smród iest / pluili / pocili
sye / albo grubszą rzecz przy sobie ma / zdrowy trudno
tam wytrwać może : owsem przez zaraży nie odnidzie : a
on sam tym sye ieszcze glebię w niemoc pedzi : boć to nie
moc kiedy w cieie zlym a iadowito sye weźmie / iest iako
ona zhidra / co gdy iey wcieto glowe / tylko sye ich na to
miejsce rodziło : tak z tego chorego smród ktory niesie / a
co wiedzieć co złego ! a smród każdy szkodliwy : ale ten
aż sye iako prostacy mówią serca chwyta. przeto izbe mu
opatrzyć trzeba / aby wnięty komin był dobry / a w niem
ogień / drew smolnych y świetno gorących : w obcych
krainach rozmarynem / lawandiem / cypryssem / pomorani-
czowym / cytrowym / ialowcowym dzewem palą : w nas-
sosa bardzo dobra : wierzeć ia / kiedyby gwańkiem palił
ieszczeby lepię / bo ogień wonny siła pomaga / ale prze-
stać na tym co iest / do tego perfumy czynić rzeczy won-
nych ktore w wszystkich ludzi začne a snadz swietobliwie
czynione bywały : tym Bogom ofiarę / iako rzecz zna-
mienita czynili : tym sami na zepściach wielkich albo za-
wołanych kurzac serca swé posilali : stąd owo y w Ko-
ścielech do tego czasu widzimy / że na fest wielki y ołta-
rze y ludzietym czcżą : wierze że y stąd aby w zgromadze-
niu wielkim a w zaduchu szkodliwym rzeczy wonne wiatr
czysciły / a serca ludzkie posilaly. pisze Plutarchus na v-
rzad in Jside et Osiride o tym / acz inszych dosyć / że to zdro-
wiu nayszyteczniey : ale ty sam przyzwolisz przez domo-
dów : kurz kadzidłem / mirra / dzewem Aloes / goździká-
mi / cynamonem / ialowcem / do tad aż przyydziesz do o-
wych trocisków / ktoreć wietrza potrzeba okaze : a wezy-
niś to abys y chorego posilił / y sam iego smrodu mogąc
przez tego być nie pil : acz by téy kurzawy zaś nabył nie
było / patrz : ma tego tylko być / coby smród odpędziło /

D ij

nie coby

De aere locis
& aquis.

nie coby mózg zagrzać a zarażić miało : bo acz widzi się
choć nasz chory wstawicznie pluie / a phlegma mu sye ca-
dzi z głowy kłiwata / gesta / zimna : przedsie on głowe
zapalona ma / a ladaia czym gorącym obrażi. a woinność
każda taka. niechayże tedy izba ktemu umiarkowana be-
dzie / aby w niej zbyt nie zimno ani ciepło nie było / a zwa-
szez w lekarstwach : bo iż niemoc ta iest complexey dzi-
wney / ale wzdry na czesciey zimney a wilgotney / niechay
izba bedzie w miare ciepła / y coby wysuszać a srednie
grzać mogła. a mozeć v nas izba dogodzić powietrzu /
lepiey niż w inszych krajach : moze z zimy lato wezynić y
tak umiarkować / iakoby sye chorému niewczasem nie
sprzykrzył. nielada powietrze / y nieba postanowienie kra-
iów naszych / tak że z inszymi do zdrowia mówie / nie tylko
porównania / ale przerównania dobrze : nie rodza sye ory o-
woce Włostkie : ale też im nie zayżrzym : bo owe rzeczy
rzadczey z niewczasu a goraca / z zbyt / niżli z miernego
postanowienia ida : wiec to / choć we włoskich pomorani-
cza / cytr / albo granat sye rodzi : ale zdrowiu tam wiatr
tak przykry / iż lada z czego goraczka y choroby gwałto-
wne / co do dni kilku zabijaia : patrzymy iako v nas chlo-
pa vsieka / że go dobrze nie w plachcie zawiązawszy niośa /
do dni kilkanaście zdrow : a tam zalada ranka / albo sye
z swietym wita / albo tak pieśczenie leczy / że go y wiatr
niezawienie. patrzej na insę rzeczy / które sye tu rodza / a
za nie cudne : a za nie trwałe : pozrzymy na ludzie iako
spodobni / ciat pieknych / wzrostu zupełnego / żywota co
nawiecey dlugiego sye rodza : y by nie rozpusta a nie pi-
ianstwo mile skodziło / siadabyśmy insę wszytki narody
zdrowiem przechodzili : chwala wprawdzie na wzrost y
na wrode Angliki / Szwaycary / Włochy : niezym ci / tylko
suknia od Polaka różni : wktóra nasynca wbrawszy / zda
sye iestce cos wiecey w sobie mieć : a to dobroci y umiar-
kowanego powietrza krajowi przypisujemy / a przy lasce

bożey

bożey zdrowo g zaywacia / obzarstwem / nierzadem / a zby-
tkami infemi natur naszych nie psuymy : perwie wiedzac /
że każdy zbytek by namocnięs nature / by w najlepszym
powietrzu obrażi / a zwłaszcza pijanstwo / z którego iako
widzi się / wszytki wzody v nas pochodza : a iako duszy
bardzo skodzi / o tym niech káznodzieie mówia / ale co cia-
lu / na oko widzim / że siła odęymie / plugastwoy obciaza /
a w tym iakoby fundament niemocam wszytkim zaktła-
daiać / zdrowia bardzo wkraca : wiec tak potomstwo w-
spłodzone / bywa gnuśne / głupie / zaywody też iakoby pi-
nie / y przeto guzów / wyrodków albo chłoptów v nas ma-
tych siła / a nawiecey w domach wielkich / w których al-
bo z potomstwem oycowie gina / albo synki Morymber-
skiey roboty na świat popuszczaia / a teę przyczynę więdz
że z rozpusty / picia mocnego cudzoziemskiego / nazbyt pi-
ia / korzenno ktemu nazbyt pulmistaiać / krew dobra susza
a palą : a z takich co wzbudzi / weźmi psenice y wpra-
żywszy wsię / wyzrzy ieli roley nie zawiędzi : tak z ich
krew co : iedno zbytek iakis przygorzały / y to v dobrze
spodobney matki przyiać sye moze. Przypisze tedy nature /
krafę / siłę / zdrowie / acz napięrwę rodziom / gdyś sowa
sokola nie wyleże : potym powietrzu dobremu / gdyś sowa
tarrowie sye nie lega w Hispánię / Maurowie w Mo-
stwie : ale osobliwie życiu porzadnemu / a skromności / któ-
ra natury nasie trzyma / mnoży / przedłuża / y świeże albo
spodobne do wszytkiego czyni. a te skromność nazywamy
nie przestapic kresu / ani czasem / ani potraw wielkości /
ani wynymylnemi przysmakami : to iest przestac na obie-
dzie y na wieczerzy / na potrawach co na prostie być mo-
ga : y tyle ich użyć / coby naturze a chęci przyrodzoney a
nie zbytowi sluzilo. tu nie tylko od naszego chorego / ale
siadż od każdego y nazdrowsiego / pulmisti radbym wy-
rzucić / zwłaszcza siła rozmaitych potraw / y różnie przy-
prawnych z soba nioścacych : gdyż siła y różnie przypraw-

D iij

nych po-

nych potraw zbyt / napewnieyszy jest chorób różnych
fundament / złożony z rzeczy y sobie y naturze naszey prze-
ciwnych : iako widzim iuchy w sie biorące / posoki albo
krew esiadła (którey in Levitico pilnie był pan Bóg ży-
dom zakazał) pierz / goździki / imbiér / muskat / kroat ier-
go / Cynamon / kmin / porwidła / ocet / cukier / sól / cebule /
piotruszke / limonie / wino. ic. a kto taka mieszanina zdro-
wa być powie : Theryaka nasza ma nie mało w sobie /
ale wždy nie tak rzeczy przeciwnych iako ta iucha / zaraz
stodła / kwasna / gorzka / ostro / słona / ciérpnaca / gorzka /
zimna / otwierająca żyły / y zawierająca / y własności tak
wiele przeciwnych mająca : z czego iako sye żoladek albo
watroba ma i takie dymy głowy : pewnie po takiej wie-
czyzy we wnętrzu parcie / kłucie / womity / w brzuch iako
by psów kilku zawarł / gryzienie / rzesanie / niepokój / a
właszcza w nocy : do czego pobudka dawa Eucharz / iako
stworzyły zdrowia naszego nieprzyiaciel / chcąc ięzyko-
wi albo gębie dogodzić / a na to niepomniac / że czlowie-
ka wzrodamy smaczne mi karmi : między którym to Eu-
charzem / a między Medykem / Galen w obronie zdrowia
te różność być powiedział / która między przyiacielem w
przemyślnym / a przemierzłym pochlęba : gdyż Eucharz nie-
dba / iedno aby smaczno vdał : a Medyk y smakowi ma-
ło dogadzaiąc to co pomaga zdrowiu wklazuje : na tym
wszystke swa nauke sadzac / aby pokarm z natura zgodzić
mógł / a nie iey nie obciążał : gdyż natura nie inszego nie
jest iedno miara nieiała : która iako obrazi / albo z kluby
swęy wyprze / wnet choroba : a wyprzeć nieprzec z inszego
bárzciey / iako prze obżarstwo / która w czlowieka nieo-
stróżnego iako iad stodka nieobacznie wchodzi : gdy za-
sia dzy w takich pulmisków / gębe korzeniem y prysmak-
mi rospaliwszy / iako na kamionke lac musi / y iakoby na-
turze y przyrodzonemu pragnieniu dogadzaiąc / obezrze sie
tak iako bezrozumny / a zdrowia swego zły lekarz : na co
skarzył sye Salomon / że tym sye ludzic bárzciey niż mie-

czem

czem gubia : niewspomnie grzechu / iedno tylko iaki stad
zdrowiu bywa włomek : aza niewidzim / że tacy obżercy /
tak być serca zakamiatego nie moga / aby nazajutrz wspo-
mniawszy / czego sye dopuszcili / srodze melankoliczecz nie-
mieli / a z tcy melankolii krowie skaza / żoladek / watroby /
serca / głowy osłabienie / y ból : czemu : iurgiele to pewny
za grzech / wstawiczny frasunek / potym pomsta a skara-
nie Boze. pozrzyz iedno nani / przed sie on między drugi-
mi / ten mowie obżerca / w nieprzyiazi zasiedl / dobra vtra-
cił / mniemania złego dostal / w rospusze / w mowe wse-
teczna / w myśli niepobożne / w wbostwo / y w wżgarde
wpadł : a mowiąc z strony zdrowia / ocieżał / osłabiał / moc
do pracy / chce do iedzenia / do spraw ochote / vtracił : nie
kona / a zawždy piersiami robi : wiec iż sye w nim krowie
zbytnie naturze przeciwny / to jest phlegmistey / melan-
koliczney / grubey a spaloney narodziło / która nature o-
ziabia / żyły zamula / wszystkie prawie wnętrzości psuje / y
to co oczyma baczysz / na twarz występuje / pleć rubin-
u hafstac / przez skóie sie dze / krosty / swięrb / lisiać / ta-
ty czyni : wiec nogi mdleja / ciało dzy / awa starości
przed czasem a za nią śmiercia obfsta niespodziana. a to
czemu : temu że taki zbyt ciepło w naturze naszey ga-
si y trawi : a to ciepło przyrodzone gnie w nas z kilku
miar : patrz / przez podobienstwo wkaże : w lampie albo
w kaganku / kiedy knot tłustym dobrze postanowiony
jest / świeci sye cudnie / powoli / y długo / a to dla oleiu y
wiatru umiarkowanego : a wiatr co ma do tego : ma /
kiedy nani bárzo dmie zdmuchnie go y zagasi : kto go też
przykryje / a odetchu nie da / zadusi : także oleiu kiedy nie
podleic / wymorzy : zaś nazbyt nalawszy / gwałtem iakoby
zatopi : a z każdej miary gasi. także ciepło przyrodzone
na dobrym wietrze / miernym oleiem / to jest dieta trwa
y długo świeci : przebrawszy te miare obraza sye / gąsnie
a gnie. a toć to ciepło przyrodzone bedac iako w oleiu

nieiakim

nieciakim/ dużej z ciałem wiąże/ y łączy/ sprawy wszystkie w
nas rzadzi/ y żywot zatrzymawa: y kiedy mu sye gwałt
nie dzieje c/w ciele miernym sprawuje/wesoły/zdrowy/do
nauk/do obyczajów/ do porady/ do spraw wszelkich go-
tówy/ a sposabia/ siłę zachowująca/ duchy dobre w sercu
y w głowie rozmnaża/ krew szerszą czyni/ wżródóm mie-
scą niedopuszcza/ lat przedłuża/ starość prawie kwiitnającą
przynosi/ w której to starości ani poty plugawé/ ani ka-
śle smrodliwé/ ani zeby wypróchniałé/ ani z wst parą sa-
mierdzaca/ ani duszność/ ani kosztór w reku widzieć sye
da/ Aptekę y medyk daleko mija/ owsem pacjentom go-
władzie/ a on starzawszy sye pracuje iako młody/ i z che-
cia/ wstanie do Kościoła rano/ pamięć/ rozum/ radę/ po-
gotowi ma/ przyjacielowi wciśny/ sąsiadowi miły/ so-
bie nie przemierzły/ na potomki trzecié albo czwarté pa-
trząc/ z wielką wciśną y błogosławieństwem żywici. co
przypis ty iako chcesz iasce Bożey/ nie przedsię/ bo od tęg
wszystko dobre pochodzi/ ale y naturze wcale zachowaney
a zbytkami niestarganey musisz: gdyż Pan Bóg/ przez
ten szrodek mierności/ takowe rzeczy sprawuje/ nie we-
dle owych plugawców sprosiny powiesci/ co owo mó-
wia naturze swej nad miarę wfaiać/ kiedyś pijał byłem
zdrow/ teraz lekarstwo sye chowając/ wszystko mi szkodzi:
nie żadnie: ale nie dlatego ty był zdrow żeś pijał/ iedno
żeś był zdrow tedys pijał: pozwoliciłbym ia/ że natury
Polskie podobno równo zdrowe być mają/ które by lada-
co ziały/ y wypil/ nie łatwo obrazi: y toć to Galen wi-
dząc/ kiedy obrone zdrowiu pisał/ mówił w głos: nie-
stanowie tych nauk Sarmatom/ bo iakoby to przedzi-
kie swinie/ albo niedźwiedzie czynił: tak te natury nasze
mało nie z Tatarskimi równo mocné mieć chcą: ale
czasów onych nie tych: Tatarzynomu skąpiny siłki
choć ieszce w zębich dęga/ nit zsta nie wadzi: a nasz od
grzanki albo sledzić/ nayduia sie tak pieścić/ niedopie-

Ktęgo

Ktęgo biegunkę ma: przeto że onęgo wychowano skąpi-
na wedle zwyczajów/ a naszego po cudzoziemsku papiną.
były były w tych naszych krajach z podziwieniem natury
mocné/trwale/ meżné/ sławne/ ale nie w takim ćwicze-
niu kiedy meżem wielkim zowę/ kto wieść wypije: a ono
Hipocrates in Epidemias powiedział znać być najlepszy
zdrowia/ nie iść ani pić do dosytku/ a być nie leniwym do
każdey pracy: a więc nasz nie leniwi/ co sye prze zdro-
wie wrobivszy tak spracuje/ że go do łóża dwa mu nogi
stawiając niosa: nazajutrz/ trzeciego dnia w gorączce
medyką mu prowadzi: czwartego/ ali czystego pachol-
ka/ nieboszczykiem być powiedzią: a to miłe obżarstwo
wmię. gdzie iestli wściececzność nierządnych niewiaśc przy-
skapi/ aza nie ten przymiot o którym mówiem przyrzucić
sye może: iżby go też przedtym między ta para nie było/
tam sye sam zaga/ gdy ogień do ognia/ zbytek do zbyte-
ku/ z grzechem sye przylacza. przeto prze Bóg miarę mia-
re/ pomniemy być ieden skarb/ z którego nam wszystko do-
bré płynie: niemiarę a zbytek taką zarazę/ która nas do
gniewu Bożego przywodziac/ o zgubę a śmierć plugawą
przyprowadzi: a tęg niewiary nietylo naszemu chorému co
by przymiotu dostał/ strzedz sye trzeba/ ale każdemu czło-
wieku żywiciemu: wszakże naszemu tym wiecý: bo iż
przymiotu dostał/ pul zdrowia utracił/ y iakoby Tatar-
czyna w swóy kraj wpuscił: do czego iestli zbytek plundro-
wac naturę pomoże/ iuż tam o rest poydźcie. niechayże tedy
nasz chory miarę iako ostatnia wiecezke przed oczyma ma-
iac/ wiaduje sye zbytku y pobudki iego/ przypawnych po-
traw/ a między temi barzo słonych: bo te żoładek mroza/
gryza/ y nie rychło mu trawie dādza/ wotrobie y krew za-
palają/ swięrb/ krosty/ bóle/ pobudzią/ a co nawicęy/
pragnienie wielkie czynią. Słodkie acz sa naturze naszej
przyjemné y miłe/ y ze krwi zgość nieciaką młacieć/ ale
przedko sye w żoładku psuia/ w kolere obracają/ żyły żam

K

lata/

lata/ a w tym wotrobie y sledzionie skodza. Korzenia/ iako
 ko rzeczy goracych zaniębamy/ bo pierz/ imbir/ gozdzi-
 ki/ cynamon/ muskat/ y iego kwiat/ safran/ kmin/ acz sa
 barzo dobre/ y sercu/ glowie/ zoladkowi/ duchom sluzace
 y posilajace/ ale nie naszego choręgo/ ktory wotrobe/ krew
 y wszytko ciato/ zapalone ma/ a te rzeczy aza ia ochlodza-
 aza swierzbów/ wiodów/ bólów/ sumów/ nie tym wie-
 cey pobudza/ przytym iesli zakażem cebule/ cosilku/ a pa-
 cient wslucha/ madrze sye stanie. niezechy sye nie zeflo tro-
 che tych rzeczy/ iako muskatu/ kwiatu iego/ Cynamonu
 przysadzic/ a tym zoladek y glowe posilic: ale to ma byc
 barzo slapie/ coby przymiotu goracem nie wzburzyl/ a
 bólów nie pobudzil. kwasne podobnoby nie byly zle/ ie-
 sli w miare: hoc ocet chce do iedzenia czyni/ potrawam
 smaku przydawa/ ale zyly obraza/ y przemiatac/ albo prze-
 razajac ie/ z soba inie plugastwa prowadzi: melankolia
 z ktora wielka zgode ma/ czyni: bole wielkie y w poda-
 gra h/ w chyrágrach/ y w glowach sumnych/ wznowia.
 przydamy do tych zwierzyny/ sola przez czas niematy/ po-
 tym korzeniem y in chami dzironemi/ ziele/ ktore tez nie in-
 sęgo/ iedno melankolia a do picia wstep niematy w-
 czynia/ choc to bedzie zubr/ ielen/ los/ y tur: mnię o ich
 dobroci y do zdrowia pomocy/ niz o inlych potarmach
 domowych rozumieymy: radzemy zleemy to Pandin/ co
 od swych zwierzyn rzecz mowia: sami ich niech zazywa-
 ia/ Boze aby zdrowo. wspomione tu iarzynty/ ktoryni tez
 nasy zoladek roztykaia radzi/ rzepe/ pasternak/ kapuste/
 marchew/ wszytko to malo posilku/ y krowie dobre przy-
 czyni: bo w phlegmisty/ w melankoliczna sye radzemy o-
 broci/ wiatrów namnozy/ ktore w naszego choręgo/ glowę
 zawzdy odzierzec musi. przyczynimy do tychze/ slone ryby/
 albo mieso suchę: wiedle tych niechay zazywa/ kiedy so-
 bie zdrowiu wlomek wietfzy zgotowac bedzie chcial: ser/
 mlęczno / owoco/ niech limitwie/ albo odlozy do lepszego

zdrowia

zdrowia. miedzy rybami/ iesli przez nich byc nie moze/ nie-
 chay kietkiana/ slizami/ okunkami/ pstragami/ bizantá-
 ni/ iesli sa ostominy otrze: y to pomniac na to/ aby byly
 z dobrej wody/ dno czyste albo kamieniste maircey: bo
 nie przeco iniego/ pistozem/ wegorzem/ linem sye bzy-
 dzien/ iedno ze w klocie lezy/ y mulem plugawym żyw: a
 miedzy rzeczami te byc nalepsie zowiemy/ na wybor krew
 lepsza czyniace/ ktore w lepszych sye mięscach chowaja/
 y zdrowiem pastwiskiem żywia: iako lepszy karp wislny/
 niz stawowy/ losos wislny/ nizli morsti/ kaplon psienica
 niz robaczkami albo korzonkami vchowany / takze kuro-
 patwa/ zaiac/ sarna/ lepsza dzika niz chowana/ dla pastwy
 y wolności/ ktora kazda rzecz żywiaca do doskonałości
 swęj wiedzy: a nietylko wbydle albo ptastwie/ iedno zdu-
 gim st osiuc/ ale to widziem w samym ktorymle z nich/ iz
 glowę/ nogi/ plucę/ slaki/ syia/ nie tak dobra/ iako mo-
 stek/ poledzwicka/ gurna skutá: w ptaku/ pierś/ strzydlo/
 takze różne czesci/ różny smak/ y własność swa mair/ v
 choręgo zwlaszcza. przeto bedzie iadl/ z mięskiem sye po-
 ra chowawfzy/ rzeczy zdrowe: to iest ktore sye latwie tra-
 wie a w krew dobra obrócić moga: iako swieze iayca/
 kureze/ cielecine/ ptastki male/ kuropatwe/ iarzabe/ ka-
 plon/ sárne. chwala bogaci wolu pospolicie wsfyscy/ kie-
 dy mlody y tlusty/ za wsfyski zwierzyny stoi. krupy/ sliz-
 wki/ gramatki/ polowki/ zwoytlisny chorym opisowac: to
 malo posilenia dawá: wsfakoz tym sye nie zepsuie zaden:
 ale to wiemy/ ze natura trocha sye obnisć moze: a nierza-
 dowi y nawicęy malo. wobcyh kraiach pospolicie tylko
 iedne potrawe dawáia/ zladá mensefra/ albo chwastem:
 v nas drugiemu choc ich bedzie dwadziescia/ przedsie cze-
 gos niedostawa: gdzie/ kto dobrze obaczy/ wyjrzy/ ze nie
 potraw/ ale chci/ ktora mu odial nierzad/ przeto ze mu
 sye wsfysko przyadło. niechayze tedy na kiese rzeczy nie-
 przypawnych przedstawá/ a na obiedzie warzone/ na wie-

L 4

czyrzy

czerzy pieczone ié / á przysmak albo mostarda / niechay be-
dzie: chce przyrodzona posili syc y trocha / á naturze woczy-
ni dosyc: wiodow / wtrac / y chorób miéskowych wydzie.
bo różnych potraw niemálo iedzac / iestce ktemu wymy-
slnie ie przypiaruiac / musi sila y czesto pic: á pic nie ma /
iedno coby potarm w zoladku rozmiéczyl / á pragnienie
przyrodzone zagási: á to trudno przyrodzonym nazwac /
kiedy iucha gardlo pali. ma tedy byc proporcio albo
wzгляд na potrawy / aby syc nie wiecey pito niz ie / bo
tak zoladek syc oddmie / w nim syc chylbotac albo przel-
wac bedzie / dobrze syc nie zawrze / do glowy dymy / z wst-
smród poniesie. á coźby nasz pácient pic miał: nie miéská
ale zwyczajny / y potrzeby syc iego radzmy. iesli syc nálozyl
winá / á odlozyc syc niechce / co mu rzec / to wiem ze ná-
turam naszym lepsze piwo / zwolesza z dobrej wody / z
psenice czystey / wmiare ochmielone: bo to posili / tuczy.
pragnienie zagási / plugastw przyrodzonych barzo do-
bze popedzi: wino podobnoć lepiej zoladek zagrzeje / ale
iego grzanie / wotroby / y glowy / y zyl / barzo z wkrzyro-
dzeniem zdrowia doleje: glowy mowie / czlonków / nog-
reku bolenie / kámién / krowie spalenie / zyl zatkánie / wryny
zastánowienie / przynosi: czego w prawdzie y wino nie zgo-
ta swey natury czyni / bo iest rzecz subtelna / przeniká-
ca / y taka / która wssytki y nasubtelniejszy zylki przecho-
dzi: ale ze z soba grube / phlegmiste zbytki niesie / y w zy-
lach ie zostawiosy przypieka / z kad tam tcy phlegmy gru-
bey / y prawie stánienialej naturá pozbyc niemogac bo-
leie. nie ganiec Wina: iestci to dar Bozy zacny / ku po-
sileniu zdrowia ludzkiego dany / ktory ludzi starych mle-
kiem nazywaia / bo iako dzieci przez mleka syc odchowac /
tak starzy przez winá / ciepla y lat swy h zestyh przedlu-
zyc nie moga. ale to podobno w infy h kraich. naszym
naturam / snadzy poty málo / bysie byli wedle domowych
zwyczajow wychowawosy cudzoziemstich rostopst nie ieli:

á przypa-

á przypatrzeni syc winom y ich smakom / naydziem me-
dere / sek / oze / kanar / bastard / alakant / y imioná / y ich
smak niebarzo cudny: wegierstie / rynstie / barzoby po-
dobno dobre: ale iesli z synku / ná poly truciżná / prze ku-
rzawe / plastry / przyprawy albo miésianine / która ie ná-
prawia. mily Boze aby kiedy ci synkarze / co ludzie iaw-
nie truią / albo karani byli / albo ná ich miescu / tym syc
przysiegli bawili: boć tego v nas / á nawieccy panowie
barzo zdrowiem przypłacaia. y by winá iako dyakwie ná
sym ludziám wdawano / nie byloby źle / gdyż ná piwie czy-
scie przestac moga. bywały téz v nas miody / picie lu-
dziám barzo zdrowey smaczne / y nie niosace z soba thych
przypadków co wino: áto samó / iedno obacz / wskázac to
moze / ze w Litwie / w Rusi / podagr / kurezów / y infy
niemocy nieznano: w Wegrzech / we Włoszech / w Hispa-
nié / we Francyé / y gdzie syc winá rodza / ledwie syc kto
przez tych chorób starzeie. Augustus Cesarz / spytał był
starcá iednego / á czerstwego y w tych leciach zdrowego /
zwali go Romulus Pollio / iakoby przez taki wiek żywot
swoy przepedził: we wnatrz miodem / zwierzech oleiem
odpowiedział. zwykli bo byli tam ci ludzie / po pracach
albo po łazniach / oliwa stara syc namazywac / á to aby
syc skóra otworzyła / á trud z ciata wyszedl: á dla posilku
miód pijáli: ktory iako mowie / mniej niz wino skodzi /
á smakowi y naturze naszey dobrze smaczniejszy iest: ácz
o nim to pisa oni starzy: á osobliwie Dioscorides / y my
dobrzemy swiádomi / kiedy wtfisa á lat ktemu ma nie
málo / w wino syc obraca: wsfatóz wino wielki dar Bo-
zy / iesli chorému naszemu pic przydzie / to iest ze zwyczaj
iego / zoladek slaby / y źle trawiacy potrzebuie. niechay
bedzie rynstie / albo wegierstie / gory dobrej / nie mlode /
nie stare / ale lat trzech czterech nawieccy / wonné / prze-
zroczyste / farba zlotu podobne / w miare sledkie / nieprzy-
prawne / á co nawietza pic go málo / aby glowy nieobrá-

E iij

żilo/

zilo/y watroby nie zapalilo. dla tegoć malmázyey/rywus-
ty/ mustátelle/ piniolu/ y inszych nierospominam: że náś
chory nie wedle bogátych rejestrow/ ale wedle zdrowého
od Medyków diety opisania żyw być ma. w tym spytaś
iesli wino y piwo ná obiedzie iednym pić przyydzie: co
piérwéy? młodzi áczby w prawdzie winá pić niemieli: ale
iesli dostátek do rozpusty á nierządu wiedzie/ piwo me-
chay pija: tak zápalenia watroby/twarzy czerwóny/re-
ku dżenia/y inszych rzeczy zlych wyda: starzy od winá nie-
chay poczynáia / bo im żoládek zágrzewáć/ á do trawie-
nia ciepłá przyrodzonego wzbudzáć / potrzebá. á niedzi-
wuy sye/że młodych nieczestnie winem: Plato go im w
swéy rzeczypospolitéy zabrania / y nawietsey rozpusty á
nierwstydu dżwi to być powiáda. zabraniali go y niewia-
stam / ácz w każdéy rzeczypospolitéy / ale v Váleryusá
Máxima/ albo v Liwiusá w Rzymstéy/która iáko zwier-
ciádem cnót y obyczajów bylá osobliwym: ztąd owó cá-
łowánie niewiast powstało / aby meżowie ich trzeźwości
sye doználi/ á z pianstwem rozpusty im niedopuszczáli: á
ieszcze tam w Atenách/ani w Rzymie piwá niebyło/iedno
wodá/która iest pićie wszytkim przyrodzoné/tak/iz ktoby
teraz sye mu zuczyl/ bázro dobrze trwáćby ná nim mógl:
w Hispániéy / we Fráncyéy / we Włosách / w Turcích
pijac wodę/ á nawietsey niewiasty/ bázro dobrze zdrowé.
ale tak dáleko nie iędżac/ áza chlopi násy ná wsiách / co
sa iáko reliquie iedné ludzi swietych/ o wodzie nie sa zdro-
wi? dobrze robiac / rzadko chorui / w potomstwo tak
hoyni sa/ iz pánowie słusnie im tego máia záyżrzéc: ácz
w prawdzie / tego w nich nie tak sámo strómné á proste
życie/ iáko pracá przynim czyni / bo to snadź dobra kre-
y dobre zdrowie zachowywa w ludziách: ácz dobra kre-
z dobrych potraw / ale iesli pracá á ciála ćwiczenie do teg
nieprzystápi/nawietsey tarmiac y tuczac ciála/nabárzitéy
ie rozetkasz/ obciáżyś/ á do wzrodów rozmaitych skłonne

vczyniś

vczyniś: pátrzy ná zwierzetá y ptaki lesné / iáko sa dále-
ko reczse/ mocniejszye/ cudniejszye / náwet tłustse / y smá-
kowí ludzkiemu przyiemniejszye/ niż w łoycu albo w zágro-
dzie széera psenecá wychowane / prze one pracá / która
ná swobodzie máia: bo tá pracá zwykła im do iedzenia
ochoty dodawáć/ lepiéy trawic/ y w lepsią kre-ó obrócić:
w czym iesli sye rzeczam wszytkim od Boga stworzonym
przypátrzym/ nie iedno w iákiéysi wstáwicznéy pracy nie
wyżrym/ y od niebá do żywioł które my widziéc móžem/
y od rzeczy żywiających które między témi sa / każda z oso-
bná w swéy doskonałości być/y w porządku do niéy przez
pracá przychodzie baczymy: rola odłogiem leżac nieczes-
mnieie: wodá iesli nie cieczé / wsińárda sye: śáty móle
iedza: żelázo albo insé krusze rdzá grzyzie: kon by snadź
Arábsti zepsćie: pies polá zależy: wszytki rzeczy przez v-
żywánia á pracy nieczemnieia: á cóż wiecéy człowiek?
którego Pan Bóg w nagosci ná pracá popuscil / y nie
mu ani wielkiego ani zacnég przez łopotu dáć niechćial/
trzeba aby w wstáwicznéy pracy był: górz zdrowie y ro-
zum iáko Plato powiáda/ przez p. acy nabety y zátrzy-
máný trudno być ma: bo ktoby iedzac/pijac/spiac/praca-
sye bawic niechćial / á ciála czestó przerábic á ćwiczyć
zámedbawáć/ co inszego odmiesie z iedno że sye sstanie le-
niwym / gnisnym / plugawym / krostawym / y bládyw/
iáko wody nálanym: gózie z ochotą iesc nie bedzie / w
kre-ó dobra nie nieobróci: bżuchem iáko káldunem do w-
szytkich spraw sobie drogę záwáli/ ná żadná przygode ál-
bo potrzebe wyciagnac sye nieda/ ná rozum przedki sye nie
zdobedzie / y prze zdrowie złé / żywot krótki oplátiwac
musi: á to dla phlegmy y plugastw inszych grubych/któ-
re żyty zátykái/ bżuchá rozdecie/ kłócia/ w piersiách dy-
chawice/ w nogách opuchline/ w głowie káplom żródtá
czynia: tamże ani subtelnéy myśli/ ani duchów wesółych/
ani rozprawy albo dyskursu mocného / ani ostrého w rze-

czy po-

In Timeo.

De long: &
breuit: vita.

3 Labor

czy pożyżzenia / ani sprawki albo postępu chwalenia
godnego uczynia: iedno w tym leniwstwie sen niż przy-
stoi dłuższy / z raną phlegma krztuszenie / wospluwanie / aż
gorzałka / albo obiad nadędydzie / który nie chce / ale zwo-
czaiowi gwołi trawi: tamże v tego stołu sen z chrąpie-
niem / wnet głowy odecie / zawiązanie: zaś wleczerza tu-
dzieś / pić / spać / y wśelałi nierząd / niemocam przemi-
złemu żywotowi / y przedkier a niespodziewany śmierci
przyczyna. tych wszystkich nierządów człowiek pracow-
ty wchodzi / gdy mu zwozyczna praca / tym wietśa moc
dawa / y czyni go czułym / ochotnym / raczym / do wszyt-
kiego wdątnym / krwie zdrowej / farby pięknej / oczu trwa-
rzy wesolych / rozumu gotowego / żadnym niewczasem nie
strapionego: obróć go do wśelałich potrzeb / do woien-
nych / do domowych / do pospoliczych / do przyiacielskich /
wśedzie mu iako dom: iezdzie / chodzie / stać / siedzieć / nie
doieść / nie dospać / wszytko wytrwać bardo dobrze umie:
a co wielka leniwemu / praca / zmordowanie / y mdłość /
iemu posilenie / y ochłode: onemu oćieżały żywot / y nie-
moc / temu pochop do rzeczy / y zdrowie dawa: y stad mieli
oni stąrzy wobycaiu y w prawie opisanie / nie cierpieć lu-
dzi leniwych. w Ateniech ie gardłem karano / bo wpofoiu
głód y drugim wzgośnienie: gdyż czasu wojny by znalepszy
tacy przegrana uczynia. Lacedomonczyy żadnemu z mło-
dych iesć byli dać niezwykli / ażby przed stąrszymi syc wy-
swiadczył / że co dobrego zrobił onego poranku: w E-
gipcie to za rzecz powinna mieli / młode do prace uczac /
też im iesć nie dać aż mul kilko onego dnia wśili: przeto też
ono Likurgus dzieci młode z miastą odsyłać kazał / a w
robote ie w przagisy / nierychły w miescie mieścić dopu-
ścił / ażby robie syc nauczywszy dobrze podrosły. ale co
nam tu podawnych: patrzmym teraz iako bezecny naród
Turecki / ludzkiem młodym w ćwiczeniu wychowanie da-
wa: a iż żadnego by był nabogaciey wrodzony / przez cwi-

czenia

czenia a rzemiosła zakon ich nie cierpi / pierwsi bedac is-
nie nie test tak do rozumu / iako y zdrowia zaraźliwego /
iako proźnowanie. Tu dopiero iesli chcemy dawne do-
nasych ludzi przystosować / przez swe wielkiey stomoty
tego nie uczynim / bo w co iedno ludzi onych zwozaioro-
sye dotkniem / wśedzie nądyziem iż uczciwość przed oczy-
ma mieć / droge sobie do złego zawięrali: a proźnych
ludzi tak nie cierpieli / iż nayszkodliwsie a do rozpusty ie
napochopniejszy być rozumieli. a zaś te ktorzyby dobrze
wychowani / w pracy swoy wiek a w zasługach przeciw-
oyczynie trawili / z bogami niesmiertelnymi ich godność
y chwale równa mieć chcieli. a czym Rzymianie tak w-
leczni byli: a czym państwa swe z biezgami swiatą w-
szytkiego zrownali: praca: na ktora syc przez przestanku
oycowie / iako dziedzieczną dzieciom podawaiac / zapra-
wowali. Tuma Pompili / który wnet za Romulem był /
ludzie zaprawuiac / role im wymierzał: a na ich wypra-
wianiu albo wyrabianiu / ludzie w pracy trwałe prze-
bieraiac / rzeczami wielkimi a państwo ono stanowi-
cemi zabawiał. Cyrus przeciw oycu chcąc wznieść wo-
ne / a iako Persy inaczey / iedno w boni siekierami zapra-
wował: praca / praca oni do rzeczy wielkich syc w prawo-
wali / y ta sobie do zbytków droge zagrądzali: a sadem /
winnicą / rolą / swemi rekoma syc bawiac / zdrowia naby-
wali. za czym / aża niemocni byli: Cincinnatus ono kie-
dy potrzeba gwałtowna na Rzym przysła / a on kopa-
od pospólstwa wprośony / motyke w ziemi zostawioşy /
bedt woysko sprawił / y zaraz nieprzyiaciela porażioşy /
y triumph z niego odniósşy / prosto syc do swej motyki /
ktora na tymże miejscu tkwiaca zastał / wrócił: iaka he-
tmanska powaga! nie to tym niezawadzało / owosem to
ie czciło / że plug w reku trzymaiac / ludziam dekrety y sta-
tuty dawali: tym syc zdobili / y iakoby sławy szukali / kie-
dy praca co naywietśa wytrwać mogli. o tym mozem

S

sye na

Draconis lex.
De fide

Alex: ab A.
lex. lib: 5. ca:
21.

Diodor: Sicl.
lib: 2. cap: 1.
Iustinus lib: 3
Rizarus.

Plutarchus.

Herodotus.

Xenoph. in
Padia.

Val. max.

Ovid. in Fa-
stis.

Fulg: lib: 2.
de M. D.

Herodianus.

Q. Curtius.

Plutarchus.

Herodianus.

Lib: 5. Tuscul.

Erac. in Gim.

sye naczyćtać dosyć v tych / co to z onych chwala wylieczą
ia: A żalować / że naszym też podobno od tych trosk rō-
żni: Ktōzy ieszcze czasem wasi niemają / a iuż bżucha v-
nięś nie mogą: trzeba go obuć / oblec / podrapać / na-
koić / na wóz wsadzić / na wchód pomoc. wiere Alexan-
der wielki / po kilku godzin sye bijal / a wsytek czas żywo-
tą swego / na praca był vdał. Cēsar Julius w morzu cza-
su potrzeby / długi czas mierz y Księgi swie niosac w ie-
dny rece / druga sie ratuiac plywał. Adryanus Severus y
inzy cēsarze / za zelżywość to sobie mieć kazali / kiedyby mil-
kilko na dzień wzbroi nie vchodzili. aczci w prawdzie nie
tego placu rzecz historya sye bawic: ale to czynie iedno
dla tego / abys wiedzial ze praca iest / ktōra czlowiekā ha-
muie od złego: a przywodzac do zdrowia / wypedza cho-
robę / y żywota przedluzā / prawie przyrodzonym porząd-
kiem / ktōrego Bóg y natura / y ro bydle y w rzeczach ży-
wacych znacznie potrzebuie: to iest / aby były żywe / po-
trzeba aby iadły / y pily: ale praca w tym ieszcze pierwsza /
za nią dopiero iadło / potym picie / stad sen / za tym sprā-
wā rozmnozeniu służaca: Ktōra iako o głodzie zla / iako w
pżód pic nię iest złe: tak iest nie po pracy ieszcze gorzēy.
Sokratesā pytali / czemu cały dzień / choć czasem potrze-
by nie widzieli / chodzil: abym lepiēy wieczerał odpowie-
dzial: bo Bóg zna / kto przez chęci do stolu siedzie / nie
w dobrā krew nie obrōci: a chęci do iedzenia w aptēcē za-
dny nie kupi / iesli iey sobie praca ktho nie przyczyni. A
nasz chory / iedno przeto chory / ze iest nie może: y z tego
wsytki przypadki mając / boleie / mdleie / schnie / potem za-
dychā. Kāzmyś mu pracowac co na chęciēy. A cōż za-
pracowac albo robic bedzie: tēy pracy ia tu opisac y nie
chce y nie moge: bo iż różni różnēy przywitli / zwyczajna
nalepsza. v starych bywały iedne z pracā / iakiemci wy-
liczyt wyssey: drugie z ygraniem / iako zapasy / symowa-
nia / iazdy / skoki / dzwigania / tance: wedle to obyczajow

a krain.

a krain. Galen nabarziēy chwalił pilki malēy rākie-
granie / ktōrēy w prawdzie naszym nie znają: a chwalił ia
przeto / iż sye w niēy wsytki czesci ciāła rozruszāc / y za-
grzac mogą: bo kto wiele na koniu iēdzi / a to praca na-
zowie / wierze ze vpracuie / ale grzbiet / krzyż / a łopātki na-
barziēy: Kto tancuie / nogi tylko: Kto symuie / młōci / al-
bo sye drew imie / rāmionā albo rece tylko: Kto ciāzar iā-
kinośi / rece y nogi. ale nie iest to ciāła cwičenje: iest to
robotā a praca. przeto Galen pilke chwalił / iż wsytko
ciāło sye w niēy powoli zagrzac / otworzyc / a zapocic mo-
że. naszymu chorēmu / osobnego ciāła cwičenja nie da-
wam / iedno latam / stanowi / plci służacē: bo pānnie sym-
mowac / mnichowi z kopijā gonie / wielkiemu Pānu sie-
kirc rabiē / wieśniowi na przeiażdżki iēdziē / rostkācz nie
przystoi: niechay sobie iakiē chce obiera / stanowi swē-
mu służacē: byle iedno takowē byc moglo / coby go do
potu przywiēsc / a ciepłā przyrodzonego do strawie-
nia choroby / y do wzbudzenia tu iedlu chęci / przywiēsc
moglo. Jedno sye dobrze przypatrzywszy / iż praca takā
nie kāzdego obciāzac trzeba: tłusty / iesli mu pierwsza a
niezwyczajna / zātchme sye: chory bārzo albo wychudly
pracuiac / ostātka siły zbedzie: zaplugawionēmu albo pel-
nēmu ciālu / taki rozruch niemocy ieszcze wiecey przyda:
bo kto nieczystego ciāła bārzo pouisy / wzody wzbudzi.
przeto zdiscretis to rostāzowac / y miernie sie ztym a vwa-
żnie obniśc potrzeba / choć rzecz bārzo potrzebna / y takā
przez ktōrēy czlowiek byc nie może: ale iako kāzda infa /
iesli nie na czas a nie z rozumem / zāwadzić bārzo może:
lecz iż chory pracy nie zniesie / a z tēy miary sobie pomoc
trudno ma. stārzy oni medicy opisowali rozmaitē ciāł
zagrzanie / przez ściērānia / co ie fritāciāmi zowiem / ktō-
rē y na łozu miāsto pracy służyly / wodzac rece po iego
ciele z plātami wzdluż / poprzecz / wstkos / czego naszym za-
nie dbali / albo iż natury tak pieśczone nie sa / wzgārdzili /

S q

iedno

De parua Pi-
la lusu.

Sanita. tuend.

Apoterapia.

iedno prostych wzywają / nacierania poczynając / od ty-
 stów do ledźwi / potym vdy / potym krzyż / za tym plecy /
 grzbiet / syie y trzebali głowe / ściągając na dół. A prze-
 toć to każem od onych dolnych a niższy ch części / aby sie
 tam ściągalo / z głowy / z syie / z pacieszów / y od wnetrza:
 nie tak iako owi prostacy czynią / co miyscá bolacé tyl-
 ko samé tra / a tym tarciećm zawadzają bärziéy niż poma-
 gaia: przeto iż tarciećm zagrzewa / a zagrzenie krwie przy-
 ciaga / a tym ból sye bärziéy mnożyć y szerzyć musi. Tęż
 y o bänkách rozumiéy / że na tym miyscu ich stawiąc ke-
 dy boli / nie trzeba: bo iż są dla wyciągania krwie / a hu-
 morów sye na iedno miysce zbiegających / tedy niżej / al-
 bo na długiéy stronie postawić ie lepiej: aby tym z miys-
 scá onego flux wyciągnawszy / od bólu ie wyśwobodził.
 Po pracy tedy po téy / której nasz chory wzywie / to iest /
 ciata zagrzenia / otworzenia / y zäpocenia / pilné oko na to
 mieć / aby po zäpoceniu / wiatr albo zimno mu nie zäsko-
 dziło: ale aby chustami ciepłymi przed ogniem mogli
 być / było otarte / y wysuszone: y w kofule sucha / biała / y
 ciepła było przewleczone: bo z takiego zäziebienia / przy-
 pada gorączka / rädä / pleura / koliki / y inšie bóle wnetrzne
 škodliwe. po téy pracy albo zäpoceniu wspanowawszy sye
 kes / o iedzeniu myśl: Ale postój kes iescze / żeć powiem
 nie być rzecz powinna każdemu poćić sye. Są dudy kró-
 rzy sye temu niezucyli: dudy co natury do tego sposo-
 bney niémaia / a zwołaszä owi / co störe twärda / gruba /
 gesta / mäia: iako widziš / ošiel / wöl / wieprz / pies / rzad-
 ko sye ci w pracy zäpoca / przeto / że störe nie tak otworzy-
 sta mäia: także dudy ludzie / albo prze leniſtwa / albo
 prze przyrodzonä nieposobność: a co nawiećy / iestli są
 zdrowi / a tym mniéy wilgotni / niepowinna / aby sye poći-
 li: gdyż pot iest zbytku krwie wodniſtý / iakoby przy-
 mawia serwatka: które to mleko / w owcy albo w bydles-
 w pa / y dobre / miéwa gesté / tłuste / przez serwatki: al-

bo iestli

to iestli będzie / tedy bärzo z troäa. Mowimy tu o na-
 szym chorym / którego ta choroba tak störe rzadka wzy-
 nia / y trwa tak zla / że latwie przez störe ciecie: A by też
 dobrze y z tych był / co sye nie radzi poca / tedy z tego pra-
 cowania / które czynić ma / przed sie natura ciepło wzbu-
 dzi / choć nie potem / ale awdy plagaſtwa wyrzuci: y
 wnet tam / albo z głowy pylegna / albo z piersi káſel / al-
 bo stolcem / albo wyna tych rzeczy popedzi / a prace iako
 mowie sobie pomoże: a téy pracy tylé mieć chcieymy / iz
 le silä y zwyczay potrzebować będzie: wſaköz iako o-
 wym / co sye poći do przestania wpomina pot / tak tego
 odmianä technienia / albo wnetrzności rozgrzanie. do-
 piero tedy do iedzenia / kiedy cie chce zäwola / (poczekaw-
 ſy aby sye oné duchy wspanowily: a iestli sye co do wyrzu-
 cenia zgotowälo / wypedziły) siadź / a rzeczy dobre krwi
 y przyrodzeniu słužące / z boiaźnią Božä / a z dziełami zä-
 dobrodziestwa iego / iedz. A iż po naiedzeniu y po onéy
 pracy sen pospolicie nädodzi: po obiedzie proſe wen sie
 nie wkładay: bo äcz każdy sen po iedle rychlo / ale po o-
 biedni nieinaczéy našemu chorému / iedno iako zaräza ie-
 dna / škodzi: a to przeto / iż zlenieć y oćieżyć musi / y wnet
 będzie zätwärdzon / głowa mu sye zäpali / kichanie / ryme /
 káſle pobudzi. a iż wpominaamy aby nasz päcient sye po-
 trawami nie przekładał / y w tym nie rejestrom wträt-
 nych ludzi / ale zdaniu medików y zdrowiu swemu daga-
 dzał / obiadem lekkin / wieczera iescze lekceyſza / w go-
 dzin od obiadu siedm albo ošm / kiedy wż zoladek dobrze
 strawi / niechay ie / y po téy tylé pije coby prägnienie zäga-
 sił przyrodzone / albo na chorobe pominäc: potym w
 godzin czterzy przynamniéy po wieczery Bogu sye po-
 lećiwſy niechay spi / kiedy w zoladek potrawy postapia /
 wierzech sye iego zäwrze / a po arm do połowice strawi.
 a wiedzieć maš / iż zoladek iest iako w domu gospodarz:
 albo od Hipocräta našego roli przyrownäny: która im

S iij

Kto

De a. Hinc

Anat. adnim.

Aris. 3. de par
tibus anil.

2. Aph: 17

Łto lepię sprawi/ lepię mu wrodzi: tak/im wietsza chce
ma / y lepię trawi / tym lepsza kreć y ciało sytniejsze y
zdrowsze: a ten leży w posrodku prawie człowieka: byś
chciał y cieklem mierzyć (nóg w te miare niebiorąc) ias-
kodudy / zwierzechu cieni ku dnu siroki: wierzech gar-
dziela/ dno ielitami: a piernym co ie pilorus albo o-
dziwierni zowia / dokonieczony. ten wierzech wkładł sye na
paciężach/ ku syi y pluc serce ogarniających nie daleko
leży/ y wotrobe iakoby płotem zamtad przegrodzoną zo-
soba w towarzysztwie ma/ idą przesi żyły co ie messara-
icás zowia/ z których nápoly mleko/nápoly kreć/wotro-
bá ssie / y sercu częś subtylniejsza wielkim żyłom / po-
tym wszytkiemu ciału grubszą podawa. ten żoladek/iesli
rzadnie chowan nie będzie/ to iest/ że sye albo niezwykłe-
mi/ albo złemi/ albo do strawienia trudnemi potrawami
obiązi/ bārzo bolejąc/ y ból zdugimi wnetrznosciami spó-
lny czyniac ciało suszy: a nietylko to co mówię/ za krzywdę
bierze: ale Łto mu názyt/ albo nie ná czas da/ y tym bole-
ie/bo ácz kápton/kuropátwa/ptaszi/ie sa dobre/Łto ich w
slaby żoladek siła włoży/ tak mu źle/iako y truciźna wcz-
ni. a nie ná czas: y to źle. ganimy to bārzo/ kiedy owo dzie-
ci iednego nie strawiwszy drugie w sie tkają: ale też wi-
dziem / że za owym y womit wnet/ y biegunka/ albo ro-
bacy / albo iesli natura slaba / a wyrzucic nie może / go-
raczka: która do tad trzyma/ aż wszytko wypali: albo też
czasem smierć. A náš chory: iesli mówię nie ná czas / to
iest nie swa ordinarya: a iesli iey w czym przystrzędz ma/
tedy w spaniu/ aby ná czas wszytko poczynat / a spaniem
nawiecy: ponieważ to widziem / że iego przymiot/ spąc
mu nieda/ y nawiecy wnoy niż kiedy swé paracytki wy-
prawie: iesli przeto że znoca ma zgość / o tym mówili-
siny pierny: ale tu mówmy iż żoladek slaby ma / wiec
trawic niemogac / boleie: a ciepło przyrodzone/ które in-
wiemy sprawca być wszytkich rzeczy w ciełe naszym / ná

pomoc

pomoc mu sye do wnetrza obraca/ y w tym inszych człon-
ków odbiega / które zażebione boleia / y we wzroby / w
swierzb/wguzy ic. sye obracaia: a on żoladek iesli sye do-
bze niezawrze (iakóž zlym a niestrawnym bedac/zawrzec
sye trudno ma) wstawiczné dymy / rzygania / kłocia /
swad/ do glowy puszcza/ y serce zaraz obraża: skąd serce/
puls zmieniony/ slaby y iakoby zgoraczka: a glowá sum/
pist/ woyny/fantasie dziwne miwa. żoladek bowiem im
otworzysty/ tym gorzcy trawi: który iesli ku chorobie w-
stawiczné picie/ otwiera/iaki będzie/ patrz wgarncu po-
krywka natrywsi iako lepię wrze: a kiedy kipi przelawa-
mi/ y tym wpada: tož w żoladku którego Galen też pro-
porcyá albo obycza y iako macice miec chciał: tá niepo-
cznie ani rodzić może / aż nasienie wziawszy tak sye zaw-
rze/ co by konca igły nie wpuscił: przeto aby duchy/ rzecz
co subtelniejsza / y wszytki członki posilająca/ przez nieu-
sly: a one rzeczy ożebiwsi nieplodney niezostawily. tož
w żoladku być ma / aby sye dobrze zawarł/ tedy trawic y
dymów glowie bronic będzie: y sen tak mily uczyni/ y siłę
wpadły / y ciału schorzałemu/ posilek przyniesie. a iestci
sen / Łto sye darmo Bozym przypatrzy / nie lada co: tak
wiele nim ciało iako iedzeniem albo picciem sye posila: y
iesli przez czego / tedy przez niego natura sye wpracie / y
przedko wstawa. dawni oni tyrannowie tym ludzie bārzo
trapili / y dzisieysze wloskie Ksiażeta / co też sa nad swes-
mi poddanyimi niemnieyszy/ tož czynia/ kiedy sye chęć nie-
palac iakoby mekami / spraw onym należacych dowie-
dzieć / pilnowac aby nie spał wsadzonego kaza: który do
dni kłku meke/ a nie nie cierpieć tak ma / że powiedzieć
albo tak spracowany vmrzec musi. bowiem sen człowie-
ka posila/ glowę / serce / y wszytko ciało od frásunków /
myslenia/ y inszych prac/ wspotaa/ a odżywia: tak/ iż we
śnie byle dobry / człowiek bārziej roście / tyie / ochote / y
moc bierze / poceniem y inszych plugastw wyrzucaniem

sye rā

6. Loc: aff.

Lucia: in gallo

A: ist: de anima.

1 Pet: 5.

A: ist: de anima.

Volat: platina.

sye ratuie/ tam przez sen miły/ czasem y z swietem sye na
mówi / na weselu na bankietach miłych bywa / rzeczami
których pożadać dabydź niemożt/ apetyt ociera/ ciało w
spokoiości / duszy iakoby sye rozgoscie / sobie podziwo-
wać / y w rozumie rospotrzyć darwa : a co wielka / tym
Pan Bóg y fortuna/ stany porównać chciła/ iż chłop nie
borak / iść / pie / na grzbiecie tego co pan nosić niemo-
gac / spaniem sye pomści / y takomstwem albo praktyka
mozgu sobie nieścierciwisy/ iśćce miły/wesle/ y z wiet-
szym ciała posileniem spi. Niechayże tedy nasz chory pil-
no sye stara/ aby dobrze smaczno/ a zdrowo spał: a to be-
dzie/ iesli pracy/ pokarmu/ y picia skromnie zżywisy Pa-
na Boga o to/ iako o inśe iego dary prosił. a iżci tu na-
bożenstwo przypominam / niedziwuy: tam go snadź na-
bierzciey niż tedy potrzeba: bo on lew / o którym nam S.
Piotr / ryczacy w ten czas nabierzciey aby nie przebudził
mielezy: a ciało złe ku Bogu sprawione/ pokusami dzio-
nemi w sidła wpadza/ a iako napoty nieżywe y nieczułe to-
wi: skąd porwania / sny złe / widzenia straszne/ y potym
choroby melankoliczne a latawcem nazwane przychodza:
a tych myśli melankolicznych iakomci powiedział / do-
brym snem być uspokoienie: tak albo niespaniem albo
złym spaniem / wiele sye przymnaża. a na dobrej myśli
chorému co należy/ wierze że pytać nie będzie/ pewnie
wiedzac / że zła y koci suszy/ y chorób przymnaża/ y zdro-
wie przedko barzo odiać umie: przykładów tu nierospomi-
namy: ale ktoby chciał/ historye ich pełne: a zwaścza-
owé / co Papieże albo Monarchy wielkie wypisali: kto-
rym za myśla gurna a panowania niesyta / lada despe-
kci/ albo kłopot / żywot odeymował / a naszemu choré-
mu / o te myśli zła nałatwiey: gdyż iego choroba coś ta-
kiego iest / iakoby istna melankolia / wezmiona albo ze
krwie skazoney / przypaloney / a iakoby napoty przyte-
chley: albo z tad / iż widzac sye we złym razie / a po dnu-

gich

gich tymże iadem zarazonych karzac/ boi aby w nim w-
gnawiszy dusza tego nieprzyptacil. przeto oto sye starac co
napilniey/ aby sye Panem Bogiem cieścic/ do rozumu w-
ciekal/ a choroby sobie fraszunkiem nieprzymnażal: pom-
niec/ że gdzie sye iedno melankolia przymiesza/ do lekarstw
trudna / y do wyprzedzenia wpoma bywa. a iakoby mysl
dobra chorému czynic: w aptece mówie na to niemaś nie-
wskazyka/ ani letificans Galeni/ ani diaiscint: ani diaal
cernes/ ani electuarze de genis: sam to człowiek wsercu
swoym nalasc ma: kthore serce/ aby sye to w nim nalazlo/
niechay z Diogenesem mowi/ Philosophiey albo pacien-
cyey wzytem sye przeto/ abym kazde szescie/ to iest y złe
y dobre/ skromnie wytrwac umial: a na tym co iest/ tak
przestawal/ iakobym tego co być moze požadal. a o ost-
tek sye niefrasowal. nasz tedy chory niech sye niefrasue:
a niż go leczyc pocniem/ iescze tego niech strzeze/ aby cia-
ło iego wedle przyrodzenia sye we wszystkich mialo: y iesli
spi/ pracue/ ie/ y pije / niech też to trawiac y czesc lepsza
wposilke ciatu/ y w krew dobra obraciac/ o tym myśli/
aby czesc grubsa/ co dzien przez stolce y wrznie odchodzi-
ta: co sama natura wezynic ma/ iesli sye z nia wedle wys-
szy opisanego obyczaju nasz pacient sprawowac bedzie.
lecz iesli by tak niedbala/ nieposlusna/ a zatwardzona by-
la/ albo krystera/ albo trocha reubar: albo czopciem/ albo
pigulka prosta / de aloeloto / iey pomagac y przywodzie-
ia do tego / aby nie za lekarstwo (az kiedyby inaczej być
nie moglo) ale z dobrej wolej / to co powinna sama so-
bie wezynila. a pewnie wezyni/ iesli spanie/ digestya/ albo
dobrze trawiac natura/ digestya pokarm y picie/ a to o-
boie/ wprzedyzi praca/ a miernie ciata cwiczenie: boe gdzie
wiecez takie zatwardzenie bywa/ glowa/ serce/ y inśe czlon-
ki / złe sye barzo miewaia / gdy on sinrod wzgóre idzie/ a
bzych zapiekrosy/ wiatry/ kłocia/ y koliki wzbudza. a te
drogi maia być tak wolne y otworzyste/ iż co dzien stolcey

G

dw a

De atra bile.

Pluta: de tran-
quill: animi.
Diog: Laerti.De atra bile
De atra bile
De atra bile
De atra bileDe atra bile
De atra bile
De atra bile
De atra bile

zamiatając czyni / aby tym więcej bolały: z kąd owo po
wiedzeniu albo zrobieniu choć lekkim / taki iakoby go
ślukł / a topański y stawy iakoby mu kleszczami targał / y
wszystek zbolały narzekają: a jeśli mu sę dymy y ona krwie
grubosć do serca obić / goraczke albo rozmaite wzrody
wzbudzi: tedy iako praca na rzecz każda i jest zdrowiu
człowieczemu pożyteczna bardzo zalecamy: tak przez tego
przydatku to nam niepożydzie / aby ciało dobrze przepur-
gowane a sposobione być niemialo lekarstwy do tego
własności: ponich dopiero to ciała ćwiczenie / albo pra-
ca zacząć / od małych postępując / z lekciemi przydatka-
mi / a ciała wprawianiem ku wielkym iako owo zapá-
śnicy / albo ci co wielkim kámieniem cięta / czynić zwy-
kli: piérwéy rozruszać rece / ramię / grzbiet / y ciało
rozgrzać / niż do potrzeby przyydzie: nie iako nasy zu-
chwały / co sę tym narychły wywala / albo narażają /
kiedy nieobacznie a nie rozmyślnie podpiwszy sobie / zapá-
sy chodzą: brożyna albo kámieniem miece: a ono w cie-
le pełnym y niesposobnym / przedko co sę zerwać może:
gdzie wnet krzyż trząśnie / ramię sę wywinie / z stawu wy-
skoczy / krew sę nosem czasem y gęba rzuci. powiedają o
Milonie Krotoneczyku / człowieka wielkiej siły / że zapá-
śnikiem mocnym był / nie skąd / inąd iedno że rozumem
piérwéy rzeczy wchodził: a iżby mógł ciężary wielkie dźwi-
gać / dwie lecie co poranek nule śnadsz ięszce nie oddycha-
jąc ciała nosił: a w onych dwu lat / y ciała wolem / y on
mocarzem został: tak iż mu nic ciężkiego nigdy nie by-
ło. o chłopie iegoż czasu co skot pász / Titorem go zwa-
li / za tymże ćwiczeniem powiedali / że był tak duży / iż wo-
łu iawszy za ostatniéy nogi kopyto / tak dodzierżec mógł
że mu sę wydźierać kót albo ono co w ręku było zo-
stawował. o naszym Radzymińskim tóż powiedają / że
do zapáśów w cudzych krainách zwykł sę był gotować /
kámienie wielkie przed tym nosić: za czym kiedy chło-

Strabo lib: 6.
Celius Rhodi:
lib: 13. cap. 6.

Alianus lib:
12. varie hist.

pá

pá pował / iako / y kiedy iem chciał rzucić. a to do tego
mówie / iż ciało trzeba przedtym do pracy kto ię czynić
chce zgotować / które oni gotowali / rozmaitemi przypia-
wami: między ktorými przed potrzeba y do potrzeby / w-
szystki członki oliwa y maseiami mazał / przeto aby ciało
było wolniejsz / do wzwania albo wywinienia nie tak ta-
twie: y żeby za onym rozgrzaniem y długą pracą / phle-
gma y grubosć wnetrzna nie dusila / y do członków al-
bo stawów nie mela. naszego chorego iá tu zapáśów nie
wse / który ledwie o swej mocy y to ięzacz chodzi: iedno
aby praca niebezrozumna zdrowiu pomagał wpomi-
nam: która iako aż ciała sposobionemu y do nię zgo-
towanemu / tak nie zawždy y nie wszystkim iednako sę
zudzie. Kolerocy y przyrodzenia gorącego ludzie / praca
niewczasna albo wielka bardzo sę rozgrzewa: tak iż
krew wzburzając y duchy trącąc / o goraczke y o zemdle-
nie przychodzą. niemniéy ci co phlegma wstawicznie plu-
ją / a iakoby wody nałani chodzą / z pracy sę zadusają /
chrtunia / káśla / puchna / zawracaniem głowy y inśemi
przypadkami mdleją: nawet y z pragnienia y z rozrusza-
nia goraczke miewa: a cóż wyschli albo schorzali: do
ktorých słabości jeśli praca przystapi / nie tylko ich nie w-
tuczy / ale ostatek natury osłabi. przeto tym tylko praca
ktorzy ię przywykli y wytrwać ię mogą rostkazny / pora-
nu przed iedłem / pod czasem pogodnym / przedtym prze-
purgowawszy: a na to sę obezrzawszy / aby nigdy ciała
tęj pracy niezaczynali / ażby żywot wolny a onęgo po-
ranku wypróżniony mieli. a ta praca wolno niechay be-
dzie czyniona / y do tad / aż sę na ciało pot jeśli iest zwy-
czayny wkaże: a dech w przedsy y w wietrzy sę odmieni: z
tym do komory niechay się wira / a do nagotowanego o-
gnia siadasy / ciało otrze / chustami wysusy / aby potu onę
która na zad nie pita / a goraczka z tad nie przyszła. a to jeśli
iędzacz / albo chodząc albo co robiąc czyni / na woli chorego:

Fracastor in
gymnastica.
In Apothera:

Sani: tuen.

6 ii

rostkazać

rozkazac my chorému chcemy praca albo ćwiczenie ciała / nie robote / która w bodzy z musu albo przeżył czynię zwykli: wskaż i jeśli robic chce / y to dobrze: byle tak co by sobie gwałtu nie uczynił / a ciała niezwozayna robo- ta niezwałit: owszem aby sye w nie wprawiać / ciato trzepit / a przymiot wypędzał: co aby praca zmogła tak dalece / nie wszytkim sie wierzyć chciało. Diete albo wymo- rzenie tym czesza / aby przymiot miała wygłodzić / a na- turze wzmoć sye dopuszczając / przez go wyrzucić. Do- brać powściągliwość do wszytkiego / y iakom ci ta wys- sey zalecił: mówie / że żywot nasz nie nawiecy stoi / kie- dy swego czasu porządnie sye wszytko przy ntey dzieie / a z rozumem gdzie iey trzeba uczyniona y nie gwałtem be- dzie: nie iako owi nasi ypoini zuchwalecy / co nieczego w miare nie używają: y iako piciem nazbyt albo iedem / tak zas przemoiem nazbyt / kiedy sye ima grzecha. Bywa- li tacy y onych czasow / co chorobam tak pomagac chie- li: ale ze wiecy sye morzyli niż przystało / zdrowiem tege przypłacali. pisa o Cleancie / Zenona onego medica ucz- niu / gdy chorobe z siebie wymorzyć chciał / że y dusie za- raz. Tóz o Eratostenie / który lekarstwy sye wzdrawie nie mogac / takaz dieta glodzaca zginął. Aristarchus / Sil- lius Italicus / on zacny poeta. Pomponius Atticus / Mes- sala Continus / y insy tym sye lekarstwem pobili: nie na czas / y wiecy niżliby znosić mogli / głodu w żywiąc. wiemy my / że wymorzenie dobre / ale mierne: bo iako w obzárstwie / tak w glodzie zbyt / zly: a tu sobie przypo- mni ono podobienstwo kaganka / albo świece / ktorému y nazbyt oleiu albo tłustego / y nie świecić niedopuszcza: ale kiedy tyle ile potrzeba. wiemy mówie że Hipokra- tes nasz powiadał / choroby ktoréby iedno z pelności przysly / wmmieysemieniem tego / odchodzić. a Galen w też prawie miare medicine wszytkie / y lekarstwa na tym sa- dził / aby nie byly nic inszego / iedno przydawania a wymo-

wianie.

wanie. y tóz medik mady z chorymi czyni: wybacz a jeśli pelnością ciało grzeszy / y z tey glowa boli / descensy spa- daia / koliki / biegunka / womity / gorączka / y insze rzeczy / lekarstwy wymuie / y tym ratuie: albo jeśli nie trawi / a stad schnie / przyczynę odiawszy / pokarmami y confektami potwierdza: a to czego niedostawa napelnia / y do pierwszego zdrowia pomaga. bo acz sye to spospolito- walo / że ludzie tych czasow lekarstwem niezowa / iedno to co purguie / wiemy że wieśle lekarstwo co potwier- dza / a swa własnością chorobie sye sprzeciwia / y przez is wygania: a te co purguia / sa iako bicz ieden / ktorym le- karz chorego za zbyt nie leczy / ale meczy: wskaż iako odpust przez pokuty być nie może / tak też ono lekarstwo co potwierdza / przez tego co pierwszy / skodliwe humo- ry wyrzuca: y stad też sobie imie lekarstwa bierze. Tak- że y ta oto nasza dieta albo wymorzenie / być lekarstwem / y ratować natury może / jeśli tam czyniona będzie / gdzie iey potrzeba: y tak w miare / aby natury nie ogladzała: boć natura próżnować nie umie / iedno iako zegar / kiedy go nakreca / aż do konca / póty póki mu przystoi idzie: trawi wstawicznie naturą: y iako aby grubości z siebie niepożyteczne wyrzucala potrzebuie / tak też aby do one- go wyrzucania a trawienia w sobie zawždy świeży po- silek miała / iaknie / y pragnie: w tym kiedy albo zbyt- kiem / albo niedostatkkiem is wkrzywdza / boleie: y nieina- czy iedno iako zegar / przez lada srobt / albo karkiku ktorého / albo struny odstroienie / stanać y źle isć musi: tak naturą / która iest harmonia / Pitagoresowi / iako w czym przebiega / albo nie dobierze / włomek cierpi. a w czymże tedy baziéy iako w glodzie: a zwlaszcza naszego chorego / który swey choroby zoladek oziebiony / watrobe rospalona / glowe napelniona matac / boleć y slab być musi: a jeśli mu głód przykazem: po iedyntkiem to oboie- sity z tego umie: a cöz spólna refa spiknawsy sye na cho-

re nas

De vict. ra. in
M. a.

Laertius.

Suidas.

Giraldus in
hist. poet.

2. aph. 21.

De const. art.

Arist. de a-
nima.

ra nature: przywiedzie ją do tego / iż gdy ona trawieć
zawždy musi / a niedodadza iey rzeczy dobrych / zlemi syc
zabawi: a piernocy phlegme y melankoliz / która iest w
żółtoku y w żylach / potym sama siebie trawi / y wwie-
dnawszy / wstawa: boć to być nie może / aby tacy phleg-
my pełni nie byli / a osobliwie w żółtoku / gdzie syc iako
w garncu sumowiny / rodzi: gdyż każda część ciała na-
sięgo / by też na nazdrowszym człowieku plugaństwa / na
które iest sposobiona / zawždy w sobie nosić musi: tak /
iż nigdy głowa przez owęgo muku co z nosa idzie / nigdy
macharzyną przez wryny / nigdy skodzona przez melanko-
licznę krwio / nigdy kiski przez bobku: choć syc która z
tych wyczysci / przed sie tam tego zostawuie naturą do-
syc / a próżnych mieysc mieć nie chce. owo patrzą na owę /
co żółtość na nie padnie / a po wszytkim syc ciele / y po
skórce na ostątek rozlecie: przed sie tam też kolery w pe-
cherzku iey przy wotrobie będący / dosyc: cóż mniemasz
w żółtoku: zawždy phlegma: która iest nie innego nie
włożym weni / trawieć / y tym ciało zaprować musi. prze-
to chemyli tak naszego chorego leczyć / czynimy z nim iak-
to Gárdian z swym onym kántorem nowotnym / co siła
pijał: we dzban polerwany / którym mu domitał nośo-
no / co dzień siłoty przylał / do tad aż siłota dwie części
zastąpiwszy / trzecia mu obroku potrośe go oduczając /
dawał. mechay nasz chory ię razów dwa na dzień / rzeczy
dobrze / pieczone radcey niż warzone / do strawienia la-
twie / a coby syc w krew dobrą obrócić mogły: zaniecha-
wszy oney diety rozpustney / na wielu pulnistów uczynio-
ney / która chlubie albo bucie p:óżney / b:arżiey niż zdrowiu
służy. ta mała dieta / natury nie rozdrażni / ani wzodów
pobudzi / tylko w swęj mierze zatrzyma / a z natura syc za-
godziwszy / zgodnie choroba iako zdrowia nieprzyiaciela
porobi: wśiać oż używszy rośadku: tłustemu wietśe wy-
mowienie / niż chorému albo chudemu / przez k:aslu albo

gorączki / niż temu co ia ma / mnieysie naznaczyć. Pićiu
w tym miary nie zamierzamy insey / iedno co namnieysie
być może / naprostsie a niewymysłne: a w ten czas kiedy
obiad albo wiecezra bywa. Który to obiad albo wiecez-
ra / iestli nie sa z przyprawami / tedy pragnienia wielkiego
nie rozbudza: owsem na trosze nature mocniejsza y zdro-
wsza uczyni / y chorób podobno vłza: ale wiere naszego
przymiotu nie wleczą. Tóż też o gnoiu rozumieli / iżby nie-
mocam co pomagac miał: Który to gnóy iakizkolwiek
iest / na wierzch zawždy wyciąga / bóle blaga / zapalenie y
spazeliny ktodzi / okrom gołębiego albo kółosiego: Któ-
re acz ciepleysie sa / przed sie też własnością guzy / świe-
rzy / y insey rozody leczy. a patrzymy iakiey kondicyey bog
człowiek mieć chciał za grzech / iż tak stworzenim zachy-
y p:anem wszytkich rzeczy żywiących bedac / zgrzeszywszy
marnemi a plugawemi rzeczami niedostkonalości swey / a
wypadku spetnego podpirac musi: a wtych takowych rze-
czach smrodliwych / a przykrych / które my za wyrzuc-
nie mamy / moc swa nie miała wkazować raczy. Tobiasz
na ślepote / która lat iuż był cztery cierpiat / wleczyl żół-
cia: ślepego sam Pan slina swa effeta rzekłszy oświe-
cił. dam rzeczą swietym pokóy / Galenac wkaże / który o
doświadczoneym lekarstwie swego czasu piśe / co ieden na
slinogórz y gardła zapalenie / za wielkie pieniadze / z nie-
malym szczęściem do zdrowia dawał: w prawdzie strze-
gac aby pacjent nie wiedział co w ten Cataplazm wcho-
dziło / a czynion był z gnoiu dziecięcego vsuszywszy gnóy /
y potym starşy a z miodem zmięszawşy: a dziecię iadło
z bobu chleb troche przesolony y wkrasłony / wino stare
pijac: gdzieć przypominie abys wiedział do tych rzeczy
przypatrzyć syc / czym która rzecz żywa: bo iako różne
gnoię / różny skutek czyni / tak iestli nie swego czasu bra-
nie / albo bydleta nie dobrym pokarmem bywaia karmio-
ne / mniey niż powinne sa sprawia: gnóy wleczy / a po-

Polib: de salu
bri dieta.

Tobie 2.

Ioan: 9.

10. simpl:
in F.

De usu parti:

3. loco: affe.

Dios. lib. 2.
cap. 72.

Matteollus in
Diosc.

nim psi/ na bolące gardła pic dawaia/ y z pomocą: ale
Gale taki zbierał kazał/ coby się w lesie na drzewie zawiesił
a koscierzki bydłecę które wółt ziada/ ieszce w sobie miał:
bo być był wółt prochno albo grzyby iadł/ mało by było
ono iego album grecum pożytku uczyniło. także o ow-
czym bobku/ który spierzeli nie/ lisaion/ brodawkam po-
maga/ rozumieci/ aby owca żioła dobrze iadła: która ie-
li słoma z pożycia w obozie karmia/ nie takiego z nię-
nie będzie. o dzińskiego wieprza gnoiu/ że suchy z winem
dany/ kręw zastanawia/ kurezom/ kostnym bolom po-
maga: a swinię domowę nie umie iedno śmierdzić.
Koziey także ma moc nie mała/ w occie wwarzywszy/ do-
wzodów owych za vchem/ ognipioram/ słodzonam trwa-
rdym y bolacym/ weżowemu wiedzieniu/ ić. a to przeto/
że kosa żywa temi żiołmi które te moc maia: a nielada
alembik żoladek swoy ma/ który one rzeczy tak destilluje
iż to co wyrzuca/ pożyteczno ty choroba być musi. przeto
dziwnymy sye mocy bożey/ który nie tylko to/ że wosytkim
rzeczom/ ale y tak plugawę swa moc dał/ a do pożytku ie-
ludzkiey obrócić chciał: ale do takiego/ którego się czło-
wiek zawždy stramał/ a włomkowi swemu przypatrując/ w
grzech nie wpadał. oto nase^o przymiotowi lekarstwem
dali gnoy konist/ który ma też swa własność na wierzch
wyciągac/ to co w ciebie iest/ y przytym zapalenie każde
chłodzić y blagac: a przymiot iż iest miciakie zapalenie/
tedy mu sye podobno do vgaśnienia go zrodzić. a iakie za-
palenie abys tu watpliw nie stanał powiemci. znamci
ia/ że niemoc te wilgotna y zimna sye pierwey nazwa-
li/ ale to wedle skutku: bo ciato y kręw oziabia/ y fluxami
wszystkiego ciata obdarza: a oziabia palac. a to zaś co z
to/ iż sye w ciato wzniciwszy watrobe zapala/ potym
kręw piecze/ y do siebie wszystko ciepło przyrodzone ob-
cacia do członków dalszych a zwierzechnich/ gruba a zi-
mna kręw y wilgotności posila: we wnatrz piekac o-

gniem

gniem przeciwnym/ a gasiac przyrodzony/ y nature czło-
wiecza trawiac. z tad aza nie każdy taki watrobe gora-
cę/ krwie spalony/ glowy zapalony/ pluc y serca/ prze-
phlegme vstawicznę y dymy zaraźliwe/ odmienno a nie-
vstawicznie bñacęgo: z tad ciato blade/ guzy zimne/ y
twarde/ swierb/ krosty/ dymiona/ ić. iesli czasem gore-
czey sye wkaże/ ogniewi barzo rozjarzonemu/ który y
namokrzysie dawa kiedy sye zawezmie palic może/ przy-
pisiny. nie z drogi tedy/ że gnoy te ognie gasic albo du-
sic może/ natura swa do tego uczyniona: ktemu że ten
gnoy/ moczem konistim wiele razow pokropiony/ y na
gromade przed stajnia wyrzucony/ tak vgnije/ y od ston-
ca sye vpiecze y wesprie/ iż nie lada mocy ku swey przyro-
dzoney dostanie: z tad owo widziem alchimystry/ co essen-
cye piatę albo dymy mocne/ elixirami oni zowia/ robia:
że im tak barzo ogniem na węgla nie dogodza/ iako w
gnoy na sloncu wgrzebszy: gdzie sye tak warzy/ trybnie/ y
grube od subtelniejszego dzieli/ iż nauka by żadna tego na-
vzad uczyniona nie zmogla. a patrząc co Albertus mas-
gnus on Philosoph sławny powiada: iacie kaczę w gno-
iu do dnia trzeciego/ wylac może weża. wiemy że każde
nasienie/ iacyca/ weżowe/ iaszczorczę/ y inie wgrzebszy/
tam robaki rozmaite/ y iadowitsie niż indzie wylega. a
na polu/ aza nie widziem co go za moc: to rzeczy domo-
we: mówie o tych/ że w takim gnoiu może być pomoc nie
mała/ gdy iad ieden drugi do siebie ciagnac/ nature ra-
tuie: a to cieplem onym miernym/ ciato otwieraiacym/
y rospedzaiacym grubosc krwie iadowitę. napisal nam
Volateran o iednym Królu/ który z trucizny ciato barzo
zepsowane/ y śmierci bliskie widzac/ do przediego sye le-
karstwa vcięc nie mógł/ iako mula rozerznowszy weni-
wolesc. a iego cieplem/ ciato swe otworzyć/ y leczyc: czym
sye barzo dobrze zachował. a o gnoiu Zollerius/ że vbogi
człowiek w nim leżac/ francye frogiey zbył. obudow ieden

z q

że wywódb:

In mirab. mii:

Lib. 22. An-
tropographia

Lib. i. C. 2.
Chirurg. instit.

że wywód: ale gnóy ieszcze śladz za soba więcej lepszych
 przyczyn sye mieć zda: o czym mówię / aczem ia czasem
 nie leniw / ale o tym dotkne tylko / y rzekne / leczenie przy-
 miotu na tym należy / abyśmy ciało rozgrzewając / skórę
 otwierali / y grubość phlegmiska miękczyli: a to czyni sa-
 ruchá / dziewa / salsy picie: ale lepiej gnóy: ergo. druga
 gdzie ciało sye tak rozgrzewamy / y nierychły ożebić y tru-
 dniey grubością krwie osłowieć może / tam sye łatwiey
 leczy: ponieważ z ciętą potami albo plwaniem albo stol-
 cem wynisć ma: ale w gnoiu tak: ergo. Ktemu / lekar-
 stwo które do natury bliżej przystąpić sye zda / łatwiey ra-
 tnie: ale gnóy iako rzecz wstęchła w takimże cieple przy-
 ciepłe przyrodzonym zagrzany stoncem / niż mercurius /
 salsá / albo dzewo / bliżej: ergo. nad to iesli pozwolę Di-
 ostorydowi / że każdy guz / wrzód nieczysty / gnóy krowi /
 albo koniski zmiekczyć a wyciągnąć / potym przez iatrzenia
 wleczyc może / a to na lada miejscu / iako więcej wrzód cia-
 ła wszytkiego: bo iakomci powiedziat / że Arabowie a mie-
 dzy nimi Alwicenna: kancer zwali / kiedy tedy na jednym
 miejscu vsiadzie / a kiedy sye po wszytkim cieple roznidzie /
 trad: tak my nazwać możemy / tak guz / dymioná / krosty ié.
 które sye z przymiotu rodza / przymiotem iednymże / iako y
 cały przezwistiem: a co pomaga trosze tej natury / toż po-
 może y całé lekarstwem / albo go używaniem nadostrawi-
 wszy. a co więcej / iad ieden drugi wygania / gdzie sye obie-
 ma naturá oprze: a tu bedzieli dobrze sprawiósá / cze^o nie
 wypedzi: gnóy rzecz smrodliwa y iadowita / co oto z pier-
 wszych wywodów widzisz / a przymiot pewnie taki: ergo.
 a izby iad albo trud ieden drugi wygania / ono masz:

Trucizne żoná meżowi zadatá /

A tufiac máto być / zdunga zmiesáta:

Leczac z trucizną / gwałt srebrá żywego /

Pchałá w grób meżá / włoże zdrajce iego:

Co po iedynkiem meżá zabić mogło /

Staczym

Staczym / zdrowiem meżá podpomogło.
 Tak miedzy soba wadzac sye iad z iadem /
 Zdrowiu wkażal drogę zdrowym śladem.

Tóż podobno gnóy z przymiotem może: ale tego lekar-
 stwa tak sprośnego / bo śmierdzi / a tym serce obrazi / y nie-
 pewnego / bo własności przymiotowy żadney przeciwney
 niema / nieużywali / iedno z niewolę ludzie wbodzy / kró-
 rzy desperowawszy o zdrowiu w gnóy lezli / iako owi / co
 przed tatárzynem do Samku wciéc niemogac w błoto po-
 bycie: a kładli sye albo wleżeli w tym gnoiu po dni sześci /
 albo siedmi / gdzie część dla diety / bo pewnie tam pulmi-
 stów / ani bankieciów niestroili / część dla ciepła / y páry
 onę / ku zdrowiu / praiąc a pocąc sye przychadzali / część
 podobno dla pokuty a takiego wzięcia / iaska Boża do
 zdrowia byli przywracani / za grzech równo z swiniami w
 gnóy lażac. z teyże miary prosto owi czynili / co sye zola
 uni leczyli / które máia też moc przyłożone / wysuszać mie-
 sca wilgotné / y rozpadać guzy / twárdości / żył pokur-
 czenie albo potłuczenie: iako Dioscorides pisze / iad psa
 wściekłego albo weża / gdzie kogo wiać / zmiesawszy z o-
 ctem / wyciągnąć a wleczyc: y co więcej / otrutym grzy-
 bami iadowitými pomoc. toż y Galen twierdzi: że zby-
 tek rozpadaia / wysusaa / fluxi zastanawiaa / y rany ábo
 miejsca otworzone / dobrze do narastania a zawarcia
 przywodzi. iedno y w tym / iako w inszych lekarstwach /
 przyprawy y własności patrzali: bo iako z różney máte-
 ryey różne naczynia / tak oto y z drew różnych / różny po-
 piól bywa. do tych potrzeb pewnie Galen gani figowy /
 a my gaisny wierzbowy / lipowy: bo máto w sobie mocy
 mieć będzie: a iako do mydelników albo farbiérzów w
 tym wybór / tak też w naszych niedach będzie / aby te zola
 były zdzewa iesionowego / bułowego / klonowego / iá-
 worowego / które lng ostrzy / a zola iadowitę czynia:
 wierze by z iadowcu / z gwałtá / albo z salsy to broili / co

h ij

by do

Lib: 2. C. 23.

Lib: 5. cap: 93.

8. de S. M. F.

Aufonius.

Simpl. medic.

by do rozumu pożyteczniejszego podobno miały. w ten te-
dy popiół / wody ciepłej (a snadź w której pierwey zio-
ła dobre wzięły) wlaawszy / a często mieszając / dopuszczali
sye wstać / y on kálkus albo ług odlaawszy / wola sye iako
połcie w sól kładły: to zachowywając / aby zola sye iako
raz były wolniejsz / potym drugi y trzeci / albo potym pół
trzeba mocniejsz / a mocniejsz vczył Galen czynić / raz
wody nalaawszy / słabsz iesliby popiół tylko razów oplota-
ny był: Bo on popiół mocny / peronie to wnie / gdzie ciąż-
to w nim poleży / że spryszczenie / albo vesicatoria vczyni:
a z tęg miary / ze wnętrza do skóry zbytnę a phlegmistę /
krwie nie mało wyciągnie / y tym naturze wliży: y wierze ia-
że ciało pełnemu / a naturze mocn / to ratunkiem / a słab-
bey choroba / albo śmiercią grozić może: gdyż tak iado-
wity popiół / ciało gryść / y zaraz zawięzać / zaraz otwie-
rać będzie: zawięzać albo zamułać iako popiół: otwierac /
y gryść / iako ług. a rzecz po ogniu subtelniejsza / a iado-
witsza / a członki przedniejsz / iako serce / żoladek / watro-
ba / głowa / iako tam wytrwaja: a pudenda: sa to słabe
rzeczy / musz to obwiązać / y owo opatrować / aby te zola
ich niegryzły / a nie pobudzały do czego złego: bo widziem
gąrbarze albo rymarze skóry mocza / kiedy iesli zwierzećia
na którym albo mieyscu słabego / schorzałego / albo nieo-
patrznym schowaniem zepzala będzie / mieysce ono wy-
pádnie / bo ia zola ziedza: tak ia nierozumien / aby nasza
mocniejsza była / a to wytrwać mogła: wsakossy to ia v-
wierzyć moge że pomoże / iakom rzekł / skóry gryzac / a ve-
sicatoria czyniac / któremi zbytek do skóry idzie / y za wka-
zaniem drogi / a wzmocnieniem natury od wnętrza sye od-
wracając / tanie phantastiki / zuchwale / miasto leczenia od-
ludza albo gąrbie. Cieplice wanne y łaźnia też być pomo-
cna perwiadał / przeto że ciało chedożac / seymie to z nie-
go co mu na skórze po wierzchu zawadza: ale iako ich
przyprawia y własność różna tedy też y w cieple z różnym

stutkiem

Gal. x. Meth.

stutkiem bywaia czynione. cieplice po polsku przeto zo-
waiem / że samé z siebie przez przypawy wosclakiey ciepłé
sa / biorac ogień albo ciepło we wnętrzościach ziemi / z
własnością krusca albo gruntu onego: tak iz wodą / któ-
ra przez sye ani smaku / ani wonię / ani tu opisanu nie-
perwonego nie ma / mieyscem / od drugiey różna bywa: z
tad widziemy iedne gorętsza niż druga / smrodliwsza / słoni-
sza / słodsza / ciępnąca barzisz niż druga / dla mieysca z
którego wychodzi / albo przez które idzie: bo by przyszło sto-
stować wody przyrodzoney / nablizy do własności zy-
wioty przychodzący / przez smak y do opisanu własno-
ści żadney byśmy ia obaczyli: ale iz my żywiót / to iesť ani
ognia / ani ziemi / sczerych w sobie niewidziem / iedno mie-
skané a spólna między soba własność mając / tedy y wo-
dy prawie wilgotn / a zimn / wedle natury swęy / iedno
wedle mieysc / przez które idzie nie widziemy: z tad ciepła /
dymna / smrodliwa / to iesť wedle siarki / kopewaseru /
naphę / alunu / soli / y krusców rozmaitych / własność
ich mająca: co sye widzieć da / iesli sye przypatrzysz / stru-
ce albo rzęczce iakiey / która idzie po łacie / potym po blo-
cie / potym po glinie / potym po kamieniu: za każdego
dną własnością / insy smak y insa wonia / y insa fárbe /
też y insy efect vczyni: tedy wyliczać nam tu niepotrzeba
cieplic własności: kto obaczy / przy iakim kruscu sa / a co
za zwierzechorone przypadki mają / z natury minery / albo
kruscu ich / opisać y vzyć ich mozem: a też ludzie tego na-
wiecey z experientey / a czestego doświadczania vzywac
zwykli / dla ochodostrwa iakomci powiedzial / a rostossy
nieiakiy: tak / iz panowie oni / którzy sye w dostatku be-
dac / wezafem a o chodostrwem bawili / że sye tym nawiecey
y swemu zdrowiu y ludziom pospolitym przymylali: hi-
storye o nich świadcza: Grecowie iako lud rostossny / że
te rostosske barzo miłowali: potym Rzymianie / kiedy po-
onych boiały wychnawsz / wezafu sye byli ieli / łażien /

cieplic /

Hipp: de ae-
re locis & aq.Plato in Crit.
Home. 8. odif.Alex. lib: 4.
cap: 20.

cieplic/ wód prowadzenia/ tak syc byli budowac nauczyl
li/ iz to sobie w inszych za rzecz oczyszczenia sławna/ a barzo
pomocna być rozumieli: o Agrippie Cesarzu pisa/ iz sto
y siedmdziesiąt latien/ albo cieplic/ wielkim kostem w
Rzymie zalozył/ z temi obyczajami/ aby syc w nich pocac/
pierwéy ciepła woda myto/ potym na wychodzeniu/ dla
stóry zawarcia/ zimna oblewano: Alexander Scuer
rus nad insę/ co syc tylko wednie pacac/ albo miac do
puszczat/ y w nocy aby ludziam ninaczym nieschodzilo/
oley do kaganicow fundował: Commodus cesarz tak syc
mytal: podzis dzien/ okolo Rzymu y Neapolim/ ich ko
stę/ y roboty/ budowne barzo/ y wymyslnie laznie widac.
ale nie tylko to onych czasow/ ale y tych/ narod turecki.
za odpust sobie wielki/ y rzecz od wszystkich dziekowania
godna mieć chce/ laznie co naczudniysie y z dostatkiem
nawietzym/ prze pospolstwo budowac: co acz w praw
dzie syc zda barziéy rostosy/ a miekkiemu ciata chorwa
niu sluzyc: wsakoz ze nasze natury zle zachowane/ a do cho
rob sklonne/ tego ku ratunkowi vzyt mogą/ w tym ich
nieganiny: toć iedno powiem/ tatarrowie/ ktorym zdro
wia/ y sposobnego do pracy ciata każdy zayzrzec moze/
onych czasow/ podobno y po dzis dzien lazien ani cieplic
nie znali/ ale iey téz podobno iego stóra rostosa ani po
traw wymyslnych vpominkami niehawtowana/ potrze
bowac syc nie zda: praca tego zapoci/ guntá osusy/ zic
mia iako skladane lozko/ skapina/ iako nalepszy tort/ al
bo pastet contentuie. nassemu chorému zmidac syc ciepli
ce/ wedle ich własności/ ktoréby grzaly stóre/ rany/ gu
zy/ albo rope/ iesli fistuly/ albo iakie otworzenia sa/ czy
scie/ wysusac/ a goté mogly/ przypatrzawszy syc mowic
ich własności z mieysca/ przy ktorym syc wskazy: bo ia
komci powiedzial/ wedle dna struge/ albo rzeczke od
mienna być/ tak wode cieplic w edle kruscu/ a ognia ze

wnatrz

Alex: lib: 4.
cap: 2.

wnatrz im moc podawaiacego: disputuie o tym Kardan
na wrzad/ powiedaiac/ iesliby kto taka wode puscił rurą
mi/ czesc debowemi/ czesc otowianemu/ czesc kamiennę
mi/ aza nie kazdego mieysca woda nature sobie przywla
sczy: siarczyste tedy/ alunowe/ koperwaserowe/ barzo
do rzeczy zwierzchownych chwalem: ale ktoréby przy
zlotym/ albo srebrnym/ albo iakim dobrym kruscu byly:
tedy nassemu chorému/ rope otrzec/ y osusyc/ krosty straz
wic y wyczyszcic/ rany albo dziury zawrzec/ y zagoic mo
ga: do czego ciata niech dobrze sprawnione bedzie: bo ia
to rzeczam zwierzchownym/ to iest swierzbowi/ kros
tam/ lisaiom/ wrzodom/ aperturam/ kaslom/ biale
puchlinie/ albo ciata odeciu/ niemocam niewiescim/ bic
gunkam/ ic. pomoc naczas moga/ tak niepomalu za
wadza/ kiedy ciata zle wyczyszcione/ y plugastro pelne/
znagla w nie wlesie/ czyniac oslabienie zoladka/ ból glo
wy/ kuczze/ ciezsze niz byly kasle/ goraczke/ testnosć/ os
labienie/ czaszem y smierc niespodziana: dla tego/ iz po
spolicie stóre rozparzajac/ przeciwna niz insę ciepło wła
sność maia: gdyz kazde ciepło/ wyciaga: a to własno
scia swa iakoby ciagnac/ stóre zawiera: y one grubosc
krwie suszac/ a iakoby palac/ w cieie hamuie/ a prze iey
grubosc albo taka/ ze iey strawic nie moze wielkosć/ cia
la tu testnosci/ y bolom przywodzac/ mdli. przeto przy
patrzyc syc chorobie trzebą: y tylko te ktorzy na wierzchu
co z phlegmy rozjarzenia maia/ do cieplic y to z dobra in
formacya odsylac/ aby tam wypurgowani/ przy dobre
diecie stóry oczyszczenie wziali: a te ktorzyby co we wnatrz
mieli/ do inszych lekarstw przykazac: pomuze/ ze im cie
plice malo y na czas krotki sa pomocne. w tym y owi co
ie pie kaza/ iako y owi co na glowe matym strumyszc
kiem puszczaia nassemu chorému mala pomoc przynosa:
iedno go glaszac/ a iakoby w przymierzu z nim bedac/
chorobe z iednana/ ciezsza pochwili czynia. przypomniec

In Hip: de a
ere loc: 49.

Sauana: lib:
rub: 2.

tu nasze

tu nasze niedawno zdrowione cieplice w sętki wstrone
 Lwowa / w których wzięli to sobie za rzecz powinna go-
 dzin trzy sta siedzieć: mym zdaniem głupie: a ieszcze glu-
 pię / iż kto ie rychły wysiedzi / zdrowia to z wietrza ko-
 rzyścia być twierdzi / czemu dogadzać / na dzień siada-
 ia godzin feseć / siedm / ośm / snadz y wiecéy / iakoby wśy-
 fcy iedne choroby / iedne lata / iedne site / iedno do tego
 sprawienie mieli: przy takich miejscach medyci indzie / al-
 bo którzy dobra radę o tym dąć winici / mieszkac zwykli:
 y to ludziom powiadać / co rozum y skutek radzi być do
 zdrowia pożyteczno. ale naszym zachwalcem / że wśytko
 równo / może siedzieć / ale z włomkiem zdrowia swiego.
 ma ciało dobrze sprawić lekarstwy y dieta / potym tho
 naybarżię y nalepię grzać albo parzyć / co pomocy po-
 trzebie: bo mali nogi dżurawé / co mu potym / aby syie
 parzył: ktemu iesli po syie siedzac / dusznosc mu y w
 piersi cieśkosc za godzinie przydzie: czemu godzin cztery
 siedzac smierci czekać ma: tyle siedzieć ma / ile mu cho-
 roba iego y medik ktorzy sye z nią zna / nazywają. a ia to-
 bie czemu nie opise poki twój pacjent siedzieć ma: bo
 go nieznam: przeto ani siły iego / iako wiele wytrwa / y
 iako mu tego dlugo potrzeba niewiem: a też aby tam
 przymiot wypędził / ieszcze mi sye wierzyć niechce. Pro-
 wadzmyś go ieszcze opintam służąc y do wanny: a day
 Boże abyśmy y tam co sprawili: aczci wanna iako ro-
 zum okazule / zdrowiu dobrze służyć może: gdyż rzecz iest
 coś iakoby cieplice wedle potrzeby dowcipem naszym
 uczyniona / a naśladowiaca tych które natura z daru Bo-
 żego wkazała: wszakóż podobno przymiotowi niezym in-
 sym pomocné być nie mogą / iedno zagrzaniem / który roz-
 parzeniem / a swierzbii albo krost / (w ciecie do tego zgo-
 towanym) bzdur / potem oczyszczeniem: bo iesliśmy sa-
 mym przyrodzonym cieplicam tego przysadzić niechcie-
 li / aby ten przymiot wlezyć mogły / cóż wannie / ktorza

tuż coś prostszego w sobie ma: aczci wanne wiemy uczy-
 nieć może / snadz ieszcze przyprowadzić niż cieplice / iżby sye
 z ciałem / z choroba / z laty / y z infemii okolicznościami
 zgadzała: y nie tylko / że do niej siarki palonéy / albo
 warzoney / y w wodę destillowaney / także alumu / y in-
 szych potrzeb używali: ale iakoby mieszanine miarkowa-
 na / dosyć mądze czynili / kładąc w nie y to / co woda cie-
 pliczna w sobie ma: y do tego correctiva używając / ias-
 to żiół / prochów / z dziew rozmaitych / znasienia / z trus-
 ców / złożonych a patrzących na chorego potrzebe / y przy-
 padki: bo acz Pan Bóg naturze dał rzeczy wielkie / ale
 też człowiekowi rozum dał / który oneyże natury naśladu-
 iąc ieszcze wniektórych rzeczach coś wiecéy czasem sie do-
 myśla: a to z rozumu / który P. Bóg w nas mieć chciał /
 doskonały wedle duży od niego nie smiertelności / y częśc
 nie mała iego wszechmocnéy istności biorący: ktorému
 to mówię rozumowi naszemu wśytko pod moc dał / rze-
 czam tym niskim / Ciebie potym także y gwiazdom pa-
 nować rozkazał. pożyrzy na lutnia / organy / zegar / dru-
 ki / zamki budowne / miasta / a ktorza natura sama przez
 sie uczynić to mogła: rozum tylko człowieczy. pożyrzy-
 myś na lekarstwa / ktorich człowiek ku potrzebie zdrowia
 iedno z drugim składając używa: wiemyć że to od Bo-
 ga / ale przez rozum człowieczy / Bożym duchem oświe-
 cony / to sye wśytko dzieie. wrodziła laka żioła / kwiatki
 y owoce piękne / ale człowiek wedle dowcipu / doświad-
 czenia / a rozsądku swego ich używa / y niemocy dżiwne
 na chwale Boża leczy. dał Bóg cieplice przyrodzone:
 ale człowiek wedle potrzeby / może mało nie lepsze wedle
 dowcipu swego uczynić: używśy tychże rzeczy / ktorze
 natura w ziemskich wnetrznościach warzy / y dogodziw-
 śy im takim ogniem / iakiby sie z potrzeba mogł zgadzać.
 opuścmy wody do wanny / które bywają destillowane / y
 dżiwnie przyprawne / bo id tu nie potrzeba: owegoć dotkne

4. Reg: 5.

Niceph: lib: 7.
cap: 33.Plin: lib: 26.
cap: 1.Dioscor lib: 2.
cap: 27.

co Arabowie y Awicenna w swęy melankolię używa-
li: nawieczę takich lekarstw/ zwierzę/ chędożac/ mie-
kzac / a otwierając ciało: a iżemci powiedziat/ że przy-
miot doskonały/ mało albo nie od tradu różny nie iest/ a
trad ze krwi melankoliczney / częstosiny go wannami y
takim omyciem przypawnym leczyli: ono y Helizeus
Królá Neemana/ mogąc mocą Bożą inaczey / wanna
Jordanowa go siedm razów płócąc leczyl: Konstan-
tina wielkiego/ Silvester święty też w wannie/ która do
tad w Rzymie marmurowa stoi/ y z synem w imie Chry-
stusowe omyl / y leczyl: gdyż medicy Gręccy / którzy w
takiego Cesarza na one czasy pewnie wżeni byli / to ra-
dzili / aby był dał sobie wannę ze krwi dziecięcinney wży-
nie: czego Pan on tak okrutnym być nie chcąc / przez sen-
sá Bożym vpomnieniem medikom czynić niedopuszczat.
Takż wannę ze Królowi iednému czasów nie dawnych
czynić byli medicy rozkazali: ludzic powiadaia / iże tym
tradu który chorzał vchodzić miał twierdzą: ale wiece sie-
mnie to do rzeczy mało zda: bo iako rzecz iest okrucień-
stwa/ tak y nie podobienstwa pełna. wiemyć że krwó cz-
łowieca/ ma w sobie własność nie małą do strawienia
takich zbytków/ iako owo/ kto ná Catáracte/ albo w oczu
iakié blonki/ albo mgły/ ciepło ia z palcá swego albo z cze-
gole puszcza/ ciepłem przyrodzonym/ miernym a z ciałem
naszym zgodnym silá sprawić może: ale azaj golebia al-
bo kókośa nie tóż sprawi: a ze krwi kto wannę wżyni:
poyżrzy ná ów kes co bawierz z żyły wypusći / zarazem
iako sye zsiędzie a strzepnie/ a gdzież iey tak wiele wżiac:
y iako ia w wannę lać: a iesli ożiebnie: obiecnie że zad-
ney własności y pomocy sobie nie zachowa / iedno wnet
sye wstechnie/ y zepsue: y strážna to wanna / y nie pra-
wodziwa: która dla tegom tu przypomniał/ że o niey po-
wiadaia często/ a własności iey coś do tradu vlęczenia/
stad y do france przypisuią. pozwole/ że oboia tá choro-

bá/3soba

bá/ 3 soba wielka zgodę ma/ ale z tego ani tēy ani owēy
podpomożenia / iedno nredikowi hanbá / nie przyydzie.
ziolá do naszey wanny nalepsie/ co czlonki wonia y wła-
sności swa posilając/ chędoża/ y iesli trzeba odwilżaią/
skóre: iako maiorana/ lawander/ róża/ bazylik/ salwia/
bugwica/ rozmaryn/ kopydnu/ mietka/ słazy/ nostryki/
rumny/ pioluny/ ruty/ chędy/ macierzanki/ bylice/ cabry/
kocanki/ y inśe które medik y potrzeba okaze: do których
iesli dżewá tartęgo/ wzwarzywszy przymieśa/ że pomoc
iaka wżodom albo krostom wżyni / nie przecze: a iesli
ieszcze tam w te wannę wstepuic / theryaki diagne /
albo co mu sye tham będzie zdáło weźmie / a żoledek
mascia iemu własną/ albo oleykiem mietkowym pomá-
że: dobze wżyni: chędoższym / świeższym / y do spania
sposobnieyszym będzie: y z tamtad wyszedşy ná toże sye
polożyc/ y z zagrżania ciała zápoćić może: gdyż ciepło go
onēy wanny zagrzeic/ y skóre otwoży/ żiółt moc potwier-
dzi/ y do wyrzucenia choroby sposobi: a ná poceniu co
należy dawno wiemy: lecz iż naszy ludzic desperackie / y
gwałtem w przygodách poczynác sobie zwykli/ patrzą-
kiego do pocenia instrumentu używaią: pieką chleb ie-
czniemy wielkimi bochnami/ y nakrywşy sye w wannie
kobiercami/ parą iego która z niego sye/ kiedy go goraco
z piecą wybiraic łamia/ a okolo siebie kładą/ kurzy/ ro-
zgrzewaią y pocą: okładaiac té mieysca nabarżiey/ któ-
rym tego potrzeba: to iest / ma kto descensy w nogách
albo w grzbiecie/ albo w syi/ tam sye w wannie tak vsá-
dza/ aby sye onē czlonki barżiey niż inśe grzały y pocily:
tam z onēy parą/ iako w łazni widziem y rozgrżania cia-
lá/ tak pot wielki bywa/ iż ci którzy tam siadaią/ w wo-
dzie siedzieć sye sobie zdadza: a iżby oddech wolny mieć
mogli / rure albo trabe dla odetchu sobie czynią: a iesli
to wytrwác mogą/ a głowá pocenia potrzebuie/ y przez
odetchu siadaią. nie zlać to wanna / y iako widziem zá-

J iij

grzeie

grzeie/y wypoci bårzo dobrze/y tym pácientá kontentuié/
 że pod soba struge potu widzi/ która rozumie być z ciáta
 iego wsytke: á ono tho z chleba y páry iego/ po wielka
 część/która iáko deficz ná powietrzu ábo pára pod pokry
 wta syc rodzi: przeto iáko każda otucha dobra/ á zwa-
 ŝezá y meláńkolikóv/ ták y tá pożyteczna: á bedziemi-
 ten chléb y iego pára tym pożyteczniejszy mieć chcieć/ do
 ciásta kiedy chléb beda piéc/ przydayny wodki różanéy/
 ábo bugwícowéy/ ábo kes lawandriowéy: tákże speties:
 siól tartych máiorány/ koryándu/ czárnuchy/ rozmáry-
 nu/ áromatici rosáti/ diámoschy/ diámbré/ y insy ch
 sercé y głowy posileniu słuŝacych: bo w tych potách ná-
 ŝy zuchwálstwem naybarziéy grzeŝa: góŝie póty siádáta
 póti im siły stawa: która zmordowawŝy raz/ á kto kiedy
 nápiáwi: á przywiódŝy ciáto do młóŝci/ á któré lékár-
 stwo vhámuie á vtrwórdzi/ áby kiedy mocniejszy być mo-
 glo: á zwaŝezá kiedy serce/ mózg/ ábo té przedniysie
 człóntki ŝwántowác poczíná. trzeba tedy tych rzeczy o-
 strożnie vŝywác/ á do nich záwŝdy tákich coby posilác/
 á potwórdzác mogły przydáwác. Dziŝich kobył sádło/
 musié ia z tymi chwálíc/ co go doŝwiadczyli: á ná tákie
 choroby/ co ie dñá/ ábo kóŝnémi/ ábo kurezánmi/ ábo
 chyra wsytkeiého ciáta zowia/ á my przymiotem po stáre-
 mu/ ŝczesliwie vŝyli: przeto iŝ iáko ten przymiot wysu-
 ŝy/ sturczy/ ábo wywedŝi człowieká/ ták to sádło temu
 ŝnadŝ bårzo dobrze zabiezec vmié: gdyŝ káždé któré iedno
 bedzie/ odwilŝa/ zágrzewá/ otwóiera/ y wyciágáiac goi.
 á nie tylko v nas teraz w lékárstwach/ ále v stárych o-
 nych záwŝdy té tłuŝtoŝci w vŝywánii były/ iŝ ich do má-
 zánia/ náparzánia/ okłádánia/ przypráwowáli/ z práca y
 z kóŝtem wielkim/ przeto áby im trwály/ á czestéy po-
 trzebie słuŝyc mogły. Dioskorydes/ y Gálen wyliczáiac
 wsytke té smálce ábo sádla/ y wláŝnoŝci wsytkim dáwá-
 iac/ o náŝym kobyłém nic nie wspomina: podobno prze-

to/že

to/že czásów iego w tym kráiu poludniowym/ w którym
 on mieszká/ w vŝywánii nie bylo: ále czás y potrzeba to
 wynalazlá/ niemocam rozmaitym bårzo pomocné być/
 á ŝnadŝ temu przymiotowi bårzo: á czemu to/ á nie któré
 insze ia pomilczawŝy rzeké téŝ: czemu gwaia/ á nie mo-
 dzew/ á nie dereni/ czemu salsá/ á nie chmieliná/ czemu
 china á nie kóŝeni trzciny/ choc sobie bårzo ŝa podobné/
 pomagác má: wierze ia temu/ že tych bestyí któré ŝa pre-
 dkie y cudné/ osobna iákaŝ moc má: iŝ cudné/ perwina
 že páŝtwe dobra má: á iesli táka/ która má iáka wlá-
 ŝnoŝé do náтуры náŝey/ á nieprzyiáŝni znáczna z choroba:
 iákoŝ wiémy miédzy insyymi že máis typiec/ ná kthó-
 rym kóŝie náđ miáre y ŝpodŝiwieniém przedko tyia/ ták
 iŝby im nie owŝa ále ryŝu dá/ prze té páŝtwe go odbiezá:
 iŝ przedkie/ do rozumu/ že ich tłuŝtoŝé nie gruba/ ále pra-
 ca ona á przedkoŝciá w biegánii od sámey náтуры ták v-
 wárzona y vtrybowaná/ že náđ insie subtelniejszy y bår-
 ziéy otwóieráiacá być musi: téy nizowcy y oni rycérŝy/
 w Podolu ludzie vŝywáia tym ŝposobem: biorá naprzód
 sádla kobyłégo/ co syc potrzebie doŝyc zda/ y odebrawŝy
 od niego ŝylki ábo błóntki y części grubŝe/ roŝtopia y
 przepuŝcza/ potym go w sóku kóŝenia diptamowégo
 rázów kilko przepłódczá/ rekómá do tad wyčiŝtáiac/ áŝ
 smálce ábo ono sádło/ czysté bedzie: y w sklenicy mu ná-
 ŝlonicu dñi kilkonásacie poŝtác dádzá/ potym z czosnkem
 ábo z cebulá/ (co oni ludzie zá ámbre ábo zá zybet má-
 iá) ŝluczóná zágrzewŝy piŝá/ ciáto do tego ŝposobiwŝy/
 część práca/ część przepurgowaniém/ trocha ciemierzy-
 ce ábo reubarb: w gorálce/ bo to oboie ŝnadŝ v nich
 roŝcie: á piŝá ná raz pul kwarty przecedni/ miáry we-
 dle potreby przyczyniáiac/ do dwu ábo trzech rázów/ co
 dzieni to czyniac: á przypráwuiá sobie pálac do tego: vpá-
 li piecysko ná łáce/ y zmiotwŝy rzeŝewie/ ná miéyscu gora-
 cyim syc kładŝie/ á guniámi ná obłóczkách chróŝtowych

záwie,

u. de simp:
inf.

Lib: 2. C. 62.

zawieŝonemi/aby wiatr nie wiał nakrywŝy ŝie leży: y częŝć
od onęgo ŝadła / częŝć od rzeżewia rozgrzany/ godzin ŝy
kilká poći: częŝć womitem/ częŝć ŝtolcem/to co ŝy wzru-
ŝa wyrzucając: gđzie iáko powiádać/ono ŝadło tak wz-
ŝyŝtko ciało nápełni/ y żyły przemiń/ że mu áż przez ŝtórę
leŝć ŝy zda / y do kilku rázów zawiédlé ciało odwilży/
ŝturzone zmiéćzy / y ŝproŝtue / pełné á oćiążálé wycz-
ŝć / y tu piérwŝey ochocie/ á do iedzenia chćci / y dobrę-
mu trawieniu przywiédlé: co do wierzenia ledwie ŝy po-
dobná być zda: bo tłuŝć káżdą żołądkowi nie báz-
przyiemná: Bo go wyrwáca / żyły zámula / do womitu
pobudza / phlegmy przymná / y w kolerc ŝy obraca /
nie tuczy / ani poŝila: co ktemu: oćiążáloŝć y oŝpáloŝć
czyni/rozum ábo zmyŝly zátudnia/ná wet y ná dól y tu
górze prowadzac turbuie. przeto nie pićiem ani poŝar-
mem / ále okraŝa rzeczy ŝráwnych być má. to ŝa ŝłowá
Gálenowé / ná które my powiádamy/ że żołądek náŝęgo
ŝadła nie vżywa ná niŝie/ iáko potraw zázwyczaj/ iedno
iáko lékarŝtwa: májac tam ci ludźie choć málo gopoda-
ruia doŝtátek inŝych do iedzenia rzeczy: á té záz ich expe-
riencyá do lékarŝtw:bo z téyże miáry kćoby ŝálŝa żołądek
vŝtáwiczné kármic chćiał / báz-
każdym lékarŝtwem: gđyż lékarŝtwo tym rózne od po-
kármu/ że poŝarm zwićieja / á ŝobie tu poŝilku obraca
náturá: á lékarŝtwa że náture zmogwŝy á zwićieżywŝy/
to z nię wyrzuca co iey ŝkódzi/ á do czego wláŝnoŝć má-
ia. wŝákdóž widziém poŝpolity obyczay owych / gđy co
przykręgo ziedza / ábo aby ŝtruci niebyli / ráłunku przed-
kiego ŝukáia: w tym kwarće ábo to co móga oliwy wy-
piwŝy womitem wŝytko co tam ieŝt wyrzuciwŝy/dopie-
ro do teryáki ábo inŝych pomocy idá. tóž o tym ŝadle
mi ŝy trzymáć chće/ iž żołądka niepsuie/ á zwiáŝczá iž
mu correctiwá dáia / czosnek / ábo cėbule: kćóry to czos-
nek nie ládá moc má / żołądkowi do trawienia ciepłá

wzbudzac:

3. de altr: fac.

3. de temp. r.

3. simpl: M. f.

wzbudzac: gđyż grzeie wedle ráłunku medykor / áż w
czwartym miedzy grzeicćmi ŝtopniu: w tym trawi/ ŝu-
ŝy / mteyŝcá ábo żyły zámulone otwićra. á o tym obo-
gu Gálen záz mówiac w dugin mteyŝcu powiáda:
to ieŝt o czosńku/ ábo porze (lugiem ŝnadź náŝy zowiá)
y o cėbuli oboygá tego glów/ á rzádko ŝćipionu ludźie v-
żywáic/ zázgrzewáia ábo roŝpaláia ciało/ y grubá á kći-
owátá phlegmie tniá / ŝpićkła mteka: á ieŝli dwá ábo
trzy rázy bėdą odwarzone/ przykróŝci pozbýváia: ácz á-
ni tym ŝpoŝobem tnić á trawic onych kćiowátych grubo-
ŝći nieprzeŝtáia / owŝem obráćania ŝy w poŝarm nićia-
kćey móžnoŝci nábywáia/ kćórey przedtym niž ich moczo-
no, ábo wárzono niemiáły. á ten czosnek nie tylkó w po-
tráwach/ ále též y w lékarŝtwách zdiowiu pożyteczny/ iž
zámulenie otworzyć/ y zbyćnie rzeczy roŝpedzić móže. To
ŝa Gálená náŝęgo ŝłowá: wedle kćórych ŝadłu nizowće-
mu pomoc być niemáta widziemy: po kćórego to brániu
y poceniu/ ieŝli gruboŝć iáka poŝoŝtá czuia/ziarnek bo-
bku áléxándryŝkiego/ kćolokucia turey á Cátáputia náŝy
zowiá/vżywáia: kćóry wilgotnoŝci wodniŝtę y phlegmi-
ŝtę báz-
wem biorá. tam / ieŝliby ieŝće co żołądek nieŝráwnoŝci
czuł/ tenże czosnek/iáko chłopŝka theryáke/zmićtká vtluk-
wŝy grzeia / y żołądek im mája: ieŝt dżiwnie pomocny:
á patrż ŝad go záléconym máia: ŝa wtám tych polách
dżitich przepiółki co ciemierzycá żywé / á nogi modré má-
ia: té ziedzione ná czás/wielkie kćurze czynia: ná nie lep-
ŝęgo lékarŝtwa oo tąd nie było / iedno tlućzonym czosń-
kiem ciepłó żywot obłóżyć/ y ták go zázgrzac wnet ból o-
dėymuie: á meláńkólkom / częŝto go vżyć / byle glowy
ŝmrodem ŝwym nieobrážil/ báz-
nizowi záz gwáiać w poceniu ábo záz theryáke w żołądka
potwierdzeniu vżywáia / my do inŝych lékarŝtw wżiet-
ŝych / fantáŝiam proŝtym poŝóy dawŝy / pódŝmy: wie-

R

dzac/

3. de altr: fac.

Dioŝc: lib: 4.
cap: 142.

12. Metho: M.

dzac/że to są rzeczy z przygody leczące/ na których sye są
 dżić/ ani ich zalecać medyk niema/ iedno temu/
 coby im bārzo vsat/ albo coby inśe
 mi gārdując/ na sobie lada cze
 go doświadczać
 chciał.

Kurzawa.

Leczac tedy tak przemięzła choroba /
 a strapienie ciała częstemi a trudnemi
 mi lekarstwem / dochodzić tego przed
 nami lekarze nieprzestawali / czymby
 sye nabarziły skromić a wyganiać dā
 la : y pracę / purgacy / parzenia / wā
 nien / potów żązywając / a ledwie na
 mały czas / y to / ciało morderiac a ślā
 ba pomoc odnośac / przedsięwzięcia swęgo nie inśy iā
 komci y wyszły powiedziały postępek y skutek naperonien
 sy być uznali / iedno grubey krwie zapsowanie piecz z ciā
 la wypędzić / a członki y części w ciełe przednieysze / tak w
 mocnić y utwierdzić / iakoby sye choroba nāzad niewracā
 la : a to czyniac / choręgo nieodludzac / iako ci czynia co
 wyszły opisanemi lekarstwem leczā / ale zgruntu rzeczami
 doświadczeniemi / a prawie tryboronemi chorobe wyrzu
 cāc. Dosli tedy dobrym rzeczam przypatrzeniemi snād
 niemy y bezpieczniey / iż to być niemogło iako merkuryuszem
 falsa / a dzewem : nād co iż lepszego sye nic do tad niepo
 kazāto / za ty sye iūz iako za własnie / a wprzywileiowane lē
 karstwo wzięciem : od merkuryusza poczarowy / który lud
 prosty / y bārwięrze tak wmitowali / iż on sam / iedyna w
 cieczka chorobie tēy rozumieiac / sobie go przywłaszczyli :
 albo przeto / iż sye im Doktorowie weni iako w rzecz plu

gawa

gawa a zarazę z soba niośaca nie wtręcaia / albo że sye tē
 rzeczy targiem (Philosophowi nieprzyystoynym) a iā
 łoby wiazieniem dobrowolnym dżiac zwykly : za czym
 bārwięrze pacyentā do kluzы wsadzowy / y leczyć y śāco
 wāc / iako sye podobā moga. Zalezli tedy z tego to mer
 kuryusā kurzenie / z onęgo fundamentu medyków sta
 rych / w których podkādżiwania albo kurzenia bārzo do
 chorób rozmaitych wazne bywały : o czym Hipokrates
 na wielu rozmaitych miyscach wzmiante czyni : albo
 dla tego że iest lekarstwo odprawy przedkiey / tak iż czo
 wieka sprawami nieodwłócznemi zabawionęgo / za dni
 kilko albo troche wiecę ratowāc / a do spraw wypuszc
 moze : albo że sye natury tak twarde a wpome trafiaia / że
 ich inśemi lekarstwem trudno dobyć kto ma. Kurza tedy
 iūz iakoby kwāpiac sye / a o inśych lekarstwach zdespe
 rowawşy / albo chcąc utāc choroby / albo vsāiac odpra
 wie przedśey / kilkiem dni to odprawić / a skonczyc myslac :
 lec z wielkim niebezpieczeństwem : gdyż ludzie bārzo mli /
 a do kāflów / głowy bolenia / zawracania / mdlości / ser
 cā drżenia / suchot / opuchliny / goraczek dziwnych przy
 wodzi : poniewāz ciało bārzo gwałtem rospala / otwie
 ra / pizenika / y po wszytkich kātach tak zmāca / że plugā
 stwa y wilgotności wszytkie / wzruszāiac womity / potym
 stolcami / y plwaniem wygania : a perwie że z wielkim
 zdrowia wlokiem : bo iako māterya kthōra kurza / iest
 przez sie bārzo zła y iādowitā / cynob / auripigment / y
 sādāraka / tak w ciełe nāszym nie moze iedno rozruch
 wielki / a škodliwe wszytkiego ciała zamięśanie weczynić :
 wsāt 63 iż y pacyentowie swē / y bārwięrze ich zdrowie
 w lekkiey cenie māiac / tego sye wāz / aby mnię ci kto
 rzy sye z nim nie bārzo dobrze obyć winieia bādżili / tak
 o tym niech sye informia. Cynobu māterya iest zło
 żona z żywego srebria a z siarki / długim ogniem wpie
 czona : gōdzie siarka sye wysmāżowy przy merkuryusiu

K ij

iakoby

9. de s. M. f.
Arnoldus.

Alb. M. d. M.

iałoby żużel została : bo merkuryus/ iako wiemy ogniem
żadnym strawion/ ani zmozon być nie może / owšem w
nim sye kocha : a siarká od niego zgoré y strawi sye : prze
to oboie z soba bedac z długiego przypalenia/ w cynobu
sye obracáia : który to cynobu/ uż insha moc/ niż poiedni
ktem merkuryus/ albo siarká/ z ognia a przypalenia od
nosi : y nie bylo to oboie z natury swéy iadowité/ ale zto
żoné / z ognia tyle iadu dostawa/ że ciało bázro rospala/
dymem gryzie / a dusi / zeby osłabia/ y do puchnienia
przywodzi/ y czasem dycharwice/ puchline/ suchoty / po
wietrza rušenje / śmierć czasem nagła przynosi. prze to
tedy rospalania/ poty zbytne czyni : a iako zwierzechu skó
re/ tak y wżglab w netrzności otwiera : za czym iż ie nie
gdy mdli a zaraża/ dác mu zawždy correctiva/ to iest rze
czy wonné/ coby smród a iad tego skromily : a iakoby o
brone aby sye wnetrznościám gwałt nie dział potrzebá :
gdyż żywota nášego przednie naczynie iest mózg a serce/
w których duchy subtelne / niczym przedzy zgwalcie/ ro
sprószyć/ a zgubić sye iako smrodem/ nie moga : a cyno
browy smród iest nad wszytki smrody / tak iż mdleia od
niego/ umieraia / albo w dziwne przypadki w padaia.
którym to tak subtelnym duchom / aby smród tak iado
wity muiéy skódził / do cynobu rzeczy wonnych przyssa
dzia / aby cynobu tak wiele iako tych to rzeczy bylo/ co
by zaraz przy gwałtownym a goracym smrodzie / bylo
to/ coby oné członki przednieysze zaraz posilalo. Do cze
go używamy albo prostych co sye v nas rodza / a ludzie
wboższe contentować moga/ iako maiorana/ ruta/ bási
lik/ šalwia/ lawánder/ spiká/ kopydnik/ kwiecie rozma
ite/ kmin/ káru/ włoski kopy/ bobki/ iatowiec/ kózenie/ an
geli / dictámu/ tormentille/ calámi aromatici / cyperi/
spice/ centauree/ genciane/ arystolochye ié. albo orowych
kramnych co ie z Afryki przez morze do nas wożá/ iako
galgan/ muskat/ kwiat iego / goździki/ cynámon / šá

fran/

fran/ mirrá/ kádžidlo/ aloé/ širár/ ben Joín/ gumi iuni
peri/ ladánum/ mástika/ album anime / co v nas Indij
štim burštynem zowa/ tak amáhata/ ié. tego wszytkie
go wedle potrzeby do cynobu utlušy przymiešywamy/
y albo sucho/ albo winem wonnym zakrápiaiac/ potym
sušac/ y znówu w proch obracáiac / ná wegle kładziem /
albo terebintny przymiešawšy/ a trociški uczyniwšy /
ná wegle miecem y kurzym : do tego niektózy kłada y
gwaia / y kure tego/ bo tłusta/ y kurzy sye dobrze/ ale nie
máło względem inšych tego trzebá : bogátszym pižmá/
ámbrý/ zybethu/ pulwerem cyprium/ wolno przykládac :
niewátpiac že bázro dobrze y pożytecznie : iedno že drogi
to dym bedzie : a to mówie wedle potrzeby / g dzie sye v
miarkuie choroba y lékarstwo / to iest/ przyšlo ná to/ iż
kurzenia potrzebuie : pátrzyć trzebá/ iesli chłop albo nie
wiásta ná co wystuie / iesli wáde ma w głowie / albo w
piersiách/ albo w boku/ co aby sye dobrze spíawilo/ rze
czy do cynobu onéy czesći sluzacé przydac potrzebá : po
mniac ná ono / že každy członek / ma lékarstwa wła
sność/ tylko do niego sye samého ściagáiac / co zowa
własnościá cz warta/ a w skutku lékarstw ostatnia. A
iż dwoiakie bywa kurzenie / iedno czesći kthórey ciała /
drugie wszytkiego. czesći iedney/ iako reki/ guzá/ fistu
ly/ nogi/ zmártwienia/ zážebienia wrzodu / o czym ni
žey bedzie mówienia czas : ná tym mieyscu o tym / kthó
ré iest wszytkiego ciała/ ácz oboie we francy bywa / ale
owo tylko iedne czesć a to wszytki zaraz grzeie/ otwiera
y poći : do czego ciało ma być zgotowane dobrze / do
brémi y własnými purgáciámi/ potym potwierdžáiacé
mi lékarstwy / tak iżby co grubše plugastwa piérwey
wysły / a w kurzáwie chorého nie zadušily : albo aby w
który kát ciała wlewgšy bázriéy go nie powatliły : bo w
prawdzie tá kurzáwa/ nie plugastwa ale škrytosć choro
by tylko wypadzáchy miała : wšakóž iż to iako ciéní zá

K iij

ciálem/

Falopi.

Mont: 9. de
Com: M.

ciałem/ albo goracość za ogniem chodź/ trudno iedno od drugiego wypędzić: iad ten plugaŝtwo zawnŝdy w cie-
le rodzi/ a to plugaŝtwo go w sobie iako ŝtorupa żółwia trzyma: tedy ŝtarac ŝye trzeba/ aby ciało co nalepię od plugaŝtwo wyczyŝczone/ albo wypurgowane/ potym po-
twierdzone było. a to potwierdzenie częś rzeczaŝmi we-
wnatrz/ częś zwiérzchu: we wnatrz konfekty/ conŝerui/ ko-
laczki/ wódki/ z wiérzchu pácierze/ albo iabtká z pi-
żmá na ŝyie zawnieŝone/ chuŝtki y przeŝciérádla/ wonnemi
wódkami namaczané/ komora perfumowana/ albo w-
żdy przynamnię od ŝmrodu wolna. co opátrzywoŝy/ pá-
cientá tak ŝprawić: ráno dáć mu iáiec páre miekko zieś/ y
máŝ ŝłanke winá/ albo mátmázyę wypić: albo ieŝli
siły wielkie/ uáczczo zieś mu dáć moŝel iaki ex ŝpeiebo
diambre/diamoŝci/ diámárgáret/ ex aromatico roŝato/
y poŝadzić go: w cudzoŝiemŝkich kráicach namiotki ná to
máŝ/ ale w nas w wánnie bárho dobrze/ ná obtańd/ o-
poŝiecz/ koców/ albo kobierców/ tyle włożywoŝy/ coby dym
nieprzeŝedł: albo wczynie wánnę ná vrząd dwoiŝta/ coby
ŝiadł ná polożeniu ŝredniem/ a poden kúrżawá z duni-
cá: a ná wiérzchu aby zaŝklepioná albo polápem iakoby
polożona była/ w którym dziurczki albo dziure dla we-
ŝcia y głowy wyŝciwienia: a ŝiadzie (ieŝli w proŝtę-
wánie będzie) ná ŝtolku dziurawym albo náŝezebłu prze-
wánnę poprzecz wpráwionym/ przed nim dunićá albo gá-
niec z weglem/ chcemyli ŝkámieniem/ albo z żużelá roŝpa-
long/ proch ná to albo trociŝtki kładac/ których compoŝi-
cya wedle potrzeby czynić/ ná to pomniac/ aby ten cynob-
iako fundáment/ albo co mówiemy baŝis/ inŝym rzeczaŝm
był/ tyle correctiua do niego biorac/ coby iego mocy nie-
odrażáły: bo dawŝy rzeczy wonné y niŝli trzeba wiecéy/
pracá ŝobie a pácyentowi raz próżny wczyniem.

R. Cinnabarys 3 iij. dictami/ tormentille/ gentiane/ an-
gelice/ ana 3 s. Seminum cytri/ Cardui bñdicti/ carui/

ana

ana 3 j s. cynamomi/ gariophil: Calami aromatici/ ana
3 s. Crocy/ thuris/ ligni aloes/ añ. 3 j. fiat pulvis/ vel
cum terebintina formentur trocisci. Albo tak. R. Cin-
nabaris/ 3 iij. ladanii/ ŝtiracis Calamite/ ana 3 s.
mirrhe/ Thuris/ mastiches/ aloes hepaticę/ ana 3 iij.
Cortycum cytri siccor: baccarę lauri/ ana 3 vj. ligni
guaiaci limati/ 3 iij. cum terebintina. fiant trocisci.
Albo R. Cinnabaris 3 iij. auripigmenti/ cadmie ar-
gentę/ ana 3 j. marcasite 3 s. Thuris/ mirrhe/ ligni alo-
es/ ladanii/ ana 3 s. Theriace veteris 3 s. terebintine
quantum ŝufficit. fiant trocisci. 3 tych to recept/ o-
bóć ŝobie do potrzeby która chceŝ: máło ŝye ná tym ŝa-
dzac/ aby ich wiecéy y z owych proŝtŝych rzeczy/ coméi
dopiero wŝpomniat/ złożonych być nie miało: to ná wo-
lę twoię/ domowych albo kramnych przydáć/ iedno
w to wgadzać/ aby wonné były/ czego náŝe tak dobrze
iako owé/ to ieŝt kádzidło/ mirhá/ ŝtirá/ y inŝe nie wczy-
nia: przeto wiecéy ich dáć potrzeba/ aby cynobrowe złoŝć
hamowác mogły: a z terebintyną przeto/ iŝ do kórzenia po-
chopna/ y wónia w sobie nie mierżona ma. to tedy chce-
myli goracę/ aby ŝye ciało bárzey rozgrzało wczynie/ pi-
rytes/ albo marcasitas przyłómy: otworzy/ pot wczynie/ y
wyŝuŝy: acz wiem że y to doŝyć ciepłá da/ kiedy ná ká-
mien albo żużel goracá kłáŝć to będzieŝ/ a tak rozdzieliŝ/
aby ná raz niemáło/ a nie názbýt też było. a zachowali
ten porządek w tym/ aby dnia piérwŝego puł wncyę/ ná
mále trociŝtki rozdzieloné było/ doŝyć: co dzięci po dragm
dwiu albo pultoru przyczyniáiac/ wedle siły: tak iŝby do
wncy pultoru ná iedno kúrzenie było doŝyć: do rázów
drugich wymiáiac po tyłuŝi/ aŝ záŝ do wncyę iednéy/ albo
polowice przyydzie: a iako mówie tego trzeba/ aby po ká-
ŝtu to kładziono było/ gdyŝ godziny cwiérć/ tam ŝiedzieć
a powoli/ kúrzeniem potu/ y plugaŝtwo w sobie dobywác
ma. a gđzieby wiec przed ŝmrodem y tak długo ŝiedzieć

nie mógt/

Diosc: in 4.

nie mógł/ bądź na to gotów/ abyś go przedko wyrwał/ a by tam omdlałszy a od pamięci odśedłszy nie umarł/ al bo na ogień nie padł: owsem mów z nim/ zabaw go/ a byś widział co czyni/ jeśli syc pości/ y iaką siłę ma. czynia więc takim na urząd iakoby trabe/ przez wierzech nakry-
ia/ Która v vst trzymać y dech sobie wolny przez nie brać
ma: lecz naśy iako we wsystkim nieopatrzeni/ tak też y
tego zaniebdywaia: a pewnie że tego odetchu trzeba dla
serca wolnego: aczci też to czynia/ że głowe wsystke wy-
sćbiaia zwanney/ aby syc nie głowa/ ale tylko tułow po-
cił: wsakóż pożytek nawietśy tego lekarstwa/ kiedy syc
głowa kurzy a z nięj żródła fluxów dobywaia. Tam
gdzieby omdlał/ wygasiłszy ogień/ a chorego wyrwa-
wszy/ mieć wódke różana/ twarz mu zakropić/ lawań-
diowey/ albo cynamonowey w vsta naleć/ przyłoż pod
pachy/ na sutek lewy epithema z prochu/ co y species tem-
peratas pro corde zowia z wódkami/ borakowq/ siolko-
wa/ miodunkowq/ różana/ grzybieniowq/ z trocha octu
różanego ic. potym na łozę włożywszy wyspościć każ: a
na załutrz/ jeśli medł/ tego nie powtarzay: bo iako wieś-
zdrowie y chorobe wedle siły sadziem: jeśli słab/ a vpadł
tym lekarstwem go niedobijay/ albo przezedni czyni: a ie-
śli duży/ a wytrwa/ tedy co dzień poranu możesz: acz chca
niektózy przed wieczersz/ to iest o godzinie niespomey/
przeto że syc ciata w ten czas wietśey siły być zdadza: lec-
te kurzaroy y ten pot po obiedni nie tak iest iako poran-
kowq pożyteczny. Kiedy syc tedy nad onym dymem
dobrze zapość/ a dym syc vspokoř y vpadnie/ na łozę na to
nagotowane go włoż/ a pościć mu syc pót/ pótć syc do-
syc będzie zdało wolno nakrywszy/ każ: a pót podobno
dosyc/ pótć syc mdlełśym niepoczucie/ a pót z ciata z do-
bręj wolęj iść nieprześcianie: otarłszy go po vspokořeniu
onego rozgrzania y goracey alteracyey iesc mu co dobre
go day/ tak iżby syc nie obciażyl/ a zwyczaiowi y mocy do

syc vczy-

syc vczynt: bo w prawdzie/ acz syc obieć nie trzeba/ ale
w tym lekarstwie nie tak cśny ogladzać pacyentów iako
w dzewie albo w salsie zwykly. wino/ abyś miał dać pic/
wiele ich nie radza: owsem iż wiele złego członkom przy-
nosi przy cynobrze/ aby powietrza ruszenia nie vczynto/
bać syc trzeba: wsakóż komu zwyczajne/ a do niego syc
natura y żoladek słożyl/ day troche/ nie zaważisz owsem
potwierdzisz. do sześci tedy/ siedmi albo osmi razów lub
mocnego co dzień/ lub słabiego przezedni/ albo co trze-
ci dzień/ kurzywszy/ tenże prawie skutek/ co po mazienu
ci dzień/ kurzywszy/ tenże prawie skutek/ co po mazienu
obaczysz: bo w obozy/ ciata syc barzo otwieraiac/ a po-
cac/ tak rościśywaia/ iż członki y staroy wsytki osłabiaia/
a iakoby syc rostepia/ w tym zeby obwatleia/ phlegma
do vst przyydzie/ czasem stolec/ czasem vomity/ czasem
kaśle nastapia: co własnemi fomentaciami/ olejami/
vnguenti/ gargarismi/ ratuy: a fluxi vspokořwszy/ y
mdlość odpędziwszy o tym mysl/ abyś rozmaciwszy/ cho-
rego tak niewypuszczał: ale syropki mu day znouu/ iuż
niepurguacé/ ale potwierdzaiacé: wżglad mairac na ser-
ce/ które syc rospalilo/ na głowe/ z której syc fluxi pobu-
dziły/ na pierśi w które napadało dosyc/ przeco plwać y
kaślać tak gwałtem musiał/ żoladek/ że tymże fluxom
podległ/ y przeto że ie sam rodzi/ y że ich do niego z yned
przybyło/ mieć na pieczy trzeba. syropki tedy daf ex ca-
pillis veneris/ de betonica/ de stecade/ de cicorea/ de far-
fara/ violatum/ boraginate/ oximel/ albo oxisachare sim-
plex. albo tak przez wodę/ albo zwódkami własnemi/
albo z owym decoctum/ co służy wsystkiemu ciatu/ flo-
rum et fructuum cordialium. a iż więc tego tak wiele by-
wa/ iż z powinności vprzetrnać pluga astro onych musiem/
manny/ albo cassrey/ abo syrapi rosati soluti: to dać/ co
siła a potrzeba wkaże: a to niechay będzie co nałżey: bo
w tym wzruszeniu rzeczami mocnemi/ znouu macić nie
byłoby dobrze/ owsem snadz crystera to sprowić nalepię

Rond: in M.
G.

L

Która

która tylko będzie ex decocto emollientium/ melle rosato / oleo violato / soli troŝke. albo R. decocti Capi: lb j ŝ. czemu przyday/ mellis rosati/ olei lilioł. ana 3 iij. fur furis pugillum / salis 3 iij. vitella ouore n° ij. misce.

Takie lekarstwa są/ z ktorými zawždy wynisć iesli maczety niechce może/ bo nie są z owych coby mdlić/ turbować/ albo co wywodzić miały: a iż nasze species aromaticę do tego są prawie własne / przez tych chory nasz niechay nie będzie: czasem w tym leczeniu a długo potym / niech co dzień morsellów używa: poranu dwu / przed wieczorem dwu.

R. spetierum electuarij aromatici rosati gab: Diacimini/ diamosci dulcis ana 3 j ŝ. cum sacharo/ aqua violata dissoluto / fiant morselli. inszych różny obyczay sobie sam uczynić możesz / patrząc na chorego dolegliwości/ to iest iesli káfle/ a piersiam zabiegac trzeba/ species dąć diatragacanti frigidi / diapenidion/ diatreos ić. iesli wotroba goraca / diatrionsantel/ diarhodon abbatiz/ zoladkowi diapliris arcoticon/ diaxilaloes/ y inszych naydzie syc dosyc: a co wielka / w tę chorobie nabarżięy wiec nerki grzeszyły/ tę mięwaia goraco/ zaniulenię/ wryny zły odbył/ do tego syc pilno obróć / a uczynione morselle albo trunki ex speciebus/ diacucurme/ Justini/ regine ić. iesli goraco/ frochmalem / wódka różana roztworzonym/ ochłodzi. Takze iesli niewiasta/ mięy ię na pieczy przypadki / y zabiegay iakoby tam tę miejscę poussosne nie były: gdyż wkurzeniu a tak wielkim/ iako bywa fluxów poussenu/ to tam nabarżięy słabieie/ y mdłość przynosi: przeto fomentatiami rzeczy wonnych / z wódkami albo winem/ ciepło okładac roztaz: pewnie wiedzac/ że w tę płci białey / tak zgođe y correspondentia maia tam tę miejscę ze wszystkich renetrznoscianni/ iż kiedy to choruie/ wnet zatym y wyszłło ciało musi: co obaczmy aby z owad/ kiedy syc przyrodzone rzeczy zastanowia czas iaki niematy / a biała głowa syc niesianuiac do choroby przy-

czyne

czyne dawaj/ azaż nie wnet chorób inszych syc tam gwałt zbiczyszły syc wyszłło zatkala y zaniula nerki rzeza/ y trzyżerospala/ słodzona syc odmie/ y boku lewego bolenie przetrzeuczyni: zoladec ot jorowicie/ rzyganie/ vomity / chęć do rzeczy skodliwych y przyrodzeniu przeciwnych przyniesie: z tad bladosc/ zółtosć/ śmienie/ wotroba syc zapali/ z tad twarz pala/ dloni goraię/ palce dżę y kureza syc/ serce dżę / boiasni / strachy/ testnosć/ lekania pełne sny/ czasem przez potrzebny płacz/ częsta mdłość cierpi: a głowa: bole/ targanie/ melankolia/ káfle / y insze przypadki odnosi: czego tu wspominać nie barzoć mi było trzeba / iedno abymci wkazał / że wkurzeniu cynobrem/ gdziec syc biała głowe wopiek brać potrafi / mięy na baczeniu ięy przypadki/ ktorých oto wielec wyliczam z tego zatrzymania miesiacznego/ ktore natura sama dała tak/ aby lekko a powoli bylo: a cóż kiedy wzruszywszy wkurzeniu fluxów/ tam syc obroca: nie mniemay aby niezgromadniey tych przypadków / y nad twa nadsieie przybyć miało.

Przeto niż kurzyć pocznies / o tym pilno myslieć mas / że to lekarstwo chorego zemdli / a nierychło mu syc potym potrzepic da/ z ktorým syc iako mówie tak obnidz/ iako orwo kiedy do potrzeby wyprawuiem ludzie nim syc wióca / ponieważ tam zaleb chodzieć maia / gotuiem masci/ hawty, knoty/ fascie/ aby zranieni wracaiac syc nagły ratunek mieć mogli. albo wto lekarstwo takie radniey go nie wdaway / z ktorého choroby y słabszy wynisć musi. a co iesli w nim vmrze: na swa skode. chwalc syc tym dudy / iako ze złego razu tym lekarstwem wyrwali ich wiele: ale ty sam wspomni/ iako ich też wiele vlgneto/ a z niego syc dobyć niemogło: iesli tedy vyzryś słabego/ chorego/ suchego/ niechay go: bo do wiekszy słabosci y suchot przyydzie: iesli głowy zawracanie / albo zanięzanie/ woczach mięwa/ niechay: bo Raduf/ paralisz/ a bo apoplexia / zanim chodza: iesli piersi ma ciasne / káf-

L ij

fle/ dyŝy/

De Morb. M.

Falopi.
Rondel.

śle/dyfiy/day pokóy : bo sye latwie zaduis/iesli mu kręwo
czesto chadza albo is pluie/pogorisyfi mu/y przyczyniś tez
go : bo to lekarstwo/żyty y wśytko ciato barzo otwiera.
w każdéy bieguncce/ w dycharwicy/ w rospaleniu/ w kom
plexey goracey/od zapalenia serca albo watroby pocho
dzacey/ w gonorhei / albo iakięgo zewnatrz fluxu cieczes
niu/ nie kurz : bo goracego ieszcze rospaliś / y fluxy zastā
nowiś : a z tad albo nie ugaśsone goraczke / albo puchli
ne przywiedzieś. wśakōż chlopā mocnego obaczymyś / a
mówieć chlopā/ nie pānā/ iesli niedawno otnā/ iesli ma
oczu plynienie / po wierzchu zapalenie / a zaczerwienie
nie/ swierzb/ lisāie/ w miesie bole/ guzy/ fistuly/ apertury/
albo wzody/ a inszych lekarstw iuz pokostowamyś/ rāto
wāc sye nie mōgt/ w ymie boze kurz : a mōim zdaniem to
w nim sprāwiś / co wiec owo furman skāpe nosāt ego
māiac/ a zbydż go aby mu dūgie od niego sye nie znosaci
ty chcac / wōr mu siānā nā poty z piolunem namiesaw
yś / do tba przywiezie / tāk izby nozdrze y glowe dobrze
obwiazat / aby v dolu ziola zapaliwōy dym w nozdrze
brat / prze ktōry frodze kāsłac/ wśytko co iedno we tbie
miał / wypārskāć musi : za czym do dni kilkonāsćie wol
ny/ y dobry : w tym go zāfrymārczy albo przeda / alic
on zās postāremu iako był pies nosāty / a z go psom
wyrōloka : ktōregō niech tām po swēy wōlę ies
dza/ a my z nāsym chorym / do lekarstw
pewnieyśy y bezpiecznieyśy / co
ie krōlewskimi zowia/
podźmy.

Dziewo.

Drzewo.

Dziewo sāmo iest (od ludzi Indiy
stich ta choroba utrāpionych gwāia
kiem nāzwanē) ktōrē te własnosć
ma / wlēczyć człowiekā dostonāle/ y
przez wśyczrbienia a przypādēm iā
kich zlych/ do zdrowia piērwsēg przy
wiesć : bo iako to iuz dawno wiēś/
je lēczać to zāchować potrzeba/ aby rychto/ bezpiecznie/ a
nie gwałtem choroby lēczone były : sāmo tylko dziewo /
rychto/ bezpiecznie/ a przez vprzykrzenia to uczynić ymiē.
a to dla tego/ iz nāsładiue natury nāsēy/ z ktōrā tākā zgo
de ma/ iz ciepłā iēy przyrodzonego/ ani żadnego z przy
nieyśy ch członkōw nie psuiac/ zā niā pomagā / y twiera
dzac/ a mocniac iā/ meaty ktemu zāmulonē a zātkānē o
twierāiac: nieprzyiācielowi iēy/ to iest przymiotowi/ drō
ge wkazuiē/ y przez go z ciatā wygānia. To dziewo prā
wie zā tegōz po zāmiesieniu do nas Chryścijan choroby
tēy od zispānōw/ przyniesiono/ y iako onym ludziam w
Indiāch/ tāk tēz tu nam przypārowāć wkazano bylo :
ktōrēg to ācz z pilnosćią szukāli/ z ktōrēyby Insuty lepsē/
a nam pożytecznieyśe sye być zdāto/ nalezli zwoysep Janā
y krzyza swietego: z listia tām w onych krāiāch / soku
śnadz do purgowānia używāia / a owocu ktōry iest iako
dwa orzeski/ albo iako f. Ernel powiāda / iako kāsłany
złōżyl w cukier kłādac / zā smāczny konfect dāwāia lu
dziem : ale do choroby tēy/ nād sāmo dziewo/ albo piēn/
lepsēgo nie nie uznāli : gdyż poty czyniac/ przypādki y
chorobe zāstārzała / bārzo dobrze wygānia : y nie tylko
przymiotowa/ ale śnadz wśytki choroby lēczy : tāk je sye
ludzie do niego iako do nāwietśego a pewnego rātunku
w niemocāch dlugich/ a od inszych lekarstw opuśczonych

L iij

wciētāc

Art. C. ad gl.

Luis V. C.

wciekac zwykli: przypatrując się / że żadnemu członko-
 wi nie niezawadzi / owszem chorobom tak od głowy / y
 mozgu per neruos / od watroby per venas / od serca per
 arterias po wszystkich ciele idacym / iako zoledekowi / slo-
 dzonie / y nerkam / y wszystkim ciału rodzacy / poma-
 ga rychło / a bezpiecznie : a nie tylko tym / któreby były z
 zimnocy przyczyny / iako owe wewnętrzne / głowy bolenie /
 zawracanie / powietrza ruszenie / fluxy / kasle / duszność /
 żołądka niestrawność / odsorowienie / słodzony zatkanie /
 twaromość / nerki zamulenie / kamicę / podagry / ale też y
 owe / co z gorącości / iako śniepiania / targania / kłocia / gora-
 czki rospalania : a zwierzęcym rzeczom / coż lepszego /
 guzom / swierzdom / liszcom / krostom / dziuram / wrzo-
 dom / których już płókania albo flaktry iac się nie chciały /
 iako ostatnia wcieczka pomaga : y co dziwna / że natury
 tak jest ledwie rozumem obestę / która w sobie ma w-
 sytko to / co której chorobie potrzeba / oziębła zagrzes-
 ie / rospalona ochłodzi / y umiarkuje / wilgotna wysuszy /
 zawięzła odwilży / fluxy / to jest kasle / zły zbytnie / bies-
 gunki / koliki / wewnętrzne kile / ropy / fistuly / zaśtanowi :
 meaty zaś zawięzłe y zatkane tak otworzy / y ono co swa-
 droga y obyczajem dawnym odchodzić nie mogło / do swe-
 go przyrodzenia wraca : iako zapieczętowanie nosa / zatkanie
 podniebienia / zaśtanowienie wryny / niewieści chłodzi /
 zatrzymanie / żadną rzecz lepię w swa klube się wrócić
 nie może. czego nie znaczą iaka własności / ale od Bo-
 ga samego osobnym darem / to drzewo czynić widzimy :
 bo acz ma trochę gorzkości / wonności / y wdzięczności / któ-
 ra cierpienia / y ciepła średniość a do zamykania me-
 atów / własność mu dawać się zda / ale też przytym ma
 ostre iakieś w ięzyk ścypanie / że tym też otwierac a ży-
 ty przenikać może : wszakóż to namniejszy rzecz jest / bo
 inszych ziół / albo korzenia nie mało v nas / które te wła-
 sności lepsi y zacniejsi mają / przedsię iednak / leczyc

takim

takim efektem ani takich chorób mogą. Ale są niektórzy / co albo w rzeczach barzo biegli / albo tamtemu kras-
 iowi / y tego drzewu używać chcieli / którzy to kosztowa-
 li drzew rozmaitych / iako iatowcowego / gdyż iatowiec z
 dzeniem coś podobny gwaiakowi się być zda / a powia-
 dając / że w Afryce medicy / na też chorobe go dawają :
 Dudy modzewia / dudy iesienia / derenia / kłoczący :
 Dudy Ebenu : twierdząc że albo jest zgwaiakiem ieden
 albo teżże własności : gdyż gwaiak w wodzie tonie / eben
 też także tonie / nie pływa. ale nie tylko że eben czarnie-
 sy / y słotowatszy / ale własności do używania żadney nie
 ma z gwaiakiem podobney : gdyż gwaiak wonia / y czło-
 wieka posila / y tak tłusty jest / że z niego olej barzo w-
 dzieczny / a zwierzęcym chorobom pożyteczny wcz-
 nie może : a z Ebenu nie goła takiego. Swietę tedy to
 nazwali / nalezszy je iako port ieden / chorobom tym tak
 sprosznym / a inszym lekarstwom nie włęczonym. A czynią
 to medicy radzi zacność iakiego lekarstwa obaczysz /
 imieniem pieknym zowa / iako ziola Angelika / palma
 Chrysti / ziele swietego Jana / capilli veneris / pecten
 marie / imperatorya : także v Aptekarzów / manus Chri-
 sti / catarcticum imperiale / elektuar regine ducis / em-
 plasty gracia dei / apokostol / i. gwaiaku / przystoimę
 nazwać nie mogli / iedno drzewem swietym / tak darom
 tego swietym się przypatrzawszy / że samo y chorobe tak
 sproszne wygania / y nature iadem w niej barzo rozjarzo-
 na posila / mając zgodę a umiarkowanie z nią podobne /
 tak / iż kto je pije / by też siadź albo mało / albo nie nie
 iad / nie mdlejszym go / owszem mocniejszy zostawie :
 gdyż insze lekarstwa które z czlowieka plugastwa wyga-
 niają / byzdotosc / słabosc / a testnosć / po sobie zostawu-
 iac / okazują to / że są y chorobę / y naturze zaraz przeci-
 wni : a drzewo jest tak barzo wdzięczne / iż iako owe pur-
 gacie / kto razów kilka bierze / y sobie siadź sam omier-

żnie /

Scaliger.

Fracastor.

C. L. G. 2. 2.

Lit. 2. 2.

In alit: fac.

Cyparissus

3. de temp:

De re rustica.
lib: 5.

źmie/ tak ono pijac/im wiecéy/ tym sobie sye bierzéy po-
dobac zda: co w nim czyni ciepła przyrodzonego wmiar-
kowanie/ a własność od Boga dana/ Którey on sam tyl-
ko przyczyne/ a my używanié y ten efect/ że przymiot do-
bze leczy/ wiedzieć możemy. Bo cudna to rzecz do przy-
patrzenia/ ich winą równie z nim ciepłego/ to jest co tak
dobrze iako gwaiałków decoct zagrzac może/ używając/
wino rozgrzeie/ vpoi/ a przez wzięcia/ przedko goracz-
ke przyniesie: a gwaiał pijac go tak wiele/ ani rospali/ a
ni vpoi/ ani goraczki żadney uczyni: owsem posila/ cho-
roby wyganiaiac/ ochote iakas mila w człowieku zostá-
wunie: co ktemu: Którey z lekarstw jest/ co y Galen dispu-
tuje/ Któreyby też władza miało zwierchu/ iako y we wo-
natrz: a to tak pijac/ iako iem płóczać/ albo fomentu-
iac/ rany/ guzy/ swierzby/ suszy/ czysci/ goi/ tak znacznie iz
mu to przyznac każdy musi: co w nim tylko samy widzac/
inż go tak powszechnie używac byli ieli/ izby wmanie bożey
smaku każdego szukali: wazac potrawy/ chleb albo bis-
kott z nim czyniac/ na wet wino/ co przez sye samo Bóg
dał dobre/ sobie przyprawiac: bo iesli starzy oni/ Varro
albo Dioscorides/ piotunem/ mietka/ omanem/ sálwiaz/
mirtem/ ciemierzycą re/ dla rozmaitych chorób wino przy-
prawione pic chcieli/ rzeczami mówie/ Którey do picia po-
chopne mniéy sie być zdádza: cóż ci chorobe tak plugawa
a straszna w sobie czuic/ a lekarstwa z winem nieiake
zgode a własność/ że pzenika/ otwiera/ zagrzewa/ ba-
czac czynic mieli: rzecz sye im to z rozumem zgodna być
zdála/ dwoie zlażyć/ Którey iednéyże własności/ albo ie-
sli nie własności/ tedy wzdzy mocy/ a sprawy być widzieli:
to jest/ przez żyły idac/ a prawie ie otwierając/ potów
albo wrzyny prowadzenia/ y biorac winą baryły pól/ to
jest kwart osm y czterdzieści/ dzewa funtów aptecznych
cztery/ corticis dwa/ żiół wedle potrzeby/ y cukru dla
smaku co trzeba/ przymieszowali: co záprawde zdáło sie

iaktoby

iaktoby coś być nie zle: patrząc na to/ iz choroba bez prze-
stanku trapiac/ potrzebowała tego/ aby coby iedno cho-
ry iadł albo pil/ záwzdy ratunek a wzgląd miało ku cho-
robie: Która to chorobe/ w żyłach y we wszystkich człon-
kach siedząca/ płókać a czyscić chcieli/ nieynacze/ iedno
iako owo vpusť/ albo rynytoť sye zátka a záležie blotem/
wode przezeń puszcza/ y aby soba on kał wyniosła poma-
gaia. Rozmáytých tedy sposobów szukali/ przyprawo-
wania do wypędzenia choroby téy/ Którey lepszy/ doświad-
czenia macaiac: a iz sye nie nálażył lepszy/ iako picia: ciá-
lo do potu piérwey sposobiáiac/ to wedle takiégo po-
rzadku czynia: Ciáło piérwey przepurguia dobrze rázbro-
tita/ tak izby grubse plugastwa przez wysły: bo iako
wiemy/ że ta choroba/ czyniac w człowieku wielkie zim-
nych a grubych wilgotności zgrómadzenie/ nie tylko ży-
ły zátyka/ ale też y ciáło wszystko do namnieyszych człon-
ków tak nápełnia/ y iaktoby kłjem polepia/ iz powinna
to piérwey wyczyscić/ a ile być może wywieść: gdyż te-
go nie uczyniwszy/ a tak záraz dziewo pic dawsy/ té gru-
bé plugastwa/ od wnetrza w ciáloby sye ciągnety/ przez
żyły mniéysze: iz tam zostawsy snadzy członkom y stó-
rze gorzey uczynily: gdyż poceniém phlegmá rzecz gruba
a gesta nie może być wymiedżiona: przeto purgowania
dobrego piérwey barzo potrzeba/ syropki albo decoctie
tak własné dáiac/ aż sye meaty a drogi w ciełe co wietsze
otworza/ y zbytnia phlegme/ kolere/ y melankolia wy-
czuca: a to jest/ co Hipokratés mówi/ ciála kto chce pu-
rgowac/ do tego sposobné piérwey uczynic potrzeba. A
wypurgowania miare okazać rozum/ Complexyey zá-
psowania/ potym też y wrynie sye przypatruiac/ Która
ma być cudna/ przezroczysta/ z obłoczkiem w posrodku/
ani barzo gestym/ ani náżyty subtelnym: zá tym pus-
czanie krwie/ iesli láta/ síta/ albo pełność do tego dro-
ge pokaza: z Którey to krwie ieszcze to obaczysz/ trzebali

ni

purgowa-

+ Mudg

1. Aph: 22.

purgowania wiecęg/ albo nie: trzebali/ tedy sye znornu do syropów wrócić/ a tész co y pierwéy iesli sye zdarzyły powtórzyc/ albo idy wedle potrzeby z pierwszég sye miarować poprawić: potym do dzewa w imię Bożé: sposobiwszy y opatrzywszy/ aby było dobrze nagotowane: a perwne będzie dobrze/ iesli obierzem dobre/ ciężkie/ tłuste/ we wnatrz zdzenia owégo rumianégo co nawiecég mazić/ coby nie staré/ nie spróchniałé/ nie polupané/ coby kora z niego niebyła odarta: gdyż takie y wiecra rychléy/ y może iakie inakšie być/ ponieważ żaden inakšy pien takiey kóry niéma: byłac téż y w tym dzewie przed laty różność/ iż iedno było co gwaiakiem dziś zowiem/ drugie swieté/ trzecié palus sanctus: ten palus latwie poznac/ bo zdzenia tak cudnégo niéma: iest téż iakoby gąlaż cienka/ blada/ nie seki ale iakoby guzami posiecona/ woniey ani smaku tak gorzkiego niéma: tego wozić do nas poprzestano: za czym w gwaiaku teraz różności niemasz: bo kóry był nalepszy/ a napożyteczniejszy/ sam zwozacz pokazal. niechże tedy nie będzie stary/ ale ile być może świeży/ nie pomazany/ ani iakich plugastw napoiony: gdyż wiec ci co go w okreciech woża/ nie bärzo go śnuta/ owšem plugawo przy sentinie kładac/ czego smrodliwego napoia/ tak iż czasem smierdzi: gdyż woń z natury swéy zawždy był pominiem. A iż téż kora iesgo bärzo iest pożyteczna/ do téy téż to obacz/ aby była świeża/ tłusta/ a z dzewa nie malégo: bo przedtym wożono y dziś ieszcze woża/ kora iakas z gąlażek albo dzewek cienkiego/ kora być bärzo škodliwa powiadaia: y tak ia bärzo wysusiac doznali/ iż do ostatniey chudości/ albo do suchot ludzic przywadaia: przeto niechay będzie z dzewa mięsiego/ co z proporcyej latwie poznasz. Te kedy kóre iż iest krucha/ tłuka w moździerz: a dzewo iakto bärzo twarde/ siekali iedni na drobne trzaski/ drobili dudyz dlotem tokarskim: ale obyczay nalepszy räspla

ostro

ostro nasiekana/ coby sztuczki nie wielkie targala: bo pilniac bärzo drobno/ y pien sye grzeic/ y trociny na gromade lecac niemniey/ y tak sye z siebie fermentowac pocznie/ iż wlozywszy go w pudło albo w naczyne iakie do dni kilku nie przestygnie/ owšem wespzawsy sye psuie. Nagotowawszy tedy dzewa/ niech téż pogotowi będzie to/ co do warzenia potrzeba/ iako garnce/ sklem cudnym we wnatrz polané/ wegle/ dufus/ y miesce do warzenia spokojné. A iż zwykli to byli warzac/ iako w kądze inszég rzeczy/ sukac iakoby lepiey/ w rozmaitych destilowanych wodkach/ w winie/ w malmazyéy/ w muskatelli/ z dzirwnemi przyprawami/ dawaiac do tego siolac/ wlasności do chorób przystosowane/ iako do zoladki miękkiey/ ziele tatarskie/ y insé/ w winie warzac do potowice/ to iest aż winą mniéy albo wiecég/ niż potowica wyrzalo: co iesli dobrze/ sam obaczysz: mnié sye to niestka nie podoba/ gdyż wino warzone bärzo złé: mówi o tym na urzad Paracelsus/ ale sam teg doświadcz: a iżby do niego co miészac potrzeba/ a zwlaszcza rzeczy które purguia/ iako elleboré/ coloquintide/ turbit/ hermodactili/ polipodium/ sene/ rabarbaré/ mirobalani: iest to rzecz bärzo próżna: czyniwalic to w prawdzie radzi inszy bärwierze/ y oni dawnieyszy Doktorowie/ ale to z rozumem zgody bärzo mało miało: gdyż té to purguiacé rzeczy wioda przez stolce/ od skóry do wnetrza: a dzewo od wnetrza do skóry: co iest droga sobie przeciwna/ a taka/ która nature trudni/ mdli/ y dzewu y purguacéy zaraz sprawy wlasnéy niedopusci. Dobrze sye to zdalo/ iesli komu tedy nasyńcom/ którzy nie zowia lekarstwem/ tedy stolców niemasz: ale wedla rozumu nie bärzo: gdyż widziem/ że ludzic nie rychléy tak do zdrowia/ owšem do sturbowania przychodza: przeto rozdziwic to lepiey/ y té purguacye dac pierwéy/ a dac póki ich potrzeba pełność okaze: potym dzewo aby przez poty/ wilgo-

In Chir: Mag.

Falopi.

M ij

tności

tności subtelniejszy / a co grunt jest / aby choroby / y iadu
tego załatwypadało. a iż czasu picia zatwardzenie dla
potów bywa / co dni dziesięć lekuczkę dać lekarstwo :
māne/ cassia/ mel rosatum/ albo pillule kłko de aloe/
succo rosato loto: trzebali częściej co siedmiu albo ięsze
częściej/ tedy przesiedni / przed iedłem taką pillulę z ie-
dnego scrupulu wziąć : wśakóż przez tego lepiey / aby
pot swa droga siedl / a dzewo z żył sye nie wyciągało :
gdyż same różynki drobne dwie albo trzy vncye ich z iadu
wśy / to jest / trzy sczubaci tóż uczynić mogą / y nature
contentu / żołądek y watrobe posilając / y plugastwo do-
bże na dół popadając / przeto że smaczne y sytne sa : a
natura ie chciwie strawi wśy / żyły im ocierac / a w ich
słodkość lipniaca / phlegme co po wierzchu sye żołądka
powlokła/ wwinąć dopuszcza : za czym na dół przedko scho-
dzac / te rzeczy prowadza : które to różynki niektórym gā-
nie/ przypatrując sye temu iż wstoleu cało wyrzucone by-
waia : co gdy lepiey obacza/ nayda ich tylko lupież/ a nie
oné same być / z czego znać iż sa naturze naszey miłe / że ie-
ścac a wybierając iemi sie bawi/ a lupież iako rzecz niepoży-
teczną przez wyrzucę : niechayże nam tedy nie przerywa
dzewo picia / ani purgowanie/ ani rzeczy któreby inśa
własność miały czynienie. zatwardzenie iakoc powia-
dam iesli bedzie/ crystera odpraw / która między wśytki-
mi lekarstwami jest nam za najszybsze a łaskawsze podana /
a te ięsze czyniem dalekich przypraw nie szukając/ wzią-
wśy tężże decoctię co trzeba/ to jest trzy czwiercei kwarc-
ty/ albo troche wiecę/ mellis rosati/ olei violati po trzy
vncye/ a soli sczubatkę/ ciepło wlać / co kłski wypłocze/
gnóy wywiedzie/ a postętku w lekarstwie nie zepsuie/ ani
odmieni. przeto do potów tych niechay bedzie dzewo wa-
rzone samo sczerze / gdyż y przerywać ie / y mieszać iest
rzecz szkodliwa / y taka / która mu iego własność psuie y
odmienia : a to mówie o owych decoctiach/ w które wśy

stko co

stko co w aptekach nayda / aby sye mądrymi zdali zaraz
wonięcia: nie żeby iuz tak nieprzydać do niego nic/ gdyż
kóra / salsa / dyna / albo correctiva sye tam klada : ale
purgujących nie nie trzeba : a te które z nim maia do wy-
pedzenia choroby iedneś własność/ tak stanowić y miar-
kować / iakoby mu nie wnięśc / ale przydawać mocy
sye zdaly. zwykli tęż niektóry w wodach destylowanych
to czynić/ wzgląd mając na częsci przedniejszych potrzebe/
iako dla melantolię/ aqua lupulor/ fumarie cuscute/ E-
pithimi ic. dla colery Cicoreę/ endiuie/ nitibi/ nimphe-
re/ lactuce/ ic. dla phlegmy aperitiuarum radicum /
a te osobliwie co ię y w potrawachżywamy piotruszke:
dla głowy wodke lawandrowa / māeranowa / šalwoi-
wa/ rozmarynowa/ florę stecados/ betonicę/ dla oczu wód-
ke ruciāną/ eufragię/ celidonię/ koprowę : dla wol-
nego chłwienia/ wódki de farsara/ de lysopo/ de timbra/
de prasio/ de enula/ de acoro: dla watroby/ de absintio/
de Cicorea/ de Eupatorio: dla żołądka z mietkwię/ zwło-
skiego kopru : dla nerek piotruszkowa/ y wśytki otwie-
rające/ a kamien kruszące : dla macice pulegi/ artemisie/
graciolle/ nepete/ ic. o czym w księgach wtórych na swym
mieyscu dosyć sye dotkliwiey mówi : iakóż w prawdzie /
wódki takie dobrze destyllowane / niemāś co ganie : o-
wsem byśmy ie barzo chwalili/ byśmy tak dobrze uczynio-
ne iakich nam potrzeba widzieć / albo mieć mogli. le-
dźwunie sye Baptysta Montanus / że wódki te prze złe
destyllowanie sa barzo nieczemne / iż y macierzankowa /
która ciepła miała być / znalazł nie tylko przez wonię ale
simna y zła : a nie tylko on ale my / które ale nawet y pio-
lunkowa wstawy/ skostumy/ naydziem/ ani ciepła/ ani
wonię ani gorzkości namnię : tóż o drugich rozumiey-
my/ czemu : bo naszy aptekarze źle destylluią : tak źle/ iż z
ich wśiki albo z alembikā co częć przednięsa y mocnię
sa dymem sye wykurzy : a wódka która cieczę/ iako pro-

Consultae 42.

M ię

sta wo

sta woda będzie : która to ni do czego iedno by niechorwi-
cine grzyby z destyllowawşy / w bankie schowawşy / na
stonce aby sye vtrybowala wystawıwşy / pięknie wyrzu-
cie : bo iesli piolunkowey z iey własności niepoczuies / což
która ma w sobie dobrego : gdyż piolun ma w gorzkości
swęy własność / a w własności gorzkość / która iesli od
niego odeymie / iuż piolunem piolun być przestanie : także
y inşie wódki : dla tego Manardus zacny medyk y wşy-
scy zalecaia alchimistow destyllowanie / którzy y ducha al-
bo pary namnieyszey z tego co czynia nie wypuszczają / o-
wszem to vchwyćwşy spiritū albo esentiā quintam iako
oni mówia / rzecz zaprawde do zdrowia bårzo pożyteczna
czynia : a co wiecéy my napisem aptekarzowi / aby in a-
quis destyllatis czynił / a on ich niemając / wiecheć one-
go ziela zeschy wzuciwşy wårzy / twierdzac że téyże mo-
cy y ważności iako aqua destyllata być ma : co vpor ich
a glupstwo sprosne czyni : ieszcze wiec aby bledem bledu
poparli / chca tóż dzewo destyllowac / y nie wårzone ale
destyllowane / do vżywania dawac : co do zdrowia bårzo
nie wiele / albo nic nie ma : bo co lepsza część tego z dy-
mem albo zpara wyyddzie / a ostatek rychley niż pomoże za-
wadzi : a to czynia / by iedno wymysł iaki nowy pokazali /
choć mniéy niż drugi pożyteczny. przeto iesli ie w wod-
kach wårzyć przyyddzie / niechay dobrze vczynione beda / a
potym wårzac / tak opatrzone / iakoby ich część subtel-
nieysza niegineta / to iest / tak to obwaruiem wşawşy dze-
wa tårtego wedle potrzeby / na vneya każda wody libie
iedne / lub to prosta / lub destyllowana będzie przydamy :
y iesli ciato wysuszyć chcemy / corticis to co sye zdac będzie
przyłożemy : a obycay to wziął / aby do libry dzewa cor-
ticis vneya iedną przymieszana byla : to wårzmy secun-
dum artem : ale postoy : co secundum artem / tak my pi-
sem zawnždy S A / a wiecéy razow sye dżicie contra ar-
tem : a toby miało być S A / aby sye naczynie co nale-

pięć

pięć obwarowalo / aby dzewo co nalepięć vmrzalo / a es-
fect swoy to iest pot / y poprawe zdrowia zaraż vczynito :
przeto gárniec wşawşy albo niechay to będzie dżban po-
lemiany / którzyby w sie wziac mogli kwart namniey dżie-
sieć / bo bys miał mieć mnięysy mało tego wårzac / mu-
śialbys pracey wiele podiac częstym wårzeniem : a wår-
zac funt / corticis vneya iedne / kwart do tego trzeba
wody namniey sieć : co gdy wrzecz będzie / potrzeba aby
dżbana onego / trzecia część byla wolna / bo gárniec by
sye spadał / y nie byłoby secundum artem : oblepze to gli-
na dobra / co by sye nie padała / pokrywe do tego miarna
obrawşy / tak dobrze / aby żadna para stamtąd niewysła :
y postawıwşy na dufusie żelaznym do tego vczynionym /
nad węgłem niech to powoli wrę godzin przy namniey
piec albo sieć / pilnujac aby sye gárniec nie spadał : a iż
nasy pisac zwykli / coquatur ad consumptionem partis ter-
tie / na czas téż y polowice / iako to poznasz gdy tak zawar-
te będzie : chcieli iedni dżurkę mala w pokrywe vczynić /
y spatle albo kopystkę wlozywşy mieścac / y ile wywrę
znaczyć : dudy sale mając / y gárniec przez dżurę wa-
żac pomniec / wiele kiedy wstawili / y kiedy odiać / wazy :
tego oboygą nięasta nie trzeba / a te subtelność Carda-
nowi do czego inşego zachowaymy / gdyż tak dżurka
być mala nie może / aby ia za godzin sieć sila pary / za-
tym y mocy z dzewa nie wysło : na wagę sye téż trudno
spuszczac / gdyż ogień sila gwałtem wywårzyć / a nie we-
dle artem wårzyć może : ale rozumowi to do rozsądku
zostawic / a wedle tego sye sprawic trzeba : owa w do-
brym gárnec / dobrze zalepionym / ogniem wolnym / go-
dzin kilka wårzac / dosyc będzie : gdyż téż oni co tego z
przodku vżywać byli poczeli / na samym w wodzie ciepłey
moczeniu / albo fermentowaniu dosyc sye mieć y z tymże
effectem zdali : tam odstawıwşy / y potym gdy przesty-
gnie przez plát albo pytel / co Colatorium zowa / przeca-

dżiwşy /

dziwisy / y dziewo dobrze wyzawisy / rzeczy które do przy-
 prawy smaku służyć zwykły / kładziem : iako cynamon / a-
 corum / galgan / muskat / oman / liquiritia / eukier / co by
 sye dosyć smakowi zdało : nie żeby przez tego nie lepię /
 iedno / że zwyczaj coś zawždy nowego wymyslić / a paci-
 entowi wymysli okazać zwykły. Słukwisy tedy te rzeczy / al-
 bo w płatku topia / albo tak same wysypia : wsakóż po-
 tym cędząc / aby proch / ten byzdykości nie uczynił : a dla
 tego tych rzeczy z dziewem mi sye wárzyć nie zda / iż z o-
 gnia aby wónię y smaku stracić niemiał / być nie może
 wsakóż iż wárzenie proste y samého dziewa y tych aro-
 matum spiritus y wónia co lepsza gubi / tak nąd dobrze o-
 blepionym pilno stać / a co raz ratować trzeba : tedy y
 zaraz wrzść mogą / y mało albo nic / y duchów y substan-
 tów zgubią / że też y wody prawie nie nieubędzie : przeco-
 owe decoctia barzo chwałem / co ia in duplici wase zo-
 wia : to iest wrzść flasz albo srebrna / albo cyny dobrej /
 albo miedzią pobiela we wnatrz / albo co iest nale-
 psza skłana / y woda tam prosto przed tym przewarzona /
 albo wódki destyllowane z dziewem włożymy / siroba po-
 tym / gлина albo tragacantem / a na wierzchu chusta obwó-
 rowawisy / w banie miedzią albo w kociet wstawić : ie-
 sli skłana / aby sye nie sputała (acz dobre skło co to wy-
 trwa) w zimną wodę wstawić / y tak węgla potrzeb-
 podłożymy / poddymać w onym kotle wodę z lekka wa-
 rzac : która sama wrząc y flaszę grzać y dziewo w nię
 wárzyć będzie / tak iż prawie bobrze wrze : a nie tylko że
 tego pilnować nie trzeba / ale nic ci decoctey nie vbedzie
 nąd to aromata albo co przydać będzie chciał włożyć
 sye godzi. bo abyć nic nie wyszło para / iesli dobrze ob-
 warował bać ci sye nie trzeba : iesli skło / nie wymyć aż
 przestygnie : iesli srebro albo cyna / wolnoć kiedy chcesz
 wsakóż by to godzin kilka wrzało / albo dłużej / wolnym
 ogniem ani przewarzyć / ani tam decoctey namnię strą-

cis: w tym

cis: w tym sye rozumu radząc / a pomniac że coctia ma
 swe gradus : niechay iedno simplex iakie warza / dlugo
 albo krótko / ogniem wolnym / albo wielkim / w wielu wo-
 dy albo w male / do wywarzenia połowice / albo wiecéy /
 toż samo silna od siebie różność pokaze : co iesli w czym /
 tedy wpima wárzeniu latwie pobaczyć możesz / że nie do-
 warzone skłiste / przewarzone gorzkie / przebrane rzadkie /
 smelcowane / iako oni zowia / gesté / y mocné sye okaze :
 a tego efect każdego inaksy : tak / że otho dziewa y le-
 karstwo coctia / iesli wolno uczyniona / grzeie : iesli mo-
 cnię / smażę / albo warzy : iesli ieszcze mocnię / niż iakoby
 to co we wnatrz iest / pali. wedle to tedy potrzeby czyni
 pomniac że poczatę albo zaczynanie tych rzeczy / nie tak
 mocné iako wposrodku : zastarzale choroby niż nowo za-
 czetę : owę co we wnatrz niż co na wierzchu czyniono
 być ma : przeto pro sirupo tak ia uczyniem / iakoby cho-
 roba władną mogła : a do picia / iakoby y choroby y na-
 tury posilaniu dobrze dogodziła : bo gdzieby wiec moc-
 nieysza była niż syrop / przez żyły by tak przedko nieprzešla /
 żoładkowi by tak przyjemna nie była / y wnetby zapali-
 wysy watrobe y krwie przypiekł / alteratia do febry po-
 dobna uczyniła : co iesli słabsza a wodnistsza / żoładkowi o-
 siebiwisy / ciepłoby przyrodzone gasiła / a miasto ratunku /
 natury słabosc y do puchliny albo gorzkiego czego / droge-
 by pokazała. zwyklysy ia tedy czynić / biorąc to co zo-
 stało od przecadzenia pierwszey / przydawając świeżego
 dziewa wncy fesc / corticis iedne / y wstawwisy wody
 dwa razy wiecéy niż pierwsza / wárzac do wywarzenia cze-
 ści trzecię / aby v kwart dwunascie / wywarzaly cztery / a
 osm do picia zostalo / też przydawwisy cynamoni / acori /
 galange / co sye podobna : A co nam po tym skępstwie / ie-
 szcze niewidze : gdyz to na on czas bywalo / że pieniedzy
 śamniac folgowali dziewu : ale teraz iest tak tanie / iż cze-
 ry razy albo wiecéy przed tym kosztowalo : przeto na koszt

27

sye nieo-

sye nie oglądając/od pierwszey decoctiēy tam to wyrzuci-
my / a świeżego drzewa tyleś co na pierwszą decoctiā
wziawszy / wody dwa razy więcej warzmy : bo w praw-
dzie mówiąc / jeśli pierwszē wywarzem dobrze / iakoż wy-
warzyć mamy / tedy w nim nic nienaydziem substanciēy
do warzenia godnēy / tak / iżby iē nadłużey warzył / ani
smaku / ani woniēy / ani farchy odnieśie : a jeśli tego nie be-
dzie / szkoda pracy próżno / y pacjentowēy nadzieie zawo-
dzić. warzmy tedy tąż pracą / tymże sposobem / takimże
ogniem / iako pierwszą : iako napilniēy być może : a ni-
gdy w inakšey / iedno w prostēy wodzie : bo destyllowa-
nē iuż bārziēy do syropów / niż do picia bywaia y sa wła-
śnē / a do picia prosta studziāna iest najlepša : w którēy
w prawdzie wyboru też potrzeba : bo błotna z kałuże al-
bo z oparzyśka iakięgo wzięta / zatrudniem bārziēy / niż
przyprawiem lekarstwa : o tym Dioscorides / Hipocra-
tes / Plinius / y inšy wymyślnie pisali / okazując wód tych /
co do używania idą / ludziom piec być różności : albo że
będzie studziāna / albo zdroiowa / albo ciekaca co rzecz-
ną zowiem : albo stawaowa / albo dżdżowa : kthōra to
dżdżowa między inšemi naibārziēy chwala / przeto że iest
subtelnieysza / y kthōra mniēy zimna / mniēy sorowizny /
mniēy blotnēy grubości w sobie ma / co sye okazuje y z-
tąd / gdy iā kto chowa długo / że sye w niēy nic mułu / albo
piasku nie wstoi / nierychlēy sye wsiżnie / albo wstęchnie /
w ognia rychlēy sye zażrzeie / y zaś rychlēy przechłódnie :
a co wielka iest / że wšytkich nasmacznieysza : nasze wic-
owo dżiēwki / co sye chcą uczynić niż sye wrodziły cudniey-
śemi / z Marcowēgo śniegu / do twarzy wode chowaiā /
powiedaiāc / że y do roku sye nie psuie : co podobno y in-
šych Księżyców uczyni / jeśli w statku kamiennym / w cy-
sternie / albo we dzbanach / w mieyscu chłodnym zacho-
wana będzie : w krajach Włoskich / Hispańskich / gdzie
sa goręca / taka wode w studniach z kamienia wykawa-

nych cho-

nych chowaiā : ale w nas / iż sye w niēy mało kochamy /
na iēy mieysce bierzmy z rzędia / iakac może być nalep-
sza : to iest / gdzie grunt dobry / woda cudna y smaczna / a
Słońce cały dzień promiēniami czyści : do czego owā
chłopska proba bārzo pożyteczna będzie / groch albo mie-
so w niēy warząc / wnet okaże dobroć : przedsie iednak y
te wode / byś rozumiał być najlepša / przecedziwszy / aby
krzku albo iadowitęgo czego wniēy nie było / przewarż /
y dopiero decoctya wniēy / ięscze przecedziwszy uczyni :
tam najlepša proba y efect / tak wody iako y lekarstwa
wyrzēm / kiedy pot dobry sye z ciała pokaże : gdyż dobrze
sprawione ciało / dobrze wwarzone / y w dobrej wodzie /
drzewo pot uczyni wino : które im sie lepszy wda / tym na-
tura lepszy y rychlęyszy ratunek weźmie : A jeśli woda be-
dzie zła / iako sa siarczyste / alunowe / kruscowe y błot in-
šych / trudno poty uczynić ma : owszem takie w ciałach
sye zaśtanawiaia / żyły zatękaia / a zatwardzaia / gdyż z ta-
kich żadna do potów czynienia własności nie ma : aczci
w prawdzie / przypada to czasem / że drzewo nie zawżdy
potami wychodzi / ani effectu tam tą drogą czyni / y by-
waiā ponim stolce czasem / często lepszy niż bywał wryn-
odbyt / kāsle / womity / y inše ewacuacie : ale to z przodku
niż sie znatura pozna : wnet zaś skoro sie rozgosi / potami
więcej niż kthōra inša droga pedzić zwykło : a niedziw to
że z przodku nie zaraz potów czyni / bo inšych wšytkich ka-
tów wciēle macaiāc / gdzie zbyt iaki naydzie / o każdy sie
kusi / y rozpędzić go niezaniecha : a iż albo będzie złe przed
nim wypurgowane ciało / albo natura y choroba wpomiēy
śa / co za dżiw / że też różnie operacya swa pokaże : ale po-
cenie ięć iest własny efect / które w każdym / choc nie zrazu
czynie powinno : gdyż widziē że to pocenie iedny rychlēy
drugim leniwiey przychodzi / wedle pełności / Complexiēy
albo siły z ciepła przyrodzonego pochodzący : pełność
bārzo rada uczyni / tak w krwistym / w kolerycznym / iā-

N ij

to y w

De aer. l. 1. a.
C. 3. lib. 31.

5. f. 1. a. 1.
m. 1. a. 1.

affinity
s. 1. a. 1.
agua galbana

to y w phlegmistym/ byle dobrze wypurgowani byli: ale
 siła a ciepło przyrodzone/ tym barżciey/ iż im kto młodszy/
 żywszy/ goręcszy/ tym pot w sobie rychley wzbudzi/ niż sta-
 ry/ zbolaty/ albo wysuszony. Tym tedy wszytkim/ pocen-
 nia potrzebe osadziwszy/ zmiérzmy to zaraz/ póki trəs
 picia byc ma/ powiedziawszy że syrop y picie/ pic maia
 iakoby z Keyestru: na całym zegarze/ rano o ósmey (a
 zawždy zagrzawszy) vncyy z przodku siedm/ potym wie-
 cey/ do dziesiąci: iesli ciało wielkie/ na pot syc wkładszy/
 y dobrze nakrywszy/ dwie godziny leżec: w tym przyy-
 dzieli pot zaraz/ albo nie zaraz/ wielki/ albo mały/ mało
 o to dbać/ owšem nani syc zdobywając/ ani mordować/
 ani nakryciem dusic: dosyc to dobrze/ wkłasc syc/ nakryc
 a wypic/ lekarstwo próżnować nie będzie/ uczyni to w
 naturze co czynic zwykło. wstawszy o dziesiątę/ y płas-
 tami ciepłymi syc otarży/ y dobrze osuszywszy/ po piętna-
 stey iesć/ przed iadłem pul godziny/ iesli syc spodoba/ róż-
 zynków drobnych zszczubac dobra ziadłszy: tam onę de-
 coctęy drugiey/ iuż nie grzaney boby była przykra/ pic
 tyle co pragnieniu dosyc syc zdac będzie: po dwudziestey
 po pierwszey/ znouu takiez syrop zagrzawszy wypic/ y tak
 iako poraniu po nim syc pocic: czynia to wiec drudzy/ że
 chustke albo recznik zaraz tam pod nakryciem maia/ aby
 pot coraz oćtrącać w niem nieleżeli: drudzy w przesćira-
 dło syc wujaja/ a to wedle dostatku a podobania wolno:
 tego iedno pilnuiem/ aby w tym po obiednim pocie/ cho-
 ry nie spał: bo y pot sobie y noc przysła zepsunie/ y czlon-
 kom albo stawom nie mało zawadzi: gdyż w spaniu
 ciepło przyrodzone do wnetrza syc ściękając/ odbiega y
 oziebia ie: za czym iesli syc zbyt w nich nie strawi/ nie
 zagrzele/ a nie wypoci/ co za pomoc? co iesliby syc w ty
 to po obiednim pocie nie pocil/ na tym nie/ przed sie nie-
 chay pię/ iesli nie teraz/ tedy drugi raz swemu dosyc uczyn-
 nic nie zamieska: owšem dwa razy na dzień pijac/ y do

pocenia

pocenia syc kładac/ ieden pot drugiego ścięga: a choć róż-
 one byc nie moga/ ktoryle dobry. Tam o dwudziestey y o
 trzeciey syc otarży/ po pul godziny/ kiedy syc duchy vspo-
 koia/ iesć: a w noc po pierwszey spać Bógu syc ponu-
 czywszy polozyć. Owi mi syc niekasta niepodobala/ co
 syc im ta fantazy a vległa/ zamierzyc chorému funtów
 dziewa wypic kilkonascie/ albo kilkodziesiąt: y bacząc
 że za niedziel cztery/ wedle tego iako nasy pic ie zwykli/
 wypic nie może/ albo mu siła razem wypic/ albo syc na
 dzień trzykroć pocic kaza: z obu miar grzesza/ gdy na-
 tura nie czynic gwałtem/ ani cierpiec niechce: porwiniem
 chory/ na dzień dwa razy iesć/ dwa syc też pocic/ aby po-
 karm syc strawil/ a południowy pot/ z soba go w żyły
 sorowo nie po wał/ a ciála nie molił/ ani zapsował.
 Nadtó nie wiecey pic niż potrzeba: gdyż z zbytniego pi-
 cia czasem to bywa/ że dziewo w ciełe zostanie/ żyły za-
 tka/ watrobe albo słodzone odmie/ y wnet opuchlinie
 fundament zaloży: albo w naturze mocney/ za skórą w-
 stęsa/ y swiętzb/ albo krosty uczyni. Ale iesli syc podo-
 ba pic go siła/ opatrzyć/ aby to pácient strawic mógł:
 bo wedle to complexey/ y dziewa przyprawy/ potym we-
 dle zwyczajów isć ma: przeto nasyniec na obiad kwart
 dwie albo trzy iesli wypije/ strawi: zuczyl syc/ poceniem
 go dobrze zbywa/ boday zdrow był: tego wždy iednak
 przysstrzeżmy/ aby miedzy obiadem a wieczera/ picia po-
 tów dał: bo choć iesć mało będzie/ wsakóž aby strawil/
 a żoladek mu syc zawarł niech syc na to oglada: a per-
 nie nie strawi/ iesli wen wiecey/ niż otrzymać może wleie.
 Ale abys wiedzial/ co to chca miedzy/ im go kto wiecey
 wypije/ tym syc rychley y lepiey odprawi: nie mówia te-
 go/ iedno na czas patrząc/ im kto dluzey w tēy diecie
 trwa: bo naszym ludziam na żadna rzecz czasu mnięy
 dostawa/ iako leczyc syc: tak/ iż y biednych pilulek za-
 den niewezmie/ ktoryby wziawszy/ tegóž dnia wynisć nie-

N ię

chcial

Petronia.

chciał : a dzewo chca kilkiemnasćcie dni / a nawieczey trzy
 dziesćcie odprawic : a w onych krainach medzyszych / gdzie
 żadnych fortun droższych być nie rozumieją / iako dobrze
 zdrowie / póty póki potrzeba a medik rośnie pija : a też
 do zdrowia / prawie nie tak iako naszy przychodzi : a nie
 mówią / potrzeby mie były zaśły / nie dopilem go na wio-
 sne / musze zaś w iesiem : na strone wszytko porzuciwszy /
 pija to / póki choroba rośnie : to jest / miał kto bole / al-
 bo swierzb / albo krosty / pic póki choroba nie ystanie : a
 ta sama / póki dosyc / nie kto inшы iey potaje. a iz niektó-
 rym poty tak latwie isc nie moga / owych co im poma-
 gaia wanny / to jest rospaliwszy kamienie / syrop wypic
 dawszy / też decoctia polewaja : a chory nagi pod pokla-
 tem z kobierców / albo deszczek wczynionym siedzac / nad
 para syc grzeie y poći / nie barzo chwalim : gdyż owo pot
 nie jest : bo peronie wiedz / ze ta para sama z siebie wil-
 gotnosć y krole / nie tylko na czlowieku ale też y na ko-
 biercu / choc mu syc poćie nie przystoi wczyni / iako owo
 nad garncem pokrywka / albo w łazni strop : a też taka
 para / skóre parzac młdosć czasem / y do suchot pochop
 przynosi. ale radnięsbym widział / owo co cegle vgrza-
 na w obusie wwiniona / malmazyia albo też decoctia
 pokropiona / do skóp przykładaja / y tak chorego w lożu
 położonego / o to aby syc nogami opart / y od onego pa-
 rzenia poćil sposabiata : gdzie iednak nogi rozgrzane po-
 woli syc poćie / y ciálu do tego dróge dawac poczynaja :
 Ależ też bywaja wanny dwoiste / gdzie na spodek kamie-
 nie / albo zelaza stuki rospaliwszy klada / ani idy / nie kro-
 piac nagięgo / nad nimi wanne zasflepiona kobiercami
 nakrywшы posadzaja / gdzie syc albo z głowa albo ia wy-
 tknawшы po syropie poći / tak iako w posćieli lekko y po-
 woli / gdyż z natura czlowieca w żadney rzeczy gwałtem
 postępować syc nie godzi : powoli a zmienagla / té sprá-
 wy być maia / témż drogami / ktorými sama natura po-

stepować

stepować zwykla : a natura iako baczym / to co ia bar-
 zo mierzi / powoli wyrzuca : iako widzím niż krosty al-
 bo co na wierzchu syc wkaże / z watrobe rzuci syc to do ser-
 ca / tak iz syc serce rozgrzeie / y ciálu ciepło wietse y przy-
 krzeysse / albo testliwsse niż przyrodzone wczyni : potym
 idzie to do żył wielkich / wnet do małych / za tym do o-
 wych co ie drobniuczkie albo Capillares zowa / przez mu-
 stuty y przez skóre. témż drogami y pot / nie rychło y po-
 woli idzie : y pewnie to nie ten haust / ktorys dzis dal / po-
 ceniem wychodzi / ale ten ciálu zagrzewa / żyły otwiera /
 a onegdąyssego / albo tego co tam dawno zawadzało w
 żyłach popedza. niebadżze tedy skóre / iesli syc ciálu we-
 ole naszego oczekawania zrazu poćie niezechce : nie wciez-
 kay syc do rzeczy / ktoroby syc naturze przykrzyć / albo ia
 zmóc miały : boć też y to bywa / ze drudzy z przyrodzenia
 syc poćie nie moga / ze skóra na nich twarda / albo ze syc
 niezucyli / przeto ze nie miekko sypiaia / y pełnosć zad-
 ney dla pracy kthóra czynia w sobie niemaja / tedy tam
 potów gwałtownych / albo drugim ludziom podobnych
 próżno czekać : a wsakóž na decoctia guaiaku pewnie
 wiedzieć / ze efektu swego czynić nie omieska. Bywa też
 y to / ze owi co watrobe barzo goraca maia / y poćie syc
 barzo nie moga / y wnet testnosć a rospalenie skąd wiel-
 kie odnosa : prawdać to / ze tacy syc wnet rospala / przeto
 ze pełni / a w nich krew spalona / ostra / wzburza syc a pel-
 ga / a na serce zaráz y na głowe bije : ale kiedy y takie
 przed tym dobrze przepurguie / watrobe one ochłodzi / di-
 ete przystoyna postanowi / decoctia cum radicibus albo
 cum aquis cicore / endiwie / acetose wczyni : barzo ie vmiar-
 tuie : y choc nie zrazu / powoli do potów przywiedzie :
 gdyż decoctia będzie chłodzaca y otwieraiaca / a nie tak
 mocno iako prze zimné wczyniona : bo sprowadzi oni sta-
 rzy nie warzywali z ta pilnosćia / iako my teraz / tylko
 infundowali a ciepła woda przez noc mieczyli / albo

macero

macerowali. To ktemu przez folge zoczyli sye byli pátieny wtracac iako do wiazienia / że y ośna zabwisy / a trzecie dzwi obwarowawisy / strodze dusili : potym nie : gdyż nie iest dzewo tēy złości / aby sye z sloncem a z do- brym y pogodnym wiatrem zgodzić nie miało : nie mu światło / nie mu wiatr mały niezawadzi / owsem zawar- sy ie tak / dusność a zaduch wiecéy im zawadzi. przeto iz to nie pomocné tak ciásné a dusné mieszkanié / moze to pic w tym gdzie ludzie mieszkac zwykli / czas do tego do- bry wpatrzywisy : bo widzím kiedy kogo nagla przymu- si potrzeba / aspectu na almanachu nie obieramy / iedno co rychléy do diety dzewem sye ratowac : wszakoz komu po woli / a czas obrac moze / y do inszych lekarstw y do tego wiosna nalepsza / iako Hipokrates naucza : potym iesien dla tego / iz w ten czas ciála otworzyste sa / a do wyrzucenia co im wadzi / za lada iaka pomoca latwiey- se : chwala téz y lato okrom Canikuly : zime nie tak / dla zimna ktoré ciála zawiera / zatwardza / a do pocenia prze mróz a niepogody zatrudnia : ale iako v nas lato przeciwn tam temu gdzie Hipokrates mieskal nie gorace / tak zima choc wietra / dowcipem ludzkim / a izba ob- warowana byc moze. Przyydzieli tedy potrzeba / wysyt- ki czasy v nas dobre : w tym komu choroba obierac do- pusci / wiosna to iest kwiecien / y may nalepszy : przedsie iednak rzadko sye trasi / aby y w ten czas nie w izbie to byc musiało : która to izba niech nie bedzie wilgotna / smrodliwa / dymna / opatrzymy : bo iesli co / tedy wolny oddedy / a cieplo umiarkowane / nasemu chorému potrze- bne : niech nie bedzie zimna / ani goraca : a moze byc / nie- chay bedzie z kominem / na ktorzyby ogien byl ustawicznie y drew dobrych / coby radniey woniaty niz smierdziały : z zaślona / aby oczom blasku niebyło. Razali ieszcze v tegoz kominie warzac dzewo / aby para mieszkanié napelniala / a tak glowe y duchy chorego potwierdzala : ale iesli my

Sanuicem

Sanuicem tēy páry / y dzewo nie tak otworzysto iako pi- wo warzym / co z tēy rady : (bo ex uase duplici nie wcie- cze) prawie nie : wszakoz contentuiac tam te / mozem tēy decoctiēy wziac w piekny garnet / albo w srebrny ro- struchanik / y przydawisy kwiecica rozmarynowego / la- wandrowego / siolkow / rózey / maiorany / wysytlich za- raz albo co byc moze / na weglu przydymnem posród izby warzye / tedy pare pieknie wonna wezyni / iakiey wiec owi / co im nos zalęga / dla odwildzenia wzywae zwykli : do czego téz trociski / y wonnych rzeczy palenie sluzyc mo- ze : a daleko nie szukajac / same trociny dzewy y corticis / na wegle posypané / barzo cudna wonia / y zdrowa wezy- nia : wszakoz album anime / dzwone zalęcaia / ktoré bar- zo iest do utwierdzenia glowy dobre : tu do nas z Indiy zachodnich / za burstyn bo mu barzo podobne przywoza : dzewo na to niech nam bedzie dobre : gdyż iego moc do romzaitych sye rzeczy zgodzi / tak / że y spalonego popiot / na lug do wymywania krost / do wlosow lazacych / do budu w poceniu oplokania / miedzy inszymi iest dobry : ale iesli mu sye umyc kazem. Juz mu téz podobno czas kazac co iesc nagotowac. nie godzić sye w prawdzio za- baczye iesc mu dac / ale by to byc moglo / aby nie iadt / maloby nie rychléy sye ratowal : czego iz natura nie zno- si / daymy mu kes : ale pomniac / że lekarstwo iest iako pokuta za grzech / ktorzy z obzarstwa a zbytku przyseidl / ktorého inaczey nie wypedzim / iedno odiawisy one pel- nosc ze zbytku wezyniona / przeto by mogli nie nie iesc do czasu pewnego / powtorzec to / maloby nie dobrze : gdyż dzewo samo przez sie posilic / krew dobra zachowac / na- tury zagrzac / duchow milych przyczynic barzo dobrze w- mie : a nie nie iesc zowe ia tu owe diete hispansta / co vn- cisy iesc / siedm nawiecéy / na obiedzie / takze na wieczeryy wysytiego iadla dosyc ma : to iest biscoctu / co chleb su- chy zowiem / wpieczony z trocha feniculu / cukru / a z wod-

O

Pa różana

Aph: sect. 3.

3. Aph: 9.

Falopi.

Ant: Gal: c. 5

Alex. T. 91.

Ferrus lib: 1.

ka różana zagnieciony/ vncyy trzy: różynkóm drobnych
dobrze obranych y vplótanych vncyy dwie/ migdatów od
parzonych/ y oblupionych vncyy iedne. a iesli to nie do-
syc/ mārcepanu ku temu troche: a vncyy iako wieś/ tyle
waży na fali/ co talar złotowy: a wieźdź to pewnie/ w
Indiach gdzie tego lekarstwa iako dziedziecznego czesto
y dobrze używają/ ani mīśa/ ani winā przymiut nie da-
wają/ niezym syc iedno taka dietka contentuiac: a iżby
to tak było: Consalvus Quietensis Hispan/ który y sam
go tak używał/ nam na piśmie podał: Białic w praw-
dzie przed laty/ aby w Indiach owoc iego iadano/ który
by moc miał bārzo przedko wleczyć: ale owoc ieg do tych
potrzeb mało waży: klada go w cukier iako insy condit:
ale ten efect do choroby tēy/ iedno wdzewie samy nalezli:
w który ieszcze ten brat czynia/ iż prze dżięci albo młode lu-
dzie obierają młode: prze stare/ pien stare: z kad wybacz/
że natura ludzka dzwona iakas zgođe maiać nie mōli iey/
orosem posila y ratnie. skoda tedy w ten czas potrawa-
mi wynyslnemi/ a zwlaszcza miesem chorę obkarmiac:
śladzby podobniēy/ aby syc z niego dawne wykurzyło: a
z obzārstwem y ochwāt/ co go sacietatem zowiem wy-
niśc mōgl. wśatōż iesli to przez mīśa być niemoże/ ciele-
ciny/ albo kaptōnā/ albo europātwy/ co namniēy/ po-
zwolic możem: pieczono radniēy niż wārżono: tak/ iżby
z przodku troske wiecey/ ku srodkowi mniēy/ ku konico-
wi zaś nieco przydawşy/ iadł. a w każdym leczeniu/ tak
byśmy chować mieli zwyczaj/ aby za każdym dniem wy-
mowalo syc co zwyczajowi/ do tad/ aż choroba odnidzie.
insie mīśo okrom tego com pōmienił naleśc syc moze do
brē/ wśatōż to naczestśie y nalepsie: nie zeby iarzabeł/
kwiezoły/ śnieguly/ iamioluchy/ czyze/ y insie ptasłki były
złē/ ale iż ten kto ie mieć moze/ przez nasęy rady podobno
wie że dobre: my tu mówiem/ aby syc lezgać co namniēy
tego chory iadł/ polēwek/ iarzyn/ przysmaków/ na ten czas

zgoła

zgoła zaniechawşy/ chyba iżby chęci nie miał/ a iesć nie
mōgl/ takiemu z sokiem limonowym/ z mostarda nieco
żennā/ zamaranata iesć dozwolono: ale tyle/ czymby na-
ture zemdlona/ a ogłodzona contentować rozumiał: bo
byłoby to bārzo złe lekarstwo/ któreby tak ogłodzie mia-
to/ aby owemu co wyszedł/ w wsta nie wziac nie moze/
medt/ posilkū dać nie miało: takiemu/ nie tylko wymu-
iem/ ale ieszcze przydawamy/ y tōż dziewo wārżem. wlo-
żywşy w nie kaptōnā/ albo dwu/ zsiękawşy/ że syc tam
simo wārży/ tak że kaptōn sok wşystek z siebie pusci-
wşy/ wezym decoct bārzo posilāiacy: albo iesli wārżać
niechcem z kaptōnem zaraz/ tedy tak/ wziac kaptōnów
dwu/ nādziawşy ie piotruszka/ Cicorea/ nasieniem feni-
culu/ quatuor seminibus frigidis/ maioribus speciebus/
diamargareti zē: y zasywşy/ albo zaprawiwşy/ w silu
wody wārżyć/ aż od kōści odpādne: wytloczywşy ie w
ich polēwece/ dopięro dziewo/ przed tym w ciepłey wodzie
przez godzin kilkonasćie infundowanē odwārżać. a iż ta-
kowa decoctia nietrwala wnet syc wstęchnie a wśliznie/
troche iey czynić/ a czesto/ tedy choręgo y posilac y leczyć
zaraz bedziemy. ganiemci w prawdzie decoctie mīśanē/
ale kiedy to być nie moze/ czyniēm/ y nie zāwždy wiec se-
cundum artem/ gdyż to Aristotelesowi ars/ która expe-
rientia wezyniła/ experientia pāmiec/ a pāmiec sensus al-
bo dozōr: takim y winā albo mātmaryey pozwalamy/
wzglad na słabosc/ albo zoladek zły maiać/ ale z chlebem
radniēy maczac/ niźli pić/ y to dni pierwszych: wśatōż ob-
nidzieli syc pacient przez winā/ y przez mīśa/ lepiēy wezy-
ni: bo decoctia posili. co iesli zwyczaj go bārzo sollicitu-
ie dać/ gdyż głodu nie wşyscy iednakō trwac moga/ ia-
ko kolerici/ mniēy niż melāntolici/ ci zaś mniēy niż pble-
gmātycy: tak zaś młodzi mniēy niż starzy: starzy ieszcze
mniēy niż młodzienci: Ta to pilne oko maiać: aby nic
stono nie iadł: a pewnie nie bedzie/ iesli mu dietā z siedmi

D 4

vncyy

Petronius.

2. poster:

1. Aph. 13. 14.

nā al...

wnęcy dosyć: ale jeśli mięso / niech przez soli będzie / albo
 wzdry co namnię / albo jeśli na parze iść miękki con-
 tent być chce / mogą przez soli być: bo sól żółdek gryzie/
 wotroba gąba / krew ostrzy / colere zatył y pragnienie
 niepotrzebne wzbudza. Po iedzeniu/przy którym frąsun-
 ku prawie nic być nie ma / owszem przez wysytek ten czas
 lekarstwa/niech głowa tak wprzetniona/y od prac seque-
 strowana będzie/ aby nic innego iedno zdrowie przed oczy
 ma mieć/namnię w sie myśli ani dyskursów niepotrze-
 bnych brata: bo iako frąsunek zawzdry zły / tak przy iedle
 nagości: y to jest pierwsze błogosławieństwo od Boga
 zpokoim/zdobną myślą/by śladz słońce sucha chleba zięć/
 radnię niż z gomonem dom bogactw pełen/y gromadę
 wymysłnych potraw widzieć. a iako choroba sama przez
 sie strapić bardo może / pewnie przy kłopotie samowtóra
 tym bardię: a nie tylko lekarstwa efektu własnego / to
 jest choroby wypędzenia niedopusci / ale ięsze gorzka
 krew czyniac / nature żre / a niszczy bardię. myśli tedy
 dobrej trzeba/ która jest przysmak y w wbostrwie/ y w po-
 trzebie: o trosze taki izby dostatek albo obraz był na-
 mnię / wtuczy: a jeśli co takowego trapi / do pociech
 sie wcięć / z którymi Bóg nabożnym ludziom a w przygo-
 dach skromnym/nie bywa nieużyty: w tym jeśli myśl bo-
 li/wola Boga/ a pociecha w rozumie należona leczyć.
 Jeśli w tym lekarstwie testność przyjdzie / troskę sobie
 posłgować a poprzestac/ naturze sie nieprzykrzac: jeśli
 swierzb albo krosty bola/ a podsydzać albo ropić sie po-
 czynać/ nieczym innym/ iedno też decoctia to fomentuy:
 oni stary roślazowali piány z dzewa zbieraiac / iemi
 macząc: a my gdzie te piány weźmiem: ponieważ su-
 mować go niechcemy / przeto iz wzięć ma zawarto: chy-
 ba otworzywszy izby sie co na wierzchu znalazło/ lecz samą
 decoctia do tego służy. co abyś miał zaraz z przodku czy-
 nie / nie bardo sie śpię / gdyż dzewo nie nie przykłada-

iac/ani

Falop. C. 137.

iac/ani mieysce bolacych fomentuiac / samo przez sie bble
 oddala y goi: potym iesliby ból wpomy tak sie zdał/mas-
 zac/ fomentować/śladz y plasterami okładać musis: a
 le z przodku natury nie morduiac / ani dzewu iego wla-
 snosci hamuiac. w tym też owo co ludzie pilni zwykli/
 czytanie albo wzenie/ chorému odiać: bo głowe zapala/
 duchy pobudza / a lekarstwu swęj operacyey broni: albo
 co próżni/ czasem złe śladzuiac/kartami sie zabawiać zwy-
 kli / niechay y te na stronę porzuci: bo te gry / y głowe
 trudnia/ y rece w dawaniu do tego przywodza/ że ich ro-
 zuch / fluxi przedko od głowy przyciągnie / a nie rychło
 ich strawić albo pozbyć zmoże: wiec mówią/ coś mi w-
 śpawilo/ boli mie: wapić nie trzeba/ częste rekomá rusze-
 nie zagrzeie / ciepło przyciągnie: a na ten czas wilgotno-
 ści wysytki rozgrzané nie sukają iedno wynisć/ albo wy-
 pasc gdzie im droge pokaza: przeto dać kartam y grani-
 pokoy/ ale spokojniuchno kiedy czas po izbie sie przecho-
 dzić / a nie/ iedno o zdrowiu/ a o dobrym wypoceniu przy-
 dobrej diecie myśleć. zbytku żadnego ani tu wspominać
 potrzeba: bo wpić sie niemasz czym/ gdy winą ani sklan-
 ki nie dopuszcza: a choć owi co sie nałożyli powiadają/ że
 być przez niego niechca/ my im powiedzmy co Fernel/ że
 przez wysytek czas póki sie dzewo pije/ winą sie skosto-
 wać niegodzi: z którym to dzewem winu taka jest niezgo-
 da iako z trucizną. o Venusie ani pomyslać/pomniac
 że to tam pokuty a nie grzechu mieysce: a też wchoway
 Boże / za tak złym razem/mogłoby wielkie zemdlenie/po-
 wietrza ruszenie / gorączka / y wiele złych bardo przypad-
 ków nastąpić. ale wszedys w tam to mieysce / nie myśleć
 iedno o tym/ aby sie Pan Bóg za grzech nasz wblagał: a
 my tym lekarstwem swietym / zdrowia polatawysy / tak
 na potym madrze o zdrowiu radzili/iakoby wybinawysy/
 w te kaluże nigdy sie wiecey nie wracać. A izby to nie by-
 to żadnie/ o warzeniu tego dzewa tak wiele mówiac / do

O iij

tego

Falop.

Luis v. 12.

tęgo nie przystąpić/aby sye kilku decocty opisać nie miało: gdyż każdy sposób wżenia w przykładzie bywa najpożyteczniejszy. leciem ia rozumiał/ że to było pilnému dożyć/ że to wårza na funt ieden dzewa/ corticis wneyy pultory albo dwie/ wody albo wódek funtów dwanaście dawşy na syrop/ in vase duplici/ albo w garncu do bize obwårowanym wårzac: a wódkę przydzieli brąc/ tedy maia być własne/ coby complexy/ albo części ciała bolącey służyły: iako głowie maiorana/ betonica/ rosmary/ chamedris/ chamepitis/ primula veris/ peonia/ salwia: sercu/ violar/ boraginis/ bugloss/ melisse: Doledkowi mietkowa/ piołynkowa/ topiowa: watrobie/ cicoz/ reg/ endive/ eupatori/ cuscute: płucam albo piersiam/ farfare/ enule/ Capillor/ vener/ prasz/ hyfopi/ timbre: słodzone/ tamaricis/ scolopendrie/ scordij/ viticis/ asari: nerkam/ radices aperitiuas quinque/ saxifragia/ litosperm: macicy/ sabina/ pulegium/ matricaria/ artemisia/ chamomilla/ mercurialis/ rubea tinctore/ W insy do sye sye okázac może/ tu tę potrzebie szukaiać. Decoctia tedy w tych wódkach czyniac/ myslie aby mocna albo słaba była: bo iuz wiemy/ że słaba bedzie/ iesli słabym albo mocnym ogniem dlugo albo krótko w trofie albo wielu wody do wywårzenia/ albo nie dlugo albo krótko bedziem wårzac. weczyniem tedy wedle lat/ ciała/ a choroby pacienta naszego: Bo zaczątę nie dawno chorobie y w człowieku młode^o słabię to weczyniem niz w zstarczale/ która sye z zuchwalcem iuz w mieřkala/ a wşyřtki mu ka ty ciała opånowawşy/ y na wierzch wypadła. Także y wtóra co do picia stółowego być ma/ tymże sposobem: ale zawždy w wodzie prořtey/ biorąc na funt dzewa/ a iedne wneyy corticis/ funtów řesnaście: to iest/ kwart ośm wody przydać albo wmmieřyć wedle potrzeby wolnořcie sobie zachowawşy: a to mówie tak świeże wårzac/ iako y na syrop: a ieslibys chćiał co starszy byli zwyřli/ prze dze

wa řa

wa řanowanie drugi raz/ odcadziwşy ie wårzac możę: ale z małą korzyřcia: radczęy dwu albo trzech pierwszych decocty odrobiny złożywşy: a izby nie spleśniały/ przed tym ie przesyřwşy zaraz wårzac/ y to co świeżego przydawşy/ podobno sye chory odbyć może: ale to wyrzuci wşy/ świeże radniey wårzmy. Na syrop dla głowy tak R. Aquar/ betonice/ lupulore/ maioran/ ana lb iij. in quibus modice prius calfact/ pone ligni subtiliter limati lb j. corticis bene tuse/ 3 j ř. olla bene vitreata/ et oris angusti lento igne S A coquel: ab igne semotis et colatis/ adde cynamomi optimi/ grosso modo tusi/ 3 j ř. seructur pro syropo: vncias septem dnia pierwszego/ po iedney przecedni/ aż do dziesięci przydawiac. Piersiam weźmi dzewa subtelnie tartęgo lb j ř. corticis 3 j ř. weźmiř też do thego wódek destyllowanych/ podbiatu/ hyfopi/ santi/ po libr cztery/ to iest po dwu kwart (bo w kwarte dwie libry wódek) potym ciepło w nie dziewo w şyp/ y on dzban polęwany pokrywką dobrze obwårowawşy/ y złoćniczą gliną dobrze albo conwisarřką/ aby para żadna niewyřła zapawiwşy/ godzin namnię řesć na wolnym bårzo ogniu/ nad weglami/ przez dymu warz: potym odstawiwşy/ y przecadziwşy/ otwórz/ y podobalic sye przyday Enule Campone/ acori/ liquiritie/ Cynamonu/ po dragm trzy albo po pół wneyy/ wproch gruby řraiawşy/ albo řlutřy: a temu postać dawşy/ przecadziwşy y wyřawşy/ pro siropo schoway. Doledkowi/ weźmi wódkę piołynkowę/ mietkowę/ macierzankowę/ po kwart dwu: dzewa funtów pultorą: łory iego wneyy dwie: wşyp w wódkę zagrzane/ zaprawiwşy we dzbanie warz S A: potym przyday odstawiwşy y przecadziwşy/ Cynamonu wneyy pół/ galganu/ galki muskatowey/ po dragm dwu: speciert elect pliris arcot 3 j/ w platek wtopiwşy y na dno zawinawşy: co raz kiedy brąc syrop bedzieř wyřymay. Watrobie

weźmi

u Cur: r. s. l.

weźmi wódek/podroźnikowey/ mlęczowey/ eupatory/ po
kwart dwu / dzewa sunt ieden y pół / kory wncyg iedne/
zmieszawszy wstaw na ogień/ w garncu albo we dzbanie
dobrze obwarowanym/do tad aż dobrze wwrze warz : od-
stawowsy y odcadziowsy/w płacku zawinawszy/ przyday
specierk rosate nouelle/ diacosti / dialacce/ po dwu scru-
pulu/ wtop na dnie/ y ile razów syrop dawać będzieś wy-
tlaczay.

Stodzone R aquar scolopendie/ Epiti-
mi/ Cuscuta ana lb iij/ ligni j s/ corticis 3 ij/ coquan-
tur s a/ colatis addendo corticel cappari/ tamariacis
grosso ms tusore/ ana 3 j/ specierk diarhod: diacapparel
ana 3 s seruetur pro usu.

Kamieniowi R aquar
saxifragie/lithospermi/feniculi/ana lb iij/ ligni lb j/ cor-
ticis 3 j s/ coquantur s a : colatis et expressis adde spe-
cierk electe Justini/lithontre/ ana 3 s/ seruetur pro usu.

Maciey R aquar artemisie/ nepete/ melisse/ ana lb j s/
cortel 3 ij/ coctis s a/ et colatis/ adde specierk diambre/
diamoschi/ ana 3 s/ seruetur pro usu. A co iesli wwi-
chlana choroba / a z wielu przypadków złożona będzie :
gdyś sye to rzadko bärzo trafi/ aby kto przymiot maiać/
na iedne kthora ciała część chorował : na to baczenia a
rozsadku trzeba : bo te obyczaje ktoriemci napisal/ ledwiec
do potrzeby przyyda/ wiecéy to z nich weźmieś/ iaka de-
coctia być ma/ niżlibys miał taką decoctia dawać : chy-
ba iżby sye ból tak prawié wdzielny trafił / iżby albo sa-
mę głowy/ albo samych piersi/ a nie inszych zaraz częsci
był : co sye nie trafia : bo y biedny palec kiedy zaboli/ a
za nie cała reka / potym aza y nie wszytko ciało z nim :
zoledek kiedy sye źle ma/ azaż watroba zdrowa być moze/
tak to dwoie / spólne dobro y spólne niedze maia/ iż co ie-
dnego to y drugiego dolega/ a pewnie że też tam y głowy
y wszytkiego ciała odmiana przysć musi : tedy te wszy-
skie decoctie zaraz dąć nie/ ale przypatrzac sye który przy-
padek iest nawietśy/ od ktorého sye insze iako od źröda

De loc: affec.

De symp: cau

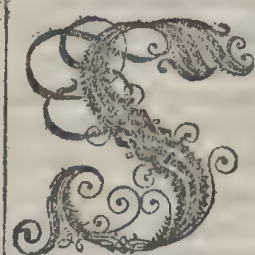
ciągną:

ciągną : bo schodzić w prawdzie wszytko ciało bärzo.
ale wždy iedna część bärziéy niż druga : y iesli zoledek za-
choruje że oziabł / trawic nie moze / chęci nie ma / rzyg-
nie/ bzydkosc/ szkawke/ żarcie/ womity częste miéwa :
to przez bolenia głowy a zapalenia watroby być niemoze:
przyeto ygódz / aby iedno leczac/ wzglad był y na drugie:
weźmiś wódek/ mietkowey/ bugwicowey/ podroźniko-
wey / po częsciach równych : albo iesli bärziéy samemu
zoledkowi dogadzac trzeba / tedy mietkowey/ albo pio-
lunkowey wódki / dwie części/ a owych po polowicy/ a
by owe iedno trzecia część/ ku téy mietkowey / albo pio-
lunkowey miały : acz by wmoie / iabym radniéy w pro-
stey wodzie iedno w dobrej tho mieć chiał : ale iesli to
przyydzie czynić w wódkach / tedy w bärzo dobrych / y
przez tych speties y przez correctiva : gdyż dziewo samo
przez sye dobrze iest correctivum / gdyż nigdy złego nie w-
ciele uczynić nie umie : iednoc to nasze wydwarzanie a
częścia zazdrość wymysliła / by owych muzyków co pie-
tną piesz galarde albo mąstkarny taniec uczyniowsy / a
ludziom sye raz z nim pokazawsy / powtózyć go choć
bärzo cudny boiać sye przygany / niesmicia / aby sye nie
zdali rzeczami spospolitowanemi popisac drugi raz. dze-
wa decoctia im prostsa / to iest przez mieszaniny/ tym le-
psza : byle była dobrze a pilno uczyniona : a iżby na syrop
nie wiecéy po trzech / albo czterech dni niestała / staray-
my sye : a to będzie/ kiedy iey po ksu będziemy warzac/ al-
bo to co dnia trzeciego / od syropu zbywać będzie/ do o-
wey wtóréy / co do picia wletem : a na syrop do poce-
nia/ co na częsciéy warzmy : pacienta aby sye porza-
dnie sprawował vpominaiac : a sprawi sye po-
rzadnie/ kiedy wspomni/ że na chorobe
przekleta/ lekarstwa z dzewa swie-
tego używa.

p

Salsa

Salsā.

Salsy która parylla zowia/ takāz wla-
 snie sprawa y porzadek/ iako dzewo by-
 wa: bo tak przypawa/ tak dieta/ y
 ciata przyrządzeniem w salsie/ iako w
 dzewie/ pacjentā leczycemy zwykli.
 Która to salsā z tamtychże kraków za-
 chodnich/ iako y dzewo idzie/ a do
 swiadczywszy iey na rzeczy zastōmę/
 a zwierchowne/ Zispani/ senca paryglā/ iakoby przez
 równia nazwali: gdyż jest rzecz istna/ że swierzb/ krosty/
 guzy/ wrzody/ liszcie/ fistuly/ y insie plugawę cięćcę wa-
 dy/ bądź na głowie/ bądź w siedzeniu/ rychlo y szesli-
 wie leczy. Korzeni iey miazsy/ z którego wyrasta lodygi
 chmielowi prawie podobne/ długie/ ciutkie/ gładkie/ tro-
 che wzdluz zmarzzone/ które syc tak lupia/ iż od konca
 do drugiego/ by na łeci kłko była/ rozedrzeć syc da: po-
 wiedaia/ że żiele to pospolite we włoszech/ snadź y w kra-
 iach naszym/ sinilar aspera/ nazwać chcieli/ o którym Di-
 oscorides że rzeczan przyrzutnym pomaga napisał: ale
 my pewnie wiemy/ że to rzeczy są przywożne/ y własność
 wietśa niż Galopi chciał miasce: bo sinilar/ nie tylko na
 rzeczy małe z dobrym przyprowieniem dana/ pomoc w-
 czyni/ ale snadź y na wielkie samā dietā okrom nię ktō-
 by ia dni kłkonasćcē/ albo co wiecēy chował/ niepochy-
 bne poratowanie przynieść może. leć guzy skamieniałe/ al-
 bo iako kłiy spietle/ liszcie/ krosty/ w miesie gleboke/ y z
 bólem siedzące/ y przypadki insie zastōmę/ nie tylko smi-
 lar/ ale ani dzewo/ tak fortynnie iako salsā leczy: przeto
 nie wiele o tym dysputuiac/ iako ia inaczey chzciec albo
 stad rodem nazwać/ nie spróchniać/ nie zgnila/ nie sta-

ra/nie

ra/ nie nazbyt też żielona bierzmy: nazbyt żielona al-
 bo świeża gania/ że wilgotna: ale o tym nie myslmy/
 bo do nas niż przydzie/ wwiendnie: nazbyt stara/ kiedy
 syc luty albo złym chowaniem plesnia zepsuie/ tak/ iż ia
 rozdarsy albo rozłomiony z nię kurzy/ a plesni która ta-
 twie poznac/ smierdzi: bo aczci woniey żadney niema/
 wśakōż też ani powinna smierdzić: gorzkosci ma ka-
 sek/ ale mały/ też y mało potym aby iey stad probować:
 dzewu przeto syc przypatruiem/ y z woniey/ zfarby/ zsinā
 ku/ ze pnia próby szukamy/ iż dzewo silā jest/ któreby za-
 té wydz mogły: ale salse raz wyrzawsy/ y nie z wielkim
 dyskursem latwie poznac przydzie: to iedno na nie wie-
 dzac/ iż jest ciepla w stopniu wtórym: wysusac moc ma-
 iac po pierwszym/ niżej wtórego: moey niż dzewo tro-
 che słabszy: przeco zastarzālemu przymiotowi/ y glebo-
 ko we wnetrznościach siedzacemu/ rzadko ia dawamy/
 gdyż w tym dzewo jest sprawniejszy: ale kiedy syc przy-
 miot nie dawno zacnie/ albo kiedy miazaniem rozdra-
 żnion/ y iakoby napoly wyrzucon będzie/ ostātki salsā wy-
 ganiamy: aby mocā swa nie bārzo bystra/ ani przykra/
 tego z ciata co iuz nie daleko stōry/ albo meātōw przyro-
 dzonych jest/ popedziā: y przeto iako na vneya dzewā/
 funt albo pół kwarty wody/ tak na vneya salsy trzy fun-
 ty/ co jest półtory kwarty dawamy: aby cieplā mierniey
 sięgo bedac/ mnię ciata obciāżala/ y rospalāta: y z soba
 wode one przez żyly prowadzac/ poty/ y vryne pedziā:
 co bārzo dobrze czynić zwykła/ iż poty/ vryne/ czasem
 stolce/ czasem też y do vst kāsliu popadza: a to w onych
 ktōry syc nie tak dobrze iako trzeba poca: bo iżby to iey
 sprawa przednięsa być miała/ ciato otworzyć/ przez żyly
 iść/ y poceniem gruba frānce a iad iey w wilgotnościach
 siedzacę/ prowadzić: tedy iesli syc prze nie pocenię/ w ciecle
 zastānowi/ za dni trzy albo cztery syc w żyłach zgrzeie/ y
 wstęchnie/ tak że albo stolcem/ albo vryna/ albo kāslem

Petronius.

p ij

z fura

z furiy wychodzi: y przeto nie wszytkimi/ ale iednym kto
 tym z tych meatow/ że sye tam pospolicie zabawia/ gdzie
 zakał albo zaprowanie wietse jest/ iz v tego co pierś ma
 pelue a dychawicze/ kassel pobudzi: v tego co wryny me
 aty ma zatkane/ tam tedy: v tego gdzie głowa pełna /
 téż wzruszy. dzewo zaś nie tak przedko: bo często sye
 (zwłascza gdzie pot być nie może) zatkanowiwszy/ y ias-
 koby żyły zatkanowy/ do rospalenia ciało przymodzi/ prze-
 to że gorętsze/ mocniejszy/ y nie tak zwolna subtelne/ iako
 salsā jest. Idzie tedy salsā barzo dobrze potem/ y me-
 tami/ w których zaprowania co naydzie: bo iako wiemy
 iz przeciw przymiotowi/ nature y moc swa wszytkę obia-
 ca/ tak/ gdzie go iedno w ciełe wiecéy będzie/ z tamtęd go
 wygania: iako na oko widziem/ gdzie guzy albo wzrody
 bywają/ tam pot y rospalenie wietse / niż gdzie tego nie
 ma/ y one guzy tak twarde iako kamienie / do niedzieli
 trzech albo czterech/ tak rospedzi y zniszczy/ iz niewiedziąc
 gdzie sye guz on y materya z ktorę był podziacie: a in-
 nieysca nie tylko nie taia / albo nietnieia: ale posilenie
 cudniejszy y snadź zupełniejszy sye być zdadza: co wždy
 iednak rzecz przypatrzenia godna/ iz guz taki/ będzie pie-
 ści czasem przygarstnia wietsey/ vsiadzie na czele/ na bzu-
 chu/ na wdzie/ sam z siebie zimny/ twardy/ spieczony/ tak/
 iz ani kly zsiady/ a le samey żużeli snadź twardoscia po-
 równać może: iescze na czele/ albo na głowie/ gdzie. część
 albo miesce ono/ to jest kosc jest zimna/ przedzie iednak
 nie go nie mierzac zwierchnim przykładaniem / sama
 salsā do niedzieli kila/ tak rozmięczy/ rospedzi/ rozspie/ y
 zgubi / że zgola do szetu zginię. Cemu kosc przy-
 ktorę salsy moc pla / metniejszy ani mierzysy: gdyż
 widzim nie być żadna rzecz tak trwała albo mocna/ gdy
 sie podle nię długię gwałt dzieie/ aby ię co dolęc mia-
 lo: owo mlot albo natarwalmia/ choć ię nie grzeia/ przed-
 sie iednak od owęgo rospali sye/ y na rozpēt ciępi. Ta

wdzie

wdzie gdzie część słabsza/ y niż długi mierzysy / czemu
 gdy guz ginie/ muscitu żadnego nie vbedzie: gdyż snadź
 y kosc mierzysy/ y muskul słabszy/ y do strawienia niż
 ten guz/ łatwieysy jest: Moc to jest a własność / kto-
 rey sye my dziwuiać/ to ię przyznawamy że jest. a czę-
 mu: oto widzim że twardosc każda/ fluxy wszytki/ s-
 rowosc/ zatkanie / skory zespecenie / y iateż kolwiek w-
 de/ salsā/ rychlo y dobrze leczy: w tym ia tylko chca g-
 nie/ iz po ię picu / choroba sye rychlo wraca nie tak ia-
 ko po dzewie: na co my im mówimy / przeto że salsy w-
 żywają dni kilkonasie/ a nawiecéy czterdzięci/ dzewo
 dobrze wiecéy: y iako o tym napisali do kila set/ albo że
 w salsie swobodniejszy y rospustniejszy diete dawają/ do
 puszczać wiecéy iesc/ wiecéy pic: a co ktemu/ winā k-
 re w naszym kraju przymiotowi nawietse przyczyna być
 wytko: ale iesli w salsie tak dobra dieta/ y tak skapa ia-
 to w dzewie będzie/ czemu nie tak dobrze frānce leczyć/
 albo lepię ia y daleko aby sye nie wracala odpedzić ma:
 gdyż nie tylko za salsā/ albo za miazaniem / ale za każdy
 lekarstwem/ choroba sye latwie wróci/ kto temu przy-
 ne da: iako owo zagierw kiedy w nie skra wpadnie / iesli
 dobrze wygasiona nie będzie a we wnatrz sye co ognia za-
 trądnie/ tlec y gorzēc musi: tąż wlasne proportia ciała
 naszego/ z ktoręgo chcemyli febre/ albo ktora chorobe/ a-
 by sye nie wracala wypedzić/ wgasic piérwey to co gora:
 potym aby sye onas przyczyna co y przed tym nie dała/
 a onęgo kesa co tam iescze tla nie wzbudziła / strzēc sye
 trzeba: y widziem / że salsę pit długi iaz rāzów kila /
 długi wiecéy: czemu: nieplanował sye po piérwsey.
 sprawki to złe ięgo / nie salsā / recidive a odpadnienie
 przymiotu: salsā dobrze leczy te chorobe/ y z podziwie-
 niem dobrze: goy rzeczy/ ktorę na oko/ na ciełe spetne wi-
 dzim/ z podziwieniem samā tylko szesliwie oczyszcia/ nie
 nie psuic / iako na nie z wroni powiedają: bo aby mia-

Masa ca. 10.

C. 6. aph. 12.

P. 117

ta zole

la żołądek psować/ inaczey sye naydzie : gdy po nięu kto
by vchudł/ albo zbladł nie był widziat : psuie żołądek/
psuie zła sprawá/ Kiedy zle wypurgowawşy/ salse pić dá
dza : albo gdzie diety nie porzadney choroby używáac/ po
karmem sye obciążaia / gdzie salsa iako rzecz subtelna/ z
soba to porawawşy / w żyty wiedzie/ á potkarmem grubý
zatkawşy ie/ żołądkowi trawić niedopusci : co uczyni y
przez salsy zła sprawá/ á nie porzadné za głupięć á nie pil-
něś mediká dozorem diety chorowanie. niechay iedno obni-
dzie sie we wszytkim przystoynie/ niechay wypurgowá do-
bize bedzie/ salse dobize uczyniona porzadnie pić/ wniey
sye z pilnością poći á zawždy potý pobożnie/ á bez obżár-
stwa y nierządu żywie/ y recidiva nie przyydzie/ y żołądká
ani czesći żadney ciała w naturze nie obrazi : bo bysmy
inşego á lepszego wyrodu ná to niemieli iedno to/ że ia y
dzieciám co namnieyszym/ y białym głowám/ co nasłab-
şym/ snadż téż y bżemiennym dawaia/ tedy samo sye sła-
że / iesli słabşym znacznie posileć y pomoć dawa / mo-
cnieyszym zawádzić nie może : á co ktemu/ namnieysza pi-
gułká albo lekarstwo/ choć nie bårzo ceremoniy / á domá
siedzenia potrzebuie/ skoro z nim kto ná wiátr wynidzie/
wnet testności / á coś osłabienia czynić sye zda : o dze-
wie tóż powiádaia / że ie pijac wpogodni czas/ wynisć y
rzeczy sprawowác sye godzi/ wsakóž y to gdy iest mocné
nie bårzo tego dopuszczamy : ále salsie samęu sye to zni-
dzie/ bo dawamy iey owo / Kiedy nie bårzo pilno/ aby sye
z nią kto zawarł / á wårzona z pilnością pił w prochu/ z
tęu miary. Bz. wziąć salsy dobreu dragm trzy nawieczey/
y dobre w proch vtlukwşy / spuť dragmy diasene w wi-
nie / albo w málmázyey wypić / y tak co poránek do dñi
pietnaście biorac sye poćić/ iesli pot przyydzie : tam salsá/
podobno pot / á sena preparata / stolec albo dwa przez
dñien uczyni : z czym chodzieć/ y téż rzeczy co przedtym czy-
nić wolno : á zwołaszczá gdzie dicta y ostrożna opátrza-

nośe/

nośe / przy dobrym ciała zgotowaniu przystapi : z taką
mówie dicta/ iakoby sye ty lko o zdrowiu samym/ á nie o
bankietach radziło : co iuż iako pierze/ z opisánęu w dze-
wie/ pilno obaczysz/ rzeczy w kśi do zdrowia vniar-
tucim : y iesli damy mieso/ aby byo pieczoné / á co na-
mniey go być może/ to iest/ cymby sye natura trzymać á
obnisć skromnie mogła : rękótów drobnych (bo wiel-
kie do tego nieśluzá) sczubac albo dwie / przed iadlem/
po iadle mårcepanu stuczke ziesć : á iż zwoyczyna to/ bys
coctu albo chleba suchego używac : cudna conditia/ po-
niemwá potrawy sye tam nie powloka / dobre uczyniony
miec. á czyniem go wiec tak/ bogatym : wziawşy maki
przez pytel filta rázów sianęu práwie kwiát / wódka ia-
reżana/ albo wiec decoctem tymże z salsy/ ále iż metny á
gruby bywa białkiem iaiowym clarificowanym rostwo-
rzyc/ y gniotac cukru iey cudného/ tuczoného/ czwarta
czesć przyczynić : ziarnu Feniculu/ albo czárnuchy/ nigella
zowia/ to co by sye dosyć zdało przysypac : y tak w do-
brym piecu w równé bochenki vtoczysz/ y pić : w
tym z piecá wyiawşy / ciepło w přecz rostopić y z noru
troche przysuszyć/ á do używania schowac : smaczny/ zdio-
wy / y posileniu snadż y przez inşych potraw słužacy be-
dzie : acz iako niektórzy czynia / iesli mu migdalów tłu-
czonych/ y żółtków iaiowych co przydaş/ sytnieyszy bedzie.
wbożşym nie vłáżniem do téu vtráty/ á tak miękich deli-
ciy drogi : dobry sam chléb z feniculém albo z anyżem uczy-
niony/ y także przesufiony/ aby pácient świeżęć nie iadł/ bo
świeży żołądek odyma/ y nie tak do trawienia dobry/ iá-
ko suchy/ ktory przy trofie potraw/ w żołądku dluzey trwa
y nature z soba zabawi : zkad owo widzieć y náşych posty
albo suchoty/ iż ná nie siebie osuchy gotuiac/ przez inşych
potraw/ żołądkowi zabawe/ y posilenie dáia : w tym pić
iesli by żołądek być przez tego niemógł/ wino/ á iesli przez
niego być może/ salsy to co sye podoba. á iż z przodku po-

Fi sye

Masa.

Falopi.

De alit: fac:

ki sye w nie kto nie wprawi / nie bärzo smaczna / nie po-
trzeba z nią testnie / gdyż zwoyczay wysytkiego naucez :
przedsie iedną wypisac iey do iedla dwie / trzy dudy / y
cztery kwarty : rozumieć / iż kto iey wiecéy wypije / a na-
tura iey pragnie / potu rychley wzruszy : a nie tylko w po-
ścieli / ale siedząc z dobrej wolej / przez skóre płynac be-
dzie : leć tego zuchwale albo wpomnie czynić nie trzeba :
lepiej to pic / co naturze dosyć / a przez wprzeżenie być
może : bo iesliby przeco skodzila żółedkowi / tedy przeto /
ktoby iey wiecéy niż zmoże wypil / gdyż nie iest tak iako
dziewo / albo chyna przyiemna : y częstosmy to widali /
gdzie z owych bärzo phlegmistrych ludzi / medicy niema-
dzy zbytek wyganiac chcieli / że osłabienie wysytkiego cia-
ła / a często opuchline z wietsego iey niż trzeba picia przy-
wodzili : przeto pic ją z baczeniem / y miarą : a iżby nie-
zawadzenia tylko / albo skazy ciała nasemu / ale też snadź
y podczyżenia iakiego z soba nie niosła / iuz ją tak przy-
prawiem / iako oni przed laty przyprawowac iey nie byli
zwykli. wärzyl oni tylko same tak : wsiawsy salsy z sie-
kaney a drobno stluczonej vncyy cztery / wody kwart
seć / moczywszy ciepło przez godzin dwadzieścia y cztery /
zaprawiwszy w polowanym garncu / a pary niewypusci-
wszy / do tad / aż połowica wywzala / ktorey po przesty-
gnienu przecadziwszy / za syrop wzywali : one zaś odio-
biny co zostały znou w tyleś albo w wiecéy wody w-
stärwili / y do trzeciéy części / wywärzowali : y one odrobi-
ny po cadzeniu wyrzuciwszy / decoctum do iedla pic dawali
/ nie do tego correctiwa żadnych nieprzyczyniac : a
wiedzac to pewnie / że iako każdemu z osobną lekärstwu
Bóg swa y pewna / co doświadczenie ludzkie przyznawa /
moc dał / tak poiedynkiem snac rychley niż z pomoca dru-
gich / być znaczniejszy sprawy / y predsego effectu : co by-
laćby podobno prawda / że co namniéy mieśiane lekär-
stwa / miałyby rychleyśa moc / y predse choroby ratowa-

nie po-

nie pokazac / by też to choroby poiedynkiem chodzily / iä-
to oto / iesli chcemy przymiot wypedzić / nie zlac nani salsä
ktedyby przy przymiocie przypadki takie nie byly / ktorey ch-
przeżrzyć a zamiedbac / byloby skodliwe glupstwo : prze-
to przymieszywamy czasów tych / dziewa / iego kory / Cy-
namonu / y tego wysytkiego / co sye wysyćy troche w dzie-
wie opisalo / tym sposobem : wziac salsy drobnudno z-
rzesaney y stluczonej vncyy cztery / dziewa tartego vn-
cyy cztery / wodek Cycoice / sumarie / cuscute / po kwart
dwu / troche ich zagrawsy / przez godzin dwadzieścia
moczyć / potym dzban polowanym z nią dobrze zalapiwszy /
a obwarowawsy / lekkin ogniem nad węgłem godzin
tilko po weli wärzac / do tad aż dobrze wwie / odstärwić /
y przechłodziwszy / przecadzić : a dla smaku Cynamo-
nu dobrego stluczonego w platek wwiawsy / vncie
przydac / y co raz każdy syrop z tad dawac wyzymac :
a na raz go vncyy osm albo dziewięć albo dziesięć / cie-
plo do pocenia poranu / y przed wieczera dac. a wedle to-
potrzeby y zdania nasęgo / dziewa / y aromata dac / także
wodek tyle / mniej albo wiecéy przylac / y ogniem wiel-
kim bärzo / albo malym zleka / do wywärzenia trzeciéy
części / albo połowice wärzac / w wodzili prostey / albo w
tych wodekach destillowanych / ktoreby własność / a do ra-
tunku nadzieie wärzowały : na tym mało sye zasadzaymy :
na ten czas choroba y iey potrzeba nasemu rozsądko-
wi drogę poda / iedno rozum nasz niezym na ten czas in-
szym zabawiön / iedno chorego obmyślawaniem niechay
nie bedzie. wiemy że salsä rzeczą zwierchowyn / a za-
stónym pomaga : a czyniona iesli tak ma być iako y dzie-
wo / ktore bärziéy wnetrznym rzeczą służy / iesliby przy-
padła wstępliwosc / nie bierzmy sye za nie : bo mało po-
trzebna : pomniac że tak dziewo iako y salsä / by też snadź
różnie przyprowione byly / tegöz konca albo effectu / póty
czynić / a przymiot z ciała wyganiac / lub we wnatrz / lub

Q

na skóre

na stórze będzie: przeto w wodę a i destillowanych cze-
 sciam przedmieszym w ciełe choroba iaka zietym słuza-
 cych/warzyć: zawždy na vncyy salsy cztery/ C na dzewo
 którego tam będzie/ tyls albo ile chcem/ kóry vncya albo
 dwie/ liczy nie kładac/ bo to przytym wydzie) wodę na
 pierwszą decoctia kwart sześ biorac/ wedle rozumu a zwy-
 czaj w arząc/ y do pocenia wedle proporcji po osmi al-
 bo dziesięci/ albo dziesięci vncyy/ na każdy pot iako w
 dzewie opisano/ dawać. Do picia zaś przy stole/ iuż nie
 wtóre decoctum: bo iesli ia tym sposobem iako dzewo
 we dzbanie dobrze zalepionym/ aby nie pary nie wyszło/
 warząc godzin kilko przedtym ia moczywszy bedziem/ pe-
 wnie wywie: a na wtórą nie zgola w sobie dobroci nie zo-
 stawi: ktemu że iest daleko niż dzewo subtelniejszy/ y w-
 tniejszy dobrze proch niż dzewo stłuc sye da/ tedy sye też
 warzeniem tak rozpusci/ y rozptynie/ że prawie nie po-
 przecadzeniu pierwszemu/ do wtórego decoctiu ku piciu nie
 zostanie. warząc ia tedy przyydy/ nie iako starzy/ do co-
 latury albo remanentiy/ świeżey vncyy pultory przyda-
 waiac: ale wyrzuciwszy to tam przez/ nowę/ dobrę/
 stłuczonę/ vncyy cztery/ dzewo drugie cztery/ corticis
 trzebali vncya wziawszy/ w kwart wody prostej/ przewa-
 rzonę/ y przecadzonę/ dziesięci/ do tad warząc aż dobrze
 wywie: gdzie iesli sye warownie zalepi albo vas duplex/
 flasz srebrną albo cenową zastróbowaną/ y w kociet wo-
 dy rozrzący wstawioną dobrze opatrzyś/ nie iey y kilkon-
 scie godzin warzac nie wywie: y prawie do smaku y za-
 drowia sye zgotuie: do którego to salsy z potrzeby roz-
 znia/ cynamonu wedle czasu co przydać: calali vncya/
 pół i na trzey woli: a to dla tego/ aby sye y smaku przy-
 czynilo/ y ono sye padeyzżanie aby zoladek pswać mia-
 lo/ z głowy chorego/ przez wybilo: a iż sa tacy/ co powia-
 daja/ że wtóre decoctum co z remanentyy bywa wezynio-
 ne/ do picia iest zdrowszey/ y do pocenia pomocniejszy: nie

wierzymy

wierzymy im: pijani to chlopi mówią: co z tad argu-
 mentum albo dowód bierzą/ iż piwo im lżeysze a wod-
 nistsze/ rychley przez nie bieży: wiemy peronie że bieży/ ale
 ie siebi/ odyma/ y by podle sieni iako mówią nie biegali/
 albo praca go z siebie iaka nie wyrzucali/ do opuchliny
 by ie iakiey przywiodło: a chlopi karczemni iako: nature
 mocną mają/ a praca sye ratuia/ że ie wyrobia: wsak óż
 pozrzy na chłopa w Mazowsiu/ pozrzy też w Prusiech/
 przyznaś że ieden pierwszē decoctum/ wtóre drugi pije:
 przeto ow vtył/ a ow chociaż pije/ przedsie iako siezpa:
 wiemy że tak woda/ y sama im subtelniejszy/ potu y vry
 ny wnet popedzi/ ale to w zdrowych cialach/ a w żyłach
 otworzonych/ y to tylko na czas: dawaią to w goracz-
 kach owych/ co sinchos ie putres zowa/ przepurgowa-
 sy dobrze/ krowie vpusciwszy/ a żyły otworzywszy/ tyle sye
 wody napić/ co iey chory strzyma: dawaią pospolicie nie
 którzy/ y włazni/ aby sye pot z ciała rzucił/ ale naszego
 chorego zlebyśmy wezili/ tak mu pic dawaiac: bo iesli
 to sobie na zeby wzili/ aby zoladekowi nie pomagala/ ia-
 ko mu znacznie nie ma zawadzić/ kiedy wode warzoną
 będzie pił: bedac słaby/ mając żyły zamulone/ ciato dzi-
 wnymi humorami zatkane: peronie że to rada pijana:
 warzmy to co nalepię/ nie sye na kost gdyż iuż salsa niż
 bywała dobrze tansza/ nie ogladaiac: kładzmy tak na
 pierwszą/ iako y na wtórą decoctia/ zawždy salse świeża:
 a radnię dajmy mu iey kostowi folguie/ dni mmey/ a
 dobrze: bo iż iey obyczay pospolity/ dni trzydziesti/ po-
 towica niech będzie a porządnie: potym dietę nadstawu-
 iac/ wiecéy niż woda poiac/ pomoc będzie mogła: a oby-
 czay mówie do trzydziścia zwykły/ choć drugim pospo-
 licie do dni dwudziestu y czterzech tylo: wsak óż owi co
 guzy mają/ albo rzeczy barzo a vponie w ciato zafte/ y
 do czterdziścia pija/ albo do tad/ aż choroba znacznie
 wynidzie/ a zdrowie sye do pierwszego wróci. w tym ie-

Q ij

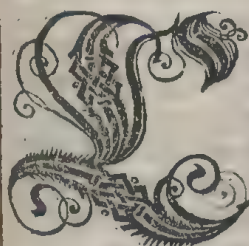
fl by

sliby zatwardzenie było/ pittulka albo fristera / iako w
dziewie z tegoż decoctu popędzić : a co dni siedm albo
osm/ abyśmy lekarstwo lekko purgujące dawali/ potrze-
ba wspomnieć : przez którego to lekarstwa/ małoby snadź
nie lepiej / aby sye potom drogą nie hamowała : wszakoz
jesli ciało sye nie barzo pości/ ociążało/ żyły sye zatkaly/ y
iako by do rospaliwania maiz / z mанны/ z kassiey/ z ra-
barbare/ ex infusione sene/ niechay będzie : to pomniac/
iz nie tylko do tad diety y potow pości iz piye używac
ma/ ale y dobrze potym : bo false w żyłach nosiac/ godzi
sye iey nalogowi póty czynić dosyc / póki wedle onego za-
wyczaia godzin porankowych pot isć będzie chciał : a
idzie wiec rad drugim y do pótroku/ y dalej/ póki go nie-
wczas/ albo odmiana iaka czasu nie przemie. przeto
strzedz sye trzeba/ aby po tak zacnym lekarstwie/ a ma-
drzy y swietey diecie/ obzarstwo nie nastapilo : które nie
tylko lekarstwu skutku czynić nie dopusci / ale nature z-
gwałciwszy co goršego niz piérwey było przyniešie : ale
trzeźwo/ skromnie/ a skapo żywiac/ a moželi być tak/ al-
bo zawždy/ albo dlugo/ iako w salsie/ nieprzyydzie chory
o to/ aby sye mu albo żoladek zepsował/ albo głowa za-
palić / albo recydiva wkazac miała : w tym ani

on ze sye leczyl/ żalu/ ani medik ani
salsa ze mało pomogly spro-
moty nie odniosła.

Chiná.

Żiny nieróżny od tego oboygá przy-
praw y dawania obyczay bywa/ kto
ra miedzy infemi lekarstwy / na dzi-
wne a długie choroby/ pożyteczna być
za długim zwyczaiem ludzie znali : a
iako dzewa y salsy/ różne kraie/ za Bo-
zym zrzadzeniem/ szczęśliwie używszy/
nam obyczay wkazaly / tak też ta za-
takimże po swiátu ludzi naszych bywaniem/ do nas przy-
šla / z sobą zaraz od miejsca przezwisto niosac : o któ-
rym w prawdzie oni starzy co lekarstwa opisowali/ iako
by ia właśnie nazwać / cynali / synali/ achinali/ czyli tak
iako teraz zowiem/ watpili/ leć ci którzy nie tylko zachod-
né Indie/ a swiata ludziami piérwysym nie znaiomé katy/
ale też poludniowé / y tu wschodu miejsca zwiedzili/ o-
gladali Chiny wielki kraj/ tatarom y mostwie przyległy/
tak leżec / że nie tylko morzem tu doiachanin ale też zie-
mia tu dosciur łatwie być doznali : y byli hispani co
morzem tam tych kraioz doiachawszy/ y z nich różne to-
wary wywiózszy / przez mostwie zas ziemię królestwa tes-
go dochodzili. iest królestwo wielkie / ludźmi cos tatar-
rom completiz podobnemi / barzo nasiadłe : które y o-
byczaje dobre / y nauki / y prawa zdawna opisané ma/ y
chorwa/ tam rzemiosł y kupiectwa różnego dosyc : ale to
wielka / że duki które y nas za rzecz nowa w podziwie-
niu mamy/ tam starodawne a iakoby przez pamietniká/
zostaly : rzecz przypatrzienia godna : ale y to niemniejszy/
ze rzadu Królstwa nie tym coby sye z przednich a z za-
cnych ludzi zrodzili/ ale którzy sye w naukach a w dzielno-
ści lepiej popisali/ lecais : kraj tam ten / że chorobami
nie mniéy niz infie podległ/ kózenia tego co my go china/

Don: garcia.

Cap: 33.

Hist: simp: M.

Indic.

od królestwa / a oni lampą z językiem własnym zowia /
 często używają : y wszyscy prawie choroby / im wyganiają :
 tak / iż śladz w nich sye choroba nie pokaze / którzyby
 ten korzen ratunku nie dali : co w prawdzie y w nas o nim
 twierdzili / po wszystkich Chryścijaństwie : to mu sto-
 wo dając y z niemata ludziam otucha wstawiac / iż poma-
 ga : cały albo put głowy boleniu / zawracaniu albo tar-
 ganiu / powietrza ruszaniu / każdemu krwie cieczeniu / flu-
 rom / żółdowi zaprowanemu / kolkom / watrobie bole-
 niu / albo wzdóm / twardym albo odetym skodzonam /
 puchlinie / nerce zaprowaniu / wnetrznemu ropy ciecze-
 niu / kamieniowi / żazięblę y żamulonę macicy / wrzyny za-
 wściagnieniu / chragrze / sciatyce / podagrze / krostam /
 świerzbowi / wzdóm smrodliwym : iescze przydawaja /
 każdemu krwie zeprowaniu : za tym trądowni / a co wiel-
 ka / febram długim a nie vlęczonym / płucam zranionym /
 kaszlom / suchotom / y którzyby iedno były w piersiach cho-
 robam / krew czyszcic / zagrzewając żyły / y meaty insze o-
 twierając : tak iż potamy / wrzyna / plugaństwa wypadza-
 iac / nature potwierdza / y moeni czego iasny dowód wi-
 dzim z tych którzy ja pija / iż nie tylko w niej nie testli-
 wi ani słabszy / ale znacznie tyja / a ku białym głowom
 cheć / a pobudke w sobie niemata z nię czyni : czego pe-
 wnie nie uczyni lekárstwo żadne / aby tuczyć a do takiej
 rospusty pochóp dawac miało : z czego twierdzic mo-
 zem / że iest przyrodzeniu naszemu china bardzo wdzieczna y
 pomocna : gdyż ona disputacia iako o inszych / aby natu-
 re mdlic a żółdek prowac miała / od nię daleko iest : a
 iż takie choroby wygania / co być może światłego : wie-
 re ię na trzcinach przyrode uczynili : że gwałt światem
 dzierwem nazwatoszy / oney też świećca nie mianowali :
 gdyż choroby y wielkie / y w krótkim czasie leczy / y czło-
 wieka tuczac / do swobody iaktępsi lekárstwam mniej
 przystoynę przywodzi : ię nature miarno żimna / a do

stopnia

stopnia trzeciego wysusając być pisali / y to ledwie zgo-
 dnie / bo iedni powiadają że ciepła / y kto ię nie mało wy-
 pije że bardzo rospala / dudyż że chłodzi / stad ię y w fe-
 brach / y w watrobie owrzodzeniu być pożyteczna mianu-
 ja / a znąc że Falopi dobrze nie miał / że gorzkości tę co
 massa y insy w nię sye dogryść nie mógł : nam ledwie
 ten spór wiedzieć trzeba / gdyż y chłodzić y grzać / iedno le-
 kárstwo może / wedle różney choroby y humorów w miey-
 scach położenia : iako widziem nie daleko chodzac / że
 theriakta choc przez sye goraca / w żółtę niemocy albo w
 febrach długich przyrzutnych / a iadowitych dana / dobrze
 ochłodzi / gdy iad / w serca albo w żółdka albo w watro-
 bnych żyłach zgromadzony rospedzi / y mieysca od plu-
 gactwa onych iadowitych wyzwolone ratuje / a nature do
 pierwszey miary przywiedzie : żimnemu zaś ciatu / a co bar-
 dzież na każdą chorobę pożytecznego / iako tak Theriakta :
 także wino / aza na febre niedobre / kiedy z zaprowania
 przydzie : toż aza nierospali : pragnienia aza toż nie gasi :
 toż aza go nie czyni : tymże sposobem y china / y rospalic
 ciato umie / kiedy źle purgowane / a źle zrzadzone będzie /
 y przechłodzić go tak nalepię może / kiedy plugaństwa
 wypędziwszy / wstęchlinie w watrobie gnić / a na serce bic
 niedopusci : z czego / iesli żimna / iesli ciepła / mało sye ba-
 dając rozsadek dac możemy / gdy ciato grzeie / żyły otwiera /
 wrzyny y potu popadza / każdy ból blaga / wiatry rozga-
 nia / kamien kruszy / zastoinę rzeczy leczy / śladz w choro-
 by albo w lata zasie ludzie / do odmłodzenia przywodzi :
 tego nam napilnię abyśmy używac ię chęć co narle-
 pka być może obrali : a iakosny to już okolo dzewa albo
 salsę staranie podieli / nie mniej okolo chiny podiac ię po-
 trzeba : gdyż dzewu albo salsie y kilkonascie lat mało
 wodzi : a chinie która iest miękka a do spróchnienia la-
 twia / pilnie przypatrzyc sye trzeba / aby była co naswie-
 śca / co naciejsza / a od rdze / albo robactwa / namniej zwier-

ciąga :

Falopi ca. 60.
 Massa C. 33.

Ad Pisonem.
 De atra bile.

Am: Lufite

obierany
 do 60 lat

pomaga

Massa C. 12.
 Vesalius.

Lusita: Epi. 3.
 Card. l. de Ch.
 Petroni: C. 8.

128. Przysmiotu Księg piérwŝych

ciána: bo iáko Cárđan powiáda / z Chiny że ledwie zá rok do wólch przypłynąć może / a używać czasem sye iey zá kil-
to nie dostanie: aby była co naswieżŝa / do nas z turek-
landem chodzie zwykła / przeto niż we włoszech lepŝa y
ŝczesliwŝym powodem być może / gđzie on lud roŝkosny
iáko peronie wiemy / wiecéy iey niż insy ch lekářstw uży-
wa / y w wietŝey przed infemi wćanie ma: powiádaiać
w prawdzie fabule / że tego z tad doŝli / że kiedy w Con-
stántynopolim roku od národze: Bożę 1533. choroby
dziwne w ludzie sye były wzrucity / y przyrzutnie ludzie psu-
iać / miásto niŝczyć były iely: rzádný Soliman / lážare-
tami ich rárować nie mogac / okretów iemi niemáto
nárádował / albo iżby ie przewietrzywŝy k sobie przywódt
albo iżby miásto przepiółwŝy tym rárował: zá dlugim
ich wŝakóž fortunym żeglowániem / do insuly tam téy
przypłyneli / y część głodem zięci / część korzenia tego ná-
bzegu náleżioného smákiem przywiedziemi / ięś sye go
potym zdrowi być ieli: y nie tylko ŝkapiectwoy / ale przez
chorób y z nowym lekářstwem do domu ŝpodziwieniem
ŝwoich sye wróćili. Zá którymże též czasem Kárlowi Cę-
sářzowi Ğispani / y Portugalczyey ia ŝchwalili / y ták /
do używania podáli / że czasów nie obieráiać / do roku
kilko rázów / lub domá kiedy miał wćas / lub w woystku
czasu potrzeby / ná kámieni / podágie y chyragre / ŝczesli-
wiey náđ infé lekářstwa iey używał. Táke moŝtwa ná
prysmiot / y ná choroby ták zwiérzchowne / iáko y wne-
trzne z pilnościa iey używa / iedno nie ták porządnie iáko
infé nácie: bo nie przed tym nie purguiać / iedno wpu-
ściwŝy krowie / chlopá w beczie albo w wannę w sádzę /
y decoctiey chiny z agárykiem y zrabarbarę wćzynionę /
kusi w którym máto nie kwarantá bedzie / goraco mu wy-
pić dádzá: tymże kámienie ogniŝte poléwáiać / pod ná-
tryćiem poćić mu sye przezedni do rázów dżiesiáci káza-
my obyczáiem dżóznieyŝym ia dáwaamy / obráwŝy do

bra / swięża / cieżka / nie zerdzewiała / nie robaczna / wŝa-
Łóž iž o prawie táka nie łatwie / im cieżŝa a gładŝa (bo
bywa iáko korzeni trzćcinny / albo ziele tatarŝkie wozło-
wata) bierzmy: a ná cáte picie iey funtów trzy nágo-
towawŝy / pátięntá przed tym przepurgowawŝy / y ná
wŝytko iáko w drugich decoctiach wiemy / piérwey ŝpo-
sobiwŝy / w listki co nácięŝie zřeźmy / y vncyy dwie ná
raz w wody kwarant ŝeści / in uase duplici secundum ár-
tem warzmy: a abyŝmy ia mieli in aquis destilatis czy-
nić / niewiém by co potym: bo ani insy iey ták wářac
chćieli / ani my wiele rázów tego kóŝtuiac / to być z po-
żytkiem widzięćŝmy mogli: proŝta iey woda przewá-
řzona y przecádzona dobra: a colatury vncyy dżiesieć zá
czasem y dwánáście / do poráńkowego y po obiedniého
pocenia dáamy. ále to wářenie aby było in uase dupli-
ci bázro ięś potrzebá. bo dzieru y sálsie ięśce to mnięy
by wáđziło / gđyž ięś ŝmolnięyŝe tłustŝe. y mocnięyŝe:
ále chyna bedac ták ŝubtelna wnet zwiętrza / dymem wy-
nidzie / y sáma od siebie sye psuie / ták iž ia powoli má-
łym ogniem a dobre obwarowana wářac trzebá: bo
ogieni iey wielki dawŝy / albo dlugo ia náđ nim trzymá-
iać zepsuie sye. y mianowicie wŝlżnie a ŝwáŝnieie: kře-
mu dzieru wwarzawŝy albo sálsy / v leniwęę ná dni pieć
albo ŝeść doŝtać może. ácz wiemy że y we włoszech y w
támtych křainách cieplych / do dni czterech decoctiy tych
chowáć niedáia: a chiny nigdy do wtórego: iedno dni
wiele ia pić ma pátięnt / obráchowawŝy / wedle dobroci
iey a potrzeby chorého / ná káždy dżień mocnému / w le-
cięch poŝtanowionému / bázro zápsowanému / dwie vn-
cyy albo wiecéy dáć / y co dżień wářac w kwarantách ŝe-
ści (poniewáž in duplici uase máto tego wywre) y ná
ŝyrop / y do picia iednež obróćić: gđzie iey przyydzie ná
dwa ŝyropy wiecéy niż pół kwarty / a do ŝtolu oŝtátek:
czego ięŝliby zbyło / iutro wŝlać / albo ná křyŝtęre a nie do

picia schować: gdyż stwardniała picie jest truciźna a nie le-
karstwo. aby tedy co dzień świeża była / wiecety naczy-
nia do warzenia y pracy potrzeba: przeto niechay flasz
szkła dobrego/ albo srebrnych mogli to być/ a nawet cy-
nowych będzie tylko/ które w kotle zgolemym wwiązane
albo w worek. aby tedy łatwo dobrać obfite wrzesc maia/
owym sposobem / aby chyna tak cienko w listki pokraja-
na / w wodę przecadzona y przewarzona infundowana
albo w moczona / y dobrze zaprawiona była: a w tym w
pudło otrąb / aby nie stygła zagrzebiona. co jeśli chcemy
na rzeźwie ją przez godzin kilkonastie postawić/fermen-
tować / a zaraz farbe z siebie puścić będzie / z tym
w kocioł wody ciepły ją wstawimy / węgla podda-
wac/y aby godzin sześć albo osm wzięła/dogladac. wy-
ławimy a przestygnac tedy dawamy/odcażać/ a do używania
schować. a gdzieby sye wiec takie warzenie dostać nie
mogło: niech będzie iako owe insze we dzbanie/iedno do-
bry oblepiony/aby para tedy moc która subtelna barzo
jest nie ušla: odcadziwszy / listków onych co zostaly nie
zarzućiem/owszem rozłożywszy je na nieckach/ albo na sto-
le cudnie dać im przeschnac: y jeśliby niedostatek był
chyny / co sye razów dwa warzyło złączymy / drugi raz
zaraz warzac: troche słabsza/niz pierwsza/ale przedsie w
niedostatku potrzebie sluzyc może. a więdz to na nie / że
sye warzac. tylko razów da / tak iż y piątego / ba chciał
Cardan y siódmego warzenia / z siebie farbe da: a jeśli
farbe/perwne z nią y moc albo własność iakale.ale więdz
też to / mogli być zawždy decoctia świeża / niechay be-
dzie / radniemy troche tedy czynimy a dobre: bo jeśli oni di-
spuwać że długiem warzeniem y długiem chorowaniem sye
rada psuje/a co dluzey iako tylko razów: ktemu który bi-
gos tak smaczny iako za świeża pieczenia: gdy postawi-
wszy ją godzin kilkonastie/ y wśliźnie y psuje sye / a coż
china rzecz do skazenia tak łatwia: mogli być świeża nie-

Lib: de China.

Hay be

dzie/zwolascza naturam naszych grubym/a humorom do
wyrzucenia melatrim: którym y dlugiego / y nie słabę-
go lekarstwa potrzeba. bo iako wiemy / że to w dlugich
chorobach / w wielkim zaprowaniu/ a w słabszych niz in-
sze lekarstwa dawaja naturach / tak nie inszego decoctia
ratanu dać nie ma / iedno dobrze a mocno wezmiona /
z tedy zwolascza materię/ która przez sye niz insze słabsza:
a inszych sye dać podobno nie godzi: do niemy przymieszy-
waja (w nas zwolascza) dmdzy niektórych rzeczy/ale nad
troche cynamonu / zwolascza białym głowam / jeśli tego
żoładek albo serce potrzebuie / lepszego nie wiem: bo
włosy nie radniemy w nie nie kładz iako ieczmienu szu-
bac: dmdzy z różnkami drobny w przyżanie warza:
ale iako sama z siebie rada sye wśliźnie / tak z tym ieszcze
przedzemy to wezmie: wszyscy gania owe/co w nie iako y w
dziewo mieśca purgujące rzeczy/ sene/agaryk/reubarb.
hermadactili/epithim/polipodium: to do rzeczy mało/y
mówić o tym szkoda: chyba żeby kto krytera sye bry-
dzac/ barzo zaktwardzon bywał / tedy snadz ze złego oby-
czaju obierając/ niech ten będzie po wwarzeniu y po prze-
cadzaniu / vneya seni w chustce utopimy / dać przez go-
dzin tylko moćnac/y wyławimy do picia obrócić: ale iako
to w syropie do pocenia mało ma miejsca/ tak y w picciu
do stolu: bo tu żoładek wzburzy / a owdzie poty zatrui-
dni: dosyć correctiua mieć będzie/do syropu co ras cukru
vneya dwie/albo co smak poradzi przysypać/co y do picia
wezmie może: a podobali sye y cynamonu trocha nieze-
psuje: mieśca iak Petronius z dzewem y z salsz/ale to źle
być nie raz sye pokazało: sama nalepsza. bora iak tydzie
godzin iako dziewo/abo salsz/rano o czwartej: obiad po
dziwiatej: po obiedzie przed czwartą: wieczera po szó-
stej na pół zegaru: obadwa poty po godzin dwu albo
mniey trwać maia/ co zwyczaj a przez młodość pocenie
pokaze: wiatru aby sye w tym strzedz barzo potrzeba/

K ij

nierwiem

Lib: 5. cap: 6.

nie wiem co potym: wsakóż wczas mieć / a leżąc sye /
nie inšego nie czynić / barzo rzecz iest mądria: ale seque-
strować a odlogiem puścić / wszytki prace / kłopoty / pra-
wa / rejestry / które nie tylko chorey głowy do zdrowia nie
przymioda / ale też y nazdrowia w chorobe wtraca. Ka-
zał Cardan / iako był subtelny / tożę sobie wstawy ścicia
albo wiecę przesćirać sye wwinąć: y kiedy sye pot rzu-
ci / pierwsze wyrólć y na strone położyć: potym drugie /
aż do ostatniego: zatyć Kosula sye ogarnawsy (iedno
to wszytko niechay będzie ciepło / bo zimne chusty ciała
by zawarty / poty zahamowały / y goraczke przywiodły)
y w tęg doleżć. co iesliby chciał tak pilnym być / a iako
wiele potu z chorego wynidzie obaczyc / zważ to sucho /
zważ potym wpoćiwsy / wyzrzyś że onę wilgotności wie-
cę niżbys sye spodziwał naydzieś: byś też chciał y z tęg
coś wypil pomiarkować. przeto nie dopuszczay sye tego /
co owo leniwy chory ma / w poćie godzin trzy leżąc / i-
ako bydło spąć / ani go oćierając / ani tego pominąć / że pot
wyszedł z ciała / iesli go nie ratują / zaś w ciało wnidzie /
y żyły co ie capilares zowiemy zatkawsy / za stōra siedzi /
drugiego z ciała nie pusć: a ciało mdle a plugawę czy-
niac wstęchline mnoży. nie źle to tedy / albo przesćira-
dla wyćiągac / albo tożę mając serotie / iedno mieysce
spociwsy / na suchę (ale niechay będzie ciepłe) sye po-
mykać: tedy tak potów pilniac / spaniu mieysca nie be-
dzie: które aby sye na noc zachowało ieszcze lepięy. w tęg
poceniu / okryć y głowe barzo dobrze będzie / ale nie wia-
żac mocno: bo iż tym lekarstwem catarro / káfle / a té
co w piersiach bywaia choroby leżym / głowe scisnąć
nie byłoby dobrze / gdyżby to głowy scisnienie przyćiąga-
ło / a barżięy ia zapaliwsi / materię káflowi dodawa-
ło. Osuszywsi sye a Bogu zwyczajna modle oddawsi /
godziny swey iesć: gdzie dieta troche hoynieysa niż w
inšy y piciach być może: ziesć troche wiecę niż w dzie-

Maffa.

wiewoła

wie wolno: ale aby potraw grubszych / nie o tym mówiz-
my: iesć ciełego miesa / albo káplona / karczecia / ku-
ropatwy / albo iarzabka co sye podobá: wároncl to /
piezoncl będzie / máła różność: iedno bez przysmakow /
albo saporów do tego czynionych. migdałów / marce-
panów / y inšych rzeczy twárdych iesć nie dadza: gdyż
lepiych pozwaláa tyle / co by nie obciążeniu ale potrze-
bie zdrowia dosyć było: miód przasny iż kázel w tym
lekarstwie godzinę przed obiadem iada / nie barzo od rze-
czy: gdyż y posila / wolné dchnienie czyni / żoladek czy-
ści / y plugastw lepięy niż różynki popedza. iesli tedy be-
dzie cudny przez rdze / y woszczyn co sa w niem / rzeczy nie
zdrowe / z chlebem go wncyy kilko ziesć: y pokarm y le-
karstwo. a chleb w chynie też do zwyczajn y podobania:
wsakóż ów zagnieciony z cukrem / z fenikulem / albo z car-
uiem grubo wtłuczonym / twárdo wpieczony / a dni kilko
chowany / stanie za dobry biscot. w chinie gdzie ten ko-
rzeni świeży iest / dla chorych ludzi młodo go kópáa / y
wáżąc z miesem (by v nas rzepe) iedza z tęg korzyścia /
że y pokarmem y lekarstwem zaraz bywa: drugy same
z niego poléwke pija: naszym też tu wolno w decoctięy
iego mieso do iedzenia wáżać / iakóż w prawdzie do te-
go niż inše lekarstwa / smaku y własności wiecę ma:
gdyż tuczy a do nocnych potrzeb pobudza. W czym nas
barzo ostrożné wszyscy mieć chca / aby pácient przez po-
stug białey głowy sye w tym lekarstwie obśedi: bo iż
grzech za nami barzo na przedkię ocazyęy zawždy iedzi /
a to lekarstwo do złego pobudza / co nabarżięy sye tego
chrónić / a mysl co nadalęy indzie obracać trzeba: gdyż
cole inšego czyniac / tego sye chory wwiárować może: a
iest co czynić / kiedy za pierwsze pokutuiac / aby wtenże
spósób mać znouu nie przysedi / Boga pilno prosić be-
dzie. tu aby zatwardzenia żadnego nie było / myslć trze-
ba / bo wiecę niż w inšych lekarstwach bywa: gdyż dze-

Vesalius

Amatus Lu-
sitanius.

Don garcia.

K iij

wo cze

wo często/salsa częściej/stolce czyni: ale china która ciąż-
lu wsmak idzie/ y potów a wryny tylko popadza/ wściaz-
gac tych grubszych plugastw zwykła: przeto crystere da-
wać potrzeba / czyniac ią z pulchry libi/ decoctię wro-
rę/ w której piotrušky stłuczoney szubac / albo sok z
niey ze trzy uncie być maia / miodku y olejku siolkowego
po uncii trzy/ soli troche/ y ciepło przed poceniem wieczor-
nym/ wlać: tam gdyby wiece stolcow sye za nią nie ma-
ło rzuciło / (iako to natura sama za ładą pobudka/ gdy
sye materya zbierze czyni) poceniu wieczornemu na ten
czas pokoy dać: a radnięć sobie odpoczac / niż naturze
ię operacyę przerywać: tóż mowiem o lekarstwie co
dzien siódmy/ albo ósmym/ iż ma być dano- wedle potrzeby
albo complexiēy: ale proszę aby co naylżeysze / tylko z sa-
męj mianny/ albo z kassięy/ albo z reubarb. wziawszy go
diagne/ a uczyniwszy ze trzech dragm seny decoctia/ ocu-
krowawszy/ albo syropkiem siolkowym osłodzwszy/ pora-
nu ciepło dać wypić/ y on dzień od potu wolny mieć: bo
lekarstwa mocnięysze w które scammonia albo turbit w-
chodzi / na ten czas brać bärzo rzecz szkodliwa: y przez
tę mianny albo reubarb. iesli natura obniść sye może /
crystera to mało nie lepięć odprawi: gdyż kapiom chine
zalecamy/ a w kassli by naywolnieysze lekarstwo do pier-
si tak przyciagac zwykło/ iż dni kilka po nim pierś cię-
szę/ y pelnięszę bywaia. w tym iesli pacient wzody/ kro-
sty/ swięrb albo co po wierzchu ma/ aby ta decoctia pló-
kał wшыscy radza: leciem ią nie doysrzat/ aby china tym
rzeczam pomocna była: polęcmy to salsie / która z dzie-
wem dobrze przyprawiona/ do tego wlasnięysza moc ma:
a china fluxu/ kassle / w ludziach suchych a przez przycz-
ny zawiedlych niechay leczy. tosyny w prawdzie czynili
dzieciom/ które ieszcze od pierśi nie odsadzano/ co prze ma-
łość swę/ swięrb y krosty maać/ pic chiny choć była po-
treba nie mogły/ pieluchy decoctia ciepło maczając/ y w

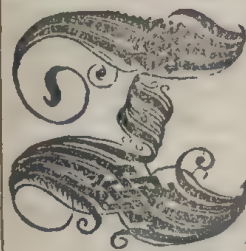
niektóh

niektach wolno płóczać wujali / y do dobrego zdrowia
smy ie przywodzili. to na nie wiedzieć niewadzi/ iż do dni
osmi albo dziesiaci fluxów tak pobudza/ y bole niemale
czyni: ale to podobno tylko w tych / co im ią na kassle
dawamy: których gdy zagrzeie / a do wyplunienia albo
po cieie rospadzenia wzruszy/ przez vmeczenia albo vpra-
cowania mieć niechce: wśiakoż za temi dni/ kiedy inż ma-
terya trawic/ a wyrzucac pocnie/ tym wdzięcznięysza by-
wa. przed tym piali ią do dni czterdzięci/ potym trzy-
dzięci/ teraz wysięy albo nięy dwudziestu: kres sye ię
miärny być zda: po nięy diety dobrej / wczasu / y zwy-
tych potów pokoi potrzeba/ a postanowienie zdrowia ra-
dziec będzie używając: bo acz ona w prawdzie tak zła ią-
ko inśe lekarstwa nie iest/ wśiakoż by iedno przezwiśto le-
karstwa miała/ wczasu potrzebuie: tak że czasu mało ię
obieraia/ kiedy potrzeba rostaże/ iako to Karzel Cesarz/
kiedy mu ból w nogi albo wrece inşym lekarstwom nie v-
stapil/ wioşny niepätzac zawždy ię używał/ wśiakoż ko-
mu powoli / iesien. nie zła/ a wiosna do tego nalepsza.
Niemało ich v nas iest/ którzy nie bärzo łaskawi na nie/
pätzac na Salopiego co ią razów trzy albo cztery w v-
poinę francy dawaiac / tego czego chciał medowiódt:
a co to za dziw/ że za cztery razy niedowiódt: ponieważ
widziemy być niektóre choroby tak vpoinę/ które by Bal-
samem mazał/ a wшыtke ktemu apteke im ziesć dal/ po-
ratowac ich trudno: powiem ią że są choroby / których
nikt iedno Bóg sam nie vleczy: a w tym lekarstwo co
winno: powiem też żeşmy my tu w polşcie ciężkie / dlu-
gie / a prawie opłakane choroby ią leczyli / o czym pisac
chłubliwym trazonem być / a ciebie próżnemi słowy bā-
wic niechce: tegoć iedno nie zamilcze/ że pania iedne na
dworze krola swiętęj pamięci Augusta/ nam było leczyc
dano: która miała bole po wшыtkim cieie / duszność w
piersiach / testność ze dżeniem serca/ womity/ kłócia/ y

pärcia

parcia w żywocie/ młodość/ członków bołenie/ śna mgdy
 na oczu/ przez iedzenia / z wielkim prągnięciem / wśakoż
 przez znaczney febry / a co wielka wnoocy bóle/ od miesia-
 cy tylko przyrodzonych rzeczy z zawściągnięciem : tam
 my/ a było nas medyków pieć / iż meż a miała / obawia-
 iac sye / a dobrze/ aby nie ciężka przypatrując / y bab do
 nięcy co mogły być bywalsze przysadzając : a wiedzieć co
 z nią okolo zdrowia z desperowania czynić niemogąc/ chie-
 nesmy pieć dali / a syropy dobrze z decoctami weczynione
 (Któremismy ja ratować chcieli) odprawimy / china
 mówie dni dwadzieścia i jeden zabawił: gdzie za dobrze
 potami/ kasklem/ y phlegmy odbywaniem/ co dzień zdro-
 wia/ y od onych przypadków wolniejszy/ z pociechamy
 do domu odesłali : tam po przyiściu do domu/ od pi-
 ćcia w niedzielę sześć/ syna dziecięcie dosyć wielkie y zdrowe /
 lekko y przez oplaw urodziła : nad nasze/ bab co tego pil-
 nowały/ y samey choć razów przed tym pieć rodziła/ na-
 dziecie. patrzmyś które lekarstwo tamby nie zaszkodziło/
 chwala bardzo ci co sye z dobrym rozsądkiem przypatrzy-
 li chyne : y dowodnie to na nie wiedza/ że nic nie zgwał-
 ciwszy bardzo pomaga : iedno nasze umięta ja ganić/ albo
 że iako ja dawać nie dosli/ albo że o dobra bardzo trudno/
 albo że ci co ja pija przedko umierają. z tęż miary con-
 tus albo consumat ganić przyydzie / którym iedno tych
 bawimy/ co im inśe potrawy w gebe niecha : także chi-
 na/ iż nasłabşym ja daja/ ma w tym chwale : a daję kto-
 ry iey Bóg dał / y wiele ludzi przyznawa / utracić : pe-
 wnie iesli iey człowiek chudy/ suchy/ kasklu/ fluxów pełny/
 porządnie/ dobrze/ y dobrze przyprowadzony zażywie/
 nic zdrowiu swemu do pozbycia kasklu/ do
 ratowania piersi/ głowy/ żołądka/ a
 nabrąnia ciała/ pożyteczny
 Bęgo nienaydzie.

Drzewa, Salsy, y Chiny szacunek.

E trzy decoctie/ czym od siebie różné/
 a która do czego pomocna/ pilno prze-
 czytawszy wacpliwoscie mezostrawia/
 owsem to potaża / że mało nie tymże
 chorobam/ tak salsia iako y drzewo/ iako
 to też y china pomocna : ale iż w cho-
 rych/ y w ich complexiach przypadków
 niewspominając/ różność niemata w
 lekarstwach nature wpatrzywszy wlasności każdemu su-
 łamy : iako drzewo/ iż iest mocniejszy/ gorętszy/ y tłuszc-
 szy/ przeto ie ludziom mocniejszy/ zarażenşym/ y daw-
 nięcy chumiacy dawaia/ y tak długo pieć każa / że snadź
 nie tylko chore wypędzić / ale complexia to iest krew y
 inśe humory odmienić może: a to iest/ co na bardzo zaśta-
 rzaly przymiot dawaja/ aby sye nie zwierzechu tylko liżać/
 ale prawie zglebia/ dobyć a wykorzenić mógł. salsia iest
 lżejsza y nie tak goraca/ przeto ja gdzie guzy/ swierzbę/ tro-
 sty/ liszcie/ y zaśkórné rzeczy/ leczycemy zwykli. a czemu
 tegoż nie drzewem/ gdyż też to owoc francye : przeto/ że to
 ci sobie lekko waża: a w nich krew wezwiała y kipi: kto-
 rzy nature mocna mając (bo to nie wynidzie/ iedno po ki-
 natura mocna) powiadaia / nie mi we wnetrz/ iedno że
 to po zwierzechu troche. prośe / aby to/ co rydley czego
 troche wżiawşy spedzić. tym drzewo dawşy / przy ich nie-
 strowitości/ azabyşmy im tęż krowie bąrszney nieprzyśma-
 żyli/ nad to plugaştwa y takich grubé/ azaby z drzewem
 które iest gęste y sinolne/ żył nie zamulito / y sobie niezat-
 kało : w tym ambę potów prowadzić/ ani ciała przez roz-

palenia zoŝtawić mogło. ale ŝalsa maieć niŝka lipniaca
 ŝłodkość / y iakŝ wietŝa ŝubtelnoŝć w ŝobie / w ŝyły ŝye
 wlepiac / a potów popadŝiac / latwoŝy plugaŝtwa pro-
 wadŝić / y ciało czyŝcić moŝe : przeto wnet guzy niekczy /
 troŝty albo ŝwierzby ŝuŝy : wŝakoŝ aby tym mocniejszy
 była / dzewa iey przydawamy / aby iŝ miarkuiac / ŝpólna
 reka / gdyŝ wlaŝnoŝć obudowu France goiic / potów po-
 padŝaty : a iŝ teŝ ieŝt v ŝoładka wopodeŝzraniu / iakŝ ieŝ
 dno correctum / dzewo z niŝ mieŝamy. china naŝtŝab-
 ŝa z tych ieŝt / teŝ mniŝy France pomocna : leć na deŝcensu /
 na kaŝle / ieŝt bŝrzo wyborna : przeto ŝe v tych głowa by-
 wa ŝapalona / pierŝi pełne / ŝa czym ŝarwŝdy z oney wŝte-
 chliny / iakŝoby wŝtawieczna gorzcka : ciŝ teŝ z tŝyŝe mate-
 ryŝy czŝeŝto miŝwŝia kŝamiŝn / podagre / chiragre / ŝciaty-
 ŝe / ktŝorym pomaga / ŝe cieptŝo miŝrnniczkie maieć / a ktŝe-
 mu ciało wŝŝuŝiac głowy nieŝapali / ani watroby w pier-
 ŝiach gwałtem nie wzruŝy : ani co rzecz wietŝa / ŝer-
 ca ŝturbuie : owszem lektŝo rozgrzeŝe / ŝmiektŝy y do wyrzu-
 cenia ŝgotuie : a iŝ ma te w ŝobie ŝubtelnoŝć / ŝe wryne y
 poty prowadzi / tym kŝamiŝn / y phlegme z cŝłontŝow wy-
 rzuca / y dla tego iey wody niŝ ŝalŝie wiecey dawaiŝ / ŝe y
 ŝubtelniejszy ieŝt / y poŝarmowi y lektŝarŝtwa ŝarŝem po-
 dobna : ŝa czym ŝoładek iŝ wŝdziecznie przyymuie y ciało
 iakŝo tuczacy poŝarm podaiŝ. a czemu ŝunt dzewa / wŝdzie-
 ŝiaci przyimamy ŝuntŝow wody / ŝunt ŝalŝy we trzydŝies-
 ŝciu / ŝunt chini we ŝtu wŝrza / gdyŝ ŝalŝa niŝ china / dzewo
 niŝ ŝalŝa mocniejszy : a to ŝnadŝby opat być miało /
 iŝ mocniejszy lektŝarŝtwa wody do wŝrzenia a roŝtwa-
 rzenia wieceyby dać przyŝło. niebrać niebrać takich rzecz-
 czy przed ŝie / ani ich na inŝŝa ŝtrone rozbiŝrac / niŝ ie ŝwyz-
 czay a wŝywania dowŝb podaiŝ. dawamy te rzeczy / dzewo
 wo / ŝalŝe / y te to chine / czŝasem przez decocty / to ieŝt przez
 wŝd / czyniac z nich confecty y elektuarze rozmŝitŝe / co
 ŝdanie medyka a wpatrzenie choroby podawa : ale iŝ fran-

ca taka

ca taka wnaŝyŝych ludziach ieŝt / ktŝora odludzeniem a wne-
 trznoŝci potwŝerzeniem / ŝtrŝmie ŝye niedopusci / owszem
 aby z ma ŝakal ŝe wŝŝŝkiego ciała / ktŝorego namnoŝyla /
 ŝaraz wyŝiedl potrzebuie : poniewaŝ ciało ŝatkane / a nie-
 aty w nim ŝarwarte bywaiŝ. tŝa tylkŝo dŝoŝa pocenia / z niŝ
 poŝciepie madry ŝwyzczay podaiŝ : o czym atyŝ wiecey wŝt-
 pie miał / potrzeby nie widze : baczac ŝe przymiot cho-
 roba ieŝt nie iedney czŝeŝci ale prawie wŝŝŝkiego ciała / tak
 wŝŝŝkiego / iŝ wŝczarŝy ŝye we wnetrzu / idŝie y krzewi
 ŝye po wŝŝŝŝim ciele cŝłontŝa ktŝorego by ŝaniechal nie zo-
 ŝtawuiŝ : przeto acz te rzeczy maieć z nim waŝni przyro-
 dzona / trudno inaczey wŝpedzon być miał / iedno przy-
 dawŝy im rzeczy co by ŝye po wŝŝŝŝim ciele przez wŝŝŝŝi
 meaty rozniŝć latwie mogła : czego ŝukali doŝwiadcza-
 ŝe ŝye / winoli to / ŝokili / wŝdŝili deŝtillowane / wŝdali
 proŝta / rozniŝć / a ciało otworzyc ŝnadniŝy mogła : do-
 ŝli ŝe woda proŝta : ktŝora iŝ ciało przenika / y przez meaty
 plugaŝtwa latwie prowadzi / ŝamŝa tylkŝo przymieŝana
 być ma : tak iŝ my w tŝy wŝrzac / czemu ktŝóremu z tych
 lektŝarŝtwa tŝy iey przydać trzeba nie wŝtpie : iedno to ma-
 dremu ŝwyzczaiŝowi ktŝory nigdy albo rzadkŝo bŝadŝi przypi-
 ŝac mamy. to na nas mało czŝasem niŝtrŝadniejszy / czemu
 wŝpŝiŝŝy ktŝora z tŝy decocty / to ieŝt chine albo ŝalŝe /
 dni mniŝy albo wiecey dwudŝieŝtu / dzewo trzydŝieŝci / al-
 bo cŝterdŝieŝci / choroba nie tylkŝo ŝye nie wŝpedzi ale roz-
 ŝarzy / na wietŝch wynidŝie / a dopiero dopiŝiac / guzy / tro-
 ŝty / ŝwierzby / bolenia cŝłontŝŝow / ktŝóre przed tym nie były
 poŝaŝe / y tak medykowi z pacjentem do zley wŝley dŝoŝe
 ŝacnie / ŝe ŝnadŝ wiecey wady / niŝ pomocy wzue ŝye na-
 rzeka : przedka odpowiedŝ tego być moŝe / ktŝo ŝobie przy-
 pomni / ŝe kaŝde z tŝy lektŝarŝtwa ieŝt takie / ŝe nie wŝerwŝatŝ
 plugaŝtwa ktŝorego by niewŝpedŝiło nie zoŝtawi / lub to be-
 dŝie francŝa / lub iakie ŝapŝowanie z grubego a niŝzŝadnego
 go ŝycia w ciało wprowadzone : bo iŝ od wnetrza kaŝde

S ij

z tych

z tych do skóry przez poty prowadzi/co na diódze/albo do wyrzucenia godnego nasydźcie/soba przez wynosi: y wne trze potwierdzaie ciało wyswobadza: ale iż albo źle syropami przed tym sprawione ciało/albo tak gestemi a wspomniami humorami bärzo zatkane iest / przez czas mały tego wyprowadzić niemogac / do skóry przywodzi / y swierzb/guzy/ krosty/ albo które przed tym nie były przypadki zwielkiey pełności czyni. ci / nie tak mały czas ale dobrze wietśy picby mieli / iako owi w madych krajach ludzie czynia/ co poty/ póki potrzeba rostaże/ nie infego nie czyniac / lekarstwu sye oddaia: a merychley go przez stana / aż przedsiwzięciu swemu / to iest dostatecznemu zdrowia poratowaniu dosyć uczynia. bo iako widziem kade w ciełe zaprowanie / któregośiny lekarstwy dobywac zwykli/ swa droga y swego czasu wychodzić musi/to iest z żywota pełność stolcem/ z pierśi kāslem/ z głowy nosem/ albo iakim descensem / z żołądka vomitem: a to wszystko nie gwałtem/ ale za pomocą natury powoli: a cōż ze wysytkiego ciała/gdzie drogi tak otworzystey niemasz: musi bärzo dobrze ciało do tego sposobie/a humory co grubie wywiódwośy / subtelne tamtedy prowadzić: czego ieślibysmy nieurządzili / w zaprowaniey naturze / y w pełnym ciełe/ grube/ phlegmiste/ a kłiwate rzeczy pod skórę isć musza: y tam tak dlugo trwac/aż ie natura/ serce/ watrobe/ y mózg potwierdziwośy/ dobrze strawi/a na to miejsce lepsie mnożac lepsiami opatrzy. Nie dżiw tedy że w pełnym ciełe/ za dni dwadziestcia/ albo trzydziestci/ humory rozparzone a rozdrażnione do skóry ida: y tam teś kłiwé rzeczy / które przed tym niebywały uczynia: które rych to by było lekarstwo ze wnętrza nie popędziło / we wnętrz wżody albo puchline wszystkiemu ciału uczynić/ we wnętrzu zostawośy miały. Leczyc tedy chce tak bärzo zaprowane ciało / to rzecz iest namedia co sye z nim dżiac ma przed tym powiedzieć / a znakom sye wośy

skim

skim przypatrzwośy / pewnie wiście/ że te lekarstwa takich chorób mogą ratować/ ale iako rychło / to iedno w swęy mocy Bóg zostawił: przeto albo ie do tad póki trze bā dawać przyydzie/ albo z nich wysiedwośy/też diete dawać/któraby zdrowiu zaczetemu lataniu/a niedawne rospusćie służyła: dla czego owo w dzewie przypomniałem/ że pic ie w inszych krajach rok y wiecēy niekasta dżiwu nie czyni: czemuż potrzeba tak kaze: czemu też nie w nas: bo tu tak nie zdrowie.

Mazaz

Mazanie.

Mazanie / którego dzisiajszych czasów zaniedbawszy doktorowie w rece bardzo wierzom samym podali / choć nowa choroba a przedtym nie bywała leczy: nie jest nowe / ani od dzisiajszych wymysłone: gdyż y pisma y obyczaje starzych to pokazuia: że y na choroby trudne / ludzie zchorzali / y ci którzy sye w choroby wpasć obawiali / iako pewnego lekarstwa mazania używali: eo z Galeną zobudowu miar bardzo dobrze baczym: gdzie y leczyć vezac / pilno bardzo mazania sposoby powiada / y przestroge zdrowiu czyniac / a okazuac to iakoby ie wcale zachować / wymyślił sye namazowania tym tractatę bawi: dobrze wiedzac / że starzym ten sposób był wzięty / y użyteczny / nie tylko do zdrowia / ale też y do onego miedzięgo z wotą / w którym ludzie pogańscy dostatkami y wiedzieni / część wielką szczęścia być pokładali / iżnie / cieplice / wanny / fontany / przypławne / kościem nad miarę wielkim budować / a do mycia y potym mazania ciała obiaciac: gdyż sye im zdalo / że zdrowiu należęć więcej miedzięgo ratunku nie mogli / iako ie płuczac / a wedle potrzeby y dostatku / maszczami albo olejmi drogimi mazać. bo iż lekarstwa insze które przez usta biorą / y podczyżanie y przykre sye być im zdaly / do tych sye wziękali / które przez podczyżenie wdzięcznie ciało ratować mogli. a iż ktemu ich czasów abo chorób tak wiele grzech a wścieteczność podobno była nieprzytności / albo też iako tych / którzy Bóg nie bardzo dobrym samę siębie vżnaniem był oświecił / do przedkiego zdrowia poratowania drogi był nie podał: w tym lekarstwo y ich ważności tyle im był ile ludzkiem teraźniejszym nie pokazał. częć też oni aby lekarstwa zopatrza-

ności

ności bożey pochodzily podobno tak dalece nie wiedzac / po to sye do niego nie wziękali: ale chorę swoje na rynek / albo na namiętę ludzi zebranie wynosząc / a tam ie złozem stawiać / a choroby ich glosno wszytkim opowiadając / ięliby kto na nie radzić co vniat pytali: z którego pytania / dowcip y na potym do leczenia onakichże chorob gotowość im rosła. leć ci tam tylko sye o rzeczach zwierzychownych / które ciało po wierzchu specac / widzieć albo namacac sye dādza dopytawali: eo rzecz mądry prać sye być zdala: bo wrośl wzód twarzą / zacierwieniali / bolacy / zaraz do tych rzeczy / któreby chłodziły / miedziły / y gony / wziękali sye. zatkwiela swierzbem / albo krostami skórą / stwardziatą albo sye zsechły skurczytą / zaraz ia olejkami / które odwilżia y to rozpedzia mazałi: w co nie tylko mądrych / ale najprostszego dowcip trąfić może: gdyż to na oko bacz / że zeschły skór / nie lepięć iako namazać ia / nie ratuje. Do którego to mazania tak iakoc powiadam / z kościem miedzię budowali / że wszytki swe bogactwa iako na rzecz przedniejszą obiaciac / na to sye fundowali / dawali myciu / y mazaniu w lazniach miedzię różne: pierwsze do zwoloczenia sye: drugie do pocenia / które hipokrasy albo sudatorium zwali: trzecie lamacrum labii albo piscina / w której sye kąpali: z tych potym do ostatki wypocenia toż bywały / za temi do vbięcia: a w tych wszytkich używali mazania: bo albo w pierwej idac do pocenia / albo już wśedzy / albo z trzeciej opłokawsy sye ciała mazałi / a w posciel potym do ciała posilenia / y trudu z otworzonego ciała wywiedzenia / dla różnych przyczyn / różnemi olejkami / y różnym nacieraniem to czynili: a iżnie iako drogi / y do pocenia / y do mazania / y iako drogich kamienia / droga robota budowane były / tego tu wściznac nie trzeba: gdyż każda historia dzieiów starych pełna tego: bo czas dzisiajszych iako sprostać / tak podobno y wierzyć temu

trudnoby

Herodot.

Lacnicum.

Balneum.

Seneca.

Plinius.

Ammia: li. 16.

10. Therap.

2. sanit. tuen.

trudnoby miały: do tego to iedno powiadam/ iż ten sposób mazańia dawny y mniey niż purgowania/ rzeczami tak niewdzięcznemi / przytry: bo zrownay do mazańia ieden trunek / coloquintidi / agariki / hermodactylów turbitu/ rabarbaru/ y inszych: aza w usta wżiarosy nie wezdży wszytko ciało: a oplókać ie zbrudu / rozpażyc w cieple / namazać mulem oleykami / aza nie rzecz miła y posilająca: tak iż mulsy y w dzieczeniysia trudno naleść / którą choroby trudne/ a melankoliczne/ medicii łatwiey y przepieczniemy leczycby mogli. lec iż albo chorobę w pór niesłyfany/ a przypadki plugawé/ a do wypędzenia trudne/ na ten tak roztosny a miły mazańia zwoyczay wstąpić niechciały / albo że też naszy ludzkie czasowświeższych w postępkach leczenia/ smielszy y zuchwalszy/ w frogie a škodliwe mazańie to obrócili/ żywego srebra iako żywego smoka/ do tych rzeczy przysadzając: ktorzy gdyż spokojnym być nie umie/ ciało ludzkie żrze/ wierci/ a we wszytkich kaciach w niem wartuiac / y iakoby duszę fukając/ ledwie iey z niego nie wygania: frogi a okrutny domysł/ ktoręgo iako ostatniego na ostatnia chorobe używali/ smiałoscia a okrucienstwem rozum wprzędziwszy: bo przypatrzyszy sye co za škoda w ciecie czyni/ a iako złe przypadki po sobie zostawuie / nadto iako iego własność jest zła a dzimna/ ktorzy rozum w ciało go weirac był sye poważyl: Mesue/ Auicenna/ na frosty go plugawé używali/ y ci sami nie wiedzac/ ani wymyślac mogac iego iadu a złości: bo acz dobrze widzieli/ że sye w górach truscowych / iako czyn a źródło trusców wszytkich nazydował/ y w sobie to srebra / to miedzi/ to siarki/ ba rzeczne wszytkich rzeczy co ie w górach naydunia własność miał/ ale iako go osadzić/ zimnymy/ goracymy/ y ktorę własności/ że frosty zgania/ guzy rospedza/ za skórę lezie/ nawet y frange goić sye iat: y onym y po nich drugim/ opisać trudno to bylo. powiedział Auicenna byc zimne

Lib: 2 f. 4. C. 4

y wil-

y wilgotne/ wstopniu wtórym: tak y ci co za nim też sli droga. a baczac tego efect Ambianus / napisał byc narcoticum/ to jest zimnem wielkim vmartwiające: y tymże to zimnem/ guzy Ciepła niepuszczające/ a wewnatrz ie obracając / rospedzające/ a rozmięczające. Lusitanus/ iako spómy jest/ mocno twierdzi zimne y wilgotne być: o czym y Arystoteles biorac zslowa samęgo pochóp/ bo nazwano ie po Gręcku Hydargyron / to jest/ wodnistę srebro: a iesli wodnistę albo natury wodnistę/ tedy pewnie zimne y wilgotne: a ci co sye do rozumu/ a oczywistę sprawy iego wcieli / albo go tylko pomacać resztę kazali: albo go winu przymiesiali/ wleżowali iako wnet nad miare ie ożieb: mając też to po sobie/ czemu żaden przeczyć nie może / że w górach ci co trusce kopają/ doszedşy go barzo smrodem sye wielkim zarażają: y choć naczęzo tam nie ida/ przedsie tam stad / y z głowy boliem/ y z womitami wychodzą: a za długim go wachaniem tóż co zlotnicy/ co im często złoca/ zyskuia/ głowę watlą / oczy czerwone / płaczące/ wlosów opadnienie/ serce dzące/ reku trzesienie/ wielkie pragnienie/ goraczka / na ostatek powietrza ruszenie/ albo nagłą śmierć. Tuż wnet na drugą strone: dudy też wiary godni/ nie tylko nie zimne / ale aż nazbyt gorące / iako Aetius/ potym Aliabbas/ co był miedzy Araby człowiek wielki/ wnet Rasas / aż y Galen iakoby przyszedşy ksobie a sprąwam iego sye przypatrzyszy / powiedział byc gorące / gdyż o niem perwego nie twierdzić indziej niechciał: także Dioskorydes y iego cięń Mattheolus/ z owemi/ co przytożywsy palą / w iednym rzędzie ie polożył: y inszy wszyscy przypatruiac mu sye/ iż sye zawždy rusza/ a postać na miejscu nie umie/ iako rzecz która w sobie duchy iakies gorące/ a zawždy go pobudzające ma: co widzim w piórku albo w pierścieniu detym/ nad ogniem wlożywsy/ iako stoczny: także w kaptón pieczony włożoné/ a dobrze za-

T

prawione/

De abdit: re:
caus: C. 14.In diosc:
Fernel.Lib: 1. C. 48.
Ad alim C. 34

9. de S. M. f.

prawione / że troŝke ŝyę zagrzaŝy on káplón z ŝtolu z
misy zleci kuglarze wkázowali: kto że naczynia żadnego
nie będzie / będz z najlepŝeg kruscu / y by ŝnadz nie ze ŝtál /
ale y z diámantu / któregoby nie zgrzyl / á iáko o nim Phi
lozophowie powiedáia / z którymby ŝyę kiedy zgodzilo / á
bo przymieŝać á záŝtanowie dalo: A coż w cieie: á za nie
roŝpalenia: á za nie grzienia: á za nie roŝtkoczenia ŝtá
wów weznyi: Czemu: goracé: bo by było ŝimné / z du
giém każde łatwiaby ŝyę zgoda zlaczyło: gdyż ŝiemia /
woda / y to co ich náture ŝimná ma / towarzysztwo ze w
ŝytkimi przymie / y z holdować ŝyę łatwie da: ále to iá
ko jeden ogień zázwdy ŝyę na góie wybija / ták iż gdzie go
y do czego przymieŝa / niŝkim / ále tylko ŝámo z ŝoba be
dzie: á czemu ŝyę wŝyŝcy wydzáwić nie moŝem / że go áni
tárcié / áni mozenie / áni ogień / áni oŝtátnia ŝázá / ŝpa
lenie niŝczyć / aby ŝyę záz w ŝie nie wróciło / moŝe: cud to
jeden ieŝt ták wielki / iáki długi kto pokázáć kiedy mógt:
dał mu Bóg nieŝmiertelnoŝć iákaŝ: ácz z ŝiemie y ię
wnetrznoŝci kóra ŝimná ieŝt / pochodzaca / ále ták cie
pła y duchów onych prawie nieŝkázáŝtych pełna / iż cie
plem ie być każdy przyznáć muŝi: nie pátrzac ná to że cie
płé / á w tŝy ŝiemie właŝnoŝć máiacé / że ŝimné / á ná pomá
cántu wodniŝtá / á w tym do wilgotnoŝci bliŝcie: ná to ŝie
tym mnię ogladáiac / że choroby ták ŝimné czynić zwo
kto: bo im goraczŝé / tym choroby ŝimnięŝie rodzić mo
że / trawiac á gáŝiac w náture náŝey przyrozenie / to ieŝt
ono calidum innatum / kóre ieŝt iáko miŝtr / ná wáŝtá
cie ŝwym / naczynia rozmáytégo / do wyprawienia ŝtuki
iákiey wzywáiac: kóre to mówie ciepło w náŝ kiedy gi
nie / ciáto nie tylko ŝiebnicie / ále umiera: á ná w marte
co ŝimnięŝego: czyni tedy ŝimné choroby / nie że ŝámo
ŝimné / ále że ciepło trawi: á ciepłych chorób áza nie czy
ni: ieŝcze wiecey / o czym mówić niŝkázá nie trzeba / ie
dno go z máŝcia ná co przyložywŝy / ábo kiedy chłopa

ŝtawy

ŝtawy iém námaŝa obaczywŝy / doznáć ŝyę łatwie da / że
roŝpali / y pewnie pokáŝe / kiedyby było ŝimné / nigdyby ŝie
było do choroby tŝy nie zgodzilo: bo iż tá choroba ŝáma
ŝŝiebie ŝimná ieŝt / á ŝimnem wŝytko ciáto zaráŝiac / ŝi
mné wzody / guzy / ŝlury / y inŝe przypadki czyni / iedno
goracym lekáŝtwem wleczone być nie moglá: ták iż ŝi
po krateŝowa regula nigdy odmienna być nie moŝe / gdzie
wezy: że lekáŝtwa chorobám przeciwné być muŝa. Di
ŝputuáć w prawdzie náŝy / że lekáŝtwa właŝnoŝciámi
inŝemi / dálŝemi y bliŝŝemi to czynia: ále wiemy my pe
wnie / że iedno tá droga choć przy każdey inŝey właŝnoŝci /
aby choroby ták zwiérzchnéy iáko y wnetrznéy / były
przeciwné. A iáko fráncy przeciwny: ták ieŝt choro
ba ŝkryta / zaráŝliwa / iádownita / y ciáto wŝytko trawia
ca / ták / iż nie ŝkóra tylko / áni częŝć ciáta mieŝiŝta co ŝyę
pomáćć da / ále koŝci / w nich ŝpić / y wnetrznóŝci w
ŝytkie od nię nie ŝa wolné: y iáko wiemy / że mózg / ŝer
ce / watroba / częŝci ciáta przednięŝie będąc zaráŝone / nie
tylko ŝámé chorzéc / ále wŝytkiemu ciátu ŝpólna z ŝobá
czynić chorobe muŝa. ták kóre lekáŝtwa doŝiac / á ták
ŝyę głęboko w ciáto zá nieprzyiácielem ponurzyć mogló:
ŝam (od Jowiŝa poŝlány) & w ŝtuczki pewnie niedo
ŝrzané roŝtárty / przez ŝkórę y meáiki ciáŝné idzie / y koŝci
y ich ŝrodku doŝedŝy / z onym iádownitym ŝyę przymio
tem pótyka / y wypieráiac go z ciáŝnych ciáta meatów /
do wietŝych / á miánowicie do pierŝi go pedzi: z támted
záz do wŝt / zá nim iáko krogulec zá przepiórkę leci:
bo iáko widzim po kílku námaŝania / pŝlegme gruba /
klijowáta / zropiona / ŝmrodliwa / do wŝt prowadzi / iż
kto ia widzi / choroby plugáŝtwa / á Merkuryŝowi /
wielka od Boga moc przyznáć muŝi. z tŝych tedy táko
wych plugáŝtwa / koby watpił chorobe być ŝimná: kó
re ieŝliŝeby były goracé / iáko by ie & ŝimny od ciáta
oderwáć / wtnić / do pierŝi y wŝt przypedzić mógt: gdyż ŝi

T ij

mno

Alb. m. in M.

Luis v. cap: 7.

De placitū.

Lib: de flatib.

minio rzecz wilgotna każda / zgestwiała / gromadzi / y zastanawia : a ciepło / tnieysza / subtelnieysza / na wet tylko duchom podobna czyni. a to do tego mówię / abyśmy disputaciam o nim / y watpliwem rozsądkom / pokóy dawszy / okazali / że & będąc gorącym / potrzebnie tego / aby niż do mazi / a przeciw zimnej choroby wyganiania przysma / był tak wmiarkowany / y whamowany / iakoby natura ludzkiej niezawadze ale ratunek przynieść mógł : bo gdyż mu to wszyscy na świecie bawierze / że francy potymocnieyszego lekarstwa niemają przysnawia / choć nie wiedzą / iesli własnością skryta / czyli tym że gorące / a wszystkie meaty otwiera / awa tylko to że pomaga / twierdzą / przeczyć iem niestka owsem snadź podpisać to trzeba : gdyż nam tym probnia / że zydekci nie mało ich zdrowo wychodzi : ale y oni sami / niechay też tego nie zamilczą / iako ich tam wiele pozdycha. rzeklbym iakto ieden zacny professor Paderwski mawiał / że każde takie vleczenie z przysady bywa / bo za to bawierz do izdekci paciencja wabiąc że go wymażę / przyrzec może : ale aby tak vleczyc / coby francy pozbywszy / do prawie dobrego zdrowia przyszedł / wiere niestka. francy pozbyć / iako rzecz podobna slubić / patrząc iako głęboko siedzi : a bacząc iako owi co w izdebce rązów nad kłkonasćie inż cos wiecący byli / tyś co y przedtym przypadki miewaia : aza tym że w nogach nie dziury / podniebie całę / nos dziwny : że by niewiem gdzie / sluch / wzrost / moc / czułość : wszystko to w sąsiad / co tam gdzie ten nasz nigdy niebywał / lepsze : iż trudno tho lekarstwem bezpiecnyym y gruntownym nazwać / przypatrując sye tcy furyey merkurysa onego / który tak ciało zwartowawszy / skłode w nim nieosacowańa uczynił. a by nie tak : niechay wspomnia aby iednego. czemu to : że iadowity bąrzo / y tak iadowity / iż ledwieby godzien / aby lekarstwem był nazwan : gdyż to by być miało lekarstwo / któreby przykrości nie czyniac

ratowało

Tomi: 1.2. C. 13.

ratowało / a z tego w ciele nie po sobie nie zostawilo. leć jesmy Bogu za grzech z którego ta każn pochodzi tyle przewinili / zówny zówny go lekarstwem : gdyż y cauterisować / albo ogniem palić / noge albo ręce scancerować / na kiedy trzeba wtrząć / lekarstwem zwąć musiem. stęże miary nasz & inż lekarstwem niech będzie / do czego y owoch powiesć niech mu przystapi / co twierdzili że iadowitego w sobie niema nic / że go y przez wsta brąc może / na choroby wnetrzne / koliki / bóle w kistkach / na robaki / co / że dzieciom śalopi dawal / sam sye chwalił / acz y Ser nel także na robaki zaleca / y na owe co we włosach są / dają plaszki / ale aby bezpiecznie / watpiac : acz y naszych czasów / cosmy widali / że mierzadnice plód truiąc / albo długie cudzoloństwem przywiedzione meżów pozbyć chcąc / przez skłody go ządawaty : co my lasce Bożey / która y w ogniu ratować y trucizne w pokarm / a snadź wlekarstwo obrócić może / przypismy. Jest & rzecz iadowita / zwierci / zgryzie / y zepsuie ciało / iako o małpie / y o aptezkarzu co sye go z nieobaczenia był napil / napisali : które to gdy rozzerżnióno / że żyły popiół / a krew do pierśi y do serca przywiódł / y tym że (nie zimnem peronie) vduśił na leżli. proste / a w mazaniu / iako tegoż nie uczyni : gdyż y nieglinie y niestrawi sye / y do wnetrza wshedwży / nazad do skóry sye niewraca / owsem czasem stolcem / czasem wryna / nie tylko wsty / co iest iego ordinaria zgrómadziwszy sye wychodzi. Toć to iest to / czemu go rzecz iadowita nazywamy : wiemyć my że wychodzi / y chwala Bogu że wychodzi / ale pytam ia którym nie wychodzi / iako te rzeczy : idzie do wnetrza / wierci / y do serca przychodząc / y fluxi rozmaite czyniac / zemdli : otwieray iedno tam te / którzy zdychają / będzie questiey koniec : albo sobie wspomni / z iakimi przypadkami tacy z izdekci wychodzą : iedni wsty / dudy wryna / dudy dysenteria / to iest czerwona biegunka / dudy nosem / dudy kasłami / y flu-

T iij

xami

Egin: f. C. 7.

Dios: li. 5. C. 69

Luis vene: C. 7.

Aufonius.

Auc. Can: 2.

C. 47.

rami dziwnemi/ krew albo rope cądzą: w tym iedni głu-
scia/ dudy puchną/ dudy dychawiczei zc. czemu? toć
to iest to/ ieden zdechł/ drugiemu w część ciała słabszą &
wlażł/ y tak tam possessya wziął/ że go trudno wyrumo-
wać może: proste/ aza go drugi w sobie lat kilka y wiecéy
nie nosi: y przeto błdy/ gnuśny/ iako wody nalany/ słab-
by/ że wiatr go dobrze nie powiewa chodząc/ nárzeka/ a
powiada mam w sobie chire iakas/ iesc/ spąc/ czérstwo/
być nie moge/ od tego czasu iakóž mie lotr mazał/ y znać
że mie nie domazał. ba znać nieboże/ że próżno/ albo na-
zbyt mazał: z kad wiec aż salsá albo dzewo długiemu a
dobremu potamy/ to wyganiać/ a potym theriakci dobrej
staréy używanie to ratować musi: dawając y wnetrżno-
ściám posilek/ y on iego iad wglebi ciała siedzący/ pota-
mi wyganiający/ iakóž go tedy iadem niezwać: przeto lu-
dzie wczeni tak okrutné lekářstwo/ głupich wporowi gwo-
li przedsie wziawszy/ z onym starożytnych ludzi maza-
niem/ ktoré zdrowé/ y miłe/ być baczyl/ iednocząc/ y
mniey z rzeczami škodzącymi/ owsem barzo z pomocné-
mi mieszał/ iako z kadzidłem/ z mirrha/ z mastyką/ z oli-
baną/ z theriaką/ z gorzałką/ z olejkami/ y masćiami miar-
kuą/ że zły y iadowity tak barzo być nie może: przedsie
iednął/ ani o tym myslmy/ aby iadowitym być miał:
bo iestli sye nieda zmięścić/ ani natury sobie odmienić/ a
by zaróždy merkuryusem nie był/ tedy złości swéy tym
mniey sobie wstrómic dopusci. Powiedaiąc to nam phi-
lozophowie/ że tak długim mieszaním/ albo wleżeniém/
co fermentátia zowa/ lekářstwa składané ziednoczyć sye
moga tak/ iż z kilkudziesiat simplicia/ compositum/ iako
by iedno iakie simplex sye sstanie: iako widziém Miód
Gąstóltóro/ od szuki (co ia Królewską zwali) żółta
iudhe: iednać rzecz bedzie w sobie sama/ ale w nie wiele
korzenia y przypraw wchodzi: Teryaká/ mitydatum/
y inšie co w nie tak wiele rzeczy wchodzi y toć iedno/ y

tak

tak iedno/ że go nazad rozłożyć/ a ná onę częśći rozdzie-
lić z ktorých iest/ żaden nie może: y stad ono starzy mó-
wili/ lekářstwo/ ktoréby było gorące w czwartym stop-
niu/ być może wczynioné (polowica) w wtórym stopniu/
przydawszy mu w one mieszanine correctiua zimniejszych:
wielka rzecz! móglci to mówić/ może być y barzo zgo-
racégo zimné: bo nechay przyłoży do drągny/ piretrum/
albo Euphorbium/ dwie drągny opij/ wierźmi że ich
ciepla nie polowica/ ale wszytko zginie: y to iest co wcom-
positiety electuarzú albo masći iakiey za odmiane correcti-
ua przyniesć/ y w niey to co wchodzi/ iedno w drugie za-
mienić/ moga: ale & iakos iuz słyszał/ y choć nierad przy-
zwolit/ która compositia wmięścić/ zařtanowić/ a odmie-
nić może: gdy ani ogień nie mu nie wczyni: tedy podobno
ani correctiua: peronie/ oto on y z correctiua wtarty/ za stó-
żę wlaższy aż do pluc/ do serca/ do kóści y wszedy wnidzie:
ainšey nigdy odmiany ani natury ná sie niewęźmie/ iedno
dawna: tedy nie lekářstwo/ ktorégo ani lekářz poprawi:
peronie: tedy go škoda/ gdy tak zły a škodliwy/ używać:
peronie: tedy o nim niepiśac lepiéyby go daleko minać:
peronie: leć iż nam sprawa miéc przysło z temi/ ktorzy za
nim przyssł/ a tych co sie mazać daią wpor/ pomagac:
a iżbyśmy go im z reku nie wydzierali/ mocno sye opierac
beda: nie wydziec/ ale iako nalepię dawan być może/ o-
pisac trzeba: wpmiönawszy/ że trucizna/ że iad barzo
ciału škodzący/ ktorzy nigdy człowieká wleczyc nie może/
iedno z przygody: y ktorym bym ia leczyć niechćiał/ iedno
tego/ co desperackie ná śanie zdrowie stawi/ nie karzac
sye po owych/ co sye im barzo dobrze dał znać. co samo a-
bym go ia iuz mierzić a ganieć przestał/ niech okaże/ ktoré
by było takie lekářstwo/ ktoré albo zabija/ albo wlopnym
czyni: albo takie wpminki ná rořtanym dawa/ że ich
chorzy nigdy niezabaczy: wiere nie dzewo/ nie salsá/ nie
china/ nie syropy: sam cnotliwy & przez ktorého błogo-

stawiony/

Gentilis in Ca
non: quin.

De C. m. s. g.

De C. m. s. l.

ŝeimi potrzebami dobrze opatrzon / iakoby nie inŝego
 przedsie w ten czas nie brał / ani myśli / iedno że ma spras
 we z merkuryssem / tak bázro wykretnym procuratem /
 że o nim to co ono o wojennę sprawie mówić mozem / nie
 godzi ŝy w potkaniu dwa razy ŝwankować. niechay ktez
 mu ma dostatek potraw / prawie lekárŝkich / smacznych /
 ŝrawnych / nieprzyprawnych / y dobra krew mnożących /
 piwo y wino dobre / wedle czasu y potrzeby : izbe zázody
 ciepła : do przewrócenia y pocenia białe chusty y łóże :
 a do przypadków które tam bywają przedkć y rozmyślné
 lekárŝwa : bo kiedy káŝląc / poćić ŝy / zębami / ropą / albo
 krewia plwać / z tym ŝlábiec albo womitować / testnić /
 biegunka / ŝercá dzieniem / gorączka / albo czym cięższym
 ŝyetrapić pocznie / aby nie dopiero apteki / albo co gorzcy
 w kŝiegách recepty ŝukał : ale wŝytko po gotowiu má
 iac / a na każdy przypadek resolutem bedac / zaráżem przy
 padkom / które przez wátpienia przyyda zabięgał. uczyni
 że tedy máŝc tak. R. merkurysa prawie dobrego funt i
 den / wmozrywŝy / a zástánowiŝy go / przyday ŝadlá al
 bo ŝinacu / ŝwinięgo nie ŝolonęgo / od btonck albo ŝkórek
 (zów to y żyłkami chęŝli) obránęgo / y powoli rozpu
 ŝczonęgo / potym przecádzonęgo / funtów trzy / w mozdżé
 rzu kámiennym iesli być moze / wierciochem dierwnianym
 trzy wolno / do tad / aź ŝy prawie dobrze wmięŝa / a má
 ŝcia ŝarg / tak ŝtanie / aby gruwáŝki albo žiarnká żadné
 go żywego ŝrebrá niedożyżrćc było : ta máŝcia mázác
 bedzieŝ : ale iŝci mówie weźmi merkurysa dobrego / ná
 to ŝy nie ogladay : bo niemamy iedno dobry / który z nie
 miec y z wegier do nas idzie ŝamorzobny / y prawie przedni /
 gdyż ná inŝych mieyŝcách bywa czyniony / o czym łatwie
 ŝy doczytác mozeŝ / y w ŝtarych y w teráznięŝyich / co rzec
 czy krusicowé pisali : a moze go náŝy poŝpolicie ŝlina
 czczga / mlódzieniczyká mlódego / krewiŝtego / zdrowęgo /
 nie takięgo coby ná mieyŝce ŝlin / grube albo kłiwatę

plwoć

De 2 natura.
 Dios: li: 5. C. 60.
 Plin: li: 32. C. 6
 Ma: Al. M. M.

plwoćmy miał : acz włosy moza ŝokiem limonowym /
 pomoranczowym / olejkiem migdatowym ic. ale nam
 niechay ŝlina doŝyć bedzie / byle był wmozón / a z ŝadlem
 dobrze wmięŝan : bo to iest iego łóże / okrom którego nie
 moze ŝpokojnie leżć : acz w prawdzie z máŝciami / albo
 olejkami mięŝac ŝy moze / ale przez ŝadlá zda ŝy bázro
 nie dobrze / gdyż to ŝadło miedzy tłuŝtoŝciami / naturze ná
 ŝey iest naybliŝŝe y nawłaŝnieyŝe / niemájac ciepłá y ŝub
 telnóŝci ná náŝe obraźliwe / owŝem z natura náŝa báz
 zo zgodná. Poránu tedy / godzin trzy przed obiádem / po
 lożywŝy mártýrą tego ná kóbiercu / albo ná rogoży tak
 ŝpoŝóbmy / aby wŝyŝtek był mázan : a w prawdzie žec o
 tym ŝwar / czemu nie po obiędzie / albo nie po wieczery /
 miedzy mądremi Doctormi : gdyż mázanie to bázro mli
 y ŝlábí / którego wiec ná czezo iáko náiadwŝy ŝy / wy
 trwác łatwiey : ale przeŝtánnmy my ná tym / aby przed o
 biádem : acz též nie źle / y przed wieczery : oboie niech be
 dzie wedle tam téy ná która pátrzaŝ potrzeby : byle nie był
 ŝláb mártýr : owŝem gđzieby ŝy bał / ŝerce mu poŝil / ná
 lewy ŝutek Epithema y pod pachy kładac : albo gđzieby
 bżydkoŝe a cheć miał do womitu / dilaćia ná czas inŝy
 do lepięy wypurgowánia day / albo žoladek w dołku má
 žac olejkiem miętkowym / albo unguentem ná žoladek
 od Galena secundum locos wezmioné potwiérdz / albo
 wiec ŝwieży ch iátec miętko wwarzona pare / a málmázyęy
 ŝtlaneczke / albo winá dobrego a wónnégo / iesli mu przy
 wył wypić day. wnet ŝtopy / potym koŝki / kolina / okolo
 chepa / pieŝci / tołćie / ramiona máž mocno / y długo wćie
 raiać : a obiemá rekoma ŝtawy obłápiatć / do tad / aź
 máŝc wóžde mieyŝce wnidzie / albo przynamnięy ná nim
 nie znácznie zoŝtanie / albo iesli nie delikat / a roŝkázac mu
 mozeŝ / niechay ŝam gđzie doŝieže máže : bo tak prze pra
 ca / y rychley ŝy rozgrzeie / y rychley ŝam ŝwémi niż cudze
 mi rekoma potrzebie dogodzi : a pilniac tego aby ani

D ij

ciáto

Rodig. Anti. l.
 li. 26. ca. 30.
 Ag. de ná fos.
 Acti 13. c. 79.
 Agin. 5. c. 67.
 Sim. med. fac.
 libro 4. ca. 18.
 libro 5. ca. 18.

Rondelet.
 S. Asacius.

ciało/ ani masę/ ani rece/ ani izba/ zimna nie była: bo nie
tylko w nas/ ale też w onych krainach/ gdzie izdeb nie ma/ si
pilniw tego barzo / aby to w cieple było: gdyżby masę
w zimnie wnosić ani ciała otworzyć nie mogła/ gdyż też &
te nature ma że przed ciepłem ucieka: przeto rospalając
węgla/ na dwu patellach/ albo na dwu niednicach w do
bże obitę y wtkanę komorze/ chorego między nimi poło
żę/ y siadając przy wietrzym y przykrzyczym goracu go sma
ruia. tam jeśli guzy/ wrzody/ albo bóle/ które sę przed
tym infem lekarstwy wypędzić nie daly/ potrzeba okaza
też masę sara mazać: od której/ jeśli sę samé nieroz
zestly/ albo nieotworzyły za pierwszym albo wtórym na
mazaniem/ corrosiwy albo precipitatu położyć: acz to
wiece przez kładzenia za & samo wypada rado. duży
przed mazaniem to otwierać/ ale iednak lepię w maza
niu: tego nabarżię pilniwac/ aby nie były mazańe częsci
ciała przednieysie/ iako głowa/ pierś/ żołądek/ bok pra
wy/ bok lewy/ brzuch/ a zwłascza w białey głowie/ a w chlo
pach pendent: bo iako już dawno slyszys y podobno wie
rzyś/ że & iadowity: w tym złym razie/ wiele dobijac nie
trzeba: pendent poprowaliby sę/ bo sa barzo słabe/ y
miękkie: a & gryzac nie tylko by ie zranił/ ale y na potym
nieposluszniemi y nieplodniemi uczynił: brzuch wnetby
stolec pobudził/ y dokończyć mazańiaby nie dopuścić:
łodzona iako iest gebce podobna/ merkurysa sę napi
wsy/ trudnoby go z siebie wyrzucić miała: także watro
ba gdyż też do rospalenia goraczki/ a potym puchliny/
przedtoby wszystkimu ciatu pochop dala: a serce żołądek
albo głowa/ wnetby z merkuryssem sę przywitałszy/
pożegnac z żywotem musiały. grzbieta także albo pacie
rzy mazaćesmy nie zwykli/ żeby w chłopie tłustym/ zu
chwałym/ choroby upoinę/ y żeby inaczey to być niemo
gło/ y to nie za pierwszym albo wtórym razem: gdzie ie
dnak jeśli sę gus albo co takowego trąfio/ y na tych

częściach

częściach mazać/ ale barzo stronić: y poczetawszy/ ie
śli sę zdobry woleý samo za namazaniem wszystkimu cia
łu goić nie będzie/ aczby lepię użyć masę do tego y fo
mentatyy własnych/ gdyż & do głowy albo do serca iest
barzo szkodliwy. Na stawy tedy namazanego/ bawelna
albo zgrzebiani obwinimy/ y tak wposciel zastodną wlo
żywszy/ aby sę pocit rozkazmi: co wierze że y dla choroby
która to zwykła/ y dla tłustosci y merkurysa/ które o
twieraa/ y dla izby ciepłey/ przedtoby czyni: czego gdzie
by wiece po myśli mieć nie mógł/ poduski albo sacculy/
ieczmieniem albo prosem wspanionym nasypanym/ mie
dzy nogi y około okładaa: aby sę rozgrzał y masę y
martyr pot uczynili. Należy widze w obyczay wzieli cho
rego mazać/ piewa mu dać pić nie mało/ powiadając że
pot lepię podyzie: wiere ia tego niechwole/ żołądek na
lac y tym nature zatrudnić: pomniac że żołądek y wa
troba w tей chorobie nabarżię choruje: ktemu że do nie
go iako do floaki descensi zewsiad ida: y wten czas kiedy
by ratunek odnieść/ trawic a obciążonemu pracowac ka
zac/ niemala zawada. Niechże tedy nie będzie tam tego
piwa/ gdyż nigdy na świecie niepija wiecey/ niżli sę chce
iedno w nas: a w chorobie tей co potym: Nic y po tych
sacculach: bo pot sam z dobry woleý/ jeśli dziś nie przyy
dzie/ drugi raz nie chybi: w tym pocie godzinie albo dwie
spać mu dopuścić może/ dla tego/ że sen z pracy barzo
posila człowieka: ktemu ciepło przyrodzone do wnetrza
obraca/ które iako już dobrze wiemy/ gdzie sę obróci/ tam
sobie nawietzy ratunek dawa: a na ten czas zastawszy
plugastw we wnetrze dosyć/ czuic też merkurysa/ któ
ry im droge otwiera/ latwiey ich do skóry potamy pope
dzi: które to poty bywaia wiece tak wielkie/ że pod pach
mi iako strumieniem nieczystosc idzie. W tym martyr nie
chay leży stronić: bo y kiedy z vryna mu potrzeba/ aby
retu nie wymował/ a nakrycia wchylając z siebie/ nie o

V iij

żebiał/

158. Przymiotu ksiąg pierwszych

sielbiał/ ale leżał co być może naspołkownię: każą dudy
aby leżał w tym co nadłuzę / a potów sobie nieprzery-
wał/ poczym nie: godzin dwie trzy namiecy poleżec do-
syc: bo choć on wstanie/ y poty otrze/ przedsie siedziaci/
chodzaci/ w izbie ciepłej y proznować nie każe / ale zawa-
żdy potów pobudzać będzie / tedy niechay sobie gwałtu
długim leżeniem/ ani wielkim nakryciem nieczyni: owsem
niechay wolno byle w cieple leżał/ głowę y pierśi tak opą-
trzywszy/ aby iey masec ta przemierzła nie dosięgła/ acz iá
to wszystkie gwałtowne a zbytne operacye ciężkie są / tak
pot iesli zbytne będzie/ to nam okaże/ że ciáło źle wykur-
gowané było: a plugastwa co grubšie przy stawách zo-
stawiały: o iáko miazanie nie wczesne pokaze! y wiążąc
wiec głowę dudy iáka podwija / aby y czysta była / y
śnadź mnię bolála: ale niechay to zdrowie iego w ciebie
wprosi / nie wiąż iedno wini: bo wiąża w inszych choro-
bach bólaca głowę / aby do nię dymy z ciáła niešły / ale
tu trzeba aby była wolna/ aby y merkuryus gózie chce cho-
dził/ y z nię iáko z fontany wszystkie fluxów żyłami y ar-
teryami / y meaty zastómieni/ co iedno jest plugastw/ ná-
dół pedził: bo która frńca jest/ coby po watrobie wto-
rym stapieniem w opiek swóy głowy nie wzięła: wiec
wiązaniem powściągnawšy tam tych rzeczy/ drugim al-
bo trzecim miazaniem / tak ie zastanowiem / że wnet w
podniebiu/ albo w nosie/ albo w oczách/ albo w uszu/ albo
w pierśiach imprese a škóde niemála y znaczna uczynia:
a tego lekarstwa takię / to być napięrowsia pociechámá/
kiedy powoli wszystkie plugastwa odchodzą. Gwałtem te-
dy nie nie poczynac / owsem wolno ciáło miazac / mnię
pięrowsy niż wtóry raz / wtóry niż trzeci ie miazac: tho
jest/ tak masec dogodzić / iáko by y merkuryus / y ole-
ków goracych w rązie pięrowsym/ niż w inszych/ iesli tego
potrzebá wkaże/ było: bo iesli ná to przyzwolit/ że to ná-
nas trudno osadzić/ wiele go która ciáło wytrwac ma/

Difficilis miazanie

coć sye

Miazanie.

159.

coć sye zda/ kiedy trocha namiazawšy/ natura to z siebie
co była powinna uczyni / a tyby iá nie posłusina być ro-
zumieiac/ zuchwałę miazat/ iáko by iey niepraw został:
y do czego by iá przywiódł: iáko gdy owo gościá mas/
a náń wielka fláse winá nágotuies / a on y w kwarcie
ma dosyc: czyliby mu chciał y ná onym swiecie sye zec
nie spełnił xprominac: Tak natury rozmaicie sye do cho-
rób takze y do lekarstw máia: popadlić sobie bili Wto-
ry y Frńczowic od Hispánów wiazawšy/ miásto picia
inszego dzewo w miazaniu dáwać / chce lekarstwo z le-
karstwem laczyc / a tym rychlę frńce wyspedzaiac plus-
gastw z merkuryusem zaraz popedzić: ale ludziem ná-
wym potym málo: abyć to źle: wiec nie: gdyż dzewo
jest rzecz posilaiaca/ y własność przeciwo chorobie máia-
ca/ y iesicze taká/ która sińak iáko insie picie uczynić mo-
że: w nas dobre pivo/ byle takie obrac / coby głowy nie
wpoilo/ a żoladek nie obciążylo: bo iesli praca nie máia
baczym merkuryusá wstielznac / a potrzebie accommo-
dowac. nie mnięsia jest dieta chorego contentowac / a
by prze głód / albo pragnienie nie osłabiał / a natury so-
bie ná potym nie zwatlił: gdyż w tam tym goracu pra-
gnienie zbytne bywa/ za którym dac sye zimno bázro/ al-
bo silá napić piva/ a co inszego iedno albo żoladek zepso-
wac/ albo watrobe oziebic/ a o puchline przywieść/ albo
przed czasem smierci uczynić/ by to było. Wzwiódšy te-
dy tego mártira z loża/ godzinę poleżeniu do vspokoiez-
nia serca mu dawšy/ polewke mu winna/ albo piva po-
dwu żółtku / z trocha sáfianu / y muskatowego kwia-
tu/ nie słono / rzadczey z cukrem przynieść: bo gdyteby
była słona/ bızuchby mu gryzła / y pragnienie uczyniła:
a cukier żoladek otrze / y bázręy posili. nie dac mu téz
kwáśno/ bo by to bázro škodziło: albo niechay będzie z
kápłóná/ z koropátwy/ albo z ciełciny contus: bo iž ma-
zeby powatłone/ trudno iemi žuic do ostátka nie zwa-

alicich

tlie ich : tedy inŝemi potráwánni báwíc ŝy mieyŝcá po-
dobno nie bedzie/tylko ta jedna ŝe contentuie za grzech
wzdychać/ pić niechay nie wiecey proŝi niŝ przyŝto/ y to
tylko w obiad : gdyŝ aby ŝe żoładek zawarł/ y w inŝych
chorobách potrzeba/ á wtęy ieŝcie barŝiey. Tam aby nie
ŝpał/ y ŝługá y bába co go przyglada ma pilnować : gdyŝ
doŝyć ŝpał leŝac w poćie/ á teŝ noc nadnidŝie/ do tego ná
ŝnadnieyŝa : popádl to ŝobie owi/ co im niŝ przyŝto wice-
cę wolno/ aby tam goŝci/ niedáiac co czyniá znáć/ pro-
ŝili : á muzyká/ grámi/ bieŝiadami/ przed ŝobá izbe wy-
kádŝiwŝy báwíc kázali : tego dopuŝczáć nigdy nie trze-
ba : gdyŝ to lękarŝtvo/ tak mieŝkánia y czaŝu ŝwego po-
trzebuie / ŝe nie inŝego przy ŝobie ani myŝlić / nie tylko
czynić nie dopuŝci : w tym y namnieyŝy wiátr záoárdŝi
mu : á ná piáć / albo gráiac iáko pátrzáć ma : gdyŝ
ŝamá imáginátia/ á mocné o rzeczách bliŝich myŝlenie/
ŝilá záoárdŝi. Ktemu nie kázano wiece przedtym / kóŝu-
le białey wódziáć / ani onęy vmázánęy odmienić / á ŝ do-
wŝt przyŝto / á przeŝtánia czaŝ ŝy pokázal : á tam iá-
ko ŝiedziéć ma : ba y ieŝcie y to czyniá / ŝe taki nágo-
ŝiáda/ dni té wŝytki mázania : á to niedla czego iedno
dla tego/ aby máŝci nie otárl. proŝe/ czemu dla káŝtá
máŝci ma w plugáŝtwie takim ŝy trápić : á otrze ŝe tá/
maŝ iutro druga/ á niechay ono otárcić zá ieden odpoczy-
nek bedzie / gdyŝ wpracowánemu albo zemdlonému / to
czynim/ ŝe wnet máŝci ociéramy/ albo winem ciepłym o-
plótkuiemy/ aby tak y máŝc zęŝlá/ y miáŝto Epithemátá
z winá poŝilek był / á kóŝulá do tego białá. zá poŝilek
dáymy w tym wolnoŝci niŝ bywáło wiecey/ wŝátkóŝ nie
do záŝkódzenia / gdyŝ w prawódŝie námázany ma mieć ná
ŝobie máŝc/ y tak ŝpókoiem ŝiedziéć / aby rełomá ŝnadŝ
y iedzac mieruŝal : bo iákomci to w dziewie niŝ wŝpomi-
nal / ŝe kárty które owo wiece dla nieŝpánia po obiedŝie
gráia/ częŝtym dawániem do reku ŝluxy przywodŝa : w

mázaniu

mázaniu góŝie ŝy zá merkuriiŝem wŝytki/ ŝtáwy rozŝo-
cá/ co rozumieŝ aby w ŝie ŝluxów wpuŝcié niemiaty :
niechay tedy ani bieŝiad/ ani gier nierwidŝi/ ani ŝnadŝ po-
izbie nie potrzebnie chodŝi/ ále ŝpókoyny máŝc ná ŝobie
máiac leŝy albo ŝiedŝi/ głowy ani ŝercá fráŝunkiem nie-
trwoŝac : bo ieŝli góŝie/ tedyby ie tam barŝo przedŝo zro-
bił/ y ná potym wiece nie powrócił. Dla czego y to po-
mnieć nie záoárdŝi/ abyŝmy takim lękarŝtwem melánte-
lŝów/ gniewliwych/ albo owych/ co cordiaké á wielkie
ŝercá dŝenie miéroia/ nie báwili : bo go y niewytrwáia/
y góŝieby wytrwáli poŝytecznie niezáywia : háydułowi
podobného / albo desperatá w to lękarŝtvo wprawuy-
my/ któŝy ani ŝercá/ ani głowy tym nieŝtrwoŝy/ owŝem
w mázaniu/ confectu żadného do poŝilku nie popyta : á
le dla ŝlabŝych aby były pogotowi confecty y morŝelle/
pilno trzeba. náŝy winá wiece albo málmázyey we młdo-
ŝci nábarŝiey woláia : ále niechay cie iego choroba o to
wproŝi/ abyŝ go co namniey dał : bo y oné káiny / co
im zwyczáyne/ á nie inŝego nie piáia/ ná ten czaŝ go bar-
ŝo brónia : gdyŝ do zębów przyciágnąć co moŝe : á náŝy
nieczego pomálu nie vmieia : Ale gdy iuŝ do wŝt przyydeŝ/
á phlegmá ŝy odpráwi/ wten czaŝ wino potroŝe pić dáć
niezáoárdŝi : á w chorobie málmázyey troŝke wypić/ albo
z chlebem zięŝ pozwolono. dawáiac wprawódŝie y wodę
ti cynámonowęy dla młdoŝci kęs/ ále ma być barŝo wol-
ná : náđ któŝe ieŝli ŝy iey kto przed tym pić zuczyl/ coby
lepiŝego było niemiem/ á zwołęzáz do picia : nie mówie
o owey / co mocna ieŝt iáko gorzáłká : ále co cynámonu
wiecey trzy / we dwu kwart wody w kónwi zálecioney
wárza : głowy nie zápáli/ żoładek y ŝerce poŝili. Wiece
czera takáŝ teŝ iáko obiad w niego bedzie/ chyba izby żół-
tków ze dwá iálowych do tego przyczynil : á iŝ Włóŝy
panátelle á po náŝemu grámátke wŝedy záleccia/ my iey
teŝ z żadného chorého reŝeŝtru nie wypisuyemy : gdyŝ káŝ

x

dému

Botol: C. 23.

kšiąg ięśli sie cristęga bzydza/któaby co naprostŝa/zpole
 wti kaptónięy/albo zwiná/albo zpiwá czarnęgo/zmiod-
 tciem różanym albo siótkowym iuleptiem / á z oliwá być
 miała : bo gđzieby sę plugaŝtwa do wst bázro gwałtem
 obróciły/ tam nie tylko stolce nie beda/ale wiec gárdlo y
 pierśi wielki gwałt cięrpizac / człowięk wniebŝpieczeni-
 ŝtwo wioda : iŝ / albo sę zádusza / albo bázro słabieiac/
 zeby tráci/y o inŝe przypadki gorŝe przychodŝi. przeto pi-
 lullami to odwiáćac / aby gwałtowna phlegmá gárdla
 nie zátkała/ którey to abyŝmy hánować á wŝciagáć nie
 li/ nie tego wczym : ale gđzieby to bázro gwałtownie być
 miało/wten czas dŝoę inŝa naturze wkázuiać/owęęŝmy
 rárować powinni : bo ięst to rzecz iákoby powinna/ aby
 ŝ do dŝoę wietŝych / plugaŝtwa co grubŝych popadzał : á
 iŝ wietŝey niemaŝ náđ te/co dolem/albo wŝty góga/zwyk-
 tedy obracáć : wŝatŝ wŝty narádniey : gđŝ tam y z gło-
 wy y z pierŝi meat ięst nablisŝy / do którego ŝ przez ŝtá-
 wy wŝarty iákto w izbie do oŝná ptał leci / y z soba plu-
 gaŝtwa prowadŝi : czego rárować co rychley trzebá : w
 ŝtáwiecznie w wŝtá czerwonych zlotych kšilko / albo pier-
 ŝcien iákto kłádac : z którym to zlotem/iŝ ŝ ma nieprzyiaŝni
 przyrodzoná/ náŝ sę rzuci á do niego przylnawŝy / dŝia-
 ŝa opuŝciza : tam ty zлото ono wyymuiac / ná wegla co
 raz kłáć/ ŝe sę ŝ wykurzy/y z nowu co raz w wŝtá/abyŝy
 y ŝtámtad wyciagal. á iŝ zeby bázro sę rozruŝały / á do
 roypádnienia nágotowáły/ gárgáryŝnem co gđŝiná ciez-
 płym/ plóćac káŝ/ aby sę y phlegmá wywodŝila/ y dŝia-
 ŝa twiérđzac / zeby cáłé zoŝtawily : á gárgáryŝnu wŝywo
 piérwey leŝcięgo / potym mocnięęŝego / wedle przypad-
 ków. oleieŝ z siárki (który nieŝináŝac siárke/ ále z ięy dŝy-
 mu kiedy iá pala sę czyni) bázro záłécáia do zębów : ale
 rzecz to mocna : mlékem ie plóćac ciepłym ocukrowa-
 wŝy / albo tych rzeczy co do gárgáryŝnu iákto mel roŝa-
 tum/ syrop de roŝis ŝiccis/ murtinus/rob de ribes/diamo-

rum/

rum/przydawŝy/bedŝie dobrze. á gđzieby wiec gwałtem
 wielkim ropá/ albo phlegmá/ tam ŝtad sę puŝcila/ á zá-
 dusić chciáta : nie ná gárgáryŝny takie ani ná pillulke nie
 bacŝe/ bánti ná plecách suché przez rzeŝania/ czáŝem y z
 rzeŝaniem ŝtawiaia. co ięŝliby ięŝe nie pomoglo/ á gwał-
 townych deŝcensów nie hánowáło/ ŝáruche z ŝtawów co
 rychley y zmieyŝe gđzieby bylá/ociéráia : á té mieyŝcá wi-
 nem czerwonym ięŝli ięst albo prostym/ rumien y róŝa w
 nim moczac/ fomentuia : tedy sę y ciáło poŝili/ y furya
 tak bázro ŝtoddliwa mercuryŝowa powŝciagnie : które
 to iákto znáglá bázro pobudŝić/ták przedko záŝtanowić zá-
 wŝdy bywa ŝle. Ták ięŝli sę biegunká rzuci / albo sę w
 kŝwáwa obróci/zabięgáć trzebá poprzeŝtaniem mázania :
 y takŝe oplóćaniem máŝci/ z winá albo z wody z ŝiolni w
 czynioná decoctia/ mázac ŝywot oleo roŝato/mirtino/ ne-
 nufáryno / vnguento populco/ emplastro santalino/ co-
 mitiŝŝe : do nich przydawáiac de absintio / anetini cha-
 momilli/ potym cryŝtęre/ z mléká piérwey/ z cukrem albo
 z miodem różanym / y z otrebami : potym głowe y nogi
 cielecé wáŝzac/ z polewki/ róŝey czerwoney przykłádaiac/
 z témisŝ oleykami ciepło wlewać : gđŝ taki ŝlux ięst báz-
 zo ŝtoddliwy/ ięŝli bázro cieceŝe/ á nie mnięy ięŝli zrázu ŝtá-
 nie : ięŝli cieceŝe ze kŝwia / á ŝtánac rychlo nie moŝe / ciáło
 wyŝuŝy / zemdli/ y goraczka práwie suchotná zabija : ięŝli
 ŝtanie opuchlina dotráci. przeto mázŝe ŝ wmiárkować/
 ŝily im mártýrowi nie odiać/ ani go w ŝaden ŝly przypa-
 dek wpedŝić/ w ciele go niezoŝtawić / ŝadnéy częŝci ciáła
 nie ŝgwałcić/ dięta nie wystápić/ naboŝnégo/ wczoné-
 go/ y pilnégo bedŝie hárowiérzá rzecz : który to przed oczy-
 ma nieć ma / ŝe ŝ iákto bázro iádowity / nie wmié iedno
 bázro záŝtoddŝić/ á pomoc iedno tylko z przygody/y to le-
 dwo dŝieŝiatému : acz wiemy ŝe prze wielkie sę z nim ŝpo-
 ŝolitowánie / y z inŝych miar dáwać sę go wáŝa / iákto
 ów w prochu co go turbit minerale názwáli / albo ów co

go wpa

Maŝatra: 4.

Cap: 4.

tym na części sye ciała przednieysze oglądać trzeba / nie po hayductu / postrzelioſzy ſieć / ale z taką obroną / co by correctura przydane nie niezgwałciły / owſem nature vmocniły. oleyki tedy / gummata / y inſe co wedle potrzeby kładziemy złość mercuryſowe hamować / a ciało poſilac beda : za czym choroba ſnadniey wyniſć muſi. A iż też ci co te vnguenty wſtegiach ſwych opisuia / na nie ſkapi ſa / y iedno ich vney kilko y mnię czasem gotuia / tobie tego przypilić potrzeba / abyſ go tyle miał / co by przez ten czas póki ſye mątyr mąże doſtateczyćci mogli : bo na dzień ieden / nie kilko / ale kilkonacie vney / na ciało wſyſtko mało : przeto / ieſli ſye z tych kthoria co ſa małe maſe zdarzy / abyſ ię więcej miał omniażać / descriptia ſobie vczyni. A ia z cudzych przebrańſec vkażawſzy / do ſwoich w Księgach wtórych w mieyſcach na leżących przyſtapię / na koniec ſye na to ſchowawſzy / abyſm ci ingredientia te co w maſe te wchodzą / w którym ſtopniu / y iakiey wlaſnoſci ſa oſacować.

Borgantiij.

R. Mercurij extincti 3 iij / ſalis armoniaci 3 j / baccarum lauri 3 j aque vite 3 j s / thuris / lithargiri ana 3 ij / arungie porci q s / miſce fiat vngt. Dugi.

R. Mercurij extincti / ſulphuris vini / thuris / lithargiri ana partes aequales / terantur omnia / et ponantur in forti aceto / et iterum bene exiccata / terantur super lapidem cum olei roſati q s. fiat vng. Dugi ieſze tegoż.

R. Cinnabaris / picis grece ana 3 ij / ſucci albi 3 j / arungie porci 3 ij / mercurij extincti / ſalis communis ana 3 s / terantur diu super lapidem : fiat vng.

Ieſze tegoż. R. Radicum calami aromatici / zedoariae / radicis mente / ana 3 s / baccarum lauri 3 ij / mercurij 3 ij / oleum laurini / roſati ana q s. fiat vng.

Item tegoż. R. Ceruſe / lithargiri ana 3 s / ſanguinis draconis / mirre / maſticis / olibani / a 3 ij / camphore 3 j / mercurij extincti 3 iij / arungie porci / olei laurini / olei

communis

communis a 3 s / fiat vng. R. medulle vſine / arungie porci veteris / ſalis communis / ſloris calcis / mercurij extincti / a partes aequales / fiat vng.

R. Arungie porci masculi 3 viij / arungie anatis 3 j / aque vite 3 s / mercurij extincti 3 iij / ceruſe 3 ij / lithargiri 3 viij / thuris / maſticis a 3 s / aluminis vſti 3 ij / s a fiat vng. R. Mercurij 3 s / butiri / aut arungie porci / q s m. f. vng.

R. Mercurij 3 iij / ſublimati 3 ij / mellis roſati 3 s diu s a agitatis / adde butiri 3 j m. f. vng. R. Mercurij extincti / lithargiri / butiri ana 3 iij / ſublimati 3 j / s a m. f. vng.

R. Mercurij 3 iij / ſtiracis liquidi / theriace ana 3 s / m. fiat vng.

Petronij.

Patrzmy iako to ſa vnguenty małe / ale barzo dobre : ktorych ieſli więcej miec bedzieſ chcial / iakoć powiedam trzy albo cztery razy więcej z małej descriptiey vczynić ci bedzie wolno : Ale podźmy do wietſzych.

R. arungie porci liquefacte 3 j / oleum chamomelini / anetini ana 3 j / laurini / maſticis ana 3 j / ſtiracis liquide 3 j / radicis enule / aliquant conquassate / radicis ebuli / a 3 iij / ſchinanti / ſteccados / ana 3 ij / euphorbi piſti 3 s / vini odorati 3 s / bulliant omnia ſimul ad conſumptionem vini / et colentur. Cui colature adde lithargiri auri 3 viij / thuris / maſticis / ana 3 viij : reſine pini 3 j s / terebinthine clare 3 j / mercurij extincti 3 iij / cere albe 3 j s / s a f. vng.

Ioan: de vigo.

R. Arungie porci liquefacte 3 j / vnguenti reſolutini / ſantalini ana 3 ij / mercurij liquefacti / ſucco li monum 3 j s / theriace 3 s / lithargiri / thuris / minij ana 3 s / mirre 3 ij / olei ſalicis 3 s / olei marciati 3 s / f. vng. s a.

Alois: Lobera.

R. vnguentum Martiati / agrippe / aragonis / dealtea / ana 3 j / thuris / maſticis ana 3 s / ſaxifragie / euphorbij / ana 3 ij / oleum liliorum / laurini ana 3 j / minij 3 s / vngti ſandalini 3 j / theriace veteris 3 viij / arungie porci inſulſe aceto ſepius lote 3 iij / mercurij extincti 3 j / cineris ſar

R ij

mentore

Masza.

mentore 3 j/ stiracis 3 iij/ m s a f. vng.

R. Arungie munde per setonem colate lb ij/ mercurij lb j/ olibani 3 iij/ ceruse 3 ij/ lithare 3 j in mortario lapideo s a misce/ f. vng. A iest v niego ten vnguent iako inszych wszytkich fundament / do ktorého to co mu wedle potrzeby sye podoba przydawa: bo iz & tyle wlozyl y sadla/ inz do niego correctiwá to co chce/ róznych przydac moze / á iako wieś ze rózny m czesciam ciatá / rózne rzeczy sluzá/ tak wszytki do mercurysá/ á do sadla przydane byc moga.

R. Arungie porci 3 iij/ mercurij 3 ij/ olibani 3 j/ olei uniperi 3 x/ aque vite 3 j/ s a m. f. vng.

R. Arungie porcini/ galline/ anatis/ ana 3 vj/ mercurij 3 v/ olei liliorl alborl/ rosati/ laurini/ ana 3 j/ olibani/ masticeis/ mirre ana 3 s/ saluie/ stecados ana 3 vj/ lithare auri 3 j/ vng de altea 3 ij/ aque vite 3 j/ m. fiat vng. s a. Albo R. Macis/ cynamomi/ gariophili/ ana 3 s/ granore paradisi 3 iij/ rosare rubial/ corticis cytri/ ana 3 v/ nuces muscatas n° iij/ confusa infundantur in aqua fontis/ per diem nalem / post adde lb v arungie porci/ bulliat ad consumptl aque huius/ deinde ex colatura cape dictę arungie lib: duas/ mercurij extincti 3 vj/ olibani 3 ij/ ceruse/ lithargiri ana 3 j s/ stecados mirre ana 3 s in fine moschi oleo rosato dissoluti 3 j/ f. vng. R. Arungie porci 3 v/ olei laurini/ cere munde/ thuris/ masticeis/ ana 3 ij/ salis communis 3 iij/ succore plantaginis/ fumiterre ana 3 iij/ bulliant donec liquefiant/ perfecta coctione/ cum pulueribus s a: deinceps adde ab igne semotis/ mercurij/ saluia et oleo laurino mortificati 3 ij s/ m. s a/ f. vng.

Taventini.

Draßauoli.

R. Arungie porci neque recentis neque antique lb j/ butiri recentis 3 iij/ theriace anni decimi 3 j s/ mitridati 3 j/ mercurij extincti 3 ij s/ cynamabaris 3 s/ lithargiri auri/ salis communis ana 3 j/ masticeis/ colophonie ana

3 v

3 v/ olei laurini q s m. fiat vng. s a.

Albo

R. vngti aregonis 3 vj/ butiri recens loti 3 iij/ arungie porci 3 ij/ mercurij 3 iij/ masticeis/ colophonie/ camphore/ gummi Arabici/ ana 3 iij/ olei laurini 3 ij/ mirre/ stiracis/ bdellij ana 3 vj/ s a m. f. vng. molle. albo

R. vng. aregonis 3 vj/ arungie suille/ aqua rosata lote/ butiri eadem loti ana 3 iij/ mercurij extincti 3 iij/ olei rosati/ omphacini ana 3 iij/ camphore 3 s/ bdellij/ stiracis/ mirre/ ana 3 iij/ masticeis/ gummi arabici/ colophonie/ ana 3 ij/ olei nenupharini/ 3 iij/ secundum artem/ m. fiat vng. albo

R. Vng. aregonis 3 vj/ butiri loti aqua saluie/ pinguedinis equine a 3 iij/ olei laurini/ 3 v/ mirre/ aloes/ croci/ stiracis/ bdellij ana 3 j/ masticeis/ mitridati/ theriace ana 3 s/ mercurij 3 iij/ petrolei 3 iij/ sulphuris 3 ij. m. s a/ fiat vng.

R. Arungie porci lb j/ pinguedinis galline/ butiri recentis ana 3 j/ oleore cham / liliorl ana 3 ij/ oleore laurini/ anetini ana 3 ij/ thuris/ masticeis/ mirre a 3 s/ mercurij 3 v/ terebintine aqua vite lote 3 iij/ resine pinii 3 iij/ quatuor vnguentore calidore ana 3 j/ stiracis 3 s/ aque vite 3 j/ s a/ fiat vnguentum. albo

R. Arungie porcine non salite/ neque liqueate/ butiri recentis/ arungie galline/ anatis/ ana 3 ij/ oleore chamomelini/ anetini/ ana 3 iij/ olei de spica 3 j/ mercurij in predicta arungia extincti 3 vj/ masticeis/ mirre/ iris/ dis ana 3 s/ terebintine/ in aqua vite lote 3 iij/ resine et cere parum m. s a fiat vnguentum. albo

R. quatuor vnguentore calidore ana quartarium j/ Arungie porci lb j/ oleore laurini/ anetini/ irini ana 3 ij/ olei de spica 3 j/ mercurij 3 vj/ terebintine in aqua vite lote 3 iij/ flore camomille/ puluere radiceis iridis ana 3 j/ resine et cere ana 3 ij/ m. s a fiat vng. albo

R. Arungie porci recentis 3 vj/ pinguedini galline/ anseris/ anatis/ tapi/ vrsi ana 3 j/ oleore laurini/ hiperil

2 ij

Chamo

Chalmeti.

Rondeletij.

Brocardi.

chamomilli/roſati ana 3 j ſ/ gentiane/iuę ana 3 j ſ/māſ-
ſticis/ thuris ana 3 ij/ ſalis miri 3 ij/ tartari 3 j/ ceruſę
3 iij/ vitellorę oui n° iij/ mitridati electi 3 ij ſ/ mercurij
extē 3 iij/ s a/ m. fiat vnguentum.

R. Arungię porci 3 iij/ gallinę/ anſeris/ anatis/
ana 3 ſ/ vſi/ crurę vituli ana 3 j/ mucillaginis alteę
3 iij/ maſticis/ turis ana 3 j/ croci 3 iij/ oleorę laurini/
de coſto/amigd: dulcē/ camomellini ana q s/ vitella o-
uorę n° iij/camphorę 3 ij/ mitridati 3 ſ/ mercurij 3 iij/
m. s a fiat vng. quod erit doloribus et cruſtis mirabile.

Ferrerij.

R. Arungię porci rec ētl et mundatę lb j/ butiri recen-
tis ſine ſale lb ſ/ vnguentorę de altea/ martiati/theriaceę
veteris ana 3 ij/hermodactilorę/ turbit/aristolochię ro-
tundę/ tartari rubri/ ſinziberę ana 3 ij/ mirrhę/ aloes/
ſtiracis liquide/ ladanī ana 3 ſ/ ſucci limon. olei roſa-
ti ana 3 ij/ oleorę chamomellini/lumbricorę/terebintini/
laurini/ aque vite ana 3 j/ litargiri 3 xv/ argenti viui
extincti 3 jr/ cereę q s. fiat vnguentum molle.

Petronij.

R. Arungię liquatę lb j/ butiri rectę lb ſ/ olei lauri-
ni 3 iij/ vulpini/ hiperici/ terebintini ana 3 v/ ſtiracis
liquidi/ loti cum aqua camomille et vino cretico/ 3 ij/
olei de ſulphure 3 ſ/ cinnabarę 3 j ſ/ argenti viui extin-
cti 3 v j/ ſublimati 3 j/ cereę q s. fiat vng. s a. albo

R. Argenti viui extincti/ marcasitę argentę/ ſulphu-
ris viui/ thuris/ lithargiri/ ana partes equales/ trita
cum accerimo aceto/reponantę horis 24. dein ſiccantur/
ac rursus terantę/ addendo olei roſati/ q s. fiat vng. albo

R. radice mentę/ zedoarię ana 3 ſ/ baccalauri 3 ij/ ar-
genti viui 3 iij/ olei laurini/ rutacei ana q s m. fiat vng.

R. radicem ebuli/ hedere/ dictami/ gentiane/ emuleę
brionię/ hermodactę ana Manip. j/ contundantę et in
vini maluatice lb xij/ ad partis tertię conſumpti co-
quantur/ cui adde/ maioranę/ baccaris/chamomille/ab-
ſintii/ hiperici/ lauendule/ origani/ thimi/nepete/pulegię/

calamen

calamenti ana 3 j ſ/ iterę bulliant ad dimidię conſumi-
ptionem/ ſub ſinem addendo primule vert ana 3 j/ pau-
lulum recocta colentur/ quibus prelo expreſſis adde/ o-
leorę chamomil: hiperici/ coſtini ana 3 j ſ/ terebintini
lb ſ/ reſinę pineę 3 iij/ bulliant ad perfectam vini con-
ſumptionem/ ab igne remotis adde croci 3 ij/ cinamoni/
calami aromatici/ ligni aloes/ ſtiracis calamitę/ lada-
ni/ benzuin ana 3 j/ cinnabaris 3 j/ mercurij extincti
lb ſ/ ſublimati 3 iij/ arungię porcine lb j/ cereę q s miſce
s a. fiat vng. R. Arungię porcine purgate/
et abſque igne colatę/ lb ij/ mercurij lb j/ olibani 3 iij/ ce-
ruſę 3 ij/ lithargi: 3 j/ m. s a fiat vng. molle. albo

R. Arungię porci/ vſi/ pinguedinis gallinę/ ana 3 iij/
oleorę liliorę/ laurini ana 3 ij/ mercurij extincti 3 vj/
pinguedinis non linquentur/ ſ in mortario terantę: poſt
adde argenti viuum extinctę/ mox thuris/maſticis mir-
rhę/ ammoniaci/ ſtiracis/ ſalvię/ ſteccades/ lithargiri/
ceruſę ana 3 ſ/ fiat vnguentum s a/

Oto tedy vnguentów kilkonacie mieć bedziem/ któ-
rych ludźie w onych kráiach/ gdzie rozumem ſye báz-
wia/ ſzczesliwie vzywáli. A iż ſz ieden od drugiego róż-
né/ y różnie (do różnych przypadków) przypawione/
pilnoſci/ a roſsadę dobrego potrzebować ſye zdadza:
bo ktoby iednego za drugiego/ to ieſt/ nie tam gdzie iego
właſnoſć droge pokazuje vzywál/ bładby nie maly vczyni-
ł. przeto compositia wſytkę dobrze obaczmyſy/ dłu-
go ſye tym rzeczam/ co w nie w chodza przypátrować/ a
każde ingrediens exáminuicę potrzeba: tedy/ y chorému
rátunek/ y ſobie pocieche/ z ſława y z pożytkiem otrzy-
mamy: właſnym vngwentem/ na pewną chorobe máz-
zac chorego. Ale iakós ſłyſzał/ że częſte vzywánia mer-
curyſká tych co ſye w niem załocháli/ y do inſzego ſpo-
sobu mázánia ſwym dowcipem go podali/ Emplaſtry
albo ceroty/ z ktorými iáwnie chodzieć/ a mnię ſye wia-

tru ſtrzedz

tru strzédz Kazali / nie złe też nam opisane dawają: bo
prawie też ingredientia y także francy służące w nich
mieć chcieli.

R. Arungie porci 3 rj / mercurij 3 viij / stiracis / the-
riace ana 3 j / cum cere et resine pini q s / f cerot.

R. Mercurij 3 iiij / pinguedinis anseris 3 vj / gumini
Arabici / mastiches colophonie ana 3 ij / camphore 3 j /
mucillaginis psilij 3 j / olei rosati / ompharini / cere / re-
sine pini / ana q s m. s a / fiat cerotum.

R. Oleore chamomelini / anetini / de spica / de lilio
ana 3 ij / olei de croco 3 j / pinguedinis porci lb j / pingued:
vituli lb s / euphorbij 3 v / thuris 3 r / olei laurini 3 j s /
pingued: vipere 3 ij s / ranarum viventium n° vj / lumbrici
cori lotore / cum vino 3 iiij s / succi radice ebuli / ennule
ana 3 ij / schinanti / stecados / matricarie ana M j / vi-
ni odorati lb ij / bulliant omnia ad consumptum: vini / co-
lentur / colature addatur lithargiri auri lb j / terebintine
3 ij / cere albe q s / s a / fiat cerotum / addendo in fine
storace liquide 3 j s / agitetur baculo / donec eferuescat:
post addatur mercurij extincti 3 iiij / iterum agitando do-
nec incorporentur / et deducantur in formam sparadrapum.

R. Emplastri diachili magni / emplastri de ranis
ana 3 viij / triafarmaci 3 iiij / oleore de lateribus / de
spica / aque vite / theriace / mastice / thuris / stiracis li-
quide ana 3 j / mirrhe / aloes / ladanii / ammoniaci / saga-
peni / bdellij / galbani ana 3 s / radice iridis / aristolochiarum
hermod: baccarum lauri / ciperi / ana 3 iiij / mercurij / succo
limonum extincti 3 viij / cinnabaris 3 ij / sublimati 3 s /
cere q s m. fiat emplastrum vel cum terebintine q s. ce-
rotum / albo chesli z nimi nazywać sparadrapum.

R. Arungie porcine / mundate a pelliculis per setos
nem colate / mercurij ana lb j s / incorporentur cum pi-
stello in mortario / in fine adde thuris / pulverisati 3 vj /
lithargiri / ceruse / ana 3 ij s / fiat in mortario perfecta

incorpora

incorporatio. Deinde R. Serapini / ammoniaci / ana
3 viij / resine pini / terebintine ana 3 r / dissoluantur in a-
qua ardenti / ad ignem ut fiat solidum / ita ut ponendo
vnam guttam super lapidem frigidum / sit frangibilis /
et tunc dimitte infrigidari / semper agitando cum bacu-
lo / et cum fuerit usque ad tepiditatem / adde suprascri-
ptum unguentum / factum in mortario / semper agitan-
donec perfecte incorporetur : postea adde in fine cere
albe 3 iiij / paulatim agitando / et in fine pulverisati de
super lithargiri 3 vj / bene incorporando. fac magdale-
ones / seruentur pro usu.

Ten cerot zaleca bázso Mássá / że y bóle odéymnie /
ytwardé guzy miękczy / y smrodliwé wzody leczy / mięk-
czac / czyszczac / napelniajac / y do zafuszenia przywodzac /
kladac go iako plaster / na takowé miejscu. A ieslibysmy
chcieli wszytkiego ciała im ratowac / a do wyrzucenia plu-
gastw / iako mazaniem przywieść / stawy wszytki iem o-
blożyć / a co dzień trzeci / albo czwarty odnawiajac / do
tad póki potrzeba (przy dobrej diecie ciała przedtym prze-
purgowanyszy) nosiac : wszakoz nigdy nie zabaczywszy /
że tam iest mercurys : bo inszych lekarstw kiedy używa-
choć przez wsta / choć przyłożywszy / zabaczyć podobno
na czas patient może: ale o tym niechay pomni / iż kiedy-
by sye śanować / a ostróźnie w niem sprawować niemiął /
o wielki przypadek albo zdrowia włomek przysc może.
przeto iesli z flastrami coś wiecéy niż w mazaniu swobo-
dy dają / niebierzmy iey iedno tyle / co by zdrowiu y téy ma-
ści służyć mogło / na oko widzac / że w niéy mercurys y
ingredientia / co y w izdebcanéy nie różné / iedno że ora-
co ia maza miękka / a ta co ia na flastry kładą / (dla te-
go aby sye flastru lepiéy trzymala) twárda. A iesli me-
dicowi wszytká iego dzielność na tym należy / aby chore-
go złe zdrowie a siłę obaczywszy lekarstwo którym go ra-
towac chce dobrze wpatrzył y wybaczył / a w tym ingre-

3

dentia

Trac. 4. li. 4.

De rōne med.

dientia tego examinoval/ a v siebie wważył iako pilniey
to będzie bawierzowi uczynić trzeba: Który iesli nie sam
z siebie/oto od nas nie raz że iest iad słysząc/ aby im nie za-
bił/ albo wždy przynamniey nie obraził wprzemyśle myśle-
nia/ wnguentu przez rozmyślu nie używając: gdyż każdy
w którym z skóre by była y zubza/ przedzi/ zgryzie/ y zwier-
ci/ a iesli wchodzi sublimatum/ marcasita/ cynobz/ Lu-
phorbium/ elaterium/ oleum sulphur/ petroleum/ de las-
teribus/ aqua uite/ albo alchimistow elixiri/ tym niewiem
by iakie correctiua dawal/ trudno ie hamować: aczci po-
mnie com nie dawno mówił wedle regul nasych/ że le-
karstwo gorące w czwartym stopniu/ wstąpić może dwu
prze correctiua/ nie o tych tam mówiono/ Które iad w
sobie nie odpędzony mają: bo agarik/ scamonea/ elate-
rium/ hermodactili/ veratrl/ rē. sąc to przez sie rzeczy
złe y iadowite/ y Ktoby ich używał samych/ nie bierzoby
zdrowiu pomógł/ ale correctiua im dawasz/ lekarstwem
sa tak umiarkowanym/ aby z natura nasya zgodę iaka być
może miały: alec sublimatum/ precipitatum/ cynobz/
arsenic/ auripigment/ y inse/ a co za correctiua przypuszczę/
aby nie gryzły z owowidziś kiedy cauterisować chcec po-
łożem corrosiwy albo lapidem infernalem/ albo cantha-
rides/ a przydamy do tego przy terpetinie/ albo ciassicie o-
pium/ aby ból odiele/ ożebie ono/ tak/ że y ciálu czucie
odéymie/ ale cantarydom/ albo corrosiwie aza to odéy-
mie aby nie gryzła: tóż własnio o tych masciach/ y o fla-
strach rozumieymy proste/ iż bys ty naywieccy correcti-
u używal/ przed sie złe y iadowite beda: wszakóż wedle da-
wnych decretow/ gdzie to yndezey być nie może/ iedno
mazać/ co do narownieyszych a miarkowanyszych sye ma-
ści wcielamy: niekwapiac sye do tych tak mocnych/ chy-
ba iżby do razow tilko mazać/ masę ta wolna ratować/
a dobyć nie mogła: to iest/ iżby martie miał nature vo-
pominę/ guzy twarde/ skóre (podobno y rozum) barzo za-

warta

Ex gentili in
Cano. 5.

Chal. in carbū.

warta. A iż ci nie swoich zrazu dawam / wierze że ten
który nieumieiac sam nie / medzyszym zayrzec zwyki / za-
zle to miec będzie: ale ta bys mnie wieccy y moim recep-
tam niż tym ludziam uczonym/ od których wysly/ wfa/
mialcibym barzicy za złe: wiedzac że w takowym trā-
cie tilko samey experientiey (wszakóż przy ratiach na ro-
zumie fundowaney) trzeba wiare dawac: a iako ci lu-
dzie uczeni nierostydali sye ieden od drugiego / iednychze
recept przepisowac/ a imi swe księgi zamilezarosy auto-
row od których wysly wdawac/ tak ia też niegasta sobie za-
kradziez nie przyczytam/ tu ie wpisarosy/ a czyieby byly
przypisarosy: dziwniac sye owemu że Joannis de Vigo/
a przed nim Mesuego recepte / wyslyscy prawie / troške
doses odmieniosy / a dudy od slowa do slowa przepi-
sali: potym Sauentyna/ potym Massy: czemu? iż przed
nimi byli a experientia że to bylo dobrze doświadczyli.
Petronius co iest czasu tego w Rzymie przednieysy y v-
czensy praetyl/ mało nie ty wyslyki co tu pise miedzy
swe položyl: lekce taki chlebow/ co lada czemu przy-
ganiata saeunek wazac/ a pomniac/ że y ci co przed nim
o mazaniu pisali/ od Mesuego y od Auicenny to co fran-
ce nieznali/ a ci ieszcze od pierrosych przez rece wziali/
mercurysa y tey masci na złe frosty
opisanie.

Ex antidota.

3 4

Effectu

Z mázania do vŝt przy- pędzenie.

Sectu a końca mázania nigdy lep-
szego prości niezwykły czekać barwie-
rze/ iedno kiedy do vŝt przyydzie/ y to
co my złością iadu mercuryŝorowę/
to oni oto pożytkiem nazwali: kiedy
ŝyć plwanię/ dźiaŝł odetosć/ zebów
ŝłabosć/ y inŝe przypadki w głowie
poŝaza: które to iako ŝa ŝkodliwe tak napyérwŝy ratun-
tu woląia: poniewaŝ flury one przedkie/ gwałtem ŝyć
rzucą/ a mało nie reŝtem zaráz groŝa: co nie tylko w
mázaniu/ ale w inŝych gđzie ŝyć to poŝaze chorobách/
rzecz ŝkodliwa być widzimy/ gdy deŝcensy aż do gárdła
ŝpadŝy zápalenie albo ŝpredką wzody iakie uczynia: iá-
ko owo bywáia ŝquinantie/ w gárdle/ w vŝciech/ po-
ŝtronách/ albo głebiey iezyczką/ bywa iezyká zápalenie/
opuchnienie/ oŝłabienie/ powietrza ruŝenie/ zranienie/ o-
froŝtawienie/ owzodzenie/ owo co ŝaba zowiem/ takŝe
dźiaŝł/ podniebia/ zebów/ iako wiele vtrapienia bywa/
to wŝyŝcy wiedza/ poniewaŝ w vŝciech być nie moŝe tak
ŝłego/ czego by częŝć zebý niemáła ciérpieć nie musiáły/
przyeto ŝe ŝa błonka ŝubtelna vwinione/ y ná ŝylách záŝa-
dzone ŝuchych/ które to od mozgu/ y od paciérzów kár-
kowych idac/ nioŝa z ŝoba bárzo ŝnaczne czucie/ nie tyl-
ko zebów z dźiaŝłami/ ale ŝnadŝ wŝytkiey głowy/ częŝcia
ŝpólne. takŝe dźiaŝłá/ ácz boléc tak oŝtro nie zwykły/ ale
w ŝie wilgotnoŝci ŝitá brać záwzdy muŝa: przyeto ŝe ŝa
iako gębka miekkie/ a do obraŝenia káŝdego przedkie/ co
owo láda ŝpilka albo piórko wnet rozdraŝni: a to czyni
złość a pełnoŝć humorów ŝłych/ które y częŝci przedniey

ŝe otrzy

ŝe otrzymać nie mogac/ do podleyŝych y inŝych pedza:
a iŝ przednieyŝy y zacnieyŝy niemáŝ iako ŝerce a głowa/
którym wátrobá/ ŝoladek/ ŝłodzoná/ nérki/ y inŝe częŝci
ŝluzá/ té oto do vŝt iako ŝorta ná to nágotowána wŝy-
to wyrzucac dŝea: leć iŝ materia plugaŝtw/ albo zby-
nie wielka ŝyć rzuci/ y tym meat tak ciásni zátká/ albo
ieŝt tak ŝła/ iadowita/ a lipniaca/ w vŝtách ŝyć ŝtano-
wiac/ róŝne przypadki czyni: a iako z troiey róŝnoŝci
tych to humorów bywa/ tak z káŝdego náturey a wolaŝno-
ŝci/ inŝe doległoŝci rodŝi. Wo albo beda z colery/ té ŝyć
wnet zápalá/ káŝaia/ y bóle oŝtre przez przestánku czyniac
ŝami ŝyć z ŝiebie mnoŝa/ a ŝarŝa/ dawŝy to/ ŝe colera ieŝt
goraca/ a goraco przyciaga y tym wiecey bólów pobu-
dza: albo z ŝlegmy/ która ŝwa kłiwátosćia lnie/ y do
nápełnienia a gnicia częŝć wktóra ŝyć zbieŝy przywodzi/
dawŝy téŝ y to/ ŝe bedac ŝimná a wilgotná do gnicia
ieŝt náŝnadnieyŝa: albo meláncolia/ która bedac iako
kwas iadowity/ bóle/ wzody teŝliwé/ a vpomé bárzo
czyni: a co ieŝli ŝyć tych wŝytkich wŝytkie złoŝci zaráz w
iedne gromáde zbieŝa: po iedinkiem/ kiedy z iednego co
do vŝt albo do gárdła ŝpadnie/ które y ŝtych wŝyŝey miá-
nowanych/ przypadek uczynić moŝe/ to ieŝt/ kiedy go ná-
tura ŝamá wyrzucá/ a powoli ŝyć ratuiac zlekká ná dół
ŝgania/ iako owo dźieciám dźiegná/ w vŝciech froŝty/
albo po febrách ná vŝtách oŝypanie albo popryŝczenie/
albo w ŝchorbuku dźiaŝł y vŝt zewŝad zápfowanie/ káŝde
mówie z tych plugaŝtw/ ból przytry uczynić vmié: ale tu
w mázaniu/ gđzie nie powoli náturey/ ani iedná która plu-
gaŝtw w cieie częŝć/ ale wŝytki práwie ŝródłá mercury-
uŝowa złoŝcia ŝyć rozpedza/ wŝytkich zaráz humorów/
tak dobrych iako y ŝłych wzruŝa/ y z nich nie ieden który
przypadek/ ale ŝnadŝ wŝytki razem uczynia/ iŝ ŝyć głowá
zágora/ twarz záczernieni/ oczy zápalá/ iezyczek vpá-
dnie/ ŝyia obrócić nie dá/ w vŝu młyn/ dźiaŝłá ŝyć odma/

D iij

iezyk

De atra bile.

Vierius.

3. de mor. vul.

Cel. li. 6. c. 11.

Act. 1. 8. c. 29.

3. Simp. caus.

6. De usu pt.
De anat. viii.

iezyt by ława/zeby by tangenti rocholebiata. stroni bja/
skora sye rusyc nieda/iedzenia y picia chęć y sinak zginat :
a wiec nie tylko to kłopot / że z góry w vstę flury plyną/
ale że pierśi nie są wolne / gdyż w ten czas sye nie tylko
w głowie / ale we wszytkim ciełe humory wzrusza / a do
miejsc co nasierzych a próżnieyszych sye prowadzą / nad
które to pierśi / iż w człowieku komory wiekszej niema /
która natura dla płuc / y serca / a duchów wolnych tak
mieć chciała / tam sye rady wiec mieściła : y gdzie ich na-
zbyt przybedzie / zaduszeniem / albo trudnym tchnieniem /
albo wiec ciepła febra trapią : iedno że to częścią prze-
dnieyszym/naturą samą z siebie tu ratunkowi podala / a
by sye otrząsać / do bliższych / a mnięj znacznych pluga-
stwa wypadzaty : do vstę / iako do dziury nablizszej / a na
otworzystszej z temi to rzeczami bieży : gdyż widziem / y
wedle przyrodzonego postanowienia / ten porządek być
aby z brzucha stolcem / z żył wielkich przez nerki wyina/
z małych potami przez skóre / z głowy nosem / z żołądka al-
bo na dół stolcem / albo wzgórze womitem / z pierśi ka-
slem / plugaństwa wychodziły : tu iesli gwałt a materię
rozruch płucam dołuczy / co rychły go natura sama
możeli wyrzuci : a iż trudno sobie w tęgą taką furę
ratunek dać ma/pomocy co naprzedzłej wola / aby y te to
pierśi były wolne / y głowa sye takwiec czyścić mogła / y
zeby w swoich żółtkach cało zostały : a co nawietśa / a
by gwałt wzruszenia tęg phlegmy / zaraz zdołu / y z góry /
a snadź ze wszytkich kątów do vstę idący / nieobacznie
martyra nie wduśil : a iako wiemy że barwierze tego efe-
ctu w maziu / czekać iako dobrego zwykli / aby sye we-
zły nie obrócił / to iesť / aby gwałtem sye puścić sye nie
duśil / przystrzegac trzeba : przeto choć nie w miejscu
przypomienie / iż owi co barzo kasla / maziu być niema-
ją : bo iesli to efect maziu / do vstę phlegme przywieść /
ów co mu sama przez przestanku idzie a wstawienie sye

ia krtuni

ia krtuni / co tam będzie czynit : perwie pobudziwszy mu-
ia takim gwałtem / to z nimby uczynit / że miasto phleg-
my duszeby go zbawił. Dawamy tedy do tego płokania
różne od wolnieyszych do mocnieyszych postępiac : ie-
dnym iesli wolno phlegma idzie / aby odwilżały / a z gars-
dla y z vstę plwoćiny odrywaly : drugim gdzieby nie sta-
aby iesy popadzaly : trzecim iesli sye gwałtem rzuciła / a
by hamowały a stanowały : na to we wszytkich baczenie
mając / aby sye głowa / dżiała / iezyt y zeby twierdziły.
R. Mleka ciepłego kocięgo / owczego / albo krowie-
go garmusiek / miodu prostego albo różanego lyske / cie-
plo do płokania vstę day.

R. Przyanny dobre wwarzoney / pul kwarty / do nię
miodku różanego / albo cukru przyday.

R. Fig dziesięć / różynkó pul garsci / slugrosy figi /
a iadertka z różynkó w wywaru / kwięcia / rumnu won-
nego sczubac / różę czerwony pul sczubaci przyday / y
w przyannie albo w wodzie wwarz / a przecadziwszy miod-
ku różanego / co by do ośłodzenia dosyć przyday / niechay
cieplo vstę płocze.

R. Polerki z karczcia z pio-
truska y staruiem wwarzonego pul kwarty / do nię przy-
day miodku różanego / albo iulebku siolkowego lyżek
trzy. m.

R. Liquiritiey vncja / fig dziesięć / różyn-
kó sczubac / maiorany / hisopu / siolków / po pul garsci /
rozmarynu wierzchów / różę / siolków marcowych / po
sczubaci / nasienia karniowego pół sczubaci / iecznie-
niu otluczonego sczubac / warz w wodzie cudney / do wy-
warzenia czesci trzecię / odstawiwszy y przecadziwszy /
kwarcie tego przyday / miodku różanego lyżek cztery / ci-
namonu y muskatu startych po trosze m.

R. Wodek różaney / maioranowey / siolkowey / czesci
równę / a do wszytkich pół kwarcia / przyday miodku ró-
żanego dwie lysce. m. R. Wodek mleczowey / po-
drożnikowey / maioranowey / czesci równę / do ich pul

kwarcia

kwarcia przyday rózaného miodku/ tyżek dwie/ albo cukru tártého przysyp tyżek trzy / sołu wiśniowého tyŝke / gátganu tártého troche/ ciepło płóćac day.

R. Agrimonie/ salwie/ origani/ calamenti/ satiregie ana M s/ flore stecados/ chamomille/ melliloti a P s/ flore hiperici/ cordialium/ rosare rubre ana P s/ ficum/ passule ana n° r/ dactilore n° vj/ radicle iridis/ es nule ana z iij/ seminis feniculi z ij/ nigelle z j/ granore paradisi z s/ fiat decoctio/ hordei addito pug: ad cõsũptionem partis tertie/ colature lb ij/ adde mellis rosati/ syrupi de liquiritia ana z iij/ syrupi de stecade z j/ specierum aromatici rosati z j/ m. colluat os tepide. Tę mi sye to spráwi/ iż phlegmá z vŝt łatwiey poydżie/ y wiec znac wóárdle/ áni po stronách nie bedzie. Ale gódzieby wiec bázro płá/ á gwałtem spádaiac/ záduŝeniém grozi/ lá/ tych oto drugich wżywác/ które czesć płóćaniu/ czesć tak wielkiey furię poháwowaniu służyć beda.

R. Rosare rubre ana M s/ foliore plantaginis/ prunulle/ fragarie ana M s/ in vino rubro astringenti leniter coquantur/ quore colature/ libre vni/ adde mellis rosati/ diamori a z j s/ nucis moscate z j/ aluminis z s/ m.

R. Mente/ salwie/ plantag: ana M. j/ absintij/ iue/ biŝopi/ scordij/ ana M. s/ flore stecados/ cordialium/ verbasci ana P. j/ miroblel citrinore z j/ coquantur in aqua hordei/ ad partis tertie consumptionem/ colature lb ij/ adde syrupi violati/ de papauere/ rob de ribes ana z ij/ specierum diamosci dulcis z s/ m.

R. Prunelle/ plantaginis/ piloselle/ acetose/ sumitatum piri siluestris/ ana M. s/ flore nimphe/ trium cordialium/ rosare rubre ana P. j/ seminum citonior/ granorum mirti/ ana z ij/ coquantur in aqua sim: ad diuidias colature lb ij/ adde diamori z ij/ syrupi mirtini/ iuleb violati ana z j s/ sachari z j s/ m.

R. Salwie/ mente/ prassij ana M. s/ prunelle/ pilo-

selle/

selle/ rubi/ fragarie ana M. j/ sumach/ galare immaturare ana z j/ schinanti/ corticum glandium/ cortic granatore/ cyperi ana z iij/ rosare rubre/ geneste ana P. j/ coquantur in aqua simplici/ addendo sub finem aceti rosati modici/ colature lb ij/ adde sirupi de nimphea/ de papauere ana z j s/ mellis rosati z iij/ alumi z j. m.

R. Agrimonie/ plantaginis/ sumitatum rubi/ piri siluestris/ mirti/ arbuti ana M. s/ radicle iridis/ corticis radicle ebuli/ capparore ana z s/ radicle ciperi/ schinanti ana z s/ mucum cupressi z j/ rosare rubre P. ij/ fiat decoctio in aqua calibeata/ in cuius lb j/ diss: diamori z j/ sirupi mirtini z ij/ alumi z j m.

R. Mellis scillitici z j/ sirupi mirtini/ diamoronis ana z ij/ dissoluatur vini rubri calibeati partibus duabus/ tertia vero aceti rosati/ aluminis addendo z ij/ mastiche z j s/ m. Co iesliby przytym w vŝciech plus gáŝwa smrodliwé byly/ (iákóz tam té wŝytki nie wozniaia) ále iesli albo apostemá sye gózie rozerwie/ á ropasye do vŝt przepusci/ albo wiec owá phlegmá zgnila/ coia phlegmá vitreum Lácinnicy zowiá wŝaze/ aby glowy smrodem y sercá iesliby sye iey tam czesć obrácala nie zárazila/ záwždy do tych gárgáryzmów / wonnych rzeczy przydawác powinniŝmy/ ácz to málo nie wŝytko wonné/ co ie wárzem/ wŝakóz przydac spetierl/ albo diambre/ albo diamoschi/ albo aromatici rosati/ bedzie bázro do bze: albo iesli mieŝek znieŝie / tedy sámey ámbry/ albo moscu troche. wiemyć ze glowy / albo mozgi zápaloné/ rzeczy tak wonné obrażaia / y ból / albo ciežkość iákas przynosia/ ále iesli tego bedzie wmiäre/ nie záwádza/ ále potwierdza: gdyz iesli to w gárgáryzm wlozym/ nie tak sye latwie czuc da / do czego wiec ieszcze czyniem pulueres ciprios / albo trociski wonné.

R. Rosare rubre/ maiorane ana z ij/ santalore albori z j s/ calami aromatici z s/ garioph: cinam/ ana

2a

z iij/ stira:

3 ij/ stiracis cal: 3 s/ moschi 3 vj/ puluerentur diligenter.

Albo R. Rosari rubr/ vio' arl ana 3 s/ macis/ nucis muscatę/ ana 3 j s/ ligni aloes 3 j/ ciperi 3 ij/ ca- phure 3 s/ corticę citri contusore 3 ij/ ambre/ moschi/ ana 3 v/ m. Proch ten wezyniwszy albo go do gary- garysmu troche przydąć / albo samęgo wódka różana/ albo siolkowa/ albo citrowa / albo iesli iesť pomoranieczo- wa roztworzywszy płókać : albo wiec suchęgo na węgla troche posypać/ albo wódka roztworzonego polać : wśa- tć w płókanu mu naprzyystoynię / bo chęć tę pluga- stwa/ kiedy sye puszcza/ ratunku chęć/ aby co rychlę / y co głódzcy odchodzily / a iż wiec czasem tak bärzo odcho- dzę / że hamowania trzeba / gdzieby ty garygarysmu ha- mować tak bärzo nie mogly / bänk i iakoinci iuz powie- dzial stawią / albo de mästiche/ de rhabarb: pillulke 3 scrupulu iedne co dzien bierą / albo fomentatę na syi/ na ramionach/ na plecach/ ciepło z wina czerwonego czy- nią / wärzac w nim grzybię / mäkowe kłtko/ różę/ ru- mię / zę. y gdzieby to z wielkim zapaleniem było/ maza- tak grzbiet/ syie/ iako y twarz/ oleo rosato/ vngto rosa- to/ populeonis/ infrigidante galeni/ y infemi ktoręć po- trzeba polaze : niepuszczając tego z myśli / aby iesli zby- tnie materya cieczę/ cristera ia/ droga pospolita

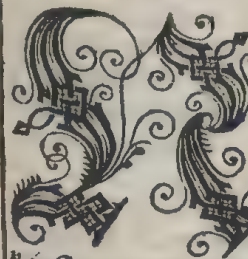
ciągnąć/ w ktoręć hiera/ albo benedicta/

albo lenitium dissolvowac

ne być maia.

Z mazania nosa vpá- dnienie.

Os wpada bärzo rad/ iesliby ciasto do mazania zle sprawione/ przez rossad- ku w prowadzono bylo : y przeto v- pominalem o mazaniu pisac / aby- smy w tym brak albo wybor mięwali- tego mazaniem a tego infemi lekar- stwy bawic / poniewaz tak różnym przymiotu przypadkom/ różné sye le- karstwa nayda : iż każdy chory / może sye nie obraziwszy 3 lepszym zdrowiem od medika wynisć/ bo iesli miał descen- sy wielkie do twarzy/ káfel y z nosa owe przemierzle sop- le/ a czego bylo czekać infego iedno gwałtem ich pope- dziwszy/ że do najbliższego meatu isc miały : a iż wiec ta- kowych iako to iuz na oko widzim plugastw / materya stłiona/ zropiona/ vposoczona/ zgnita a smrodliwa by- wa : bärzo często podniebie/ kóści ktoręć nad nosem sa za- lega/ y ogryzuie : gdyż nie tylko nosowi/ ale y infym twar- dzym/ a na suaszym miejscu położonym kósciam / folgo- wac nie umie : a nos oto natura zbudowac chciała/ acz dla infych przyczyn/ ale osobliwie aby wonięć a oddycha- niu wolnému / w tym y plugastw z mozgu przepuszcze- niu sluzyl : ktoręć iż isc zawždy od młodosci do lat starych musa/ iakie z siebie samey beda/ tak też nosa vřanua : y widzim to w dzieciach a osobliwie y w starych/ że iesli no- sa nie doia/ tedy im sam vřawiecznie plynie/ zwlaszcza ie- sli natury wilgotnęć beda : bo aczci to mówim/ natura przeto mieć chciała/ aby tę plugastwa tedy ciekly/ wśa- tć im wiec namnięć ciekę/ tym sye bärzleć znaczyć natu- ry porządne postanowienie. ktoręć to natury / a osobli-

Com. 5. aph. 33.

Com. 3. aph. 31.

Com. 6. aph. 2.

wie mozgu/ jeśli wilgotność plugawa będzie / cierpiwa
nos przypadki owe/ że sye prze kłiwatose/ a zgestwienie
phlegma zawrze: stad rostechnawosy/ smierdziec/ a wo-
nia co jest mozgu piękny posilek/ odiać musi: albo jeśli
sye tak utni/ blonke w niem (co mu jest z mozgiem spól-
na a téy woniey instrumentem) za tym y chzesitke zra-
ni: a owe przypadki/ co ie ozenas zowia czyni: albo że
sye iako kły ssiadzie / a prawie obiedwie albo kthorale z
nich nozdze zaleze: albo wiec czestemi fluxami (cory-
zam te czesc catarrhy zwac chcieli) przed tym go zwatli-
wosy tak wwedza/ że z raniony a podgryziony wpasć mu-
si. Co iako rzecz spetna/ a w oczach cnotliwych nie przy-
stoyna/ niechce mówic: gdyz to każdy powie/ że mniéy
go ktoryle z tych mierzi/ co przez raki albo przez nogi na
szudle chodzi/ niż ten który z grzechu a z pomsty Bozey
takim nosem swieci: w którym jeśli mu ieszcze gnije / a
komuż nieprzykry: gdyz w takich nigdy ten wlomek
po iedinkiem: bo bywając wiec owi/ co w potrzebie od
broni nosa pozbyli/ ale wždy aby to samo/ niesie im to
cos wzalenia/ że przypadku z tym żadnego niemasi/ iako
w owego co mu nos izdebka/ za mercurysową pomocą
vgryzła: mowa by z garnica: smród by z trupą: zeby
plugawé: plec by odartey kobyly: oczy w których czło-
wiek wsytka wdzieczność swą ma/ iaszczoce/ albo Cro-
codilowi/ niż człowiekowi podobniejszy. y jeśli wspom-
nimy cosmy między różnością tradu a franie mówili/ te-
dy to ktemu nie miała/ że ci noskowic/ we wsytko sye w-
tracają radzi: tak/ iż y na stronie/ y by téz obcego ięzyka
dwu/ nie wyzra choeby ich nigdy nieznali/ aby z nimi w
praktyce sye wdać niemieli: także oczy iuz wpadleyse/
odetse/ okragleyse / a iaszkawse mają: co między inše-
mi znakami perwni tredowaty: odetse mówie bo wil-
gotniejszy/ okragleyse/ bo sie okolo nich musculj wklesty/
iaszkawé/ bo spiritus albo duchy one subtelne iad pluga-

wy piecz

wy piecz wypędził / który oto że y nos vgrzyza / czemu sye
dziwować: gdyz nie tak twardego/ ani po wierzchu/ ani
w łosciach niemasi/ czego by on zwiérciec niemiał.
Czego aby ten wsietecznié z mazańia nie odniósł / pilnie
miał być przepurgowan/ y radzety do salsy albo do dze-
wa piérwey niż do téy izdebki poslan: nie przeto aby te-
go piatná albo herbu za swa dziełność na twarzy nie był
godzien nosić: ale aby to przez żalu a oślawienia chirur-
gowego było: wważając to y siebie/ że takowych descen-
sy/ co sye do nosa albo piérsi przed tym gwałtem z do-
bréy woléy rzuca/ trudno w izdebce inšego co czynić mo-
ga/ iedno albo zadusić/ albo twarz zepsować: a nie tyl-
ko nam teraz/ ale y onym Grekom y Arabom dawnym/
razy té obliczne do leczenia zawždy były trudné: gdyz sye
y canceruia rády/ y trudno im barzo dogodzić/ aby po
sobie bliżni spetnych nie zostawili: przeto nie tylko le-
karstw/ ale y fasciy perwnych wynalésc nie mogli: raczety
to na rozsadek opatruiace^o niż na náuke perwna dáiac: o-
czy niewiele mówiac/ patrz iako nos zawiązać albo posta-
nowić trudno: y przeto subtelnými albo dziecinými reko-
má go piastować kazali/ że jest słaby/ do obrażenia latwi/
a do leczenia niebarzo/ prze słabosć mieysca/ a descensi v-
stáwiczne/ y przeto owo in phthisi/ kiedy w suchotách plu-
cá sye porania/ rana wleczone być nie może: nie zeby sye
tey lekarstwa nieiely/ iedno że iako miechy kowalskie zaw-
ždy pluća sie rozdymaia/ zaraz y stechaia/ tak iż człowiek
bez przestanku ich wzywając/ odpocząć im nieda. także y
do nosa kiedy wilgotność sye taka obróci/ trudno lekar-
stwy co począć: gdyz nie tylko we wnatrz/ meatami o-
tworzystými/ ale oto między skórą a chzesitką/ to pluga-
stwo ciecze: iednakże nie wten czas/ kiedy wpada/ ale kie-
dy sye ranić pocznie zabiegamy pilno. piérwszą intentiá
máiac / aby sye máterya stánowita: albo jeśli stánac nie
może/ indzie obróciła/ gárgarysmy/ masticatoria/ dawa-

Ala iij

iac/wnos

ii. de usu ptiū.

i. De Symf.

Gui. de Caul.

De vigo li. 4.
ca. 2.Petr^o de arcib.

de artic. ca. 2.

De Marc.

n. de sim. m. f.

4. Meth. Me.

iac/wnos też sam errhiná co sa iego plókania biorac: nie
zaniecharosy auersu / przez fricatie suché / albo rzezané
(iesli ciáto ściérpi) baniti. á iż każde vlcus albo po pol-
sku mówimy wrzód / który sye zropiwszy ciecze / potrzebu-
ie/ aby był przegryzienia wysuszon/ (okrom tluczonego)
ten nie mniéy : gdyż iest iako cánał albo vpust od mo-
zgu. w winie tedy czerwonym warzmy różę czerwoną /
y ta tylko sama plóczmy. Albo R. Vni granatoré
recens expressore 3 iij/ succore plantaginis / cinoglosse
ana 3 j s/ paululum recoquatur ad mellis spissitudinem.

Albo R. Albumen oui / manne thuris/ boli armeni/
mastiches/ ana q s/ diu agitatum naribus indatur.

Albo R. Pomore / granatoré/ dulcium et acidore/
n° ij/ licij 3 j / mioble citrinore / 3 ij/ aque plantag: a-
que rosate ana 3 j s/ caude equine/ cimare rubi/ lingue
passerine/ prunelle ana M. s/ omnia simul tusa expri-
mantur/ et ad ignem bulliant/ vsque ad spissitudinē mel-
lis/ vtere. zranienie tām to wysusy/wyczysci/y nároście.

Albo R. Decocti supradicti 3 ij/ oleore/ rosati / om-
phacini / diu in mortario vsque ad spissitudinem ducti
3 j s/ tucie/plumbi vsti/antimonij ana 3 iij/ ceruse 3 ij/
lithargiri 3 s/ mioble citrinore/ trituratione vltima
tritare/ 3 s/ succi cimare rubi / vel plantag: 3 ij/ m. et
iterlin mortario plumbeo per horas duas duc/omnibus
narium vlcibus mire prodest.

R. Unguenti albi camphorati / oleore/ omphacini/
de vitellis ouore/ ana 3 vj/ vnguenti rosati 3 x/ litargi-
ri/thucis ana 3 iij/ plumbi vsti/antimonij ana 3 j s/ suc-
core/ plantag: quinquenerine / solatri ana 3 j s/ misce
s a in mortario plumbeo/ fiat limt. Wielu sye ludziam
podoba Desaliusów balsam/ który tak czyni.

R. Terebintine optime lb j/ olei laurini/ 3 iij/ galba-
ni 3 iij/ gummi arab: 3 iij s/thuris/mirrhe/gummi edere/cen-
tauree maioris / ligni aloes/ ana 3 iij/ galange / gario-

philore/

philore/ consolidate minoris/ cinamoni/mucis moscate/ze-
doarie/ zinziberis/ dictami albi/ ana 3 j/ olei vermium
terrestrum: 3 ij/ aque vite lb vj/trita infundantur in aqua
vite per tres dies / postea per retortam lutatam extra-
hantur tres liquores / quore primus aquosus et clarus/
secundus flavus subtilis / tertius ipsum balsamum ru-
bei vel purpurei coloris : piernosy do zoladka dobry/wt6
ry do ran/á trzeci oto nášemu nosowi pomocny byc ma.
Ieć iako ingredientia goracé/ tak iesze z retorey niemoze
wynisic / iedno goraczsy: á my mamy sye strzedz przy tá-
kim nosie wosyftich rzeczy goracych/ albo gryzacych/ bo
y zrania iesze barziéy / albo kichanie tak pobudza / ze
cosmy krosty vleczye chcieli / wiecéy ich przyczyniem / á
miasto zasuszenia odnowiem : gdyż aloé/alumen/sulphur
y inisé/choć sa miarno barzo ciepłe/przed sie przykre/ iesli
im succi przydane nie beda. wczynimysy tedy sieph albo fo-
ment.

R. Sieph album sine opio/succi limonum
3 s/ vini granatorum ad ignem aliquantum inspissati
3 ij/ agreste/aceti rosati/ ana 3 ij/thuris/ceruse á 3 ij s/
lithargiri auri et argenti ana 3 iij/ m. fiat collirium.

Albo R. Mastice/thuris/ mirrhe/tragacante/gum-
mi arab: ana 3 ij/ farine/fenugreci 3 s/ m. fiat pulvis.
którego albo z winem collutionis loco/ albo z terebin: ál-
bo tak suchego vzywac sye godzi / albo wiec/ cum vitello
chustke albo gebke im nápoiwosy / zasusy y nárości we-
wnatrz. á iż solida / to iest gebke albo co takiego kładac
ná to/mieć baczenie trzeba/aby wewnatrz meat dla wol-
nego oddychania byc mógł / piórą sztuką czeza / niechay
przewleczońa srodkiem bedzie/ aby collirtum albo co tá-
kiego nosa y od tchu nie zatrudniło. Galen przykladac rá-
dził watroby skute stopowey albo iagniecéy : gdyż iá
przedac lepiey niż gebke moze : á nie tak przyschnie / y do
goienia y do zasuszenia wiecéy niż proste lekarstwa má-
iac mieysca. do czego y ow Wenet á Cruce powiada/ ze

gotobie

De art. cap. 2

Chirur. l. 3. c. 9.

gotabie albo kuczce rozdarte/ poki ciepłe/ często odmie-
niając/ dobrze przykładac: iż lupież odęmie/ rane ratuie/
y wilgotność plugawa przez ból strawi/ ale to wszystko
co mówiem/ ledwie o wpadającym nosie/ który jestliby sye
we wnatrz tylko sfrostawil/ podobnoby było z nim łat-
wiey: lecz jeśli z gangrenuie/ to jest zdmrawiwszy/ czucie
y krew straci/ y potym zawiędzie/ tu się: przeto także go-
tebić/ a odwildzanie go jest nie złe/ z razu sye nie bar-
zo wzdby lekając: gdyż w takich descensach niebysza w
dziw/ że nos y inszy członek żywszy obumrze: bywa więc
to od wielkiego zimna/ że palec/ wcho/ nos/ czasem y no-
gą/ albo wszystkie człowiek zmartwieie/ ale nie zaraz po-
grzesc go/ ani tego co zmartwiało odciąć trzeba/ owsem
czynia to y prości/ że człowieka od zimna obumarłego/
wnioswszy do izby ciepłej sniegiem okładają/ tącząc
albo wodząc poty/ aż ku sobie ciepło we wnatrz wzbu-
dziwszy przyda: także rece/ nogi/ palec w wodę zimną w
moczywszy/ powoli k sobie przywodzi: pomniac że con-
trariore ab uno ad aliud velox transitus periculosus.
tu w tym gdzie flux barzo gorący zaraził/ a upalił/ nie za-
raz chłodzić/ ale grzeiac golebiem/ chustą/ fomentem po-
woli ożywiać: gdyż w takim razie krew sye nie rychło
wzbudzi/ ani posilku ożywieniu da: a iako krew do za-
goienia/ w każdym rozdrażnieniu a zranieniu trzeba/ iż
to snadź każdy wie/ y z tym zaraz/ że partes spermaticę
mało krew maia/ przeto ich razy trudno sye wiec goia-
ć/ w prawdzie prostemu zda sye skóra/ choć pars sper-
matica/ że w sobie pełna jest krew/ ponieważ zacięta ze
wszęd wypuszcza ia z siebie/ ale to nie skóra/ iedno wene
y arterie co sye w niej rozsiąły maia/ tak iako błonki/ ży-
ły/ kości/ chrzestki/ y insze suche ciała czesć. Nos tedy
z błonką/ z chrzestem/ z kością/ y z skórą będąc złożony/ ma-
jąc skład tak suchych rzeczy/ tym trudnięć odroście jeśli
raz zawiędzie/ gdyż spermaticarę żadna utracona ro-
dę

cie sye

cie sye nie może okrom samey skóry/ która ex affluxu esen-
tie roride benigno/ zrosć a zagoić sye może: Skąd owo
nowszy medici nosów com ci wyszły przypominia/ przy-
prawować sye ieli/ kiedy zraniony a prawie nieporato-
wany prze flux bystry wpadnie/ wpatrzawszy do tej ope-
ratiey patienta potemu: a mówie potemu/ coby lat o-
byczajów/ complexey y krew był dobry/ kazałszy mu
ponamazaia odpocząć/ a iako nalepię ku sobie przysc/
znovu go purguie/ dieta co należy karmiac/ afecy
mu stroniac/ nos mu on skąd być ma obmyśliwszy:
ale pospolicie z reki dłoni/ albo nizey albo wyszley łok-
cia/ tam kiedy muskuly leża/ tak staniowiac chorego/ że
mu ono miejsce do nosa przywioda: to z nim wymówi-
wszy/ aby sye do dni czterdzięści nie ruszał/ a reki od nos-
sa o włos nie odwoził. poderznię tedy tyle skóry/ coby
tey na nos iakięgo potrzeba dosyć/ y powoli odwożąc
skóre od musculów/ knoty albo sfilacie wkładają: a gdy
to już dobrze przez inflamatiey zgotują/ nosa wszystki
bzegi do skóry ch sye trzeba scarificuie/ y tak dobrze na-
siekają/ aby bzegi włomka/ krew z siebie pusciwszy/ sku-
ki oney narzmioney wiać y z nią potym spoić sye mogły:
hasty igła krewa miarnej czyniwszy. Desalius to chce
mieć z musculu/ skóre mu powoli odiać/ a sam for-
muie go na nos wrzuciwszy: ale wiere niech mi odpusci/
nie łatwia to/ łatwiey Arantius mego czasu w Bononi-
iey/ chirurgiey professor/ co skóry tegoż na rece/ y tymże
sposobem czyniwał/ co sye tak zraść/ iż przez ból
wielkiego skóra iako nos własny przystawała/ y tak na-
raść/ że muskulu niechawszy/ y reka cała/ y nos cudny
bywał. Cudnac zaprawdę to operatia/ ale iako pacien-
ta skronnego barzo chce/ powiadać nie trzeba: ktemu
aby complexa miał potemu: gdyż cacochima corpora
co my plugawemi nazywamy ciała/ nie tylko sye nie ra-
dy goia/ ale rychły za ieden tydzień tylko wzodów czynia: a nos

Bb

iako

13. f. s. T. 2. c. 4.

16. de usu pti.

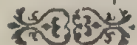
6. de usu pti.

1. de Art. c. a. g.
Com. 1. aph. 21.

De anat. vino.

194. Przymiotu ksiąg pierwszych

iało/ członki tati/co go Auicenna trudnem bärzo do leczenia nazywając/ porwiała być wilgotniejszy niż w cho/ a suszym niż oko/ iało leczyć z tak podobno nalepię/ opatrzy/ aby w izdebce/ przezle purgowanie/ ciato włomtu nie odmioło.

Z mázania podniebienia zdziuráwienie.

W podniebie sę rani albo wypada za ostręmi a przykręmi z głowy descensami: które to podniebie / iż jest exquisiti sensus/ a czucia bärzo znacznego/ prze ono par neruor/ od mozgu idące/ ktemu że skład w sobie ma subtelny / z rzeczy słabych bärzo uczyniony iało jest błonka/ chześstka/ mlęcz (a dencs grekowie zowią) a chześstka mówie albo kosc/ bärzo słaba/ obrazić/ zranic / zgnoić/ a wypasć przedko moze / zwłascza iesli przedtym częstemi fluxami postabione było: bo iż to iuz nie raz wiemy/ że descensy siedmiasz drogi ida / oto z nich nabliżsę vsy/ nos / oczy/ y podniebie/ do których to co iedno głowa spuszcza / napredzey y nacześcię z głowy ciecie: a iało skodliwe to bywa cieczeniu/ na oko widzimy/ że nie tylko sinak w vsięch odmieni/ ale ięzyk zatrudni / że od wilgotności wielkiey osłabić/ a mówić tak wprawnie iało zwykt nie może: a iesli ieszcze wygnije/ albo wypadnie/ gęgnanie/ a przez nos mówienie uczyni: y nie tylko nowe/ która sama przy rozumie czło-

wiekt

3 maza. Podniebienia zdziuráwienie. 194

wiekt wszytko przed bestyami ma odeymie/ ale y napię sę bespiecznie aby to nosom nie ciektło nie da: a iesli ropa/ potym albo plwoćinami gädło miasto potraw / napelni z pilno postrzedz trzeba/ aby sę co rychley opatrzy to gärgarysinami / których zdami sę/ że dosyć w pierwszych nie dawno traktaciach/ materya/ iesli stanać niechce indziej obracając/ pilulkami albo purgowaniem lekkim/ bänkami zäräze na syi / na plecach/ na ramionach/ na siedzeniu/ iało Galen radzi: a stawiaia w tym wiec wielkie nie siekanie/ iedno aby wiätzy przyciagając / skóre nädymaly/ a od onych miejsc dalszych odrywaly/ gdyż rzęząc takiemu y krwie co vnnieyszyć/ y ból y mdlość nie potrzebna: fomentacie iesli potrzebne / albo namazania/ to jest iesli sę syia nädmie / nädiece / zapali / oleo albo vngto rosato/ populeo/ infrigidante galeni/ troche de altea/ albo alteę radieć puluerat/ cum succis portulacę/ cum emere przydawsy/ bo rzadko sę to träs/ aby podniebie wypadać miało/ przez twarz/ syie/ odecia/ a opuchniema ięzyka / przez vgrzyzienia a vpadnienia ięzyka: przeto temu wszytkiemu pomoc dać / w vsta dawsy diamorion diacodion succ plantaginis depuratum/ same albo cum melle rosato et sirupis astringentibus/ ięzykiem to potatich roznosac.

R. Aque hordei lb j/ mellis rosati 3 ij m. 3 ij m. R. Aque plantag lb j/ mellis rosati 3 ij m. przydawając iesli trzeba aluminis vsti troche. A dla tego od prostęgo gärgarysinu począc / aby sę phlegma a plugastwo wronatrz otärlo / y w tym odkryto zranienie / wielkielei/ plugaweli / albo iesli skóra / iesli sę kosc psnie/ albo iesli aż ad colaterium sę ciagnie: w tym mazarząc gärgarysinami wietse/ coby y plugastwo otärly/ y flux stanowily / potym dziure napelnily.

R. Zordei mundi sumach / balanstror / sumitatum rubi/ foliore plantag. lentium/ ana ʒij. s/ poma granata n° ij/ aque rosate / aque plantag. ana lb j/ diamo-

7. Meth. c. 8

B b ij

ron 3 j

ron 3 j s/ mellis rosati/ sirupi mittini/ ana 3 j s/ alun
roche 3 s/ mirblel citrinorel 3 v/ caude equine M. s/
pistata simul/ bulliant ad partis tertie consump. co
latura tepide utere.

R. Rosare rubel P. ij/ fo
liorel mitti/ balanstrore ana P. j/ cimini costi 3 vj/ a
lun prepari 3 ij/ bulliant in lb ij aque/ ad consumpti
partis tertie/ colature adde/ succi plantag: depurati/
3 ij/ mellis rosati 3 ij m.

R. vini granatorel/ aque plantag: ana 3 ij/ sumita
tum pirastri M. s/ rosare rubel P. j/ confusa paulu
lum coquant adden colature/ mellis rosati 3 ij/ m.

Jesli sye zcancerwie barzo / tedy do gargarysmu przydac
vngti aegyptiaci vneya albo pultory / y czesto plotczac
to czynic/ aby rana sye czyscila: ale iz aegyptiak nie zdro
we ingredientia ma/ ostrzegac sye trzeba / aby przez gar
dlo do zolodka nie chodzil/ bo by go zolodek nie strawil.
Potrzymawsy go tedy przy ranie/ kiedy juz co odgryzie/
poplotkac go uczyniawsy decoct z gwaiaktu/ dawsy ingre
dient wedle potrzeby/ gdyz gwaiak y czyscic/ y suszyc/ y li
czyc swa wlasnoscia skryta takowa choroba moze.

R. Limature ligni 3 ij/ corticis 3 j s/ in aque plan
taginis et scabiose/ ana partibus equalibus/ vase obtu
rato coque/ colature lb ij/ adde mellis rosati 3 ij/ dia
moronis/ diacodij/ ana 3 s/ aluminis vsti puluerisati pre
parati 3 ij/ m. tym wyczysciawsy aby odrastalo mies
sce wygryzione plotkac.

R. Aque plantag: lb ij/
in quibus vase bene obturato coque/ corticel/ mali puni
ci/ cupulari glandium/ fructuum cupressi ana 3 j s/ co
lature adden: mellis rosati 3 v/ vel quantum visum
fuerit.

R. Aluminis vsti/ iridis puluerate/ acacie
sang: dracel/ ana 3 j s/ summach 3 ij/ adarce 3 ij/ m.
fiat puluis/ ktorym zasypowac wyplotawsy/ dla naras
tania. co iesli flux stanie/ a rana sye wyczysciawsy/ nara
stac pocznie/ Salopi czopek uczynic kazal/ przymierzaj

wsy go

wsy go do dziury/ wujajac go cerotem tak uczynionym.

R. Gummi elemi/ carabe ana 3 s/ resine pini colate
3 j/ cere albe 3 j/ mastice/ thuris ana 3 j s/ olei com
munis parcl/ m. fiat cerotum/ co dzien sye przypatruiac/
iesli sye czysci: do tegoz zalca wode cieplizna/ ktora iz
pod izdebke nie plynie / tak iako w Padwi pod swietego
Piotra / wwarzyc iey wziawsy na kwarce wody vney
dwie siarki/ a iedne alunu/ przydawsy prochu z mirthy/
z kadzidla/ ex iride/ aristolochia zc. w tym iesliby sye flux
gwałtowny rzucil / a dziure propter intemperiem et a
fluxus vehementes uczynil / tedy nie przyjdzie inaczej /
iedno zatykac gebka / albo wostiem tak uformowanym/
iako dziura potrzebuie/ aby iezykowi y mowie/ niezawo
dzil. co byc niemoze lepiey/ iako ze zlota albo ze srebra/
blaskie utowawsy / ku gorze wyprezona/ przylitowawsy
na wierzchu trzy albo cztery oczka z diotu / do ktorych
ma sye tak gebka przysyc / albo przyharutowac / iakoby
miedzy nia a miedzy blacha / miesca nie bylo : gdyz tez
tak ma byc przystosowana/ aby mimo nie nic plugastwo
w usta niewcietało/ owsem aby na oney gebce sye phle
gma stanowila: ktora to gebka martyra na pokoiu wyy
mniac / czyscic bedzie. a iz wnocy moze cicho przez niey
pacierz mowic / kladac sye winem iq albo decocto iridis
wyplotcze / (choć tez y nazamian na tilko ich sye zdo
bedzie) nazaiutrz wlozywsy niech niezapomina iak

to barzo miedze to Salomon mowil/ qui se mi
scet cum fornicarijs/ putredo et vermes he
reditas illius zc. zc. y podniebie
takie zc.

Bb ij

Jezysta

Eccl. C. 19.

Ięzyczka osłabienie.

Ięzyczek jeśli wpadnie tychże własnie
lekarstw potrzebuie / na którym iako
wiele wstam należy / opisuie Galen / y
my doświadczamy że mowa przez nie
go być nie może / przeto iako wielkie
go tak tego małego potrzeba do mo-
wy / y do tego / aby plugawstw z głowy
spadających przestrzegat / a tam kiedy

ich nie trzeba niepuszczać. ten jeśli się osłabi a prze wielką
phlegmie odmie y wpadnie / piórem albo spatla go pod-
nieść / imbiérem albo pieprzem tartém podsypanym : do
czego przydawáia czasem mirobalanos citrinos.

Albo R. Gallas virides xv / spice celice 3 ij / rosar /
rubr / P. s / nidi vel pulueris hirundinum 3 ij / fiat pul-
uis. Ale jeśli się zapali albo zrani prze descensu tak gora-
ce / ony gargarismy wspomnieć / które repercuSSIONem et
humor maligni correctionem w sobie miały / wiedząc że
Galen samo diamoron między innymi zalecał.

R. Aquar / plantag: rosar / vini granati / ana 3 ij /
aceti et syrupi rosati / ana 3 j s / m.

R. Rosar / pugil: j / hordei et lentium ana. P. j s /
baccar / et folior / mirti / ana. P. s / sumach / balau-
stior / ana 3 s / aque lb j s / bulliant ad partis tertie con-
sumptionem / sub finem adden acetum rosati 3 ij / colatu-
re adden mellis rosati 3 ij. diamon 3 s / m. de Vigo
podkurza zgrzebiániami / posypując je kádźidlem / y ięszce
nad głową trzymać kázac / aby inflammácię auersia w-
czynił : rozkazał też nogi w wodzie trzymać / w którejby
wizály zióła owé / slazy / rumien / nostrył / bugwica / byli-
ca / róža ic. a nam się zda miasto tego / że dosyć będzie fo-

mentować

mentować winem / puls / pachy / rece y nogi / y to ciepło.
Alwicensa kurzy summitatibus aneti. A jeśli by ięzyczek
bardzo wwiadł / albo wpadac chciał dorzynać go káže / y to
z strachem wielkim / gdyż y o instrument y o ręce tak
trudno : nád to y przy miejscu niebezpiecznym : z kád i-
koby krew zawściągnąć / albo czego innego nie obrazić
ostrzegac się trzeba : egiptiak uzyć który wyczysci / y zle-
od dobrego odgryzie : acz Sal ammoniac / assam fe-
tidam / y calchantum / niż zelazo woli: my gargary-
zuiać / awa téy zléy operatię wydziemy / bási-
kami albo lekką purgatię materię
w mnieyszym.

ce 20

Z mázania omdlenie.

Młosc albo osłabienie ciała / lub w
mázaniu albo potym przyydzie / na-
przedniego y nágotowszego ratunku po-
trebuie : bo albo chory prze złość a
iad merkurysów omdleie / a od ro-
zumu y władzy odpadnie / albo po-
woli / a iakoby przez znaczney przyczy-
ny o takie przypadki przyydzie / że so-
bie ratunku sam / jeśli mu go nie obmyslem / dać moc nie
będzie : a iako kádżego ciała sprawy nie tylko w człowie-
cze samym / ale które iedno przyrodzonym rzeczy obyczá-
iem żywia / za síla ida : iż im które wietśa moc máiz / tym
zdrowia dłuższego y trwałszego bywáia : tak człowiek im
mocniejszy / tym daley od choroby y słabości ná oko się ká-
żdemu okazuie : awa że choroba nie innego nie iest / iedno
ciała wftykiego albo części która osiádzie / władzy zá-

trudnienie

De util. resp.
De anat. viuo.

De Dyn

Lib. 2. C. 15.

li. 3. f. 7. t. 1. c. 12

10. Meth. med

De multitudi.
De trem. pal.

3. de Sym: cau.

Constit. artis.

Nono Meth.

II. Met. Med.

1. De locis aff.

De flatibus.

trudnienie / umniejszenie / albo zgola utracenie. za czym
 iz choroby o poprawie sę stara / a medyk chce mu ia dac ias-
 ta / y zktoreyby miary wrozumie swym szuka / nie do skry-
 tej przyczyny choroby / bo skad y iaka choroba iest / barzo
 to rzecz poznac trudna / ale do przypadkow sę obraca :
 z ktorych bolowi zabiezec / slabosc potrzepic / a lekarstwa
 iey wlasnie zasadzic moze. iako oto we francy patrzac ze
 choroba skryta iest / tak / iz iey zadna miara niepoznamy /
 iedno bladosc / schnienie / watroby zapalenie / nocne bole /
 zoladka zepsowanie / z glowy trudnosc / wsku sum / descensi
 kaspie / guzy / fistuly / wrodzody / swierzby / liszacie / krosty / zc.
 z ktorych to przypadkow indicatia albo rozeznanie sę
 podawa / iaka choroba y iako daleko nature od swej przy-
 rodzonej miary odwodzi : a to mowie rozeznanie / przez
 utracenie sily przyrodzonej / ktorey im wieciey ubylo / tym
 wieciey chorobie mieysca sę wnaturze naszey podalo : tak
 iz mdlosc niszczego barzciey / iedno zutracenia sily / a to v-
 tracenie sily z choroby / a choroba Bog mily wie skad przy-
 sla : bo acz wiemy ze ciato opamowala / ale skad / kiedy
 iako przysla / sa to rzeczy / ktorych czesto nasze rozumy chy-
 biaja. za te tedy chorobe y istna iey wlasnosc sę niebio-
 rac / w tym nabarziey vsiluiem / aby sę przypadki wype-
 dzily / a czlowiek oslabiony do pierwszej sily przysiedl /
 przypatrujac sę początkowi / a iakoby zrodzolu oney cho-
 roby / y mieyscu / gdzie kosi swoy zasadzila : bo iako wie-
 my / ze wszytko z czego czlowiek zlozon dzicil Hipp: in
 continentia / contenta / et impetum facietia / to iest na hu-
 mori / ktore w zylach y w arteryach wszytko ciato tuczac /
 plywaja : na duchy / od serca y mozgu żywot y czucie po
 wszytkich meatach roznoszac : na czesci ktore te dwie w
 sobie zamykaja / iako kosci / muskuly y insze / tak cudnemu
 ciat naszych spoieniu nalezac : z tych ktora iedno czesc od-
 miانة iaka wezmie / chorobe y bol popada : lec iz w du-
 chach przyczyna / w humorach choroby istnosć / a w cz-

ściach

ściach ciata przypadki miec chcieli / to nam samo pokazu-
 ie / ze tak subtelna Philosophia / mniey sę do wypędzenia
 bolu zda byc pożyteczna : gdyz duchow tych obrazienie /
 niz sę ciato samo zarazi / o wielka a snadz o ostatnia
 mdlosc czlowieka przywieść moze : czyli ze to sa żywota
 naszego iakoby pierwsze naczynie / czyli / ze w czlowiecie
 tak sa rzeczy wszytki pomiarowane / ze czesc przez dru-
 gię byc nigdy nie moze : iako oto widziem / choc ciato be-
 dzie zdrowe / cale / nie obrazone / przedsie za lada przyczyna
 duchy w sercu albo w glowie (gdyz correspondentia zso-
 ba wielka maia) obrazajaca / wpadnie wladzey y czucia
 malo nie zaraż / y malo nie żywota całego : a to / nie tylko
 na ten czas / kiedy duchy potrzebne / a ozywianiu ciata slu-
 zace sę rozsypla / albo umniejsza / sę dziecie / ale tey y choc
 mniey potrzebne beda / byle nie na czas albo gwałtem
 wypuszczone a rospedzone byly / ciato o mdlosc zatym y o
 smierc przywodzi : iako kiedy owo zopuchlego przez pe-
 pel (bo to nawlasnie sę mieysce z opuchlego wode wy-
 wodzie) albo choc insa ktora do tego wezyniona dzia-
 ra / z nagla kto wody sily wypusci / nie tylko nie ratuje / ale
 wnet zabije. takze kiedy za biegunka plugastwo / choc plu-
 gastwo sily wynidzie / wnet mdlosc / smierc potym na-
 stapi : nie mowie o wsciu krwie / ktora iest ciatu naszemu
 naypotrzebniejsza / ale o tych plugastwach po ktorych w
 cieie nie / ze ich gwałtowne zaraż wyfcie / mdlosc wielka
 przynosi : nie przeco / iedno ze sę tym natura wpracie / a
 duchy one subtelne rospioja : tak / iz serce y glowia od
 nich oslabiona byc musi : co tey bywa / kiedy fraszunek
 zbyt / smrod / glod / zarażliwa kurzewa / y insze rzeczy ser-
 cu nie mile : w tym iesli wewnetrzny wzrod iaki smrodli-
 wy / albo robaki / na serce wderza / omdlec zaraż musi. a w
 mazaniu / aza nie to wszytko : plugastwa wszytki zerwad
 sę rozrusza / y do piersi (bo sa nasersze) sę stoczywszy / ie-
 sli wsty wyleciec nie moga / gnija / y goraczke albo omdle-

Cc

nie v

6. aph. 27.

7. aph. 8.

7. aph. 9.

2. Epidem.

De nā hoīs.

5. loco. aff.

nie uczynia: a co ktemu/dietą niedźna/testność/rospale-
nie/ śmierci boiażni / za grzech żalosc / do zdrowia chę-
wskytlich członków boleść / to przyniesć musi / że żywi
martyr / czyli nie / Boguili bawierzowali sye porucząc/
czasem niewie: gdyż ni zeby / ni izeyt / ni noga / ni reka
służyc niechca: a serce albo głowa od kchorzych władza
tym członkom podlejszym pochodzi / iako sye w ten czas
mała: gdyż choroba / y lekarstwo kaciła kchoręgoby nie
zmiecaly nie zostawia. Młodość tedy przychodzi nagła/
a nagłego ratowania potrzebuia / która że rozmyślow
ani discursow czekać nie zwykła / zarazem ratowania
potrzebuie / na które tak mamy być gotowi / iakobyśmy o
nim przedtym dobrze wiedzieli: a iż w każdym omdleniu
zwykli wiece ludzie choręgo na wiatr dobry wynaszać / a ty
go iakoby ochładzać a posilać / my tego temu nieczynimy/
bo owemuć sye to tylko omdlającemu zniżcie / co w Roscie
le / na biesiedzie / albo w cizbie / od pary / sinrodu / a testno-
ści będąc pełnym a młłym / upadnie: ale naszemu / co wi-
zdebce od wyższej mianowanych przyczyn / gdzie sye ciało
rozmażało / y otworzyło / a zesłabiło / iżby go wiatrem
bárzo przedko zabił / wódki lawandrowey albo cynamo-
nowey / albo troche malmaziey / albo rzeczy serce posila-
lających w vsta naley: a wolaiac / trac / zawłofy ciagnac /
czasem y pälce v rak y v nog wiążac ku sobie przywodzą/
przyczynie omdlenia wybaczywszy: bo iesli będzie zimna/
tedy rzeczami gorącymi / iesli goraca zimnymi / zabiegamy.
Lec pod naszym niebem / wotey chorobie / naszym ludzie
choć w izdebce gorący / y mascia nie zimna nasmarowa-
ni / cieplydy lekarstwo potrzebować sye naczesciey zda-
dza: gdyż sa tak phlegmisci / że tylko sama phlegma na
ten czas sye z nich toczy. Na to maia w onych kraiach/
gdzie na konfektu sila nakładają / Diaalcermes / diaphra-
cintum / diambiam / diamoscum / bezoardicum: a my tu
mamy aromatic rosate / gabit / gariophilatum / Dia-

piloaloes/

piloaloes / dianthos / diamargaret / electe de gemmis. le-
tificans galeni / letificans rasis / letificans Mesue / Con-
fecte liberantis / r. y owe co chłodnieysze sa / diarhodon
abbatis / diatrionsantaloni / diamargareton frigidum
resumptium. z tych wedle potrzeby prochy / albo troci-
ski / albo konfektu miemy: y roztworzywszy wódkami /
przedko w vsta chorému leymy.

R. Rasure vniconis D s / ofsis de corde cerui n° j /
spere / electe de gemmis D ij / sirupi acetositi citri 3 j s /
fiat linitus vel cum aque boraginis q s / fiat haustus.

R. Specierum electuarie diambie / aromatici rosati
ana D s / lapidis bezoardici g vi / cum aqua violata m.

R. Cortice citri cōditiore / et minutim contusore 3 ij /
consue rosate / violare ana 3 j s / diamargaret frigi-
di 3 j / seminum citri / seminum melonum / seminum ace-
tose ana D iij / limature auri / fragmentare saphiri /
finaragdi / hiacinti preparatore ana D s. m s a. detur
colearis dimidium cum modico vino odorato.

R. Mastiches cinam / gariophyl / spice / ligni aloes /
nucis muscate / cardamomi / granore paradisi / corticis
citri ana D ij / gallie moschate vere D j / moschi / Am-
bie ana g vi / cum vino odorifero / fiant trocisci pondere
3 j dissoluti vino exhibeantur. co iesliby te rzeczy tak
rychlo nie obudzily / a serca nie posily / leimy na czolo /
y na twarz / czasem y na pierś wódki wonne / y zimne /
iako siolkowa / borakowa / różana / grzybieniowa / r. al-
bo do serca / to jest / na lewy sutek przykładamy Epite-
ma / vezynionę tak. R. Specierum temperatarie pio E-
pithemate cordis 3 j s / diamargare frigidu 3 j / croci g
vi / aquare boraginis / buglosse / violate / acetose / rosate
ana 3 iij / vini maluatice 3 iij / aceti rosati 3 ij / m. far-
tat w tym maczając / a nie v ognia ale w reku tego za-
grzewszy (bo v ognia te rzeczy wonne vicietaja) na ser-
ce przykładay / y ile trzeba powtarzay: może też to czas

Cc ij

sem

sem niżby z apteki nagotowano / samym winem / albo
malinazya / albo wodzą różaną / safranu / y octu troche
przydawasz / weczynić : y iesliby do serca mało / do pulsów
v rektu przywiązować. Co iesliby Epithema mało / lini-
ment do tegoż czynim tak.

Rz. oleore de costo ia-
sminij ana 3 j / ambre / moschi ana 3 v. m. Rz. Oleorum
violati / cidoniore / cheirini ana 3 j / caphure 3 iij / spere
aromatici rosati gab 3 s. m. fiat linim.

Temi maža
na tychże miejscach gdzie y epitema bywa. y heali chloz
dniey weczynić / santalos citrinos / y róża czerwona wtar-
ta przydawaja. albo tak Rz. Ungti rosati 3 ij / san-
talore cytrynore 3 s / speciere pro epitmate cordis tes-
peratark 3 j / m. fiat linim.

Co iesliby ieszczemłosć nie-
omijała / tedy ratunkiem nawietszym być może podku-
rzanie. Rz. rosark rubre / flore stecados / rousmar: ana
3 iij / thuris / mastici ana 3 j s / garioph: macis / ligni
aloes / ana 3 ij / trita igni imponantur. Rz. Corticis
citri sicci 3 s / maiorane / ocimi ana 3 ij / garioph: ci-
namomi / stircis calamite ana 3 j s / thuris / mastici
ana 3 j / trock gallie moscate 3 j / trita carbonibus in-
iiciantur.

Co iesliby wiec to napotym sye wracalo / iakoz
choroby kiedy ktory czlonok raz barzo / a zwlaszcza z prze-
dnieyszych powatla / czesta barzo recidive czynia : tedy
tego potrzeba / abyśmy chorego nie tylo w ten czas kiedy
wpadnie leczyli / ale aby sye nigdy chorobą do niego nie-
wracala oto starali : bo byloby to lekarstwo niz choro-
ba ciezsze / na france sye mazac / serce zepsowac : ktore iaz
to sye raz barzo zepsuie / albo sye naprawic nieda / albo
barzo z praca wielka przychodzi ksobie : przeto wnet cho-
rego opatrzyć dieta dobra / coby zoladkowi / glowie / wa-
trobie / y sercu sluzyla : pomniac ze te czesci tak sa mie-
dzy soba z confederowane / a przypiszone / ze co iednego /
to zaraz y drugiego dolega : przeto y dieta mowie / y le-
karstwa takie być maia / coby na to respe. t miaty. przy-

czym

czym pilnujac / aby frasznek od niego co nadalay byl : bo
przy tym by aurum potabile pil / albo perlare dissoluci-
onem iadt / nie mu nie pomoze : ale dobra mysl / dobra
dieta / a wlasne po nich lekarstwa / latac tylo same moga.
przepurguymys 3 tedy / pomniac ze takowa mlosć zpe-
tnosci a z bytnich humorow pobudzenia bywa / dawasz
mu co nawolnieysze lekarstwa / to iest / manny / albo case-
siey / vneya albo poltory / rosati mesue do tego drag me
albo dwie przyczyniwszy : potym iz tam zaplugawienie
zoladka / piersi / y glowy bywa / syropkami to powoli scia-
gac takimi / coby zaraz y twierdzic serce utrapione mo-
gly. Rz. Syrupore de succo limonum / acetositatis ci-
tri / de pomis ana 3 s / decocti cordialis q s m. Albo

Rz. Sirupi de succo melisse / acetosi diarhod: de succo
arantior ana 3 s / cum vino odorato m. Albo de-
coctia wezynmy. Rz. Herbare trium capillarium
melisse / botridis ana M. s / punore n° xx / passulare
maiore et noel exacinate ana 3 ij / palmulare n° v /
inubare / sabesten / ana n° xx / sem basilici / melantij ana
3 j s / ciperi 3 s / cortice citri 3 v / macis cinam ana 3 ij /
flore stecados / trium cordialium ana P. j / glicirhise
3 iij / in vase duplici / aut vitreato bene obturato / fiat
decoctio / s a. cuius colature vneyis quatuor / cum sy-
rupore / bisantini / sabore regis / ana 3 vj / pro vna vice m.
y tak dawasz przez dni sesć / pierwszym lekarstwem / to co
sirupi zgotuia / przepurgowac / a dla posilenia tychże dni /
y potym drugich / mirturi tey przed obiadem godzin dwie
takze y przed wieczera / iako orzech włoski wielki zawzdy
dawac.

Rz. Miobalanore citrinore indore ana
3 j / cortice citri conditark / 3 ij / theriace optime veterel
3 iij / conf: rosark rubre 3 iij / conferue violare 3 ij / spere
diamarg: calidi / elect: de gemmis / ana 3 j / sirupi conf:
citri / succi flore borag: depurati / ana q s ad formam
oppiate m. albo Rz. Cinamomi electi 3 ij / macis 3 j /

Cc iij

conf:

cons: anthos 3 s/ peonie 3 iij/ specierum aromatici rosati/ 3 j/ os de corde cerui n° 1/ limaturę vnicor: 3 j/ ambre 3. vj/ miuę cidoniore/ q s/ vt fit in forma oppi atę/ także tę iako y pierwszey używać/ to iest/ kłóć sę z tych podobac będzie: bo nieprzetoc recept niemalo dawamy/ aby wszystkich zaraz chory używać miał/ iedno aby potrzebe obaczyszy/ tę albo owę użył. Do tegoż też służyć mogą kłóćki albo morselle.

R. Specel/ electuarij arom: rosati/ elect: de gemmis ana 3 j 3/ pliris arcotici/ diacimini ana 3 j/ trociscor/ de ligno aloes 3 iij/ troc de croco 3 j/ cum saccharo aque violatę q s/ dissoluto / addendo syrupi conseruati onis zinziberis 3 iij/ fiant rotule. Co iesli to iest biala głowa/ a serce przedtym/ y rotuley mazania potrzebie po blaznione miec będzie: tę zawsze na macice a rzeczy przyrodzone baczenie miec trzeba: pomniac / że ich serce barzo walcie/ przeto że nieumieia nic czynic / iedno z serca iako on powiedzial/ aut amat aut odit/ trzecięgo nie ma nic: bo nie będzie rzecz żadna która przedsie wezmie/ aby nie cala chęcia / a przedk do skutku czynila: za czym serce sę nabarzięty niż co rospaliwając / plugastwa iesli w ciebie beda / do siebie przyciaga: w tym testnosć/ dżenie/ mdlosci/ a macice zamulenie/ y rzeczy tam tych zawosciągnięcie czyni. przeto gdy serce ratować chcemy / z tym względem to czynic trzeba/ aby sę od niego plugastwami drogą własną wklazowala: co czyniem przydawając rzeczy/ żyłam otworzeniu / a popadaniu plugastw przyrodzonych służyć.

R. Specel/ elect: diamant: calidi/ diambre/ diamoscl/ ana 3 j 3/ troc/ de lacca/ de mireha/ ana 3 j/ trl aliptę moscatę 3 iij/ sacchari / aque melissę dissoluti q s/ fiant morselli dragmarę trium.

Albo R. Specel/ elect: gariophilati / de ligno aloes/ ana 3 j/ elect: ducis/ diacalanenti: ana 3 iij/ gallię moscatę verę 3 j/ pulueris vnicornis 3 3/ cum saccharo o-

primo

primo/ aque boraginis/ et anamomi/ ana partib9 equa- libus dissoluti/ fiant rotule. używać tych po kłóćkach kłó / albo po morselli kiedy potrzeba potaze. ale wżdy przed obiadem/ y przed wieczera godzin kłóciem/ możemy takich rzeczy naczynic / nie tylko kłóćkach / ale w róż- nych miksach. wśakż byśmy sę chcieli z nauka a z wy- czatem onych ludzi starych/ w leceniu zgodzić/ przez tych wymysłów gotowę confectię znamienitę w aptece ma- my/ iako confectio anacardina/ triphera magna/ aurea alexandrina/ musa enea/ diaolibanum / z których każda sercu y wnetznosciam/ a macicy osobliwie służyć w ka- żdę potrzebie może: acz theryaki iest tak dobra że sama za wszystkie lekarstwa stoi / które wszystkie wychwalic sę nie mogą że pomocna każdemu mdlosci posilajac ciato/ a wypadzając co iedno chorób zimnych ma/ choć to z zepsowa- nia/ choć z strużiny iakiey będzie/ każdemu głowy bo- leniu/ zawracaniu/ kadukowi/ zapamiętywaniu sę/ powie- trza ruszeniu/ wśom zależonym / a gluchym/ oczom cho- rym/ dycharwicam/ kłódom/ żółdcom słabym/ a źle tra- wiacym/ żółtę niemocy/ wamitom/ słodzonam odetym albo twardym / wrynie zawosciągnięty/ kamieniowi/ o- puchlinie/ febriam zimnym/ członków bozeniu/ macicy za- siebley / a zamuloney / chorobam melankolicznym wszy- stkim: a co wiecéy: serca a myśli dobrej zepsowania / tak pomocna/ że żadne snadź inśe tak przedko lekarstwo ratować y pomoc nie może: y iesli oni lekarze stary te- go sę w nię doświadczyli / że wielu a tak skutliwych przypadków ratować umie/ czego my częscię teraz uży- wac mamy rozkazac / iako theryaki: taką chorobe ba- czac/ która malo nie to wszystko zaraz w iednym chorym/ co oni w kilkudziesiat różnych/ widzimy: tę tedy czę- stu omdlenia użyć/ albo aby mdlosć nie przysla/ dla prze- strogi co porane iako orzechy lesnego pot dawac / rzecz barzo iest dobra. także też oto tam tych drugich wys-

sę wy-

de ther. ad Pis
De Anthido.
6. Cō. M. p. G.
Ficin. 3. de vi-
ta. Cal. com.

x. ad Glau.

Dioge. Laert.

śey wylężonych na choroby té niewieście/ nie wymysla-
jąc wiele inszych/ do potwierdzenia ciała tyle iako o the-
ryáce powiedam / co porańek daymy. a iesliby to wiec
tak choroba była wpoma / iżby sye zawniały / y często
wracala / y insym lekarstwom wstąpić niechciała / Kazal
ia Galen leczyć / lekarstwo dychawicy sluzacemi : które
wolnému tchnieniu / piersiam / to iest plucam / y sercu / za-
raz y żołądkowi sluzyc maia : acz iako w starym a choro-
bami zietym rzecz to do wleczenia trudna / tak w mlo-
dym complexey dobrej / a skromnym czlowieku / przy la-
da lekarstwie / dieta dobra wygnac sye moze : bo malucz-
kie lekarstwo / nam o Democricie / co często omdlewał / a
zapamietywał sye / pisa / że chleba grzanke albo skibe w
winie omoczywszy / a sucha mietkwa posypawszy / do żo-
łądka przykladał / y tym choroby tak nagley pozbywał.

co ty rozumieć masz o Philosophie czlowieku trze-
wim / a skromnym / którego ciała lada
co latwie pomoc
moze.

Biegunka

Biegunka.

Biegunka miedzy temi przypadkami /
które mercuryus pobudza / też bywa
nie mala / przez ktora iż natura wiele
plugastwo / a czasem skodliwie wyrzu-
ca / pilne oko na nie mieć potrzeba :
bo iesli ztad sie okaże / że do wst isc nie
mogac tam sye plugastwa obróciły / a
tylko takie ida / iakie z onego ciała isc
powinny / za tym pacjent nie iest mdlejszy : dobrze iest :
lec iesliby zmorzeniem / żywota rospaleniem / ciała / zem-
dloscia / a z oslabieniem / a zwlaszcza krwawo / co rychley
do tego sye obrócić : iakoby z oney biegunki / cosmy ia ch-
walic mieli / skodliwa nie byla : ktorey to biegunce iako
przypatrzyc sye dobrze przystoi / tak madsze z nią posta-
pic / a z nagla iey niestanowic / rzecz z rozumem zgodna.
co iesli w inszych przyczynach / y sposobach biegunek / tedy
w tey ktora mercuryus pobudza tym barziej : gdyz nie-
gdy tylko iedna ktora od iedney ktorej ciała przedniey
śey częsci isc moze / a powoli sye wzmochniwszy / dopiero
chorobe wynurzyć / a osadzic : ale tu za takim przypad-
kiem / z tak wielkim trzaskiem / iż żołądek / watrobali / glo-
wali / ielitali to przyczyna / trudny rozsadek / gdy wszytko
tak wzburzy / iż pobudziwszy kazdego humoru / albo rozgo-
te / albo na dół go prowadzi : a iako wiemy że fluxi wszyt-
ki bywaja albo dla wielkiej pełności / albo dla tego iż
krew sie zepsunie / a w iadomita obróciwszy miesca w któ-
rych iest mieszi / tak / iż oni otrzymać iey nie mogac / ani
z niej posilku ciała maiać wyrzucac ia musza / wysse nie-
slym / a slabszym mocniejszy / podawiaac / aż do meatów

li. 3. f. 13. T. 4.

i. aph. 2.

Com. 3. aph. 30.

D D

wielki

6. apho. 45.

4. apho. 21.

4. apho. 24.

4. apho. 22.

7. Meth. 11.

6. de locis aff.
in 2. de morb.
vul. Com. 3.3. de sympt.
caus.

De dynam.

boł lewy sye obeyrzawşy/naydziem/ że musiał być twar
dy/ odesty/ bolący/ y temuż iako źródłu takiego fluxu co
rychley zabiégac: bo iż tam słodzona dom melantoliej
natura mieć chciała/ skąd ia do żoladek/ do watroby/ do
serca y głowy podchadzac zwykła/ aby humor ten tak o-
stry/ kwasny/ a ielitam przytry/ bärzo ich niezranil/ a o
śmierć nieprzyprawił: co rychley ia strómic. albo iegli
rzeczy pöyda phlegmistę/ pieniacę sye/ a z częstemi wia-
try/co vryną y stolce pokaza/ głowe na pieczy mieć: a te-
go nieznagła stänowiac: gdyż to effect dobry/ phlegma
rzecz głowie bärzo škodliwa widzieć/ a ona drogami prze-
strónemi plynie: ponieważ małé zatkawşy a napelniz-
wşy/o škodliwe przypadki przywieść była mogła. albo
ieśli na dół idzie pokarm niestrawiony/ a mało nie taki/
iaki sye tam włożyl zezwany/ ktemu ryganie kwasne/ w
dółku ból y testność/żoladek sorowosc a żaziebieńie przy-
czyną bedzie: o którym zaraz pilność uczynić/gdyż iest i-
to gospodarz przez którego w domu niestę rzadu nie be-
dzie. albo iegli sye pokaza iakoby pomyie/ w których mie-
so świeże wymoczone y dopiero oplótane było/to iest sre-
dniego coś między owym sokiem (chilum greci zowia)
a między blada trwia/ watrobie obrażony to przypisem:
która co iedno żoladek spřawi/to iest co z pokarmów ciä-
lu ku posilku wysie/ plugaştwa nádół zrucając/ przez
ty messarácas żyły rosie bierze/ y z białego onego soku/
w krew obraca/ tu oto poczarwşy inż sok on zärumieniz-
wac/nie doczyniony nāzad przez też żyły wyrzuca. do cze-
go iegli sye kolery sila przymięsa/ materya raniaca/ skąd
krawa bęgunke (dissenteria zowiem) pobudza: tam
aby sye watrobie pomoc dała/co nawiecéy starania uczy-
nić. pomyie że iegli w inszych bęgunkach watroba krzy-
wde ma/ tu w tey nawietřa: gdyż wiemy że frāncä/ w
nięy samęy złość swą zasädzawşy/ ciälu posilek y wsyt-
ke krasę odnosi. a merkuryus: wiemy peronie/ y nieraz

to sye

to sye na oko pokazalo/ że po namazaniu womitem y v-
ryna go wiele ich wyrzucalo: Którego iż pacjent nie iadł
ani pil/ pozwolić musiem/ że go z inąd naciętko/ a z wa-
troby y inszych mieysc na dół sye pokazalo: Którego to/
że watroba otrzymać nie moze/ co za dziw? że go żo-
ladkowi iako nablizşemu sąsiadowi/ a on insiem y ieli-
tom podacie? do czego iż wiemy z dawnych obserwa-
cy/ że to cieczenie/ Któreżkolwiek bywa peronych dni/ a
śnadz y peronych godzin/wrótné swę pobudzanie mięwa:
iż melantoliczne fluxy dnia czwartego/koleryczne przeze-
dni/ phlegmistę co dzień/ ięscze y to przydawşy/ że flux
dzienny od żoladek/ a nocny od watroby idzie: co iegli po-
mniß/ żeśmy za znak przymiotu między peronemi nape-
wnieyşy dali/ że w nocy niż wednie bärzietę złość swą roz-
zarza/ bęgunke źródło tymże sposobem rozsadziß/ pil-
no sye starając/abyć ię przyczynny wiadome były: nie w-
şytko na mercuriusa/ ale też y na przestę przypadki w-
zgląd mając: gdyż on tam bywa nie pierwsza ale posle-
dnia bęgunce przyczyną: a nie iżę tego niż insę przy-
padki ważny: zwłasczä iegli bęgunka czyni ból/ a si-
ły vmnieyşa: iegli żoladek nie trawi/ a chce do iedzenia
stracić: iegli z womitami przykremit a z szczawka y z nie-
spaniem bedzie: iegli sye od melantolicznego a bärzo z
mieşanego humoru gwałtem pocznie: iegli z insęmi plu-
gastroy sadło albo tłustość idzie: iegli krawa bedac/ z
soba iakoby štuczki mięsa ponieśie: iegli zätym zapamie-
tywaniem/ a iakoby od rozumu odesćie/przyydzie: iegli w-
netrzna goraczka/puls przedki/drobny/nierówny/y niepo-
rządny sye pokaze: wsytteki te za długą bęgunką śmier-
cia groza. przeto diete co nalepsza rozradziwşy/ a dni
sye ię tylko przypatrując/ iegli sye nie ze złęmi znaki zas-
czetä/ albo nie gorşęmi konczyc chce/ confecty potwier-
dzającemi karmimy: a nie zaraz ię stänowimy: bo iegli
śmy mazać tego czekali/ aby sye ruszyły z ciäla pluga-

Dd in

ştwa.

Petronius.

De Crisibus.
De febr. cau.Aph 2 lib. 6.
lib. 4. aph. 21.
22. 24.
6. aph. 24.3^o de caus pul.

ŝtwa/które w ŝobie frਾਂce takto żagierw ŝre trzymaly/ nie
dąc im wynić nie byłoby dobrze: leć gđzieby miały cią-
to oŝłabić/ albo goraczke ze żraniemieniem wczynie/ co rych-
lę do lekarŝtw: dawŝy ieŝć pieczyŝtę radnięć niż wárzy-
ŝtę/ ptaŝki/ Europátwe/ Eucze/ cieleć y inŝe łatwie do
ŝtrawienia meŝo: poŝypawŝy albo ŝuchą miętka / albo
gałka muŝkatowa ŝtarta/ albo cinamonem / albo kar-
uiem / albo aniżem przyŝuŝonym á wtluczonym / kaŝtá-
ny/ migdały/ orzechy pieczoné: tēż do tego dobrze iáycá
twardé z octem/ á z trocha pieprzu przypráwioné/ zwla-
ŝczá że żoledek oŝłabióny: winá ŝyć kēs nápić / ŝoku pio-
lynkowégó do niego przydawŝy pozwolic możemy: po-
mniac ieŝli żoledek przyczyńa / áby było wino ŝarby zło-
tę/ wonné/ ŝmaczne á wolné: ieŝli iclitá/ inŝe/ áby było
czérwoné/ geŝtę / iáké do nas ze Frਾਂcyęy chadza: czy-
niá to wiec poŝpolicie radzi / że w długich biegunkách
mleka dawáć wżywáć/ ieŝcież owégó co w nim ŝtal albo
kamien roŝpalony gáŝa/ tóż y pićiu czynia: ále w tēy mie-
rze to nie ŝluzę/ gdyż y winá ledwieby ŝyć dác gđziło/ by-
ŝmy wzgledu niemieli ná oŝłabienie náturey / kthóza wino
rychlęć niżli co inŝegó potwierdzi: Ryz/ ieczniem/ przed-
tym przyŝuŝony y dobrze wwarzony/ gruŝki pieczoné/ pi-
growoy przed iedtem confect bázro ieŝć dobry: nie zanie-
dawŝy tego / ábyŝmy żoledek námázywáli/ ieŝli ŝeŝka/
albo oŝłabiał / wżiawŝy ten oleieć. R. Oleore de
menta/de absintio ana ʒ i/ cum modica cera/ fiat linit.

Albo R. Oleore de menta / de cidonijs ana ʒ i/
de mirto/de maŝtiche ana ʒ s/ cum cera modica f. linit.

Albo R. Oleore de menta / cidoniore ana ʒ i s/
succu absintij/ roŝati/ ana ʒ s/ macis nucis moscate/ ci-
nam ana ʒ i/ ligni aloes ʒ s/ galie moscate vere ʒ s/
cum modica cera/ fiat linit. Albo R. Mente

ŝicee/ absintij/ roŝar rubel/ ana ʒ s/ calami aromatici/
galange/ircos ana ʒ i s/ macis/ nucis muscate/ ana ʒ iij

oleorum

oleore de spica/de menta/de maŝtiche/de absintio á ʒ iij/
vini maluatice ʒ iij/ in duplici vafe/ ad vini conŝuŝ buli-
ant/ dein puluerifatore adde/ coriandri preparati/ mente
ŝicee/ roŝar rubel/ absintij ana ʒ s/ maŝticis/ gariophi:
cinamomi ʒ iij/ ligni aloes ʒ i/ cere ʒ s. fiat vng. ʒ te-
góz vnguentu który Helideus miał za bázro doŝwiad-
czony/ może ŝyć cerat wczynie: wosku/ żywice/ y kádanu/
potroŝe przydawŝy: á ná leŝ roŝciagnawŝy / y táwta/
albo kátaŝka pokrywŝy/ ná żywocie noŝić/ czaŝu iedzenia
odéymniac: co ieŝli chcemy mieć wonnię / ambri/ albo
piżmá troche przydamy: chyba że tákich głowy láda rze-
czami wonnemi ŝyć obrazáć/ pżeto y málo ich kładŝiem/
y topim ie w oleiách/ áby mnięć woniały. Do tegoż ŝac-
culy czynim/ bogatŝym ŝramnych/ á wbożŝym ŝpolnych
żiół: wżiawŝy gatgana/ muŝkatu/ kwiátu iego / cyná-
monu / gđżińców / po częŝciách pewnych/ miętka/ y
różę ŝuchę/ coby ŝyć zdało doŝyć/ y w podnŝieczke wło-
żywŝy pżeŝtępowáć/ y ná żoledek przykádáć. Drugi/
wżiáć miętka/ dwie gárci/ wierz chów piólynu/ bukw-
ce/ máiorany/ ruty/ hízopu/ oboięć lebiódku po gárci/ ru-
mnu/ kwiécia lánándrowégó / ŝpiconárdowégó / różę
czérwonę po ŝezubáci/ y podnŝię z nich wŝywyŝy / cie-
plo ná żoledek przykádáć. Al ieŝli té rzeczy z ŝobá/ y do-
morey ŝramné ŝlaczym / ieŝcież bedzie lepięć: wŝak óż
té tákie ŝacculy/ nigdy nie wżytecznięŝe / iákó kiedy ie w
málmázyę/ albo w winie goracym w moczywŝy/ cieplo
przyłożym/ przed obiádem y przed wieczęřa: á ieŝli má-
mázyę nie bedzie / piólynu wwarzywŝy z miętka/ tá-
wodá ŝtanie za nie. co ieŝli y tēż trzeba żywot wŝytek
nie tyłko żoledek námázáć albo napářáć/ tóŝ do niego
bázro dobrze/ omnożywŝy ingredientia: á ŝacculy tákie
máć być dwa/ áby ŝyć ieden grzał/ á drugi był przykádán.
á możeli być/ po nich áby máŝcia mięŝcá potrzebne by-
ły námázowane: bo żióła otworzyć y roŝparzyć / á máŝe

wŝtápíć

215. Przymiotu Księg pierwszych

wstąpić y potwierdzić powinna / tedy żoładkowi dobrze vnguenty wysię / a brzuchowi oto ten.

R. Oleor mirtini / cidonior ana 3 ij / radice bistortę / gallare ana 3 j / coralli rubri / boli arm / aloes ana 3 ij / acacie / hipocistidos / ladanu ana 3 j s / cere q s / fiat vng. Zalecaia w tym mastiki / na noc brać ziarn ze dwa dziesięć / z rana theriaki / albo diaolibani / albo aureę ale randring / potrofe / przed obiadem confectu piguowego / po obiedzie coriandru wculrze ile potrzeba wkaże. waniem chcieli vzyć drudzy / ale w takich rzeczach po nich rychley do opuchliny przywodzili chore niż do zdrowia : rostatć ięśli biegunka iuż na schyłku / vzyć ich dla potwierdzenia wnetrznosci może / y to takich : R. Plantaginis poligonii / equiseti / summitatum rubi / sumit : piri / ana M j / radice bistortę / consolide morel / ana 3 ij / nucces pini confusas n° xx / calicum glandul : P. ij / flore verbascei / rosare ana P. ij / fiat decoctio / in aqua calibata / vel in vino rubro. w tym siedzieć troche może / y wysiedzsy na mazać vnguentę wyszym : a tego nie często vżywać : chyba ięśli gwałt radzić będzie : ale zawždy sye na owo ogladać / co Hipokrates powiedzial : Jesli takie plugastwa ida z ciata / po takich tam nie : a to sye dzieie przez ostabienia ciata / ani ze zlych ktoręgo przypadku / nie tylko nie stinowić / ale aby biegunka stla kazali : stad owym vrosła disputatia / ktora concluduis / womit womitem / biegunkę biegunkę / leczyc : a to przeto / iż gdzie natura droge pokaze / tam tedy prowadzić potrzeba : przeto dawata w biegunce napierwey cristere taka. R. poleroti kaptóna dobrze rozwarzonego półkwarty / przydaia też otrab garsć / oleyku y miodku różanego po dwu lyżku / żółtków dwa y tak ciepło wlać. Albo R. Slazu oboyga / rummu / bugwice / nostrzyku po garsci / mietkowie dwie garsci / Forzenia liliowego pul garsci / siemienia lnianego stluczonego garsć / kminu / fenikulu / carniu / po

bezubáci

3 mазания biegunka.

216.

bezubáci / czerwoney różey / dziwanowego kwiecia / po bezubáci : wstawic w wody kwart pultory / y wywarzysy do połowice / przecadzić y wyjac / y miodu lyżke / olinwy albo przetopionego masla dwie / żółtków dwa przydawosy / y dobrze zamiesawosy / ciepło wlać / y iako nadluzey być może trzymać. co ięsliby byla krowawa / tedy tak :

R. Malue / bismalue ana M. j / plantaginis / sumach ana M. s / radice / consolide / bistortę / tapsibarbatu / ana 3 j / seminis lini / 3 ij / flore / hiperici / rosare rubre / tapsi barbatu ana P. j s / fiat decoctio in libris tribus aque / sepius calibeate / ad dimidias / colature quartarijs quinque / adde mellis rosati / sirupi mirtini ana 3 ij / seu hircini / 3 ij / salis torrefacti 3 j m. Albo tak R. Hordei tostati P. ij / comare absintu / mente ana M. j / rosare rubre P. ij / radice / ciperi / bistortę / consolide ana 3 j / vtriusque stecadis / spice nardi ana P. j / fiat in q s aque decot : cuius libe j / adde succi plantag : 3 ij / succi acacie / ladanu / ana 3 s / sirupi de rosis siccis 3 ij / seu caprilli 3 ij / vitella n° ij / m. Albo tak R. Succore / plantaginis / prunelle / equiseti / millefolij / sedi morel / ana 3 ij / sirupi de rosis siccis / olei rosati ana 3 ij / vitella ouorel / n° ij / furfuris P. j / salis rosti 3 ij / m. Albo R. Aque recocte / et decies calibeate lb ij / in qua coquantur mature bismalue cum toto ana M. j s / plantaginis / oxalidis / mente ana M. j / rosare / rubre / mirti ana P. ij / lenti / um / lupinorel / ana P. j s / fiat decoctio. cuius quar / v / adde consolide morel / puluerisate 3 ij / boli arm : sanguinis draconis ana 3 ij / amili 3 s / mellis rosati 3 ij / seu hircini 3 ij / m. Takaz czynia z mleka / gaszac w nim kilko razow stal. a cukru do niego dosyc / albo miodu przydawosy / y loiu kozlowego m. czynia y z soku gruzet lesnych / wycisnawosy y clarificowawosy. A izci tu krysiera / ni narabiać kaze / ktorych w nas nie barzo rado vzywata / nie przeciw sye zlemu przebieganiu / lepszego / pozytecznocy

Le

sego /

Gale. 10. de
sim. me. fac.

x. art. c. ad Gl.

Aph. 2. lib. 1.
26. lib. 1.

Card. contrad.
li. 2. tra. 5. ca. 8
Aph. 21. li. 1.

De Hiru. Cuc.
re. sca.

217. Przymiotu Książ pierwszych

sięgo/coby mnię ssturbowato ciała/niemaf między lekár
stwy iako kryster / ktorym samym Galen biegunki leczyc
kazal. lec iesliby zoladek y ciato bylo pelno/ a przypurgo
wania potrzebowało/ uczynic R. rabarbari ʒ iij / y
wspiażyny go albo w moździerz goryczym wtarwſy /
przydac dla osłodzenia/ sirupi de rosis siccis/ albo plan
taginis ʒ i ʒ / decocti mentę q s/ fiat haustus. albo gdzie
by wiec plugawę ciato potrzebowało niematego przeczys
zczenia / syropow mu piec albo sześć dni dac. R. Sy
rupi de succo plantag: mirtini / de rosis siccis ana ʒ ʒ /
decocti bistortę/consolidę/mentę a q s/m. Albo na v
rzad apozemā uczynimy. R. Phragarie / radice/ peo
nie/ tormentille/ gariophilate/ bistortę/ dictami albi ana
ʒ ʒ / herbare/ capillarium/ comare/ alteę/ mellisse/ sco
lopendrie/ scordij ana M. ʒ / semini oxalidis/ coriandri/
anisi/ cimini ana ʒ ij/ seminum limonum/ granatorum/
antherę ana ʒ i ʒ / pira matura / et astringentia n° ij.
florę/ hiperici/ spice nardi lisimachie ana P. i ʒ / rabarb:
tosti ʒ i ʒ / infusa in aque plantaginis/ endiwie/ ana q s/
in vase duplici coquantur/ s a/ ad consumptionem par
tis tertie/ colature ʒ iij/ adde macis / nucis muscate /
galange/ cinam: grosso modo tusi/ ana ʒ ʒ / paululum
recocta clarificentur/ et pro quavis vice dentur ʒ v/ cum
sirupi de rosis siccis / de succo plantag: ana ʒ vj/ sic et
pro alijs. iedno iesli goraczka bedzie / tych aromata nie
kladzmy/ radnię aromatizujemy specel/ diatrionsantaloni
aromatici rosati / ana ʒ ij: co iesliby wporny flux stas
nac niechcial/ nie zdrogi do trzeciego syropu/ y do drugich
ponim przydac trocisek/ zdragmy iedney/ de berberę/ albo
de carabe/ abo de terra sigill: acz to sa rzeczy barzo stano
wiace/ ale dla teg przydawamy rabar. abyśmy stanowiac
plugastw popadzali. co iesli po tych syropach/ wedle o
byczaiu lekárstwa trzebā/ to co y pierwey rhabarb: prās
zone/ z ostatkiem tę decoctię dac: zawzdy róża co nas

stara

3 mazańia biegunka.

218.

stara w cukrze potwierdzając/ albo confectami do tego
sluzacemi: gdyz tak Galen chcial/ abyśmy w kazdym flu
rie potwierdzali radnię niz purgowali: przeto theriacke
swieze / albo sales theriacos / w tym barzo zalecal. za
lecal tenze Galen/ gdzieby biegunka wpoma a na insę le
karstwa malo dbajaca byla/ ze banki ktore na bokach/ na
zywocie/ na slabiznie/ postawiosy/ fluxu wsciągnac do
brze moga. Jednorozcowy proch/ też lekárstwo biegun
ce dobre / z trocha malmazyę sye go napiosy/ y mogli
byc po nim zapociwſy: ale nie watpie ze diety przy
strzegſy wsytki wysſey mianowane beda

potoczne / iesli z baczeniem
brane y dawane
beda.

Szczkawka.

Szczkawka też bywa przypadek przykry /
przeto/ iz zoladkowi a od niego insym cze
sciam przedniem czyni sye niewczas taki/
ktory za soba ciagnie testnosć/ niespanie/
niejedzenie/ bzydlivosć wsytkich wnetrze
nosci / womity/ sturzenie albo wyrwoce
nie / albo wiec biegunka: bo iz ze dwoia
kiey przyczyny bywa/ to iest/ albo z wielkie
go wyproznienia / albo z wielkiey pelnosci/ oboy sposob
za mercurysem pobudzic sye moze: gdyz o zoladek/ iako
o prog v domu/ wnetrzne wsytki choroby oprzec sye mu
ſa: a iz zoladek ten subtelnie zlozony bedac / wierzech al
bo wsta swe (orificium zowiem) tak czule ma/ iz by na
mnieysza rzeczsa ktora by mu nie sluzyla/ obrazic sye moze:

Le ij

wnet

Chr. r. p. sig. m.

Ad Pisonem.

De cucurb.

8. secū. locos.

5. de loc. aff.

Com^o 5. aph. 4.
6. aph. 35.8. de com. M.
S. L.

De consuet.

wnet albo na dół / albo w górę chce wyrzucić ono / w czym sye nie tocha / stula sye / y tak soba miece / że wszystkie wnetrzności / czasem y głowa sye z nim wzrusza : za tym przypadek cięższy pobudzać / co na oko widziem w ludziach objartych / albo w owych / co bardzo króciennie iść dzac / zimnym czym żołądek poleca : gdzie on przeciwnie w sobie rzeczy czuie / chce albo je iednać / a przy oboymu albo przy którymle zostać / albo je też wyrzucić / szeka : a iż w takowey pełności nie tylko wierzech (choć to tak czuły jest) ale szrodek / dno / y same błony jego (których dwie / zwierchnia y wnetrzna jest) cierpia : cokolwiek jest co by je trapiło / albo obciążało / do szkania żołądek przyprowadzi. a iako sye do żołądka zbiegaia rzeczy / już to nam dosyć wiadomo : gdyż nie tylko to / co ku pokarmowi służy / kładziem weni / ale też y inie plugaństwa tam sye ściętać zwykły / z głowy / z piersi / z watroby / y z inąd : tak to coby mu nie służyło / do szkania albo wyssey miłoś wanych chorób / przywieść go musi : a tego iako mercuriusz bardzo pobudza / już przyznawiaa wyspy / że wszystko ciało otworzymy / wszystkiego wzruszy : a do piersi / po tym do żołądka plugaństwa pedzi : które iż są gęste / twardsze / a przykre / że ich nie tylko żołądek pozbyć / ale snadź palce ledwieby oderwać mogły / szkać do tego nie przestawa / aż to albo natura za długim mordowaniem / albo lekarstwa gwałtem niemającym zwycięża. co iako rzecz naturze przeciwna / z Galeną łatwie obaczyć : który w iednym rzędzie szkanie położył z owymi / co wiec nad wolą nam w ciałach naszych przypadają : iako ograżka / cierpienie / tarnienie / serca dżenie / dychawica / kurecz / ryganie / kichanie / pożywianie / zębów zgrzytanie / i. co wszystkie / acz samo przez sye nie wielkie / wszakóż że nie spodziano przychodzi / temu że człowiek tego choćby chciał zahamować y zawściągnąć nie może / ale owsem rychłoli co goršego za thym przydzie / oczekawa / lećce ważono

być nie

być niema. Bo gdzież za częstymi kureczami / zaniknięciem / albo cierpieniem / nieprzychadzało powietrza ruszenie : za częstym sercā dżeniem / melancolia / mdłość / nieśpanie / głowy bolenie / czasem nie śmierć nagła : za wielkim pożywianiem / za dżeniem / przez znaczney przypiny nie wnet nadchodzi febra : także za szczawką / i. sli z pełności żołądka / aby womit albo biegunka być nie miała : a co iesli z wypróżnienia / a wyniszczenia żołądka : perona śmierć. A to do tego mówię / iż iako to przypadek sam przez sie zły / tak z mercuriusza bardzo goršy / y nagley / bedac / pilnego wypędzenia żada : okrom tego iżby miał za pobudzeniem fluxów / do tego sye ściągac / aby żołądek womitami sye czyścił : ale gdzieby po wielkich womitach szczawka przypaść y długo trwać miała / siadł : A nie tylko po womitach / ale po każdym zbytnim purgowaniu / choćby to były wielkie poty / choć stolce / choć krwie dobrowolne albo z przygody wście / siadł. a iesli by za szczawką przystąpił kurecz / albo zapamiętywanie sye a od rozumu odeszcie / y tu prawie siadł. do tego przydajmy febre / co ia szkaia ca zowia : albo owu zmielenie / kiedy sye na chorym słowā domacać nie możemy / co aphonią nazwali / przez nadzieie niechay będzie : gdyż to przychodzi z wielkiego wypróżnienia / a natury stargania : która to natura chce sobie ratunek dać / onę ostać / i. co w żołądku (bo ten nigdy próżny być nie może) w silnie ku posilkowi obrócić : gdzie iż to co tam zostało nie pokarm / ale nadowite plugaństwo jest / y żołądek siły strawić tego niema / wstać musi : y posilku naturze nie dawszy / przywieść ia do kresu. Diete tedy temu dobra / pierwey / a iesli szkanie trwać długo będzie / trudno inaczej / iedno sfore opatrzenie obmyślimy : do którego niż in potrzebą dōge pokaze : Zalecaia na szkanie proste / przestach / ale nie z rzeczy ważnych / bo by to już smutek być musiał : a ten nie do zdrowia / ale do śmierci dżwi

Com. 5. aph. 4.

Com. 7. aph. 3.
7. aph. 10.Com^o 1. in pñ.
porrhēt.2. de simp. ca.
De medi. fac.

Le iij

otwiera

2. De Symp. C.

3. de diff. spir.

Auicenn.

Com^o 5. aph 35

11. de sim. m. f.

2. aph. 10.

otwiera: przeto powiedzieć chorému co / z czego by mu nie kłopot ani żal / ale radniey podziwienie a zamyslenie przyszło: za którym on duchów kes we wnętrzu powściągnawszy / a ciepło przyrodzone do strawienia zbytku one go obróciwszy szczaniaby pozbyć mógł. z téżże miary o wi co chcieli twarz wodą zimną pokropić. Zalecaia kichanie ze części Platonowej / kiedy Arystophana leczył / aby sye iem ciało otrząsnęło a wzruszyło / aby téż y żoladek tego czego nalnął pozbywszy / od szczania był wolnym. A to kichanie wiec czynim / pióko albo żdźbło / albo karte papięru wtęciwszy / a w nos lekuczo co naglebię być może włożywszy: rwa duudzy włosy w nozdrzach: nachylaia duudzy chzestłki: duudzy pieprzu tartęgo / pitertry / veratry / castorei / nigelle / wtarsy wodmuchaia troche. Raza téż namazywać żoladek olejkami lekkimi / różanym / maścicowym / liliowym / migdałow gorzkich: A iż Galen barzo zaleca castoreum / do którego le z tych olejów wncy dwu / przydać y przymieścić go dragme: hydrieum chwala / co jest wodą z oliwa zmieszana / w której ciepley / runo welny napoiwszy / przykladata / y często odmieniaia: Dawać do posilku zupliki omę polóżné / z trocha winą / z żółtkiem / z safranem / z kwiatem muskatowym / z maścem / y z cukrem / uczynione: dawać consumat z kaptóną / wodkę destillowaną / contus / y in se polęwki / do strawienia a sily przymnożenia przedkie: y to / tego po kesu: pomniac że żoladek / prze plugastwo a pełnosć szczaniacy / wyrzucić co ma we wnątrz niż tego przyczyniać powinney sy: nad to / iż wiemy ciało nieczyste im barzciey karmiem / barzciey obrazamy: y przeto do tych polęwek / co ie dawać chcemy / przyczyniać rzecz po winna / żiół / albo korzenia potrose / iako muskatu / galaganu / kwiatu muskatowego / cinamonu / albo aromatici rosati / tyle coby smaku nieprzesadził: ale aby to do brze y smaczno wdawsy / żoladek posilit / miękciwo nassa

iako w

iako w każdym żoladku przypadku / tak w tym przebaczo na być nie ma: gdyż z nią sucha / barzciez albo polęwka barzo dobra: a niemalo iey wzwarzywszy / a na dołek przyżywosy / womitóm / bzydlivosti / niestrawności / colerze / szczawce / biegunkam / y rosyftim przypadkom pomaga: wsakbż przypatrzywszy sye przyczynie: bo iesliby szczanie / od szczerey colery sye zacząć miało / téy nie od miękciwie póczać / ale zrazu womit zadać: bo iż jest humor przykry / gorzki / a goracy / sam do tego jest tak słonny / iż wżgóre w żoladku pływaia / latwiey załadą pomocą womitem wypadnie niż phlegma / która kłowi podobna będąc / nie latwie sie od miejsca w które wlezie oderwać dopuści: A iż wiemy że w tym za mazianiem przypadku barzo mercurys watrobe zapala / colery w tym niemalo przyczynić musi: y watpieć nie trzeba / że szczawka z téy przyczyny być latwie może: przeto mazianie żoladka chłodné / potrawy niezapałaiące / wino przez sye samo / a nie z tym korzeniem / niech będzie: a womit iako rzecz naypo trzebniejszy wnet wezynić: byle co nieškodziło w naturze chorego: bo to wiec rado škodzi / iesli mu sye nie z wezył / iesli żoladek mały / albo pierś ciśnie ma / iesli krwia plwie / albo do suchot co barzo podobnego ma / iakié nam Hippocrates opisat / a pterigodes po grécku ie nazwał / palec tedy wetknawsy w usta co nadaley / albo pióro w oliwie vmazawsy / albo taką pocis wypiwsy / poydzie.

R. Cortice raphani 3 s / folior malug / atriplicis ā M. j / flore / aneti P. j / coquantur in iure pinguis caponis / Cuius colaturę 3 viij / adde oximellis simpli: 3 ij / affatim bibatur tepide. Dobry womit / kto sye niebzydzi oliwy sye samiey napiwsy / albo przymieszawsy iey wodzie ciepley. bulbum vomitoriū / duudzy wārza / ale iadowity: agariku duudzy do ciepley wody przydawać / ale przykry: duudzy kopydnikowego korzenia w proch startęgo dragme albo puktory ale nieustawieczny: bo czasem womit

czasem

Com. 5. aph. 58.

6. aph. 16.

czasem stolce / czasem oboje czyni: antimonium dwojzy / ale sye my tego strzeżmy / bo to dyabel wymyślił ludzic (iako Duret mawiał) zabijac: bedzie wowit / kiedy sye materya nani zgotuie / palcem mu pomogwosy / choc da my potoy veratro albo antimonio / iesli tylko sama szes ra colera w zoladku plywa: lec iz to malo nie zawszy by wa / ze ieden humor / przez drugich aby zmiesany byc nie mial nalesc trudno / a zwlaszcza tu / gdzie nam mercury usz wosytko pomiesal / y z geby dzwinyh splachciow ia to wroblow popedzil / choc dobrze sye watroba zapalila / y kolery w sobie wiecay niz miata podobno przymnozyla / na phlegmistie sye rzeczy / a humory grube / ogladac trzebniety: ktore iz do wyrzucenia sa trudnietyse / tym rychley sye y ostronieteyse pracy potrzebuia: przeco iesli im wo mit nie pomoze / purgaciami zabiegac potrzeba: woskacz bacznie / ile w takim razie: bo obmysliwosy dobra / co by mogla z zoladka wywieść / abysmy czesci przyleglych / y z glowy do niego wiecay nie przyprowadzili / ostrzegac sye trzeba: przeto daymy mu pierwey Gordoniushw secret.

R. Spicz nardi / squinanti / calami aromatici / anisi / maratri / foliore / mente / foliore absintij / costi ana 3 ij / ligni aloes / ambre / gariophilore / aloes sacotorini / ana 3 ij / oppij / coriandri preparati / seminis papare / albi / casie lignee ana 3 ij / conserue citrangel / 3 ij / sachari q s / fiat elect. ktorego on rano y w wieczor z kochaniem vzywac kazal. lec ze widziem rzeczy to byc potroier dzaiace / a my wedle powszednych regul mamy pierwey odiać materya grzeszaca / pewnie wiedzac / ze do zoladka tego y przypadlo dosyc / y przypadac nieprzeftawa / day my mu (iesli za womitem vsmierzyc sye nie chce) masse pillulare aggregatiuare / 3 j / vformowawosy pillulek siedm / aby poranu bral: gdyz takiemu do spania noc po trzebniety: a chcemyli ie zaostzye / tedy do tych pillulek specl / hierę 3 j / przydaymy. co gdzieby ieszcze za ma-

terya /

terya / ktora pillulki sciagnely / szczawka poprzestac nie chciala / y przeto ze ventricul barzo zepsowany / a oslabio ny / y przeto ze glowa y watroba sye weni vstawiecznie wy lewa / decoctia mu vczynimy / ktorey iako sirupos dige stiuos / przez dni cztery po dwa razy / to iest rano y o me spory swa miarke wypija. R. Radic / apij 3 j / enule / acori / aristolochie rotunde / rhapontici ana 3 s / comar / mente / absintij / aneti / rute / maiorane / calamenti / eupato / torij / abrotani maris / sizimbri aquatici / ana p. s / se minum dauci / aneti / seseleos / ana 3 ij / squinanti / spicz nardi / cinam: ana 3 v / coquantur in aque apij q s / in vase duplici s a / colature lb ij s / addendo rabarba. in petia ligati 3 j s / castorei 3 ij / mumie pulueris 3 ij / vni cjis quatuor / adde sirupore / de menta / oximelis squillitici ana 3 vj / m. a iz to na dzien trzeba dwa razy dawac / niedziw sye: kiedy gore gwałtem / mocno gasic trzebba: latwiey reki wsciagnac / iesli zlego vbywac bedzie. Po sirupiech tych trzebali przepurgowac / rabarba. al bo hiera to vczynic wolno: gdyz scamnoneata dawac w tak zoladek rozdrażniony nie barzo bezpiecno: owsem wiele ich krysterami to sciagac / niz zoladek wzburzac wo leli. R. Hordei p. ij / mente / absintij / rute / maiorane / aneti / ana M. j / ficuum / prunare / ana n° xx / fiat decoctio / cuius colature quartarius quinque / adde oximelis squillitici 3 ij / hierę pierę / 3 vj / castorei 3 ij / olei anetini 3 ij / salis 3 ij / muciatur tepide. Albo R. Radic / petro feniculi graminis / liquiritie ana 3 j / acori / enule / ana 3 s / herbare / eupato: calamenti / origani / pulegij / rute / ana M. j / seminum aneti / carui / seseleos / petros alteę / ana 3 ij / flore camomille / melliloti / anthos / stecados / ana p. ij / coquantur in aqua simplici ad dimidias / colature lb ij s / adde castorei 3 ij / hierę 3 v / sirupi de menta 3 ij / olei de menta 3 ij / salis 3 ij / m. fiat electio. co iesli tez chcemy prosto. R. Polewki kaptlo-

sf

niety /

nię / w którym wzięta piotruski garść / anyżu / kminu /
cinamonu po trofie / kwarty put / przydaj prochu diasene
ppter: 3 ij / agariku tłuczonego 3 j / hieri 3 j / miodu przas-
anego / y masła płókanego po dobrej tyfice / soli sezubac /
m. a jeśli by nie decoctię ale sirupu prostszego była trze-
ba / tedy sirupi de menta / acetositis citri / oximelis squi-
litteri ana 3 s / cum vino absintites 3 iij / castorei 3 s /
mumie 3 v / m. continuet per aliquot dies. a iż potwier-
dziacych rzeczy napilnię dawamy owe co y w biegun-
ce theriacke / mitridatum / confecti ex baccis lauri / muskás-
towa galke w cukrze / imbiér w cukrze / tatarstkie ziele w
cukrze albo kolaczki wezyniowsy / ex spetiebus aromatici
rosati / rosata nouella / xilaloes ic. téż y to pomniac / a
by nie tylko we wnątrz / ale y z wierzchu opatrzenie bylo:
przeto fomentacie y mazania / aby zaraz czynione byly / co
z przodku wezyniem / z winą samégóz / mietkiew y piotyn
stłuczony / w nim rozwarzywszy / albo sye do onych saccus-
tów wyskley opisanych wrociwszy / po których zawzdy ma-
zac temis linimenti : a iż ta affectia bywa tak upoma /
że pierwey liniment wsieknie / albo sye otrze / niż nani dbać
pocznie / tedy phlaster przyłożyć pilno roslazowali. za-
leca Leonellus fauent taki. R. Aristolore longe / ga-
lange / anisi / baccarē lauri / gentiane / rute ana 3 iij / ca-
storei / mirrhe ana 3 ij / garioph: 3 j s / rosarē / mastiches
3 iij / coficiatt cū melle / coctis prius in aqua maiorane /
a taki phlaster / nie tylko na żoladek / ale téż miedzy lo-
pattki prawie równo zramiony / (ad duodecimam verte-
bram) przykładaj : na zwolte dlugiey poprawy / a do-
biowolnego poprzestania sye nieogladajac : gdyż to sz-
czanie kiedy sie zawezmie / niespanie / nie iedzenie / mdlosc
y strach śmierci nie mały przynosi : przeto do Empla-
strów żoladek posilajacych / czasem potrzeba przykładac
taze / rubificantia / to iest / co miesce zgrzawsy / y iakoby
sprysczywszy do tego przywodzi / aby sye zapalilo : co

czyni

czyni radix ranunculi / asphodellore / sinapi / allia / ic.
Bantke iefce nad to nie mala przykładajac / y na żolad-
dek / y na plecy : aby bantka ona materya tak lipniaca /
albo wiatrow pelne odciagala / a na wierzch radzeczy wy-
rzucala. Bo iako to wiemy / że w kazdey czesci ciála na-
szego gdzie sye iedno plugastwa wtocza / iad zdrowiu
skodliwy / czasem y rzeczy mnię naturze ludzkiej przy-
zwolte / zalac moga : tak w żoladku niż kiedy nabarzię /
ktory y iest wielki / y do zamnozenia wsteczliny (w nie-
zdrowym cieie) barzo narzadzony : gdzie abym niewspo-
minal / co za trucizna niewiescia / kiedy sye iey dlugo plu-
gastwa przyrodzone wsciagna / to mowie / że z żoladka
lub womitem / lub stolcami wychodza / rzeczy spodziwie-
niem strasne / iako robaki / weze / iaszczoiki / zaby / albo
gniazda ich / kamienie / lupięze / diwa / y rzeczy ledwie
wiary godne : co acz wiec prostacy skladac na trucizne
zwylki / ale my wiedzac że trucizna gotowa / kiedy sye plu-
gastwo iakie zastanowi / a zasmiardnie w czlowieku / te-
dy nie co inszego / ale sama trucizna / choc iey iako żywo
nie widal / bedzie. co iesli pozwolim / że to tak iest / cze-
mu nie z wielka pilnoscia o to sye starac mamy / aby sye
ciato co nacyzysse chowalo / a zwlaszcza żoladek : kto-
regu chorobami chwale owe / co zawzdy do lekarstw przy-
mieszywali rzeczy truciznam sluzacych : nie izby tam by-
ly / ale aby sye same z siebie plugastwa w nie nie obrócily
myslac : przeto prochu tego z winem czesto niechay po-
żywa : R. Seminum aneti / cardui benedicti / seminum
citri / ana 3 j melisse / corticē citri ana 3 s / coralli ru-
bri / macis / cinam / ana 3 s / margaritarē / fragmento-
rē / smaragdi ana 3 iij / castorei 3 s / mumie 3 j / cor-
nu cerui / unicornis ana 3 s / m. A iż plugastwa te
to / we wnątrzu stwardziawsy / a czasem skamieniawszy
dziwnie sye mocnia / nie tylko wywodzacemi rzeczami ich
dobywac / ale miesce odwilżyc y zmiekczyć rzecz powin-

Sf 4

na : co

Hollerius li. I.
Ca. 31.In Cosmocriti
lib. I. Cap. 6.

na : co wanny (jeśli fomentatia albo mazańie nie zmo-
 że) uczynić musimy : acz wprowadźcie nasz märtir / po na-
 mazańiu prze niezgode mediców / od wanny ieszcze sŝe był
 zatrzymać miał : leć iż mu w żoladek siła plugaŝtw na-
 padało / y iakoby sŝe tam vgruntowało / damy mu wano-
 ne tała / wwarzysŝy slazu oboygá / rumnu / noŝrzyku /
 bukwice / wodney rzeżuchy / piotruski / mietkwie / różey /
 etcet : gđzie poniewaŝ med / niechay nie długo sŝe parzy /
 ale rozgrzawsŝy ciało / a opłókarŝy ŝaruche / wymidzie : a
 żoladek pilno namazawsŝy potrawami dobrými sŝe posi-
 la / wino piolunkowé do tego maiać : A co iesliby ŝczka-
 wka z ogłodzenia / a wielkich womitów / albo purgacyy /
 albo z febry ze młodoŝcia przyŝla / Panu Bogu go pole-
 cieć : wŝakóŝ iż dum winit spirat / et dum spirat viuit /
 pilnoŝci czynić / przestawać nie trzeba / pomniac że tu w
 naszym krtu Bóg dŝiwy czyni / y z chorób nie podobnych
 ludŝi wzbudza : contusem / consumatem / wodkami iako
 młógo posilay / iedno po kaŝtu : bo natura oŝlabiona /
 rychleyby sŝe tym zemdlita / niŝ posilita : owŝem gdy iem
 solidus cibus nie ŝluzŝy / suchotnych dieta / rzadzić mu ŝe
 kaŝać : a ci mleko pić / albo ŝać / a ciało odwilŝać powin-
 ni : A mleka iako wiemy wybóć nalepszy / oŝlicé / koŝie / a
 potym niewieŝcie : przeto niewiaŝte zdrowa obrawsŝy / y
 miano sŝe iey a cnotliwie rzadzić roŝkazawsŝy / ŝać mu
 roŝkazac : a gđzieby sŝe tym wiec bzydzić / koŝe tamŝe
 doic a do mleka cieplógo cukru ŝczubac przydawŝy / wy-
 pijac mu dac / koŝaczki morselle pogotowi maiać / w
 ktorymby byla paŝta z pierŝi káplónich : R. pierŝi ká-
 plónich dobrze wwarzonych ŝunt / w donicy (bo w moŝ-
 dzieŝu zgorŝnie) wtársŝy / przydac ŝpetl aromatici ro-
 ŝati z ij / diaxiloaloes / elect : de gemmis ana z ij / ŝachari
 q s / aqua rosata et boraginis dissoluta / formentur in
 pastillos / aut morsellos. taki ieden albo dwa ziece mu
 dawac : albo gđzieby tey chęci nie bylo / z winem piolum-

Porwym

Porwym zamaciwsŝy / albo mórwie roŝtworzywsŝy wypić.
 A co iesli ŝczkawka przy wielkiey goraczce bedŝie : o tey-
 ŝmy in prognosticis powiedzieli / że märtir siadł : gdyŝ
 chorobie lekárŝwa ŝa przeciwné : nie żeby choroby vleczyc
 niemógł / poniewaŝ kaŝda ŝwé y wlasné ieszcze nad to le-
 karŝwa ma / iedno iż kiedy goraczka przyŝtapi / trudno z
 nimi poŝtapić : gdyŝ ona ŝimnych rzeczy / a ŝczkanie cie-
 płych potrzebuie : y toć to co Galen powiedział : że ŝta-
 rzy umieracia / nie iżby choroby wŝysŝy ŝmiertelne mieli /
 iedno iż natury tak powatloné a oŝlabioné / iż czym ich
 ratowac ledwie medic obmyslic moŝe. wŝakóŝ iż sŝe go
 opuscic w goraczce póki ŝczka niegodŝi / dawaymy mu
 rzeczy coby koŝenia albo aromata co namniéy miały / a
 radniéy zwierchownych niŝ wnetrznych vŝywaiać : epi-
 temata ŝercu / fomentacie żoladkowi / y inunctio częŝte : a
 ŝyrupi któreby na ŝerce y na żoladek wŝglad miały / iako
 acetosile citri / de succo limonum / ŝirupus melis
 nus / violatus / oximel simplex / potym
 squilliticum / y inŝe : Panu bogu
 oŝtatek zawŝdy pou-
 czaiac.

7. Methodi.

ŝf iij

Wieŝpanie

Niespanie.

Niespanie a testliwé czucie téż między temi przypadki bywa / kiedy sye od miazania ciato rospaliwszy / wszyscy meaty otworzy / a krwie y plugastwo przy niéy bedacych thak pobudzi iż chcąc sobie ratunek dać / do kthorych może mieysc nablizszych pedzi : ktore to plugastwa ze sa takie / ze albo przez ich grubosc wynisć nie moga / albo ze w takie mieysca wpady / ze wypasć im z nich przez pracéy wielkiey trudno / rospalenie / testnosć / niespanie / y wszystkiego ciata niewczas przynosa : ktore to niespanie iako wszystkiemu ciatu nalezy / tak wiecéy niz ktora z tych chorób / cosmy ie wyssey opisali / gdzieby wspomnie trwato / niezdrówia przynieść może : poniewaz widzim ze kifel pierśi / descensy glowe / szkawka zoladek / biegunka żywot tylko trapi : ale niespanie wszystkiego człowieka tak rozéymie / iż nie tylko mu ciato / ale y mysl co dusie samey iest rzecz włafna odmienić a zepsowac może : gdyz sen sam wnas wszystkie sprawy wspania / ciato pracami ziete posila / pamiec odmładza / gnicwu / krzywdy / wbostwa / niewolę zabaczyc każe / bólów wlyywa / y co nawietka / zdrowię / strawnieysie / sytnieysie / y do wszystkiego porzadku ciata ochotnieysie czyni : iesli mowie tak miarny bedzie / iakiego porzadek przyrodzony potrzebować bedzie. Co iesliby gwałt mercuriusów naszymu chorému sturbowat / iakobz odiać a sturbowac pewnie musi / gdy fluxy takie w spokoic sye niedadza / tedy sye za tegoz starac / aby sye sen swoz czasu przystoynie wrócił : a iż to inż dawno wiemy ze sen przychodzi z wielu przyczyn / tak iż do niego pobudzić

może

li. 6. de morb.
popul. pt. 4.

7° de compos.
medi secū. loc.

A. genterius
in som. de rig.

może mysl wdzieczna / nabozenstwo / pilné sluchanie / muzyka / sum abo dzwiekt malych struzek / praca / nog wmycie / wanna / pokarmy smaczne / trunki wjadza / noc sama czafem / a olna zawarte / y insie rzeczy / ktore ze nam zwoyczayne sa wyliczania na ten czas niechca : ale sinu nawietka przyczyna / mysl wolna / a zoladek dobrze strawny a nieczy nicobciazony : tak / iż by krew a duchy dobrze od zoladka / wotroby / y od serca idace / mógz pokropily / a odwilzaiac / posilek mu a iakoby za barwe podawaiac sen przynosily : ktore to duchy iesliby miarne / z natura zgodne / a wdzieczne nie byly / nie sen ale wstawiczne niespanie / przyniosa. przeto miarne ie nazrywamy / iż z natura zgodne / a z dobrej diety / to iest pokarmow nieobciazaiacych / a do ciata portia maigcych isc maia : co tylko podobno czasu do biez zdrówia byc moze : a tu kiedy sye do glowy / y do pierśi mercurius rzucil / o sen bedzie barzo trudno : bo acz Galen z Aristotelesem disputui / sensus communes albo z wierzchowne smysly / ze od serca abo od glowy pochodza : tu niech sye obiemá dosyc dzieie : gdyz tak serce iako glowa sye rospali / a wspanoieniu ciatu niedopusci : zaczym iak to wiele zlego pochodzi / a kto iest coby niewidzial : gdyz kazdemu zywiacemu tak spac iako iesc / albo insie wszystkie przyrodzeniu sluzace sprawy wypelnic potrzeba : A niespanie / znacznie wychudzi a wysusy człowieka : Niespanie / cieplo od wnetrza wypadzaiac / rospaliwa : Niespanie / kazdey chorobie przyczyna a iakoby zóna nierozwodna iest : Niespanie / dymów barzo skodliwych wiele do glowy niesie : Niespanie / site wszystkie odéymuie : Niespanie / nie tylko site / ale y rozum / y pamiec barzo obraza : Niespanie / choroby glowne y melankoliczne czyni : Niespanie / czyni od rozumu odeścić / y kureze :

Niespanie

De ptib. alim.
De placitis.

4. de presagi-
is ex pul.

6. mor. vul. c. 7.

De ná. hū. c. 2.

10. Meth. M.

12. Meth. M.

C. 7. aph. 18.

3. De loc. aff.

2. de locis.
De vict. rāone
in morb: acut.
1. de mor. vul.
Ca. 2.

Tertio de pti
bus aliū.
1. de symp. ca

231. Przymiotu Aśiag pierwſzych

Nieſpāniē/ przynoſi gorączki wſtāwicznē/ terciāne ic.
Nieſpāniē/ nieſtrawność wielkā/ a grubość krwie czyni:
Nieſpāniē/ a teſtnoſć wielkā w gorączkach ſzkodliwa:
Nieſpāniē/ ieſli tu kąpiłowi albo diachwicy przyſtapi:
Zwiciemniā powiadał/ że to rzecz ſmiertelna. a w tēy miā
rze gōdzie do wſt fluxi ſye przypędza/ kapiel / biegunkā/ ro
ſpaleniē / y inſiē przypadki / tak trapię / iāto tego zanie
dbać nieſpānia : radniēy co rychlēy opuſciwſzy diſcurſi
y ſukanie przyczyń/ ſkad nieſpāniē przychodzi/ rzuciemy ſye
do tego / abyſmy mu głowe opātrzyli / a tēy iāto pier
wſzemu ſpānia inſtrumentowi pomoc rychlā dali : nā o
to widzac przyczyńa byc flux a roſpaleniē ono/ māſci tak
gorācy / złoſciā pobudzone. Etōry to flux / ieſli gwał
tem ciēcze/ lēkārſtwem lēkim zmōwmy/ albo z kaſſyēy mu
pomoc muſiemy : gdyż rzecz ieſt iſtina / że kapiel a flux
bārzo pobudzone / ieſli wſtāwicznē ciēcā / ſpāc niedopu
ſzcza: owſem po onym w māzaniu ſprācowaniu/ kiedyb
albo z dobrej wolēy / albo zā pomocā twārdo zāſnāc
miał/ obawiać ſye trzebā by ſye nie zādusił : przeto niſi
przyktādamy / ieſli wprzātnać māteryēy trzebā / niechay
to wolnym lēkārſtwem bedzie : gdyż tho inż pomniēc
maſ/ że wkaſłach a w wielkim tych fluxów ciēczeniu/ bār
zo ich wzruſzywſzy/ wpiersi ich przybywa : zcęg iātiē nie
beſpieczeńſtwo/ nie trzebāc powtārzāc. do czōłā to przyłō
wziawſzy wōdki rōżāney pul kiliſtā/ octu rōżānā troche
białē ubiwy y z tym zmieſawſzy/ chuſtki maczāiac. iāto
trzy pālce ſierokiē / od vchā do vchā przyktādāc / y co o
ſchnie pōki niezāſnie odmiēniāc. albo wziāc mākū biālę
ſczubāc/ y wtlukſy go przydāc/ ktādāc tēż drudzy niewie
ſciē mlēkā / ſwinie biālę/ dwie tyſce/ wōdki rōżānēy ty
lęſ/ octu troche/ y tym czōłō y ſtroni obwināc : albo w
ziāc mākōwek dżieſieć/ rumnu pōt gārzi/ y wtlukſy wwa
rzać w wōdzie : co wyżawſzy/ a do tego octu troche przy
dawſzy/ ſtroni obłōżyć/ pod pachami/ ſtopy/ y rece opłō

kāc albo

Nieſpāniē.

232.

kāc. Albo R. vnguenti populei 3 ij / tēm ſtroni
nāmāzāc. Albo R. florē nenupharē 3 j s/ ſem la
ctuce/ ſcariolle / croci / corticē papauerē ana 3 s/ ſiat
pulvis. cuius grana ſex ponat ſuper caluāriam.

R. Corticē mandragorē/ ſem ſcariolle/ lactuce/ por
tulacē ana 3 s/ florē nenupharē/ corticē papa: ana 3 ij
mixta imbuantur ſucco foliorē papauerē albi/ dein exic
centur vt ſit pulvis/ qui ligatus in ſindone admoueatur
naribus. R. foliorē maluarē/ violarē/ ſcariolle/ la
ctuce/ ana M. ij/ mandrag: florē nenupharē/ papaueris
ana M. iij/ bulliant in decem ſitulis aque/ ad conſump:

partis tertie : quo decocto/ vna hora ante cenam / lauet
pedes/ inguina/ nates/ faciem/ humeros. R. Oleorē
de ſeminibus lactuce/ violati/ ſiſaminij ana 3 s/ nenupha
rinē 3 j/ trocē de violis 3 j s/ cere albe q s : ſiat vng:

molle. quod bulliat in t s emulſionis papaueris albi/
donec conſumetur / calido vngatur ſpina. Ale pātrz
tātiē lēkārſtwā māgli tu mieyſce / dopiēro go nāmāza
wſy / y rzeczami gorācemi ciało otworzywſy / wnet ie
zās zawiērac a zimnemi aby z niego nic nie ſiło powſcia
gāc : wierze że ſye do tego nie lādā iāto vciēczeſ / abyſ
tych emulſij a rzeczy tak zimnych przez rozmyſlu miał v
żyć : ale gōdzieby nieſpāniē było tak ciężkiē / iżby po onēy
hāniebnēy pracēy mātemi lēkārſtwy pobudzonej zāſnāc
niēmiał / nietylko tych zwierzchownych / ale przez wſtā
oppiat vżyć przyydzie/ wziawſzy po wieczery drāgme al
bo dwie philonij rom : albo requiej nicolai/ y nā to vczy
nionych potiſy.

R. Sirupi de papauere/ de portu
laca ana 3 vj/ aque nenupharē q s m. a dāc to trzy go
dſiny po iedle. Albo R. Emulſionis papauerē
albi in aqua violata facti 3 ij/ ſirupi de papa: 3 j s m.

R. Seminum lactuce/ papauerē albi ana 3 j s/ quōr:
ſem frigid: maiorē contuſorē ana 3 ij/ puluerē electua
rij diamarg: frigid: 3 j s/ in nodulo concludi in aqua nim

Gg

pheg bullis

Montan. Cō 7.

phœe bulliant s a / cuius expressi 3 iij / adde sirupī de nimphea 3 j. Albo R. Diapapauerē descripti: Nicolai 3 j / sumat pro nocte. Chwala bārzo aquam de stillationis croci / dāc ięy vneya albo trzy na noc / ktōra w prawdzie miałaby być z świeżego sáfrańu / ale v nas y z stāręgo mogłaby być dobra : a iesli kōst niedopusci / nie opuścaymy tego / abyśmy mu polęwek z sáfrańem dāwac niemieli : gdyż sáfrań y do posilenia sercā / y do vspokoienia głowy iest bārzo dobry : przeto do niego a nyzu tluczonego przydawamy a polęwek albo phārmuskę potōżną vczyniwszy / na czas dla spānia dāwac mu sę godzi. Dawa Sumanellus destillat dobry.

R. Succī papauerē vtriusque ana 3 j s / succī hiosciāmi albi et nigri ana 3 ij / succī portulacę / succī lactucę ana 3 ij / succī fabę inuersę 3 s / succī nenupharē 3 ij / seminū papaueris vtriusque / radicē fabę inuersę ana 3 ij / seminis lollij 3 s / seminū hiosciāmi albi / et rubri / ana 3 ij / xilaloēs / nucis methel / ana 3 j s / portulacę / lactucę ana 3 j / scariollę 3 j s / endiuę 3 j / contusa et s a ordinata reponantur in vase vitreo / destilente. wziac tedy tego dragm dwie albo trzy / albo y wiecéy / cum aque lactucę albo nimpheę 3 ij m. iednakże pōki rzeczy tych zimnych a za wielka y gwałtowna potrzeba vzywamy / tych / co sę bezpiecznieysze czescięy vzyć niezāniedbaymy / co anacolemata albo frontalia zoviem.

R. Oleorē violati nenupharini ana 3 j / cere parē fiat linīt: to też y przez wosku bārzo dobrze być może / owsem succum rosatum / albo plantaginis / albo semperuini przydawamy. A iż vnguentum alabastrinum wtęy mierze bārzo zalecone być ma / obawiaiac sę aby te rzeczy zimne plugaństwam poruptionym niezāwadziły / przymieszywac go trzecia czesc bedzie bārzo dobrze. R. Oxirodini 3 ij / olei de papauere / de nimphea ana 3 s / vnguenti alabastrini 3 j s / m. A do tych wsiętych acz kiedy potrzeba

opium

opium przyklādac wiec dudy zwykli / ale ia proste nie vciękaymy sę do niego / ażyby inaczey być nie mogło : gdyż opium ciepłu przyrodzonemu iest taka trucizna / iż gdzie go iedno przyłoży / czesc vmarza a oziabia : owsem mi sę owi podobaiā / co takiemu chorému rozgrzanemu / a do vspokoienia trudnemu / nie zimnych ale ciepłych rzeczy dāc : przeto polęwek z sáfrańem / z anyżem / z kmisnem / z kwiatem muskādowym / z trostką cinamonu albo goździków / prāwie sę do rzeczy : także wypić winā do biego / wonnęgo / sinaczneę / a prāwie vstaleęo skłanę / lepsza niż opium : bo tā duchy w nim wzbudzi / zoledek zagrzeie / serce / głowe / y wsiętko ciāło posili / phlegme pōstanowi / y takā naturze da pomoc / że przez wymysłōw sę y siła lepsza przyydzie : przeto w tam tych kraiach / gdzie ludzie mnięy na wino łakomi / y mnięy mu własnoscī niż my przypisuiā / theryake / mitridat : auream alexandrianā / y inszych konfektōw ciepłych po drāgnie dāwāia : dla tego aby sę on zoledek z turbowāny zagrzał / a zimne w sobie plugaństwa vstromil / y tak siebie sam / y insze czesci vspokoil : na ktōrych miesce / iż nam oto aromatā do potraw zwyczaj przyniōst / a że sę zdrowe pokazal / indicatis a iuuantibus wziawszy / vzyć ich / nie pātrzac co Galen o sáfrańie mówi.

G g ij

Pragnienie

Weckerus in
Atido. speli.

Ad Pis. de v
fu theri.

ii de C.M.s.l

Prągnięcie

Dziagnienie aby za takim exertitium chorému naszemu przystąpić niemiatło trudno kto wierzyć ma: gdyż y chorobą y lekarstwo tak goracem przykrym/watrobe/żoładek/y wnetrzności grzeić/iż by też był przedtym co na lepię wypurgowany / y iuż tak przez wsta iako y insemi drogami plugaſtro

pozbyt / rospalenie a ciała niemiatle wysuſzenie znacznie przypaść musi. A iako prągnięcie / żadza iest y chce do ochłodzenia / a odwilżenia ciała / tu gdzie choroba y lekarstwo suszac a grzeiac / prawie naturę wyniszcza / może chory wołać pater Abrahám / spuść krople na mój ięzyk: bo acz każde prągnięcie przykre iest / a tu wytrwaniu bardzo ciężkie / ale to iako bardzo cięższe: gdyż wiemy że każde przychodzi z rospalenia / a niemierne go zagrzaniam wnetrzności / od przyczyn albo zwierzych albo wnetrznych: zwierzych nie zowiemy wpałenie / wpracowanie / potrawy / lekarstwa / picia / korzennie a gorące / y inſe: a wnetrzne / gorące iakożkolwiek / wzód w którejle części / albo wilgotności zbytne / coleryczne / melancoliczne / y phlegmistey zgromadzenie: a co iesli którale z tych przyczyn prągnięcie uczynić może / iako w Galen a laźnia tylko sama a małe przyczynki uczynić ie mogą / co rzeczem naszemu chorému / kiedy sye wszytki na ieden raz zbieżą: lekarstwa / izdebtka / masei / mercurys / wilgotności grubych do żoladka / y do wszytkiego wnetrza gwałt: tak iż póki ich natura nie wyrzuci ani pozbedzie / rzecz iest niepodobna aby pragnąć niemiat: chyba iżby tylko phlegmisty być miał / a inſych humorów niſkaſta przynieſia

nych nie

Hipp. 6. de medic. vul.

Auen. li. 4.

fen. l. tr. 2. c. 17.

Galen. li. 1. de Symp. causis.

7. meth. m.

lib. De marco.

2. de nālib. fac

nych niemiat: ale gdzie taka natura być może: albo która takim goracem rospalić sye a pragnąć nie będzie? Przeto iż prągnięcie w każdej chorobie iest przypadek nie dobry: w tēy po mazaui / gdyż do febry dróge wſciela / iest febrę gorzysm będzie. nazbyt tedy naturze nie wſaiac / aby ie przez sie strawić miała / do tego sye rzucić / aby sye dożyżzało iesli z rospalenia wszytkiego ciała / a iuż iako by febra sye wſczyła / tedy nie prągnięcie ale febrę leczyc. Co iesli też stad idzie / że żoladek nabrał / a tego wierzy y potym sam / phlegma ſłona / albo plugaſtro sye insemi zaſkał: materię tēy wmięſzać / a chorego powoli przechłodzić. leć aby go z tamtąd prowadzić / a wiatr mu zmniejszy czynić nie byłoby dobrze: ale iesli to w mazaui / troche go poprzestac: iesli po mazaui / tym porządkiem iako y w inſych przypadkach o ratunku myſlac / diete albo potrawy mu takie dawac / coby go namnię nie rozgrzewały: gdyż wiemy że z korzeniem a z iuchami przyprawami / co mu iest dac / tu ſkazięby było: cebule / czosnku / y tych drugich rzeczy wspominać nietrzeba: gdyż żaden tak ſalon nie iest / któryby nie wiedział / że to prągnięcie uczyni. iest tedy będzie roſołowe / a wiecę warzyſte niż pieczyſte rzeczy: wſakóż iesli przez pieczyſtego ſtół być nie chce / aby ożżoneg owęg łupieża nie było / który y zdrowy zgaga a prągnięcie przynieſć może: a niechay potraw tych nie wiele będzie: bo Galen tak leczy prągnięcie / aby miarło iadł y pił / co go pozbyć żada: iabłko pieczone / gruſtka także iest / ocukrowany / confect piwowo ſczery / też przytym sye znida: a wino aby pił / nie wiem co mu potym: gdyż nie tylko wino co z siebie gorace iest / ale ani rzeczy ſłodkich co sye w colere obrócić rychło mogą / ani wody proſtey / gdyż sye rychło zgrzeie y wſtechnie / a tak złego przymnoży / przez przypraw dawali: ale przydawaiac ſoki kwasne / aby y wodzie sye pſować nie dopuſzczali / y chłodziac phlegme ſubtelnieyſzą

Gg ij

czyniac

In 1. porrh. c. 2

12. Meth. m.

6. de mor. vulgar. C. 6.

6. de ſim m f.

In 6. de morb.

vul. Ca. 4.

237. Przymiotu Książ pierwszych

czyniac od żołądka odganiały. a żółców najlepsie té mie-
li/ pomarańczowy/ granatowy/ citrinowy/ limonowy /
albo po nich nasz szarówowy: od czego iesli niedostatek
długo nam zagroździ/ ptisaną sye zmięsz/ octu troche do-
niey wlawy/ albo rozenta lacytye/ co sie podoba przy-
daway. naszymu okrom tych to rzeczy piwo dobre/ dobre
służyć będzie: bo acz ptisanne zalecałi że chłodzi y żoła-
dek opłótkiwaiać iakoby czysci/ ale osłabionego niaksta
nie posili/ gdyż iest iakoby lekarstwo: a piwo/ y lekar-
stwo/ y polewka: tak/ że sye go y napoje y nate: ktemu że
ptisaną iako we dzbanie/ tak y w żołądku wsliznie sye
barzo rada/ y przeto iey zawždy/ albo wždy barzo czesto
correctium trzeba przydać: ale piwo y pragnienie wga-
siwszy/ chorego posili/ y żył nie zamułaiac/ meaty otwo-
rzy y plugastwo popędza/ byle było ze zboża dobrego/ y
dobrze wczynione/ a chmielem nieprzesłodzone: wsatdż z
wyczay chorego/ iesli potrzebuie winą/ a posilić sye przez
niego nie może/ dać troche Rynistiego/ albo Wlościęgo:
bo między węgierskimi o tak lekcie trudno: y to niechay
by było nie słodkie/ ponieważ y w colere latwie sye obra-
ca/ y pragnienia takowe przymnaża: a ktemu nie moc-
né: bo gdzieby pragnienie gascac/ glowe zarażilo/ dwie-
by za iedne choreby przyszly. Róża stara w cukrze/ con-
fecty serdeczne/ wiśnie/ kwiat citrowy/ y insie rzeczy chło-
dzace téż tu służyć mogą: ale sen nalepić: gdyż ten sam
iest/ kthory prawie przyrodzonym obyczaiem/ pragnie-
nie leczy/ iesli nie pochodzi z barzo wielkiego zatkania
żołądka: które to żołądka zatkanié/ iesliby barzo gwał-
towne być miało/ womitem albo lekarstwem iakim
dopomoc mu musiem: y to ná to pomniac/ że naszymu
choremu womit niebarzo bezpiecny/ gdyżby go mógł bar-
żiej osłabić/ y w onym wzruszeniu/ phlegmy tym wiecey
przybawic. lekarstwo tedy niechay ma co nalzeysie zma-
ny/ z cassyey/ ex pulpa tamarindore/ wziawsy iey dragm

scsć/

Pragnienie.

238.

scsć/ a rabarba. iedne dragme przydaway: gdyż to sa-
wlasne rzeczy watrobie goracey/ y zgromadzeniu coleri-
albo materyy pragnienie czyniacey. albo wziawsy mas-
se pitl: de aloe succo rosar/ loti z j/ wczynie pillulek fil-
to: a w tym scamoneata albo diagridiata ostrzegac sye
trzeba/ gdyż nie tylko pomnożyć wzbudzonego/ ale no-
we wzbudzić pragnienie umieia. co iesliby nieprzesłato/ o-
rimelis simpli: mu po lysce y tedy y owedy dawac: albo
siropki tymże porządkiem iako y w insych chorobach:
wziawsy sir/ ex succo acetositis citri/ ex succo limoni:
ana z vj: aquar/ cicoree/ endiue/ ana q s/ m. Albo
R. Sirupore/ acetosi/ de succo acetose/ ana z vj/ deco-
cti cicoree/ endiue/ acetose/ ana p. j/ quor sem: frigre
maior/ ana z j/ liquiritie recentis et rase z s/ q s/ m.
Albo R. Sirupore/ de succo acetose/ portulace/ vi-
olati ana z s/ emulsionis semi: frigid: maior/ q s/ m.
a dac mu ieden rano/ drugi dwie godzinie przed wiecez-
za/ do dni kilko. potym infusia mu reubarb. ex dragmis
duabus/ cum pulpe tamarindore/ z s/ elect: de psilio z j/
osłodziwszy sirupo cicoree/ cum decocto lactuce/ portu-
lace/ acetose/ dac wypic. a gdy onych dni spac sye kła-
dzie/ niechay w vsiech trzyma pillulke iaka/ y sfac ia-
powoli przetyka. R. Quatuor sem: frigidre mōre/
mundatore/ sem: endiue/ scariolle/ lact: portulace/ pa-
pauere albi ana z j/ cum mucagine psilij/ et tragacanti/
conficiantur lupinares pillule. Albo R. Seminum
cucumeris satini z s/ tragacati z ij/ semina conterito/
tragt: contundito/ et cribrato/ forte pillule/ cum albu-
mine oui/ et saccharo. Do tego iz orificium ventriculi
gora/ dawali wrec liniment chłodny/ biorac oleum cido-
niore/ oleum rosatum/ równe czesci: y trzebali przyda-
waiac im speties electuarij diarthodon abbatis/ albo di-
atrion santalon: albo wziawsy ceroty santalini z j/ ro-
spucic ia olei rosati z ij/ fiat linimen. Albo R. Un-

guenti

De Dyn 22.

De puer. 7 pil.

2. de natu. fac.

In li. de ptism.

6. de sim. m. f.

De vict. rōne i
Mor. acu. C. 3.

Com. 7. aph. 27
In 6. de morb.
vulg. ca. 4.

guenti rosati mesue 3 ij / sperl / diatrionsant: arom: ro:
sati ana 3 s / m. fiat lint. które to linimenti/nie tylko na
żoładek / ale do sye sye zgodzą: gdyż w pragnieniu / nie
tylko żoładek / ale gardziak / podniebienie / y iesz sye
pali: przeto namazać y po wierzech / y collutia / albo gar
garysin do vst dąć / tak iakosiny wiec w sebrach zwykli.

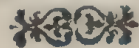
R. Ptisanne bene preparate lb s / sachari candi / aut
violati 3 ij / m. R. Hordei mundati pugillos duos / li
quiritie recentis mundate 3 j / sem: aranciorl / excorti
catorl / sem: cidoniorl / sem: malug ana 3 ij / sem: frigi
dorel / maiorl / ana 3 j / fiat decoctio s a / in cuius lb ij /
dissolue oximelis 3 ij / penidiorl / 3 j s. Albo R. Semi
nis psilij 3 ij / cidoniorl / 3 j s / gummi tragti: Diij / sa
chari candi / in aqua rosata dissoluti 3 j s / fiant pastilli
lupinares / a gardlu albo gardziacee trzebali linimentu
chłodniejszyego/do vnguentu różanego/albo ex santalis/
succos / semperuini / solani/portulace/albo insę przydąć.
także kolaczki / iesli na to wezyniem / ex spetierl / diatrion
santalon 3 ij / diamargareti frigidi / diarhod: ana 3 j.
cum sacharo/in aqua acetose dissoluto s a / fiant rotule.
a bantki przebaczyć nietrzeba / która w tęg miarze wielka
pomoc / iesli ia w dołku postawiem / dąć może: ot cisa
gając wiatry / y materya one vporna / co żoładek zawa
liwszy vstawicznie piecze. wanny w tym wspominać nie
chce / która pragnienie też gasi / do skóry a na wierzech plu
gastwa ciągnac / one co sye do wnętrza zbieżaly / y ktemu
sen sinaczny przywodzac: który to sen / nie tylko pragnie
nia / ale wszytkich dolegliwości / y bólów w ciełe naszym
zapomionac każe. iednakże / iesliby do wanny przyšlo / nie
chay w nię tylko slaz obóy / rumien / róża czerwona / a
garsć kwiātu albo listu grzybieniorwego będzie / zimnych
rzeczy nienazbyt tam kładac: bo acz w insym pragnie
niu któreby nie w mżaniu / ani w goracze przypadło /
wanna z siól chłodzących / bierzoby sye zesta: ale nasęmu

co dopiero

co dopiero sie rozmazawszy roztisiał tak / iżby a rostrzać
albo iako chłopstwo mówi / bloto by im młócić mógł /
rzeczy zimne menależa: owsem iako wielkie niespanie /
tak y to pragnienie w niektórych Galen ratował / dawá
iac theriakte / y insę lekarstwa ciepłe: które żoładek za
grzewając / od sprosnych plugastro wyzwalaly. Túc nie
przebaczę przypomnieć / że sa niektórzy / którzy z obyczaiu
a z natogu pragną / a to pićiem gasic: gdy ksobie przy
chodzą / a że to niezdiowo / pićiem sye bawic / rozmyślają /
pić sye zarzekają / a proszą aby sye secret iaki pokazał / co by
im natóg y chęć do pićia vstrómił. napisal Misaldus
ex Philostrato co vitam Apollonij pisał / ktoby chciał wy
chowywać dziecię / wezynić aby winą niepijato / iacy sye
wiemi go karmić.

Duga / wegozów kłko w wino wpuścić / y tam ie vmo
zyć / potym ono wino dąć pić.

Duga iesli żaby trzy zielone / (iakię wsadzawłach krze
cżą) w winie vmozone beda / przez wiek swóy / kto
takie wino pić będzie / winą niezachce. co aby
tak było / ia wierze / iesli do rozumu / a do
niepożytków pijanstwa to przy grze
chach które z pijanego pochos
dzą to obróciem.

h h

Sebrá

Ad Pisonem.

Cent. I. 7.

De Dynām.

7. simp. m. fa.

De Marcore.

Febrá.

Febrá/iesliże przypádníe/czulości y cás-
lęgo stárania potrzebować będzie/
gdyż to iest całego a nie któréy części
ciała powszednia choroba: któréy ie-
śli syc przedko niezabieży/serce/głowe/
y części przednieysze rozpaliwszy/ po-
koju ciała niedopusći: owszem ponie-
sie z soba takie przypádkí/ iakie náśe-

go pácientá iuż dosyć vtrápiónęgo/ łatwieby bázro do-
fóniezyć/ a strawić mogly: gdyż y tak iuż był dosyć słá-
by/ y od tych rzeczy/ które przyrodzeniu służyć miały/ w
tym mázaniu tak odpádk/ iż nie tylko siem/ iedzeniem/
nádzieia dobra/ y inśemi wczásy/ ale o swéy mocy wstá-
niem/ trudno sobie ráturnek przez pomocy dáć ma: a cóż
iesli febrá albo co násy mówią gorączkaby przysła: co
rytley z pomocą do nię/ przypátrzywszy syc iaká iest:
bo ácz Galen chwali syc z tego/ że zarázem do choręgo
wsędrosy/iaká bytá znáć mógl: ale ia mu w tym trudno
wiáre dáć mam: gdyż y sam powiáda/ że áż czwartęgo
albo wždy nawiecey do czwartęgo dnia/ poznáć syc dáć
febrá powinna: y być tego medyka leniwym/coby ię do
dni czterech niepoznał: ale my tego doświadczamy czę-
sto/ że to nam z práca przychodzi poznáć/ co z acz/ y iakó
ia nazwáć: tak iż czássem łatwiey ia przysydzie vleczyc/niz
wedle tego iakoby syc z Galenowými przezwisłi zgadzá-
iac miánowiąc: a nie głupstwu to/ albo niecwiczeniu náśe-
mu przyznawáiac/ale ludzkim humoř: które tak pomię-
śané/y w ciáłach są tak bázro zgrómdzoné/że albo miá-
sto iednéy/zaráz ich kilku/y od siebie różnych wczynia: ál-
bo iakó sami są nierządni a nieposłusni/tak z iednéy dnu-

ga/a

ga/ a ze zley gorssa czynić vmicia: iż medyk/ ani ię poznáć
ani obserwowáć/ ani opisáć albo oszdzic do kilku dni mo-
že. co ácz w inszych kráich tóž syc podobno przytráfia/
ale v nas tak bázro/ iż rzadko która z gorączek albo febr/
boć to wszytko iedno/ kthórazy swoie pároxisiny wedle
swéy własności záchowáta: czego též nie tylko pełné/ a
záplugawioné ciála przyczyna być mogá/ale y to/ że syc
complexie náśe tak pomięśáły/ że czym którégo nazwáć/
albo iaká mu własność dáć/ ledwie y to zmožem. są w
inszych nátiách twarzy/humory/y complexie/ tak znácz-
né/ że káždęgo z osobná tego phlegmátykiem/ tego křwi-
stym/ tego kolerycznym/ tego melankolicznym/ opisáć syc
godzi: a oto v nas tak znácznie rzadko bázro: gdyż syc
tak pomięśáło wszytko: wsakóž iednak przypátrzawšy
syc dobrze/ y tego dóydz možem/ á ztad oszdzic choroby
insze/ y te/ o którey mówimy gorączke/ która wiece pospo-
licie/ zá humořmi grzeszácemi a zá complexá idzie. iż ko-
leryká naczesciéy nápada tertianá/ melankoliká quár-
taná/phlegmátyká quotidianá/ iesli czás sposób žycia ál-
bo wewnátrz iaká stázá tego nie odmieni: ale tu w sro-
gim tym przypádku/ kiedy mercuryus y másći goráć ro-
spáć/ iuż podobno záchowa insy bieg: bo iż káždá go-
rączká ile ich iedno iest ciepło albo goráco (stád násy
gorączká nazwáli) przeciw przyrodzeniu bywa/ a mó-
wim przeciw przyrodzeniu/ że przyrodzoné ono ciepło/ od
któregó żywot niemy/ trawi y gubi/ od sercá syc poczy-
náiac/ á idáć przez árterie y žyły/ po wszytkim ciełe/ báz-
ro ie suszáć y niszczáć: tedy aby syc bázro nie rozžarzyło/
przystřezgáć potrzebá: perwie zá to máiac że káždá go-
rączká z tych/ záweźmie syc/ zápalá spírítus/ duchámi/ ál-
bo humoř/ wilgotnościami/ albo ciáło wszytko/ partes
solidas zórotimy: káždá mówiem z nich nie dobra: bo
iakó syc strá w dobrze zgotowána žagięro/ tak ládá go-
rączká w ciáło plugawé wpádky/ zápaláć/ á snadz áž do

Zh ij

Szczetu

2. Meth. mēd.

2. De Crisibus.

1. de arte cur.
ad Glau.

Qui de Typis.

1. de drū feb.

1. de drū feb.

De drū feb.

2. de drū feb.

ŝczetu ŝtrawić może: ieŝli ieý albo ŝamá natura / albo
 lękarŝtwa / albo inŝa opatrnoŝć mądrze nie wŝamuje.
 a iáko ciała náŝe záwŝdy ŝa róŝnych plugaŝtwa nátkáne /
 tak té plugaŝtwa zágrzawŝy / a iákoby ŝy wŝtechnaw
 ŝy / przedkó zápalic a nature záráżic moga. a cóż ieŝli oto
 ieŝcie mázanie / przez ŝy goracé / ciepłá y wŝtechlín y
 morom przydało: łátwie bázko goraczkę pobudzi. Je
 ŝli tedy w mázaniu / albo po mázaniu przyydzie / przyczy
 nie ŝy napierwéy przypátrzymy / a iáká ieŝt y do czego ŝy
 ma nie leniwie wważmy / wŝytkich inych rzeczy wten czas
 zániedbawŝy / y poprzestawŝy: bo ieŝli ŝy nie domázáło /
 a przy ŝebrze kónieczybys to rad chciá / ognia goracze y
 trwogi ciátu przydawŝy / oŝtátek wnet wyŝrzyŝ. Dniá te
 dy piérwŝego / baczac znáti perwne goraczki / że ŝy roŝpa
 li / że boleie / że teŝliw / że prágnie / ŝpáć nie może / trwoży
 zŝobá / do naperwneyŝy ŝy rzuc / pulŝu / y wryny / iŝ pul
 ma być przedki / a od onégo kórégos iuż nie raz mácat ró
 zny / wryná czerwona / zápalona: tam on pároxim iáko
 dlugo trwáć bedzie obaczysz / oŝadzić podobno możesz:
 bo iáko w tych trzech róŝnych częŝciách ciáta / goraczkę
 bywáć powiedam / tak iedne niŝ druga gorŝa y dluzŝa /
 łátwie obáczyć możesz: iŝ tá co duchy roŝpala / iáko ná
 rzeczy ŝubtelnéy ŝy wŝczawŝy / łátwie opetgnáć albo w
 ŝtać może: y przeto ephemeram Grecy / diariam albo ie
 dnégo dnia Látinnicy zowia: druga co w humorách al
 bo w wilgotnoŝciách / iuż dluzŝa niŝ tam tá bywa: kór
 rych to humorów że cztery być wiém / iáko ieden drugi
 go ieŝt gorŝy / albo ŝy ieden drugiemu przymieŝawŝy / ŝ
 ŝtawá dziwnieŝy / tedy téż goraczkę gorŝa y iádowitŝa
 wczynic może / iŝ gorŝa koleryczna / niŝ phlegmiŝta / a me
 lánkoliczna niŝ ty obiedwie: nie iŝeby kthóra dobra / ale
 wŝdy że z ŝczéréy kolerý / albo z ŝczéréy phlegmy bedzie /
 y pároximny łátwieŝy do oŝadzenia / y przypadki iákie
 kólwiek / do wleczenia porównieŝy / y do ŝkóniezenia ieý

1. de Crisib.

2. de dris feb.

tipus

tipus albo bięg odpráwnieŝy / y to co po goracze zlégo
 ŝoŝtawá do wypędzenia / a częŝci przednieŝy potwier
 dzenia bywa ŝnádnieŝy: ale kiedy ŝy té humory zmię
 ŝaia / że kólérá z melancolia / albo y z ŝlóná a wgnitá phle
 gma w żyłach ŝy zápalá / dwoiŝté albo troiŝté ŝebry / a
 ŝnádz nádz miare ŝkódlivé albo wiece ŝmiertelne czyni.
 Przeto kóré z ŝczéréy humorów pochodz / y do wzná
 nia łátwieŝy / y odpoczynék niciáti naturze czynia: kór
 ry ieŝli natura ma / iáko kólwiek ŝy rátnie / a dniámi kór
 ré wolné miéwa / ŝamá ŝie poŝila: co w tercianie / albo
 w kwártanie łátwie obáczyć / kiedy zimno / goraco / cia
 gnienie / poŝierwanie / zebów ŝgrzytanie / rzecza y morá
 błádzienie / prágnienie / głowy bolenie / kłócia y inŝe przy
 padki ŝpiácuia / to názwátr iákoby ŝy z nowu národzi
 wŝy / niŝ zás iútro przyydzie / natura popráwi: kóré to
 przypadki / by były trwáć nádz ów dzień ieden miáły / przy
 rodenie zermáć albo ŝpádáby ŝy musiało: Przeto iŝ z
 ta fura té humory rozgorywaia ŝy / poprzestawáć mu
 ŝy / aŝ zás natura iákoby w káganek / nowéy oliwy ná
 lawŝy / znowu ogień wzbudzi: kólérá trzeciégo / a melán
 colieý czwártégo dnia: co kiedy ŝy in ŝolidis pártibus
 zácznie / że ŝy tak duchy iáko y humory / iáko y ŝolide pá
 rtes zápalá / iuż gáŝenie trudné / y dla tego ŝuchotné go
 rzetki / co hecticam / albo owe co cum phthiŝi bywa / nie
 ŝa wleczone: do kórých ieŝli te / co ia franca wtrzewiona
 zácznie / a cum atrophia záczy / przydamy iednéy natury
 być / zeznáć ŝy dá łátwieý: a zwaŝczá że iuż nie pocza
 tek / ale ieý wielkie záwŝciecie w rece medicowi przyydzie:
 gdyż póki duchy w chorým tláły / łátwieý niŝ kiedy hu
 mory / mógi ia zágáŝic: ale ieŝli to cambium ciáta wŝyt
 kiego / zupełné częŝci ogień w ŝie zápuŝcza / trudno iedno
 dicie podawŝy: a iŝ tak dáleko zábmá / nábożnie poŝáto
 wawŝy / co ŝy wiece z takimi dziewa opowiedzieć przyy
 dzie: a to dla tego powiádam / że z róŝnych przyczyn / ró

2. de Crisib.

C. 4. aph. 43.

De Marcove.

ŝb iij

zné go

In 6. de morb.
vulg. C. 5.
9. de rfu. pt.

8. Meth. med.

1. aph. 19.

1. de dieb. dec.

Com. 1. aph. 58.

zné goraczki/á nie byé żadnéy kśóreyby sie niebaé w tákim
rązie: bo iesli owá od lédá sepsowania żołádká / ogó-
tciem/ grzybem/owocem/ábo niedowrażalym czymle/prze-
sórówosé w brzuchu síla złego czyni: co uczyni táká/ kśó-
ra zákal watrobny/ bárzo iádowity/ z humorámi w cíele
wsytkimi pomiéŝat: y wczeséi przedniéysie wŝczépiwŝy
oto záś máściam sye sprzeciwiaiac/ tamzé y powŝytkich
żylách rospedził / y wzbudził / iż żadna cząstka przez roz-
grzania/ á przez síly swéy z rozrúŝenia náleŝé sye nie mo-
że: gđzie iż plugaŝtwa ták wiele wádzi / smrodem/ dy-
mem/ wŝtechliná/ ogniem/ iádu y plugaŝtwa gromáda /
wálczac y brácac sye z żywym srebrem / goraczke pobu-
dzić musi/ ták/ żem ia ieszcze niewiđział z tákich żadné-
go/ kśóreyby sye zá trzecim / ábo zá czwartym náimázá-
niém/ bárzo rospalić / á iákoby goraczka pálić niemiál :
co okázala przypadki/ kśóre mázaniu / iákó y febze prá-
wie spólne baczym: á zwłáŝcza iesli był niedobrze wy-
purgowany. wŝak óż iż iedné ciála do goraczki pochwó-
nieysie niż drugié/ á té zwłáŝcza kśóre sá cieplé á wilgot-
né/ tedy téż iedné iá rychléy niż drugié czinia: á w tym
martirium/ áza nie káżdé cieplé y bárzo wilgotné?
Skoro tedy obaczym że goraczka znáczna / nie nápo-
czá-
tku pároxizmu / iákó Hipokrates rádzi nie uczynić / ow-
ŝem mali prágnienie/ani wtym nápié mu sye dáć/ále po-
czekać áż on impet piérwŝy / ábo nátura zrázi / ábo do
czego sye ma pókaże: y iesli ephemera bédzie / tegoż sye
dnia skóńczy/ y wŝtánie: iesli tertiana/ trzeciego/ iesli quar-
tana/ czwartego sye wióci: á iż káżda ma wlasné przy-
padki/ owych nájbárszichy przestregamy / co nájbárszichy
ŝkódza: bo by czekać w długich/ á do osádzienia trudnych
dokóńczenia paroxizmu / á on omdlawŝy sye zábaczył /
nie byłoby dobrze: y nie do tego to mówię/ áby przypada-
li w febriách ná káždy czas sye wygániać niemiály/ ále sá-
me léczyć/ ábo ná przódku przez wŝtá co dáwać/ ábo bár-

żięy sye

żięy sye niżli trzeba zleŝnac/ ieszczéby ŝnadŝ gorzéz: gđyż
febra bywa częsem w niektórych przypadkach dobra: y
chwalili záwŝdy owe co ná ŝimné przypadki wpada/ prze-
to że ie stráwić mogła: leé w ták rospalonym cíele / nie
bárzo iey chwalac wpatrować trzeba/ iáká z téy co ia te-
raz wóđim przysé ma: iesli zbytnie goráco / epitemata-
mi/ liŝciém / kwiéciém / głowy okładaniém / pulsów / y
chłodzeniém: iesli zátwárdzeniém/ kŝistéra nadól pope-
dzáiac: iesli pierŝi zálegly/ kólaczkami/ gárgaryŝmami/
loochámi odmiékczáiac: iesli watrobá/ ábo kŝyżé/ bo-
ti/ ábo ŝtawy / goráiac goraczke czynia/ do pomiárko-
wánia ie przywodzac/ á pomniac że w onym zámiéŝaniu
humorów/ rospaleniu máściami / á zemdleniu ciála/ nie
może byé iedno niedobrá/ á zwłáŝcza iesli y ciáło bárzo y
puls ŝlaby/ á że nigdy nicopuszcza: kśóremu
Jesli puls nieporządný/ á poprzestawiaacy/ gorzéz:
Jesli sye z potem iákim wielkim/ á záraz z przódku póka-
że/ gorzéz:
Jesli mu sye wnetrze pali/ á nogi y rece żiebniéja/ gorzéz:
Jesli mu gárdło záŝtyło á mowa odmiéni / ábo stráci/
gorzéz:
Jesli mu teżył wŝchnie/ á flux sye záŝtánowi/ gorzéz:
Jesli ŝlab/ góra/ testliw/ spać niemoże/ gorzéz:
Jesli zgólá zápámietawŝy sie od rozumu odnidzie/ gorzéz:
Jesli go káduł/ ábo z bólem kŝurcze popádna/ gorzéz:
Jesli nieprzestawa goraczka/ á z ŝimnem zbytnie dŝżenie
przypada/ gorzéz:
Jesli nos záwiednie / wŝtá powieki ábo oczy sye wywó-
ca/ gorzéz:
Jesli zamúŝnie / y oknie / ábo iákó przez dym pátrzy/
gorzéz:
Jesli pierŝiami robiac tchnie / á od rzeczy mówi/ gorzéz:
Jesli bárzo góra / á kŝople potu ŝimnego ná nim stóia/
gorzéz:

Jesli

C. 6. aph. 44.

1. de m. vul. c. 2

Aph. 68. c. 8.

1. de loc. aff.

1. de m. vul. c. 2

1. de m. vul. c. 1.

4. aph. 57.

2. de sym. cás.

Co. 4. aph. 49.

C. 2. aph. 42.

Có. 4. aph. 50.

Có. 4. aph. 37.

Jesli przy wielkiej słabości / nozdrza mu osłabły / gorzej:
 A to są przypadki zowych gorzkości / którym zwykłyśmy się
 przypatrować: w gorączkach tych zwłazę / które są nie
 bezpieczne / y które się bardzo rozpaliwszy / ku gorzemu ma-
 ją. nasz chory / kiedyby takie miał / podobno byśmy go
 też tylko o duszę / a już ledwie o ciało wspominać mieli: lecz
 że leży / y zdrowiu bliżej mieć ma / młodości / pragnieniu /
 nieśpaniu / womitom / niechęci do jedzenia / testności / zby-
 tnemu potowi / y innym przypadkom / o których wstę-
 pich / na swym się pisało miyscu / przypatrując się / wola-
 śnie im lekarstwa / strómnie y od mnięszych począwszy na-
 znaczyć: to nabarzyć pomniac / aby się przyczyna prze-
 ciwna drogą odiać mogła: bo iesli myśli / testność / strą-
 sunek / a serce nieuspokojone / te febre przymiotło / na to
 nie inśe lekarstwo / ale pociecha iaka być może nawiet-
 śa / uczynić: a kłopot on skromiac do myśli najlepszy
 przywozić. Jesli rozpalenie wielkie / a mąści gorąco to
 sprawiło / poprzestac: a dni kilka odpoczawszy / a na to
 się że się gorączka wrócić niema / wbespieczywszy / mąści
 onych ostrócić / a vnguento rosato / oleo rosato / popu-
 leo / albo któremi z chłodniejszych pomiarkować: bo za-
 takim rozpalem / abyśmy go na wiatr wywleć / albo
 sposobem którymle chłodzić mieli / nie byłoby iedno ze-
 stym wielkim naszego chorego: przeto Epithemata mu
 dać / które opisane są we młodości / diete chłodniejsza / a
 przy odpoczynku sen miły / który nie tylko ochłodzi / ale y
 posili: wszakże iesli pełne ciało / tedy przepurgować / na
 to baczenie mając / aby radzemy krystera / niżli czym przez-
 wsta: która to / iż się naszy bżydz / nie bardzo mi miło:
 gdyżby się był lotrostwa dopuszczać / a przymiot tak prze-
 mierzy wślachetne ciało wprowadzić chrónil / tedyby
 się też był / y tym plugawym mazaniem słusnie bżydzić
 miał: za czym ani tak nagi / plugawy / mąściami wpyśla-
 ny bedac / śmierdzić / ani co są lekarstwa albo te kryste-

ry wiez

ry wiedzieć / mógł się wwiadować: lecz że in eum locum
 tormentor / grzech / plugastwo / a ostatniego ratunku
 staranie go przypędziło / niech już y krystere weźmie / byle
 nie wielka / chłodząca / a ztych rzeczy uczyniona / coby na-
 tury nie bardzo turbować mogły: a taka będzie / wziawszy
 z kapłona dobrze rozwarzonego polówki pół kwarty / y w
 ciepła żółtków trzy rozbiwszy oliwy tysię / a mellis rosa-
 ti dwie przydawszy / przed iednem godzine albo dwie wlać.

Albo R. Sliwek suchych funtów dwa / albo trzy / y
 w wody albo więcej kwart dwu wstawia / warząc aż
 bardzo dobrze wywarzą / przez durflak ie przecadziwszy / y
 przefiltru / colaturze tam tę wzięwszy iey pul kwarty /
 olei violati / anetini ana 3 ij / soli dwie drągmi przydaw-
 szy m. y wlać. z któremi słiwkami / iesli sene ku końcowi
 warząc bedziem / iesliże bedzie mocniejszy / y onych phle-
 gmistych a przygorzałych humorów / na dół pociągnie.

Albo R. Emollientium herbar / communis decocti
 3 j s / dissolue casie pro cristerib: tractę 3 j / mellis ro-
 sati / olei violati ana 3 ij / fursur / P. j / salis 3 j / m.

Albo R. Decocti communis quartaria quinque / in
 quibus diss: terebintine 3 j s / casie 3 vi / mellis et olei
 rosati ana 3 ij / salis 3 j / m. co iesli wietśey trzeba / o-
 bawiaiac się na phlegme one w piersiach / a pełność ta-
 ka humorów której drogę na dół pokazywać trzeba / tedy
 krystere mocniejszy / przyrządzić uczynić: ale wždy od mą-
 ścy pierwey począwszy: bo iesli się na to obawiamy nie
 purgować / wten czas przez wsta rzeczyami mocnemi / aby
 się gwałtem do piersi nieprzyciągnęło / a zaduszenia cho-
 remu iakiego / albo śmierci nie przyniosło / tedy też y kry-
 stera niema być tak bardzo zrazu mocna: bo choć o nię
 tak disputu / że nie przechodzi / iedno ad intestinum
 cecum / to iest do połowice kipek / ergo piersi ani żołąd-
 ka dosiędź nie może: ale patrząc na to / że ia Galen y in-
 sy między praktycy / w głównych gwałtownych choro-

Ji

bacz /

1. de dris feb.

6. sanit. tuen.

bách/ swoim chorym dáia/ rzeczeni/ że tego naszego stur-
bowaćby mogła/ gdyż z pełnego ciała gwałtem wypuścić
wszyscy zdolu/ być trudnoby miało/ aby się wzgórze poruszyć
mimo to: wszystko iż przez wsta/ nie bardzo bezpiecznie
nimiey niebezpieczeństwa krystere dać można. R. Mal-
ug/ bis malug parietarie/ mercurial: violarie/ bliti/ cu-
patorij ana M. j/ radice/ petros: altec/ liliore/ ana 3 j/
seini: lili/ fenugeti: ana 3 j/ seini: altec/ apij/ cardui bii:
ana 3 s/ passullare maiore/ et nore/ ana 3 j/ s/ flore/ ca-
momille P. ij/ cordialium ana P. j/ pomore acidore/
fragrant: in talleolas concisore/ n° v/ fiat omi: deco-
ctio/ in aque lb iij/ ad consumptum: partis dimidie/ cola-
ture vero quartarius quinque/ adde diasebes: completi
3 vj/ benedictę 3 s/ terebin: mellis rosati/ ana 3 j/ olei li-
liore/ violati ana 3 j/ s/ salis 3 j/ s/ m. fiat crist. a to mo-
wie/ iesli zatwardzenie/ y z pełności phlegmy zastanowio-
ney/ ruszyć trzeba/ tedy kiedy już minie gorączka/ po słab-
szych taką krystere dawamy: pilno o tym myśleć/ i a-
koby go karmić przystoyna dieta: a naprzystoyniey sa-
mała chłodząca/ a z tych rzeczy uczyniona/ coby do stra-
wienia trudne nie były: poléwka tedy będzie barfeczowa
z którymś żółtkiem/ nietłustą/ bo te rzeczy tłuste w żołąd-
ku plawią/ y albo do vomitu wiode/ albo się w kolere
obróciwszy/ gorączki przymnoża: z kureczcia też albo z
kapłóna/ barfecz czasem sam/ czasem przyprawny/ posi-
li y ochłodzi/ y żołądką gdyż przykwasn jest/ nie do bzydli-
wości nieprzywiedzie: do czego limony/ soku pomorancz-
kowego/ albo z citru/ iesli przyczynia/ serce/ żołądek/ y
głowę się posili: cremorem ptisanne/ w każdej gorączce
załecal nasz Galen/ aż snadz y nad miarę/ przeto że żołąd-
kowi przyiemny/ nie rospali/ niezatwardzi/ y posili: a ten
czynili z ieczmiennia otluczonego/ waznac go do tąd/ aż
się rozkłąt/ y w serwete zawinawszy/ to co się wyjęło/
tęm choré karmili: przeto nasze ieczmienné krupy/ żarny

De vict. ratione
in M. act.

10. Meth. mē.

vtarté

vtarté/ a od pléw dobrze odebrane/ albo odwiane: dłu-
go ie wazzywszy/ tóż prawie uczynia: a iżby się zaniulać/
a żył zatłkając niezdaly/ piotruszki do nich przytkadac.
Ptaški/ kureczeta/ kapłón/ miewo/ zamarenatę/ albo po ná-
stému/ z sokiem wiśniowym/ albo z limoniowym/ iesli kto
iesć może/ byle nie więcej/ niż chorému trzeba/ przeciw-
gorączce nie zgrzeszy/ dawszy przyprawnym/ korszennym/ y
wszystkim wymysłnym pokoy: gdyż w ten czas/ przysma-
ki żadne miewsca niemáia/ iedno té/ ktoréby chłodzić/ od-
wilżać/ a wnetrze posilac mogły: także iarzyńy y insie o-
woce/ niech na stronie beda: gdyż każdej gorączce/ sta-
péy diety potrzeba/ ale téy osobliwie: poniewaz y tá/ y
insie/ z pełności y dosyc plugawey bywaia. A ieszcze te oto
w tak zemdlonym ciecie/ nietylko dieta/ ale iey istote oba-
czywszy/ wpatrzac/ ktora czesc ciała nabarziéy chowie/
lekárstwa przyydzie dać: bo iesli diaria/ albo iednego
dnia/ bywszy sama zginie/ a ciało się w spokoí/ tylko za-
wardzeniu się samemu przypatrzyszy: a krystera go
niemz mogła/ albo iey téż wpoźnie niechciał/ dać mu cas-
siej dragm fiesć/ z iedną rhabarbari/ prawie dobrego/ in-
bolo albo decocto flore/ et fructuum cordialium roztwo-
rzywszy in. albo samego rabarb: D iij/ a miasto conec-
aromatici rosati 3 s/ syropem de cicorea osłodzyszy/
cum aquis albo decocto cordiali in/ fiat potio. a iż ta-
kim wszystkim watroba zapalona bywa/ nie tylko teraz
ale y przed tym/ kiedy ia ten przymiot soba zaraził/ tedy ka-
żdy iey przypadek potrzebowac się zda/ aby do lekárstwa
zawždy co rhabarbari przyczyniono było/ ktorého w
prawdzie nie wyssey chwala/ na przodku przed insiem
lekárstwem dawac/ przeto że moc iakas ma zawierania/ a
nie otwierania żył. ale kiedyż się w tak grubey pełności
tego doczekac/ aby się otworzyć/ a do gruntownego wy-
purgowania zgotowić mogły: gdyż także nasze purgo-
wania/ iakoby sa wywecze/ phlegme grubą/ a kolere z ma-

De vict. ratione
in M. act.

Ji ij

sklonę

ślizna wyciągając: przeto rhabarbarę zawsze / y na
 przodku przed syropami / y po syropach niech nam przez
 exceptię wotpliwosci nie czyni: y trzebali / aby przedtę
 przefilo / przydać mu ieszcze co. R. Manne electę
 iusculo capi dissolutę 3 j s/ rosati Mes: 3 j/ rhabarbari
 electissimi pul: 3 j/ aquarę vel decocti cordialis q s m.
 tóż chcemyli infundować / mnię tę astrictię podeyż
 rżanę w sobie mieć będzie/ przeto przepurgowawşy/ gār
 garyşny (gdyż ich podobno/ iesli co do wst idzie potrze
 ba) czyniac/ a z strony goraczki confectami albo kotacz
 kami posilając/ na to sye pilnie obezrzawşy/ aby te con
 fecti bārzo zimne nie były: bo acz goraczka sūşac/ a grze
 iac nad przyrodzenie ciało/ potrzebuie tego/ aby chłodne
 mi rzeczami była wyganiana / ale że phlegmā / która sye
 wzruszła/ nie bārzo tego chce/ aby sye od zimnych rzeczy
 osiadać/ a stanowiąc miała / przeto obierać takie trzebā/
 coby miernie chłodziły/ a snadź aby radşey phlegme grze
 iac tniły/ a trawily: przeco Galen febriam niektórym the
 ryake dawał/ y my też doświadczamy/ że prości ludźie/ w
 malinazyę albo w wino/ czasem y w gorzałkę korzenia w
 şytkich/ co sa rzeczy gorące namięşawşy/ dawali wypić/
 roştazniac tşy sobie poty przywodzić: które to poty/ otwo
 rzywşy skóre/ wstęchle plugaştwo/ od sereā poczarowşy/ ze
 wşytkiego ciała wywodzą/ zwlaştczą iesli będzie z zimnēy
 przyczyny: także my našęgo chorego/ iesli mierno ciepłēy
 mi rzeczami/ albo wżdy przynamnię nie bārzo zimnemi/
 posilac będziemy/ wezynim do rzeczy. Digestiwā tedy co
 porańek niechay bierze/ z owych co febriom należa / iako
 sirupos/ violatum/ granatorę dulcium/ de succo boragi
 nis/ de succo buglossę/ de succo arantiorę / acetosif: ci
 tri/ de succo agreşte/ acetosum simplicem/ acetosum co
 positū / diarhod: de succo oxalidis: co sa syropy nie tyl
 ko sereu w febrie/ ale y infym/ częściam przednieyşym/ su
 żacę: do tych przydawany owe/ co w tēy chorobie/ w

trobie

trobie bārzo bywaia pomocne/ de succo endive/ de succo
 cicoreę simpliē/ albo cum rabarba: de eupatorio/ de su
 mo terre: albo piersiam / de liquiritia/ de farfara / de
 iunibis/ aczkolwiek ten phlegme zgestwia: która to phle
 gme/ iesli zaraz purgowac powoli potrzeba / tedy siru
 pum rosatum solutium/ który Neapolitanum dudy ze
 tēy chorobie pomaga/ nazywac sye ieli / biorac którągole
 z nich/ wneyy półtory albo dwie/ albo mięşając iednego z
 drugim/ wedle podobania/ a roştczyniac aquis cordia
 libus/ albo decocto flore/ et fructuum cordialium/ albo
 aperitivo/ troche iesliby potrzeba seny przydawşy. A iż
 wneyy wiec našy practici siropu półtory pospolicie pişā:
 na to sye nie ogladając/ nie tylko dwie/ ale y trzy w
 nas dac sye moga: gdyż misterya rozdawania syropow/
 medikowi w każdyn krain tak sa podane/ iż by ich chciał
 y wiecę dac/ iedno z roştadkiem winem niezatopionym/
 tedy mu to wolno: patrząc/ iesli decoctię mocnēy/ co ie
 tu w našym krain magistrales zowia / wneyy pieć/ albo
 şeść godzi sye dac / czemu syropu bārzo miarnęgo / a do
 natur dobrze vtemperowanęgo / tyleżby dac nieprzyştā
 lo: nad to iesli go przez decoctę/ tegōż mōwie samęgo/
 tyleż czasem dwie/ albo trzy/ co wneyy tylko wyniesie/ cho
 ry potknac może/ czemu in preparantibus/ albo digerens
 tibus/ dac tyleż niemamy: także conserui/ siolkowa/ bo
 rakowa/ miodunkowa/ cicoreowa/ z kwiećcia albo z korze
 nia/ choć tak samē/ choć cum spetieb. dla ochłodzenia y
 posilenia dawać. R. Conşue violarę/ boraginis/ bu
 glossę ana 3 j/ spetierę/ diamarg: frigidi/ diarhodon/ di
 atrionsant: ana 3 j fiat mixtura. R. Conşuare/ flore/
 arantiorę/ capillorę veneris/ euphragię/ nempharis ana
 3 j/ trociscorę/ de eupatorio/ de rosis ana 3 j/ m.

R. Conşue violatę 3 j/ roşe Alexandrinę/ seu commu
 nis veteris 3 j/ corticę/ citri conditorę/ et contusorę/
 parum/ carnis melonum conditorę/ contusorę/ ana 3 j/

Ji ij

spetierum

1. de T pt.

De Ther. ad
Pisonem.

spetierum diamarg: frigidū 3 j/ spetierum diaireos / dia-
apendion sine spetiebus ana 3 s / sirupi conſervationis
citri/albo expreſſionis trifolij acetosi depurate et ſacha-
rate/ q s/ triphere perſice 3 ij/ fiat mixtura. morſelle al-
bo kolaczki/ ex ſpetiebus/ ktoré febram ſluzę / iako aro-
maticel roſat: diarthodon abbatis / diamarg: frig: dia-
riloal: diatrionſant: w tym dogadzaiac/ y pierſiam/di-
apendion sine ſpetiebus/diatrag: frigid: diaireos ſimpl:
czyniac ie tak: R. Specel/ elect: diarthodon abbatis/
diamarg: frigid: diatrionſant: ana 3 j/ ſachari albiſoi-
mi/ aqua violata diff: q s/ coquatur ſacharē/ ad ſpiſſi-
tudinem mellis / deinde ſpetiebus mixtis ſiant rotule.

Albo R. Specel/ elect: pliris arcel/ diarilalocs ana
3 j/ trociſcore de violis 3 ij/ ſachari aqua farſare diſ-
ſoluti q s/ ſiant rotule. R. Specel/ diarthodon abba-
tis 3 j/ diatra: frigid: diapenid: sine ſpetiebus ana 3 ij/
trociſcore/ hepaticore/ aſclepiadis 3 ij/ troel/ de roſis
3 j/ ſachari aqua violata diff: q s/ ſiant morſelli. Epi-
themata ieſli beda potrzebne / oto tam indzie ich doſc /
przykladaiac ie poki goraczka y mdloſc z nię nięſtawa.
a mówiec drugi raz/ na to maiać baczenie / abyſmy cia-
ła powierzchu / ani zewnatrz nieoſiebiałi : gdyż ta phleg-
ma ieſli ſye puſciła wyrzucenia / a ora co ieſciez gdię
gleboko kiſa / odwilżenia a zmiełżenia potrzebne : cze-
go nie czynia iedno rzeczy wolno cieple / eoby ani gor-
czki przyczyńiły/ ani wten czas gdy ie gaſa/ ſtrzepnac al-
bo ſie ię zgeſtwie dały : przeto y ſiropy zimne pod waga
dać potrzeba : po ktorých ieſli potrzeba poſtaże / dnia od
paroxiſmu wolnego dać lekárſtwo.

R. Elect: tripherie perſice/ (a mięy te in putridis et
contagioſis za zalecona) 3 s/ elect: de pſilio 3 ij/ rha-
barb. electiſ: pul: 3 ij/ ſirupi roſati ſolutum 3 j s/ deco-
cti flore/ et fructuum cordialium q s/ m. Albo R. Ra-
barb. electiſ: pul: 3 j s/ ſchinanti (ſchinantium Galen

za lekárſ

za lekárſtwo w febrach długich bazo doſwiadczone mie-
wat) 3 j/ inſundatur in aqua cicore/ agarici troel/ in
orin: per noctem expreſſo forti adde/ elect: lenitini/ tri-
pherie perſice ana 3 ij/ benedictę/ roſati meſ: ana 3 j s/
ſirupi de pomis compoſiti 3 j s/ decocti flore/ et fructu-
um cordialium q s/ m. albo ieſli piſtuly wſiżac moze/ co
nalzeysie / eoby ſcammoneam niemiaty / de aloē/ de ra-
barb. de maſtiche/ de eupatorio/ de agarico : ktorých ka-
żdych wſiżac moze co chce / by też y dwie diagmae / albo
mieſaiac ie miedzy ſoba. prochy w tym wiec darwata na-
ſy barwierze radzi/ albo diahermodactilatum/ albo tra-
geam larativam/ albo larativum dulce/ y inſe : ale tych
wſyſtkich compoſitie w ſie biora rzeczy przykre/ y mocne
ktorým lepiey ieſt pokoy dać. Zrew w goraczka y wſy-
ſkich/ takze też radzi puſzczaię/ y czasem ſye to wiec niema
gorczy żdazy/ ale w tey tu naſey/ ani myſlic o tym/ gdyż
y paciēnt mdły / y effectu inſego czekaſmy : bo wypuſci-
wſy zrew / a phlegme y ſproſne one plugaſtwa w cie-
loſtawiwſy/ co bedzie iedno wſytkiey wſtechline y wiet-
ſey goraczce mieysce. bawki tedy/ ieſli roſpalenie/ peinoſc/
a potrzeba poſtaże / poſtawic ſye moga : oto napilneyſie
na to maiać / aby wczas na wſytkim / a przy myſli do-
biey byla dieta przyſtoyna/ ktora ſama przy lekkih ſiro-
pach/ te febre ſtrawic moze : ktorę to diety/ ieſli nieprzy-
ſtrzeżem/ byſmy też ſnadz y nawiecy lekárſtw dali/ ma-
to albo nie pomoc nie moga : gdyż Hipp: mowi/ poſta-
mu aby namnię nad potrzebe takowemu przydać / co
zdrowemu zdrowia / to chorému choroby przyſmogy : y
niechciałbym ia / aby barwierz proſty rzecz te na ſwym
rozumie zaſadzał : gdyż baczy/ że febre poznac/ albo tyl-
ko przezwac/ rzecz ieſt barzo trudna/ a coż oſadzić/ albo
na ię przypadki patrząc / te ſobie naſzcie/ że wnet ma-
gżinac wezynie : gdyż generaliter czekaſmy wiec criſes/ to
ieſt/ oſadzenia/ ktoré natura od choroby opánowana po-

kázowac/

De M. ex.

De Dynam.

9. Meth. m.

7. aph. 65.

De Criſib.

kązować/ albo ku gorſſemu albo ku lepiſſemu zwykła/ po-
tami/ wryna/ ſtołcami/ z noſa albo per hemorrhoides
krwia/ womitami/ biegunka/ albo inſemi przez różné
ciała plugaſtwy częſci/ iad on chorobny z ſiebie wyrzu-
cając: a to dni owych/ co ie liczym czwarty/ ſiódmy/
iedenaſty/ czternaſty/ ſiedmnaſty/ dwudzieſty pierwoſy/
y aż do wielu inſych: czasem z mieſiecznym/ czasem z
ſłonecznym/ czasem y z lat wielu biegiem: w czym aby
inſych dni patrzeć nie trzeba/ gdyż czwarty/ ſiódmy/ oſmy/
y ſnadź mało nie każdy/ co z ſoba oſobnego przynosi/ nad
to puls nocetia et iuvantia/ vires/ ſymptomatum vehe-
mentiam/ y wſytki inſe indicatie/ przeto do tych rzeczy
możliwiec doſiść/ a poproſić na ratunek Doctora/
y więcej y beſpieczniejſzą otuchę chory mieć może: gdyż
febra potrzebuie tego/ aby ſye chorému nie tylko ſyrop/
albo iakale recepta dać mogła: ale aby inſe okolicznoſci
obaczywſzy glebię w te ieſy ſprawę wglądał/ y czasem
ia a cauſis phificis/ ad metaphificas/ albo aſtronomi-
cas prowadził: w czym odzuciemy owe bałamutſtwa/ ex
cabala/ a z guſt/ albo z zabobonów babich przyzwane/
piſać characteri/ albo wiſzać na kartkach, wymyſłone ci-
fry/ do loſków przykładać z koſnice koſci/ rakowi/ lino-
wi/ albo którey rybie z paznoktów prochu naſtrobanego
a w chuſtce y niego wwiązane/ aby w głąb z febrą po-
ptynął/ roſkazać/ Żydowi ię nie pomieniſy ieſy/ aż po
targu przedać: wſytko to ſuperſtitie: nie żeby ſie/ aby
ieſy tak odbyć/ ale tak ie leczyć/ nie ieſt z fundamentu: o-
tym Paracelſus/ Agryppa Cornelius/ Cardan/ y in-
ſych niemają/ ale tu nie potym: radziej owym
amuletko wždy nie czary/ ale ſa lekarſtwa/
coſby wiały przydał/ y to przedtym
choręgo communioribus wypur-
gowawſy/ a z rozumem
opatrzywſy.

pot

De Symp: cās

1. De drū fe.

Pot z ciała zbytni.

O T temu to przymiotowi na każdy
czas poki natura mocna/ prawie wła-
ſny bywa/ tak iż y ſam zdobry woleſy
za ladą przyczyna cieczę/ y lekarſtwa
któremuſny go wyganiać zwykli/ na-
ibarczy być mają takowe/ co by po-
tami ciało czyścić mogły: bo acz pur-
gowanie phlegmy/ y inſych plugaſt-
w grubych doſyć na dół pędzi/ mercuryſy też oto do wſt do
gamiać/ pierſi y głowę zwykły wprztać/ leć iako purgo-
wanie/ tak y mercuryſy przez wielkiey krzywdy w natu-
rze obyſć ſie nie mogą/ gdy gwałtownie meatami wielki-
mi/ gruba złość prowadząc/ y nieinaczey iedno iako owo
wielka woda grobla/ rwąć albo dziurawić muſi: tak też
oto te ſpoſoby/ aza nie zranienia albo żył czasem porwa-
nia/ przy oſłabieniu natury czynią: przeto pot ieſt nawła-
ſniejszy/ y naſtromniejſzy/ tak iż te które go czynia lekar-
ſtwa/ nabezpieczniejſze bywają: y przeto te modos cu-
randi regioſ/ a nie deſperactiemi zwać chcieli: a to dla
tego/ że ſa miłe/ wdzięczne/ a pot który z nich idzie/ nieró-
wno beſpieczniejſzy: gdyż w poſcieli/ w łożni/ w wannie/
ſam idzie wdzięcznie/ ciało grzeć/ a ſtórę otworzywſy/
plugawą wilgotnoſć/ od dobrey prowadząc: gdyż ten
pot ieſt iakoby wodniſtoſć z rzeczy które pijemy/ w wa-
trobie ze krwi zmieſzana/ a z tamtad przez żyły wielkie y
przez ſtórę przepędzona: albo za tym/ że ſye ieſy więcej
niż trzeba przymnoży/ albo że ſye ciało wewnątrz rozgrza-
wſy/ a poroſa bo dziurki wſkorze nie znaczne barzo otwo-
rzywſy/ na wierzch ze wnętrza pędzi: bo iako krew in to-
ta maſſa albo w iſtocie ſwęy/ z wždy kolere/ phlegme/ y

K E

mclánto

1. de ſa: tu: c. 12.
Ariſto: 3: de
pt: aul. c. 6.

Auic: 2. quar:
Tr: 1. ca: 66.

melancholia zmięśnana ma / aby to wszystko we krwi nie
zgestlo / a zadržawszy sę nie spiekło / a żyłek mniejszych nie
ogłodziło / wodnistosc te natura / iako mleku seru atke / tu
tey rospływaniu dała : którzy to wodnistosci / iesli wiecéy
niż trzeba / pełność / z potarmów y truntów / albo z iakié-
go ożiebienia choroba przyniesie / przez włómkę a niemo-
cy ciężkich ciała być nie może : przeto iey natura iako w
ciele rzeczy niepotrzebney (mówie kiedy zbyt) tak wie-
le meatów dała / iż niemaś kacią w żadnym członku tak
máłego / którymby ta wodnistosc / potem płynac niemiał-
a : za czym wychodza y plugawstwa insze / tak choleryczne /
phlegmisté / iako y melancholiczne : y bywało to v starých
wielów / których lekarstw inálszych używać / niewola ie-
sze była nie przynusila / że tylko poceniem w łazniach /
albo za pracą / trudu a chorob swoich pozbywali : leć za
czásem / kiedy sę do wielých lekarstw rzucac musieli /
potów ná vizad dobywając / pewnymi osłami / strigiles
oni zwáli / tak go ociérali / że go w pewné naczynie biorac
iaki by był kosztowali : a było to nie źle : gdyż proba pew-
nieysza być nie może / tego co sę w ciele dzieie / iedno ono
obaczmy / czego zewnątrz natura nabarżiey popadza-
nasy / aez téż teraz z potu v tych co dzierwo albo salse pi-
ia / pátrząc / czego tam iest wiecéy / byliby powinni : leć i-
dobrze przedtym z inszych znáków / to wyrzeli / że ci którzy
fráncie máia wedle complexiey a pełności trudno pokrę-
by téż chcieli / czego tam nawiecéy mogá / tedy máło po-
tu ale wiecéy wryny pátrza : gdyż wryna / zły / y pot z ie-
dnéyże sa materiey : a to ktemu / że w téy to chorobie le-
dwie pácient godzien / aby medik tego plugawstwa z nie-
cnoty a rospusty sczeréy nábyrtého / wachac albo kósto-
wac / albo sę kiedy dotknac miał : ale niechay on sam
tego wacha / y kiedy w nim tak plugawie pława / kóstu-
ie : iakóž kiedy mu po gębie płynic / musi / obaczy y powie-
iaki : a obaczy nieomylnie / że potu tam tego różnosť / nie

tylko

1. de san. tuen.

De util. resp.

Dios: 4. sanit:
tuen: ca: 4.
lib: Sym: cās:
cap. 5.

10. sim. m. fa.

De ijs que in
med. sunt c. 1.

tylko w ludziach a w complexiach od siebie różnych / ale
v niegóz samego / co dni tylko insy : Arabowie bierali z
tego indicatie albo do leczenia znaki / y o pocie mówiac
rzadko y v zdrowego / iedno kwásny a słony powiedali : a
v chorych a mianowicie krostawych albo tředowatych
bárzo śmierdzacy : co téż náš mártyr ieszcze / iesli znacz-
niey widziéć chce / niechay pot on tyżka srebrna albo
taca seroka ná sobie zgarńiając / wyrzy / naydzie / że ie-
den niż drugi smrodliwszy / wiecéy albo mniey humorów
melancholicznych / phlegmistych / cholerycznych / albo mié-
śnanych máia / a to nie tylko ięzykiem co starzy czyniali /
y pácient choc rad nie rad musi / ale y ná wzrok obaczyc :
gdyż iest ieden metny / drugi przezroczysty / ieden przyśólc
drugi siny / a biały drugi / sę widziéć da : czego oto łatwie
dóydzies / pozrzawszy ná owy / co sę w tercianach poca /
albo co żółta niemoe miéwáia / że ich pot żółty / gorzki / y
śmierdzacy bywa : także którzy kwártane / a która z cho-
rób melancholicznych cierpia / że pot ich siny / przyczéni /
kwásny / a przykra wstęchliną cuchnie : gdyż iakié humo-
ry we wnątrz są / taka y stórá tego co ie nosi : przy czym
gdy ich názyt / rzecz powinna / albo aby ie natura wy-
padzála / albo aby ie medyk którále dróga prowadził : któ-
re iakié iedno w ciele beda / takie stámtąd płynac musá :
lub samé tylko wodnisté / lub melancholiczne / lub phleg-
misté / albo co bywa naczesciey choleryczne : przeto że ko-
lerá beda gorzka / goraca / a subtélna / zgrzac sę nary-
dley / y stóre otworzyc / za tym y wode za soba prowad-
zić może : nie zechy téż y insze przysady także niesły / gdyż
y z Galená y z rozumu także widziém : z Galená co po-
wiáda / że pot materya iest wodnista / y choleryczna / a dui-
gdzie zaś że iest wstęchliną phlegmistá : a rozum zaś po-
kázue / że iako w ciele pełnym / a plugawym / wszystko sę
to zbierzeć / y tak ten iako y ów humor do wody téy przy-
krwi przyczynic / że kiedy sę bárzo zbierze / a ciało sę roz-

K ij

grzawsy /

Rabi Moses
aph: 6.

lib: de attenu:
vict: rōe Ca: 1.

4. Sanit: tuen.

4. Sanit: tuen.

De const: art.

In art: med:

10. de sim. m. f

Avicen: li: 2.
de Judore.
13. Méth: med.
In Thimeo.

De vene sect.
aduer: Herā.
4.aph. 41.

4. aph. 38.
De sym: drū.
De vitil: respir.
3. de pt: alio: 5
3. de his: al. c. 19

Aret: 1.2: c. 13.

grzawszy / które otworzy / płynąc a per poros cadyć sye
musi: czasem tak barzo / że krew zgestnąc / y zużeląc / a
ciało zawiędnać może: gdyż pot jest z onęj pełności / w
która sye wysysko skupilo / a mąssa plugawą żyły napel-
niło: przeto Hippocr: mówi / że pot owych / co sye wno-
cy niechomiąc poca z pełności / a zbytneyściego niż natu-
ra potrzebowała naktania / pochodzi / albo że we wnatrz
choroba miejsca / która poki może natura sama wygania /
y nie być żadnego potu iedno z pełnego a chorego ciała /
gdyż zdrowe żadne pocie sye nieczytło: nie żeby sye za-
pocic y zdrowe ciało niemogło / gdyż łaznia / praca / y inśe
pryczyny / nie tylko wodny pot / ale snadź y same krew
wycisnąć mogły: leć té co nie gwałtem / owsem z ma-
łey albo z żadney przyczyny bywa / to nam okazuie zaw-
ždy / że ciało choroby pełne / y która iedno część nabarżi-
sye pocie / wątpić o nię nie trzeba / że tam źródło choro-
by: przeto widziem nase / którzy co przymiotu mają / że
sye im wnoocy stawy / boki / grzbiety / czolo pocie: a nie tyl-
ko wnoocy / kiedy sye ciało rozgrzawszy / latwie wiec ot-
warza / ale zaśtót skoro lada weieple vsiadwosy / a cole cie-
plego w vsta wsiawosy / zaraz mało nie tak często z chu-
stka do czola / iako z lyzka do vst musia: przeto iż głowa
barzo nabrana / a żoladek tak plugawy / że skoro mu cole
do wczorajszego / co ieszcze w nim kisa przyloża / zaraz di-
my do głowy rzuci: które wnet pot przez skórę iako prze-
tak przecadza: które to skóry / że taka / ieslić nie w pamie-
ci / przyczynę przypominie / że frącować / sa iakoby tre-
dować / y kiedybys za złe niemi / rzeklbym / nie iako /
ale w które sye mocno choroba wkrzewila / własnie tre-
dować: a té Elephanticos nazywają / od onęj bestyey
Egiptstey / na której skóra acz miasa / ale barzo rzad-
ka / guzowata y iakoby nazbyt porosa albo zdziurawiona
że w nie choć swayce / albo co konczatego wetknie / mało
iay obrązi: także oto nasy mając krew zepsowaną / mają y

te laste

te laste Boża nad sobą / że sye im skoro latwie otwiera /
a poceniem subtelneyście latwie plugastwa wygania: y
gdzie sye wiec stanie natura niesprawna / oziebla / a do wy-
pedzenia potami z ciała złości / prze niewczas albo zanie-
dbanie lemuwa iako w owych co im sye na suchoty zanio-
sto / albo inż w nich za słabością śmierć przede dzwia-
mi stoi / trudny ratunek: ale w naszym chorym lekarstwo
do tego o których wyssey peroko / używać musimy: co
sye nam nabarżi-edy zdarzy wten czas / kiedy poty skromne /
a té tylko któreby ciała niemdlily / a choroby vnnieysza-
ty ciet: co podobno y przez takię przysady / co by wla-
sna nieprzyzazni zchoroba miała / być nie może: salsy / drze-
wa / albo mercurysia w tym używamy: leć iako choro-
bie aby ciało mniej trapiła / roslazie nie mozem / tak też
y lekarstwa aby poty poki potrzeba / potów dobywały /
trudno pomiarkować: przeto gdzieby albo po miazaniu /
albo w niem po goraczce / wietisy pot niżli go potrzeba /
prysiedl / skromie iako namadzey: gdyż tak w cieie za-
trzymany / iesli sye indzie wypędzić nieda / wstedyline / o-
decie / nogi nacięte / albo wode zaśtóna wezyni: także
gdzie wietisy niż trzeba płynie / sily vnnieyszenie / krowie
osuszenie / za tym y suchoty ciała przynieść może. y bywa-
tyc czasów niedawnych poty co ie Angelstimi zwali / co
sye imi ludzie rospalali / y tak y z dusia przez skórę cietly:
co też wiec często widzimy / że kiedy w goraczkach zbyt-
nie sye zawezma / tedy sye owemi lipniacemi / a zimnemi
co za nimi śmierć nadchadza koncza: ale y owe wysytki
niedobre / iesli który na pocztu przyydzie choroby /
Jesli sye vkaże a natura choroby ieszcze niezwoycieyla:
Jesli w pocie chory leży / a ogień co raz przezeni pelga:
Jesli jest tak zbytnei / że ani z ciała ani choroby propo-
zta zgodni:

Jesli za nim słabość / a potym y omdlewanie przychodzi:
Jesli vstawiczn / a wedle paroxizmów zrozumieć sie nieda

Re iij

Jesli

3. de sym cau-
sis ca: 2.

De rict: rōe
mor. ac: c. 3.
In 6. de m. vul.

Com. 4. aph. 36

1. de Crisibus.

In pr: de m. v.

In 1. prōr: c. 2.

1. de m. v. c. 2.

3. de sym: cau.

1. de ar: c. ad gl

In 4. aph: 56.

In 1. porr: c.1.

1. de m: m: c.2.

de vict: rōe: in

M: c: 62.

2. de pre: ex p̄

261. Przymiotu ksiąg piérwŝych

Jesli za nimi choroby nie ginac / albo wbywac niechce:
Jesli ŝy wnet potaze / a zginawŝy choc go potrzeba
nierwaca :

Jesli przy goraczce wielki / tylko na nozdrza wystapi :

Jesli w goraczce tylko ŝy na ŝy fāmey potaze /

Jesli przymim puls bedzie bārzo drobny / vermiculatum
zowiem :

A iesliby mial byc zbytnim / a tym ciālo mdleysie co
raz uczynic / tedy dobrze mu ŝy przypatrzaŝy / zaŝtano-
wic trzeba : bo w inszych chorobach tedy sam z dobreŝy
woley idzie / bywamy mu radzi : tu w tēy teŝ niemniej
bedziemy / iesli za wtōrym / trzecim / ale inszymi māzania
przyjdzie : y to tak coby ŝil z soba nie odnosil : bo gdzie
by ŝy z tēy miary mial wprykrzac / trudnoby go w hāmo-
wac : gdyz z āgrzania ciāla / y wnetrznego rospalenia
idac / przeciwnego lekarŝtwa / to iest przechłodzenia chcie-
wa : y wolno tym chłodzeniem ów pot wciagnac / ktōry
po pracy / po lāŝni / ktōry z dobreŝy woley / za iāka pełno-
scia przypada : ktōremu to na wiātr wysedŝy / albo rze-
czami ŝy chłodnemi posilivŝy / dogodzie ŝy moŝe : ale
w tym rāzie rzeczy chłodne wādza powierŝchu : owŝem
aby wiātr mārtrā nie zāwionā / kaŝemy przestrzegac.

Jesli tedy po piérwŝym māzaniu / z goracem a zemdo-
scia ŝy potaze / wtōre māzanie (gdyz go poprzestac by-
loby ni tām ni sām) moderowac rzeczami wolno chlo-
dnemi : iāko ŝa oleie rosatum / violatum / nenuphar: pa-
pauerl / omphacini / saliel : takŝe vnguenti / rosatum / po-
puleŝ / y insze. co czyniac obaczmy / iesli vngwēt co go mā-
ŝa / ma w sobie wiele goracych rzeczy / tedy tych wnnieŝy-
ŝy a dobrze pomiārkwawŝy przedŝiewŝciecie piérwŝe
konieŝmy : gdzie pot iesliby ŝy tak zbytnie isc napart / a
sam ŝy w hāmowac niechciā / zloŝmy na to / ŝe ciālo bār-
zo wodniste / a tak ŝle wypurgowane / ŝe purgātia mu
dac potrzeba : ktōra niechay bedzie lekka / z cassyey / z ea-

barbare

Pot z ciāla zbytni.

262.

barbare / z māny / z sene : gdyz w tym scammoncata /
albo tē compositie przykrē weni tkac / nie bedzie bezpiecz-
no / motum contrarium czyniac / a wŝtechlinie drogę po-
dawiac : przeto mel rosatum / syrupus de pomis / opi-
mel simplex / composit: pulpa tamarindorl / agaricel
trocel / aloe / y insze lāŝtawē rzeczy / niech w tym rāzie ŝluzā:
a dietę w iedzeniu y w piēiu wŝtrōnnic : gdyz wiece na ten
czās tām bārwiērze hoynieŝy niŝ trzeba czeŝtuiā / a mīā-
nowicie piwā ciepłego przylēwāiā / nāŝlāduiāc owych
podobno / co Dzewo z Salsa w māzaniu / piē dawāiā :
ani iesli ŝebry niemaŝ / a pot ten spāc nie da / winā troche
czērwonego albo māmāŝey dāmy : a moŝeli byc tātē /
w ktōrymby moŝly albo wyciŝnione byly grānaty : gdzie
czyniac wiece dūdzy radzi / ŝe to wino ieszcze goracē / ŝelāzo
albo ŝtal w nim gāŝac / wieceŝy astrictium czyniā : a iŝ-
by głowy nie obrazāto / wōdkami / cicoreŝ / albo endiuie /
albo plantaginis / roŝtwarzāiā : a gdzieby to ŝfēbra przy-
ŝto / syropy dac owē / co w ŝēbrze ŝa opisāne : ale tātē / co
by ŝylam otwierānia nie czynily : epithemata / sercu / y
pulsom y stopam przyloŝyc / tātē iākieŝmy we młōŝci
czynic zwykli : albo ex spetiebus cordialibus / cum aquis /
albo ex spetiebus cum oleis frigidis / ktōrēŝy nie dawno
wspomināli / a czāsē bialeŝ z octem / y z wōdkā rōŝāiā /
rozbiwŝy y grzankę w nim omoczivŝy / nie ŝle przyloŝyc.
Opisuiā w tym māsē na wŝad czynione. od ktōrych my /
pōki byc moŝe / reŝi wŝciagamy : gdyz przedŝie chorego
tego zāwŝdy grzac a nigdy ŝiebić nie trzeba :

R. Cidoniorl / ponticorl malorl ana ʒ ij / bulliant in
aque ʒ xij / pistate et contuse ad partis tertie consum:
colature / adde olei rosati ʒ x / post iterl recoctis / adde
rosarl siccarl / balanŝiorl tritorl ana ʒ ij / carabe ʒ ij /
cere albe parl / fiat vng. R. Olei cidoniorl / mir-
timi / de nenuphare / ana ʒ vj / trociscorl de terra sigilla-
ta / de carabe ana ʒ s / camphorē ʒ iij / cere modicē f. vng.

R. Mus

Auicē. prima
hmarti c. de cu-
ra sal.

R. Mucaginis psilij/ citonior/ edere ana 3 iij/ gummi arabici/ gummi edere/ sang: drac/ boli arm/ corallor/ tritior/ ana 3 s/ carabe 3 j/ albumis oui/ aque plantag: ana 3 ij/ misce et multo tempore concute.

R. Aluminis 3 j/ rosar/ mirtilor/ sumach ana 3 iij/ lithargiri 3 s/ antherę 3 j/ santalor/ albor/ et rubr/ ana 3 j s/ corallor/ ambor/ ana 3 ij/ fiat puluis/ quo totum corpus conspergatur.

R. Sachari 3 iij/ aque rosate 3 iij/ margaritar/ 3 iij/ hiacinti/ smaragdi/ granati/ saphiri/ ana 3 s/ aque mellisse/ aque endiue/ ana 3 s/ bulliat sacharum cum aquis ad sp isitud: post addite lapidibus/ tritis et ppate/ fiat electuar/ na pot takowy nizbysmy masci tych vzywac mieli/ cor dialis chłodnych vzywmy: a iz domu ani wiatru oziebiac sye godzi/ potrzasc kwięciem wonnym/ y chłodnym/ diete dac chłodna dosyc. zalecacia kubek z rinocerotoweg zeb/ ze y w chorobach przyrzutnych albo iadowitych pot

czyni/ kiedy z niego pija/ ze tenze stanowi/ kiedy zbys tni a naturze gwałtowny sye pokaze. Paracelsus stowic vzywacia oleum vitrioli/ albo acetosita tem veneris/ kropel kilko/ zwodka rozana dajac/ y po wierzchu magisterio (ia ko oni zowia) Cristaly pacie rze mazac: ale my sye od tych zadsierzmy.

Kurcz.

Kurcz/ co Giełowie spasnum/ a Lacinney convulsionem zowia/ w maza niu przysc pewnie moze/ gdy ciato y iego wnetrznosci tak sye porusa/ ze y glowa y partes neruofe/ (zylami suchemi zowia) niemale humorow wzruszenie/ zatym y odmiane wzjac musa: a iako Kurcz nigdy nie bywa/ iedno w zylach suchych albo w musculach/ y tes to zyly ku wierzchowi sklad maia poczatki/ ciagnie/ tak w ten czas nie inszego nie boli/ iedno tes to same zyly: ktorych zyly/ przewista prze slow Polskich w anatomię wbostwo/ musiem vzywac za owe/ co Lacinney wlasnie a roznie/ nervos/ tendones/ ligamenta/ y musculow wierzchy/ albo ogony zowia. ktorými to mowie zylami y kosciami spoione sa/ y stawy tak powiazane/ y pobuntowane/ ze od glowy/ a od pacierz y w grzbiecie/ poczatki biorac/ wszystkie ciato vzyly/ a barzo mocno wiely: przeto przez bolu ciata wbytkiego byc to wiec niemoze/ gdy ich co doleze. a iz inz wiemy dawno/ y anatomia nas tego nauczyla/ ze od trzech przednieszych ciata czesci/ trzy te instrumenty a zwiastki/ przez ktorę czlowiek po wszystkim cieie posilek bierze/ ida/ to iest/ od watroby zyly/ co w nich grubia: od serec arterie/ (bijacemi zylami y Hippocel nazywal) co w nich subtelna y duchow pelna/ y przeto goraczsa krew: od mozgu nerui/ co oto suchemi zylami zwac musimy/ przeto/ ze przez nie nie idzie krew/ ani w sobie tak meatow znacznych maia/ ale przez subtelne barzo miew sca/ duchy iako promienie ku rusaniu y czuciu/ ciatu podawia: z ktorych to czegoleby iedno ciatu niedostalo/

Galeo: de scia
Soph. C. 6.

3. Meth. Med.
4. de loc: aff.
Qua de ocul.
In prog: C. 1.

In anat: adm.
In usu part.

6. aph: 39.

In 1. pgn: c. 3.
Lib: de sperm.

In 7 aph: 24.

Lib: de flatib.

niedostateczne a włomne być musi: y gdzieby watroba
mniey / albo grubszą niż trzeba kreć czynić miała / ogła-
dza sye / y schnąć wiec poczyna ciało / gdzieby sercu du-
chów niedostawało / arterie złe być / ciało młóc / a śla-
bić / albo wnet wnet umrzeć musi: thedy gdzieby też
w głowie tēy możności która per nervos y przez pacierze
idzie mniey niżli potrzeba było / czucie a obrót albo ru-
śnianie przeszkodzone będzie: a iż bywa wiec ten impedi-
ment ze dwou przyczyn pospolicie / y niewspomina Hippo-
krates jedno tē dwie / napełnienie a wyniszczenie ciała / tedy tak
ta iako y owa uczynić kurecz może / pełność / gdy wilgotno-
ści siła przyptynie: a tē żyły nervos mōwie / tendones /
albo ligamenta napełni: tak iż sye odac / nazad stepuiac /
a w tym kureczyć musi: ciagnac za soba część one / która
w sprawach dobrowolnych / gdzie rozum albo potrzeba
kazala / nawraca: wyniszczenie gdy też żyły suchē niema-
iac pabulum / albo posilku przyrodzonego / iako owo
strona / kureczy albo sye czasem rwie: a iako to pabulum
albo posilek nie tylko nervosis partibus / ale też y każdey
wszystkiego ciała części jest potrzebne: principium to jest
przez którego naszą disputacja stać nie może / gdyż ciało
złożono ex continentibus / contentis / et impetum facien-
tibus / to jest z duchów / z humorów / y z części zwierzo-
wnych / iż czegole z tych rzeczy w ciele w którym nazbyt /
albo niżli potrzeba mniey / od porządku swego / a życia
przystojnego / lub wszystko / lub część odpada: także ner-
wi / jeśli tego posilku niemaia / z potrzeby schnąć / a kure-
cza sie rądy: y iakoby zbyt go jest niepotrzebny / tak nie-
dostatek bardzo zaraźliwy: on je napełni / a iakoby bar-
żiej niż trzeba odwilży: a ten je przystojny żyznosc y po-
silek odęymuiac / wysuszy / y skureczy: a to w każdey cze-
ści ciała być może: bo iako jedno stōie w którymle miey-
scu zakole / albo otworzy / kreć rada ciecie / tak za tymże
kłociem / y czuć y boleć powinno ciało: przeto je niemaia

mieysca

mieysca nigdzie / w którymby tē wszystkie żyły / to jest /
vene / arterie / et nervi / być nie miały: w prawdzie że dwo-
gdy barżiej / drugdzie mniey znaczne. tedy tedy trzywoda
z tych tōra / to jest pełność albo wyniszczenie humorów
przytapi / tam wiec kurecz uczynić może: wskazuje iednak
w tych częściach tedy wietśe y znaczniejszy nerwi / barżiej
niż tam tedy maie / przeto żoladek / uterus / y białych
głōw to cierpieć naprzedzēy może: a iż to na oko wiemy /
że od głowy wszystkie y od pacierzy idę / tedy też tam być
nayszkodliwsze mogą: bo iako głowa źródłem y pocza-
tkiem jest nerwor / tak gdzieby ten przypadek na którōle
część ciała przysc miał barzo / o głowę sye oprzeć / a ból
w niēy uczynić wielki / per continuationem musi: który
to ból / jeśli prze zbytne iakie przypadki przysc / a głowę
by zarażić miał / przez wielkiego włomku by to nie było:
gdyż w tym razie wiec przypada / albo kaduk / albo po-
wietrza ruszenie: których obudwu chorób / acz my nie kure-
czem zowiemy / ale mało nie jest iedno / ponieważ kaduk
na czas wszystkimu ciału czucie odęymuię / a przezwisko
od wpadania na ziemię bierze: ale affectia kureczem ciała
wszystkiego nazwana być może: gdyż nerwi sye w niēy
kurecza tak barzo / że na ziemi leżac / człowiek sye trząsć /
przewracać / y kolatać zwyki do tad / aż spiritus one / z me-
atów swych / w mozgu zaś sye wzrusia / a wilgotność
zbytnią / co nervos zatkala / otrząsina / y per nervos prze-
puszcza: za czym piana z vst idzie / a powoli człowiek tō-
bie przychodzi. z tēż miary y ruszenie powietrza / kiedy
sye głowa nabrawszy / a od pacierzów w syie / y połowice
ktōrale osłabiwszy / tak zatkan y zatkli / iż spiritus przez
ktōrego ruszanie / y czucie być nie może / odęymuię do tad /
aż ie samā natura za czasem strawi / albo medyk z wiel-
ką y długą pilnością rospedzi / a wysuszy. kurecz oto wła-
śnie tak / iedno że nie w głowie ani w syie być ma / chy-
ba iżby sye ze wszystkim ciałem skureczyła / albo z grzbie-

21 ij

tem /

6. de loc: aff.

In usu pt.

In li: de Epile.

1. de cau: sym.

3. de loc: aff.

Aurel: li: 2. c. 1

1. de sym: cau.

4. de loc: aff.

C. 5. aph: 65.

tem/co też Galen kurezem poroſechnym zowie: bo iako
głowa ſłachetna część ciała nie może/iedno wielką kury-
wda ſye zatrudnić/ tak też y kark albo ſzyja/ y paćierze/ y
przy bliſkości głowy/ y przeto/ że ſpić/ albo medullam/
tęży ſiadz własności której ſam mózg w ſobie maia: a
iż od tego ſpić iako od mózgu ſámego/ nerui długie i-
dą od ſzyi/ do plecu/ pierſi/ y do reku: od krzyża do tych/
co naś iedzeniu ſa muſkułóu/ y do wdoſ/ potym do nóg/
tedy te muſkuły albo ich nerui/ około ſtawów/ gdzieby co
takiego cierpieli/ kurecz onému miejscu wczynia/ ku wiérz-
chorwi ſwému ſye ciągnac: a wiérzch y z tym miejscem
od którego pochodzą wielkim bólem ćwiczac. bywa też
dy kurecz po wſyſtkich prawie miejscach/ gdzie nerui al-
bo te żyły ſuché ida: lec iż fluxi albo deſcenſi zbytnią wil-
gotnoſcia/ albo oſuſnieniem pobudzac go zwykli/ tedy po-
ſpolicie tylko po wiérzchu/ a na miejscach zaſtómich y za-
ſobnich bywa: nie żeby też niemógl być y we wnątrz/ i-
ako in diaphragmate/ co ieſt muſkuł wielki/ pierſi od bzu-
cha we wnątrz dzielacy: ale iużby to nie kurezem ale
choroba która z nagłych nazwać: gdyż za tam tym kure-
czem/ y wiérzch żoładka/ muſkuły wſytki w pierſiach/ y
pluća/ na wet y ſerce ſámo/ polec a poprzeſtaczby ſwóy
powinnoſci muſiało. w którym miejscu y ów kurecz go-
dzi ſye przypomnieć/ którym Jeſuitowie ludzkie wczeni y
dobrzy/ barzo wiec a poſpolicie w Rzymie chonia: gdy
od pilnego barzo a wſtawicznego piſania/ za preceptor-
ni y przez odetchnienia nádażiac/ pierſi ſye im tak zby-
tnie kurecza/ że y tchnienie niewolné y kaſel/ y wielkie za-
palenie/ y czasem żyły której wrowanie/ czasem y ſuchoty
im z tego przychoǳa: przeto że przy diecie podobno wbo-
giey wſtawiczne náđ kſiegi náchylanie/ gdyż ieſzcze k-
mu co z głowy przyptywa/ a plucam odkáſlnac czasú nie
doſtawa/ nerui y muſkuły intercoſtales/ záraz cum dia-
phragmate ſye kurecza: iż potym kiedy chciałby ie zrazu

rościagnąć/

rościagnąć/ zerwać co albo bólu użyć/ niſz ſproſtować
pierſi/ łatwiey: a iako wſyſcy ludzkie wczeni/ albo y ci co
ſye pilno wczą/ ſa z obyczaju Catarroſi/ czyli dla złey die-
eti/ czyli dla máłego exercitium: tak gdzie Catarrus do
częſtego onego ſchylania/ albo zgarbienia przyyǳie/ w-
czyni to/ że ſye tak żyły zaſtawſzy/ ſproſtować záś nie
łatwie wiec dáǳa: gdyż oto phlegma rzecz geſta/ gru-
ba/ a lnaca/ do tego przypadwſzy/ muſkuły y nernos po-
k- / y ſkódlowie pokureczy. a iako ſye do pierſi niema-
to rzeczy zbiega/ tak ieſli ſye choroba we wſyſtki wiázi/
tym trudniéy iá z nich wyganiać: co w owych wielkich
kureczach wiǳiemy/ które tetanum/ opiſtetanum/ y em-
proſtet zowie. My tu do tego ſye wióćmy/ który z máza-
nia przychoǳi/ wczęſci które z tych podleyſzych pobudzo-
ny/ które z tych dwu przyczyn/ co ie za znaczniéſſe
hippoc: mieć chciał/ z nápełnienia albo wyniſzczenia cia-
ła: z czego kurecz że ſye oboygá wczynić może/ kto wátpie-
gdy oto y ſkóra y ſtróna wyſſey mianowana dowodnie
to okázuie/ że kiedy zęſchnie ſkurezyć/ y kiedy odwilgnie
także ſye ſſtąpić może: a tych to dwu przyczyn/ iż ieſt wy-
baczenie łatwie kaſel ich zámileczmy: wiedzac że mogą
przyſć z wſiebieńia/ z pracy zbytniéy/ z roſpuſtnych a nie
miarnych ſpraw nocnych/ z biegunki albo zbytniego pur-
gowania/ z wſcia k- / z febrzy z fráſunków/ gdyż to
wſyſtko ſuſzy a niſczy nature/ mogą też a te naczęſciey
z próżnowania/ z wielkiego ſpania/ z opilſtwa/ a zbytnie-
go rozetkania/ z koliki/ y z tego co iedno pełnoſć za ſobą
nieſie: lec ówa co iá chytrſzy non proportionatam ad
materiam zwáli/ ieſzcze podobno kurecz ciężſzy czyni: gdy
iad a złość naturze nieſprzyázna/ barziéy y glebiéy ży-
łam záwadza/ iako kiedy wáż wkaſi/ a onym iadem nie
ſtóry tylo miejsce/ albo żyły której ſye dotyka/ ale od niéy
aż ſerce y głowe záraza/ ſkad ból/ kurecz/ ćierpienie/ záty
febrá zápamietywanie/ y czasem ſalenſtwo/ przy wzde-

Ll iij

ciu onęy

Ficinus.

6. aph: 39.

2. de sym: cau.

7. Meth.

12. Methodi.

De Conſuetu.

C^o 2. aph. 5.C^o 5. aph. 4.C^o 7 aph: 24.

In 1. porrh.

Gordonius.

ciu oney rany przyszedzie: y składali to wiec dawni żacy/
na żedło albo aculeum tego/ ale wiere nie tym skodzi/ ię-
dno że ma zeby ostre/ a między nimi iakoby piáne/ kto-
ra gądzina ta za rozładowaniem wezmi/ y złość swa w
sytke w nie wpuści/ y za własnieniem zaraz iakoby truci-
zne w rane wżuci: przeto in pireneis montibus kiedyśmy
lacertas/ viperas y same phalanges/ z chłopcy tamtecz-
nymi zbierali/ vsi dłona a rozdrażniona bestia/ napię-
wéy króci/ dawsy ię byżeg suknię grubę w gebe/ że
za częstym wytargiwaniem/ gdyż mocno zajmala/ zeby
z piána wplacie onym zostawiać musiaty: gdzie potym
onę bestie w reku wolno nam było nosić: y choć w całe
żedło było/ niaska sye nie bać/ gdyż y instrument kasa-
nia/ y efficiens iadu/ wietszy iakoby odsiedł. o czym kie-
dy myslim/ iako na mercuryś zawolat niemamy/ iuż to
wyośey tego złości przypisawşy/ że gorzey niż kthory z
tamtých weżów/ iad aż do serca rzucić może: pomniem/
że de Tarco napisał/ kiedy go na wede biora/ że iad po
wedzişku puszaiac/ aż do reki/ potym y do serca sye cía-
gnie: ale ten oto choć mowzkomie iad odieto/ y oto go
vskromniono/ przedsie kasa: patrząc iż górnicy/ co go to
paia/ zlotnicy/ co go do pozłoty przysadzaię/ alchymis-
towie/ co z niego spiritus albo turbit/ albo swé preciz-
pitati czynia/ rzadko aby albo głowa/ albo reka nie
trzesli: albo iesli sye nie skromnie chowaię/ powietrza
ruszeniem/ albo śmiercia nagła nie umierali: albo wżdy
tak żadni/ iakoby ie z krzyża żat chodzie niemieli. a to iest
że zgody do ciała/ a proporciey do materiy niema: że
ani wielkim zbytkiem/ ani wielkim wyniszczeniem/ ciało
zarażiwyşy/ o kurecz y ból przywodzi: o taki mowie/ kto-
regó z kthoréy miary blagac/ trudno w to potracić: gdyż
iego naturę goracali/ zimnali/ skrytali/ wiadomali/ leczy-
własnościami/ między mediki w swarze zostało: iednakże
iż z masćiami goracemi sye zlaczywyşy/ głęboko przenika

żyły su-

Plinius.

Randel: in pis.

żyły suşac/ a plugaştwo zimnych gwałt pobudzaiac/ łat-
wieby z nim/ by nie to czego go żaden nie odsadza/ że coş
iadowitego w sobie ma: a czemu kurecz acutum morbi
nazywali/ łatwie to obaczyć: gdyż tak bärzo boli/ y te-
stność ze młodością przynosi/ iż póki nie odmiesz patient
wzieszeć a soba przez miary trwożyć nieprzeştawa: a to
w owych przyczynach pospolitych: bo acz Galen nazy-
wał złym kiedy kurecz przysiedł komu z pełności:

Żłym/ kiedyby ze snu przy goracze przypadł:

Żłym/ kiedyby sie przed tym grzbiet y pácierze rospálily

Żłym/ kiedyby sye w niem rece y nogi wzdeły:

Nie włęczonym/ kiedy przy wielkim ciáta wyniszczeniu:

Trudnem do ratunku/ kiedy po vşciu krwi wielkim:

Desperowanym/ kiedyby za niem zgłupienie albo ro-
żumu odesicie przysło:

Desperowanym/ kiedyby za wielkim purgowaniem:

Śmiertelnym/ kiedy za wielkim żranieniem:

Śmiertelnym/ kiedy za wielką febrą:

Śmiertelnym/ kiedy pierśi/ kark/ szyja/ żoładek/ skur-
czywyşy kşobie przysć nie mogę:

Nie mniej złym/ kiedy waz albo gądzina iadowita v-
kasi/ ale iesli my przy tēy gądzinie przylaczym ten co go
mercuryś w żyły wnoşi/ tak bärzo iako kthoryle z tam-
tych zły: to iedno cieşychy nas podobno mogło/ że má-
iac correctina/ co mu skóre otwieraię/ a prze nie pluga-
ştwa wioda/ choć dobze aż wgleb y przez kóści siega/
przedsie iednak iż na mieyscu nie rad siedzi/ tu górze per-
poros idzie: y przeto wiecéy po wierzchu/ in musculus/
niżli w stawiech in ligamentis kurecz widziem: bo gdzie-
by głęboko wşedł/ nie tylko kurecz albo zwiercenie/ żdziu-
rowienie/ y inşe przypadki by czynil: czego aby czásem nie
czyniwał kto wátpić będzie/ patrząc że po mázaniu dosyc
tego bywa: ale iuż to tam nie kureczem nazywać nam
prydzie. Co iesli by też grzbiet sam/ pierśi/ szyje/ niewieście

vteri

C^o 1 aph. 12.

In 1. prog. c. 3.

1. aph. 18.

4. de loc. aff.

4. de ps. ex p.

12. Meth. Med.

In 1. porrhēt.

C. 7. aph. 9.

7. aph. 25.

C. 5. aph. 2.

C. 4. aph. 57.

6. de loc. aff.

1. aph. 18.

5. aph. 21.
1. de sym. cau.

5. aph. 17. 18.

uteri (iako sye to czesto trafia) zkuczyl / iuz do ktorego z onych wielkich przypisem / temu to lzejsemu pomoc dawaiac / ktory z ktoreyle iedno przyczyny bedzie / tego chce / aby czesc ktora napada byla rozgrzana : nie zeby go tez y zimnemi rzeczami wiec dudy nie leczyli / gdyz Hippoc: y Galen / skuczone tylko zimna woda polowali / takze kolika skuczone albo sciagnione w zimney wody wanne wsadzali / ale to rozumiec trzeba o mlodych / nie zchorzalych / we krwi y w cieple przyrodzonym nieuszczerebionych : co wiec w dzieciach na oko widziem / ze kiedy sye kapia dlugo / kucz mirowaiac / w wodę z nowu wshedz wosy / albo noge skuczona oblawosy / wnet go pozbywajia : czym nasz chory nie tylkoby go nie wleczyl / aleby humory pobudzone zatrudnil / skoreby zawart / a zyly oziebnowosy / zlemuby gorsego przydal : gdyz cieplem materya one rospedzi / a nie zimnem ia zgestwiaac potrzeba : przeto Hippoc: mowil / kuczowi ze febra przystapi / lepiey niz kiedy febrze kucz : ktory iz pospolicie z zimney materya bywa / iako skoro sye ociepli / wnet przestac powinien : a iesli tak zatiebnie / ze sye materya zimna z ktorey iest rospuscic / ani skora mu otworzyc zechce / we wnetrz sie dziec / a bol czynic do tad bedzie / az go cieplo ratuje / a tylko to samo wypedzi : przeto widziemy / ze zimie barziy / w naturach zimnych barziy / w czlonkach ciata zimnych barziy / niz indzie kucz bywa : a iz to iuz wiemy / ze in partibus nervosis / a nie kedy indzie / tedy tez y ono co Hippoc: mowil sobie przypominem / frigid: nervis inie mienim ie. godzi sye niemiac tu owych contractus Wegierskich / iezykem ich cemer nazwanych / ktore oni tak srodze cierpia / iz wshytek czlowiek / ani rekami / ani nogami wladaiac / snadz ani sye podrapac skuczony moze : y tak dlugo w tym sye trapi / az natura sama materya zimna / co nervos scisnela / y flatus / co zyly y muskuly napelnity rospedzi / a strawi : a mowie natura sama : bo

tam ci

tam ci ludzie sye w medykach nieprawie kochaja / chocia na choroby grubym iedzeniem barziy niz insy zarobic wmieta. Ktory ch to grubych potraw obetkanie / szorowosc / y wiatrow wiele czyni / tak iz ona szorowoscia / a wiatrami rozetkane a nadete ciata / scisnie y iakoby speta: gdyz tez ich powietrze gorne / stalne / a przykrym zimnem przerażaiace / tak stwardzi y zawrze ich gruba z natury skore / iz ani wiater on wynisic / ani szorowosc strawic sye moze. a takowym nieby pilniy nietrzeba / iako po wypurgowaniu / theriak / a rzeczy tych ktoreby zagrzewaiac zyly y skore otwieraly / a pot iakile byc moze czynily : ale iako to pod kocem : iednakze / ze na czosku przestawia / gdyz wtam tym kraiu ma cos z theriak spólnego / by nie to ze glowe napelnia / wiatry pobudza / y czasem onę szorowosc w zyly z soba wypycha / a co oni krew na to puszcza / ia / nam sye niezda dobrze : gdyz sye tym natura oziebi / a w zylych ono zatkane ieszcze szorowsze zostawi: przeto cieplo / cieplo samo kucz rozgrzac moze: y czynia wiec wosy / oleym / albo prostem / albo wezynionem / takowym czlonki skuczone maza : my kiedybyśmy ie w oliwie / co dzien godziny pewne trzymali / podobnoby lepiey: bo kazdemu kuczowi a zyl obrażeniu / iesci to dobrze namazac y zagrzac miejsce bolace / ale tracic ktore y dla czego boli / iest ieszcze lepiey: przeto ono Galen onemu co zwoza spad / sy / ramie wshil / a w palcach bol wielki / y skuczenie czul / nie tak palce iako sye / czego sye insy domyslic niemogli / z wielkim pozytkiem choreg maza : przeto iz stamtad ida / nerwi : ktore gdzie sye iedno kolwiek obrazaia / zawzdy suo principio stad pochodza bolu wdzielaja. Przeto obraza sye komu nogi / y krzyz mu sye kucz / cierpi kto co w rece / cierpi tez y w syie / pacierze go bola / boli tez y glowa / czemu : iz one nerwi stamtad ida : a iako na lutni strona pod palcem respondowac albo wdzieczno bzmiiec nie moze / by byla lutnia y na szniu / iesli tey strony lada co /

in 5. aph. 22.

3. de loc: aff.

M m

w progu

w progu dolega/także ta harmonia ciała naszego/ieśli w
którym miejscu/a miarowicie in nervis/co sa nad miare
czułe cieści/obrazliwym czym chorzeie/ nie ona tylko/ale
iety poczatki / a snadź y wszytko z nim ciało/ boleie: a to
do tego mówię/że kurecz lecząc/trzeba nie tylko to/ co sye
kureczy/ale y to co gdzie correspondentia a spowinowacez
nie ma / opatrzyć: tedy naszemu kureczowi co go mercur
ryus wzbudził/ y w nim nam te consideratja dał / że iest
ze wszytkich trzech choć sobie przeciwné / przyczyn / także
lekarstwa weczynim/coby go grzać/a skory nie zawierając
ból skromić/ y materja rospedzić mogły. prości tedy lu
dzie chustami ciepłymi/wortami prażonego prossa/ albo
siemienia lnianego / albo otrąb wazem / na przemiąny
grzeja: y iest bärzo do rzeczy: maza też y oleymi domo
wemi/ albo masłem małowem płótkanym / ciepło: wsa
działa dardzy chorego albo tego bolacy członki w oliwe/
y to rzecz pomocna: a my tylo im same dialtes zalećmy/
naydziem w niety napredka y przez obrażenia pomoc:
acz prosta iestże chwali Nicolus Florentinus/ex radice
alteget aenule/ ktora nietylko na miesyce skurezone / ale
y na wysse/y pacierze y na glowe klasc roszczat. Albo

R. Oleor rutacei/hiperici/violati/ ana 3 j cere par/
fiat linit. Albo R. Olei hiperici/ olei cheirini/
lumbicorl ana 3 j/ cere q s/ fiat linit. Albo

R. Olei vulpini 3 ij/ olei phorl/ 3 j/ castorei 3 j/ cere
q s m/ fiat linit. R. Radicel alteget liliorel ana 3
s/ radicel acon/ ireos ana 3 ij/ chamepitis/ herbe costi/
maiorane/ calendule a p. ij/ florl anthos/ meliloti/ cha
momil ana p. j/ stiracis/ ladani pinguis/ mastiches/ ca
storei / ana 3 ij/ olei de vermibus q s contundentur in
mortario/ vt sit vng. s a.

R. Ceroti e stirace 3 j/
ceroti alexandini 3 s/ olei lumbicorl/hiperick ana q s/
ad dissoluendum vt sit linit. R. Unguentorl a

ragonis/ agrippę ana 3 j/ vng. de altea 3 j/ olei cha

momille/

momille/ anetini ana q s/ ad dissol: vt sit linitum.

R. Olei lupini/ chamomil: de lilio / de spica ana lb s/
vngtorl agrippę / de altea / oleorl de iunipero / de tere
bintina/ de castoreo/ de mastiche/ ana 3 j s/ rore m/ sal
uie/ hiperick / stecados / nepete/ sampsuchi / mentastri/
matricarie/ absintij / ana M. j/ schinanti M. s/ vermi
um terrestrium vino lotorl 3 ij/ incise herbe bulliant/
cum oleis/ et ciato vini boni odoriferi/ maluatice/ vsque
ad consumpt: vini/ colentur/ colature adde terebintine
clare 3 ij/ resine pini 3 j s/ cere q s fiat linitum. Raze
tym maza y miesyce skurezone y to od ktorego zyly ida/
to iest grzbiet. Dangi saraz/ tegoz. R. Oleorl de spi
ca/ chamomil: ana 3 ij/ oleorl vulpini/ de iunipero/ de ca
storeo/ laurini ana 3 j/ olei de terebintina 3 j/ stecados/
schinati/ thimi/ sampsuchi/ rore m/ saluie/ calamanti/ ma
tricarie/ absintij/ hiperici/ ana M. s/ vngtorl agrippę/
de altea ana 3 ij/ tute 3 j s/ nucis moscate/ cubebaz:
gariophyl/ cinam ana 3 ij/ thuris 3 ij/ resine pini/ tere
bintine clare ana 3 j s/ radick emule / radick ebuli con
tritarl/ et concisarl ana 3 ij/ vermium terrestrium/ vi
no lotorl 3 v/ contundenda contundatur: dein bulliant/
bullitione apla/ in vini odorati lb j s/ ad vini consumpt:
colatura linian: partes contractę/ ktore po namazaniu
stora / swiezo z barana/ albo z wilka/ albo z lisa obtupio
na/ potki iestze ciepla/ oblozye: aby tak y one oleie / pod
nia trwaty / y stora sye ich naprawy / imi y soba miesyce
skurezone grzata / bol odganiata / a materja zla rospa
dzata / zyly wolnietysie czynita: ktora to stora / aby nie
chlotla/ chustami cieplemi obwiezowana byc ma. Em
plastrów albo vng. insych dosyc iest / co ie owo zowia
balsamami/ ktore wsie emollientia/ et nervos roborantia
bierza/ z ktorych uzywamy onego (gdyz o wlasny balsam
trudno) co go Saporita za wielki secret miewac byl zwykl:
R. Soliorl/ iue artetice/ iue moscate/ ana M. s/ florl

M m ij

stecados

De vigo.

In Med: ex pt.

Iachinus in 4.

Ras: ca: 13.

Hollerius.

stecados/rorisma: maiora: saluie ana P. j/ aloes hepa-
ticę/mumię/ thuris opoponacis/ vsnec vel musci/ croci/
spice nardi/ ammoniaci/ gummi arabi: mastice/ stirace
liquide/ stirace rubre/ ana 3 ij/ ladanii purissimi/ ca-
storei ana 3 ij s/ moschi orientalis 3 s/ therebintine pel-
lucide/ ad pondus omni: distillentur in balneo marie/ in
amphora vitreata reponan: vngentur partes affectę et
nervorum origo. R. Thuris albiss: mastice: ana 3 ij/
ligni aloes 3 j/ garioph: galange/ cinam: zedoarie/ mu-
cis moschate/ cubebare/ ana 3 vj/ mirrhe/ aloes/ ladanii
sarcocole/ castorei ana 3 s/ baccare/ lauri/nucleore pi-
ni ana 3 vj/ ireos/ariste/ rotl/dictami/ consolidę morę/
ana 3 j/ gummi elenij/ opoponacis/ benion/ ana 3 ij/
succu inę/succu herbe paralisis/ ana 3 ij/ therebint: 3 s/
reposita in alemb: vitreum: distillentur s a.

R. Therebint: venete/ et abietine ana 3 j/ thuris albi:
ladani ana 3 ij/ nardi indicę 3 ij/ radice valeriane/ an-
gelicę/ ireos/ acori/ azati/ ciperi/ calami arom: ana
3 j/ mastiches 3 ij/ galange/ gariophillorę/ casie ana
3 ij/ nucis miriste/ 3 ij/ macis 3 s/ agalochi 3 ij/ gu-
mi elemi 3 vj/ aloes hepat: mirrhe ana 3 s/ castorei 3 r/
stiracis calami: laseris ana 3 j/ sang: drace/ 3 s/ florę/
lauendule 3 ij/ olei nucis vnguentarie 3 s/ reposita in
alembico vitreo distillentur s a. Tę takie vnguenti po-
prostu vczynionę niezlę sa kurczowi/ przeto że ingredię-
tia i ch sa dobre: ale tesliby ie przysto czynię obyczaiem
nowszym podobnoby byly lepsie/ y przeto swym paracel-
sorwym wiecęy mieysca eos sye teraz dawac iesmy ieli:

R. Therebintine destillate 3 j/ galbani destillati 3 s/
gumi eleni destillati 3 ij/ rursum omnia destilla/ simul
et inde fiat balsam: a fecibus et phlegmate separatum.

R. Therebintine oleore/ lauri/ oliuare/ iuniperi/ ana
3 j/ mastice/ mirrhe/ thuris ana 3 s/ distillentur olea
per se / et therebintina per se/ post vero mixta iterę/ de-

stillentur

Ludo: Duret.

Parac de con-
trac. tr: 2. c: 6.

stillentur et vsui seruentur. albo ten kćory mocniejszy/ y
affectionib: nervosis barzo iest pożyteczny. R. Gu-
mi opoponacis 3 i/ galbani 3 s/ ammoniaci 3 ij/ bdely
3 s/ simul permixta cola / et per acetum in oleum de-
stillata / cui destillato adde therebintine destillate 3 ij/
olei Philozophorum 3 s/ olei laurini destillati / mace/
thuris ana 3 j/ distillentur iterę omnia simul in oleum/
cui rursum addito stirace liquide/ 3 j s/ ranare n° xx /
adipis taxi 3 s/ aceti destillati/ vini ardentis ana 3 s/
digerantur in vase vitreo / per mensem in sole postmo-
dum exprimatur et seruentur: R. Seui ceruini 3 s/
adipis vrsi 3 j/ taxi 3 ij s/ hirci 3 j/ oleo ex ijs destilla-
to/ additisque ranare viuarum 3 ij / iterę distillentur/
ac destillatis addatur/ seui ceruini 3 s/ adipis taxi 3 s/
cere 3 ij/ aceti q s/ et commixtis omnibus fiat vnguen-
tum/ quo contracta membra fove. Ale iz takie oleie sa
barzo mocne czasi dlugiego / kostu niematego y prace
potrzebuiace: tedy tu iako y indzie/ zawzdy przystoi nam
od rzeczy co lęyszych poczac / a w prawdzie niemamy
lęyszych / iako worki albo cataplasmata/ ex farinis/ i
do nich nalezacych przykladac. wzjac tedy mucaginis
fenugreci/ seminis lini/ seminis alteę/ ana 3 ij/ florę/ ca-
momille P. ij/ coquantur in aque q s/ aceti parte tertia
affusa / donec sit satis: post additis / olei sisamini/ olei
amigdalorum dul: ana 3 j s/ misceantur et tepide appli-
centur. R. Radice alteę/ liliorę/ ana 3 ij/ radice/ a-
cori/ ireos/ ana 3 s/ saluie/ maioranę/ chamepitis / seu
inę artci: ana 3 s/ florę camomill: calendule ana
P. ij/ florę rorem/ florę melliloti ana P. j/ fiat (contu-
sis confundendis) decoctio ad duas partes aque/ adden-
do maluatice tertię/ et aceti modicum/ cui sub finem
adde olei lumbricorum/ 3 ij/ olei therebintine 3 s/ sti-
race/ ladanii pinguis/ mastice/ castorei/ arte dissolutorę/
ana 3 s/ fiat cataplas: quod tepide admoneatur/ et fa-

M m ij

scjs

Arnol. de vil.

Tr. 3. ser. 2. c. 7

scijs calentibus vel pelle recens animali detracta foueat
tur: albo ów prosty/ wziawszy piotynu/ Emini/ bobków
po szubáci zetrzéc/ przywarzac/ á z miodu tyfka zmie-
sawszy/ przez płaty przyłożyć/ każdy ból od tego przestaa-
wa. saccut taki czynimy/ weźmi soli trzy garści/ wpiąży-
wszy/ iá włożmy w worek. R. Radice alteę/ ra-
dice lilior albore/ ana 3 ij/ seminis lini/ leniter conquat
sati M. j/ furfuris frigi/ flore/ chamomille/ flore/ an-
thos ana P. ij/ salis communis torrefacti/ et puluerati
3 j/ m. fiat sacculus/ qui subinde recalcactus admoue-
atur. R. Mentę sicce/ absintij/ melliloti/ chamomille
ana M. j/ milij tosti lb s/ furfuris 3 ij/ sem: anisi/ fe-
niculi/ carui/ ana 3 j/ salis tosti/ P. ij/ m. calide appli-
centur/ et sepius irrorentur aceto calido/ aut maluat
co/ aut aqua vite modica: post vero aliquo supradie-
ctore vngatur. Zaleca Nicolus Florentinus swoje ges-
tóra tak przyprawuie/ ostubwszy co natłustka/ y wy-
papiosywszy/ nadsiać iá miesem kocięcia tłustego oblu-
pionę/ y z siekaneę/ przydawszy do tego stonin tłustych/
tądziół/ y mirry/ to co sye wmieszcic będzie mogło zasf-
wszy/ y zaprawiwszy/ y na rożen wprawiwszy przed ogniem
wolnym nąd brytwanną piec/ tak iż tłustosc z nię wysy-
stka pocieczy/ á z octu podlać pul garnea/ albo wieceę
trzeba/ gdy sye wytopi/ tłustosc z octu zebrać/ á w ocie-
onej ges z nowu z siekana ze wysytkim warzac/ y óne
tłustosc co zplynela zebrawszy/ y odlaczywszy/ z pier-
wsa zlaczyć/ y miesca iá pokurezone mazać: także lisa
przyprawuie: także wilczetá mlodę/ y insie bestie tłuste/
a własnosć nieiaka do potwierdzenia żył/ á rospadzenia
humorów škodliwych mazać: ale to bąrtiey wkażuie do
státek lekářstw/ á nauke gruntowną/ która ze wysytkich
rzeczy pożytek zdrowiu przyniesć umie. á byli w tym tak
Gręcy/ iáko y Arabowie chęci/ aby wiela lekářstw wy-
myslnych chorému rozum wkażali: ale owo Zacharje si-

liu

lib. 1. ca. 6.

li. 3. f. 2. c. 7.

lib. 22. Ant.

lius wylieczywszy pięknych lekářstw síla/ nąd wysytki za-
leca prosty linimentek. R. Amurce/ olei sisamini/ olei
seminis lini/ mucaginis/ semi: psilij/ fenugreci pingued:
caude arietis/ m. et diu agita/ post utere. Avicenna/
także po wysytkich/ nerke z tłustoscia ta/ która sye przy-
nię rodzi rozpuscawszy á zagrzawszy przyłożyć/ y póty aż
oschnie trzymać/ á to czesto odmieniać. naucza Holle-
rius/ która świeża z stopu/ z wilka/ z lisa/ ze psa/ albo z
któreyle bestiey tłustey odarta/ y kiedy oschnie mäsćia-
mi wysysey mianowanemi/ albo olejkami odwilżona/ á
w prawdzie która taka nie tylko kurczowi/ ale stłuczeniu
ale bolowi każdemu/ bąrzo iest pomocna. Silurus/
acz chyrurgowie wysyscy/ czesc skurczoną kładzie w bydle
iakię/ świeżo rozetrzonę/ aby ciepło ono przyrodzone we-
trwi y w cieple iáko w swym domu bedacę/ trud trawilo/
á posilając przez go wywodziło. Jestci to własnie Ta-
tarstie onych starych tatarów lekářstwo/ słabosc albo na-
gla iaka chorobe czyniac/ w konia włesc rozpótęgo/ y
póty w niem siedzieć/ póki iego ciepło grzac á złęgo vm-
nieysiac moze: lec teraz w medzyszych kraiach ludzie/ kie-
dy truciżnam inaczey zabiezc nie moga/ ze sye iuz w ciało
wkorzeni/ á po wysytkich człontach iad iego roznidzie: y
zimnem albo też y goracem/ iáko by iuz ciało zabije/ w
mulu/ w konia/ albo w wołu właza/ y tak ciało parzac
złego pozbywaia. Piše to Wolateranus/ o Ladislawie
Węgierstkim Królu/ że kiedy byl strut/ w mulu wlezo/ á tym sye od śmier-
ci ratował. dosyc takich historyj indzie: á w Rzymie
nawiecy. Tęci tedy obrażone albo pokurezone przez
podchyby lepiey sye tak posila y sprostuia/ niż kiedyby vn-
guentów albo tych balsamów dal co nawiecy: á co kte-
mu: ze poznac choroby przyczynę/ iesli goraca albo iest
zimna bywa trudno: y stad lekářstwo weznieć też nie ta-
twoie: gdy iesli z goracych humorów zfebry przyydzie ten

Kurcz/

Kurcz/ dąć mu lekarstwo albo unguent gorący/ byłoby z obraza: także ciepło przyrodzone w obudwu przyczyn/ y w zimnocy y w gorącości: co ktemu y ex repletionem y ex inanitionem/ choć ciało pełne/ choć wyschłe/ barzo pomocne: nad to/ niech trzecia ona przyczyna będzie/ co ia non proportionatam zowiemy/ iakoby iadowita a niespodziano kurczaca: y tacy ięszce lepięcy/ gdyż wszystkim innym truciźnam pomaga. A iż kurcz iakizkolwiek będzie/ grzać za wždy potrzeba/ y przeto owo wyliczają wanny/ Awicenna z mleka/ Leonellus nawarza wsi głow/ nog/ y podobie skopowych/ albo drobnych: infty z ziół/ wsi z oliwy/ albo wždy przymiesza wsi decocty do teg służących/ ten bżuch bydlęcy/ rece albo nodze skurzoney/ dziwne pomoc czyni: y przeto rece ranioney/ nodze wywinioney/ kiedy sye pokurcza/ a infty lekarstwa omyla/ ciepło także dobre: acz aby neruścyć/ a posoka taka nie pęskłać chorożego/ fomentacie czynią: albo ięszce miasto tych pary nad ktora część skurzona sye parzy. Arnoldus de ligno aloes combusto/ extincto in oleo: Awicenna kamienie rospali wsi: my cegły miasto nich używmy/ bo pirites calaminare albo infty sa gorące/ winem ciepłym polewać szęcy/ albo w niem warzać skłowa/ maiorane/ bukwice/ rumien/ macierzaduske/ y infty zióła: infty rozmaite decoctie na to czynią: y skoro sye rosparzy a za grzeie część ona/ iesli pot wystapi/ do loża go kładę y tam sye mu zapocic kaza: gdyż pot resoluie także rzeczy/ a ze wnetrz ciepła doby wsi/ vmocnia y zdrowi. a rade nię tych takich parzenia/ niżli waniem używali: bo wani na byc nie może/ aby siły choremu zmniejszyć niemiat/ tak iż z nię słabęcy/ roztisawsi wynisć musi: a co iesli ięszce przepurgon any nie bedac/ ciało ma zapługawione: przez słabości albo wiec gorąckę iakiey nie będzie. w prawdzic że na kurcz czyniwali starzy/ kiedy mu inaczey przecz odnisć roztazac nie mogli/ aby febre przywiodo-

sy tak

sy tak go odprawili/ co y Hipocrates y infty chwali/ że z zimnocy przyczyny bedac/ onym sye goracem strawil: y wczę tego samiz/ iakie suppositoria/ iakie electuarze/ iakie unguenty/ na pulsę y na pepek kładę/ aby sye rozgrzało a gorąckę popadło ciało: lec iż to iest niebezpieczna/ nie tylko nasemu/ ale każdemu chorému/ ponieważ ię zas nie gasim/ kiedy chcemy/ lepięcy że ieden kat niż wsiytko rospalimy ciało: także w kurczu gwałtownym kiedy na infty lekarstwa niedba/ na miesce bolące baniti albo iedne wielka stawiać kazali/ czasem sucha/ czasem też siekano/ aby sie iad z glebią poruszył/ a na wierzch w kaza wsi rozsedł/ albo bez bólu chorego leczyl: ale iako siekac niebezpieczno/ tak neruum/ abo tendonem przerynac ięszce niebezpiecznięcy: gdyż sye neruus nie kurczy/ iedno za iadem iakiey materięcy: a przerynawsi go/ aza go tam nie przybedzie: albo iesli dla pary albo humoru trochy iado witego skurzył sye/ iako kiedy go poderznie rozgore szęcy a bólu przemiarnego przymieszy niemiat: iż tedy omdlewai y umierai tacy/ podobno ani waniem/ ani baniet a tym mnięcy ani tendonu rzezania używem/ a zwlaszcza w naszym martyrze: ale foment/ albo pary potym mazanie uczynim/ zapocic mu sye kazawsi: co pomniac że on w ciepłęcy izdebce siedzi albo leży/ mało na owo dbamy/ co go namiotkiem albo kobiercami okryć kaza/ aby para nie ginac statecznie go grzała/ potym go namazac/ (mówie maseiami kurczowi służącemu) skłowa albo emplastrem obwinac. a iesli tak barzo boli (prze co oni starzy tendones albo neruos rzezac chcieli/) tedy mu dąć z oszrodku pszenicznego chleba/ w mleku wwarz wsi/ iakisto: przyłoż wsi małowet y mału białego skurzonego część pewną: y iesli trzeba opium y takowe rzezcy zimne/ ktore wprowadzie zimnem wmarzai/ ale to w morzenie mnięcy niebezpieczeństwa niżli rzezac/ maia. Tak tedy ból oblagawsi diete mu obmyślić/ o ktorey pi-

Arn: Breui: 2.
Ca: 25.

6. Meth. Me.

In

sac sila

sic siła niepotrzeba/ pomniac że chory nasz mało y rzeczy
dobrych iesc ma: wskateż iż takiemu kurecz (y podobno
w naszym kraiu wysytkim) z napełnienia/ a z wilgotności
ciela bywa/ sucha nie polowczasta diete dać/ trocha mus
statorwego kwiatu/ cinam/ imbiéru/ albo goździków po
spawosy: ocet y z nim rzecz każda/ wskat dawna stro
nie: przepiórki choć nie z zielonemi nogami/ ani owe co
ciemierzyce iadają/ ale każde/ też cieciunie albo kureczciu
wstapia: a iesli sye warzystego zachce/ że zebom stanyem
cialem/ siuka miesa przykra/ migdatowa polowka bedzie
barzo dobra: contus/ consumat/ w wielkim ogłodzeniu
przed oczyma maiaz: wina sye dać napić/ podobnochy
nie ile/ iesli goraco/ zwyczaj/ albo sam czas nie zabroni:
cieplo aczbyim przypominat/ aby wzbie zarzody bylo/ ale
sic rebus stantibus/ podobno go tam y nazbyt: wskateż
o owym cieple mówie/ aby sye odkrywosy ciała nie ozia
biał. na kominie tedy iesli ogień gorzeć z fosniny albo
dziewa suchego a nie smrodliwego bedzie/ y to sye zgodzi
z starych naszych naukami/ którzy kazali komore takowe
mu grzac/ palac lignum aloes/ stiracem/ benioin/ ciperi/
mirrhe/ cytronowe skórki suche/ kadzido/ goździki/ cinam/
santali/ ialowiec/ albo ciprios pulneres/ naszego album
anime/ co barzo potwierdza glowe nieprzebaczywaiac:
w wsciech trzymac przed iedlem castorei/ iako ziarno so
cervice albo tataraki/ barzo pożyteczno: ktorého wonia
wprowadzie iakoby sye nie barzo wdzieczna zda/ ale ie za
lecać rzecz slusna/ gdyż wysytkim pomogosy nie zaszkodzi
to nikomu: takze/ do tegoż opoponax: a iesliby przykro
tak samo sucho sye widzielo/ trocha lipcu albo miodu pi
tego roztworzywosy wypić: bo iednak mamy to na miod
pamiętac/ że in nervosis affectionibus iest barzo pożyte
czny tak/ że nietylko nie psunie/ ani obraza nernos/ ale bar
zo posila: by nie to/ że sye da pic/ a swoa wdziecznośćia
sam do siebie wabi: ktemu że tolera sye od niego mno

zy: ktor

zy: ktoréy kiedy wwatrobie/ y w zolodku sye co przym
noży/ albo febre/ albo obstructie/ albo nauseam/ albo sin
gultu/ albo vomitum wezyni: a to aza nie za kurecz sta
nie: owsem kureczowi też to wielka pomoc/ kiedy w
nim womit przyydzie/ że one plugastwa gorzkie/ a przy
kre zole. k y glowa wyrzuci: a tym wysytkiemu cielu
plugastwa wpiatnie. miod tedy/ kto go skromnie sye a
miasto lekarstwa napić chce/ moze. Theriaka/ mitri
datum/ anacardina confect: też do tegoż sluzga/ albo tak
poranu w usta scrupul albo pul dragmy biorac/ albo z
trocha decoctey pijac/ wezyniwsy ia ex acoro/ iride/ sam
psucho/ salvia/ roremarino/ betonica/ herba paral: zc.
tyś też same confecty/ z tegoż wezynione dobre: przy
których iesli sye na mirobalani/ citrinos/ chebulos/ zdo
bedziem/ sa pomocne/ ex speciebus diamoschum oboie/
dianthos/ y te ktore iedno glowie a sercu sluzga/ a gorace
barzo nie sa/ tu sye zgodza. a iż to iuz w nas za rzecz iest
istotna/ y iuz nie watpliwia/ że nerwi od glowy a pacie
rzow grzbietowych ida/ tedy nie tylko na noge/ albo reke
skurezona/ ale na glowe haczenie miec trzeba: bo od tcy
to zrodło/ te strumienie puszcza. ciagnac tedy a obra
cac inedy potrzeba/ drogami co naiprzestreczeniemi/
aby thu nie znaczna potocy miała/ kiedy sye goscinicem
thak przestronym materya pusci: a pewnie wietkego
nie bedzie/ iako wsty a nossem: ale że wsta/ gardło/ y pierśi
maia swa zabawe/ nossem iey pomozmy/ castorei wtar
wosy troche weni wdmuchywaiac/ przyydzie za tym kicha
wka: ale też y phlegma sye poprowadzi: czyniem wiec
na vrsad do nosi decoctum/ errhinum z grecka/ nasale z
laciniska zowiem/ wwarzywosy ie z ziół glowie y nosowi
sluzacych: glowie mówie/ aby ia potwierdzaly: a noso
wi aby odwilzaly w nim tamten kly: prze ktory iż sye za
piękt/ a zatwardzit/ plugastwo sye obrócilo indzie: a do
tey/ iako do własney drogi plynac poprzestalo. maia sye

In ij

tedy

Auc: li. 3. f. 2.
Cap. 7.

tedy tam té rzeczy odwilżyć/ zagrzac/ utnić/ y tak zmie-
kzyć/ aby przez wielkiego sapania/ y kichania posły/ gdyż
sapanie a wydymanie/ z oczu skry/ a kichanie/ głowy po-
watlenie / y zawracanie przynosi : a strzeży Boże w razie
takowym/ aby nie paralisim/ apoplexia/ albo co takiego:
skąd owo za kichaniem ludzie mówią dacy B Oże zdro-
wie/ bojąc sye aby ztym co złego nieprzyšlo : gdyż podo-
bno onych wieków / ludzie mało kichali / głów tak pel-
nych przez miary niemając : a kichanie wzbudzić bywa
czasem latwie / ale vhamować nie bärzo : pomniemy to
w skołach kiedy żacy/ spiacym/ koprowaseru / albo z bäs-
welny dymu albo lada smrodu wdmuchawosy/ długo ki-
chac każę/ na co kiedy sye nozdża rozpala/ albo woda ży-
wna albo różana zmazać albo mlekiem iakim/ (niewie-
ście mleko Arnoldus zaleca) we wnatrz wypłóćć po-
mocno. Uczynimy tedy nasale takie/ weźmi sołu cwi-
kłego ile trzeba/ przecadźwosy go/ y miodku mu różane-
go przydawosy/ ciepło wnos zdłoni w sarkac rożamy/ no-
zdża kes wawosy / aby ciepło y lekarstwo kes we wnatrz
potrwało. dudy do sołu cwiikelnego oleyków przyda-
wali siolków żółtych/ liliowego/ z migdalów wycisnioné
go ic. przydawali y w wponym zamuleniu żółci żorawiey
albo lada insyey/ a dosis każda temu dobra/ bo wżiawosy
sołu cwiikelnego dwie lyżce/ maioranowego lyżke / oley-
ków vncia/ albo dwie/ castoreum scrupul/ będzie errhi-
num : ktorému iesli mel rosatum albo violatum przy-
stapi/ iesze będzie lepsze. Albo R. Succore/ iridis/
enule/ maiorane ana 3 ij/ vini albi odorif: 3 j s/ nigelle
3 j s/ castorei 3 j/ sirupi de betonica 3 j s/ m.

Albo R. Iridis/ acori ana 3 s/ sampsiuci/ betonice/
herbe paralisis/ iue artetice ana M. s/ sumitatum ro-
risin. flore/ lauandule ana P. s/ sem: nigelle 3 ij/ co-
quantur in aque simplicis partibus duabus/ vna vini o-
dorif: ad consumptionem dimidij/ colaturę 3 j s/ clari-

ficetur/

ficetur / et spetierum diamoschi dulcis/ dragme semisse/
aromatizetur/seruetur pro vsu. czynia téż dobry a miu-
wymyslny / wżiawosy manne calabrine 3 j s/ rospuscic
wódka maioranowa/ nigelle 3 j/ elaterij grana ij/ przy-
dac y sarkac : do czego zawždy iesli chcemy / iako wiec
chca niektorzy / przydac prochow wónnych / ambram/
moschum/ moga : ale takie wónie głowe zapalona osła-
biaia/ przeto patrzyć iesliże to wytrwa : a nie tylko tako-
we decoctie w nos wpusczaia/ ale téż wärzac ie nad pare
sye nachylaia/ dudy troche aureę alexandrine wódka ró-
żana albo bugwicowa rospuscawosy wlewaia / tedy od-
nię y głowa sye twierdzi / y phlegmy wrywa : ktorę to
phlegmy/ iż iesť głowa pelna/ a temi sye rzeczami tak la-
twie wykurzyć ani wypłóćć nie może. purgowac ia po-
dobno musiem / gdyż kurcz/ iakomci powiedzial / v nas
przez pelności nie iesť/ ani téż takowych rzeczy dac sye go-
dzi / aż dobye ciało purgowawosy : przeto purguemy ie/
iesli słabe/ matym lekarstwem. iesli mocné/ wedle sily.
wprawdzie kurcz kiedyby z insyey miary sye przygodzil/ od-
tad léczyć sye poczac ma / aby sye krew co rychley pusci-
la: lec iż náš märtyr inszego chce/ pillulki mu dac:

R. Pillular/ fetidar/ 3 j/ de sagapeno 3 j/ agarici
trociscati 3 s / cum sirupo de stecade reformatur
pillule n° ix. Albo R. Masse pillularum de saga-
peno/ de opoponace ana 3 s/ de hiera cum coloquintide
3 j/ cum melle rosato reformatur pillule n° ix.

Albo R. Masse pillularum aurear/ cochiar/ cum
veratro ana 3 s/ asse fetide 3 ij/ cum iuleb violato re-
formentur pillule n° xj/ Albo R. Diaphenici/ indi-
mole ana 3 ij/ agarici trociscati 3 j s/ m. fiat bolus.
Albo laskawiey sye z nim obchodzac/ manne calabr: de-
cocto acori dissolute 3 j s/ et colate/ agarici trocisc:
3 s/ rosati M. 3 ij/ m. fiat haustus. co iesli siropów
potrzeba/ a złe sye wracac ciało pelne pokazue/ dac dn;

In ij

fillo

kilko / aŝ ſye mäterya zgotuie / y ſprawi tu wyrzuceniu /
 R. Sirupi de betonica / de ſucco borag: ana 3 vj / a-
 que maiorang/iue artetice ana q s / m. albo ſirupi de ſuc-
 co ſcabioſe / de ſtecade ana 3 j / cum decocto acori / q s /
 m. albo na vřad decoctum vczynić. R. Radicel / et
 coreę / petro / aſparagi / ana 3 j / iridis / acori / ana 3 vj /
 gentiang / centaureę / ariſtolochie rotunde / ana 3 ŝ / be-
 tonice / ſampſuchi / capillorę veneris / ſaluie / iue artetice /
 ſerpilli / calamenti / pulegij / origani / ana M. ŝ / florę /
 rorłma: P. j / cardamomi / 3 ij / carduibij: 3 j ŝ / corticis
 cappare / 3 j ŝ / coſti / ciperi ana 3 ŝ / omnium fiat deco-
 ctio in vaſe duplici / aque quantitate ſufficienti ſ a / cu-
 ius 3 iij pro vna vice / adde ſiruporę ſupraſcriptorę /
 q s / donec mĩa incidatur / digeratur / expulſioni pparctur /
 et malo non amplius pars affecta infeſtetur. potym
 purgować którémi z owychże pillul przydawſy ieſli po-
 trzebá extractionis veratri / granũ któré: Darwĩa wpi-
 rodzie ná to (Matheollus tak chce) antimonij grana-
 kilko: ale iáko záwždy / tak w tym bárzo ieſt złe / ráczey y
 extractioni vſtapmy / gdyž ſámo z ſiebie conuulſie czyni-
 á rádczey kryſterami niŝ purgáciámi wielkimi dobyway-
 my / którémi ſiegác y wyrwabiác moŝe mäterya / y málo
 iey gotuiac / y nie turbuiac náture. R. Maluę / alreę
 cum toto / mercurialis betę ana M. j / florę aneti / camo-
 mille ana P. j / ſem: maiorę frigidorę ana 3 j ŝ / pru-
 norę / n° xx / coquantur in aqua hordei ſ a / colature
 quartarijs quinque / adde confect: hierę 3 vj / mellis ro-
 ſati 3 ij / olei anetini / chamomill: ana 3 j ŝ / furfuris P. j /
 m. R. Saluie / betonice / pmutę veris / origani / pulegij /
 ſerpilli ana M. j / hiſopi / iue artetice ana M. ŝ / radicel /
 iridis / enule / ariſtolochie: lęę / eringij / ciclamini / ana 3 j /
 gentiang / centaureę ana 3 ŝ / ſem: ſeniculi / ſeſeli / cardui
 bĩdecti / ana 3 ij / florę lauendule P. ij / coquantur con-
 tuſis contundendis m. v q aque ſ a / ad dimidias / co-

lature /

lature ſb j ŝ / adde agarici trociſc: 3 ij / diaphenici 3 ŝ / ca-
 tholici 3 vj / olei rini nardini / a 3 j ŝ / olei rute 3 j / ſalis
 3 j ŝ / m. R. Radicel / canabis tuſę 3 ij / imperatorie 3 ij /
 gentiang / centaureę a 3 j / herbarę / betonice / pmutę veris /
 ſaluie / rute / marthub: a M. j / polipodij 3 ŝ / agarici
 3 ij / epithimi M. ŝ / foliorę ſenę 3 j / ſem: ſeniculi / ca-
 rui ana 3 ij / coquantur in aqua ſ a / colature ſb j ŝ / adde
 indi 3 ŝ / hierę / logod: 3 v / elect: lenit: 3 j / mellis an-
 toſati 3 ij / olei laurini / anetini ana 3 j ŝ / m. fiat enema.
 Inŝych křiſter rozmaitych doſyć do tego czynia: czáſem
 ſámego decoct: hordei / czáſem z miodu pitęgo / muſſam
 ſárzy zwáli: czáſem z winá: czáſem z mlęká: czáſem
 wárzac głowy / y podobny diobieć / káŝdą z tych z ziółmi
 albo przez ziół / wedle affectię a potrzeby / indicácie we-
 dle poſtepeków biorac / áŝ ból odnidzie / á kurecz ten tra-
 pić przeſtanie. leć iŝ w takię chorobie / y w takich leká-
 ſtwách / poſpolicie wiece ludŝie wychudnę / y znedznicia
 ſe ſkurczoni / á wyſchli iáko paſſye / albo przez ciála ſkele-
 tá chodza / zgarbiwſy ſye / ſkurczywſy / á do ziemi iáko-
 by śmierci ſukaiac ſchilwſy: kthórym w prawodzie nie
 kurecz / ale ſkurczenie / nie ſuchoty ale wyſuſzenie: ná co
 Arnoldus practie zacny náuke / nie raz wieków naŝych
 doſwiadczone dawá / chorému á tak wychudzonému o-
 golic głowę / w wánnie ziół náwárzywſy (wysſhey mi-
 noránych) poſadzić go / y lećko rozgrzewſy / głowę ziół-
 mi okłádac tak wolno / iáko by ſye nie zápalita / potym
 pácierze łoieć poſládka krzyŝa ſkopowę mázac: tak /
 ſeby oná tłuſtoſć ná nich ſtála / á ile rázów oſchnie / al-
 bo wſieknie / to odnáwiać: zá tym choręgo tak przádzić /
 iáko by ſye nie poćit / oſſem aby tá tłuſtoſć weni wſia-
 káiac tam ſye zoſtawála / á ciáło zęſchle á ſkurzone od-
 wilzáiac / muſkuty / ich blonki / fibrias / y tendones / ná-
 wet ſkóre ſáme odŝrwiála: mięſia wiece do tego muſci-
 lagines alreę ſemini: lini / ſenugreci / pſilij / przydawaiac

y olejów /

Zacha: fili-
 1. cap. 6.

y olejów/ siolkowego/ migdałowego/ liliowego/ rz. ale
 naszym babóm widze samo masło małowé/ a małowym
 rądy zowa nie płoćané: tego na głowe/ y grzbiet/ boki/
 y mieysca wywiedle napuszczają/ fomentuac/
 albo żółmi przedtym wolno parząc: bywa ich
 operatia nie zła/ y nietylko skurzone/
 ale téż y przez przyczyny (byle mto
 de a nie ostatnie schorzałé)
 zawiadłe ciata
 ratująca.

Zatwardzenie.

Atwardzenie iesli dni kilko bedzie/ prze-
 purgowac potrzeba: bo iako ciato nasze
 zywiac zarzody trawie a nigdy przodnowac
 nieumie/ tak tego co trawi czesc subtel-
 nieysza/ y pozytecznieysza ku posilkowi
 ciata chowaiac plugastwo pozbywac/ a ro-
 zneimi drogami wyrzucac powinno: a to
 iesli natura sama przez sie mocna/ albo iey
 w potrzebie lekarskwy pomaga: y stadze to w obyczay
 nie tylko w Greczyznie/ ale y w Lacinie y w Polsczyznie
 weslo/ ze pharmacum/ medicamentum/ euacuationem/
 purgationem/ za iedneż rzecz biora: iz ciato pospolicie
 bywa zdrowo/ potki sye plugastwy nie napelni: a iako
 skoro przebiecze/ purgowania/ albo iako mowim lekar-
 swa potrzebuie. Co iz iest ieden medicowi nazwyczajy-
 nieyszy/ y snadź natrudnieyszy leczenia sposob: tym pil-
 niey starac sye powinien/ aby tak purgowal/iakoby wla-
 snym lekarstwem tylko rzeczy niepotrzebne z ciata wypro-

wadzał:

wadzał: bo acz barwierze/ y proszi lekarze maia to so-
 bie za namniensza sprawe/ zdrowie ludzkie opatrzyc sye
 podigwyszy/ aby purgaciami choroby wyganiali: lec zi-
 pokrates/ Galen/ Auicenna/ albo rzekne wysocy medico-
 wie/ wiele przedtem vmiec/ y kazdey sye indicathey przy-
 patrzyc kazali/ mizby chorému miedzi lada lekarstwo dac
 purguiace: poniewaz wysytki purguiace lekarstwa/ sa
 iakoby napoly trucizna/ tak iz iesli z ciata nie tyle ile trze-
 ba wywiode/ ciato y chorobe rozdraznią: albo iesli na-
 zbyt silie odigwyszy zembla/ albo iesli ie w cieie zostawiaia/
 iadu a iakoby trucizny krwi przymieszywaja. patrzac ma
 tedy medik/ iesli choroby lekarstwa potrzebuie: gdyz nie-
 chorému dawac sye go niegodzi: iesli iest wlasne do iego
 choroby: iesli do oney czesci ciata ktora chowie/ gdyz Ga-
 len radzac na oczy/ kazal pierwey przepurgowac wysytko
 ciata/ potym glowy dla oczu: iesli humor albo materya
 zgotowana: iesli sila co rzecz iest nawietsza/ znieśc albo
 wytrwac moc bedzie. Przeto pisac o tym/ wysytkich oko-
 liczności dotyka: ale owdziec niemniety, gdzie nawrzad za-
 kaznie purgowac barzo tlustych/ barzo chudych/ barzo
 krwie pelnych/ y tych ktory zlatwia omdlewaja/ ktory
 chomig ledwie wleczoneimi chorobami/ ktory z lada przy-
 czyny w biegunkie ropadaja/ zakazuje dzieci/ starych nie-
 wiaist/ ktorym swego czasu barzo ich choroba bywa/ bia-
 lych glow/ ktore barzo subtelne/ a sa zdrowego ciata/ w-
 sytkich ktory dobra diete chowaja/ ktory czerwona bie-
 gunke miowaja/ y ktorych czesto kolika popada: y by le-
 czyć przyslo te przyczyny wysytkie/ nardzie sye ich tyle/
 ze ledwie ktoremu purgacia by sye dac godzilo: y to do-
 bry czas wpatrzywyszy/ a ieszcze lepiey niz dobrze ciato dote-
 go zgotowawyszy. A znasym chorym co czynic: ktory sie
 zatwardzik/ teb mu sumi/ ciezy/ targia/ nos sapia/ wsty za-
 legly/ migla okolo oczu/ cieciez wosiedzie/ pierśi strzypia/
 wysytek ociazal/ a to przye pelnosc: purgowac: ponie-

Do

ważesmy

In 6. de mor:
vul: ca: 6.C^o 5. aph: 56.

De Dyn.

14. Meth. Me.

Quos qñ pur.

Com. 2. aph. 9.

ważsiny sub hastam / albo iako haryducy mówią na ko-
twicy / już zdrowie tego wymiesili : a wszakoz co nalszy
być może / poczyniwszy od chrystery / Która choć z ciela wy-
wodzi / ledwie sye lekarstwem być zda. Uczynić is tedy z
rzeczy co naprostszych / względu miancz inszego memia-
iedno aby sye zatwardzona natura odmiekczyła / a drogą
pligastwom otworzyła : wziąć tedy sunt shwet / y wra-
rzywszy dobrze / a odcadziwszy / polewki ich pulkwarcie /
przydać oliwy / y miodu przepuszczonego po leżce / soli
troche / m. albo wziąć decocti caponis tñ / albo quare-
taria quinque / y przydać mellis rosati colati / olei violati
ana z iij / vitella ouorl n° ij / salis dragmas duas / m.
albo Herbari emollientium q s : do których decocty y
colatury przydać / cassię pro clisteribus tractę z j / mel-
lis rosati z ij / olei anetini / chamomel : ana z j s / salis z i
s m. albo przydać diatolici / albo lenitum z iedne / olejów
y inszych potrzeb co sye podoba / wpatrzawszy własność
electuarzów / patrząc iednak że aby słabym nie sła / a iżby
electuarz sam na humores peccantes / y na partē affectā /
a iego własność na chorobe patrzał : iako orwo widziem
głowie diaphemkon / hieri wšytki ventriculowi / diasebez-
sten piersiam / de psilio wotrobie / benedicta nerkam / y
człontóm rodzącym Indum / elecophum de baccis lau-
ri colicam / hamedh kroi zerzale / zmelantoliczale /
a przez stórc łączące / y wšytki insze częściam inszym : cas-
tholicon / lenitum / triphera persica / do wšytkiego sye
zgodza : cassia / diacassia / cum senę / sine senę / simplex
albo magistralis / do wypłókania żywota / a wywiedzie-
nia piugastw / choć różne humores ciągną / mogą służyć
w chrystercz mówie / słaśnić iemi wedle podobania / hoy-
nięć niż przez wsta : wszakoz przez wsta / iesli dać przyydzie
z dobrym baczeniem : strzegac ile być może tych sye com-
posity wielkich / zwłaszcza coby w sye scamonea / turbit /
colocintide / veratrum / esule / antimonium albo chimica

bials

biali : ale uczynić manne calabrine uncias duas / iure
cap: diff: et colata detur duabus. hōris ante prandium
Albo R. Manne z j s / rabarb. electissimi pulverati
z ij / iuris cap: q s / m. fiat potio. Albo R. flore /
cassię recens tractę z r / rabarb. agarici trociscati ana
z ij / m. fiat bolus sacharatus / vel potio / iure capi disso-
luta. Albo R. Mellis rosati colati z iij / rabarb.
pulverisati z j / spetierl / hierę z s / m. lambat cochleari.
Albo R. Foliorl et folliculorl senę / unciam semis /
mirobōla: chebulorl / citrinorl / indorl / ana z ij / polipo-
dij / querini / z j s / coquantur s a / colaturę z iij / adde si-
ruporl / de pomis / compositi rosati solutiui / ana z j s /
m. fiat potio. Albo R. Pulpe tamarindorl / z vj /
spetierl / pulveris senę pparatę / z ij / m. fiat bolus. al-
bo pulveris diathermodactil: z j / cassię z s / m. fiat bo-
lus. albo też ten pulvis ocukrowawšy / z trocha winā wy-
pic. albo piltulek tilko ex rabarb. ex aloe sacoterino / ex
mastiche / aromaticarl / gdyż są lekkie / a wolno ich dać /
co sye spodoba : mając na pamięci / że wten czas purgo-
wania nie potrzeba / iedno aby naturā zatwardzona prze-
czyszcic sye mogła : co iesliby purgowania trzeba / wol-
no będzie : ale siropków przedtym tilko wziawšy / a
tak materya zgotowawšy : y to iesli niestab /
a niema takiego nie / coby bārzięć zaśta-
nowienia niż pobudzenia hu-
morów potrzeba
wało.

Co ij

Wanna

Wanna, albo omycie ciała.

Głowe albo opłóć po takiej pracy
 snadźby sye godziło / byle to sye dzia-
 ło bacznie : bo zwykli więc nasi nie
 na czas łazien / waniem / albo parze-
 nia używając / bierzemy skodzić niż po-
 magać / żół / chleba ieczmiennego / albo
 decoctów / na kamien ognisty używa-
 iac : co wszystko zgodzićby sye mogło
 chorému / ale nie temu / po takiej pracy : owszem ledwie
 kórzemu we francy : co albo descensi wstawicze czuia / al-
 bo do stawów przypływaniem boleia / albo głowy rozpa-
 łanie cierpią / albo więc we wnetrz wszystkie niemoc zakry-
 ta maia. a cóż nasemu po izdebce : przywiódłaby go łaz-
 nia albo parzenie do tego / żeby omdlał / fluxy y plwa-
 nieby sye powściągnęły / owszem wezłóntki by mu znówu
 wległo : a na skórę od wnetrza / to co sye już goić miało /
 plugawieby ściagnęło. iednak że iż sye umazał / a tylko
 omycia potrzebuie / dajmy mu ie / pomniac aby przed
 tym kęs był przepurgowan : bo iako zátwardzonemu ni-
 gdy łaznia ani takie płóćkania nieśluzę / tak nasi po tak-
 wych pracach / a natury wielkim zmordowanu / lekko
 przepurgowan być ma. Przed obiadem tedy / albo przed
 wieczera mu postawiem / wody w nie prostey nagrzaw-
 sy / w której po woli sye wpuścić iac / niechay sye my-
 dlem omyle / y stam tąd wymyć / ciała parzeniem nie
 spracowawszy : a iesliże mu sye pot wda / do łóżka przesćie
 radlem okrywyszy obróci : tam sye nakrywyszy pot odpirowi
 albo suchymi płóćkami otrze. w wodę te iesliby żół chętał
 co by wonię głowe / y serce / a ciepłem y swą własnością
 wszystko ciało potroićdziły / może dać maiorany / rumnu /

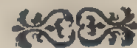
byłwice /

De salu:dieta.

De vic: rone. 7
mor:ac: C: 4.

6. sanit: tuen

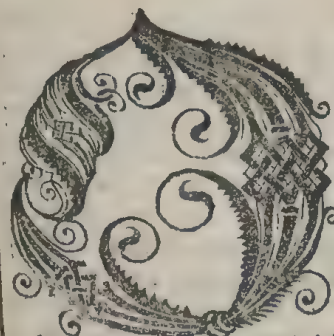
bugwoice / miętki / macierzanki / śantý / ślazów / piołynu /
 polciu / bylice / isopu / fumum terre / herbam paralisis / cha-
 medrim / chamepitum / y inszych / co sye podoba / różey / la-
 uandru / spicanardi / iesli sa niezapomniawszy. w worek
 to tedy albo wdusze zawinawszy / waząc / a tak poden-
 worek włożyszy na nim mu siedzieć rostkaząc. czynia
 więc bogatszy decoct ex limatura ligni guaiaci / y wedle
 rozumu dobrze: czynia też y dudy z winą / ale winem fo-
 mentować dla posilenia pachy / żywot / miejscá dolné /
 stróni / puls / dosyc będzie : czynia też y ciepliczna woda na
 ceber dwa funty siarki / a vnciy trzy alimu przydawiac /
 z żółmi albo przez żół : co aby zle / ganieć nie trzeba. wska-
 żóž nasemu chorému / że tylko opłóćkania trzeba / żół kil-
 ko dla woni / a wody alterowania przydawyszy / będzie
 dosyc / opatrzywszy ventrikul linimentem pro stomacho /
 watrobe y niektóry góracé céroto santalino / theriaki
 niezapominaiac : która acz zawždy temu chorému poży-
 teczna / wskażóž do wanny idac / albo sye więc z obyczaj-
 u na łóžku pocac / do pul przynamnięć dragmy ma-
 być brana : a cieplic iesliby sye zachętało / a skórą
 krostawa / oćięta / vropiona / potrzebowała /
 niedziel tylko mu odpocząć dawyszy / z
 informacia posłać go
 może.

PRZYMIOTV

Księgi wtóré.

Collegium, Consultatia,
álbo namowá.

Sprawiwšy istote
przymiotu / kthórá ná lékár-
stwách zwręczaynych / á mym
zdaniém ostatnie wielkich ná-
leży : nie mniéy sye zda być po-
trzebna część tá / kthóra przypa-
dki iego pojedynkiem / álbo w
gromádzie máiac / co raz bárz
wierzá / aby co przyłożył wola.
o kthórych to przypadkach / niź z opisaniém á z lékárstwy
každę ná plac sye pokážem / weźmmy to przed sie / czego
u nas á piáwóie podobno sámych / między bárwierzmi pol-
skimi / nie dostawa : consultowánia / álbo o chorobách
szedšy sye między soba radzenia. ná czym iáko wiele / w
ten czas nabárziéy to widzím / kiedy ci mistrzowie do cho-
régo wšedšy / ni słowá do rzeczy / kthóra im aby léczyli /
przed oczy przynosá / mówić niechca : czemu : wmiéchy
potrzeba. Tieláiac im tedy / o to ile wypráwntéy będzie
być mogło / pokážem iáko Włoscy / Fráncuzcy / álbo Hi-
spáńscy chirurgowie / choć swoim ięzykiem / o chorobách
między soba mawiáta. Ponieważesmy sye tu poprosie-
ni zesli / ábyśmy pátientá ták bárzo schorzáłego opátrzy-

li. á od

li/ a odpędziwszy/ albo wždy przynamniey vstrómiwszy
chorobę/ do zdrowia pierwszego co nabespieczniemy/ nie
przykremit lekarstwy/ a rychło wrócili/ lekarstwy miewie
nie przykremit/ ani naturze jego przeciwnemi: prognosti-
kuiac a opowiadaiac teraz/ co potym z nim być ma/ na
przyczynach od których choroba przysła/ te to wywody
funduiac/ znaki które chorobe nie odmiennie wkazac ma-
ia/ przy istocie y własności iey opowiedziarszy. bo iż oto
przypadków w niem sye potazuje nie mało/ któreby też y
on sam bärzo chciał wtaić/ nas musi przyzwac do siebie/
abyśmy ie osadzili/ a tak dostätnie opisali/ aby sye mowa
y discursy nasze/znauka y prawda zgadzaiac/ na oko y ię-
mu samemu/ y tym co okolo nas sluchaiac stoia/ we w-
szystkim podobne wkazac mogli: A to uczynim/ poczynai-
iac od znaków a przypadków zwierzychownych: bo acz
doctorowie co ie ten wiek phisicami zowie/ tak zwykli/ iä-
ko Galen/ który nauke leczenia stänowiąc/ pleure wziął
przed sie/ Hippocrates morbos acutos/ od opisania gte-
botkiego/ istności przyczyn/ inszych przypadków/ aż do
nadalszych znaków: my/ co wiecéy practice niż speculo-
waniu/ wiecéy oczóm a rektom/ niż discursom wfácięsmu
winni/ od tego co po wierzchu nabärzięy trapi/ a pokrye
sye żadną miarą nie może/ nasze rzecz poczniemy. Pau-
ten Je^o mōść/ iäko z niego baczym/ był kiedyś krwie y
complexyey dobręy/ y zda mi sye że między częściami hu-
morów/ krwie a nie czego inszego miał dobręy wiecéy/ y
stad krwistym go bylo/ bysiny go byli przed tym widzieli
a nie phlegmistym/ ani colerycznym/ ani melancolicznym/
názwać trzeba: leć że za chorobą taką/ iuz ku melanco-
licy sye prze odmiane wekrwi sklonil/ tu go iuz näd bięg
przyrodzony odmieniwszy/ ze krwistego melancolicznym
uczynila: a iesli tyle choroba może aby odmienila com-
plexia/ kto z nas kiedy watpil/ gdysz to za krwia y za iey
własnością/ a nie za wzrostu/ ani członków postanowic

niem isc

niem isc musi: o czym iż mówic tu nie trzeba/ tylkoć to
przypomnie/ iäko potärmy a chowanie odmiennie mogą:
coż choroba/ która impressya tak wielka przynosić y zo-
stawowac zwykla: ten tedy iego mōść/ że był krwistym/
okazuje twarz/ y głowa cudna/ okragla/ równa/ y dotad
poczesci rumiana/ ciälo wspaniale/ oczy wyniesione
y wielkie/ czolo wypukle/ włosy na głowie cäle y kędzie-
rzawe/ zęby gestę y cudne/ kōść/ muskuly/ y żyły/ pełne/
piersi y goleni porostle/ mowa zupełna y poważna/ oby-
czäie stäteczne/ y iäko nam sludzy/ y przyiaciele iego znać
dawaia/ nie płochym/ nie furyatem/ nie gnicwliwym nie
pięrzchliwym/ owsem przed ta choroba wspirowach w-
szystkich bywał stäteczny/ tak/ iż sen/ iedzenie/ praca/ y insie
sprawy w niem zawždy były przystoyné/ póki mu była cho-
roba snac teę wshytkeę nie odiera: za która choroba teraz
wtestniony/ a iäko by zdrowia watplivy/ späc nie może/
potrawami/ y obcowaniem z ludźmi sye bzydzi/ y snadz
czesto w kat sye tulac/ za ciälo swe sye bärzięy/ niż za kley-
not iäki by był nadrozsiy chwyta: bo iäko widzim/ scho-
rzal ta choroba/ która krwó w nim zepsowawszy/ serce y
mōzg osłabila/ w czlonki mu wlegla/ a po stōrze dżiwne
äphty pokazala. leć iż to nie tylko zwierzychowna choro-
ba/ chocia ia na wierzchu widzim/ ale iż ze wnetrza po-
czatek wziawszy/ po wshytlich częściach sye fërzy/ a iuz
iäko przednich y im sluzacych/ tak inszych y nadalszych/
własność y sprawy zatrudnila/ názwać iä musim z o-
wych co Galeniste ie magnos/ communes/ albo iednym
slowem uniuersales morbos zowie: bo iesli ze krwie fër-
bia albo iey którey części zepsowania/ wstęchliwa serce za-
palawszy/ po wshytkim sye ciäle rospali/ a iäko by wshytkeę
go sye ciäla choroba sstanie/ choc tylko za nia časem wo-
mit/ głowy albo którego czlonka bolenie/ nädchadza:
coż ta oto/ która trapiac przez wshytek wiek/ nie tylko te-
stność w sercu/ descensom żrōdla w głowie/ zla krwó w

pp

wątrobie

De drü mor.

watrobie/bizydliwość y nie chce w żołądku/ale oto té tro-
sty zaścierzonę/lipskie gorące/fistuly w gołeni rozgniozo-
ne czyni: może być nazwan też vnus morbus / quod ex
vno viscere promanat/ ale iż serpit et occupat reliqua/
wiere communis/ magnus/ et vniuersalis: Które fistuly
(bo sę bārzo frāsue na nie) iako sprawe mamy roszczely
sę były z żył/ Które miał odetę/nabranę a iakoby (widac
było przez skórę) smoty narkane / varices ie nasy stārzy
zwali/gdzie troche przedtym były guzy bārzo twarde/tak
że wapił y sam y bārwiérze co sę imi w ten czas parat/
iesli nie kosztka za skórą martwa / albo nie kamien/ albo
wždy nie kły iaki skrzepniały: przytym iż fluxi do nóg sę
zawždy ciągnęły / za lada niewczasem byle albo skłanke
winā wiecéy wypil/albo iako sę to w domu trafia octo-
wnięy a kōzemuiey czasu nie swego iadł / zwłasczā kiedy
wiatr zimny/ a miānowicie pułnocny/ czasem też y polu-
dnioy/choć ciepłysy wiał/ tamanié w członekch/podā
grā/czasem sciaticā / przezmierné mu bóle czyniły: Które
kiedy lekārstwam tak łatwie wstepowac niechciały/ cze-
sto w gorączke sę zemdlōscia roschodziły: a ta gorącz-
ka dżironie z nim ślā/czasem po bólach przychodząc/cza-
sem ie po sobie przywodząc/kāśel/ nieśpānié/ y insę ciālā
sturbowanié czyniac: iednakże té bóle y descensi/ w nogi
prowadząc. czyli że sę w niéy ciepło do wnetrza obraca/
a tam y z pelnoscia zaraz okoto czesci: przednieyszych bā-
wiac / do inszych wygania: czyli że māterya wstęchła
tam spadac y ból czynić zwykła: za czym dōgā sę samā
y ogniowi pokāzuie/ y od serca smród ón/ a causam con-
iunctam goracze ciągnie / potym wiele rāzów y ow cie-
ski przypadek/ iż sę wrynā zawosciągālā/ a meatem swym
okróm wānn/ swięczki/ albo siringi wychodzić niechcia-
łā/ wczym iakā testnosć y rzezanié: acz niedziw: była te-
go tā przyczyna/ że ze wnetrz mu ropa dlugi czas kápālā/
sta/ smrodliwa / y z bólem/ że sę też obawiał aby kre-
w

wysytka

wysytka zgniwysy/ a w rope sę obróciwysy/ tam tedy z nie-
go nie wyciekla / a onego w suchoty / albo w śmierć nie
wprawiła: przytym głowka zraniona/ z tegoli/ z insęgoli
rāzu / y sam wapi: to iedno przyznawa że dymionā mu
sę były uczyniły/ Którym Jegoni. (że mu tak dūdzly bāśā-
li/ za powinność każdemu kiedy tedy mieć ie/) był rad/ y
za bārwiérskā radā nie sę nie śānuisā / w iedzeniu ani
w pićiu miary nie przystrzegāiac do tego przywiódł / że
mu nie wysły / owšem wielkimi iūz y iakoby kes zmieł-
czonemi bedac / pokryty sę / a wen wstapily / ślad tak
mōwi/ wysytka mu sę biēdā otworzyla: bo głowā sę nā-
dymac/ cieżec y boleć poczela/ a bólem odmiennym/ a nie
wstāwiczym / tak iż czasem wierzch / czasem czoło/ cza-
sem pul głowy / a nawiecéy prawe boleie: y tak sę ten
ból vmocnił/ iż lada za przyczynkā wnet sę rozmowi/ tar-
ga/ wierci/ zapaliwa: iesć/ pić/ myśleć/ ani stātecznego
co począc niedopusci: a wiec w wieczór nabārziéy: y
przetōż on oto tessliw / iż kiedy insy ów miły czas przed
wieczorny/ nā dnia przeszłego y inszych spraw porāchowā
niu/ a odprawie trawic z pożytkiem vmieia / ón wen nā-
wiecéy niewolen: tak / iż ón tylko sam każdy wieczorny
czas/ wraca mu wieczorāśie/ a iego slowy mōwiac/ prawie
piekielne bóle. w tym nie iedząc wkladisy sę/ a cōż go ty-
le nie boli: rozpaliwa sę/ kāsle/ żołądek czczy/ y do wo-
mitu porwyczy / wiātry po brzuchu krucza / w grzbiecie
miedzy łopātkami pārcia/ krzyż y nerki sę palā/ czasem
kamien/ czasem wody trudny odbył czynia: w tymże sę
zātwardza / iako becztā nāśārowāna leżac / tylko sę za
boki ociękle māca/ a melānkoliczeiac/ nā lātā przeszłé w-
spomina: a iż jonā iego czystā pāni / nie bārzo też dobze
zdrowā/ mālō nie zawždy mu nā drugim tōżku respondu-
ie / nārżekāiac acz nā serce y nā głowē bārzo / ale nā bok
lewý y nā mācice ieszcze bārziéy/ że iey strwārdziat / we w-
netrz iako kūtke nosi/ mācicā odwilżala/ osłabiāla/ a rze-

P p ij

czam przy-

czam przyrodzonym odbytu dobrego niemać / wszędy
pełna : żołądek ma zapfowany / nogi też nachodzą / y opu-
chlina bårzo groźna / y po wielkiej części / też przypadek ie-
dno wždy nie tak wstawniczy / iako y sam ciężmość cierpi.
Tego tu wspominać nie mieysce / co y sama przypomi-
na / że przed lat kilkiemnasć / starząc się na nieplodność /
szukali y bab y y lekarzów pomocy : na co się w ciep-
cach / w ziołach / w wännach / w chlebie ieczmiennym / w
mrowisku / pårzając y kurząc / aby z tą pomocą zaśła po-
tomstwem / rozmnożyć chcieli : teraz gdy się już ku kres-
sowi oboje y prze choroby / y prze lata przymyka / już nie
tak wiele o plódzie / iako o zdrowiu mówią / aby tak złego
ratować / lat 20 ugi rest oddać / a na nabożeństwie
(gdyż inaczej być nie może) strawić przed się biera : y
wierzeć Bóg zna słusnie / gdy już o inszym radzić się tu nie
czas : bo któż widział aby starzy / y tak schorzał propa-
gationem / a te sprawy co iedno zdrowym / młodym / oho-
tnym / tylko przy woleń Bożej / a dobrej myśli bywa / ob-
myślić mogli : Zacharyassa y Helzbiète wiekom przestym-
daymy / a te parę ku zdrowiu lepszemu chcąc powieść /
per indicationes curatiuas / wedle naszego zwyczaju / któ-
ry ma iść oczywiście / od rzeczy zwierzych / do tam-
tych co we wnatrz siedzą się macać / więdzimy : które
to zwierzych / oto nam dosyć pokazuje / co mu się y
iako dawno / y z iaktimi parorismy dzieje : iednakże z oby-
czaju / pierwszē indicatīe weźmiem / ex morbi essentia / ex
subiecti temperatura / et aere ambiente / niż do owych ad-
iuncta / które z tych pochodzą poydziem . a iż aeris ambi-
entis regulę łatwie / z o nymi co dziecie należa złączyć się
moga / tu napilniey choroby istote obaczmy / aby się od
inszych rozna / a ta sama której szukamy / pokazała / przy-
padkami y przyczynami rozmaitemi tego dowodzić : bo
iako febra choć w sercu kiedy się poczyną nie patrzym / z
goracą / z pragnieniem / z pulsu przedkiem / z wżny zapalony /

y inszych

3. 14. Meth.

11. Meth. med.

y inszych własnych przypadków znać się dawa : tak ta
affectia / której przypadek więdzimy / ma to pokazać / co za
gwałt jest tak wielki naturze / która oto tak wiele chorób
z sobą prowadzi : y perwie a niewatpliwie powiedzieć mu-
sim / patrząc na minere a części przednich powinnosć
że od serca iść niemoże : gdyż ona część / a tak słachetne
viscus / krzywdy tak wielkiejby cierpieć niemogło : albo
radziej / albo mdłość wielką / albo febre nieugasioną / al-
bo śnadsz duchy rozsypawszy a rozproszywszy / wstachy mu-
siało . a tego wstanie : ostatnia linia . też ani głowa :
gdyż z głowy nerui wnetby czucia / ruchu / y spraw oto
tych widomych / wszęderbie co musiały : gdzie nie tylko
oto nienaruszyły / albo nieumnieyszyły / ale iako więdzimy / że
tym bårziej przymnożyły : bo czemu by się porwał / od
kata do kata nie potrzebnie / tak często wschadzał / iedno-
że go bole cwięza / a czulości y do biegania w nim oho-
ty / wiecéy niż trzeba wzbudzała : iesli przyrodzony a przy-
stoyne / o tym nie mówię / gdyż przypadek wyszłki oka-
zać to moga : tego iedno szukam / co jest / co napierwéy
boli / to pro confesso dawać / że wyszłko : bo iesli de-
scensi per neruos / tendones / ligamenta / fibras / et muscu-
los extrema / compagibus implicata / ergo y głowa :
iesli melantolia / testnosć / z czegole goraczka / ergo y ser-
ce : pozwalam : ale aza to minera : aza per consensum to
nie tak iść może : ponieważ wstawa a nie zawždy tych
przypadków zbudza / owsem że na czas tak wstawia / iako-
by nigdy serca ani głowy nie niedoległo . co iesliby per
essentiam było / czyli takie symptomataby od nich poszły :
trzeciéy tedy części przypisać to musiem : pomniąc y
stoiąc przy onym / co mądze Gálén mawiał : iż kiedy się
po ciełe wyszłkim krzywdą iaka pokaze / partium natu-
ralium własna być musi : w watrobie tedy że zaśiadła /
a krew zaráżiwszy y wzburzywszy / że ciało y części tego
wyszłkie od swego porzadku a nawiecéy od posilku cię-
ż

P p iij

ia oder-

Nalis facult.

ła oderwała/powiemy symptoma partium naturalium/
iako byśmy chcieli rzec / wżód watrobny : lec że znamy
być morbum communem / to jest wraz taki / którego po
wszystkim ciele dosyć / to o nim co o takich wielkich inszych
powiemy / że w watrobie sye zacząwszy / ze wszystkimi czę-
ściami podzielił : które to części / iż są iako łanench różne
mi ogniwami przedłużony / tak sye iedną z drugą spieł / iż
tą przez tę być nie może. fluxi tedy oto té / co ie po iego
skórze widziem / w prawdzie zdadza sie / że nie od watrob
ida : bo nie jest to własna minera albo meat fluxu / ale jest
to óno źródło / od którego przedsię płynąć musi : co już
nie oczom / ale rozumowi pokazać sye może w krynicach
owych / co z gór wypadają / z których strziki albo rzeczki
po polach sye rozlały / a do krynic / a Bóg to miły wie-
iako zgłabia wodę ciągną. głowa tedy fluxami skóze / y
pod nią partes solidas powierciła / z której oto iako ze
źródła nieprzebranego zawżdy płynie : a w watrobie sie-
dzi ona causa continens / między która a sama choroba /
nie sye rozpostrzec nie może / gdyż jest ta / co choroby poki-
iedno iey trwa przyczynia / tak / iż przy nię watroba go-
raca wie / kisa / pali sye / krew zła czyniac y dymy wżgór
niosac / mózg napelnia : a on iż otrzymać smrodu tego
sam nie może / osłabiawszy / wszystkie sye w istności swej
cum nervis et arterijs / które przezeń ida zarażiwszy / przez
żyły co stam tad poczatki maia / aż do ostatnich człon-
ków chorobe posila. A tak choroba być musi totius sub-
stantię / to jest ciała wszystkiego / y części w nim każdey
ze wnatrz na wierzch pochodzaca / bólami / krostami / y
inszym spraw przyrodzonych zatrudnieniem ciało psu-
ca. które to choroby iż oczom samą istotą sye pokazać
niemoże / skryta iakas nazwać ją musimy : bo kiedy nam
do reku przychodzi ku opatrowaniu insze przypadki / ocz-
wiście widziem ich istotę : y niech to będzie cancer / car-
buncul / scyrrhus / edema / erisipelas / phlegmon / y owe któ-

re z tych

re z tych różność przezwiść y humorów biora : wiemy że
scyrrhus / cancer / carbuncul / ex atra / adusta / minus vel
magis / bile / phlegmon także / ex sanguine / erisipelas z ko-
leri / edemata z phlegmy pochodza / correspondentia ma-
iac complexi / humorom / sposobowi życia / czasowi / czę-
ści kłórey ciała : ale tu oto w takim zamieszaniu natu-
ry / że wszystkie humory zepsorowały sye / wszystkie wżody
zaraż czynić umieia / y wszystkie mase krowie przypalw-
ły / fluxow iako kotem od watrob do głowy / od głowy
na dół pobudzaia : co widomey przyczynie trudno przy-
pisać / ale szukać którakolwiek jest / która chorobe zaczęła.
a iż snadné náleżenie / gdyż on sam Jęgińosc powiada że
nawieczey od onego czasu / kiedy mu sye były dimienice w-
kazały weni wstąpiły / y potem wnet / liszaymi ciało /
sumem głowe / testnością y dżeniem serce / rospaliwa-
niem watrobe / niedecia żołądek / goracem zbytnim nerki
odeciem słodzone / zatkanie iakiem / y stad ociażalo-
ścią wszystko ciało napelnity : w tym / że też wnetrzne plu-
gastwo mu przez pendent ciektło / przyznać to nam musi /
że od nierządnicę kedyś to oberwał : y choć lata iego /
stan / mniemanie / zakon małżeński / przy cnotliwey żonie /
wyznać mu tego niedopusci / my to przysadzić musimy /
że to przymiot sprawił : bo acz te wszystkie przypadki do
czego inszego by sye mogły przywlaszczyć / lec tak zgro-
madno zaraż wiere trudno stachy mogły. iednakże niech
by y to było / że głowa go boli / ciało niespokojne / pod-
gra albo sciatite mięwa / fistule w goleni / swierzb po cie-
le / a to wszystko ze złej krowie / która z niewczasu w ciele
sye wstechnęła / y oto meatów szukaac / część iey iedną sye
zropiła / y wyciekac iela / druga kłiwatka w członki wle-
gła / a ta co iefezc jest in motu / a z dolnych miejsc do
głowy sye kury / ta ból głowie / a potem y drugim miej-
scam per resolutionem czyni / y pewnie że tak to confide-
rować ma miejsce : ale proste / wnetrzne to cieczenie / z

bólem /

In caus: symp

bólem/ zranienie żołądka/ bolenie stawów/ sum w głowie/ guzy kłujące/ y twarde/ nie tylko po czele ale po wszystkich ciele/ a to wszystko razem: a co rzeczem na bóle nocne/wiere ta to jest choroba która my przymiotem zowią/ która tylko sama te ostatnie przypadki/ ile zaraz rodzi/ a od innych y wszystkich chorób oddzielne/ a rozroznione mięwa: która to mówię/ by nie była tak znacznie iadowita/ nie w tym ciele/ nie w tej temperaturze/ nie w tym chowaniu/ nie przy tych obyczajach/ nie przy tym dostatku/ rostrzewiać się miała. gdyż kto widział przy takim dostatku/ takie plugaństwa: przy takim rozumie/ tak bóle nieustraszone: przy takiej diecie/ tak humory różne a iadowicie gryzace: przy czym jeśli wspomniem/ co Galen y my sami z doświadczenia swego mawiamy/ że choroby albo sama natura (lekkie mówię) leczy/ albo sama (choć czasem y cięższe) dieta/ albo wiece na czas czynione (gdy lata dozwola) exercitia/ albo wiece iescze gdy inaczej być nie może mądze podane lekarstwa: tym wszystkim choć się nasz wspierać chciał/ tym mniej w sobie sprawił: y choć bywał w ciepłych/ bierał dosyć decocty/ y siropów/ purgował się często/ z regestru komore/ toż / kuchnia/ y inne sprawy swe już stanowił/ tylko choroba ludził/ a słóże wżynał/ a tej fundamentu nigdy dostać niemógł: przeco/ iż oto wzód iadowity/ porządki zdrowia psuacy/ przyczyny oney nam wskazać nie może: która my wiece indziej widząc/ łatwie leczyć umieć możemy. Jest to tedy przymiot choroba skryta/ iadowita/ przyrzutna/ która przyskila/ wzrodami/ guzami/ bólami się okazować/ a z nierządne y nieczyste go obcowania przyrzucac zwykła: partes tak similes/ iako y dissimiles/ albo organicas/ awa zgoła wszystko ciało zarażając. przeco/ w której rzad ia chorób y przypadków wiażiem: czyli ad intemperiem: czyli ad materię inmoderationem: czyli ad totius substantię corruptelam: per

Sanit: tuen:

wnie/ gdyż

wnie/ gdyż vis venenata/ y putredo zaraz/ partes principes occupans czyni te materię/ y wszystkie substantię człowieka psuje: iako te rzeczy zwykły/ co sa toto genere przeciwny przyrodzeniu/ skrycie ie zarażając/ a czyniac zaraz/ nie tylko malam conformationem/ continui solutionem/ ale intemperiem/ biegnie wszystkiego przyrodzenia psuając: że ani attractrix/ ani retentrix/ ani coctrix/ ani ore drugie/ assimilatrix/ separatrix/ expultrix swym tribem isć mogą: nie przeto że iako inne choroby ab aliquo humore certo/ qualitate vel quantitate symmetriam naturalem exuperante/ idzie/ ale że malignitas iego z soba zaraz niesie causas efficientes/ gignentes/ ledentes/ augentes/ continentes/ et in infinitum seipsas propagantes: a to in instanti abo in momento: iż nie tylko chytym disputaciam/ ale indicatiam analogisiny wnet pogubiła: gdyż wpatrować przyczyny inne choroby dopuszcza/ mając w sobie genera causarum/ progressum/ incrementa/ statum/ declinationis morbi et symptomatum różność. ta nie chce tego nigdy: iedno wpadły/ zmięsała nam naturam morbi: bo ledwie wiedzieć skąd ta choroba/ a czemu całej a wielkiej zaraz podległa praktyce. Temperatum/ że ze krwistego y pieknego uczyniła sprośnego melancolika/ vires które tak odietą/ iż sam się siebie wstyda/ że ani ręką/ ani nogą swojej nie zna powinności. Consuetudinem/ że wesolego/ wsmownego/ a onego co się był do ludzi wrodził/ w tak ciemny płakać wpędziła. Aetatem/ że z niego ani dziecię/ ani grzyb: do tego co rzeczem/ aby anni tempus/ coeli constitutionem/ locum/ y inne concausarū adiuncta swa kiedy droga isć miały: gdyż go zawnždy boli/ y niewiedzieć kiedy się ból wzruszy y przestanie: awa y sama curatio zawnždy per contrariam viam chodząc/ y przetoż napewniemy chorób causas et essentiam pokazywać/ tu mało nas wzmoże: gdyż chcemyli ia mieć/ intemperiem per se calidam et siccam/

2. decōp. m. s. l

Q q

frigidis

frigidis et humidis ia wyganiac potrzeba: a idac tak /
 wiere ta contrarietas nie pokazew tak ciezych przypad-
 kach / ktore iako ogieni wshytko zaraz pali / iedno ze ad so-
 lam causam occultam sye choc nie z checi obracajac / byc
 venenata przyznac musimy. na ktory to paragraf cau-
 sarum venenatarum / iabym byl wpase nie chcial / ponie-
 waz o nim tak nieprzyystoyna tractatio: iz kto ia opisuie /
 zowie go Galen zlym barzo czlowiekiem: ktemu ze trud-
 na to z siebie decisia / iz iesze y sami medici / co sye bar-
 zo Phisicami nazywaac chca / co iest / czesto bladza. ied-
 nak powiemy / ze to vis venenata / ktora iedno przedko / a
 gwałtownie nature zabija / albo wzdy tak ia mocno zwy-
 ciezy / ze iesli iey ratunku nie dadza / im sye daley w niey
 rozpostrze / tym ia barziej trawi a gubi: a ich to iest z
 wytkly obyczay / ze sye do serca zaraz rzucia / y tak vici-
 les facultates morzac / ku nedznemu zdrowiu / a potym
 ku smierci prowadza. y zowmy ie chocia zaraza / chocia
 iadem / chocia truciźna / awa ze nature trawia iako po-
 wietrze / ktore naturo calori / tak iest nie sprzyiayne / ze na
 nie wpadly / odstapic go niechce: iednak ze to ie byc ro-
 zumiem / kiedy albo specifica facultate nature gasa / al-
 bo insigni qualitatum exuperantia / to iest zbytciem go-
 racem a suszeniem cieplo przyrodzone / miarne / a skromne
 pala / abo wiec zbytciem zimnem dusza: a naydzie ich zly
 rozum nie malo / tak wprowadzie iako y na lachach / (owych
 co miedzy kruskami sye rodza / malo wylczajac) ktore
 chytry wymysl / a zle sumnienie destilluac / sublimuac / w
 cliiri prowadzac / barzo iadowitemi a skodliwemi v-
 czynic moze: przedsie y w tych nie nayduiem / aby insym
 sposobem zabijac mogly / iedno excessu qualitatum pri-
 marum: occultam et specificam wiere pusamy przez:
 bo okrom Magnesa nie widze / ktoby mi co na plac przy-
 niesl to co ma cum subiecto albo materia medica: w
 ktorey co my iedno nayduiem / y czegozywamy prima-

2. de Antidot.

3. de Sim: m: f

Scall: 33. 12.

rum / vel

rum / vel secundarum / vel tertiarum / vel aliarum fa-
 cultatum operatio widzim. Muletis niechay cheali
 Panowie Philosophie / co wierza y Serenelowi / albo
 S. Alcastorowi podpisz: iednak y magnes aby od nas
 niewdzieczności nieznal / wlozimy go w ow spardziap /
 co go z tych flastem zowiem. nam nie przystoi w tych
 subtelnościach obledliwych sye wwichlac: bo chorobe te
 choc skryta / powiedziemi ad occultas causas / y z owes-
 mi albo do constellatien / albo do powodzi / albo do tru-
 cizn z nia podyziem: przedsie zostaniem in qualitatibus
 materie alicui mixto inherentibus. a iesli iey efectom
 sye przypatrzym / a musim peronie / bo ie leczac widziec y
 umiecsmy powinni / a co wyzrym: iedno qualitates /
 calore siccitate / frigore / et humiditate naturales depa-
 scentis: ali disputatia y speculatia farbownymi slowy
 wstzepiona padly in idem z nami / ze watroba goraca /
 venteric ozieblly / dymy v serca wstecht / y insie qualita-
 tes musza przyznac: nad to nazwalbym ia venenatam
 occulta et specifica facultate / kiedyby wpadly a osiad-
 ly nature kazdego / zaraz ia strawily / iako de Torpedine /
 de Narco / de dipsaco / de pastinaca / albo lepore marino /
 miec chca: ale te / ktore w naturze mieszkaja / y dlugo sye
 z nia chorwajac / ad diuersa incitare / et stimulare viden-
 tur / rzekne ia / ze ta nie specifica / ale generalis venenata /
 ba by sye za slowem kto nie rzucil / raczy contagiousa za-
 lac sye a vchowac w cialach naszych mogla: a nie tylko
 ta / ale y insa barziej iadowita: Bo aczi to dawno sta-
 zy disputowali / ale iesli tedy / tu sye zgodzi / patrzac na
 ludzkie temperamenta / y to / co sye z nich / odstepuac swey
 harmonie / rodzi: gdzie iedna barziej niz druga phlegmi-
 sta / choleryczna / albo melancoliczna: a stad / aza sye nie
 zalega iady: iako kiedy sye wzburzy sila melancolie / aza
 czlowiek nie wnet spetny: (obyczaiow / ani duchow. kto-
 re za humorow postanowieniem chodza / nie wspomione)

In abbat
In synodo
et antiochRond: in pis.
Gefnerus.

Fern: li: 2. al.

De tem pntis.

Q q ij

aza nie

aża nie kwartana/ krostami bolacemi/ trudem nioścąc/
człowiek sye napelni/ którego to trudu/ że w prawdzie v
nas nie widac/ ani/ abym go w tych krajach widział/ pa-
mietam/ iedno zmiłodu wedniac po rzemieśle/ widziałem
dosć w Prowinciey przy Carbonie/ w Kataloniey przy
górach/ w Alexandrieu ku owym katom/ co z nich maza-
rhanę wychodzą: ale Cancerów/ Antraces/ Carbuncu-
łów/ y inszych przemierzłych wrzodów/ aża sye trafia tu
malo/ Także kiedy sye kolera (a żółci to po prostu) w
człowieku zamnoży/ aża nie gorące/ a iadowite wrzody
czyni/ erysipelata/ estiomeni/ chironia/ telephia vlcera/ y
inszych nie wspomione: ale tylko ono wlepienie lisowate
go chłopa/ co Galen o nim/ przypominie/ czemu choc w
palec albo lada wmałe a nie szkodliwe miejsce a serca da-
lekie będzie/ zabije/ niewiasta/ co żółta choroba niemoz-
ze/ cum retentis menstruis/ aża dobre humory ma/ po-
wiadamci/ że iey humory albo krwie kes wtoczywszy/ zlebyś
tego wczestował. ale y samey/ iesli sye przypatrzyś/ sznie/
czernieie/ z oczu iey iako bazyliškowi iadowite chmury/ z
geby spach/ y snadź ze wszystkiego ciała smrodliwy iad
pływie. czemu/ zgromadziły sye/ skliły/ zatwardziły/ po-
tym wstęchły/ vgnily/ y ziadowicily humory/ tak/ że sye z
dobrych złe/ z onych co in mediocritate były/ in extrema
szkodliwie przewierzgnely. y o tych poczatku Galen mó-
wi: kiedy zbytek/ ociążalosc/ zyl zamulenie/ albo zinad do-
stany iad/ wciele sye zamnoży/ wygladać chorob ciężkich/
a do osadzenia trudnych potrzeba: y tenże sam temu sye
dziwuiac wlezuie v niewiastry suffocationem vteri, co też
nasze niewiastry zaduśeniem macice zowa/ kiedy niewiasta
omdlawośy/ vpadnie/ zapomni sye/ zeby zecnie/ zgoła v
marłey niż żywey podobniejsza sye stanie: czemu/ semine
nis et flatuum putrefactio to czyni/ która oto smrodem
swoym serce/ głowe/ y wszystko ciało tak zaraża/ że obumrzeć
sye zrazu zda. a tey materię iako wiele/ koby myslit

nawdziej

De tumor: p.m.

De Con: art:
C: 20.

lib: de semine.

nawdziej wiere bärzo mało: gdyż to iest acz excrementu/ ale
benignu/ coctionis tertie/ takich natura wiele zgromadzić
y nosić nie moze: ale póki sa dobre/ albo ie strawi/ albo viis
patefactis/ z lubością iakes wyrzuci/ a iako ciało wosytke
skodza: także ono de gramatico epileptico/ co mu od pal-
ca v nog wielkieg/ virus albo materia cadut czyniaca/ do
głowy sie niosła/ pewnie y palec niewielki/ y iadu mieć tyle
niemogł/ coby od nogi do głowy meaty/ potym same glo-
we a z nię z nowu piersi y wosytke ciało napelnit: leć
że kes mały/ wosytke katy ciała/ do tego zgotowanego
a zwłascza czesci przednieysie vbiezawośy/ przeto go ve-
nenum/ contagium/ virus/ albo po polsku iadem zowiem/
to iest/ istnoscia ona/ co nature psuie: bo iako wiemy/ że
natura nasza dobrze bedac pomiarkowana/ nie trzyma
sye ani żywi/ iedno rzeczami któreby zmoc/ strawić/ a so-
bie w posilek obrócić mogła: tak kiedy sye rzecz iaka po-
kaze/ któreby ona nie tylko strawić/ ale zgody iakiey z
nią dorydź nieumiała/ vstać/ a od nię iako sobie przeci-
wnęy vmorzona być musi: y przeto iadem albo zaraża-
naszy starzy zwali/ że nature zaraża/ y ziada. Alby tedy
phantasia moia dziwnieysza niż inszych sye niezdała/ vpro-
szę to sobie/ niech mi każdy daruie/ że mnię sye tych tru-
cizn niż każda ludzie boie/ nie onich nietrzymam/ y która
w nich vis occulta/ specifica/ a venenata nature/ non au-
tem rationi nota/ że niewiem/ zeznawam/ czekając aby
owi co ex professo o tym mówią/ y pisa/ znacznię co po-
wiedzieli: a nas Bożemi niewidami niebawiac/ powie-
ściami cudzemi na rzeczy nietrzymali: iadom albo truci-
znam nie occultas ale manifestas/ et primarę qualita-
tum eruperantes operationes nie odęymuiac: które (od-
pusć kro./ powtórze) że sye y w ciatach dobrych y zdro-
wych nawet w czlowieczych vlac moga/ ia twierdże/ Ga-
lena nie alleguiac/ który mówi/ że w żadney bestyey/ ani
rzeczy materię iadowitey nie maś/ acz każda putredo/

Q q iij

bo mó-

Aristote: 3. de
partib: anim.

De Epile:

6. de loc. aff.
li: de Epile.

bo mówi iest tak iadowita / iako padalcowé albo nie-
dzwiadkowe wstąpienie / iako ta co kaduk rodzi: a prosc/
dom teraz napięrowszy w Chryścijaństwie / Florentia y
inśe zacne kuty / aza go nie pełne: ba rzekłym / aza v tko-
rey matki co nie sama karmi / ale mamke wstereczna / nie
rzadna / a obiec ma / dziecię które przez niego wroście:
iednakże to iako z czasem wstawa / tak sye rozniśc / y stra-
wie za czasem może / kiedy qualitates natura zwoyciezy / a
iad / choć iad / benignitate calore naturi rospedzi / y zga-
si: ktorému iadowi / iesli sye rostrzewic da / wotpic kro-
może / że partes sinceritas trahet / a w nature sye iako w
pieni latorostka wrodziny przyypadki / zawždy gorze v-
czyni: y przypatruiem sye / z czlowieka zdrowego wspot-
dzone dziecię / ktorzy sye mówie z rodziców zdrowych / a
dobrimi / w dobrym kraju / po karmami wchowal / niech
roście z rozumem / naydzieś milych y wdziecznych humo-
rów / że do lat swych / (póki go złe chowanie / rospusta / al-
bo wiec dwó: niestazi) idac / anyotkowi barżiey niżli czło-
wieku podobny / a mówie to o płci obojey czlowieku /
tam nie tylko krosty / nie tylko potu / ani chorób sye co po-
kaze / ale ciało ono / snadź ku swey tak mitey krasie / wo-
nia. y dziwne sye Ficinus / czemu oczy albo wzrok tak o-
wych / wdzieczny / wesoły / y iakoby widomemi promiemi
mi do siebie ciągnący: a co / iesli sye para takich / lat /
complexiów / wrody / sobie równa trąsi: gotowe tam cza-
ry / czemu: z czemu tam krew y humory miarno cieple / nie
zaplugawione / stad oczy y inśe sensus / duchy wdzieczne
z siebie puszczają: y powiadał nam o Alexandrze y o in-
sych co ich ciała wóniały. Poyrzemże zaś na babe albo
niewiašte z obyczaiu gniewliwa / iako przemięzła / iako
pluie / káfle / tchnie / chrapie a mało nie każda na starość
zdychawiczala: czemu: z czemu humory sye poprowały / a
oplawy albo iey fluxi zwoyczayne iuz stągwoży / tak sye w
iad włożyły / że kto zna obcuie / albo melankolicznym / al-

bo barzo

bo barzo chorym / albo napotym nieplodnym sye stara:
takiey woczy poyrzec (iesli obyczaię tego niezastonia)
a kto nie rzecze aby nie wiedźma: a ono dobrze nie fry /
dobrze nie smola z oczu kápie: y przeto dziateczka mi-
nym (odpusc że to tu przywodze) zawždy tego bronily
madre matki / aby ich baby niepiastowały / y co niemata /
aby żadnym sposobem niecalowały: gdyż natura slaba /
y ciało młode / wnet iey tchnieniem zarażone albo zrazu
poblednie / albo womitować bedzie / albo iesli iad w pier-
ściach pluc dosięze / suchoty przedko przyniesie. dla Boga
niewiašta choć młoda / kiedy sye wrzeźniczy / iako wiele
rzeczy zaraży: zwierciadło tylko samo obaczmy / izby ie-
tali / omynal / polerował / nie mu niepomozie / a cóż ta staz-
ra / co sye iuz w nię t kłoki zawarty / a po wśytkim cie-
le rozply: mądre tedy matki / wnuczkom z babkami / choć
ie aż y bzydło pieścza / nigdy tak bliskiiego stładu mieć /
ani sypiac dopuszczac nie mają: gdyż im wnet babki /
krew o chłodzi / duchy zagaśa / serce / pluc / y wotrobe za-
rąza: a iako iad wnaśe ciała przedko wniśc może / niechceć
wspominac: psa / nad ktoriego czlowiek przyaciela wiet-
szego mieć nie może / ktorzy kiedy zdrow z panem myśli-
wym za iednego bywa / y nie tylko mu niewadzi / ale liżac
iesze co goi / gdyż ma ieyt po temu / y w sobie tempe-
ramentum nie gorze: a iako skoro sye wścieczce / aza iego
piany albo wstapienie nie wnet tak zaważdzi / iz y on pan
iego falec / albo sye w melankoliey wody boiac / vmrzec
musi: wstazaly to nam na Slasku / y na Kurlandach nieda-
wnych czasow przyklady / że meżowie tak posalawsy / a
żony swe wnoey zaiadwosy / pod tożem iako psi szczekali .
stad to: iad sye z wielkiey kolery a przypalenia humorów
gwaltownego / w sercu y w ciecie ich zalagl. Pisa owo o
Zrobu Aracanie stuczke (iz mu sye zmidzie) prawie pie-
tka / kiedy mu żony potrzeba / panienek dwanaście y w
tychże też leciech / co cudnieyszych obierac rofkaze / y po

Lizni w

In li: de Sym.

Alb: in mira.

In de sim: m: f.

Scal: 189. 2.

li: de Semine.

Scal: 175.

Orosius li: 3.
Plinius li: 2 5.
Suetonius.

łazni w cienkich giesłkach / na słoncu pód południem / na
sale iedne goraca wywiódwisy / po ich zapoceniu giesł
z nich zebrałwisy które nacudnię wónia doglada / y też tē
tu swęy potrzebie wybiera / a drugie swoim podley odda
wa. Tam tē pánienki czemu wóniać powinny : zostawie
to ięscze w deliberacyę ięśli powinny : ale oto ich ra
zem bierze dwanasćie / y między nimi szuka lepszego tem
peramentum / a oto maia sye nálesć : które ięśli niewo
niac / tedy wżdy śmierdzić niepowinny : gdyż tempera
tura człowięcza między wsystkiemi rzeczami tak na zie
mi iako na inszych żywiołach żywiciemi / ięst miar nie po
stánowiąc / iż natury lepszey ciála z żywioł złozonego / y
doskonalszey mienaydziemy : z tadże y duchy subtelne / bār
zięy niżli inszych zwierząt / y skóra / y temperamentum cu
diuęsę być maia / a peronie beda / ięśli natury tak pie
knie od Boga pomiarkowaney / a tu onęy niebieskiey nie
śmiertelności stworzonę / złe życie / obżarstwo / nierząd /
y insę rozpusty nieśpásłudza. piše owo Awicenna o pa
nience iedney / co ię nápelko / rzeczą dosć iadowitą wy
chowano / że tego iedno całowala / zarazem zdechnała :
piše o iednym królewicu co go w truciźne za młodu tak
włarmiono / iż y muchy / byle na skórę iego wpadły opuo
chnawisy / wnet zdechnać musiały : czemuż czemu iad sye
w ciełe iego rozgosił / a krewo wsystkē opánowawisy / iad
dowita uczynił / że y przez poros / po skórę iadu wśedy
pełno : niechce tu wspominać owych Florentekich / albo
Rzymstkich subtelnych truciźn / co iemi tenia hantaby / al
bo rekoiesci v dziwi / wódze v łoni / strzemioná v siodlá /
syby v okien / które słonecznemi promieniami śnadź za
bijáta. tych niewiódów pełno v inszych : ia wmoięy wiarze
nie serum / ale liber arbitrium mam / a temi rzeczami
za ciárlętany rzuciłwisy / przypominie owe co Caligula w
swoięy strzynie nosił : co tedy ia w morze na głab záta
chawisy wpuśczone / tak ie zárazita / że co iedno w nim

ryb dá

ryb daleko bārzo w okrag było / wsystki pozdychaly : gdyż
to tak gwałt wielki twierdza być tych truciźn / że wsystki
rzeczy przedt zabija. a occultaż to facultas : nie / mam
festa : bo w morzu / y interposito medio. tedy albo per
inspirationem / iako powietrze : nie : bo tēś duchy kiedy
na woźie albo na łoni strzynka była / aeren ambientem
zárazáć były miały : sed in actum non erat euocata : a
woda iako euocant ięscze słona : czemu nie obtudit et
suffocavit : tedy per contactum / iako morsus canis ra
bidi / albo venenatorum : nie : bo wstrzync / bo wglebi /
bo były circumfluitantes pisces. tedy per ingestionem :
tego bym rádecęy pozwoił / y to tylko przeto / że ad qua
litates manifestas to przysć musi / że suśa / palá / albo zie
bia názyt / a tym naturze którey / temperature odęmu
ię. Do rzeczy tedy náśey mówiac / zeznam ná sye / że tego
paradorum z siebie wykurzyć niemoge / abym alijs qua
litatibus to przypisać miał : a iżby y w naturze ludzkiey
vlac sye to nie miało / co iadem y przyczyna ię samęy stra
wienia názwáć dobrze mozem : ięśli temu iadowi / rzecz
zárazliwa / nierząd potym / także y zbytki vplota gniazdo
iako oto ná oczy widzim / Jęgoińsć co sye pięknie vro
dził / y dobrze w różnych kráich (beda domu zacnego)
wychował / wieł swóy daley niż do lat męstich / zdrowo y
mile strawił / oto za zła przygoda / iako ięst iadu nápel
nion : bo acz choroby tēy która widzim / iadembyśmy nie
chcieli názwáć / mówiac że tylko ięst intemperies calida
et sicca / hepati primum / post vero reliquis partibus vim
inferens : ale która intemperies przez sie tyle zmoże / a
by tak wiele przypadków za nie powléc sye mogło / gdyż
oto záraz członki rodzeniu służac / sprośn / przykra / a
śmierdliwa wilgotnością / duchy w arteryach / ktemu / a
pięrowey serce / venam cauiam / a przed tym wotrobe / ner
uosas partes / y z nimi głowe zárazá : wiec to in esse iá
to owi subtelnięy mówiá : ba skoro iedno co tego iadu

R r

pokaze

an Analit.

Scal. 175.

an luc Gal.

połaje/ iuz wygladay y drugiego/ będzie y in fieri/ albo in via/ będzie/ ale ze zlem natury tego. bo iesli ktorey generaticy/ tey to daymy/ ze bywa in momento/ iz nie owa apprehensio/ co a posteriori ad prius/ albo a nociori ad minus notum idzie/ to sama osadzić może: ale sensus sam me/ co/non formas aut essentiam / ale wierzech / a ktore rzeczy widza / tego sye tu domaćcia/ ze za dostaniem wnet oto rąki/ wnet ropy/ wnet dymiona/ wnet swierzby/ wnet testliwa y snadź dożywoćna nedza: ktora w ciato sye werwawszy/ wszytko/ wszytko/ zepsowala/ a tak iadowitym uczynila / tak albo barziety niż Auicennowa dzierwka/ albo Cambaiski Królewic. y zda mi sye ze Geriel/ iako w inszych rzeczach zawždy mądry / tak w tych barzo iest bezpiecny/ kiedy powiada / tym iadem sye nie zarazic inszym sposobem/ tylko nierządne obcowaniem: parcat nobis si vult: każda putredo per contactu/ ad actū euocari/ et comunicari potest: ciatam mówie/ wktórych calor natiuus poros otwiera/ y expirationem inpirationemque / pobudza. A iesli pomacamy ciata tego/ albo takiego każdego/ na dalszych w prawdziu miejscach od serca/ chłodniejszy czasem/ ale przy watrobie/ przy pancerzach/ y indziety gdzie choroba/ gorace y przykrém cieplem naydziem. Cóż kiedy guz/ wżód/ swierzby/ ropa: perwone podle teg polozymy ono co go do sypiania nie złecamy paniety babce dziecię/ rychley sie niż podle babki do konczy: gdyż takiego nietylo ciato/ ciepto/ excrementa/ abo duchy/ para/ ale posciel/ ślata/ siodło/ stolec/ nawet sklenica/ od zdrowego daleko być ma: rzeklbym/ ze y mówienie z takim zdalczaby bywać miało: gdyż ich tchnienie mało nie iako psia wściekłego piány/ zdrowego ożiona: a virus to non occulta/ sed euidenti causa/ spólne z nim uczynia: nie mniety niż y tředowatych/ ktorych cancer vniuersalis/ wszytko ciato zarazil/ duchy zesmirodzil/ ze y zdal lecza snadź trup cudniety pachnie. Tłaz oto iegom. bywał

ci też

ci też przedtym nie taki/ teraz zmelancoliczaly/ żadnego łacika niema / gdzieby fluxów nie pelen: y być mu przynas wstyd dopuscil/ a z nami mu takiego bezpieczeństwa pozwolil / wktazaloby sye tam czegos dobrze wiecety niż mówim. co my iednak w opiek swoby wpisawszy/ skuteczniety o tych rzeczach z soba sye in particulari namowim. Teraz o tych fluxach / na ktore sye skarzy/ y co go barziety dolegacia mówiac / a staraiac sye iakoby mu bólów vlzye/ iesli z gruntu iad ten z ciatem spospolitwany/ wypedzie sie nieda: ktore to bole tak wypedzie y vmorzyc trzeba/ iako głównego nieprzyziaciela: gdy z tym tylko sye poiednac/ co będzie za korzyść: iesli wasi wielka maitac/ wpatrzawszy pogode/ znouu ia rozjarzy/ a do zaszkodzenia obróci: y czynia wiec owo naszy towarzyse / na tych miejscach / ktore bolu/ foment/ sadza cucurbiti / albo proste banki/ przez renulsia też odwrócić chcac/ y powiadaiac/ kiedy boli tam fomes maly/ albo źródło / dobrze/ dobrze / trzeba przylozyc / y poiednac miejsca: ale cóż: iesli glebiety w to nie poyrze/ a przyczyny oney złe podawaiacety nie wyrze/ próżna to praca. Discrasia tedy albo intemperiem temperaturze odiać/ a calorem innatu/ albo humidum radicale / ktoremu sye gwałt dzieie ratowac: gdyż to iest iako wktaganu olej miarno goraiacy/ ktory to iesli sye zadusi/ złe/ iesli też barziety niż trzeba rospali/ niedobrze: bo plomieniem y dymem zbytciem fluxy porufty/ a nie iedne tylko / ale snadź wszytkich co ich w cieie być może: gdyż humory wzwarzywszy per corpus porosum et patens / wsedy rostopi: bo iako Galen mówi / iedna ktora intemperies / trudno sye nallesc ma / ale iedna z druga / y choc predominans pali / albo sufity / przykładaiac sye y drugie do tego. y przeto ex illa contrarietate bole takie/ y ich nie malé różności/ nazywa ie fixum mordacem/ lancinantem/ pulsantem/ ulcerosum/ puncturum/ turgidum/ profundum / tractorium/ grauem/

R r ij

laceran-

De cura lap.

De cucur. Sca.
Cº 4. apº 3.

2. de sym. cau.

2. de loc. aff.

lacerantem/magnum/tensium/complicatum: a wszyt
 ki te kto sye przypatrzy/ zdadza sye zgoracę przyczyny.
 ale/ aza suchosc albo zimno ktorzego z tych nie czyni:
 gdy zwilgotnosci ledwie/laxus/stupidus/albo obtusus/
 moglby sye przysadzie. ale y te y kazde/ mediante calore/
 a ten in consortio humoru / a te stimulantibus spiritibus/
 a te ex facultatibus / a te ex partibus / a tak tota
 in toto et in qualibet parte/ iako dawno. Mowmyz my
 tedy sprosta/ ze tym fluxom / iakale bedzie intemperies /
 co bole czyni / zrodla pomacac trzeba / circa viscera / y
 partes principes/ iako sa mozg/ serce/ pluca/ watroba/
 slodzona: a infie czesci nie: o coe nie: ciato wszytko y
 tego kazda stuzka/ podlegla y sama kosc/ y w niej spik/
 iz y ten sye rospuscic y ciec musi/ kiedy goraco a ostre de-
 scensy sye do niego rzuca: iedno ze to tam sa czesci od
 ktorych iako od zrodla fluxu ida. y przeto o fluxach mo-
 wiec/ zawzdy patrzamy/ skad sye puszczaia / ktoredy sye
 prowadzi/ a gdzie kres do ktorogo sye ciagna: co trud-
 no sye w wielkich fluxach wtacic moze: gdyz za nimi za-
 wzdy goraco/ y bol / a czasem zrodlo / continenti causa
 suppeditante / kiedy cieplo wzburzy / a tak w goracey /
 iako y w zimney temperaturze / intemperiem insignem /
 a za tym matercy zgromadzenie czyni. a mowie in-
 temperiem insignem: bo iesli bedzie srednia albo niezna-
 czna / fluxy nie pobudzi/ ani bolu zadnego: gdyz bol/ ex
 extremis alterantium przychadza/ a z fluxami tak ko-
 letem sye mnozy/ iako woda co sye na wpuśc wraca. bo rospali
 sye glowa/ za goracem ciagnie z dolu do siebie: a gdy sye
 juz napelni y otrzymac nie moze / nadol do czesci ktoré
 fluxom sa podlegle spuszcza: one ze boleia y prze bol ich
 wiecéy ciagna/ glowy naratunek wolaja: y testy dymy/
 tenze smrod/ tenze ogien / zas z glowa spolny miazac/ ia-
 koby na iey wpuśc / z nowu wzgore podawaja. Za tak o-
 wemi tedy fluxami/ wmiysca/ ktoré gwałtem zgroma-

3. de co: m: s: l.

De cur: raõe
p: S. M.7. de dec: in ar
te Me.

12. Met: Med.

dzonemi/

dzonemi/ oto sye bol rodzi: do ktorogo iesli przystapi du-
 ga przyczyna / continui solutio / iako zgromadniesz to
 bol bedzie: gdyz kiedy sama intemperies / nie takby po-
 dobno barzo: ale kiedy sye fibre/membrany/ skora/ y par-
 tes neruose przegryza/ a rozewa/ to cala consideratia:
 gdyz rzadko bol mialby byc/ iedno in partibus neruosis:
 mowie rzadko/ bo per consensum/ y indzie bywa: iednak-
 ze in neruosis iest mu bywac wlasnosc iego. A aby byl kto
 ry bol smaczny/ nie tylko ia / ale Galen go nie widzial:
 chyba on co przy Socratesowych okowach sye byl wta-
 zal. przeto y tu bym barzo rad widzial / aby Jegomosc
 tak wielkimi fluxami wtrapiiony ozwal sye/ a powiedzial
 nam / ze ie przez bolow miowa / mniemy nam zamiekkal
 de Topicis/ gdzie mu co przylozyc myslac / bo tylkoby-
 smy generalem curam przed sie wziawszy / coniunctam
 co sye wlozeniwosy wzgore ich pobudza/ wyrzucac z nie-
 go myslili. ale nie da podobno y na Platona nie: gdyz
 przymiotem zarazony/ musi przy takowych przypadkach
 barzo boleć: gdyz to zawzdy bol najwietzy mowi Ga-
 len/ ktorzy pochodzi z iadowitey przyczyny. A przymiot/
 iesli iest iadowity: Dla Boga/ iuz to niechay in confes-
 so bedzie / ze niemasz zadney natury takowey/ coby iey
 barzo strawic/ a zmorzyc niemial. quibus qualitatibus:
 bierz iako chces/ ale na oko widzis ze manifestis: bo zje-
 wierci/ a natura swa ludzka nature gubi. A ta mu skad:
 skad piolynowi gorzkosc. tedy to occulta: przemierzlys:
 bedzies iey tak podchwili szukal y w chlebie. contagium
 to/ albo iad mowie/ w plugawa/ a do tego zgotowana na-
 ture wpadly/ skodzi ciatu zepsowaniem krwi. potym:
 pessima nutritione/ ze ciato sye chowac dobrze nie moze/
 krasa/ sile/ y spraw swych wcale zatrzymac. Potym: me-
 lankolia/ ze sibi male conscius/ a wiedzac te przywarc do
 siebie zawzdy testnoscia. potym: labefactione facul-
 tatum/ ze ani vitalis/ ani naturalis/ a co grunt iest ani a-

12. Methodi.

1. de Elēt.

2. de loc: aff.
In phedone.In 6. de M: mul
ca: 6.

R r iij

nimalis

Mores t'pāt
Sequi.

In 9. dic: raões
in M: 4. c. 2.

mimalis duchów onych subtelnych wezynie y mieć mu nieś
dopuszczą: które/ niechay kto chce insze mówi/ tempera-
mentum corporis sequuntur: potym: diminutas actio-
nes/á krótko mówiąc/nedzny żywot. potym: o nie pyta-
daley/dolor et labor/co nie tylko Galenowi o fluxach mó-
wiacemu / ale y Dawidowi mądremu Królowi było ię-
dno: potym: iuż daley nie mówim/bo ultimum gradum
in exuperabilis mali vktázat nikomu nie trzeba: gdyż to
samo przyydzie: iedno to tu mówiem / że tak simularium/
iako y organicare partium corruptela. Do czego/aby co-
nanierychley Jegomości przyšlo / bólów mu tych na ten
czas z pilnością wiać/á wnet mu zdrowie ex essentia mor-
bi et causis opatrzyc trzeba: ktorému to / ieslibysmy sye
nie dobrze przypatrzeli/y iako go leczyc? Przeto wiec sye
tu nie rozwodząc/żesmy iuż tego dosięgli/ że przymiotem
choruie/á przymiot choć ma wiele particularia / iest cho-
roba wszytkiego ciała/ przyrzutna/iadowita/skryta/z nie-
rządne go obcowania dostana: á ciało y nature iego bó-
lami y ranieniem trapiaca/ y totius substantie deperditio-
nem z soba niosaca: ktorę co za rade damy: damy: gdy
żesmy wedle professey naszey nikogo przez niey nigdy nie
puscili / owsem takich y wiekszych bólów takiesmy dosyc
polęczyli/iż iest ich niemato/ ktorzy Boga chwalać/ nam
to przyznawaja. iednoż iż oto te particularia/ktoręmi sye
trapi/ musza nam czasu wziac sila: o każdym z osobna/
musim to co trzeba mówic / y żadnego niemiąć / ktorę-
mubysmy dosyc ile nam przystoi wezynie niemieli / ponie-
waż tē choroby iest to iako owoc. Na ten czas iesmy do-
śli być contagium/et cause latentis virus/lekarstwa ta-
kiego mu vzyczym/ ktorę uniwersalem et communem mor-
bum/uniuersaliter leczyc bedzie/ facultatibus vim morbi
expugnantib: cieplem miernym ciało posilac / y duchy
zamiłkłe/á wstęchłe/vijs obstructis reclusis/wyrzucac/
á odwilżac: á to preparato corpore / iako drogą y oby-

czay nasz

czay nasz dawno / ćwiczeniem y doświadczeniem wmo-
cniomy/ humorów w nim z przodku nie turbuic/ owsem y
Boga y samych siebie prosiac/ aby turbit/ aby antimoni-
um/ná wet y vehementer purgatia/ ná stronie były: gdyż
w takich fluxach wielkich/ radzemy posilanie/ á wmoenie-
nie ciała / niż purgowanie zawždy czynic wszyscy radzili.
nie damy mu tedy digmaton Galeni z opyria/ ani inszych
anthidotos:ale damy mu owe benigna/á iutro dali bog/
gdyż czas nienagorszy / niechay weźmie manne calabrine
electissimę vncias duas / roztwozyszy ia polówka ka-
plonia / przydac iey rhabarb: optimi scrupulos duos: es-
lect: de psilio diagmam vnam m. nazajutrz dali bog/po-
tym zfedisy sye / iesli sye tak zdać nam bedzie / krwie mu
tes wpuscim z reki prawey/ z żyły watrobnę/co ia medi-
ana zowiem/ z ktorę obaczyszy excrementore indicati-
onem o syropkach lektych mówic bedziem: prosiac Jego-
mności przytym/ aby iaka my pilność chcemy/ o iego zdro-
wiu wezynie/samby sye też do tego swym wczasem y wszyt-
kimi affectiami przyložyl: aby co nadalę frásunku / złey
mysli / y złey diety byl: ale Bogu sye iako dawcy da-
ków wśelakich polecaciac / á od niego ratunku
y miłosierdzia prosiac/ nam niechay vsa:
á to co mu radzić lepszego bedziem/
y nas y siebie nie oszukiwa-
iac/z pilnością y zche-
cia wśelaka
czyni.

2. de antid.
De cur: raões
per S: M.

14. Methodi.

Głowy

Głowy bolenie.

De usu p. 12.
3. loc. aff.
De virt. nr. c.

Głowa / iako iest część ciała między przednieyszymi piérwosia / y na wyszym miejscu nad inśe od Boga posądzona / w której iż rozum y żywota początek / iako Król albo hetman na zamku miasta / tak każdy nierząd y zbytek o nie sye narychleý niż o która inśa opierać zwykł. y przetoż podległa iest / y w sobie wyszła / y w każdej części / z których ia złożona widziem / niemały cierpieć ból : kiedy albo solutionem continui / albo intemperies sye w niej potaje. Solutionem continui : rane / stuczenie / albo wrzód iaki / albo co iedno ciało otworzy / zowiemy. Intemperiem / każdy humorów kolerycznych / phlegmistych / albo melancholicznych / nad przyrodzone postanowienie / suszacy / palacy / albo oziebiający zbytek. a iako te rzeczy ból wiec czynić vmietą / w piérwosy przemowie dopiéruczkosmy wsieczynali : teraz o tym / iako głowie ból wleczyc : której ból każdy / bądź z obrażenia zwierzchoroného / bądź z wnetrznego : wważenia pilného potrzebuie. Bo albo sye stóra tylko obrazi / albo muscuł perycrany / co głowie z zwierzchu przyodział / albo kość / albo siwy a spuszczenie iey (suturas albo commissuras zowiem) albo błony co mózg we wnatrz okrywają / a w niektórych sye wosle w te commissuri nadyduia / niebezpieczeństwa sa pełne. gdy inflammacja albo zapalenie / kości spadanie / cariem albo przegnicie / wnet wiec mierwają : a z tym to czynia / iż mózg duchy / y zmysły w głowie będąc / niewola cierpieć musi. Albo bywa zewnetrzny / gdy intemperies ta albo nierząd / tak sam przez sye / iako y z przymnożeniem humo-

rów / sub-

De vic. raone
1. de arte c. ad
Glu.
Com. 6. aph. 10

rów / subtelne w głowie maclochy / nervos / y inśe żyły / sobie wrodzonym a przyrodzeniu przeciwnym niewczasem trapi. Bo iako głowa ma w sobie mózg / na trzy kary. na dwa nad twarz / a na trzeci nad syia rozdzielony : tak wysztek iest we dwie blonie / duram zwierzchnia / miasia / a piam / cienka bärzo błona odziany : z taka natury opaczności / iż iako bydle żadne / wedle swęy proporciey / mózgu y głowy wiekszy nad człowieka niema. nad to duchów / czucia / y zmysłów per nervos pochodzących / z warcia w głowie / gdzie sedem anime z niemała ostrożnością zasadzić chciała : tak to ku wważaniu wielkiemu / Philozophom y poetom zostac musiało / że przez fabuly okazywali minerwe Jowisowi z głowy wyniknac : gdyż tam zmysłów / tam rozumu / tam spraw wszystkich fundament y początek : z którego co sye iedno w ciełe znaczego dżiało / iako ze źródła wylewać sye musi. Lec że taż natura człowieka skązistym / a chorobam podległym mieć chciała : ieszcze przy poczeniu a rodzeniu sye piérwosym / głowe plugastw a zbytków wszystkich pełniesz / niż inśy kat który / uczyniła. A choć wotrobie kolere albo żółć / stodzone melankolia / bärzięý niżli inśym częściami do mieszkania własna data : phlegma głowe / a zbytnia wilgotnością zatrudniła : przez której od początku mówie wrodzenia / aż do zesięcia z światą / człowiek być nie może. y przetoż / kto z młodu widział przez strupów dżięcie : kto przez tego aby z nosa / z wst / z wst / z oczu / y indzie wszedzie cieć niemiął / człowieka : przeco iż co sye w ciełe rodzić / albo tego samego potym / iako w garncu warzy / co iedno albo iedzac / albo chodzac / albo leżac / we wszystkich na dole częściami wzruszy / głowa iako przytłoczona albo pokrywka kości przykryta / otrzymawa : y kiedy ciepło przyrodzone mocne / a materya do tego snadna wwarzy / z destylluie / y wtni / to na dół spuszczać / albo z bólem w sobie trzymać musi. a iż wszystkie humory w ciełe wzruszo-

S s

né / w

lib. de semine.

De vir. nr. cor.
dis.lib. de semine.
8. de usu part.
3. de decr. Hip

De re. pur. fac

In 6. de m. vul
ca. 3.

ne/ w głowę iako w cel bija/ y tam sye przy każdzey cho:ro:bie snadź zostawaia : tedy nie tylko same phlegma/ y in: sęmi plugasęwoy scerem/ albo do niey przysadzonemi za: razię. Boleie tedy albo sama z siebie per essentiam/ al: bo zeronatrz / od inszych części zbytkami obrażona per consensum : albo kiedy po wierzchu niewczās iaki ból iey czynię zwykt : iako wraź / wiatr / zimno / wpalenie / smród / wżenia gorąca / głód / dym / łażnia / gróm / ożryt / pijan:stwo / albo iesli przez sye / prze zgęstnienie nozdża sye za: mula / w głowie zostana. takze iesli parch / krosty / albo fluxy / przedk / zawarte / albo rzeczami szkodliwymi lezone: / acz Galen zeznawa / że to rzecz trudna / mieysce albo przy: czynie własnę w głowie bólu poznać / a co mysl zla / zbytk: nia / albo niesmaczna: perwne nie palcom ani kolanom / ale głowie napierwey ból przyniesie : bo ia rozpali / y tym o: gniem wszytkiego zbytku iey przyciągnawszy / a przymno: żywszy / rozedmie / napelni / y catarrhom / albo fluxom: podlegla uczyni. Które to fluxy gdy sye wkorzenia / iaz: to sye same z siebie rodzić umieia / tak inśe części w róz: obróca / że iako w młynie zawždy głowę zatrudnioną w: czynia. Pochodzi tedy ból głowie z tych rzeczy zwierz: chownych : y nie bärzo z latwim rozsądkiem : iednakze żaden tak sprośny nie iest / byle sye czuł / aby wždy to co go dolega wymówić nieumiał / a niemiał na własnę przyczynę złożyć. Która to odiawşy / iesli sye da odiać / y ból wstąć musi / byle ciatu dieta / a wyposkoienie przystąpiło. Lec te co zeronatrz pochodza bywaia trudniejszy / mając mine: re / albo źrzdło / które humorów y dimów zawždy dodaw: waia : y iesli uczynia céphaleam ból zastarzały / ouum Arabowie zowia / céphalalgiam ból świeższy / hermetra: niam ból pulgłowny : wszytki z tychże przyczyn / kiedy sye we wnetrzu co wzburzy / osłabiaiać im daley tym bär: żięy / a zbytkami głowę napelniaiać. Rozeznawamy tedy to / iesli sama głowa w sobie te wađe ma / albo iesli

która

która część z inszych tego iey dodawa : a nie bärzo tru: dno : bo iesli wnetrze zdrowo / czemu na nie składać / aby głowie ból czynito : gdyż słaba głowa z wrodzenia / mys: słami albo przygodami powatłona / z siebie boleiać na: dugie nie złoży : a ową w człowieka obżartęgo / ktorému wżoledku z opilstwa sprośnego drożdże zawždy kisaia / ktorému płuća od phlegmy zbytniey inż iakoby zgnily / ktorému sye watroba piecze / a krew w niey zgorzała / ktor: rému słodzona sye zátka / odmie / a melantolia nabiała / zawždy przymnażiaiać złęgo / boleć musi. A przetoż Au: cenna kazał te części opatrować : a że czoło boli dla zo: ładka / że lewy róg dla słodzoney / że prawy dla watrobey / że tyl dla grzbietu / y pacierz rozumieć. y iako sye w zo: ładku nawiecey phlegmy rodzi w watrobie krowie / a przy: niey kolery / w słodzone melantolii : tak ból onę stro: nie / z tego przysadza. nie zęby żoladek y humorów inszych niemiał : bo womit to sam pokazać nam może / kiedy sye wyrzuciać prawie wszytki z niego : lec phlegmy przedsie: tam nawiecey. y iesli inszych bywa nazbyt / tedy przeto / że ie dugie części messaraicas do tego pierwey sposobu wszy: przez swę meaty z głową spiknienie iakiele mając / tam odsyłaia : albo że potrawy takie / tam ich nad obyczay przyczynily. a to wszytko bija na głowę / albo we wnetrz / albo po wierzchu : y iesli w iedne strone / hemieraniam : iesli w kat głowy ktorzy / clauum : iesli w cała głowę / o: uum / sodam / albo céphaleam czyniać. co latwie roze: znać / gdy która drzewicie / siepa / targa / a po wierzchu sye tężnac nieda : ba gdy sumna / ciężka / boląca : tym bólem: co y czoło / y stroni / y wşy / y oczy wgląd ad radices iako oni mówia boleia / wnetrzny powiemy. Do tego w tym sye bólu stron tych przypatruia / ktoręgo sye czasu ból po: budza : wiedzac / że melantolia dnia czwartęgo / kolera: przecedni / a phlegma co sye dzień wturşa. y bywać to często / że ból głowy kiedy gorący / za soba y serce y wşy:

S s ij

tko ciata

lib. 3. t. 1. c. 7.

De usu pt. 12.

2. de cu. m. s. l.
2. de drüs feb.

In Rasem.

tko ciało czasem ciągnie / iż głowie gwoźli wszystko inſe
chorzecz zwykło / za thym też y gorączka ſye wzbudza /
która z łep parafismów / iako też y ten cho ból ſadziem /
winnieſſiaac materię y ktorę bywa : a ieſli ktorę ból
cieżſzy głowie / tedy z gorączka : gdyż ſiad ſye gorączka
wſpieraſſy / toż zaś czynić muſi. y widywamy tak te bole
z gorączka ſrogie / że do roſpáczy częſto przywodza. Ja-
chinus widział młodego bika / co ból głowy co dzień
przed obiadem cierpiac wzeſzczal / a ſalonemu ſye podda-
bnym być zdał. inſy doſyć ich widali. ale nie daleko / aza
y nas takich mało co y przez gorączki bázno. ná głowe
ſtyſkuia : aza dſiawczat mało co prze robaki w żołądku /
tamże ból y w głowie / aż do omdlewania cierpia : aza
ſtarcie prze zawſciagnienie plugaſtro przyrodzonych / do
ſalenſtwa aż / nieprzychoſza : zwaſzczá ieſli myſl iaka
nie zahamowana przyſtapi. opili / proſe aza názáwtrz
nie czyſciec dobrowolny cierpia : tak / że ich wiele gorącz-
ka / niemało pleura / doſyć y apoplexia pożyra : a to iedno
prze iednę ktoręyle częſci pełnoſć : a co ieſli ſye za cza-
sem wſytko ciało ſzkodliwie nápełni : y choć przez gorącz-
ki / ból głowie niemały uczyni / zwaſzczá gdy ſye to cza-
sem niemałym roſtrzewi : bo albo pámieci wtrácenie / albo
bo głowy zawracanie / albo powietrza ruſzenie / albo me-
lankolia / albo ktorý do wſu / do oczu / do noſa / do pierſi /
albo w paćierze ſzkodliwy flux / albo za czasem ſmierci
nagła uczyni. Także

Ból za ktorým nieſpánie / digeſtia albo tuczenie ciała
złé przychoſzi / ſzkodliwy.

Inſe bole kiedy ſye wſtechna / a weſpraia humory / a
putredinem uczynia / ſzkodliwe.

Ból w ktorým ciągnienie ciała / ſtroni bicia / przedk-
bolacé / y przez znacznę przyczynę / przypadáiacé ſkodzi-
wy : zwaſzczá ieſli ſye nie gorączka konczy.

Ból co ktorýle kát głowy iako gwoździ wbił / trapi báz-
zo / ſzkodliwy.

Ból

Ból z zápaleniem błón w głowie / ſalenſtwo przynoſi.
Ból ktorého dieta ani lekarſtwa zmnieyſzyć nie mogá /
bázno ſzkodliwy : gdyż taki przychoſzi / z iakię przyczy-
ny ſtrytę / a do wiadomoſci nielatwiey / z która iako po-
ſtapić : bo zypicia przyydzie ból komu / kázac mu ſye prze-
ſpac : z żołądka nieſtrawnego ſiepa co w głowie / kázac
mu womit mieć / albo lada pillule de hiera wziac : wgoré
tko ná ſtoncu / kázac mu ſye przedłodzić albo w wannie
wolney ſlazu / wierzby / ſalaty / mléczu / liſta winnego / o-
górkowego / baniowego / zé. wwarzyſſy / poſiedziaſſy
przeſpac a wyſpołoić. awa ze znacznę przyczynę ſámo
odiecie / odymie y ból : a wſytkim ktoré z pełnoſci byle
ſye humor wybaczył / zmnieyſzyć go / wnet ſye ból wſtró-
mi. w czym náſ Jęgonioſć nam pracę niemało záda /
ktorę przymiotem ſtrapiony / ból ten cierpiwa : a ani
trwa / ani bankami / ani purgátiami go wypędzić moze
iż przyczyna ma wnetrzna / iadowita / ſtryta / a nie tylko
głowe / ale y inſe częſci / od wtroby poczaſſy trapi-
ca. y iakię mu prognosticon damy / ktoré aby náſ nie
przyſto obmyſliwáchy miał : nie trzeba wiecéy / iedno to
co czuie / iż każdy ból latwiey wſtrómić / niżli ten : gdyż
cauſa latens / tego mało nie ſzkodliwoſa niż inſe : y toż
moze przynieſć / co każda z owych wyſſey mianowanych :
y doſyć to teraz / że nie ſpi / że ieſli záſnie / ſen miéwa prze-
wany / melankoliczny / wiziy rádczý niżli ſnów ſtráſli-
wych pełny : iż myſli dobrej ani ſtátecznéj przed ſie nie
bierze : iż gorączka iako ſtry w zágięw w ciało y w humor
ry ſwé zápuſzcza : iż te inſe przypadki w przemowie pier-
wſzey wyliczone / do wleczenia niż inſy trudneyſſe być ba-
czy. niechayże tedy diety dobrej pilnuiać / nie inſego nie
i / iedno roſolowe a pieczyſte przez przypraw rzeczy : kto-
ré to niechay takie beda / coby ie latwie ſtrawić mogł.
pomniac ná to / że żołądek iego bázno zły / wnet ſye obrazi /
nápełni humorów plugawych przymnoży / y témizto gło-

S s iij

we obe

we obesle : z która y dla mieysca dólnego/ y dla tego/ że
ex sexta coniugatione neruore z nie spółek ma/ często ie-
dność cierpi. a nie tylko żołądek/ ale y wątroba/ taka
kreu wazaca/ iaki żołądek fundament zacie. a tcy
nie tylko nie poprawi zła wątroba/ ale ieszcze barzięy
pogorszy : gdyż tam to virus/ a iad on prze ktory sye pali/
wstawicznie siedzi. a co rzeczem/ aby miał insze częsci/
coby sye do tegoż nieprzykładali : o tym na swym mieys-
scu. tu mówim/ Jegoni. aby mało iadł/ a rzeczy co nale-
pszych/ zwłasczą teraz kiedy ból cieżki cierpi/ a lekarstwa
mi go wypędzić chce : potym dąli Bóg poprawić tego
będzie mógł/ nature ratowawszy/ a chorobe iako nieprzy-
iaciela od nię odpedzwszy. y to/ aby mu y w ten czas/
tym grzeszyć/ a obzarstwem sye bawić godziło : wie-
nie. zawždy zawždy temu zdrowiu szanowania/ a diety
dobrej trzeba : tak iżby sye nalepię ratował/ ani czyni
insym na chorobe nie robił : zły ch rzeczy iedzeniem a nie
miara wżyciu/ zaś wrócić chorobe może. Czemu : po-
wątłonemu łatwie o recidive. A ktoreby rzeczy mu by-
ły najlepšie/ y sam y snadź każdy naprostszy to wie : dozna-
wając/ że mięsa grube/ ryby ktoreż kolwiek/ rosytko z in-
chami przyprawnemi/ rosytki rzeczy wedzone/ solone/
nie są mu zdrowe : nie są ani owoce/ ani iarzyny/ ani mle-
czno/ ani żadne te rzeczy/ coby kreu zła czynić/ y nie ry-
chło sye trawiać żołądek obciążać/ albo wiatrami zatru-
dnić/ a głowie potym ból czynić miały : Europatwa/ pta-
ski/ kuczeta/ kaptón/ cielecina/ iarzybek/ są mu dobre :
warzone iedzac na obiedzie/ a pieczyste na wieczery. nie
możeli przez przysinału/ sapor iaki z pomorancze/ z limo-
nu/ z oliwek/ z trocha gorczyce/ z trocha forzenia/ y cu-
tru y octu/ coby nie ostrzy/ a nie barzo mocny uczyniwszy.
a iayca swięże/ albo z kámiennę wody rybki : experiens
ciac powie. Pic by wme/ nie dąlbym nie inszego iedno pi-
wo : ktore kiedy ie z dobrej psenice/ z dobrej wody/ gęsto

a miarno

2. de C. M. S. L.

a miarno ochmielone uczyni/ posilić/ wtuczyć/ y zdrowie
dobrze zatrzymać może : do czego co po dowodach inszych
experientia opuściwszy : gdy ta sama rzeczy do używa-
nia podawa/ y regulam wszytkim lekarstwu tak holdo-
wać kaze/ iż iey gwoli wszytki disputacie pasć/ y stanac
musz. zagrzeie to żołądek/ posili to głowe/ napelni to
żyty/ popędzi vrany/ potu/ y grubszych plugastw/ iesli be-
dzie dobre : a co wielka/ dobre tak w dobrym zdrowiu i-
to y w chorobie : ochłodzi lecie/ zimie zagrzeie : lat nie-
masz ani pti/ coby im brakuie ostrzegac sye kto miał :
awa że mozem w tym kraju być z mego contenci/ wedle
nature a przodków nasich zwyczajów żywić : kthorzy
iako długo bywali żywi/ kto niewie : oyce/ dziady/ y dalsze
wspomniawsy. Młodowi tedy y winu niech da pokóy/
iesli chce tak zdrow być/ iako był/ pti go powaga/ a do-
statek do rozpusty/ a wystawnego życia był niepopchnat.
Ależi wprawdzie/ zwyczaj sam/ to v nas vprosięby mu
miał/ aby dla żołądka napijal sye pokusu winą/ gdyż y la-
ta/ y głowy ból tego potrzebuie : lec iesli to na reyestry-
tu miec będzie/ co wino z sobą za choroby niesie/ albo
mu da pokóy. albo prawie dobre obrawszy/ pokastu go do
obiadu używać będzie : a niesie/ kto na nie iest łatom/
człontów dżenie/ powietrza ruszenie/ pamięci y rozumu
vtracenie/ głowy zawracanie/ kuczce/ szalenstwo/ glu-
chość/ ślepotę/ káple/ kámienie/ podagry/ dyragry/ ná-
gła śmierć/ albo przynamnię to/ że sye człowiek aby czło-
wiekiem był czasem zabaczyć musi : A przeto Galen za-
kazował/ Pláto y insy/ młodym go ludziem pić/ a ich o-
gnia wietřym ogniem niegasić : iakbż y nasz chory gło-
wy bolenie/ gorączke/ wątroby zapalenie cierpiac/ iako
tego przypalic barzięy niema : Arwicenna powiadał/ że
każdy ktory boleie w głowe/ winem a łaznia obciąża sye/
czego piwo nie uczyni : acz stárzy wino/ ba y my co ie do-
bze pijem/ zalecac vnieli : vitem quasi vitam wychwa-

lając : że

lib: 2. san. tuen.

lib: 3. t. l. c. 4.

lając : że wino złe krwie poprawie / y czyścąc ją lepszą
czyni / żołądek rozgrzewając trawie mu pomaga / a to co
ziadło w lepszą mu krew obracając / po żyłach y po wszyt-
kim ciele rozprowadza / duchów mu dobrych przynosi / a
iść : za kłótniami y pamięć sye ostrzy / y rozum / y dobra
myśl przystępuje : surowość w żyłach zamilonych otwie-
rając / trawie / cięciu tuczy / krewia dobra posilivszy / ciele
albo farbę piękną czyni / wiatry rozpędza / wtrąca łatwie-
szy / y inszych plugawstw odbyt przywodzi / serce / głowę / y
ciężkość rozgrzewając / y posilając odmładza / w
omdleniu / w zapamiętaniu sye / albo mowy wtrąceniu /
zdrowie przywraca : z kłótniami aza piewo czym zrówna-
prawda : ale to tylko o dobrym mówiono / iakięgo my już
dawno nie pijem. pijał Dioskorydes / pijał Galen / ale ie-
scze w ten czas seków / canarów / meder / y inszych prze-
mierzych win nie bywało. Jęgomosć tedy / możeli mieć
owo włości / które lekkie / wonne / smaczne / wtrybowane
nie / niechaj go po trosze używa : iesli też Wegierskie do-
bre / nie nazbyt stare / nie młode też / być może : a dni kil-
ko mu to pokaza / że głowie lepiej : y przez naszy rady / w
nie w imię Boże. Zalecacia wino głowie / antosatum / ste-
cadites / saluiatum / feniculatum / chamedites / euphras-
gie : niechajzeby toż naszemu było ex guaiaco / mocząc w
nim gwaiać w serwecie na odmiatane tarty : a po trzech
albo czterech dniach świeży / sine / albo cum cortice. Je-
dnakże stoim my przy piwie / że głowy nie obrazi / a lekar-
stwam nie zawadzi. Kłótnie to lekarstw / by to był ból
głowy prosty / łatwieby sye y zwinem zgodzily : lec że iest
stryty / chytry / et ad materiam non proportionatus / co
mu rzeczem : prosty ból / wmnieszywszy humorów / łatwie
odchodzi / purgując piłkami / potiami / syropami / we-
dle potrzeby : przez nos dawając erbyna / stermitatoria /
suffumigia / odoramenta : przez usta gargaryzmy / masti-
catoria : po wierzchu na głowę fomenty / embroca albo

In quinto.

In alim: facul.

cataclis

cataclismy / linimenty / cérota : pacierzóm / kopátkóm / y
insym mieyscam banki / cauteria / krewie puszczenia / przy-
szczenia / y insie przyprawy. Zaczawszy / iako nasza nauka
miesie / ab vniuersali cura / cięta wysytkiego zrzadzenia /
a wycyszczenia / albo wiec przyczyny znaczney wtiele odie-
cia : przez czego / kto leczy : baby. Przeto my / sprawiem
tak cięto / iuz ta dieta poniekat zregulowane.

Iesli by sye zdał być phlegmy barzię niż kłótniego hu-
moru pełnym. R. Elect: clescopi 3 s / agarici trocl 3 j /
benedictę laxat: 3 ij. m. fiat bolus sacharatus. weźmie
pierwszego dnia. Tazaiutrz potym / y inszych dni pięci /
albo sesci / rano / R. Sirupore de stecade / de bethoni-
ca ana 3 j / decocti flor et fruct: cordia: q s m. Albo

R. Siruporum de absinthio / de cico: cum rhabar: a
3 j / aquare absint: eupat: ana q s m. fiat potio. Albo

R. Turbit gumosi 3 j s / agaricy trocl 3 iij / zinzibe-
ris 3 j / infundantur in oximele / mirobolanore / chebu-
lore 3 j / rhabarb: 3 s / infundatur in aqua absinthij per
horas xij / colature et expressioni adde elect: indi maiore /
diacartami / ana 3 j s / mellis rosati / vel anthosati / des-
cocti flor et fruct: cordi: ana q s m. fiat potio. Albo

R. Benedictę simplicis 3 v / diaphenici / rosati Mes:
a 3 ij / agarici troci: 3 ij / sirupi de cico: cum rhabar: 3 j /
decocti flor et fruct: cord: q s m. fiat haustus. Albo

R. Masse pill: de assaieret / alephanginarum a 3 ij /
trocis: alhand 3 vj / extract: ellebori 3 iij / cum elect: de
succo rosarum : refoimentur pillule numero ix. Albo

R. Masse pill: artriticae / imperia: a 3 ij / specihiere
3 j / agarici troci: 3 s / cu melle rosa: reform: pil: n° xj.

Iesli kolery. R. Cassie recens tractę 3 vj / rhabar:
elect: 3 j / diaprunis solut: 3 j s / m. fi: bolus sacha. Albo

R. Manne calabii: 3 j s / rhabar: 3 j / elect: de cytro
solut: 3 j s / deco: flor et fru: cord: q s m. f. potio. Albo

R. Diaprunis simpl: 3 v / rhabar: 3 j / de succo rosa:

Et

3 ij / deco:

3 ij/ decocti florē et fruct: cordi: q s. misce. fiat haustus.

R. Sirupore de cicorea / de endivia/ ana 3 j/ decocti florē et fruct: cordi: q s. m. sic pro alijs dosibus. Albo

R. Sirupore de nimphea/ bisantini/ acetosi compo-
siti ana 3 vj/ cum aque cicoreę/ acetosę/ ana q s. misce.

R. Catholici 3 vj/ rhab: 3 j/ elect: de psilio / cataret:
imperialis ana 3 j s/ m. fiat bolus. vel cum decoc: florē
et fructuum cordialiu / potio dulcorata syrupo acetoso.

R. Masse pill: cochiart/ sine quibus/ aureare/ ā 3 s/
cum elec: de succo rosar/ reformente pill: n° ix. Albo

R. Specierum hierę s. Caleni 3 j/ pill: arabici: 3 ij/
trocis: ex nitrobola: cytrinis 3 j s/ rhab: cum spica 3 j/
dactridj 3 vj/ cum syrupo de nimphea. fiat massa. ex qua
foiuntur pillu: nouem pro dragma/ pro vn a vice.

Melankoliję. R. Florē casie recens tract: 3 vj/
pulueris sene preparati 3 j/ misce/ fiat bolus. Albo

R. Diasene lenit: 3 vj/ hamech/ 3 ij/ rosa: me: 3 j s. m.

R. Sirupore de pomis / de fumo terre ā 3 j/ cum de-
cocto lupulore/ scolopendrie/ epithimi / ana q s m. per
dies sex vel septem/ donec materia digeratur. Albo

R. Siruporum de succo melisse/ de lupulis ā 3 j/ cum
decocto florē et fruct: cordi: q s. m. sic pro alijs. Albo

R. Sirupi de epithimo 3 j/ oximelis simpli: 3 s/ aq. e
scolopendrie/ cuscute/ fumarie ana quantum suf. misce.

R. Catholici 3 v/ hierę logodj 3 ij/ hamech 3 ij/ siru-
pi sabo: regis 3 j/ deco: sicut fr: cor: q s. m. fiat haustus.

R. Masse pill: aggregatiuar/ arabicar ā 3 ij/ da-
ctridj 3 v/ cum elect: catartico/ reform: pill: n° ix.

R. Masse pillularē/ de fumo terre 3 j/ de lapide ar-
me: 3 s/ cū melle scillitico/ reform: pillule n° ix. Et obiele
ztych odpriawiszy/ ā matercy głowie y ciālu wmnieszy-
wszy / wierze że y bolu wmnieszym. Lec iesliby ból był
tak wpoyny/ musielibysmy sye rzucić do inšych/ ā napię-
wę do tych/ któreby nablizsiami drogami/ ā nalatwicy-

femi plu

femi plugastwa wywodzić mogły : od kichania pocze-
wszy : które to kichanie/ kiedy na czas bywa/ siła więc vl-
żywa głowie/ bo iako nie kicha głowa/ iedno kiedy sye na-
pelni/ lubo plugastwo iakich/ lubo wiatrów / mozgowi y
w nim meatom niewdzięcznym/ wnet aby to wyrzuciła/
stula mózg/ ā wyrzucając mocno sye za wzruszeniem/ we-
wnatrz wszytkiego ożywa : za którym to wzruszeniem o-
no co ię molestuje/ czasem wyrzuca. Co na oczy widziem
v tych/ co káfel máis/ albo iakie z niego descensu cięrpia:
że kiedy sye nabierze głowa / ā materya w głowie napoty-
strawiona resolwować ā cięc poczyną/ kichanie sye wzbu-
dza : y iako zbytne zdrowiu wpadek / to iest zawracanie/
powietrza ruszenie/ albo śmierć nagła/ albo przynamnię-
káfel/ obiecie : tak miarne/ ā na czas mozgu y fercā iā-
to ludzie proszą mówią otrząśnienie/ posilek/ ā przeczyszcze-
nie przynosi. które iesli samo przez sye być niemoże / po-
moc mu : traktę z papiru cienka uczyniwszy/ ā w nos ię
głęboko wetknąwszy/ albo troche forzenia wonnego tar-
tego wdmuchnąwszy/ iako imbięru/ cinamonu/ pieprzu/
gwoździków ic. Albo R. Piperis/ castorei ana 3 j/ el-
lebori puluerati/ gallię moscatę ana 3 s/ insufletur.

R. Radieł iridis 3 ij/ moschi grana 3 ij/ m. Przykła-
damy tym rzeczam veratrum/ forzeii cucumeris a sinini/
piterium/ od niewolę : gdyż drugim tylko wtos w nosie
wytrwać/ nosā na strone ruszyć/ albo chrzestki na konicu
troche nachylić/ kichnienie uczyni. które to/ iesli nie tylko
zā mnięsiami / ale zā temi przykrzeysiami prochami być
nie może/ bāzro więc o zdrowiu tego wātpiecsiny zwykli :
gdy tē błony co mózg wwiąz/ iakoby sye zapomniā/ ā ex-
pulericem wtrāciroszy/ śmierć radzemy/ niż żywot obiecu-
iē. Bo iesli z maluczkiego smrodu/ z dymu/ z pełności/ ze
wzruszenia catarrhi/ kichanie zwykło samo bywać/ iako
niema być temi ostrými rzeczami wzbudzone/ crrhinu/ do
tegoż też służy/ wāzżąc tē rzeczy coby phlegme miekczyc/

T t ij

grzac/

grzać / a tnić / drógi otwierając / a głowe postilając mo-
gły / iako maiorane / salvia / rozmaryn / bugwice / rute / ko-
saciec zc. albo wyćisnawszy soki / z cwiłki / z maioranu / z
kosaycu ex ciclamine / depurować ie: albo tak samé przyda-
wszy im cukru / albo mel rosatum / albo któręyle z siropów:
albo też z wódkami / z lawandrowa / z maioranowa z rozma-
rynowa. o co iż czasem bywa trudno / sok sie też nie zawżdy
wyćisnąć da / decoct uczynimy / humorom go zimnym albo
gorącym accomodując. R. Maiorane / salvia / orig: cas-
lamenti / pulegi / a M. j. radicle ieros / j / piretri / s / flore
anthos / stecados arab: ana P. j / agarici trocl / z u / si-
at decoct: in aque lb ij / ad dimidias: colature et expres-
so / mellis rosati / oximelis scillitici ana / z j s / adde: vta-
tur tepide. Albo R. Succore maiorane / betonis
ce ana / z j / aceti scillitici / z f / naribus attrahat. Albo

R. Succo ciclamini / anagallidis / succi betę ana / z ij
agarici trocl / z ij / vini lb j s / infusa coquantur ad spis-
situd: iustam: quore decocto / adde mellis anthosati / vel
rosati colati / z ij. Albo R. Succore mercurias-
lis / rosati / mellis rosati ana / z ij / dacridij / j s. przy-
dawia dudy na miysce / mellis rosati / syrop który sye
podobna / oximel de cicorea / rosatum solutium / albo któ-
ry insy kolerze służacy.

R. Succore emule / ieros /
betę / maiorane / ana / z ij / cardamomi / nigelle ana / z ij /
piretri / z j s. coquantur in vini et aque betonice ana q s /
addendo sirupi de stecade / z ij / ad decocti lb j.

R. Hordei mundi P. ij / coquatur s a: cuius colae-
ture lb j / adde mellis rosati / z ij m. a to wszytko cieple
w nos brąc / poranu przed obiadem godzin trzy / phleg-
ma sye y humorz insy powloka: y iesli zalezenie iakie w
nosie bedzie / odstapi: do czego olei de spica / z j / elaterij
/ z j s / moschi / j v / pomaze we wnatrz nozdrze.

R. Tugle le / z viij / salis annum / z ij / elaterij / totidem /
trit as cum oleo irino ad ceroti constam: reduc ad naris

bus im

Egineta.

bus imposito. Mumia / wódka maioranowa rosi worzo-
na / zaleca Mathiol. Zalecia insy dosyc rzeczy / iako sok
ruciany / sok z gentiany / auream alexandrinam / triphes-
ram persicam / theryake zc. expresseion emule in nars
destillat: ad guttas ij per diem / ale iest to rzecz nie barzo
bezpieczna: bo albo kichanie wielkie uczyni / a z niego glo-
wie / oczom / ból: albo wzrusza skodliwie plugastwo / y w
tat który ich gwałtem pobudza: albo tam czasem zo-
stawszy blonki y arterie y zytki drobne pogryza: gdyz te
insy erhina / sam sobie pacient z czarki mialki / albo z
tyzki / albo wiec z dloni sarka / y w nos wziawszy troche
trzymia. ale oto te soki / albo electuarze / leia czlowieku
wznak lezacemu. Przepuszczac sye czasem plugastwo / ale
też czasem sye w oczach cmi y mierzka / zawraca y glowę
niebezpieczeństwem niemaym grozi. Przeto mialli byc
lane / niechay beda nieprzykre ani mocne / ale tylko albo
z soku / albo z decoctu własnego uczynione: albo wzdry
niechay to bedzie po dlugich syropach / po dobrym wy-
purgowaniu / po salsy albo gwaiału wypiciu. Takze
podkurzanie albo przez nos kadenie: które dla czego by-
wa / y co w cialach moze / wyssey o tym. a czynim ie w
gwałtownym bólu / albo głowy zatkaniu: garnet nad
weglem postawimszy / a lekuczko mu wrzec dopuscimszy /
wlozyszy skawiey / maioranu / bugwice / capillos vene-
ris / lebiódki / macierzanki / różey / ruminu / stecad: arabice /
iridem / galangam / cortices citri / nigellam / cinam / lignu
aloes / y insy tym podobne: w wodzie albo w winie / albo
w której z własnych wodce. Z tegoż też wszytkiego mo-
ze byc y proch potlusz y ie / a przydawysy galliam mosca-
tam / moschum / ambziam / thus / stracem / ladanum: czy-
niac albo trociski / albo sepiac proch na weggle. a pod-
kurzania nie tylko nos / albo usta / ale komore / namio-
tek / przescieradla / sady / czapke: a owe osobliwie / co ia z
ziól czynia / wsywiac / te coby bólowi / albo humorowi

In C. 85. lib. 1.

Auc. li. 3. t. 2.

ca: 14.

s. aph: 28.

E. in C. Gal.

T t ij

służły

332. Przymiotu Książ wtórych

Źużyły sacculami / albo cucuphami to stąrzy medycy
zwáli. R. florē nūphę / violarē / rosarē rubrē ā
3 s / chamomillę / meliloti / ana 3 ij / sem acetosę / portu-
lace / lactuce / ana 3 j s / papaveris et psilij ana 3 ij / schi-
nanti 3 s / fiat pulvis : ex quo consuatur sacculus.

Jest to chłodny / który w belu y gorącu wielkim ná czó-
to przyłożon być może. Ale ná głowę kładźmy rzeczy cie-
pleysze.

R. Betonicę / maioranę ana 3 j / florē cha-
momillę / rosarē rubrę ana P. ij / stecados arab : ro-
remār / florē saluę ana P. j / corticē citri 3 s / calami
aromatici / ciperi / galange ana 3 ij / macis / nuc musca-
te / ligni aloes ana 3 j s 3 kityki albo 3 cienięgo płótna
wsyć albo wstepować iáko kábat / y té rzeczy postrzyg-
wszy albo potłukwszy nąsypać. Albo R. Maioranę /
mellissę / pulegię calamenti / ana M. s / florē cordiali-
um ana P. j / rosarē rubrę / stecados arab : ana P. j s /
baccarē / cupressi / mastiches / gummi iuniperi ana 3 j s /
spetierē / aromatici rosati 3 j / diatrionsant : 3 j s / m. fiat
pulvis / insinatur sindoni. Albo R. Milię torrefacti
3 s / salis torrefacti 3 ij / m. 3 tego wczynie sacculy dwá /
y ná przemiány ciepło przykładac. 3 téżże máteryę / y ku
tymże effectom / prochami posypuá głowę. R. Maio-
ranę / rorismarini cum toto / siccorē / ana 3 s / macis /
nucis muscate / galangę ā 3 j s / cinam : mastiches / gu-
mmi iuniperi ana 3 ij / schinanti / spice celticę ana 3 j / ca-
phure 3 j / ambre 3 v / m. fiat pulvis tenuissimus.
Embroca / irrigatię żacy / á my poléwanié zowiém.

R. Betonicę / maioranę / melissę ana M. j / origani /
calamenti / chamedris / chamepitis ana M. s / stecados
utriusque / rosarē rubrę / chamomillę ana P. ij / seminum
coriandri 3 ij / nigellę 3 j s / coquantur in aque 3 tribus /
vini vna / aceti rosati 3 ij / colatura tepida caput irriga-
tur. : tákż ad somnum conciliantem w bólách gora-
cych / albo w febriách czyniém / rzeczy żimnych nábrawşy.

V nas

Głowy bolenie.

333.

V nas lug 3 tego wczynie może / y żmýć po prostu głowę :
częć icliby ból wstąpić niechciał / głowę bżytrwa golem /
á kładźiém ná nie liniment / 3 oleiów albo máści wła-
śnych / iáko vnguentum alabastrinum de betonica / to po-
mnizę / áby w nich rzeczy żimnych bårzo nie było : bo iá-
ż iedno ból w głowie bedzie / by téż y nagoreczşy sie żdal /
niéma być / głowá żążiabiana : owšem ták grzana / áby
fryę / stórá y sutury otworzyły / y máteryá ona rádczý re-
solwowala / á wniwşy którym meatem obróciła / niżby
miała sę zgestnawşy / żátkac mózg / á bólu przedużyć.
A przeto y w żawracaniu głowy / y wżbáżeniu rozumu /
co in phrenitide / albo delirio ex inflammatione menin-
garum bywa / y w inşych gorących bólách / doználišmy
dobrze być té vnguenti / choc ciepłé. Jednakże niemoże
li być inaczý / á zwłászcá że spać niemoże / á głowá ná-
żbyt góra / przydać oleum albo vnguentum rosatum / vi-
olaturn / emulsiones seminum frigidore / y to piérwý do
stórní niż do głowy przyłożyc. R. Olei violati nenuph :
ana 3 ij / de semine cucurbitę recēt : 3 j s / succorē lactu-
ce / solani ana 3 j / cere albe q s / fiat linimen stórniam.
Andragora / hiosciamus / opium / papaveris ca-
pita / niech od głowy daleko gdzie leża. Ceratu trzebáli 3
téżże máteryę / de betonica / alabastrę / alexándri / pi-
cem nawalem á żywice 3 terebintina przydawşy / albo co
lophoniam co stąrzy nązywáli dropax. Balsamy do bó-
lu w głowie terażnięşy żalécia / ale to są rzeczy ku do-
staniu trudné : bo przyAlc airze / iedno go ieden sadek test /
y to niedostanie sę go widziéć / áż żá wielkim y drogó ku
pionym w bezecnych turków fauorem : 3 rámtadze kto
go kropel kilku dostanie / ná żyw bårżiész / niż do wżywa-
nia ma schowac. August sławny pamięci Król náş od
Cesarza tureckiego dárowny miał / taki iáki Dioscorides
opisuie. Teraz 3 Indij żachodnych przywoża vnguenty
Balsamowi podobné / ale nieżyw / to téż stąrzy stacte / sti-

racts li

Auicē: lib: 3.

T: 2. C: 10.

Caelius aur: c: 1

Isid.

Auicē: lib: 3.

T: 1. C: 4.

Lib: 1. C: 18.

In lib: 1. C. 18.

Ant: lib: 2.

racis liquorem/ oleum nucis mirificę/ oleum ex terebinta vera/ ex lauro/ nowym Takamahata/ y in se na v rzad czynione/ z iakim Matthiolus często sye chwali/ Welterus w swym antidotarium/ Gesner wewonimie/ y in sy dosyc wyliczaia: a sa to vnguenti albo olea barzo subtelne y dobre/ wsa kóz pospolicie barzo cieple: przetoż ich albo kes vzywac/ albo pomiarkowac chłodnicysiem. Lec ze ból vporny/ y goracych czasem potrzebuie/ nie tylko te olea tak wonné/ subtelne/ y pożyteczne/ ale też rubificatoria albo vesicatoria/ co sinapismami od gorzycce zowia/ klase na miesce bolace musiem: aby ie spryszczywszy/ materię iadowitę miesce pokazali.

R. Oleor/ de castoreo/ de euphorbio a 3 s/ sinapis 3 j s/ aceti 3 iij/ cere q s/ m. in emplastri consistentiam. Albo R. Sinapis aceto macerati/ et contusi/ 3 iij/ castorei/ sagapeni a 3 j s/ euphorbii 3 iij/ cere q s/ m. fiat vng. Albo wziac ostrzodku/ y vgniotsy go z octem/ duzey ciasto kisiale biora/ przydac mu gorzycce tluczoney/ z octem wedle potrzeby/ y tak przylozyc/ tak sye miesce spryszczy/ a bolu ropa przepusciowszy vmiensy. A ieszcze nie tylko to czynia bolowi vpornemu/ ale wiec sye przepalajac/ wlosien zawlodeza/ albo w ramionach/ albo dloni/ niezawieraly/ grochu ziarno/ paciorek zloty/ dety/ dziru/ rawy/ gentiany/ albo rzepy suchy korzen klada. a zwlasty cza kiedy banki/ puszczenie krwie/ albo pjavki do nozdrzy do czola/ do zadu przysadzone/ a krew przez hemorrhoidy (krwawnicami zowia) ciagnace/ malo pomogly/ baczynia róz owi zuchwalisy medicy/ cauterium actuale/ to iest az przez kosć przepalenie/ in sutura coronali/ nad nossem miedzy oczyma/ dloni koniec polozysy ta gdzie sredni palec zasieje: ale to operatia iako smiala na zbyte/ tak barzo do wytrwania niebezpieczna. Przytym tedy wszytkim dalibysmy mu morselle. R. Specier dia-

acori/

acori/ diariloaloes ana 3 iij/ diapedomas 3 j/ diagalange/ aromatici rosati/ ana 3 iij/ sachary/ aqua melisse dissoluti q s/ fiant rotule/ vel morselli. R. Specierum electuarhod: abbatis/ sine aromatibus calidis 3 iij/ pliris arcotici/ diantos ana 3 j/ diambre 3 iij/ sachari optimi/ aqua violarum dissoluti q s/ fiant morselli/ vel rotule. Electuarzow do tego dosyc ma apteka/ kthore madzzy medici Antidota nazywaia/ przeto ze sa wlasne lekarstwa przeciw chorobam/ albo vpornym a iadowitym niemocam vczynione: Teriak/ mitridatum/ confectio anacardina/ aurea alexandrina/ diabolibanum/ diacastorei/ diaacori/ diambra/ diamoschum: wszytko to confectie zacne/ ktorych oni bogaci królowie vzywali/ a doktorowie im nie glupi gwoli skladali. naszy teraz mily Boze/ tylko pilulki/ albo pocyste dawisy/ wszytko vleczyc chca. my sukaymy w tych zacnych/ a z wielkim rozumem nalezionych electuarzach/ temu bolowi poprawy: naydziem/ ze to sa wlasne lekarstwa/ dawajac ich/ co poranek pot dragmy/ czasem y wiecey/ vpatrzywszy particularia/ to iest/ chorego/ y lekarstwa. a iesliby sye zdaly gorace/ confectami ie/ rózany/ borakowym/ albo siolkowym temperujemy. czego w prawdzie w naszym kraju malo czynic potrzeba/ gdyz choroby wiecey z przyczyny zimney/ niz z goracey bywaia: a by też y zgoracey/ byle febrę nie bylo/ dla głowy/ serca/ y zolodka/ zawzdy kes teriak/ albo mitridati/ albo diahiacintum/ albo diaalcermes dobre. Dobre y conserwy same/ dobre y condita/ lub domowe/ lub przywozne/ iako citri w cukrze/ imbiér/ tatarskie ziele/ orzech wloski/ korzen biedzenicowy/ dziegielowy: galek muskatowych/ gozdzikow/ mirobolanow róznych nie wspominam. Vzywajac też wodek destilowanych/ na v rzad do głowy vczynionych: my moglibysmy ie gorzalkę nazwac/ by to bylo przezwisko rzeczy zacnych/ w vsy sye nam zadnie podawac niezwytko: ale nazowmy to ale

bo clixiemy iako alchimistowie/ albo aqua vite/ iako sta-
rzy medici/ albo aurum potabile/ iako owi co sila sobie
pieniedzy za nie dawac kaza: tylko dajmy simplicita ta-
kie/ coby własność do głowy/ y do inszych części kthorze
głowie per consensum ból czynią/ mieć sye zdaly. bo iesli
ludzie proszą/ prostey gorzałki z drożdzy/ albo z piwa kwo-
śnego poprostu vpaloney/ z korzyścią a z żoladką y glo-
wy potwierdzeniem (mówie kiedy kesa) pija: co kiedy to
z rzeczy własnych wezyni/ a od nich tylko iakoby forma
specificam/ a moc one od natury dana (iesli to być mo-
że) odéymie/ iest nielada lekarstwo: y to ktore starzy aby
go pospolstwu zgola nie wskazowali. inszemi przezwi-
skami a nie gorzałka zwac chcieli. R. Radicum acori/ iris/
dis/ enule/ angelice/ gentiane ana 3 ij/ dictami cretici 3
j s/ radice peonie/ doronici ana 3 j/ galange verusque/
gariophil: nucis muscate/ macis/ cardamomi/ ana 3 vj/
cynamo: 3 ij/ anisi/ feniculi ana 3 j/ cardui benedicti/ se-
minis peonie/ ana 3 s/ herbari maiorane/ mente/ sal-
vie/ melisse/ rorismarini/ absintij a 3 j s/ flore stecca-
dos arab: 3 ij/ rorismarini/ trium cordialium ana 3 j:
porzezawsy a potlucksy na proch/ wszytko w wino moc-
nego wmozyc w tylu/ coby sye zakrylo/ y ze dwa razy
nad tym wiecey bylo/ w alembik albo w pelikan zakryty/
y nie mogli być iako alchimistowie czynia/ razow kilko
po prostu destillowac. do czego/ iesli potym przydamy
ambry/ pizma/ albo zybetu/ albo ktorych species aroma-
ticas/ bedzie wonno y lepiey. Mathiol sye chwali z swa
essentia piata/ choroby malo nie wszytki do niey odsylas-
iac: y ci terazniejszy medici/ kazdy swa zaleca: tu tylkom
swoie polozyl/ ze kazdy taka latwie wezyni/ materya do
choroby zgotowawsy. a miara takich esentiy poltyzki/ al-
bo mniej poranu: iesli zoladek y glowa wilgotna/ pro-
ba do razow nie malo/ ze to pomaga/ nie waplwie po-
radzi. A iegomosci nasemu Panu: powiemy wnet co

czynic/

czynic/ iedno wspomni cosiny za niemoc w niem nalezli.
Lekarstwa ty wszytki do tad wyliczone/ sluzyc moga
prostemu bolowi glowy/ lec ze Jegomosc poprostu ma
france/ ktora glowe zgrzyla/ y watrobe do tego sposo-
biwszy/ fluxami napelnila/ przeto go do własnego lekar-
stwa odeslem/ zgotowawsy go tak: R. Manne
calabr: 3 j s/ rhabarb: 3 ij/ agaric tre 3 j/ rosati 3 j:
3 s/ decocti flore et fruct: cord: q s/ misce fiat haustus.
Albo R. Flore cassie recens tractę 3 j/ rhabarb:
elect: 3 ij elect: de psilio 3 j s/ misce fiat bolus.
Albo R. Mechoacan pulverate 3 j/ elect: de psilio
3 ij s/ misce fiat bolus. albo wiece samego iego produ-
ctum pultory z winem/ albo cum aque betonice/ spert
aromatici rosati modico. R. Sirupi de cicorea
cum rhabarb: ex pluribus infusionibus rosate ana 3 j/
decocti flore et fruct: cord: q s m. niechay tak bierze
przez dni piec/ albo fiesc/ potym za purgatie/
R. Rhab: elect: 3 iij/ pulueris sene/ spetiere 3 j/ aga-
rici troc 3 j/ agaricus in oxim: illa vero in decocto in-
fundantur per horas duodecem/ colaturę et forti expres-
so/ adde rosati 3 j: diaph: ana 3 j/ manne electissime
3 vj/ dissoluta decocto flore et fruct: et colatam misce/
f. haustus. Albo R. Masse pill: aggr: 3 j/ aga-
rici troc 3 s/ reformit: pill: n° ix. w tym iesliby humo-
ry byly wpome izby sye krew zaraz wyczyscic/ a vryna cu-
dnieysza wskazac niemiala/ odprawiowszy przez dni osm
tam te lekarstwa/ przystapic do decoctiy. ale iz pelen-
a sila y lata dopuszcza/ dzien mu wyfolgowawsy bezpie-
cznie/ iz zyty ma wielkie wysadzone y pelne/ wedle oney
staray przypowieści/ venosum secure seca/ po ostatniem
lekarstwie/ krowie z reki prawey/ z zyty ktora naznacznicy-
sa bedzie/ vnciy fiesc albo osm puscmny. a iz znacznicy-
zyle/ a nie cephalike/ ani salwatele wspomina/ wiedz
tak ze to wszytko za iedno/ te albo owe puscie: gdyz a

V v ij

vena

vena caua wszystkie iednąo idą/tak pulmatica/tak mediana / iako y cephalica / anatomia tego rzeczy : Którey kto sye przypatrzy/obaczy iako sye od watroby poczynając / idą do serca/tak iż y vena porta/y aorta/y co ich iedno w ciecie / z tegoż źródła / a z iednegoż wszystkie krew biorą. w prawdzie naszy barwierzcykowie o to sye spirata / ale co tym rzec / iedno to co T. Trentius / homine imperito / haud quicquā iniustus : a nie tylko o żyte z nimi spór/ale o to gdzie są cię : gdyż powiadaia/ że miejsca cięciu nie mają / iedno w dołku nad łokciem : a dobzy chirurgowie nie sieka iedno niżej albo wyżej : gdyż w dołku albo w przegubie siec niebezpieczeństwo / prze te żyły suche (neruos zowie) Które są tam blisko : y spytamy ich wiele ludzi pochromili/ albo o ból y reku skurzenie przywiedli : co sye tym dziecie/ kiedy w tym dołku neruum zatną. a iż to dołek jest na iuncturze/ albo na stawie/ aby tam kiedy mięsły tendones/ ligamenta/ ogony albo przodek mięsł łów/ y same nerui / przeić nie mogą : ponieważ słychać mieli/ co Galen mówi o rece/ organum organore / czołek nad czołkami/ naczynie nad naczyniem/ y prze wżwanie/ y prze palec skład/ a żyły temu służące. Sieka tedy na ból głowy. nie tylko nad łokciem/podle wielkiego albo malucznego w reki palca/ale też y w nodze záphene / choć też ciż barwierzcyzy tego bróma / twierdząc że takowi nieplodnieiz : co mówia niedowodnie : orosem skład iedno krewie wpuści/ byle tego było trzeba aby iey w było/ wszystko za iedno : y przetoż kaže Trallianus w tych przygodach do krewie. Co iesli być z żyły nie może/banika mi : kaže Galen y na skroniach ie siec/y w łatach w oczu : kaže też y nad vchem w róg głowy / y na wielu inshy miejsc. Czego iesli ból / albo wiec wpor dopuścić nie chce przez hemorrhoides : y tak iedno iako drugie vnnieszy. acz w prawdzie kiedy serca albo głowy co dolęga / im bliższe miejsce krwi otwoza/ tym rychley ratunie : ale tak

Stad iako

De usu pt: 3.

Auicenn: lib: 3.
20: 2. Ca: 10.

De anath: vin.

stad iako zowad puscić/ iedną krew/ z iednego człowieka / y z tegoż źródła popłynie. Do czego spytałbym/ czego kiedy palec vtną/ albo noge rania/ a krew sye zastą nowie niemogac vchodzi/ człowiek vmrzec musi : samo sye to kaže. Jegomość tak/ stadle iey wpuściem/ będzie dobrze : iedną też / z reki jest mu zwoyczaynieysze puszczać / nie / gdzie żyły dość znaczne : a dogadzając tym swarłi / w tym/ te co po wierzchu idzie ku ramieniowi żyte/cephalica zowia/ otworzymy. acz mało nie iednąo iecorariam/ albo mediane źródła gwoli / iedno rąka niechay będzie niemata : bo tu krew gruba / zsiadła / zgorzala/ niepody dzie iesli rąka mala wczyniemy / y euentatęy żadney ani vnnieszenia w tym / ani ratunku nieuczyni. Obaczywszy tedy z onęy krewie co godzin cztery postoi / a vstoi y zstadzie sye/ czego w tym ciecie in massa sanguinaria wiec / to purgować bedziem. Lec że Jegomość mając przymiot/ watrobe też ma goraca/ y przetoż w nim krew sye przypalowsy kipi/ y fluxami tak wielkimi obsyla głowę / y inshy członki : tym dogadzamy/ a drugi raz sye do siropów wiódemy/ a dobrze inż do własnych lekarstw przystapiemy: spalenia krewie/ a melankolię y phlegmy abyśmy w nim vnniesyli/ po krwi nazajutrz poczynszy.

R. Masse pillulare sine quibus/ arabice ana 3 ij/ a garici troiscati 3 j/ extractionis ellebori 3 v/ cum modico electa: de succo rosar/ reformentur pillule n° ix.

R. Radice iridis/cicoreg/eringij peucedani/ imperatorie/ acori/ ana 3 j/ dictami 3 j 3/ polipodij 3 vj/ herbare betonice/ eupatorii/ cuscute/ fumi terre/ inq artetice/ scolopendrie ana M. y/ calamenti/ pulegij/ hisopi/ melisse ana M. 3 seminum anisi/ feseleos/ cardamomi a 3 ij/ flore stecados arabici P. ij/ hiperici/ trium cordialium ana P. j/ coquantur debite disposita / et concisa in aqua fumiterre/ lupulore/ cuscute/ ana quantitate sufficienti/ vase operto ad dimidias: quore colature et ex

V v ij

presso/

presso/adde nardi Italice/celtice ana 3 j/ mirobolre ci-
trinore/ chebulore indore ana 3 x/ foliore et folliculore
sene 3 ij/ ellebori nigri Italice/ 3 j/ agarici trociscati/
hermod: ana 3 ij/ cinamomi/ sinziberis/ galange ana
3 s/ iterl recoque in vase vitreato/ igne lento/ ad par-
tis tertie absorptionem: addendo specierl aromatici ro-
sati 3 ij/ diambre 3 s/ fiat apozema secundum artem/
cuius colature et expressi/ dentur pro vna vice 3 iij/ si-
rupore de stecade/ de cicoree cum rhabarb: ana 3 vj/ oxis-
melis simpl: 3 j/ m. biorac to przez dni sześć/ albo siedm.
Tego albo takiego decoctu/ czasem dawamy razów dwa
przez dzień rano/ a godzin przed wieczera dwie drugie.
ale z Jęgonioscia ponieważ to wtóre siropy / powoli z
wsakoz trzeba mu tego / aby po piernosych/ co gotuia y
otwieraisa ciato / takowych vzyt/ coby go purgowaly / y
gdzieby to zaraz za decoctem isc niemialo. przed wiecze-
ra krystera mu pomoc. R. Herbarl emollientium ana
M. j/ passulare maiore et nore/ ana 3 j s. cicere rubore
3 ij/ flore stecados citrine P. ij/ sem: anisi/ feniculi/ ana
3 iij/ coquantur s a/ colature quart: quinque/ adde me-
lis rosati vel anthosati/ olei anetini ana 3 iij/ salis 3 j s/
m. et inice. Dla purgowania potym/ po siropiech/ we-
zniem hamedh/ electu: de psilio ana 3 iij/ decocti sui
3 iij s/ sirupi violati quantum sufficit ad dulcorandum.

Albo R. Masse pillulare aggregatiuare 3 ij/ spe-
tierl hierel/ turbit pulverati ana 3 j/ trociscore alband
3 iij/ reformentur pillule n° ix. Aiało krystery w tym
dobrze/ successus tego nauczy / że takowym głowam nie
nie jest bezpieczniejszego. przeto te ludzic co nieradzi syc
bawia siropy / w to na vrsad wkładamy / róz im w kry-
stery kładac/ co w decoct głowie służacy: y przeto chce-
myli to wszytko wziac/ a vwarzywszy na kryster obrócić/
możem mu przyłożyć hamedh/ indum/ diaphenicum/ ca-
tharticum imperiale/ de psilio / albo hierel: która iedno

wzdy pa-

wzdy patrząc/ aby w ten czas blisko niebyło takiego pa-
roxismu / goraczki / boby syc temi rzeczami ciepłymi ro-
zgrzał bierzey. y przetoż purguie go / iesli przez decoctu
humory Jęgoniosci byc niemoga/ sirupos de cicorea/ de
enduiu / violatum / de succo buglossel/ borag: oximel
które/ ic. co iesli by go ieszcze obrazalo/ nie tylko nie dwa
przez dzień razy/ ale przecedni czynimy. Niechże tedy tak
syc zgotowawosy/ napije syc salsy/ tak iz vczyniwoosy.

R. Salse concepte/ et minutim tuse 3 iij/ (a prosimy
niechay nie bedzie zgula ani spróchniała) corticis gua-
iaci 3 ij/ infundantur in aque calfacte betonicel/ fuma-
rie ana lb vj/ per horas 24. in vase bene operto/ et la-
tato: dein lento igne cocta per horas aliquot/ donec ca-
lorem deponant/ asseruentur vsui. niechayze syc poranu/
y przed wieczera poći przez dni trzydziesti/ albo iesli po-
trzeba vksze mniel/ biorac decoctu na raz vnciy dziesięć/
za dicta iako inż wiemy z wyssey opisaney sprawy. a
niech do stolu takż pije/ biorac recentis salse 3 iij/ cor-
ticis 3 ij/ cinam: 3 j/ cardamomi 3 iij/ galange 3 s/ in-
fundantur in aque simplicis lb xx/ per horas 24. deinde
coquantur in vase oris angusti/ ad consumptionem par-
tis tertie et vbi efferbuerint / colentur/ et pro vsu mense
seruentur. To odprawiwosy/ aby mu czego bylo potrze-
ba niebacze: gdyż natura Jęgoniosci do potów skłonna/
wyrzućiwosy też grube plugastwa z ciata / temi syc po-
twierdzi. A iz fantasia czynia barwiérczykowic o salsie/
że zoladek psuic/ choc to baski/ miasto oney gorzalki/ day
my mu aque theriacalis co poraneł troche/ która ma po-
dobno/ iesli syc tak konu iako mnie bedzie zdalo / nie zla
composita. R. Limature ligni lb ij/ corticel 3 iij/ sal-
se lb s/ vini maluatici optimi / medere aut ulterius vini
albi ana lb x/ macerentur soli exposita/ aut fimo obruta
per dies aliquot adde cinam: granore paradisi/ gario-
phil: carui ana 3 j/ sem: iuniperi 3 ij/ nigelle 3 vj/ radi-

core/ a-

cori/ acori/ iridis/ galange/ angelice/ peonie ana 3 j/
 cortice radice cappare/ tamarice/ gentiane/ polipody/
 fraxini/ lapati/ ana 3 ij/ theriace optime lb s/ spetiere
 diambre/ diamoschi ana 3 j/ destillentur secundum artem.
 A tu pilno myśleć trzeba aby było secundum artem:
 bo iesli z destillniem po prostu / iako niewiasty gorzałke
 tedy nie tylko theryakę y speties aromaticę / ale wysytkę
 poydźcie przez z dymem. Obyczajem tedy tym iako Al-
 chimist: czynić trzeba/ w cucurbitie obwarowanej/ albo
 w retorcie aby spiritus nie wysły: ale essentia ona co
 ia piatę zowię uchwycić a zatrzymać sye mogła. Tak
 tych nie mało Wewonimus piérwszy / y wtóry G. Sner/
 wantidotarz swóy Weckerus zebrał: dosyć y owi co za
 Paracelsm swym drogi sye macaia. Daymy też ie gmo-
 ści pomum Ambre. R. Maiorane/ rosare/ rubre/ ana
 3 s/ nucis muscate/ cinam: gariophle/ ligni aloes/ 3 j/
 3 ij/ spetiere aromatici rosati/ 3 j s/ galie moschate 3 j/
 fiat puluis / deñ cum mastiche et ladano / in mortario
 agitat / cum oleo de spica/ vel de beben/ vel ex mace ex-
 presso/ fiat pomum: addendo moschi 3 s/ ale nie/ w olej/
 bo tam odorata gina. w prawdzie/ że takowé głowy
 wonnémi sye rzeczami obrażają/ przeto że maia glowe y
 mózg zapalony/ y przetoć zipo: té kuzawę/ y wonné rze-
 czy zalecając / powiadał dobre być / by nie to / że są glo-
 wie przykre: dla czego maia być wolno y miarno wonné/
 które nie zawždy w nosa / ale zawždy w komorze / albo w
 kalcie beda. R. Maiorane/ rosare rubre/ pseudonar-
 di ana 3 ij/ nucis muscate/ mace: ligni aloes/ garioph:
 ana 3 ij/ stirace/ benioin ana 3 j/ Contusa excipiantur
 ladano / et modica mucagine / gumi tragacanti / fiat
 pomum. addendo desuper pulueris ambre moschi ana
 3 j m. Bo starać sye ma co napilnić/ aby dobrze mie-
 szal/ a wiatr sobie sposobyl / coby mu głowy nigdy nie-
 zarażil: gdyż nie tylko iest przymiot ale wiatr / dym /

proch/

3. Apho: 28.
 3. de loc: aff.
 De instr: odo.

proch/ smród/ y inśe rzeczy maie/ głowy mu poussyc mo-
 ga. Izba tedy/ okny y dziwiami opatrzona/ do tego po-
 służy / a smród iesli sye w drodze/ albo w domu z przy-
 gody stad wyrwa/ kuzawa go tą wypędzić.

R. Maiorane sicce/ rosare/ rubre/ flore stecados/ ro-
 rem: ana P j guaiaci limati 3 j/ thuris 3 j s m. f. puluis.

R. Cortice citri siccor 3 s/ thuris/ mastiches/ gario-
 philo: ana 3 ij/ ligni aloes 3 j / fiat puluis / do którego
 chemyli przydać/ ladanium/ gumi tragacanti/ terebin-
 ting/ Res/ beda trociski. Tak tedy wywisy tych le-

karstw/ a diete przedsie dobra wziaresy / nie nie wapie-
 że do zdrowia dobrego przydźcie: Amuleta/ albo owe le-
 karstwa inśe opuściresy. bo iż widziem że ból ten z ma-
 teria fluxy czyniacz/ y dosyć iadowita iest złączony / nie

daymy sobie powiadać/ aby na syi co zawiesiresy wscia-
 gnać fluxów/ albo ból ostrócić sye mógł. Piśe owo Mi-
 saldu/ czlowiek wczony/ y nam wysytkim y z rozumu y z

obyczajów mily: Laurentius miniatus familiaris meus
 inquit/ Pontanus amico suo doloribus capitis quotidie
 pene laboranti/ impressa imagine/ remedium attulit:

hanc celari in auro iussit primo arietis gradu / ascen-
 dente Jove/ ibidem constituto/ nullisque infeliciū stel-
 larum radijs percusso/ imo luna venereque amice intu-
 entibus. czemu tak ia wierze / iako kiedy Tornaifer z

Sauryka/ wyrwawsy iaka figure/ kaze pod takim aspe-
 ctem y nieba postanowieniem / ziele wyrwać y dapiéro
 co z niego wczyniresy chorobe leczyć. a ono daleko lepiéy
 lada pilulki wziac/ materię w głowie umniejszyć/ a ie-
 si syropy albo salsy sye zabawić czasu nie dostawa/ ma-
 sticatoria użyć / a tak co być może wyplunąć.

R. Mastiches 3 ij/ piperis 3 j / radice cappare 3 s /
 cum aceto scyllitico/ fiant tres pill: teneat in ore mādēñ.

R. Piretri staphisag: a 3 ij/ liquiritie 3 j/ mastich: 3 j/
 fiat pill: R. staphisag: pul: condisi ana 3 ij/ excipiat:

Ex

melle

Ca. 1. 13.

Cent: 1. s: 13.

In Herbar.

344. Przymiotu Książ wtórych.

melle fiat trocl. za tym podkurzyć castoreo będzie pła-
wie do rzeczy. a czemu nie cynobrem/rośń głowe czysci-
prawda/ ale ta iż fluxów/ lat/ pieścoży/ y powagi pełnā/
tego nie ściępi. a więc mazać. ani mazać/ bo tylko tego
maśtalérzowi bych to uczynić kazał. czemu? czemu te-
go ratuie inśe przespieczniesz. a minerale turbit: tur-
bat. A iednakże/ jeśli sye bierziesz/ niż mu potrzeba wkaże/
y medic drogi poda/ naprze / aby go cynobrem kurzono/
ponieważ włosy mu ląza / skórā boli / a fluxy nie dobrze
wypadły: więc dobrze: inż przepurgowanego/ a inż iā-
koby o inśych lekarstwach źle trzymającego kurzimy.

R. Cymabark 3 ij/ radicle calami aromatici/ angeli-
ce/ gentiane/ dictami/ corticum citri siccori / ana 3 s /
galange/ nucis muscate/ gariophilori/ stirace ana 3 ij/
baccarū iuniperi 3 vj/ benioin/ ligni aloes ana 3 j/ florē
stecadis arabici/ summitatum maiorane/ lauandule/ spi-
ce/ ana pug: semis/ seminum melanchij 3 ij/ maiorane/
basilici ana 3 j/ cum terebintine q s fiant trocl. vel per
se puluis. Co jeśli by mu ieszcze nie dosyć / a wszytkiego
głowa swa/ spróbować chciał / y mazać mu sye zachcia-
ło/ styśać od drugich/ że to tak ma być/ tedy lepię go niż
do kurzawy wypurgować/ y wszytko z nim piérwey co
być mogło uczyniwszy na stawach/ głowe dobrze obwa-
rowawszy/ a na wszytki sye przypadki/ co z tego przy bolu
głowy wpozywnym bywaia zgotowawszy / mążmy.

R. Radicle cicorei/ iridis/ gentiane/ angelice/ dictami/
seminum iuniperi/ baccarū lauri/ ana 3 vj/ seminum ni-
gelle/ cardui benedicti/ cardamomi / fraxini ana 3 s /
succori radicle ebuli/ radicle tormentille/ nicotiane ana
3 j s/ maiorane/ betonicę/ iuc ana 3 j/ coquantur in vini
generosi lb tribus s. a. sub finem adden: schinanti/ cipe-
ri ana p s / mirrhe / thuris / gumi arabici / mastiches/
colophonie stirace / ammoniaci ana 3 s / olibani cam-
phore ana 3 j/ litarg: 3 j/ sulphure viue 3 s : oleori cha-

momelini/

Wątroby zápalenie.

345.

momelini/ irini/ anetini/ costini/ ana 3 ij / vnguenti de
altea 3 v/ vnguenti de betonica/ alabastrini ana 3 ij: a-
rungiare porcinge munde lb j/ arungie anatis / anseri a
3 ij/ butiri recentē loti 3 ij/ mercurij succo limonum ex-
tincti 3 vj/ theriacę optime 3 s/ terebintine 3 ij/ cere q s
fiat vnguent. A co jeśli by ieszcze tēy głowie/ albo rad-
zsy melancoliey gwoli/ oneę cauterium chciał/ aby mu
ciemie przepalono było / którym iako kominem tam te-
sye rzeczy kurzac snadźby wychodzić miały: niechay
na maśtalérzu piérwey ciako on w hispanię
uczyni / spróbuię / a od niego sye choć przy-
duży/ w grubśey y mnięey czule ciako
w sádzonę dowię/ jeśli ten tās
ti raz od śmiertelnego
daleki.

Wątroby zápalenie.

Wątroba aby w tēy chorobie / choro-
wać niemiata przec tego iest trudno/
gdyż ta choroba w nię piérwey sye
zálaga/ y tak rozgoscowa/ że ię psu-
iac własność / škodzi bázro ciatu.

Bo iako iest wątroba na tym / aby
ciatu kręwo dobra czyniła / a póki ię
natury albo powinności sstawa/zy-

znoscia/ y sytnoscia każda czesć/ tak z piérwszych a prze-
dniejszych / iako y z nalisszych/ aż do włosow/ skóry/ albo
y páznotky posilata: tak ta choroba aby namnię zā-
trudniona/ wnet albo którę sytnosci swęj odstapi / albo
sāmā goracemli/ zimnemli wielkim sye ziarosy/ swęj po-
winności zapomniec musi. A iż inż dawno wiemy/ że to

x p ij

iēy po-

De anat. viuo.
De spermate.

Do vsu partiū

1. de vsu parti.

In arte Med.

Ari. 3. de pt.

7. De vsu par.

De vir. i. m. a.

5. De vsu par.

4. de vsu par.

Arantius.

iey powinność / tuczyć ciało / Krew mu dobra czyniac / tedy y to wspomniem / nie być żadney części / Któraby iej pomocy nie potrzebowała : y powiadamy / że serce primum vivens vltim moriens / to jest póki dusza w ciecie / że serca to y z ieg pulsū narychley poznac : głowa że smysły podawa / a per nervos czucie y ruszanie roznošac w sobie iakoby romieyscu nawarownieyszym dusze ma : nerki że rozmnoženiu / słodzona że melancolicznemu plugaštrou / pluća że tchnieniu / insze inszym weczynnościom są posłubione : a dla tego częściami przednieyszymi mają być zwane. ale nie tym przednieysze / że więcej niż insze władzey mają : gdyż to sobie przednimi watroba bierze / przez którey ani w żyłach krwi / ani w głowie smysłów / ani w sercuby duchów co było. Te tedy pierwsza iako w rodzeniu / tak w żywota przedłużeniu mieć chcemy : od której żyłami do serca y do części inszych wszytkich krew idzie / y duchy z siebie puszczaiac / insze części odżywia. Bo części chcieli / aby krwi y żyłom serce początkiem było / ale to gomonliwi ludzie / którzy tu stanać muszą / kiedy dy spytamy / człowiek aza nie po karmem żywot posila : tak : po karm / aza nie z żołądka : tak : watroba aza nie obłapiła żołądka łobis albo rospadlinami swemi / za grzewaiac go / y chylum albo po karm wwarzony z niego przez messaraicas ciagnac : tak : spodnia część watroby (siniam zowiem) aza niema venam portam / o której iako o brone sye wieżdżaiac do miasta / wszytko opiera / a tey facultas nabarzię attractrix przydana : tak : z wierzhnia (gibam zowiem) aza niema początek caue / co od niey do serca y wszytkiego ciała posilek idzie / y w sobie insze facultates przyrodzone ma : tak : nad to / kiedy dys w matki w żywocie albo w dziecinie leżał / aza przez pepeł żyła nie ślā / co watrobie po karm pierwszy / a po tym wszytkiemu ciału dawala : tak : tedy wpo ten wpadłszy / zezna watrobe być pierwszym członkiem / żywotom

człowieka

człowieczemu służacem : od którego facultates naturales / to jest przyrodzenie trzymać / pochodzą / one co iuż wieś dawno / attractrix / retentrix / coctrix / expultrix / y co sye ich iedno przy tych wieś. Ta watroba / żołądka aby trawil zażręwa / ta sama z polowki albo iakoby z papiery zeżwaney / a w żołądku vniioney / krew czyni : ta sercu duchów / y krwi dostatek dodawa : ta żółć / iako gozalkę / do pecherzyka swego odsyła / y aby kiski plugaštrwem sye nie zatkaly / sama żółć ta iako rzeczka przytra / a ostrą pokrapiaiac popiera : ta do słodzoney dozdze / a mił kwasny / y plugawy / posyła : ta głowie y członkom wszytkim / służy aż na wet / krew ku potrzebie przyczynia : ta jest przyczyna / aby tak v białey głowie / iako v mezczyzny / członki rodzeniu służyć / tak sye sposobiły / iakoby efect swoy co nalepszy weczynić mogły. y przeto przy complexey / dali iej / aby była ciepła y wilgotna / to jest wszytko odżywiaiac : a iakiey ta krew rozmnoży / taka ciało po wierzchu zatkwinie : a we wnatrz posilac wszytki członki / żywota przedłuży. A iż powiedamy iż być ciepłą y wilgotną / to jest / krew same y iej własność mająca / tedy concupiscibilem iej a żyłom od niey vegetatricem przyznamy : wedle której duży albo ślābi / cudni albo špatni / płodni albo nieplodni sye ludzie chowaią / y rodzą : gdyż z ciepła duchy / y siła / a z wilgotności genitura / albo humory pochodzą. A toć to jest poznac complexia / choroby / albo sposoby : do czego kto słonny / poznac watrobe / iej postanowienie / a iaka krew czyni. Bo wyżrec oczy wdzieczne / wielkie / wypukle / włosy gesty / kiedzierzawé / twarz rumianą / proportia ciała y kosc cudna / palce długie / żyły pełne y wielkie / a kto nie przyzna że to complexia krwiśtego : a lepię niż inszy do zdrowia sposobionego : a krew / aza nie taka / iaka watroba czyni : Początkiem tedy krwi y natury naszej bedac / iako sye sama ma / tak y wszytko ciało chowa : leć że concupis-

Ex iij

scibilem

2. de a. c. ad G
de virt. n. c. dis

4. de vsu par.

lib. de sperm.

3. de dec. eff.

Art. Med.

loc: aff.

Lib 3. f. 14. to.
1. c. 15.Lib 3. f. 14.
20. 1. c. 14.

scibilem ma samą przed insemi / która sprawam infym
iako by bodźcem do wszystkiego pobudke dawa / z zachce-
wania częstego / niemniej niż inje choroby wpada : y cier-
piwa tak intemperiem / iako continui solutione. intempe-
riem każda / y z tych prostych czterech / wilgotniejszy / sus-
szy / zimniejszy / y gorętszy niż przyrodzenie niesie : y z
tych złożone owy / których wszystkich ośm sye wyliczyć da.
Lec tu w naszych kaciach / y wśledy pospolicie / dwie na-
wieccy : bo albo będzie watroba bardzo gorąca / albo bar-
zo oziębla. Bardzo oziębla poznać / aby tylko z twarzy /
kiedy wsta pobledna / nos zawiednie / oczy podpadną / al-
bo sye zmurzywszy poźółtą / żyły sklesia / włosy oblażą /
paznokty sye skurczą / appetit do iedzenia nie cały / a iesli
będzie / (gdyż intemperies zimna go nie odrynnie / iedno
że nieprawdźliwy czyni) tedy za nim ryganie / sekanie /
bzydlivosć / womit / biegunka / że to co wyrzuca iakoby
żur albo lak przewarzony / a czasem iako pomysł w któ-
rych mieso nie dawno bite / optokano będzie / wryny zły
odbyt / a iesli ciecie tedy biała / żadna / przyzielen / metna /
okrom obłoczka / albo iako otreby wyptókał / czasem też
cieżka / ciato słabe / krosty białe / swierzbicę / albo pod
która bolacę / nogi nabzektę / odetę / puls mały / rzadki /
słaby / we wnatrz iakoby barżiej niżli powierzchu sye ozy-
wiający / bo ki zatkane a ociekłe / a w nich y słodzona twar-
da / niewiastam rzeczy przyrodzone / y opławy zahamow-
wane / potym kamien / puchlina / albo suchoty / a kto wysli-
czy. Bardzo gorąca / napierwéy z twarzy / potym chceśli
sie ciata dotknąć / ale poznać z twarzy czerwone / zapalo-
né / nierówné w której oczy aż ciemnieć poczeły / zapo-
trywaia sye / leniwse y strosfę niż były / nos sye odat /
zalegl / zeby zczerniały / dżiaśta sye krwawia / ieżył suchy /
pragnienie częste / w głowie dymow / sumu / złęg spania / y
niepokoiu dosyc / z nozdrze krew / rada ciecie / płuca ciężéy
niż w insem tchna / wnet sye wchodzi / rozgniewa / rospali-

wa / po-

wa / porywa / zanosi / puls ma przedki / gesty / mocny / y albo
gorące / albo cos iakoby takię okazujący / żoladek niema
nie chęci iedno pragnienie / bo prawy góra / wysadził sye
twardy / lewy y w nim słodzona dla megi sie ciągnie / ner-
ki gorąca / pendent sie kurchy / stolce byc niechca / wryny iesli
co idzie / tedy z rzezaniem / y nie tyle ileby trzeba : a co po-
wierzchu : spary popadale / krosty / przystiele / lisiaie / swie-
rzyby / fistuly / a kto wyliczy : gdyż to iest trudno wyliczyć /
prze watrobných chorób gwałt / które z mey pochodzą /
kiedy porządku swęgo by namnię odstapi. y przetoż nie
wa tak iako inje częsci scirrhus / (guzy twarde zowiemy)
wzody / pecherze / krosty / iako wiec owo co w swini al-
bo iniego byda widziemy. Jednakże poczatki tych to
rzeczy / albo goraco albo zimno wietfe niż iey istota zno-
si : a tym obiemá sye occasia podawa / nabarżię od za-
mulenia / a żył zatkania / gdy sye w nię to co trawie ma
zastanowi / a przez żyły po inszych częsciach różnie niemo-
że : y przetoż mawiali starzy / oppilatio in hepate / mater
omnium aegritudinū : a tym aby daleko przyczyn szukać /
sam ie każdy dosyc blisko naydzie : byle wspomniat że
skurczyli sye / albo od gorąca spieczę / rozferzyli albo ro-
ściagnie od wilgotności a oziebnienia watroba / od rze-
czy zwierzchoronych to byc musi : od tych mówie / które
rych seć przyrodzeniu służacych (non naturales zacy
mówie) liczymy : aer ambiens / Venus / labor / quies / ci-
bus / potus / egestioncs / y animi affectiones. które to rze-
czy tak miały dogadzać naturze / aby tylko samá miara /
a wezlasne ich przysrzeganie zdrowia / zdrowie zachowy-
wało. Lec że tey concupiscibili wieccy niż Boży y przyro-
dzenia zakón dozwalał / sye zachcięwało / oto sye przypa-
wila / iż wpadłszy in intemperiem / psuie albo siebie sa-
má / to iest substantia a istota swa / albo wiec wrzad / że
krowie dobrez czynić niemoże / sobie zatrudnia : substantia
mówie / kiedy sye samá zagrzeie nad miare / y onym o-

gniemy

De anat: viuo.

2. sanit: tuen.

De pass: tt: t:
6. c. 3.

4. de usu pti.

gniem wielkim do siebie ciągnąć krew/nie tylko te co we
wnątrz czynić ją miało / ale y z innych członków sobie
przyległych : przeto trzymać ją w onym ogniu / czyni za
wściągnięcie wszystkiego / odmie sye / tedy y skurczy żołąd-
ka wierzch / na którym leży / pali / zaczął y serca stronę
prawą zatrudniwszy / albo do gorączki / albo do dżenia /
albo do tęskności przywodzi : tam płuca / muscoli mies-
dzy żebrami / y diaphragmą / tchnienia niedopuszczą : ner-
ki sye palac / wryne też trzymać / y gorączkę niż trzeba
czynią : żółć albo kolera w onym ogniu sye piekac / do ie-
lit nie idzie y przetoż stolców wściągnawszy / a wewnątrz
sye zapiekawszy / naturę leniwą czyni. z tamtąd / co sye
nam zda / co do głowy idzie : y z plugawstw tych wścią-
gnionych smród / y z wątroby dymy gorące. a na skórę
to wszystko / co iedno grubszych wilgotności dołem wy-
chodzić miało. Bo iako ciato zawżdy póki żywie posilku-
je krewie a z pokarmów potrzebuie / tak z tychże oddzieli-
wszy sobie część lepszą / grubszą stolcem / wryną / y potem
wyrzucaćby winna : lecz że oto ogień ten to wściągnął /
na skórę naturą / iesli iakokolwiek moena / wypadza / a ie-
sli osłabiła / sama sye strawić powinna : y niewysysyc o-
wego czasem za bayki mamy / co ludzie proszą w biegum-
ce gorące / krewawé / a kiski gryzace mówią / że na ko-
niec / aż skutki wątroby padaia : powiada Gordon / że to
być może w ogniu wielkim / kiedy sye bardzo wątroba za-
pali / a sama swym ogniem trawiac / przez żyły y meaty
w ciele / iuz bardzo otworzonym cieczę : y kaze takowe gru-
wastki kląć na ciepła wodę / patrząc iesli sye rozplyną /
tedy to krew spiekła / a iesli nie / że iakoby żyłki a fibre sye
w nich widzieć dādza / tedy to wątroba. lecz iż niewiele ro-
zności od wątroby / krewie spiekléy / tedy to próba nieta-
twia : iednakże niewatpmy nie / że za ogniem takowym /
a za wielkim wycieczaniem ciała / wątroba sye wyniszczyć
y z biegunką wypłynąć może : tak że nie tylko parenchyma

ma / ale

ma / ale spieczenie krewie w niej / ale żyły same strawić
sye / sklejnac / a iakoby wyciecz mogła : czego aby łatwiey
doryść / weźmmy wątrobe swinią / włóżmy w gorzałkę /
w ocet / albo w wino mocne / za czas krótki co z nią be-
dzie / da sye widzieć : a to mniéy tam cierpi niż w ciele :
gdyż iuz attracticem / y coctricem utraciwszy / nie odmie-
sye / poros nieotworzy / ani żył / aby w sie co brały / do tego
sposobi / iako gdy żywie : kiedy do iey ciepła / zbiega sye y
z serca / y z płuc / y z artery bliskich y z nerck / y z czoład-
prawie co iedno iest w człowiecze ognia : za czym tak ży-
ły / y artery które przez nie ida / iako y błony w które wwi-
niona iest / bardzo sye pala / y tak za humorami zdaną
zebraniami / a zgotowaniami / zranieniami / guz / pecherz / y in-
szé przypadki mieć może. Ożiebienie acz też przynosi iey
złego niemało / ale nie tak przykrego : bo choć to quali-
tates są actiue / iednakże ciepło za sobą passiuas wiecąc
y barżéy niżli zimno ciągnie. a iesli przy czym bardzo / tedy
przy obstruclach / prze które nutritio / a ciała posilek
tak dobry iako trzeba / być niemoże. A przetoż hepaticos
to iest / té / którym wątroba nie służy / a trawic dobrze nie
może / zowiém : a mozem perwie wszystkie tak nazwać /
któzy przymiotem / natury nadpsowali : gdy iuz zawżdy
przyznawamy / że przymiot w wątrobie / iako żółć pod
swoją skarlupą siedzi. Starzy praktycy tylko tych hepa-
tikami nazwać chcieli / którzy zimniejszy niż potrzeba
wątrobe miała. Ale proste / czemu francowatych tym nie
nazwać : którzy iako sam widzi / z tam tego krusicu star-
ków swych siegaia : niewatpliwie mozem / widzac że z
wątroby krew zla / zwierchowne rzeczy / y co iedno cho-
rób przy nich pochodzić sye zda : y przetoż leczyć ie iako he-
paticos myslac / zaraz drogi do wątroby sye pytamy :
a na wryneli pożyżem / pulsuli pomacamy / choć sye co in-
szym częścią przysadzić może / iednakże wątroba tam
wszystko rzadzi więdzmy : y sali obstruclie / albo zámule-
nie żył wielkie / ile iest :

2 y

Iesli

Lib: 3. f: 14.
to: 1. ca: 31.

352. Przymiotu Książ wtórych

1. de diff: resp:

C^o 6. aph: 16.

C^o 6. aph: 3.

C^o 7. aph: 17.

In: porrh: c: 2.

C^o 6. aph: 42.

Lib: 3. f: 14.

to: 1. c: 20.

11. de ali: fac.

Jesli watroba/ glowie dymy / a ciatu krew zla czyniac
watli ie/ zle jest:

Jesli tchnienie/ zadusliwosc / pragnienie/ albo goraczka
czyni/ gorzcy:

Jesli barzo oziebla / a biegunka iako zur/ albo swiezego
miesia pomyie czyni/ a poprawic sse nieda/ opuchliny wys
gladac:

Jesli ktemu bok lewy boli / a tchnienie ciezkie / y szkla
wka przystapila/ barzo zle:

Jesli przy wielkim zapaleniu biegunka przykra / ieficze
gorzcy:

Jesli toz zapalenie watroby/ weczyni zolta niemoc/ a prze
dla w niey goraczka/ gorzcy:

Jesli zapalenie przynosi omdlowanie/ prawie gorzcy:

Jesli zapalenie / a zyl zatknie / goraczka/ a po wierzchu
na skozie plugastwo z soba niosac / im daley tym sse barz
ziej z oslabieniem zdrowia sierzcy/ co rychley ratowac trze
ba: a poczac ratunek od postanowienia ony h ser non
n aturalium/ z ktorych tego watroba/ ze sse iey tak wiele
y czesto zachciwato/ dostala. Mysl sobie co nalepsza
niechay czyni: kłopot/ discursi niepotrzebne / a zabawy
trudne/ niechay na strone zarzuci/ radniety co czasu niech
na nabozenstwie trawi: w ktore kiedy sse wprawi/ myśli
sila wly/ bolu na czas zabaczy/ y Pana Boga za grzechy
vbtagawszy / rychley watrobe niz pistaciamy / choc im
Awicenna tu miesce dawo posili: pracey miarney nie
chay zazywa/ przed obiadem godzin dwie namniety nanie
odlozywszy: bo ieslize pomni / ze byli niektorzy / ktorzy
ten przymiot z siebie praca/ a ciata cwiczeniem wypedia
li/ tedy y temu radzie pomoze/ aby w lenistwie obstruicty/
y goraca/ niemnozyt. iednakze/ iesli mu exercitium a pra
ca zalécac chcemy/ xpomniemy go aby to byla miarna/
y tak powoli ciatu czyniona/ iakoby watrobnikowi nasie
mu/ watroby barziej nieobrazila: gdyz y tak sse rozpali/
a praca

Watroby zapalenie.

353.

a praca nikogo nieochlodzi: iednakze iesli bedzie miarna/
wczesna / a wedle rozumu postanowiona / pomoze sila.
W dicie iako wzwierciadlo niech patrza: pomniac / ze
acz przymiot za nierzadem iako iad/ albo ogien/ w ciato
sye zaktadt / y do tych ie przypadtow nie wleczeniu podz
legtych domiescil. aleby to byla nie zla dieta / co ia obz
jarstwem po prostu zowiemy/ przystapila/ tedyby sse tyt
tak dalece rostrzewic niemogt. Niechay nie ie rzeczy gru
bych / coby zla krew czyniac / zyly zamulac mialy: a to
ktore sa: o miay Boze/ regestruby wiecsiego trzeba / niz
ksiegi Julij Alexandrini salubrium et insalubrium: nie
chay pacient gulofus albo lakomy nie bedzie: tedy nie
wyliczaiac medyk/ kuczeciem/ cielecina/ struczka mlodez
go wolu/ kaplona/ europatwy / iarzabka / praftow le
snych swiezcyh/ rybek drobnych niewspominaiac/ odpra
wic moze: owemu / co przekwintow zachciwa/ nalaiac
wssy/ a w slug y powinnych iego/ co sa niedaleko/ nani to/
ze nie grzezy sobie poczyta / oswiadczywszy. Bo co
tez takiemu chorie po zwierzynie: kto zwierzynie v nas ie:
tylko lakomy a obzarty czlowiek: y to dla iudy/ a geby
pieprzem sparzenia: kto ryby wielkie tak wymyslne przy
prawione: vtracni/ a ten / co chce aby mu w bizuchu w
winie plawaly: kto torty/ pastety: wystawny / co nima
oczym insym myslie: kto iarczy: ten ktoremu facietas
to przyniosla/ ze w tym ochwaceniu / inz mu lepsze rzeczy
obmierzly: kto ogorki/ iabka/ gruski/ kasteany/ z koch
malem wezyniony po obiedzie cukier: pieczony/ co mni
ma ze ieficze dziecieciem jest/ a krew w sobie wyzaca a bu
rzaca sse/ gasic powinien. A coz iesc: to co rozum/ me
dit / a experientia ze dobrze/ poradzi. a stot czym zagest
wic/ y goscia weziec/ nabozenstwem/ wstrdem/ weciwo
scia/ cudna powiescia: a iesli tey niedostawa/ tedy bogat
czowa paremia/ ne et illi veniant in hunc locum tormen
tor: a tym/ ze nie zausteryarzem sprawa/ gdyz wiele po
a praca

Ly ij

traw by

traw by nalepszych / naszego chorého obrazi / a nie wiele /
 iesli nie beda takie takich mu będzie trzeba / albo nie tak w
 czynione / ieszcze barzię. Niechayże tedy korzenno nie ie /
 bo watrobe barzię zagrzeie : z suchami czarnemi / bo me-
 lankoliię przymnoży : ryb ani kłiwatęgo nie / bo żyły za-
 tka : owoców ani iarzyń / bo oziebi y dymów namnoży.
 A iż rązów tylko dwa przez dzień ludzie dobrzy iadają /
 nasz mogli tylko raz / mało nielepier : obiad swego czasu /
 a wieczera maluczką : warzyśtę na obiedzie / pieczyśtę na
 wieczery. A iż obyczay u nas z barścem kureze wo-
 rzać / dobre jest / piotruści mu w nie dobrej nakładsy :
 bo barścę / acz kwaśny / ale ma aperiendi / incidendi / y
 roborandi moc / y wonię wdzięczną / ten zwołasz co u
 nas barścem / a Dioscel go sphondilium zowie. Kaza taś
 korwym używać cicoracea wszystkich / seridem albo intie-
 bum / soachos / endiniam / scariollam / y tych co do chło-
 dzienia watroby własność mają : ale Bóg wie / że lepię
 sofi z nich wytoczywszy / depurowawszy y z cukrem przy-
 warzywszy / rano ie miasto syropów / niż na stole miasto
 śalat / albo sezebrzychów iadac : gdyż z nich żoladek nie
 content / krewo sye melankoliczna / y dymy głowie przy-
 kre a skutliwie donoszą : wsakóż kesa pozwolimy / y to u
 warzywszy. Zalecacia mleko kocię / y insie bydlecia dobre
 go / z dobrej paszy : ale nasz chory / niech tylko o tym mo-
 wi / a insym używać dopusci : wspomniawsy na on a
 phorismę / lac dare caput doleń / malum malum / et si-
 ticulosus et quibus hypochondria ic. mieso ono dobre
 z wyskley mianowaných kórele / może z żółta iuska wcz-
 nie : gdyż safran / cynamon / imbiér / muskat / kwiát iego /
 sa watrobie dobre / iesli gorzco dopusci. Na wieczery
 niechay pieczyśto ie : za przysmak iesli go trzeba / mustar-
 da z cukrem / a cum spetiebus / cappary dobrze wwarzo-
 né / zgodzić sye mogą : cwikle wszyscy zalecacia / przeto o-
 we co w occie ia chorwicia / z chrzanem / z anizem / a z ko-

Lib. 3. c. 74.

3. aph. 64.

2. de ali. fac.

ryandrem

ryandrem dobra jest : wsakóż tych glabów w brzuch w-
 tożyc siła / da sye y do intra poczuć. A ta wieczera nie-
 chay będzie wczas / pomniac że ta choroba nocą nigdy
 nie zabaczy : y iesli wędnie co kiedy posolguie / w noc sye
 ozowie : y by tylko snadź sam poznogiec zabolat / watro-
 be y głowę obudzi. Picię do stołu niech takie obierze /
 takie zwyczay że dobre poradzi : iednakże coby pragnienie
 wnet zagasiło / głowy nie obrażając : coby żoladek y bzu-
 cha nie odeło / tchnienia nie zatrudniło / watroby nie za-
 mulilo / ani rozpalilo : a co nawietśa / wynie meatów / y
 stóże poros nie zawarto. Kwasné tedy złe / bo nierodzie-
 czné / y melankoliczne : słodkie też zámula / y w kolere sye
 rado obraca / y przeto miodowi dac pokoy : winá też slo-
 dkiego / iako moszczów / mustatelle młodey / medery / bás-
 tardu / y insych zaniechac : ale mali być wino / Rynskie na-
 lepsze / porym Megierskie / coby wonné / nie mocné / a w la-
 ta średnie. A kiedyby też piwo : wiere to jest picię / kó-
 remu przyganiac trudno / byle nie zgorzate / nie dymné /
 nie nazbyt chmielne / z dobrej psenice / a z dobrej wody by-
 to : y to miarno ie piac : bo też y wtym kto nie zachowa
 miary / przedko kres zdrowiu przybliży. y dawnoć starzy ró-
 żné próby czynili / iakoby chorým picię lepsze niż wino czy-
 nie : warzac rozmaitych rzeczy / to wódki / c. namonowe /
 coriándrowe / feniculowe / ptisaney / y insie : Diosc. curmi
 y żyty opisuie / które co insie iedno piwa były : iednakże
 choc nie tak iako nasze chmielne / przedsie głowe / y żyły o-
 brażały. a my / co marcom / siepcom / swarcom / smelcowá
 nym / y duplowym piwam rzeczm : że barzo co owym / w
 które smer / bagno / w zos (ericá vulgaré zowie) bielun /
 luczywo / sol / y insie rzeczy kładac : że chłopi od niego śale-
 ia. Dobrego tedy / wystatego / y lekkiego piwa / keso pic przy
 obiedzie / y przy wieczery : a insych czasów / radczey niech
 przemrze / morsellami sye albo kolaczkami bawiac. Po
 obiedzie niechay nie spi : owsem y w nocnym spaniu / nie-

De vic. rat. in
 m. c. 3.
 De dys. cont.
 De vinis.

Li. 2. cap. 80.

A y iij

Chay be

chay będzie porządny. Niechay po wieczery we cztery
godziny strawimy ie przy muzyce przy rozmowach wies-
snych / a przy myśli dobrej wkládzie syc / na wietrze do-
brym : bo iesli czego w tych rzeczach fiesci / tedy wiatru
dobrego niechay przysrzęga : pomniac / że te nasze cze-
ści przedniysze / y snadź wszytko ciało / perspirabile / a ias-
toby otworzyste iest / y być ma : y przetoż nietylko skóra
ma poros / ale serce swe wentrifuly / pluća / swe macła dy-
mózg / wotrobá sa iako gebła / która wnet syc wilgotno-
ścią napelni / y wnet syc bierzciey niż trzeba zamoczyny /
ćieczy : a zawięś gebła przez noc na dwoje / choć dęsz
nie będzie / iesli ia nie mokra z wiatru tylko samego naye-
dzieś / da syc widzieć. wiec naszą głowá y wotrobá / (ba-
mówimy y wszytko ciało) gdyż ma ty facultates / przez
które żywioł / expultricem / coctricem / retentricem / y attra-
ctricem / zawródy ciągnąć w sie musi : y tym syc naplemia-
jąc posilac / albo mdlic wedle rzeczy w sie wżietych. A iż
wilgotność / zamulenie / y do zapalenia matercy dodac
może / kto wotpił : gdyż y humory nasze / tak phlegmá ias-
to y melantolia / iako y kolera / co inszego są : Niechay
tedy na noc tam leży / gdzie y syc sinrodu / albo wilgotno-
ści nie opit / a ciału do opuchliny tak prze goracosc / iako
y prze zamulenie skłonnemu / piérwéy zlego / niżsiny syc
spodziéwali / nie przywiódł. Wkládzie syc tedy na bok pra-
wy / bo to iest spania sposób nalepszy : dla tego / aby wa-
trobá żółedka bázro nie przycisnęła. Którego to żółedka
wierzch / iż syc pochylil ku lewéy stronie / aby syc zawarł /
a z niego syc nie nic wlewało / gdyż w takich pospolicie syc
złe zawiéra / y nie dobrze trawiac chylboce : leżec ma : y
piérwéy sen przespawszy / na drugim boku nocý dokon-
czyc. wprowadzie żeć syc to rzadko trafi / aby nasi ten do-
ry / y drugiego boku gdzie iest słodzona / twardego / odete-
go / albo wżdy bolacego niemiál / gdyż goraco a zamule-
nie wotroby / rado krwie przypiekszy / melantolney tam

De natu: fac.

przyczynia :

przyczynia : y przeto spanie takiemu bywa wiec trudné :
tak / iż ie nietylko na ty dwa razy z pracá máia rozłożyc /
ale o put godziny spokojné v nich bywa nie latwie : prze-
co : prze boli pełne / żyły zatkane / krew przypalona / skó-
za warta / bżuch zapieczony / a pálce do swierzbú y do dia-
pania chetné : fosta ex non naturalibus opuscam : cze-
mu : czemu go w ten ból wprawiła. Niechay tedy téy
zabaczysz / radniés o tym myśli / co mu przyniosła : a
iżby tego pozbył / lekarstwa mech będą na iey mieysce.
Wziebléy wotrobie / rzeczy grzeizcych y otroieraiacych
trzeba / aby syc żółedek posilil / męsaraice otworzyl / a
wotrol a do swego piérwégo ciepła przywiódł : a po-
czynamy od inncy / y z : Które iesli by dobrej naturze z ra-
zu pomogly / czemu ia wieściemi trapić iesli zátwardzon :
krystere mu dac / z polewki / koplona albo kura starého /
warzac go z pietruszką a z kminem do tad / aż rozewie do-
bze przez soli : a wżierwszy iego colatury trofke / wiecéy
niż pul kwarty / cukru starého / albo białego przydac dwie
tyśce / oliwy dwie / soli trofke / y ciepło wlać. może taká
dwa razy przez dzień brać / bo mu y za lekarstwo y za po-
trawe zla stanie. Albo R. Herbari emollientis
um ana M. j / sem ciceri rubi 3 ij / flor chamomille P.
ij / hordei P. j s / fiat decoctio / in qua diss : mellis rosati
colati / oleor chamomill : anetini / ana 3 j s / salis 3 j s m.
Albo R. Corticel mediani petro / 3 ij / radick cico-
reg 3 ij / herbari absinthij / betonice / eupat / rute / scolop :
hisopi ana M. j / seminis lini 3 ij / sem pastinace / cimini /
sefeleos / ana 3 ij / flor chamomill : P. ij / coquantur in
aque q s / ad dimidias / colature quartarijs quinque / ad-
de succor ruce / anagallid : ana 3 ij / oleor laurini / irini /
ana 3 j s / catholici / cataret : imperialis / ana 3 s m.
Albo iesli do tego przywózie / przez wsta przepurguem / w-
żierwszy rhabart : elect : 3 iij / w proch starowsy / a ciná-
monu troche przydawszy y ocukrowawsy / z winem wy-

pic. albo

pie. albo bolus z tego niechay będzie. R. rhabarb:
elect: 3 iij/ przydać catholici/elect: de psilio ana 3 ij m.
Albo R. Radicel mechoacan pulueratę 3 j/elect: de
psilio / de citro solutini ana 3 j s/ m. fiat bolus. Albo
potia. R. Rhabarb: electiss: 3 iij/ elect: lenitini 3
s/ rosati Mes: 3 ij/ sirupi de eupatorio 3 j/ aquarē ab-
sintij/ cicoreę ana 3 j s/ m. fiat potio. Zaraz przy tym
rzucić sye ad localia/ y uczynić mu mazańie/ wżiawsy ole-
orum de absinthio / nardini / de sampsuo ana 3 j / cereę
parum/ fiat liniment: Albo R. Succorum/
eupatorię/ absintij/ fumarie ana 3 iij/ spicę nardi/spicę
celtice ana 3 j s/ ciperi / cinamomi ana 3 ij/ ligni aloes
3 j/ vini maluatice 3 iij/ aceti rosati 3 ij/ coquantur len-
to igne / sub finem addendo / oleorē de absinthio/ rosati
ana 3 j s/ cereę parę/ fiat unguentum. namazywać im
ciepło. A iż to miejsce potrzebowałoby częstęgo maza-
nia/ tedy miasto tego / aby y wnoocy sye watrobę grzala/
a otwierala / czerat mu uczynić. R. Radicel gentianeę
imperatorie ana 3 ij/ farinarē seminis lini/ fenugreci/
ana 3 s/ sumitat: absintij/ scordij/ rute/ hisopi/ ana
3 s/ florę cham: P. j/ mirthe/ mastiches/ cinam: corticel
thuris ana 3 j s/ ligni aloes 3 j/ croci 3 j/ puluerata or-
dine suo s a/ coquantur in aqua absintij/ lento igne/
addendo castorei 3 s/ oleorē anetini/ irimi/ nardini/ ana
3 j s/ reducatur in formam ceroti/ cereę et resine q s/ ad-
dita: extendat in sindone / et in formam lunę crescentis
reducatur / supraque costas lateris dextri gestet. Empla-
strum de meliloto samo dobre/ ktoręgo do vncij dwu/ ię-
śli przydać/ de santalis cęrotu vncij pul / a in succo ab-
sintij rospuscić będzie dobrze. W ten czas że też ven-
triculowi częgos niedostawa / a gwoli watrobie źle tra-
wi/ tak iako oną iemu gwoli sye zatkala / y ożiebła: nie
zabaczmy purguac go/ też go namazować/ oleo de men-
ta/ de absinthio/ ex mace et muce muscata expresso/ albo

takam

takam hacę wżiawsy troche / iesli być może: albo vn-
guentem ktoręm z owych/ co ich wyssey napisano dosyć.
W tym purguac go przydawamy mu hieri: albo iesli
pacięnt sye piescić nie będzie/ a pillutki chce brać dać mu.
R. Masse pillulare de hiera 3 j/ alephanginarē/ ma-
sticel ana 3 j/ m. fiant pillule n° xj. Albo R. Masse
pillulare stomachicę 3 ij/ mastichinarē 3 j/ spetierē
hierę 3 s/ cum elect: de succo rosarē m. fiant pillule
n° xj. A tegoć zabaczyć sye nam niegodzi tedy obstru-
ctiones sa / abyśmy co nadrobniejszy lekarstwo dawali:
bo dać temu bolus albo pillutki wielkie/ mało sprawa:
to sprawić moga/ że z dalszych miejsc pociagna: ale tu iż
nam z bliższych wieść trzeba/ mogli być prochy daymy: a
iesli go niechce/ tedy potia. a iż hieri albo aloe w tym na-
barzieszy służy / a te w prochu trudno/ że przykre/ wziąć /
pillutki z nich co namniejszy czynić: co owo w czynieniu
alephanginarē/ albo aromaticarē/ w naszych aptekach
cudny zwyczaj/ że bywają drobniuczkie/ podać: tak dole-
ga messaraicas / po ventricule sye rozbieżawsy/ rychley
ie otworzyć/ y watrobę dosięgną. Niechayże tedy mātę y
drobnę beda: a nie co ich pisem/ xj/ ale z nich trzydzieści
albo więcej uczynić/ byle z masy dosis niewietśa. Po
tym iesli trzeba siropów/ niechay te bierze. R. Siruporē
de absinthio / de eupatorio / ana 3 j/ oximelis simplicis
3 ij/ m. wypije przez wodę tyżka. Albo iesli mu takie
przykre/ uczyni potia. R. Siruporē de absinthio/ ace-
tosy diarhodon compositi ana 3 j/ spetierē dialaccę 3 j/
vnięśawsy dobrze/ przydać aquarē absintij/ cicoreę a
3 j s/ m. Albo R. Sirupi de cicorea cum rhabarb:
bisantini ana 3 j/ decocti aperitini maiore q s/ m.
Niechay tak przez dni sześć albo siedm / co poranek bier-
ze. A zgotowawsy y otworzywszy żyły/ coć znacznie v-
rynę cudniejszy pokaze / wziąć purgans. R. Rhabar:
electissimi 3 j s/ cinam: 3 s/ ciperi 3 s/ infundatur in a-

33

que ab

que absinthij / modico per noctem agarici trociscati
 Jij / in oximelle / quore expresso adde / manne calabri-
 ne dissolute et colate 3 j / elect: de psilio 3 j s / m. fiat
 potio. A dla tego tu manne wspomina / żebych nie rad /
 aby kto w tęg affectięg brat lekárstwá owé gwałtowné /
 które wprawdzie zowień my lekárstwy / ale godneby / aby
 ie iady albo natur naszym nieprzyiaciółmi zwano : iako
 scammones / turbit / ellebor / euphorb / elaterij / titima-
 los / coccognidion / z których téż owá collocucia / ziarnko
 tureckie / y compositie / które iedno co z tych w sobie má-
 iá : gdyż té rzeczy turbuis nature / á gwałt ięg czyniac /
 żoladek / watrobe / y żyły w nich psuia : niechayże tedy co
 nalżeysze lekárstwá beda. Agariku téżci niemasz co chwa-
 lić / bo y womit czyni / y naturze nieprzyiemny : ale cóż mu-
 rzyć / kiedy stárzy tak chcieli dla phlegmy wyprowadze-
 nia / á żył zámulenia / dáwać go musimy : iednakże rá-
 dnię in infusione albo in decocto niż in substantia / cum
 suis correctivis. To odprawiwszy / iesli trzeba ieszcze po-
 wtóżyć / wezynimy mu decoctum. R. Radice Aspa-
 ragi / feniculi / eringij ana 3 j / cicoreę 3 j s / acori / iridis /
 ciclaminis / ā 3 vj / anchuse / gentiane / ana 3 s / herbare
 betonice / scolopendrie / eupathorij / calamenti ana M. j /
 chamedris / chamepitel / marhubij / cuscute / theucrij /
 scordij / hisopi ā. M. s flor rorisij. P ij / spice nardi /
 spice celtice / ana 3 v. seminum cicore rubri 3 j / seseleos /
 pastinace / asphodelli / ā 3 ij / paslular maior et nor /
 ana 3 j / foliore senę 3 ij / radice asari 3 ij / epithimi 3 j /
 rhapontici 3 s / cinam: nucis musc: ā 3 vj / coquan: s ā.
 ad cōspartis dimidię in decoct: capi vel galli veter: q s.
 A to decoctum iest bázro dobre / y samo przez sye : á czy-
 niem ie po prostu / wziawszy káplón / y ostubsy go / nátkác
 pietruszka / y kminu z cynámonu trocha / y wázac w zá-
 lepionym gárcu / áż dobze rozewré : dopiero w tęg po-
 lewce wytłoczywszy go / tá decoctia býc ma : ale chowác

De med: exp:

ia dni

ia dni siedm albo osm / wslizme. przeto dispensowawszy
 simplicia / y secundum artem zgotowawszy / rozdzielić / y
 dwa razy wázac : ieden ná trzy dni / drugi ná drugie zá-
 chowác : á iesli co zostanie / krystérze sye zgodzi. Ten des-
 coct claryficowany wezynić / aby tym wietšá penetrátia /
 á mnię byzdliwosci miał : y aromatisowany speciere
 diagalange / diacimini ana 3 j : y trzebáli w plátku do
 nich wwiązawszy / á zámurzywszy trocl de absinthio / de eu-
 pator: ana 3 j : dáwać go ná raz vncyy czterzy / ocukro-
 wawszy : albo syropami oximelis simplicis / de absinthio
 ana 3 vj. m. A nie bytoby od rzeczy / przez dzień dáwać
 dwa razy / cum custodia et regimine artis. Wtym mor-
 selle niechay pogotowiú beda. R. Spetiere diacimamo-
 ni 3 j / sachari albiss: in aqua eupat: diss: q s. si morfelli.
 R. Spetiere diarhodon abb: dialaceę ana 3 ij / sacha-
 ri albiss: in aqua eupatorij diss: q s. fiant rotule. Albo
 R. Spetiere elec: dialaceę / diacucurme ana 3 ij / di-
 acimini / diatrionsant: ana 3 j / trocl de absinthio / 3 j s /
 sachari in aqua cicoreę dissoluti quan: suf: fiant morfelli.
 Czynie takim y owé / co w posilek / albo w krew sye o-
 brócić moga. wziawszy káplóná wwarzonego pierśi lb j /
 wtluka albo vtra / wodka różana rozpusciwszy / á przyda-
 wszy spetiere wedle potrzeby / y cukru cudného rozpuszczo-
 nego q s. y wezyniwszy tabliczki / názwac pasta regalis /
 z których iedne ziesć poránu / przed wieczerzą druga / wi-
 ná lekkiego / wonného / trocha popijáac. Albo
 R. Seminis anisi / feniculi / apij / ana 3 j / cinamomi /
 3 ij / croci 3 vj / costi / liquiritie / ana 3 s / vuare passare
 3 j / calami aromatici 3 j / schinanti 3 j / spice celtice / nar-
 di ana 3 ij / amigdalare amarare 3 j / quatuor semi: fri-
 gid: maior ana 3 j / diacalamenti 3 ij / sachari aqua ca-
 lenti diss: q s : addendo aque cinam: 3 ij / form: tabu-
 le. tákże z winem roztworzywszy / albo sucho vzywác. á
 iednakże ziadsy / winem gardło rozmielczyć / á w żyły a-

33 ij

romata

romatá popedzić. Cyphoidem Andromachi zalecaia w
syfocy/ która w sie bierze/ passulare mundatare 3 ij/ cro-
ci 3 j/ calami aromatici 3 ij 3/ bdelij 3 3/ cassie 3 ij 3/
cynamy 3 ij 3/ spice 3 ij/ mirre electe 3 3/ Terebint: 3 3/
schina: 3 ij 3/ siliquar 3 ij/ mell: 3 ij/ vini subt. q s m. f. el.

Dure: in Holl.

R. Passulare damascenare mundatare lb 3/ coquans
tur in vino veteri generoso/ ad pultis consistentiam/ pas-
sentur/ in colatura dissolue/ conferue/ anthos/ corticum
cytri conditi/ cinam: ana 3 j/ spetiere aromatici rosati/
diamarg: calidi 3 3/ vel 3 ij/ fiat oppiata/ detur quotis
die mane/ et ituro dormitū ad 3 3/ cum vino veteri. Albo

R. Trocis: de eupatorio/ de absinthio ana 3 ij/ spodij
3 3/ elect: diartho: abb: de gemis 3 3/ conf: rosa: 3 ij/
cortice citri conditor 3 ij/ sirupi consuationis eor 3 q s/
fiat oppiata. Acz Teriaca iako zacne lekarstwo wtym
sluzyc dobrze moze. Atanasia tez zaleca Galen/ y mitrida-
tum/ a perwie mu ze dobra wierzymy. Albo coby pur-
gowac pokesu moglo. R. Trocis: de rhabar: de ligno
aloes 3 3 j 3/ diartho: diatrionsan: 3 3 ij/ sachari aqua
feniculi disoluti q s/ fiant morselli/ pondo 3 3. Albo

De the: ad Pi.
2. de anthid.

R. Rhabar: electissi: 3 ij/ trociscor 3 de absinthio/ de
eupatorio/ de rosis ana 3 j/ cum elect: rosati Mels: for-
mentur pill: pro 3 jr. dentur quinque cū vino veteri/ itur-
ro dormitū przzedni. Stego iesli proch a nie pilutki miec
chcemy/ bedzie/ zwinem biorac. Alco ieslibysmy nic nie za-
mogli/ temi lekarstwoy izby choroba nie wstapila/ propter
causam latentē/ ze przymiot sye nie boi/ iedno tylko swego
lekarstwa/ mazac sarucha/ iz takięg škodliwa/ więdzmy:
bo abyć takiemu nie wmiat przyznac kazdy co ma/ iedno
ze slab/ a choroba wmięyscu škodliwym/ tedy go niemaz-
my: bo co teraz ma sucha frānce/ mazac bedzie miał mo-
tra smierc przybieguncę: bo do wst/ trudnoby sye obró-
cić co moglo/ iedno tam/ gdzie żyły y watroba osłabiawo-
byby puszczała. Prze bog Anthimonis tez ani turbit mie-

nerale

nerale/ ani pillulas ex precipitato/ ani de nitro/ taki niech
nie bierze: choc widziem/ ze w reticule znaczna chira:
bo zdalocby sye nie zle trazu dac mu co/ aby sye wywomi-
towal/ gdyz wentrycul tym sie narychley ratunie/ iedno ze
watroba wnetby sye powatlila/ żylyby osłabialy/ a co te-
raz sye zatkaly/ to za wzruszeniem wszytkich humorow tak
przytrym/ byloby tego dobrze wiecety/ tak izby goraczke al-
bo mdlosc abo atrophia/ to iest/ ochudnienie albo sucho-
ty przymiosly. Ale pokosturymy ieszcze limaturam chali-
bis/ co iest rzecz barzo pomocna. R. Limature chalibis
subtiliter pulverate/ et pptę 3 s/ radice galange/ zedoa-
rie ana 3 ij/ succi enule 3 j s/ cinamomi/ tragacanti/ a-
mili ana 3 s/ passulare enucleatare/ 3 j/ secund: artem
pulveratis/ et contusis/ addat: sachari opti: q s. f. elect.
de quo capiat ante pastus 3 s. Potym R. Eaplona
dobrego miesistego/ y oprawiwsy go a tlustosc odia-
sy/ nadziemy vnciy trzema/ piotruski lupioney/ semini
frigidore more 3 j/ sem anisi/ feniculi/ seseleos/ cardui
bndicti/ ana 3 ij/ maiorani P. j/ cinam: 3 s/ zalepiwysy
w garncu/ warzmy w wody prostey przewarzoney kwart
sesci/ az dwie wywiaia/ a cztery zostana: wytloczmy sy/
a przekolowawsy/ wezmy salsy dobrej oplokaney/ y o-
strobaney/ a w proch stluczoney/ cortil ligni guaiaci stlu-
czonych drobno/ po vnciy trzy/ wmozmy w te polewke
cieplo/ przez noc: potym przywarzmy in vase duplici/ al-
bo w zalepionym polowanym garncu/ az wywie kwart
ty polowe/ ostatek schowaymy. a cukru przydawaiac/
iesli chce dla smaku vnciy piec/ albo sesć/ razow dwa ra-
no y przed wieczersza dawaymy. Przyydzielipot/ dobrze/
nie przyzdzieli malo nam na tym: a niechay tego vzywa-
dni kilkonascie/ decoctia sobie co dni kilko swiezszy
niac przy diecie dobrej/ rozynkow drobnych przed obia-
dem ziadaiac szubac/ przyrzec ze sye ratunie. acz popro-
stu y dziewo takiemu dobrze/ biorac go lb j/ cortice 3 ij/

3 3 ij

infun-

De c. r. p. s. m.
fen. 14. t. 3. c. 12

infundantur in lb aque cicoreę/ eupatorię ana lb vj/ per
horas 24. coquantur in vase vitreato/bene clauso: ad-
den sub finem passulark 3 ij/ cinamomi 3 vj/ sem fen-
culi/ coriand: ana 3 ij/ ad partis tertie consumpt: co-
laturę 3 viij/ dentur pro sirupo sudorifico. Także pro po-
tu biozac ligni recentis puluerati lb j/ corticę 3 ij/ radieł
cicor: 3 ij in aque fontę lb xx/ ad partis tertie consumpt:
Continuet diebus 24 / albo póki potrzeba/ przy dobrej
diecie. Somentatia z tegóž decoctu / albo wáporatia
być może/ z użytkiem. Tóžby mogło służyć y temu/ co in-
temperiem calidam/ a wátrobe zápalonę ma: iedno te-
go záwždy powinniśmy/ począc odekrwie/ widząc látá/
sile/ y choroby záwzięcie potemu. Bo iáko każda inflam-
matia w ciełe/ ze krwie zbytnięj a goracęj bywa/ tak ni-
czym iey rychlęj nie rozewie/ iáko wpuścimy krowie. Kte-
mu że obstructie a zámulenie/ debilitas/ y frigida intem-
peries/ ácz we wšytkiēy / ále wždy osobliwie w spodniēy
części/ gđże żółc przywiązana y vena porta/ siedzi:
a zápalenie ná gárbie sęe więc poczyna. y iáko tam té
obstructie dołem odchodzą stolcami/ albo czasem wryna/
tak tá inflammatio krowiá albo przez nos albo ścielęšy
sęe in phlegmonem / scirrhum / diaphragmatę / muscu-
lorę intercostalium/ w zápalenie/ albo w febre wychodzi.
Przeto quo natura vergit / a sáma sęe drogá podawa-
idźmy: dawšy piérwéj lenitium. R. Florę cassię
recens tractorę 3 vj/ rhab: electiss: 3 j/ elect: de psilio 3
j s/ m. fiat bolus. Albo R. Manne electiss: 3 r/
dissoluetur et coletur cum iure capi/ adden rhabarb: ele-
ctiss: puluerati 3 j/ rosati Mes: 3 ij/ m. fiat haustus.
Albo R. Diaprunis simpl: 3 vj/ rhab: electiss: pul-
3 j/ agarici trocē 3 s/ elect: de succo rosarę 3 ij/ sirupi
de cicorea 3 j/ decocti florę et fructuum cord: q s/ m.
fiat haustus. Za którym z tych z medyan/ wšák ia he-

paticam

De anat. riuo.

paticam/ albo iecorariam zowiemy/ wpuścić krowie. Pu-
szczáia též y z tych żył/ co między wielkim pálcem/ albo
co między máłczkim/ a piérscionkowym/ a czasem y té-
ná boku/ náđ siebry/ kedy wátrobá leży sieka/ węzy Galen:
a my iesli w to nie trásim/ tedy báiłi. Tamże osobnym
rátunkiem być mieni sectionem arterię manus: w czym
nášy nie ćwiczeni / a puszczáia krowie nie máto. Co iesliby
sęe dnia iednego dla omdlenia nie podáło / thák nie zá-
wářšy ráńki/ tylko wárbownie záwiázawšy/ (a nie záw-
rže sęe/ kedy oliwa námažem) ná záutrz záš tóž powtó-
rzyć/ albo z drugiēy reki wpuścić: a bedzieli pátient po-
temu/ może to zárazem dnia y godziny též z obudwu re-
ku wczynić. Tam krew obaczywšy / syropi do niēy ac-
commodowác. Léc że tá accensio wátroby bywa ráda
ze krowie colerycznēy/ a zgorzalēy / syropi chłodzácé a ży-
ty otwierácé dawmy. R. Syrupi de endiuia de cico-
rea simpl: bisantini/ ana 3 j m. Albo R. Syrupore
acetosi diarthod: de cicorea cum rhabar: oximel: simpl:
a 3 j m. niechay tyžka wźmie y półknie/ przez wódek: a
iesliby sęe przytęro mu zdáło/ niechay pęje. R. Syrupore
de cicor: de endiu: a 3 vj/ granatorę 3 j/ deco: aperit: ma-
iore 3 ij s m/ cōtinuet sex vel sept: diebus. Potý purgās
R. Rhabarb: electissimi 3 j s/ spice/ schinanti ana
g vj/ pulueris senę ppatę 3 j/ infundantur per noctem in
aqua cicoreę/ agarici trociscati 3 ij/ in oximel: quorę ex
presso adde/ elect: lenitiui 3 ij/ elect: de psilio 3 ij/ be-
nedictę 3 j/ sirupi bisantini 3 j/ decocti aperitiui morę
q s/ m. fiat potio. Albo pillulare R. Massę pill: de
biera cum agarico/ 3 ij/ sine quibus 3 s / puluerę senę
preparatę 3 j/ dactidij g ij/ cum elect: de succo rosarę
reformatur pillule n° xj/ dentur cum iulep violato.
Co iesli mu vnniēysęe ieszcze humorów trzeba/ decoctia
albo ápozemá mu wczynimy. R. Radieł asparagi/

busci

brusci ana 3 j/ feniuli/ petrosi ana 3 vj/ liquiritie/ an-
chuse ana 3 s/ herbari endiuie/ in tibi/ scarioli/ cetrach/
capillori veneri/ scolopendrie/ cuscute a M. j/ quatuor
semi: frigidore maiore et nore ana 3 j s/ seminis pastis
nace/ seleni masil: ana 3 ij/ cicere 3 j/ nigelle 3 j/ passu-
larum maiore et nore ana 3 ij/ ficuum pinguium paria
decem/ flore rorim: P. ij/ trium cordialium ana P. j/
foliore sene 3 ij/ asari 3 ij/ radice veratri nigri 3 j s/
rhapontici 3 s/ pulueratis et secundum artem dispositis
fiat decoctio/ in aque cicore 3 ij/ fumarie cuscute ana
3 j s/ in vase vitreato et obturato / ad consumptionem
partis tertie/ coletur et exprimat/ colature aut 3 ij/
clarificentur/ et aromatisentur/ spetiere elect: diarhodon
diatrionsant: ana 3 j/ seruetur pro usu. na raz dawac
iac 3 v/ cum sirupi acetosi simplicis / violati ana 3 vj/
rano yw wieczor. Potym purgans / ex infusionibus co-
piérwéy/ 3 tymże decoctē. Albo R. Masse pill: de aloe
succo rosato lotę 3 j/ pulueris diasene pparate 3 s/ ex-
tractionis ellebori grana ij/ cum elect: indo/ reformen-
tur pillule n° xj. Przy tym morselle albo kotaczki/ ex spe-
tiebus diarho: abbatis/ albo takó Tubert chce zwat/ dia-
rhodon hepatis 3 ij/ diatrionsant: 3 j s/ diamargareti
frigidi 3 j/ trociscore de rosis 3 j s/ cum sachari albissimi
aqua cicore diff: q s/ fiant rotule. Albo R. Spetiere
diarhodon abbatis/ diatrionsant: ana 3 ij/ seminum ci-
core 3 j s/ quatuor frigidore more/ a 3 j/ trociscore de eupas-
torio 3 j s/ sachari/ decocto/ radice cicore diff: q s/ fi-
ant rotule. Albo R. Radice cicore conditae 3 ij/
confue rosate veteris / cortice citri conditor ana 3 j/
confue anthos 3 vj/ spetiere diarhodon abbatis / dia-
trionsant: ana 3 j/ trociscore de eupatorio 3 j s/ ppara-
tis s a/ cum sirupo consuationis citri fiat mixtura.
Liniment zawždy mu czynić trzeba. Ale iż wietśy effect
wezyni po fomentatię / wiec te piérwéy. R. Cicore

cum

cum toto M. ij/ sonchi/ intibi/ eupatorii ana M. j/ ab-
sinthij M. s/ quatuor semini frigidore maiore et nore
ana 3 ij/ flore cicore/ chamomille ana P. j/ santalore
om: ana 3 j s/ ciperi/ schinanti ana 3 j/ in sacculum po-
sit a coquantur igne lento / in aque cicore/ aut endiuie
3 j s/ vini odorati 3 ij/ aceti rosati 3 j s/ przykladay
cieplo: albo dwa wezyniwszy na przemiány. Albo.
R. Aquae endiuie / scariol: solatri ana 3 ij/ ace-
tose/ buglosse a 3 j/ quatuor semini frigidore more et
nore ana 3 ij/ santalore om: ana 3 j/ trociscore de spo-
dio 3 j s/ aceti rosati 3 j s/ m. fiat epithema/ plát albo
serwete w nim maczając / a cieplo wolno przykladac.
Potym to. R. Oleore violati/ amigdalorum amarare/
ana 3 ij/ cere parę fiat liniment. Albo R. Olei de ab-
sinthi: 3 ij/ olei caphure 3 j/ nenupharini 3 s/ santalore
om: pulueratore ana 3 j/ m. cum cera modica fiat lini-
ment. Albo R. Cerati santali: 3 j s/ olei terebintine
3 j/ violati 3 s/ m. fiat liniment. Albo R. Refrige-
rantis Galeni 3 ij/ santalore om: 3 j s/ caphure 3 j/ suc-
ci absinthij 3 ij/ aceti rosati 3 j s/ coquantur igne lento:
et additis oleis/ rosati/ de mastiche ana 3 j s/ m. fiat li-
niment. 3 tegóž cerat być może/ wosku a żywice przyda-
wszy. Albo R. Ceroti santalini 3 ij/ de melliloto 3 s/
ciperi schinanti/ ana 3 j s/ aloes xilobalsami/ ana 3 j/
croci 3 j/ mastiches 3 j s/ farine femugreci/ lupinore ana
3 ij/ cum modico aceto misce/ et olei costini/ rosati ana
q s/ resine modico fiat cerot: tenax. Zalecaia watrobe
owcz: ba podobno sye zgodzi insęgo któžego bydlecia/
byle teraz prawie rospitęgo/ aby sye cieplo mogła przy-
tożyć / tedy za insę fomentę stanie / tak w tę przyezynie
ciepley / takó w onę zimnę / własności swa y cieplem
przyrodzonym miarnym. Zalecaia též y wilczę przypa-
wiać ię albo w prochu albo w mixturze wedle podobá-
nia. R. Hepatis lupi exsiccati et puluerati 3 ij/ rha-

8. De com: m.
s: l. c. 8.

Ala

barb:

barbi electissimi 3 s̄ / spetiere diarthodon abbatis 3 ij /
diatrionsant: 3 j / passulare / exacinarare 3 iij / ficuum
pinguium 3 ij / contusis adde sachari vino generoso dis-
soluti q s / fiat mixtura. Albo R. Hepatis lupi exsiccati
et puluerati 3 iij / trociscorū de eupatorio / de rhabarb:
ana 3 s̄ / de rosis 3 ij / misce / fiat tragea. Albo wezynimy
poprostu / bo może tego kto samego zażyć / nie iedząc tych
prochów / które są przykre: a wżiawszy wotrobe z wilką
w winie ią dobrym opłótawszy / y godzine albo dwie po-
moczywshi / w garniec polewany włożyć / y w piec gdzie
chleb pieczono wsadzić: tam storo vschnie / wyiąć / y pio-
lynem podsypawshi schować / póki sye podobą: bo tak
dlugo leżec może. a wżywając brąc go vncią albo mnię /
ztawshi y z winem co porańek pić / octu troche przyda-
wshi. a to czynimy tam / kiedy sye będzie zdało dalibóg.

A teraz naszymu / iesli Syropy gorący wotroby nie prze-
chłodzily / do własnego lekarstwa przystapmy.

R. Salse contuse et concise 3 iij / ligni 3 iij / infun-
dantur in aque cicoreę / endiuię / ana lb vi / per noctem:
coquantur s a in vase obturato / igne lento. sub finem
addendo passularum corinthiacarum 3 iij / troc: de abs-
inthio / de eupatorio ana 3 j / Colature 3 viij: dentur
toties pro syrupis sudoriferis. Pro potu vero

R. Salse recentis pul: 3 iij / ligni 3 iij / in aque fon-
tis pure recoctę / et colatę lb xx coquantur / in vase oris
angusti / ad partis tertię consumpt: adden: cinam 3 j.
passulare 3 iij / liquiritię 3 ij / continuet diebus 24. A
iesli vbogi / że coraz mu recentia wazzać mieşek nie da-
wiec wtóry decoct czyniac / liquiritię vncią / a acori al-
bo iridis drugą przydawac / przy dobrej diecie / na które
aby v nas wymyslnęgo co być miało / nie rozumiem / os-
krom kureczciā: albo ćwierci kaptłona / albo ćielekowey
pieczonki: różynków przed obiadem vncij dwu: po obie-
dzie mārcepanu stuczki / albo rybek żmigdalów dwu: a

bo samych

Weckerus.

bo samych migdalow trzydziestcia: a w tym gorzkie ni-
słodkie lepsze: pistacie orzechy lesne owe czerwone / ias-
lowiec / slimaki y ich polowke zalécia: ale my zalécmy
nasemu wotrobnikowi diete pospolita miarna / a salse
pilno wezyniona / będzie dali Bóg dobrze zdrów.

A iesli by biegunkę przy tym miał / o tęg tu na ten czas
nie sye nie mówiło / prze on tractat który troche wyssey
sye nazydzie / y który da tak wiele lekarstw / ile ich potrze-
ba będzie: localia y insze rzeczy stad accomoduiac w imie
bożę / a nie zapomniem ad materiam quecunque illa fue-
rit deriuanda / aby sie hemorhoides tam tedy otworzily /
a materia tak z wotroby iako y z inszych żył tam tedy po-
woli prowadzily: gdyż sa od natury na to wezynione / aby
on fuz ode frwie zdrojżalyli prze zimno / spalonyli prze
goraco / latwie prowadzily: czego iesli by ani natura sa-
ma przez sie / ani medic dowcipny wezynic nie mógł / a cho-
ry vtestniwshi sie / a wszytkiego stusie odważywshi naparł
by sye / mazac: dlugo przeczac / a to że osłabiecie / że opu-
chnac / albo biegunkę sye powatlic może powiedziawsy:
gdyż inaczey nieć niechce / masćia co naprostsa wotro-
be fomentuac / y zawždy napieczę tak dieta iako y loca-
libus mazać / w imie Bożę mazmy. R. Mercurij suc-
co absin: extincti 3 vi / quę diligenter / et assidue / in mor-
tario ducito / cum arungie porci / purgate / dissolute / et co-
late lb j / vngt: de altea lb s̄ / vngtrę calidore maiore ana
3 iij ceroti santalini 3 iij bdelij galbani opoponacis a-
ceto prius dissolutis ana 3 vi / baccarę lauri / iuniperi a-
na 3 j / granorę cardam: 3 s̄ / seminum feniculi / cardui
bndi: ana 3 s̄ / thuris / mastiches ana 3 iij / olibani 3 vi /
oleorę de absinthio / irini / nardini / hiperici ana 3 iij /
theriace veterę optime 3 s̄ / aque vite / vel aque cynamo-
mi stillaticię 3 iij / speciere diarthodon hepato: 3 ij / cereę
et terebintine / q s misce / fiat vngt. A iż wotrobą / iako
wyssey iuz obaczyliśmy / czasem goreczsa / czasem zim-

A a a ij

nicyssa

De dys: cont
2. De ali. fac.
De med: ex p.

In 6. Aph: 12.

nieysza niż trzeba bywa/ tedy oto gorczysy do masći suc-
cos eupatorii/ petroselini/ api/ cicoreg/ endiuie/ rosatum/
acetosę/ nimpheg/ przydąć : theriaki y vnguentow go-
racych vntęgawsy : zimnieyszy przydąć succum absin-
thij/ iridis / cnule/ ciclamini/ cucumeris asinini/ gen-
tiane/ angelice/ emplastru de melliloto/ de artani-
ta/ de betonica/ de baccis lauri/ diaphenici ca-
lidi/ gummata/ gorzałki/ olei de guaiaco/
theriaci/ mitridatum/ euphorbium y
inśyich : iednakże coby osten-
tatię mnię niż curatię
służyło.

Słodzony, albo boku le- wého ból.

Cels: li: 4. c. 9.

Boku lewym słodzoną/ mało nie tę-
wszytki przypadki/ y ztychże przyczyn
iako w prawym wotrobę ciępiąc/
choręgo do zdrowia dosyć żadnego
ciągnie : bo iako wotroba do czynie-
nia krwie / a posilenia ciała wszyt-
kiego należy/ tak słodzoną jeśli sye do
tego sprawnie nie przyłoży/ ciało tak
dobry krwie mieć nie będzie : a nie bywa sprawna ani
zdrowa/ kiedy sye albo odmie/ wilgotności w sie grubey
nabrawszy/ albo stwardzieie pize zgestle a spalone humo-
ry/ albo goracem podczas też y zimnem żarazi : albo wic-
tak zerzodowacie / że wszytko plugastwo co go w cie-
le bylo/ do siebie przyciągnawszy/ też zas do części przed-
mieszych obróci. a ich porzadek zeprowadzawszy/ ciało spę-
ne/ blade/

1. 3. f. 15. t. 1. c. 2.

ne/ blade/ albo sine/ duchy smetne/ serce y glowe melanz-
koliczna/ żoladek barzo zły/ kiski/ nerki/ y niżsę albo dol-
ne części leniwosę wezyna. A iako słodzoną do tuczenia cię-
ta należac / w ten czas kiedy nabarzię roście / a odyma-
sye / ciało nabarzię chudzi a niszczy : tak kiedy miarna/
stronna/ a z swey proporcye nie wystepująca będzie /
od wotroby muł / a iakoby drożdże odcadżając / powoli
te żyłami wolaśnemi/ do żoladka posyla. a tak checi iemu
do starwienia wzbudziwszy/ czyni to/ aby lepię trawiac
dobry sytnosci wszytkiemu ciału przyczyniał. Leć że na-
tura słodzone taka mieć chciała/ aby ię substantia albo
isnosć byla miękka/ rzadka/ y między inśemi podroba-
mi/ to iest/ barzię niż pluća/ niż wotroba/ y niż nerki/
ślaba : tedy tym łatwiey fluxom a plugastwom w sie brę-
niu podległa iest. Itemu/ iż wotrobie y plucem/ serce ię
to piec przysadzila / słodzone nadoł daley kęs od ciepła
onęgo odsadzawszy/ zimnieysza/ y mnię skryta mieć chę-
ta. y gdzie wotroba w posilek sobie bierząc krwę grubą/
żółtę od nię odgania : pluća też żywiąc sye krwia colery-
czna/ a inż niż wotroba gorczysa/ sercu barzo subtelney/
a duchow niż humoru ktoręgo pelnieyszy dająca : słodzo-
ne drożdżami/ a iakoby mulem albo ilem iakim zapóźni-
ta : dawszy ię żył y arterij niż nermos wiecę. A przetoż
mnię czucia/ y mnię bolu/ niż inśe/ mając/ wiecę złości
swey sercu/ wotrobie/ y żoladkowi wdziała. Nie żechy też y
glowy przepomnieć miała : gdyż ci spleneticci/ co słodzone
pelna/ a odeta mają/ w lewey stronie a czasem w całej glo-
wie ból czuia. ale inż to do glowy / za zbytnim nabrę-
niem/ a za czasem niemłym dochodzi : a prawie kiedy inż
y serce do dzemia/ albo do melankoliey/ y wotrobie do złey
krwie czynienia/ y żoladek do ożiebienia/ a niestrawno-
ści przywiedzie. A do tych wszytkich części/ to iest/ y do
serca/ y do żoladka/ y do wotroby/ ma żyły znaczne : do
wotroby tę/ ktoręmi krwę one gruba od nię wysysa : do

2. de natu: fac.
1. de sani: tuen.

6. anat. admin.

De atra bile.

6. de loc: affe.
De curan: rati-
one p. s. m.2. de natu: fa.
2. de diss: cont.
14. de usu par.

6. de ana. ad m

A a a iij

żoladka/

żoledka/ kłóremi go/ krew mowie one gruba iakółkol-
wiek (gdy swa proportia zachowywa) wturwfy/ a sub-
telniejszy z nięczyniwfy/ potrapia: a tym mu chce do-
iedzenia/ y mocy do trawienia przyczynia. A iako we w-
sytkim naturá/ albo rzekne Bóg opatrny: tak w tym
że oto człowieka stworzywfy/ tak z różnych rzeczy/ a iak-
toby sobie przeciwnych/ wmiat pogodzić a porównać:
tamtę/ że choć rzeczy są drugie nie dobrze. effect wmiata do-
bry ciała czynić. co na oko widzimy w tych częściach. A
co może być przykresyłego nad żółć: iednakże y ta by nie
była odcadzona odekrowie/ ostrą/ gorącą/ a iadowitaby
ia uczyniła: któraż to żółć/ by nie potrapiała kłisiek/ y in-
szych meatów/ trudnoby plugaństwa z siebie wyrzucić
miały. Phlegma do czego dobiega: wiere nie tylko owęgo
co sye kto ia chytum/ ale na ziemi ia wyrzawfy bzydliz-
wosc z nię. niemala przychodzi. iednakże y mózg ię po-
rzebuie: y w żoledku. czasem w dobra sye krew/ po ki bar-
zo nie wguje/ obraca. Melankolia/ która kosi sufy/ nie
wedle przyrodzenia z wciecha prowadzić niedadzac/ ja-
dna cere/ choroby/ siwizne y śmierć przed czasem przyno-
si/ y możesz też być chwalona: gdyż iest nie lepsza ani
smaczniejszy niżli żółć: bo acz owá gorzka/ ale ta przy-
kra/ a gorzka y kwaśna zaraz/ y tak zla/ że y na ziemi pad-
sy gryść/ a zaraz ia wzburzyć może: y przetoż choroby
niżli z którego inšego humoru skodliwše uczynić. Jednak-
że oto y słodzone żywi/ y żoledkowi pomocna/ y sercu tak
bardzo potrzebna: iż nietylko sprawy oto te mają/ ciała
należące/ to iest iść/ pić/ spać/ posiłek mieć/ żywot zdro-
wy wieść/ ale owé co rozumowi a staraniom mądrym
należą/ od nię fundament albo lepię rzekne pobudke
mają. o czym krótko mówiac/ spytałbym/ widzieli kto
rzemieślnika subtelnego/ aby sye melankolia/ a myśle-
niem głębokim/ nie bardię niżli kusem zabawiał: z
którego to myślenia/ wypływaia mu iakoby ze żrządla

stuki

De atra bile.

2. de G. m. s. g.

4. de usu par.

stuki iedną drugię cudniejszy. ięszce rzeklbym/ Philozo-
phá/ Oratora/ Poete/ y człowieka w naukach/ które sye
albo piśmem do obcych/ albo ięzykiem do bliskich scia-
gata biegłego: czy nalażł kto/ aby iakółkolwiek melan-
kolia byc niemiał: y niech to będzie humor kwaśny/
albo iakółkolwiek między inšemi nabárdzię przykry: leć
iesli miarło naturze przymiešan będzie/ sam rozum/ sam
serce/ sam sprawy wszytki wdátniejszy/ iako ocet przysma-
ki inše uczynić będzie mógł: miarkuiac watrobe a od-
nię odciągając one nieczystosć/ która sye ze krwi zmie-
sza/ iako z winem młodem lager/ albo z oliwą muł:
(Canuream Aptekarze zowią:) miarkuiac też y serce/ że
duchy gorące a barzo koleryczne/ zimnym tym ochładza-
iag/ do mózgu ie donosi: a z onemi subtelniuchnemi/ co
in meatibus cerebri mieszkaia/ pomieszawfy/ stanowi/ y
do stutka wedle woleý/ na która facultas ratiocinatrix
chce strone/ obraca: czego/ iesli nazyby/ kawałki w tam tēy
głowie radnię/ niżli mądré concepti sye wiec lega. Bo
iako powiedam/ słodzona z watrobą iest porównana/
przeto/ iż do krowie czynienia należy/ y przeto że ona sobie
boż prawy/ a ta lewy wziawfy/ z tychże przyczyn y tatię
choroby miéwa: iednakże tym ia naturá niżej troche má-
iac/ fluxom podlegleyšia mieć chciála/ iż ię ssiadziemie
a figurá/ mieczeyšia/ nádetšia/ rzádšia/ a we wnatrz pro-
znięšia niż inšych iest. a iako widzimy sukno/ płótno/ dre-
wno/ im rzádšé. tym iako gebła do wzięcia w sie wilgo-
tnosći. iest sposobniejszy: tak słodzona/ niško y rzádko w-
czyniona bedac/ narychleý w sie/ niż część która inša/ wil-
gotnosći wpija: y prze nie sye odawfy/ albo osłabiwa/ al-
bo zapaliwa/ albo twárdšiac/ bzucho wszytek/ a swa stro-
ne nabárdzię/ aż po syie skurczywa: zacząy farbá bzydka/
wsta blade/ zeby spetné/ džiaśta odeté albo krowawé/ czá-
sem smrodliwé/ oczy niewesołé/ ciała opadté/ chodzenie
trudné/ tchmienie ciężkie: a iesli krosty abo wżód w która

strone

De atra bile.

5. De loc: affe

5. de sim: m: f.

Aucē. Ser. de
spl. c. 5.

3. de natu. fac.

6. de ana. ad.

In 3. aph. 22.
2. de natu. fac.

strone przywlecze/ zdołnych albo zwierzych/ do wlecze-
nia nietatwie/ a to z tąd/ kiedy sie narodzi tego melantolli-
cznego mułu / że go otrzymać albo strawić niemoże. A
iako każdey części przedmieszy/ tak słodzone/ dzieło one
przyrodzone też dano / ciągnąć/ zatrzymać albo trawić/
y wyrzucić własnemi żyłami do tego należącemi/ w ten
czas / kiedy sye owé/ co od watrobey ida/ bårzo otworza/
a krwie grubey albo spaloney w watrobie sika / odcie sye
musi. y iesli tego albo natura albo lekarstwo nieustro-
mi / opuchnac. Co też z tęższi miary y watrobie przy-
może. Owé co do żołądka / żołądek osłabia / y bżyoli-
wość mu wielką przyniosą: owé co do serca melantolli-
cznem ie a smetnym uczynia. zaś kiedy sye zawia grubo-
ścią wielką zatkane obstructie/ a zatkane/ nie tylko tych
samych części / ale wszystkiego ciała bywa. Bo któż sye
przez serce / przez watrobę / y tych przedmieszy a części
spraw porządných/ obniśc kiedy mógł: który ch nie bår-
żięy odiać niemoże / iako obstructie: a za obstructiami
iuz wiemy że lenistwo/ a wpaadek iakoby wszystkich spraw
przychodzi/ nie tylko w tym/ ale w każdym miejscu ciała:
gdyż zdrowie y wszystkie medycyny consideratio / na tym
należy. iednakże im sye plugawşy humor zawrze/ y za-
stanie/ tym szkoda wietsza przyniesie: gdyż iako ten/ co sye
im słodzona bawie/ iest plugawy/ iuz to wszystkim iawno:
gdyż zgrzeieli sye/ osłabnieli/ bårżięy niż trzeba / złe przy-
padki rodzi: a iako wszystkich inszych / tak słodzony iak-
im humorem grzeszy / latwie poznać przysade. Bo iako
iuz wiemy / że rzadko sye trafi / aby w cieie / w którym
miejscu humor sye który naleśc mógł / okrom żółci w
swęy macharżynie/ genitury przy iadach/ melantollię w
słodzone: iednakże y żółc gestsa / albo rzedsa / wodni-
stsa albo kłiwatka/ raz niż drugi/ w różnych complexi-
ach z różnych przyczyn sye trafia: także ten mul kłwastny:
raz wodnisty / y przeto w puchline idzie: raz z kolera z-

mieszawşy/

mieszawşy/ y przeto in arquatum/ to iest w żółtość czar-
na: raz przypalony/ to iest iako z węgłami/ albo z żuzłami/
y przeto in seyrthum / raz ze krwia czystą/ y przeto w in-
flammatio/ a zapalenie sye obraca. ale iakókolwiek kie-
dy sye odyma / a nacięka słodzona / pospolicie boć twar-
dy y kłocia w niem / czyniac melantolli / a ludzic co ie
spleneticos zowia rodzi. Co sye z różnych przyczyn przy-
rzucać może: bo albo to z potraw grubych / iako mies-
stonych/ zdechłych/ z siezebzuchoy/ a iarzyń niestrawnych
z wod niezdrawych/ a krótko mówiac/ z potarmów gru-
bych a iadowitych pochodzi: albo że sye wiec dzieci z ta-
kich rodziców zacawşy/ tak melantolliczne/ chore/ nade-
te/ a nie trwałe bywaia: albo że ie francı ziadrowşy/ wa-
trobe/ żołądek/ y krew im wszystkie odmieni: w tym y slo-
dony odetę / a do tych fluxów podobne uczyni. Bywa
też tego białym głowam naszym czasów niemalo / że im
z zastanowienia przyrodzonych miesiecy naciękaia boć /
odyma sye żywot/ ociągşy głowa / zapaliwa watrobę/
nietrawi żołądek / dziş serce/ kwitnie swiętzbem skór/ a
rospalowaniami goracznym ciała / miewie a twarłoscia
narasta lewy boć/ przeto że plugawşta tam te stanawşy
czyscie ciała poprzestaly. Bywa y z iadowitych rzeczy/
które nazwalbym trucizna / ale przeto niechce / że serce y
żywot snadźby odiele pierwey/ niż boć odac mogły. Je-
dnakże watpie nietrzeba/ że morphea/ lepra/ elephantia-
sis/ cancer/ lentigines y insie melantolliczne choroby/ kie-
dy sye w nich poळा / przez iadu w cieie wielkiego zalic
sye niemoga: a by wiec insiego niebyło / sam ten humor
zatkawş sye w żyłach / a wstęchnawşy / przy studnię
swoię iesli albo niewiastam wpuštěm przyrodzonym/ al-
bo ludziom przez hemorrhoidy / krwawnicami zowiem /
niewynidzie: przynamnię impetiginem/ a krosty spetne/
fistuly/ albo wżdy varices/ żyły owé guzowate/ a odetę/
uczyni: y to w naturze co na wierch plugawşta wyptę-

De tū: pt. nā.

De nā flū: c. 2.

S. sanit: tuēd.

De mor: muli:

B b b

ra: kłóie

Com: aph: 12.

de morb: M.

de loc: aff.

ra: które jeśli sę wstęchna / prosta albo złożona twar-
tane / a za nią co škodliwego / albo opuchline perona. i
kż ma ten humor w obyczaju / że iako phlegma co dzień
kolerą co trzeci / tak on co dzień czwarty sę ożywa: z t
ka wćiele trwoga / że aż y w nich koscicy spiku dōydzie / ale
wzdy niewiasty nigdy wolne nie beda: y przeto Hippo-
crates mōwi / jeśli niewiasta ciężka chodząc / na bok lewy
chowie / rzeczy swe iako w puchlinie / białe / blądé / przez
czasu miéwając / na czas barżięy / na czas mniéy niż po-
trzeba / a miéwa / iako kiedyby kto mięso świeże / a trw-
wé optókał / czasem iako z smarkocinami zmieszawsy /
wodnisto y żadnie / nieustawiczo y z tęśnością niemata
za czym nie tylko wnetrze / a piersi bola / ale dolne mie-
sca / y nogi nāchodzą / y co rozumiemy / aby dobrze takie
donosić mogły: nad to iako sę głowa ich / albo serce
miéwa: Przeto takich / bądź to człowiek / bądź niewi-
sta / kiedy splenetyki a melankoliczne obaczemy / narz-
chley niż inie osadzić mozem: bo acz w różnych przypa-
dkach / różnie sę miéwają / iednakże wśyscy smetni / za-
dni / tęśliwi / iako wody nalani / do suchot prze wyniszcze-
nie / albo do opuchliny prze zbytnia wilgotność skomni:
co / z którego humoru nabarżięy przychodzi ledwie trzeba
pytać: wsak kż z żinn ego nabarżięy. Bo rozgōrzić sę
stodzona / y inflammacja uczynić może / w tym albo scir-
rum z przypalenia albo cancerum: ale iak kż człowiek / o-
ziebnienie / a humor melankolicznego przypłynienie za-
tym: które / wśytke ciało odmie / y iako woda podlecie /
żoładek / wotrobe / y krew wśytke / w nim oziebnie / tak /
iz effect żaden inie przyść trudno ma / iedno atrophie /
caco chimia / melankolia / hydrops / narōd żinnem natu-
re trawiaey. A iako to żinno albo goraco / w każdej do-
robie iest latwie poznać: niż to wśyscy wiemy: patrząc
że za goracem / goracé przypadki / to iest gniew / pragnie-
nie / nieśpianie / wśt / ieżyka / dżiaś / schmie / tęśność / go-

raczka a

raczka / a zwłaszcza siadwisy co / w boku kłócie / serca czę-
ste bicie / żoładek niestrawność / y do womitu gorzkiego
zanoszenie / w tym krosty / jeśli iakie beda / bolaczkie y swier-
biące / wedle oney kolery / iako sę przypali / albo humo-
rom zgorzłym przymięsa. Za żinnem twarz blada / wo-
dnista / oczy wilgotne / z wśt sliny / ieżyk niewolny / a zwla-
szczą z porantem / sum w wśach / y w głowie zawiącanie / w
tarku (nucham Arabowie zowią) zawnždy descensi-
tchnące piersi / a kipiące phlegma / żoładek by tydzień nie
iadł / do iedla niepospieszny / boki nācięte / bolące / twar-
de / tak iz pod żebrā / nie tylko rēki / ale konica palca żas-
bić trudno: nogi / ale co nogi / wśytke ciało odebrāne.
iako w tym krosty / jeśli przystapia / latwie rozdziąć y
potym cięć / ale zaśtanowie y zapięć trudno sę maie: Co
Jeśli trwac dluga bedzie / a wotroba sę poprawie /
y trwie ciało czynić lepszey niezachce / niedobrze:

Jeśli ciało przy tym pādnie: gdyż stodzona do sytno-
ści ciało / iako która z części należy / niedobrze:

Jeśli stodzona wzdymając sę / boleć poczyna / gdyż
iēst część z nieczułych / niedobrze:

Jeśli przy tym boleniu stodzony / ciało sinieie albo
czernieie / niedobrze:

Jeśli kāsēl przystąpił wielki / gdyż tacy kāsłac niemā-
ia / niedobrze:

Jeśli za nācięcaniem tego boku / a ciāla czernieniem /
żółtość sina / arquatum zowiem / pādnie / gorzcy:

Jeśli barzo trudno tchnie / a wnet sę vprācuie / ięszce
gorzcy:

Jeśli przy odymaniu stodzony / bzydlivość mu nā ie-
dzenie myślac przychodzi / gorzcy:

Jeśli spāc niemōże / czegoie sę leka / a przez przyczyny
ptacze / balenistwa wygladać:

Jeśli diaphragma (kapturkiem podplucnym zowią)
stodzona boleie / a prze zāpalenie tchnac nieda / barzo źle:

B b b ij

Jeśli

4. de p: ex pu.

De diff: resp.

6. de loc: aff.]

6. Epidēm.

2. de nāl: fac.

1. de diff: resp.

de anat: viur.

Jesli gorączka trzyma/iezyt czernieie/ a womity czar-
né trwaja/ bårzo źle :

2. de nali fac.

Jesli za słodzoną watrobą sye bårzo psnie/ albo owrzo-
domacieie/ niżby słodzoną za watrobą/ gorzëy :

Jesli przy takim bołu krosty/ albo fistuły sye wkaża/ a
zagoić niechca/ bårzo źle :

ade ar: c. ad g.

1. de m: v. c. 3.

Jesli z kwartany albo z iakiéyle febry/zwodnieie ciała/
a puchnąć już pocznie / wygladać smierci. czemuż prze-
to/że słodzoną samą tylko ten humor zły strawić/ a wnie-
wecz obrócić miata/ oddzielaie go od watrobey/ przeto/
aby sye go nie/ albo co namniey/ ciała nieprzymieszywa-
to: a oto że go rozleie po wszytkim cieie/ od członów prze-
dmieszych/ aż do skóry/ ożaznie y swą słabość/ y to/ że im
ciało sye wszytko zarażilo. Bo namnażac sye wiec które-
go humoru raz niż drugi wiecéy / ale natura / póki ma
moc / na tym test / aby plugaństwa wyrzucala: iako ven-
tritul / phlegme y kolere womitem : ma charyzná wryne/
żyły zasłonié / przez pot wode : słodzoną ta oboia droga/
wryna y stolcem/ tóžby czynić byla powinna.

C: 6. aph: 48.

13. meth. med.

A przetoż kiedy przy takich słodzonych wryna idzie rzad-
ka/ wodnista / przezroczysta/ a subtelna / bårzo ia wiec
ganiem : bo nam y chorobe pokrywa/ y wkażnie wporné
humory/ co w tym miejscu siedza : gdyż ma być tak a i-
to humor/ metna/ czarna/ gesta/ czasem iako sinola al-
bo czernidło : iaka gdy wiec widzimy/ mamy za dobra by-
le critice/ to iest gdy natura chorobe trawi. Także stol-
cem / kiedy taki humor idzie / trudno nie chwalić/ pom-
niac/ że excretiones / a odbyt plugaństwa/ ma iść do na-
bliżey a sobie przyzwoitéy drogi. A słodzoną kłisik : o
poznogicé iako mówia : y przeto ma z nimi taką zgodę /
że z nich/ iesliby co iestce do strawienia tam sie nalazto/ ży-
łami swémi ssie : któremi też kiedy już ma nazbyt / może
wyrzucac/ a z tamtad stolcami tego pozbywac : zwłast-
czá kiedy ciepło przyrodzone/ a téy słodzony sprawa przy-

stojna

stojna/ ono wyrzucić może. W czym iesliby prze żył zát-
kanié / humorów gwałt / a swé osłabienie / leniwość sye
zda : zwykli iey pomagac ludzie/ ta droga iako powia-
dam/ do wryny a do stolca drozdzé iey spuszczaie. W
prawdzie że Hipocrates kazal/ kreć niż lekarstwo pier-
wéy na pieczy mieć : ale to przeto/ że peplium/ veratrum/
coloquint: y insie iego lekarstwa/ byly mocné : a my/ co
mamy łaskawosć/ od nich tak poczniemy. Damy mu ca-
ssyey wneya/ rhabar: pul dragmy / a puluer sene ppte
dugie pul/ bedzie bolus. Po którym nazaiutrz/ krwie
mu wpuscimy/ albo z reki lewéy/ albo skadle sye podoba/
iednakże z lewéy nalepiéy/ albo saluatelle/ albo mediane :
przeto/ że ia watrobną zowia/ a choroby téy/ czesto wa-
troba poczatkiem. Auicenna kaže basilike / insy insie.
A puszczaia iey wiec nie mało / a snadź póki iść nie od-
miennie sye zda : my nie badzmy w to hoyni : puscimy
mało : gdyż z takich pilniéy wodnistosc / a melankolia /
niżli kreć wywodzić : inflammatiéy exceptia dawosy : a
trzebali rozdwoymy te kreć tak / wpuscimy iey po mi-
noratium nazaiutrz / potym sirupi dawosy / a przepur-
gowawosy/ drugi raz kes wpuscic iey mozem : pomniac
na to/ że przepurgowane ciała/ wiele kroć samy sobie ra-
tunek dawaja : tedy albo nosa lewa nozdrza / albo he-
morrhoidami/ które iako sa pożyteczné / wspomniac so-
bie on aphorism trzebá. Przeto/ iesli sye na to natura ze-
dobyć nie mogla/ otworzyć ie: gdyż w téy affectiéy przez
kreć w puszczenia trudno sye obyć : y dla tego z reki/ z
nogili/ medianeli. saluatelleli/ albo insa wedle tamtecz-
nego zdania : gdyż oto Galen ie siekal y na brzuchu po
lewéy stronie/ siekal y wosy ingulares/ kładzie y banki/
y rozmaitémi sposoby humor ten škodliwy wywodzi. A
syróp niech bedzie wlasny : R. Syrupore de lupul: de
fumo terre ana 3 j/ decocti aperitini maiore 3 iij misce.
Albo R. Syrupore de buglossa/ de succo melisse ana

Victus rati-
m. a: c: 4.

De curand: r.
p: s: m.

8. de decret.

Cap: 7.

3. de ana: adm.

De anat: Vin.
9. de c. m: s: k

B b iij

3 j/ deco

3 j / decocti scolopendrie q s m. Albo R. Syrup: de eupatorio / de epithimo ana 3 j / decocti aperitini maior cum fena q s m. Albo R. Oximelis simplicis 3 ij / sirupi de epithimo / de prasio ana 3 vj / m. lambat cochleari. To niechay bierze aż vryna połaze poprawe. Potym potia sobie niechay wezyni. R. Mirobolanore indore / chebulore ana 3 j / pprēt: s a / rhabar: 3 j / pulveretur cum cyperi et spicę ana 3 vj / pulueris senę ppte 3 ij / infundantur per noctem in aque fumarie q s / quot et expresso adde manę electę 3 j / triphere persicę 3 ij / hamed 3 j / fiat potio. Datym iesli trzeba krwie ow drugi raz y skapię vpusćimę / wrócić theż potia na zaiutrz / albo trzecięgo dnia. Co iesli nie dosę / decoctia mu taka wezynim / wzgląd na humory spiekle / klijowate / spalone / a vporne maia. R. Radice feniculi petro / cicoreę ana 3 j / iridis eringij / gentiane / centaureę / imperatorie / peucedani / capparis / fraxini ana 3 vj / asari / ebuli ana 3 s / herbari eupath: calami ana 3 ij / hisopi / chamed: chamepith: cuscute / marubij a 3 s / seminum anisi / dictami / fraxini ana 3 ij / seminum peronie / viticis / acetose ana 3 ij / cicer: rubri 3 j / flore scedados. P. ij / flore hiperici / consolide regalis ana P. i / spicę / schinanti ana 3 vj / mirobolanore indore / chebulore / ana 3 j / polipodij 3 s / veratri 3 j / epith: 3 vj / foliore et follicul: senę ana 3 j s / infusa s a / coquan: in vase duplici / in aqua cuscute / lupulore / absinthij ana 3 ij / colaturam clarificatam / et spetiere dialaceę / diarhodon / ana 3 ij / aromatizatam vsui asserua: cuius vncijs 3 ij / adde siruporum de melissa / violati ana 3 j / Decoctia ta / te intentia miec ma / aby otworzyły drogi / a własności rzeczy co są w nię potwierdzaia / częsci humoru przez prowadzila: bo iesli kiedy / w tę affectię barzo purgować potrzeba: tedy te decoctia y różno dwa na dzien / brać barzo będzie grzezy: do nię na rás

no sirup:

4. de vsu: pe.

no sirup: de epithimo / y acetosum compositum / diarbo: a na otwieczęz violatum y buglossatum mieśaiac. A po odprawieniu ię / daymy potia: R. huius decocti 3 ij s / triphere persicę 3 s / pulueri senę ppte 3 ij / indi / hamed ana 3 j / sirupi violati q s misce. fiat potio. A iż słodzone naturą nie tak głęboko iako inśe rzeczy kryta / tym też latwiey pomacawę / zwierzechowne rzeczy sye do nię accomodować mogą: y przeto mówit nie ieden / że słodzona każdęgo probie iest podległa: na ktrora / gdy kto chę / y komu sye pomacac nie da: za czym / kto na nie radzić nie będzie: każdy barwierz / każdy ksta: żet / każda baba: ślaczaia / zegnaiac / parzac / maza / bani / i stawiata / niewarnemi nictami okladata: wzodem / bolaczka / kuka / kra y nieriem czym tyle nazywaia. Wy poznauię co iest / y ślad sye rozdela / droga bezpieczna z nię idmy / a nie gwałtem / gdyż mnię niż druga kthora częse wytrwać a rychły sye obrazić może: bo pala drugie / czasem vzyniaia drugi: a ta takowęgo nie ścierpieć nie może / przeżył ktrę w nię sa y humoru sposób. a iak to żył pełna / nie tylko żył / ale y artery: y przeto puls / palpitatia / a iakoby bicie / y z sercem duchy spólne ma. Ciato tedy wypurgowawę / włóży worek choć z prostych otrab / na patelli ich zagrzawę / a trocha octu mocnego / ciepłego / potropimę: albo iesli będzie farina luszpinore / albo z prossa / zawždy przy nim octu nieprzepomniawę: gdyż iest y sam przez sie do tego własn / a tak wotrobie iako słodzone pomocny / iednakże tu iem hoy: nię / a owdże śkapo śafuiac. Tę worek może być y z żiol / z rumu / z slazu / z melilotu / z nasionmi / lniaym / fenugreci / fabar / psilij / vitic / plantaginis / feniculi / ic. R. Sumitatum absinthij / eupat: scolopend: betonice ana 3 s / sem anisi / feniculi / carui / acetose ana 3 j / flore chamomille / meliloti / sambuci ana P. ij / scedadis / rorem ana P. i / forte: sacculus / qui aceti et vini / ana

partibus

Arnol: de v. m.
lib. 2. c. 42.

2. de symp: a.

Dios: li: 2. c. 9.

n. de Mat: 9
de c. m. s. l.

partibus aequalibus sup lapid: ignitum perfusis / calefiat / et applicetur: maizac takie dwa na odmitanie.

Albo R. Radicel acon / iridis / ebuli / arist: rotunde ana 3 s / corticel tamaricel capparorel ana 3 j / absinthij / hisopi / betonice / calamenti / rute / chamedreos / chamepit: ana Man: j / flore hiperici / geneste / stecados / ebuli ana P. ij / sem quatuor calidorel morel / viticel / plantag: ana 3 s / fiant sacculi / qui sup laminam ferri ignitam / et vino cum aceto extinctam / calfacti / per vices applicentur. Zaty m namazywac liniment wczyniowsy. Zaleca Galen talum bubulum / wierze ze nie zle kopyt wwarzyowsy / a przy wywieraniu octu kes przylawysy / ciepło fomento wac: bo y on kly y ona tlustosc / y własność pomoc siła może.

R. Oleorel anetini / irini / de capparibus ana 3 j / cere parcl m. fiat linim. R. Oleorel laurini / e ligno fraxini ana 3 j / cere parcl m / f. linim: cum modico cere. R. Olei sambucini / olei e granis ebuli / vng: de mucill: ana s j m.

R. vngti de altea 3 j s / olei ex mace / et nuc muscata express: 3 s / m.

R. Vngti de mucill: 3 j s / olei de capparib: rutacei a 3 j / bdelij / galba: ammoniaci ana 3 ij / aceto dissoluta misce / cum cera modica / fiat vngt. Albo

R. Radicel malue / tamaricel / capparorel a 3 j / ciclam / centauree norel / aristol: rotunde / ana 3 vij / sem viticel / plantag: acetose ana 3 j s / coquantur cum olei rute / de absinthio / de capparib. ana 3 ij / aceti lb s / donec acetum evanescat / sub finem addendo / ammoniaci / galbani / opoponacis / ana 3 ij / aescippi / galbani / ana 3 s / cere parcl fiat vnguentum. R. Radicel bisinalue / lilior / gentiane / iridis ana 3 j / ammoniaci / bdelij / opoponac: acetose / ana 3 s / mucaginum / seminum altee / femgrecci in vino extractorel ana 3 j / stirac: mirrhe ana 3 ij / sem: apij / viticel: cimini ana 3 ij / oleorel de capparib. amigdalarel amararel ana 3 j s / aceti parcl / coquantur s a / post

addendo

addent terebintine et cere modico / fiat vngt. albo przy dawysy cere wiecey y resini / fiat ceror: tenax. Amatus Lusitanus chwali swa mase barzo. R. Olei communis lb ij / aceti lb j / butiri recentis lb s / succorel brie: nie / ciclam ana lb j / bulliant lento igne / ad consumpt: succorel / colature adde cere / citrine 3 vij / puluer: asple: ni / i. cetrach / corticel cappar: tamaricel / seminis agnicasti / ana 3 ij / m. fiat vngt. A do tego przydawysy cere y resini / bedzie cerat. Albo R. cerati oxierocci 3 j s / aescipati Galeni 3 s / spicz celtice / schinanti ana 3 ij / corticel cappar / tamaricel ana 3 ij / puluerata cum oleo irino / recoquantur / et cera cum resina addita / fiat cerorum. A to az zawozdy przykladac dobrze / ale po fermentatye / y przykladaniu worka nalepiy: bo tak ta: troicy y snadniey work cieply zmiekczy / otwozy / y do przeniknienia tych masei / niz czasem przez sye same bol zgotowac moga. Naparzewysy go tedy / majem: a iesli tego potrzeba sye byc zda / cerat na bok lewym / tiz taka go podsywysy nosic kazem: y pomagajac takim bokom zwierzchorne lekarstwa / przeto iz wysadzone / a niedalekie miysce siodzony ten bol czyniacy siedzi: iesli onak ze iz od watrob y od inszych miysc / do niego ciecz / purgowac / a te miysca potwierdzac trzeba: nie tak sye wiele na rzeczy zwierzchorne spuszczac. Daymy mu iz wypurgowanemu trociscorel / de capparib. de mirrha ana 3 s / cum sirupo acetoso / reformentur pillule n° xj / capiat mane ex cochleari / superbiben aquarum acetose / scolopendrie ana 3 j: Co iesli sye dulcorowac podobna / sirupo acetoso simpl: albo oximele simpli: moze. Albo morselli. R. Spetier / diarthodon abbat: 3 ij / trociscorel / de capparib. 3 j s / de eupatorio 3 j / de lacca 3 s / sachari aqua melisse diff: q s / addendo aque cinam: 3 j / fiant s a. Do tego sluzo owe wszytki elektuarze / co dobre coctiey / dobre krwi / dobrym duchom y sprawam

Ccc

przedmicy

przednieyszym/ w żołądku/ w wątrobie/ y w sercu/ potym
y w głowie należa: iako confectio anacardina/ diacalo-
aloes / elect: de genis / a osobliwie diacappar: diacalt:
diathamaron/ y insé: używając ich/ albo tak samych in
forma elektuarzów/ diagma albo mniej/ na raz przed obia-
dem/ y przed wieczerzą. Albo ex spetiebus kolaczki wczys-
niwszy. R. Spetierl diacappar: 3 j s/ diathamaron
3 j / letific. 3 ij / sachari aqua melisse diff: q s / f. rotule.

Albo R. Diaprasij 3 j s/ diarthodonis/ de cupat: a
3 ij / dialaceę 3 s / sachari/ sirupo consuationis citri diff:
q s / fiant rotule. Theriaca/ mitridatum/ acz wszędzie/ ale
tu wielkie ma miejsce / potrosze któregoś z nich używając:
mirobolani indi / citrini conditi / dobrze cardamo-
mum sacharo conditi. a krótko mówiąc/ wszystko to co
y wątrobie/ y ventricułowi/ y sercu: gdyż natura tak to
mieć chciała nierozdzielne rzeczy / iż żyły im wspólne da-
wszy / z jednego do drugiego płynie. Przeto jeśli leczyć
przypilować sye godzi / aby sye melankolia / y słodzony y
z tych części z nią zgodnych/ potym y ze wszystkiego ciała
wyprożniała / tedy aby sye niemnożyła / a w wątrobie
miejsca niemiała/ niemniej: a to in vietus ratione nale-
ży: aby słodkiego nie/ aż ani różynków/ których nigdy nie
daje niebronja/ nieiadł: gdyż pospolicie obstrucie tę sto-
dycy czynią/ y w kolere/ potym też przypiekwisy/ w me-
lankolia sye obracają. Tlic bardzo kwasnego/ gdyż kwas
żołądek gryzacz / żyły bardzo otwiera: a przechodząc przez
nie/ on mu bardzo prowadzi/ nie tylko do boku / ale aż do
stopy y ostatnich członków: nąd to sny w głowie melan-
koliczne / y sumy czyni niewczesne: iednakże iż tacy chcą
rzadko do iedenia mądry/ a ocet iey rad przyczynia/ trochę
z nim dając/ mało sye nieznidzie: tak go przypierawia/ a
by w nim cortices capparl/ tamaric: scolopendria/ ca-
lamentum semen acetose/ viticet re. moczony był: żywio-
ły/ mias słonych/ y inszych niestrawnych/ ryb błotnych/

a iuch

De at: vic: ra.

De bon: et vi:
succis.

a iuch osobliwie czarnych/ niechay zaniecha: z kózeniem
może iść/ ale bardzo miarzo: owoców/ iarzyń/ młeczna/
niechay zgola niecha/ bo złey krwie rychłoby przymnożył/
polewkami aby sye miał barwić / nie bedziem mu radzić:
gdyż tey choroby excessus a kres on pospolity/ blade/ na-
deté/ albo nabizekły/ potym y napuchte ciało: ale iść be-
dzie/ mieso/ ptastwo/ kury/ choć warzone choć pieczone/
byle świeże/ rybki wiślné / albo z wody czystey / dając mu
możem: gdyż tym którzy zmelankoliczali przy frasunku
ze złey diety / miesa iść niemają grubsey krwie sye przy-
czyni/ niż rybami/ jeśli dobrze zjadzą będą. Przed obiadem
też conditá/ co y wątrobnemu miąnowano/ iść może:
po obiedzie confect pigrowy/ migdały a zwłaszcza gorz-
kie/ albo z nich marcepan/ znidzie sye. Pic wino najlepse
niż co/ jeśli wonne/ cudne/ lekkie / w lata srednie będzie:
a piotunkowe / jeśli być może dobrze/ ma miejsce. a każę
wiecej pic z czaraki tamaricis/ których w nas niema: lec by
to y z gwiańkowey było / amuletom niż lekarstwom to
podobniejszy: wszakoz widziałem kiedy wrog iednorozcowy
winą nalawszy / a przez noc mu postać dawszy / temu co
bok twardy y bolacy miował/ dano/ bardzo sye ratował:
ale ieden ten rog / y ieden pan co to w mocy miał / tego
czasu był: tak iżem takiego drugiego niewidział/ niema-
to tych rogów widziałwszy. Miodu ani starego ani mło-
dego dając sye temu niegodzi: nie tylko przeto / że obstru-
ctie czyni/ gdyż stary induit naturam vini: ale że wła-
sności żadney do tego boku niema: exceptis dawszy o-
wemu/ co go diptamem nasy na Wolyniu albo Rusi zo-
wia/ którzy nie tylko alimenti prestandi/ ale antidoti moc
ma/ wiatry rospedzić/ grubosc humorów strawić/ serce
posilić / y iad albo wstęchline każda wypędzić: y to ma
być dobrze uczynion/ y wykisiał/ niesłodki. Gorzałke nasy
wiecej lubia/ ale ta mało nie więcej zawadzi/ przeto dając iey
połowy. Strzedz sye też trzebá/ y wody złey/ zacząć y piwá

Auic: e ser: de
plane c. 12.

C c c ij

takiego

De vict: ra: in
m. a: c.

Cap: 12.

takię/ coby odymać w brzuchu za lada na chylenię al
bo śpięciem chylbotac sye miało/ nie ciata nieposilając:
a powtórze/ że nie tylko w piwie/ ale y w winie brak mieć
potrzeba: gdyż wiec wino metne/ gestę/ a słodkie/ iest bae
zo škodliwe. a owym co sye obierze dobre: przedsie sye
nie vpic: bo sye tak wotroba palac słodzony robotu przy
czyni. awa coby zla kwię/ albo wilgotności/ zatrudnić
miało/ to daleko minac. strzegac y teg/ aby mieszkanię by
ło na dobrym powietrzu/ na suchym miejscu/ na wiadrach
poludniowych/ ażwlaszcza w Jesieni/ niewiele sye popis
iac. A iesli exercitiū a pracy potrzeba/ tylko przed obia
dem / a strawiwszy dobrze wieczera wczorayszą / czynić.
Obiad moze iesc troche niz wieczera przy dobrej myśli/
a przez melankolię / wietfy. Po obiedzie żadna miara
nie spiac: a sen nocny na bok prawy poczyniac: y to
przypatrzynsy sye / iesli żoladek strawil / a bok sye nie o
dął. Bo iesli odat/ kaze go Awicenna pocisnac / a mieć
do tego/ aby stolec byl: a to/ co sye odyma/ a w bok na
cięło/ stolcem sye wywiodło: co w prawdzie ledwie sye
w ten czas potloczyć moze: iednakze nie spać rychto: a
możeli być zabiegac/ aby bok nie ociękał. tedy iesli gdzie/
w tym krystery vzyć/ prosciuchną wczyniwszy.

R. Polewki kapiłonię/ ktory z pietruska/ z feniculę/
y z karniemi wvizat / pul kwarty / przydac cukru sáręgo
garsc dobra/ oliwy dwie lyzce/ orrab szubacz y dwie/ soli
pul iedney/ y ciepło wlać. Te iesli chcemy mieć mocnię
sa/ coby drógi humorowi wkazawsy / z soba go wywio
dla/ bedzie taka. R. Radicel feniculi/ petrosi: ana 3 j/
cappari/ fraxini/ tamaricel/ ebuli/ ana 3 s: herbari eu
patori/ bethonice/ scolopendi/ teucry/ marhu: calam:
ana M. s/ seminum quatuor frigidore maiore ana 3 ij/
semi: feniculi 3 ij/ flore trium cordia: ana P j: coquant
in aque q s/ ad consump: partis dimidie/ colature et ex
press: th j s/ adde trifere persice 3 s/ hamech 3 ij/ orisa

chari

chari/ olei violati ana 3 ij/ salis 3 j/ m. nichay iey vzy
wa/ czás vpatrzynsy. Lec ze mu gorzalka w glowie
cwataiac / y w wieczor nie tylko rano Melankolię przy
czynia / poczturymy go taka / iaka słodzone / a humo
rom melankolicznym/ zatkánému a zaziabłému ciatu slu
zy. R. Radicel acon/ ireos/ asari/ gentiane ana 3 j s/
radicel petro. cicoreę ana 3 ij/ corticel tamari: cappari:
ana 3 j/ herbari bethonice/ hisopi/ scolop: cuscute/ cha
medus/ chamepitis/ marhubij ana M. ij/ semini: cicore
rubre 3 ij/ dictami/ cardam: ana 3 j s/ viticel acetose/ a
3 j/ semi: quatuor frigidore maiore ana 3 s/ flore stecca
dis arab: P. ij/ hiperici/ consolide regalis/ ana P. j/ cis
nam 3 ij/ galange/ nucis muscate ana 3 j/ spice indice/
spice nardi ana 3 vi/ succore iridis 3 ij/ absintij 3 ij cor
ticel sambuci mediani 3 ij/ aquare flore sambuci/ flore
ebuli ana 3 ij/ confusis contundendis / infundantur in
aque eupatori/ et lupulore ana th vj/ vini odoriferi th ij/
in cineribus ignis lenti s a destillentur/ et vsui asseruen
tur. Tey gorzalki/ acz godna aby cudnię nazywana by
ła/ vncya dac na noc/ albo rano mozem: albo iesli mu sye
bedzie zdało/ do winá przyléwać po trosce. A takich win
Dioscor: dosyc wkażuc / ktore czesciam sluzą perwnym
tu vinum chamedites / e marhubio/ e tamarice/ albo
co naszy nectarami zowz: a izby zkubka e tamarice/ albo
z gwaiaiku wtoczywszy/ minieysa to: vzy M. Athiolus 3
gwaiaikiem wino przyprawic/ biorac dzewa dobrego/ v
tarteę/ funtów cztery/ corticel funtów dwa/ cardui be
nedicti pulkora / adianti/ asplenij/ flore utriusque bu
glossi po funcie/ cassie odorate 3 vj/ seminis anisi 3 j s/
sachari th v/ w beculkę nie mala wzucic / a na to winá
dobrego bialeę zagrzanę wlać gárney iakoby dwa
dziescia (bo on pulkora sta funtów pisse) tam pilno za
spuntorawsy dopuscic/ aby trzy dni stalo/ a czwartęgo
przez obrus przecadzynsy/ schowac do potrzeby: ale wiec

Lib: 5.

In li: 1. ca: III.

Ecc ij

my ze

my że takowe mistry/ rychley za lekarstwo niżby za pi-
cie vslo. przeto iesli chcemy mieć wino gwaiałowe w
beczke winą tak w same wpuscemy / a iżby moźnelo do-
puscemy : acz wprawdzie gdzieby to być mogło / kiedy wi-
no tloca/ cosby wieccy perfectiey miało. radniey tedy
samego mu gwaiału a salsy napić sye daymy/ iesli tylko
pelnośe / a bołu tego odecie doymuie : pomniac na to/
iesli puchnac poczał / abyśmy go wodami decoctów tak
kich nie napawali : owsem iesli przymiot chorobie bołos-
wcy przyczyna/ że kreć w watrobie spalona otrzymaw-
szy/te słodzone taka uczyni/ a watrobe iuż wodnistą/ niż
być miała do puchliny wiedzie / przedzie salsę y cortices
mu daymy/ onym sposobem z consumatem/ albo z deco-
ctem kapłoni/ wazac kapłona z temi ingredientia/ co
tu służy teraz/ iako R. weźmiem radieł petro/cicore-
ana 3 s/ gentiane/iridis ana 3 ij/ radieł capp: 3 s/ semi-
anisi/ feniculi ana 3 ij/ dictami 3 j/ herbarē scolopendi-
M. s/ saluie/ roremar: ana P. j/ coquantur in lb a que re-
cocte et colate octo/olla obturata oris angust/ ad ex-
sationem caponis/ colature et expresi lb iij/ adde corticeł
guaiaci contusare 3 iij/ salsę concerpte/ et contuse 3 iij/
in tepida sup prunas pernoctem stent/ et post paululum
recoquantur/ et eius decocti colati 3 vj / quous mane ex-
hibeantur : rązów dwa dać sye moze. Pot moźeli być nie-
chay bedzie/ dicta dobra. A iesli opuchliny sie nie bedziem
obawiać/ tedy na boł odety/ bolacy/ y na iego infie melan-
koliczne przypadki/ zwyczajny decoct daymy cum solen-
ni cura : R. Salsę 3 iij/ ligni/ corticis ana 3 ij/ radieł
gentiane 3 j/ iridis 3 s/ contusa et bene preparata in-
fundantur in aquare cuscute/ fumarie/ scolopendrie/ a
lb iij/ dein secundum artem cocta/ pro sudorificis syru-
pis/ dwa razy co dzien exhibeantur : do stolu w prostey
wodzie tyleż tych rzeczy wazac / poćie sye ma co lepiey
być moze : gdzie iesliby sye poćie nie moźł/ trzeba mu po-

moc albo

moc / albo vaporatia/ nogi nad stopcem postawioşy.
a teź decoctę leiac na kāmien / albo na stół rospalona/
że nogi päre z siebie puszczać/ w tym y potu w ciełe doby-
wac beda. Za tym w pościel zażrzana/ syrop wypioşy
wnidzie. albo niechay owe poduśki/ co ie do bołu przy-
kladał/ albo przykladać miał/ w tymże decoctie salsy cie-
plym zmacza/ y wyźmie : a tak w tozu sye podeśwami w
nog o nie opize/ odmieniaiac iesli trzeba/ strzegac aby to
goraco nie bylo. Czynnias wiec dudy/ nie tylko nogam ta-
ka curatia / ale wşytkiemu ciału / wsadzaiac chorego w
wanne/ albo w beczke/ y nakrywşy/ leiac na stół albo ka-
mien ognisty/ poćie sye wşytkiemu kaza : y zdarza sye to
wiec czasem nie źle : bo ciało zażieble / tak sye zażreie/ o-
tworzy/ y sposobnieysze do wyrzucenia zaśwamić rzeczy
stanie : Jednakże iesli moze być pot dobrowolny lepiey.
Galen/ Scyrchos / y te guzy twarde/ taka päre rospe-
dzał/ y mielczył/ Pirites/ y Markasitas / a w niedosta-
tku tych/ mlyniste kāmienie rospalioaiac/ a polerwaiac.
My wiedzac że teź słodzona tak dobrze czesto twardzie-
ie/ do tego sye vćieć mozem : a nie tylko słodzone/ ale w-
şytko ciało parzac/ glowy ochronioşy/ y pierwey inszych
drog bezpiecznieyszych zażywoşy. a choć Galen w tym ra-
zie/ słodzony y nerek leczenia/ goracych rzeczy coby miały
vim attenuandi et digerendi zażywać kazał : iednakże w-
pomina/ aby nienazbyt/ ani colliquantia były : bo co nad
tatego słabszego/ krotiemu habitus corporis est deprava-
tus/ do czego iesli goraca curatia przystapi/ aza nie melan-
colia z soba ieszcze wietsza / y habitū peiorem poćiegnie.
niechże miarno te rzeczy beda/ a z rozmyslem : gdyż caco-
chimum/ albo te co biegunke mięwaia / albo krosty/ al-
bo watroby barzo zapalone / albo barzo bołi naciętle /
parzac/ rychley do opuchliny albo zley goraczki przywo-
dzic nie cwiēczeni zwykli/ niż ie ratowac. A po naparżaniu
kiedy tego była potrzeba/ mazimy boł zażydy temi kām-

maściami/

In Meth: M.
In thumori

6. de sim: m: f.

9. de c: m: p: g:

Dios. lib. 1. c. 61

9. de c. m. s. l.

māściāmi/ albo olejāmi własnēmi: pomniac to / iesli
ex guaiaco mozem go wezyniē/ tak iako chłopi tle smole/
per descensum inter ollas duas / będzie dobry. Dobrē też
owē balsamy terażnieyszych/ albo miasto własnēgo pod-
rzucim stacte / Takā māhaka iest w wszytkich wtēy cenie/
je wszytki rzeczy ozieblē/ zaśnirowiālē / ocieklē / nādētē /
strwardziālē/ owrzędziālē/ wdziecznie rospadza/ grzeie/ tra-
wi/ mięczy/ y do własnēgo effectu / ktorēgo iedno częśc
ktōra potrzebuie przywodzi. Co iesli lekarstwam tych
wielōw tak fortunnym / czyli tym/ co ie tak bārzo zālē-
cia/ przypisāc/ niech kto chce myśli: ia syc declarowāc
nie bede: gdyż przeciwo tym / co tām po Indiach ieżdżac
mōwiē syc niegodzi: owsem dziękuiać im za przewagē/
je do nas takie rzeczy wnosiā / milczeniēm do ich senten-
cyy przystāpiē myslac. Jednāż te choroby/ teraz przy-
tych/ iako y przed temi syc y z temiż bólami wiaćia.
A niedziw/ je o tych tyle twierdza: owo też Galen po-
wiada/ że wieprzaka nālęzli/ co słodzony w sobie nie nie-
miał (choć bydle żadnē przez niēy byē nie moze) przeto
je niektōrē syc był ziela obiādł. O iako to fczeszliwē ziela/
kieby syc w nāsych polach dla melancolikōw/ niewia-
żāziblych/ skorucznych pokāzāto/ abo co boż le wy nādē-
cia/ chorzali ciērpia/ tak iż ani iēcē/ ani spāc/ ani myslē/ ni-
wet ani chodżić bezpiecznie / albo mōwiē przed bólem a
strāchem moga: czego brōnie je nam Galen niepokāzał/
a nāsę też swinie nie nāsli. O to mōwiē takēmāhake tak
za zālēcōnā miēymi / że tym bożōm siła pomoze: a nie-
tylko boż sam gdzie minera/ ale y to co od niego boli/ mā-
żac. A iż wiec żoladek w tym boli y cruditates / flatu-
punctiones/ appetentiā falsam przy testności czyni/ y ten
māzac. a co iesli to hipochondriaca/ a hipogastrium/ abo
abdomen/ bżuch po prostu mōwiēm/ tegōż potrzebować
będzie: y ten māzac. A co iesli serce/ gdyż per consensum
y tāmto dochodzi: postōymy kes/ aż na swym miejscu o

tym

tym pomōwiwšy concluduiem tu o słodzone / z ktorēy
tak wiele złego pochodzi. A iż extremis malis tātēż y lē-
karstwa extrema byē māia/ lōgis et curatu difficilibus/
cieplice były zawżdy w wszytkich w canie nie mātey: tedy
nāsęmu iaktichkolwiek żāżyc rostkāżem/ żnida mu sie: wśā-
kōż stonē/ to iest nitrosc/ sulphuree/ aluminose/ nabārziēy:
siedzac w nich/ y pijac ie / ciasto zgotowawšy / tak/ iako
o tym syc na swym miejscu pisāto. A mozem bezpiecznie
mōwiē / że tēy chorobyie pomoga bārziēy niż owē proste
fomenty: bo zālēcāia wszyscy / y my pomocnā byē zna-
my aquam chalibeatam: co iest rzecz z przyprawa w
miare dobra/ co iesli samā naturā tāk dā? Zālēcāia
prochy z mālzewiōw/ przydawšy nāsienia pokrzywnēgo/
y nie złe. Zālēcāia od własnōści pewnēy/ słodzone wolo-
wa/ albo rādniey bawolā. Zālēcāia y osłowa / albo rze-
kniem/ osłā dżiętego/ to iest nāsęgo łosia / bo po Grēc-
ku onagrum / iaktoby siluestem asinum go zowia: przy-
prawuac go owā / iako watroby trofke wysięy. Auiz-
cennā nietopērza dawa/ ściawšy/ wysuszywšy/ albo spa-
liwšy w garnie / y tak w proch obrōciwšy / w confectu
iēcē/ albo cum aqua scolopendrie/ albo tenerij pic/ octem
go troche przod skropiwšy. Ale y tym za bārzo wierzacē-
mi rzuciemy: my doznālismy iednorozcōwēgo rogu/ wiele
razōw Bezoaru / też nie raz y ieleniēgo spalōnego. ale
dlugoż: perwicięsęgo nic / iako po dobrym a drożnym o-
patrzeniu, w leciēch sżednich/ albo iaktichkolwiek/ dietā:
ktōrac przeto iuż drugi raz wspomina / iż iako przy te/
niedobra tā choroba przysłā/ tak onā bedac dobrā tylko
eligibilum et attenuantium przy winie dobrym a miar-
no wzytym / ia samā zgubiē / a boż ten wolnieyszy wezy-
nie moze. Ktōremu/ poniewāż wkusiwšy siła lekarstw rō-
żnych y dlugo: co iesliby iēcēze ktorēgo desperactich/ tā-
cy/ wzyē rostkāżali: y przyrzekli za Antimonium / że iako
kāżda caco chimia a pelnosē w ciēle zbytenia wyrzuciē w

9. de c. m. s. l.

De atte: vic. r.

Cap: 7.

D d d

miē/ tak

nie / tak też y te wyrzuci : Co iesli za turbit mineralé :
które powoli / dobrze / humory a cum delectu / bo tylko
phlegmiste a grubšie wywiodzie : co iesli z precipitatu za
pillulki aby z pierśi / z głowy / y z żołądka / z niem wotrobe
wiedneyse operathey polozywszy / wszytko grubšie wywio-
dwszy / słodzone y dolneyse niexsa / do łatwieyszego o-
nych ostatków strawienia przymusili : powiedziec / iesli
chca z czyich inszych reku / tedy im wolno / my nie zezwa-
lamy : gdyż anthimonij w pelności brąc syc y przy nas
może / ale tylko w plethorze / to iest / w prostym ciata / zpi-
anistwa / z obzarstwa / kiedy natura obciążona samą wo-
mitować / przy wielkiej sile / y z wyzaiowi niemoże zapso-
wanu. ale kiedy Cacochimia / to iest / nie żołądek tylko /
nie pierśi tylko / nie głowa tylko / z tych nie dawnych / a
bardzo obciążających przyczyn / ale wszytko ciata / wszytkie
żyły / wszytkie przednieysze części / zla krwią zaplugawia :
iako zaraz tak wielka operacja dać : ba przeto Hippo-
cratesowe teraz lekarstwa ganiem / że gwałtownie by-
wały : acz y nie zawsze słusnie ganiem : gdyż ich on z le-
pszym baczeniem / y z mądrością do tad nieporównana v-
żywał. iednakże y w iego nauki pozirzawszy / wyżrem / że
corpora qui purgare volet / fluida facere oportet / mówi :
a to iesli syc do czego ściaga / tedy do słodzoney nassey bar-
zo / ktora / co za chorobe w którym miejscu / co za przypa-
dek czyni / oto podobnosmy już czytali. A co iesli biorac te
lekarstwa / anthimonium / turbit / precipitat / crocum
martle y insze / mgléc / dawic syc / śaléc przy testnosci / al-
bo umierac bedzie : co rzeczem : jesmy nie my dali : rze-
czem / cęci cęcos / takiemu takié : gdyż z tęg słodzoney / ias-
ko oto widziem dzwone we zdrowiu a dożywotne przypa-
dek : a cóż bardzo rozdrażnione / kiedy syc do głowy y serca
za taka lekarstw tych furysa rzuca : y nie wiemy / że stęy
słodzoney / ktora to melankoliej źródłem y doniem na-
zwarowszy / przyznaliśmy być téżse complexey / że dzwone a

przeciwne

2. Aph. 9.

7. Aph. 70.

przeciwne sobie skutki syc w chorobach z nię pochodzą-
cych / okazują : że czasem zimne / y tula człowieka w kat-
placac / za głowe albo za serce syc chwytaiac / milczec : a
przymuseni / ledwie pultrzećia słowa odpowiedziec mo-
ga : czemu : serce mózg / ściśnieto syc / ozieblo / odwildza-
lo / napelnito / że duchom onym ślächetnym / ani syc ro-
dzie / ani przęsc kiedy trzeba / a do skutku postępie dopu-
szez. czasem gorace / y nie dać z pokojem w miejscu
pobydlie / ale wolac / mówic / do ludzi syc wydzierac / by
tę vderzono nie czuć / iezyki albo słowa przedtym nie sly-
chané / czasem barzo / czasem nic do rzeczy okazowac / nie-
spac / nie tesć / a ledwie nie śalonemi / ba czasem owemi /
co owo ie ludzie lada czemu wierzaey / opetany mi nazę-
waia / okazowac : czemu : tak melankolia syc zgrzala / a
przypaliwszy / a do serca y głowy rzuciwszy / ich facultas
tes / zatym y actiones opanowawszy / zatrudnila. a iako
ogien niema czegoby nie strawil a nie pozarl : tak gora-
cem swym / poniewaz z kolery przypaloney syc wsczelaz / z-
niszczyla / że rest nie daleko. czasem suché / że iesli czas nie
maly tego cierpi / wyschl / posinial / szczernial / a prze-
niespanie / nie iedzenie / ludzi wzgardzenie / rady / poslugi /
lekarstw zarzucenie / omdlenia / suchot / a przy smierci / y
wiele razow za żywota / ciężkich wizy oczekawa. czasem
wilgotne : ale za temi co : ono zwodnienie / puchlina / y
choć nie tak bystre a przykre iako v inszych passie / iednak
że atrophia / a za nia tanquam a terente / nie wzwiędzia-
wszy kiedy / vita precisa. Ale między inszemi w wielu zna-
ta / badz to z przigody / badz na wiazd / pozrzy na ta-
kiego oczę : daleyć nie rzekne : to iedno mówie / A wiec
takim antimonium / a tak przykre turbuiac lekarstwa
dac : gdzie tak wiele różności humorów / części przedney
śie nie pomalu trapiacych. A iżby ktory ból słodzoney bez
tego być miał / ieszcze niebyl widzian / mówie / aby za cza-
su tyle ile mu go dostalo / przy zley diecie / takiego nieza-

D d d ij

du w cie

In Cant: Exce

du w ciebie czynić nie miał. a czemu jinny iednému / go-
racy drugiemu : Galenā de atra bile przeczytawšy / da-
sye wiedzieć. Lata/wychowanie/w roku czas/kray wktó-
rym chory/y prace/albo starania iego/przytym y insze przy-
padki zdieta obaczysz. A przypadkami co zowiem : nie
jest ktoby nie wiedział : gdyż to co w nas od wrodzenia
a pięknego dusze zciałem wszechmocnością Bożę złącze-
nia/w to nie wchodzi. leć to co z inąd przystąpiło / a ro-
zum zły / albo nierząd naczynił przypadkami / starzy zo-
wiąc / nam też tak kazali. A tedy / robił kto rełomā y
nogami bārzo / melānkolia sye w niēm rozmnożywszy / y
członkowa mu choroba weczyni : perwne. miał kto kāfel/
do pierśi descensy / pluc zatrudnione tchnienie / tedy mu
melānkolia ma przynieść suchoty : perwne. miał kto he-
micrania/albo któryle ból w głowie/zapalowanie humo-
rów/a ślad affecty sturbowanie/melānkolia ma mu cho-
robe nie vstromiona przynieść : perwne. czemu : czemu
jest humor ze wszytkich naitadowitsy / który sye naposle-
dzey ozywa. y przetoż nie rychley niż insze ratunku na wy-
trwania idac zawola. A niewierzmy temu / aby kto sye
nam teraz melānkoliķiem vkażal / a te choroba albo z in-
sēm złączona / albo same przez sie cierpi / niemiał być
przedtym insēm powatlony : gdyż w członkach / by tam
była phlegmā a plugaśtwā owē kłiwatē sye niezebrały/
melānkolia przyszedłszy / chiragri/podagri/albo z sciaticę
bólów przytrych / a tak bārzo trapiących / nigdyby by-
ła nie weczyniła. W pierśiach / by też przedtym / z kolerę
sye w głowie zmieszawšy / mieysca sobie tyle za czasē
nie małym nie weczyniła : melānkolia nigdy ciata wweźć
a do suchot przywieśćby była mogła. A w głowie iako
była mała włesc przed tym / niż iey ból z hemicrania/lu-
pamię/zmilknienie / rospalowanie / pulsów bicie / z kolerę
albo inszych humorów drogi niepodat : y co rzeczem o
owych / co pamięć / co owych co rozsadek / co owych co

concept

concept / fantāsia / a rzeczy poznanie / y z swēm zaráz
sprawami / potracili : to / że albo z takich rodziców po-
szedłszy / albo raz iaki w głowie škodliwy miawšy / albo
głowe czym przytrym leczysz / albo zaciębiwszy / albo
przypaliwszy/albo pijanistwem / zbytkami / czyniadowi-
tym / myślami zbytnimi / y niepotrzebnymi frāsunkti /
swarami / nie mierną nauką / nieśpaniem / y insēm nie-
wczaszy z rozumem a z dobrym wychowaniem / y z nabo-
żenstwem/niezdognymi głowe powatliwszy/to to melan-
kolia dotracili : że widzą / nie co widzą / mówią nie co
mówić mieli / y iakoby dusze w więzienie w sadzona przez
iēy godności / w ciebie plugawym chowają. Niechce tu
owych wyliczać / co sye im zdało że byli becztā / że wozeni
siana / że nos ich iakoby cięś albo tram iaki / że miesa tak
wiele w sobie/iako żaden zwierz wielki być niemógł/mie-
li : że głowa ich w przelbicy / że podle nich a oni podle
niēy chodzą : że Królów wielkich synami byli / że samym
królestwo / rzady / rozum / albo bogactwa / a nie insym
należa : niechce pychy / hereses / o sobie wielkiego trzyma-
nia / boć to wszytko melānkolia / wspominać : bo któz
ich nieznaz to tu tylko mówie że ten humor / iak ołowię
w mysl / w humor / a potym in partes solidas / albo też
a partibus solidis / ad humores / y ad spiritus postepu-
jąc / w słodzone / potym w żoładku / potym w sercu / a
potym iż daley nie było gdzie postąpić / sye pokazał : a tē
effecti do inszych które tam iedno zastał sye przylaczysz
weczyni. Ale to frogā / iesli sye merkurysia nāprze / iuż y
pacierz minawšy / oto to mu co w przeszłym bołu watro-
by/albo oto to co w cacochimiey posłużyć może : gdyż to
mało nie iedną chorobā sye być zda / na początki a fun-
dament in naturalibus a nie na effect : in vitalibus/albo
animalibus patrząc : A wiec tego antimonium turbo-
wać : a Hippocrates czemu veratro ani wierzmy aby
zaráz / a też to różne kominy tego dwoygā / y różną kura-

D d d iij

we czynia

we czynią. Przeto / y trzeci raz ieszcze powiem / takim di-
etą / lekkie lekarstwa / cum delectu purgujące / localia /
bożowi y żołądkowi przy pracy rozumney / przy myśli
dobrey a nabożney / przy winie / skromnie go w conuersa-
ticy przystoyney a wczuwy używając / sama tylko le-
karstwem będzie. A maziwanie iesli by kto z merkurysa
wspomniał / niechay kto chce wspomina / a melanko-
lik pacierz mówiac owe słowa głosniy na rzec / et
ne nos inducas in tentationē. A cauteria: bāz
zo dobre: a Hemorrhoidy ieszcze lepsze: a
cieplices nad to wszytko / iesli wedle
czasu dobrze zrzadzonemu
posluzą.

Cacochimia, albo cera zādna.

4. Meth. Me.

Sera zādna / zwodnienie / poblądnie-
nie / a osłabienie ciała nazywamy / co
Grekowie cachexia albo cacochimia /
choroba owe / co samy mym zdaniem /
słodzone należy / prze złey krewie czy-
nienie / a rospuszczenie po wszytkim
ciele. bo iż słodzona miała byta mut-
fuz / albo drożdże od watrobey odcią-
gac / a tak ja czyścić / do trawienia dobrego a krewie
prawie zdrowey czynienia sposabić: tedy oto prze per-
ne przyczyny zleniawszy / nie tylko watrobie y sobie / ale w
szytkiemu ciału odmiane bāzro škodliwa przywodzi. Kto-
rey ktōż wtācie możej twarz blāda / żółta / odeta / oczy pod
puchłē / ciāto ociężalē / nogi y rece słabē / wszytki członki
oziębłē / a rzekne / po wierzchu głowy / skóra iakoby nāpo-
ty nieczysta / lice nabręklē / nos zāwędzony / wszy poblądłē /
dziastła

C. 3. f. 15. t. 2. e. 3.

dziastła smrodliwē / zeby nie mocne / pierśi nie wolne / bo-
ki stwardziatē / palce naciętlē / kolana leniwē: a co wiet-
sia / żołądek rzyga / ściska / przez zeby wychodem wonia /
żre czasem / a strawić nie może / czasemby też strawił / w
żadze nie niema: w policzki palec wlepiwszy / dōt długo
sye nie zrówna / a to naczescięy ze wstanku / zwolasczā kie-
dy noc a spānie wstāwicznē być nie chce / albo kiedy ciāto
y żyły tak sye zātāia a zlenieia / ze ani wyny / ani stolca /
swego czasu niemiēwa / ale radniēy prze skory zādność a
pełność wielka / potym oplywa: czasem sye też zāwāršy /
trudność głowie / wietśa sercu / a watrobie y żołądkowi
iako celowi w ktōry mierza / władza odęymuie: y przeto
choć sye odyma / a po wierzchu mieżskie ciāto / we wnatrz
chudnie / gdy iūz nie krew / ale humory zimne / to iest phle-
gma a melankolia zwodniatā sye rodzac / habitum cor-
poris / albo po polsku wszytko ciāto nāpełnia / poczarwšy /
od przedniey sye części we wnatrz / aż do głowy / z niēy
pod skórą po muskulach / y co iedno iest coby sye nāpoić
a nāpełnić wilgotności mogło. y iako na twarzy to zā-
raz widzim / tak na wszytkim cieie wyzrelibysmy / by oby-
czāie dobrze wtāzować to dopuszczaly. iednakże Hippocr:
głowe a słodzone takim fluxom nāprzyzwolitśa być po-
wieda / prze mieysca zimnego / czego / y żył co sye tam
ścięta / sposób. Co że tak iest / widzim to zrazu / przy-
kładów przed sie nie wiele biorac / z samy niewiasty kie-
dy iest zmiestacem plugawo / kiedy nie dawno w potrze-
bach nocnych byla / kiedy ja swierzby / a do nich grzech-
pali / kiedy wiecey iedzeniem albo picciem niż natura po-
trzebowala / przebrala / widzim mowie y w czlowieku nie-
miarnym / ze nie spānie / praca / frasunek / opilstwo / wnet
sye twarz a oczyma iego wydawa: czemu? o affect y
duchy te rzeczy / potym o głowe oprzēc sye / a potym roz-
śedšy po cieie / niepochybnie wydac musza. O tym grze-
czy owo / acz grubo mowi Hippocrates / wpuścōw z ciāta
plugastw /

Li: 4. de mor.

plugawstw/ cztery być naprzyystoynieyszych opisuiąc/ vsta/
nos/ stolca/ y wryny droge: z których iesli to idzie zawżdy
co isć ma/ w żadną chorobe człowiek nie wpada/ co aby
sami żołądek okazyć/ kiedy pełen a że w sie z ciatá pluga-
wstwa nabrawszy/ ciecze/ a do którejgole z tych mieysc wy-
rzuca: za czym iako lżeysze ciatło: a to w rzeczach iakoby
zwierzchorynych/ których odmiana/ acz częsta/ y przetoż
do obaczenia y zabieżenia iey łatwieysza: leć ta/ która
serce y duchy one subtelne czynia/ tylko ćwiczonemu sye
obaczyć dādza: y ta która zrzadza srodzoná/ iż iuz iakoby
w trzecim noclegu stawa/ a stamtąd iako w gesty las/ in
habitu ciatá wszytkiego wychodzi/ też ia trudno śsćia
gnac albo przesłaćować/ aż oto twarz/ stórá/ smrodliwe
a zropione dziury/ przed opuchliną pewni postowie opo-
wiedza. y przeto tak daleko sye od srodzku/ w którym na-
tura mieška/ zagosciwszy: a ciepło przyrodzone iako go-
spodarzá/ który ciatło wszytko tuczył y opatrował/ zwi-
zarowy/ a napoty iuz prawie zabirowy: wszytke aecono-
mia zdrowia pustoszy. z owych przyczyn/ z których natu-
rze każda była nieprzyiayna/ rzeczy co te preter natura-
les zowieimy/ na pomoc przeciw naturze wsiągwszy. Wnie-
dzy którejmi niechay przodkuie melankolia/ mysl ona
gniewliwa/ frasunku nie vstromionego a pomsty pozo-
dlivego pełná: która tak ciepło przyrodzone/ gospodar-
za mówie onego w naturze/ niszczy/ y z własnego mieys-
ca/ to iest z serca/ a z wotroby/ potym ex massa sangui-
naria/ et partibus solidis/ wygania. Wtóre/ plugawé
y smrodliwe mieszkanié/ kiedy głowa w nocy przez sen/
potym wednie przy iakieyle pracy/ wszytko ciatło sye na-
pucha: że meaty zawarowy/ serce y głowe z onemi du-
chami słachetnemi zatrudni/ a zaty y człowiek nápo-
ty stámiennalego a zapamietywáiaczego sie/ z naczyni-
ego wdziała. co wieżenie głębokie/ karczmá smrodliwa/ spi-
tale albo stóły vbogie/ (gór trusiorowych) niewspominá-

iac) w

iac) w Polsce poświadczyc mogą. W których kto mie-
ška/ aza nie taki by theż śnadz nie theryake/ ale z peret
consumat/ albo z rubinów quinte essentia/ y tincture/ ca-
ła warzachoia iadł: Trzecie/ picie niestrawne: a niestra-
wony zwac musze/ które albo samo przez sie iest takie/ albo
że go kto wiec eý niż sye weni wlecie/ by też nalepsze było w-
żywa. wiemy że piwa owe gesté/ miazsze/ metné/ chrapo-
wate/ sa ciężkie: y przeto że w żyły nie wniśa dobrze/ y
przeto że ich żołądek strawić niemogac/ iemi sye nápel-
nia/ odyma/ a tak zatrudnia/ że idali co sye go opija/ iá-
dali by w stápie przecharstley/ zawżdy sye ożywa/ a chet-
bozac tu ryganiu/ albo czasem tu wonitowi porywa:
albo iesli z nim spać tak sye klada/ iako wiele iest tak
śmiálych/ kisa w żołądku/ głowe nápełni/ żyły zámuli:
y iesli albo stółcem iclić/ albo wryna go niewyrzuca/ ncz-
ti/ albo wiec gwałtem natura przez stóre niepopedzi/ tam
że watrobe y srodzone zatrudnia/ a tey cacochimiey/ o
którey tu teraz/ fundament záłoży. A nazywam tu śmiá-
łym takimiego/ co śmie grzechu a plugawstwa pełnym be-
dac/ zasnać: nieobarwíaiac sye/ że iuz napoty w piwsku zá-
tonawszy/ iesli sye ocuci/ daley niż z trzeciego sye stopnia
od piekła wróci/ a choroby dobra część z sobą iutro wy-
nosi. Wliemyś tedy swarce/ sepcé/ mummy/ márce/ y
wszytki pomoisłie piwa/ w tym rzędzie/ co mogą cacochi-
mia zálać/ żyły zámuliwszy/ a drożdżami nápełniwszy ciá-
ło. przydałbych tu záraz y moscze/ a winá metné: leć
tym/ że niebywaia/ iedno dni kłkonascie/ a bárzo czas
krótki do vroku/ iaka taka między temi piwskimi obróne-
mieć mogą: y przeto że wżdy iakoby między ludźmi/ y w
kráich ciepleyszych sye rodza: y przeto/ że im ciepło wro-
dzone które posila ciatło/ tuczy/ ciepło przyrodzone mno-
ży/ dobrych du chów przyczynia/ czasem samo z siebie pur-
guie/ ceteris paribus. A piwa té to aza też nie takie:
przebóg iuz z niemi nástrone: wiém/ że chłopie przebra-

Lec

wszy/ od

li: 25: c: 3.

Lib: 6.

In san: tnen.

In alim. fac:

In salub: dieta

wosy/ od nich aż sálcia/ bziuch rosykátia/ twarzy/ ták lu-
dzie iáko niewászy/by státuly máia. Ale áza nie sa z wo-
dy: á woda tego piwa basia/ áza nutritia/ á ciátu posi-
tek y rozumu uczynić może: Pisáło syc o tym indzie: tu
przypomnieć owe wody/co wole/co puchline/y insie przy-
padki przynoszą/ á miánowicie / co Plinius wspomina/
przy Kencie w niemcédy/ gdzie Cesar przyciągnawszy mo-
rzą niedaleko/żródło słodkiej wody znalazł/z którego kto
syc napił do dwu lat zębów pozbył/ná nogách/y ná czlon-
kách/tak szezól/żółdół y wnetrze ták osłabil/że wnet ná
zdrowiu barzo znisć każdy taki musiał. Strabo w hi-
storiey swéy / że zá Augusta Rzymianie w Arabiey szez-
sliwéy toż uczuli/áże ná ich woysko/áby sobie geby y go-
leni opriawili / w porcie Nabateyskim nad potrzebe lato
y žime strawić musieli. W téy materiey Galen iest bá-
zo mady/máto nie wśedzie/ zaśundowawszy syc ná žip-
pocrat: de aere/locis / et aquis. Zá témi iedzenie rzeczy
niestrawnych/ które albo prze náture swa albo prze przy-
prawę niedobrá / inakšey iedno meláncoliczna krwie czy-
nić niemoga: zátykátac żyty/ á obracátac syc w mut/ do-
syc plugawoy/ iákie widziém być miesá/ bydla niedrowe-
go/stárego/w mieyscách albo w pástwištách niedobrych
ktemu przy gorách žtych żywiciégo: prástwo wodné/któ-
ré błotnym rádczey gdyž ták miesá / niž wodnym
zwác mamy: Ryby tákże błotné/co w ile albo przy dnie
plugawym syc bawia. W tym tych rzeczy nieswiéże wży-
wanie / że albo ie przesinrodziwszy/ á wśoliwszy / wredza:
albo po długim spleśnieniu/ á iáko by robaków rośtocze-
niu / ná žimné iescé głodnym ludziám dawáia. Silá tá-
kich potraw v nas / silá żwierzyu / silá pulmishów / ná
ordinaryey v Pánów bywa: przeco nie im ich dla gości
niebzydzac/ powiádam/ że tá cachcia/ á zła krew / ślad
bywa. Albo též z dobrej wolej/ kiedy przedtym zla dieta
ciáto zepsowála / á fermentum / albo on iad wé wnetrze

zapusćia

zapusćia. Albo kiedy dluga choroba / ciáto nádmoże / á
ono sprácowané tym syc odżywić musi/ náco by ani pa-
trząc było powinno. Bo iáko choroba wyniszczyć á ochu-
dzić ciáto może/ kto niewier ten co niewidał/goraczka w-
stáwiczna/ albo z którejle złożona/ to iest tertiana/ albo
quartana vpona/ albo biegunka/ głowy/piersi/bołów/
albo którejle części boleniém sprácowaného. Zá czym y
czegož było pilniey do porátowania siły/ á mieysc onych
wyniszczonych nápełnienia / iáko pokarmów dobrych / á
ná czas podány / z miásto których/ iesli oto niestrawné/
sinrodliwe/ z siebie y z przyprawy śkodliwe beda / tákáž
krew á ciáto posilek bedzie: tákáž též y škórá / albo po-
wierźchn cera: tákéž nákoniec y wśytki insie iego sprá-
wy. A przeto žy żółdół/w bziuchu rumus albo krutá-
wól / albo z geby sinród / dżiaślá stábiuchné/ stáwy nie-
mocné/ nogi náciétké / žyly po nich odeté/ škórá pstra/ á
prze rózne maktúy sina / tu rumiána/ tu žółta y niž przy-
rodzona dziwnieysza. A iesli syc to w krosty albo wewzo-
dy obróci/báržiey niž z której insiey przyczyny przemierzla
wedle humorów: gdyž phlegmisty/ biaté/ odeté/ y niek-
kie: koleryczny/žółté/ spryszczone/ zaśczérzone / á goracé
czyni: á meláncoliczny ták iáko sama meláncolia/ czar-
né/ albo sinéby czynić powinien: leć że rzadko kiedy same
szezera meláncolia/ co atram bilem zowia/ przygodzi syc
wśrżec / áby syc zmiésac z phlegma y z kolera niemiála/
przeto wśytki w sobie czasem farby / iednakže do siności
stónné niéwa. A iz exantemata/papule/morbilli/pete-
cie/ y każde pstroćiny / záwždy ná žimnym / á žyl pełnicy-
šym mieyscu/syc báržiey okázowác zwykly: tedy ich wiece
przy stáwach nawiecéy widamy: á té siné mžey tyślá / á
wysšey kóśtek dlonia. Które kiedy syc w świerzb / rośśe-
rza w krosty w fistuly/ á potym wzdziuráwienie škóry syc
obracáia. á nie tylko tam syc szezyc/ á ciáto y gnat gryść
zwykly: ále wiece y wżgóie idac/insie mieysca vponie psu

De atra bile.

Lec ij

ia: nio

ia: miosac z sobą atrophiam / to iest / za niesytnością schmie-
nie / a złe trawienie w ciele.

Septemtrion:

Lib: 16: ca: 15.

Lib: 9. ca: 34.

C: 3. fen: 15.

z: 2 c: 5.

3. de loc: aff.

Li: 2. pdictio.

Tu / by mi Szwedowie albo Duniacy za złe niemieli /
rzekłby wedle zdania Olai magni / że skorbut inszego nie
nie iest / iedno też to cachexia: bo acz ia tam oni zowia
z niemczyńskiego skorbut / iakoby boków wypukłych:
stomunt / geby rospadły: skorbem szczepanych goleni /
przymodzac Grécie sceletirbe / kostne albo golenne las-
mianie / stomachace / wstna chorobe: ale azaj nietóż ta ca-
chexia ma? od glowy do kostek / od nawietsey do nams-
nietysey affectyey poczarowy / tak ta iako y owa / okrom
przewist sye byc zda / z tychze przyczyn / w tychze miey-
scach / z też czesci przednich y stroy woda / z tymze oslabie-
niem w stawiech / z temiz na goleniach makulami / iako
y owa. o czym kto chce Auicenne / kto Galena / kto Hi-
pokratessa czytac / toz wszytko latwie obaczy. A iz teraz
czasow niedawnych sie w niety po kraiach bzegow polno-
cnych / y potym tu w naszym kracich obaczyli / ile dochod-
dzim / nigdy w inszych / iedno w melankolicznych a lada
grubych potraw obzartych ludzi. A iz wiec choroby ex
symptomatum vehementia et locis affectis / napospoli-
ciey sadzim: ta iako y cachexia in nutritionis partib: sye
wziawsy / po wszytkim ciele rospierzyla / indicationes cu-
ratiuas też mairac / per incidentia / attenuantia / aperiens-
do / urinas / sudores et alium ducentia / iako y nasza ca-
cochimia. Bo co ia contagium miec chcieli / ledwie byc
moze: gdyz iest tylko intemperies frigida / et humida:
habitus corporis / et nutritioni insipientium partium:
niemairac w sobie / eam malignitatem / iako insie / co sye
facultate venenata / w ludzcie wtradaia. Tle bedzie prze-
czyc aby epidemicum morbum (si morbus est dicendus)
kto go nazwac nie mogl: gdyz go tamte kraie polnocne
a nie poludniowe / ani zachodne pelne: y nie mowim aby
iedno miastko / ieden dom / iedna familia / tedy sye zage-

stwi go

stwi go wiecy niemiala: ale to przychodzi przez on wier-
sy / ze oczy od oczu / y cialo od ciala sye predko zaraza /
in sphaera activore / et passivore: y widzim kto ma złe
dziasla / gebe smrodliwa / w nosie sapke / z glowy kasel /
hoc to iakoby poczatti cacochimiey / przedsie calowa-
nia nie czekajac / sama to stlenica przyniesie: a co by v-
czynic niemialo blizsie obcowanie: a malo to nie wewsy-
tkich chorobach. Widzielimy niedawno w tych febrach
z kaslami / co ie Wlosy do nas / a do nich kraie zachodne
przez Lizbone y Hispania / poslali / iako wiele rzeczy in-
sych nie dobrych / a mal de muton / albo del castron ie na-
zwali / ze epidemia a nie co inszego byla: przedsie przy-
czutna: y przeto ze epidemia / musiem zeznac / iz byla przy-
czutna. takze w Bernie nie dawno na Morawie / zaraza
strasliwa a przykra / ktora tam tego miesca medic czlo-
wiek zacny Tom Jordanus opisal: a cacochimia aby ta
ta byla nie baczym / mowiac toto genere: gdyz sapki do-
stac / od wst rospadlych / swoim bolenia / nie iest / ex essen-
tia contagij / iedno ze iako y indzie tam w tych pomor-
stich kraiach / prze zlego zycia sposob / temu skorbutowi
sa poblegle / tedy sye w nich latwiey niz w inszych okazac
moze: y to w tamtychze kraiu wbozsy niz dostateczniey-
sy / leniowsy niz pracowitsy / zley niz dobry complexey
ludzcie czesciey go miowia: przy oney diecie mowie / ia-
kiey tamte morskie krolestwa napolnocy pelne / co nie ia-
daia tylko stone / a wiedte mieso / y ryby / iakich albo ich
obeflosc w domu / albo opatrznosc na morzu / nie chce
mowie wostwo potrzebować sye zda. a ieszcze iako tam
te miesa sola: w przykadku albo w fasie / by naszy garba-
rze stroy / wszytki ptaki / ryby / bydla / y swinie stuti zaraz
przez caly rok / y daley wrosole fermetuiac: iaka tam krew
przy wietrznym a zimnym kraiu / przy wodach skalnych /
zimnych a nie dobrych / albo przy piwstku y chlebie suchym /
y czarnym / a do rodzenia melankoliey wlasnym: co sa-

Lee iij

mi Duni

Euriti⁹ cor: in
Botanologico.
Crant: in Sax.

mi Dniarzy y Szwedowie zeznać musza/ że y starych/ y
zdorowych/ y takich coby nie z włami nogi mieli/ rzadko
miedzy nimi trafia: czemuż zły krzyż/ złe potrawy/ y z ta-
kich tacy sye porodzili: a pewnie nie dopiero/ kto sye rze-
czam o nich pisany przypatrzy. Al iż tamci ludzie/ iaz-
koby na fort żywić/ o poratowaniu sye nikała nie my-
sla: owsem kiedy sye to w nogach pokaze/ lada listek za-
chlewe zakładając/ aż dżiała zepsuie/ żeby wysadzi/ nogi
odéymie/ głowe krostami/ y wysytko ciato plugaństwem
zarazi/ czekaia: tedy też spleton/ caco chymiey/ z tęg skor-
buku/ a z tego krost/ albo dżiur/ albo gorączki skodli-
wey/ albo opuchliny dochodza. Co nie tylko w Danczy/
albo w tam tego morza brzegach/ ale w każdym kraju by-
sye dżiać miało: kiedy kto zaprowawsy ciato/ plugaństw
sye rozgoscic/ a części przednie pierwey/ a potym insze za-
razić dopusci: y by nie tak natury mieli chłopskie/ rychley
by umrzeć niż takich awtorów albo włow na stórze sye do-
czekać mieli. Przeto/ iż to choroba żadna jest y skodli-
wa/ a iakoby za sobą wysytkiey krwie zepsowanie/ a opu-
chline/ niosaca/ corychley iey zabięgać/ drogami doświad-
czonemi a zwyczajnemi/ humor w nię iako y w każdym
poznałszy: bo iako iuz pomniemy/ że każdy wedle dni pa-
roxyfny albo eracerbacie ma/ tak ten/ iesli jest z szczyrey
melankoliey/ co czwarty/ iesli zphlegmy/ co dzien/ iesli z ko-
lery co trzeci/ sye ożywać będzie. Dieta go tedy/ iuz nie ta/
zktórey sye rodzi/ ale owa co ten humor wypadza opatrz-
my: a świeże mieso do strawienia y sytności nalepsze
mu daymy: słać y sipeki zarzucić kazawsy: winem pio-
lunkowym coctiey w zoletku ratuiac. Tamci ludzie za-
morscy/ mleko iesc/ mleko pic/ y w mleku lekarstwa brać
rozkazuia: ale my przypatrzylismy sye temu/ że Hippo-
cratis regulki nie myla nas nigdy/ aże sye to mleko zda-
rzyć nie może/ siticulosus/ quibus hipochondria suspensa
murmurant: y takim/ Etemu że wino pic każem/ które z

mlekiem

mlekiem by nabarżiey warzonym/ y conigowanym/ tru-
dna zgode mieć ma. Kaza też chizanu tartego/ albo z
niego soku używać: my chizanu nie ganiemy/ przeto że a-
perit et vinas ducit: ale że y za przysmak z migdalami z
niego podlewe uczyniwszy/ a kaptón calkiem albo srot
miesza z nim wwarzowy/ stoi. Odżywia mysy go tedy
iako melankolika/ a zlezy krwie pełnego/ potrawami co
nalepszymi/ dobrze przepurgowawsy: a te intentia przed-
sie wziawsy/ aby sye humor każda droga prowadził/ a
drogi aby zawzdy ile być może niezawarte były: a czy-
nia to wiece dwdzy/ że krwie wypuszczai naprzód niema-
ło: nam co po tym/ niewiem: gdyż operatia każda/ te-
dy iść ma/ Etemu choroba droge pokazuje/ nabliży y
nabespiecznię: tu iesli bezpiecno y blisko od goleni/ od
dżiał/ do żył wielkich wotrobnych prowadzić. Etemu że
do inszych a zimnych humorów/ a nie do krwie ten zbyt
sye zaniósł/ gdzie pomnożyć a poprawić radnię niżli wpu-
ścić krwieby potrzeba: wszakoz iesli sye to będzie zdało/
że pełność/ lata/ a zwyczaj poradzi/ iako Aetius uczy/ a
Caco chimia/ spleton/ a nie ze złego napełnienia/ Etemu
z powściągnięcia fluxów zwyczajnych sye stała/ iako by-
wa ludziom z zatrzymania ich krwawnic/ a niewiastom
z rzeczy ich: tedy potrośe mozem sye tego/ by też y przez
dni kilka/ ieden po drugim wazyć: dawsy napzód prze-
czyszcienie: a jest rzecz nabespiecznięsa używać w tym
kryster/ humorowi melankolicznemu nabliżsa/ y iego ws-
tapią droge pokazyac. R. Herbari emollient. ana
℞. i/ quatuor sem carminantium ana z iij/ punore lb s/
coquantur s a in aque q s/ colature quartarius quinque
adde diasene lentini/ castie pro cristerib: tractę ana z
ij/ mellis rosati/ olei anetini ana z iij/ salis z ij m. Vel
R. Radice gentiane/ iridis/ enule/ bistorte ana z s/
herbari alteę cum toto/ eupatorii/ mercurialis/ spondilij
(co ie barščzem zowiem) scolopendrie ana ℞. i/ co

Ioan: Pena.
Math: Lobel.

Egin: 3: 47.

Li: 10. ca: 19.

mare

mare absinthij / scordij / hisopi / iug artell / ana M. s / flore sambuci P. ij / sem quatuor calidore more ana 3 ij / sem vitice / acetose / plantaginis aquaticę ana 3 j s / coquantur contusis et concisis s a / in aque q s / ad medias colature s j s / adde succi granore sambuci 3 ij / Zięre loz god: hamech: ana 3 s / olei laurini / trini ana 3 ij / salis 3 ij m. Stad do tych co przez vsta / R. Diasene lenitui 3 vj / spetiere hieę 3 j / elect: de psilio 3 ij / m. fiat bolus. Albo ię od łaskawosy / nie turbiac melankolię nie zgotowaney / to poczac trzeba: R. Castię recens tractę 3 j / hieę logodij 3 ij rhab: electis: 3 s / decocti sene dragmar trum / m. fiat potus. Albo R. Manę calabrine electiss: 3 j / rhab: optimi 3 ij / puluer: sene ppte 3 s / decocti scolopendie q s / m. fiat haustus. A mówię z temi ciaty pelnemi / bärzo sę obnięc potrzeba łaskawie / ani ich purgowac / aę przedtę zgotowawszy dobrze a vtniwszy humory.

R. Sirupore de fumino terre / de succo melisse / ana 3 j / decocti aperitui more / q s / m. a czyniac to przez dni siedm albo ośm / po razuli / po dwuli na dzien / daymy purgans / ex infusionibus. R. Mirololanore indore / chebulore ana 3 j / sene alexandrine 3 ij / polipodij 3 ij asari 3 j / cortic: ellebori nigri 3 s / rhabarb. electiss: pul: 3 ij / agarici trociscati 3 s / ciperi / schinanti ana 3 j / infundantur in decocto aperitivo per noctem / ex pressioni forti et colature / adde triphere persice / benedictę / ana 3 ij s / sirupi de succo boraginis q s / m. fiat potio. A iesli wiecey purgowania trzeba / iakoz potrzeba / gdyz Galen iedno purgowaniem / y mocnym tego plugawęgo zapsowania zbywac roztazal: Tedy pillule fetide / de fumo terre / de hiera / de aloe / de rhabarb: de agarico / y te co iedno melankolię sluzę sę zdadza / nam niech w reku beda. Jednakze y to purgowanie niech gwałtowne nie bedzie: bo czuieć sę Galen / ani sobie w tym przeciwny / że tak kaze / pomniac że tu ventricul

brázon:

De Dynam.

brázon: gdyz czesto powiada / że wszytki scammoncata / albo lepiey rzekne purgantia / (okrom aloe) sa cacostomacha / to iest / co psuia zoladek: a coż / ma go doprowac: nie / ale tak chce / aby pilno te humory sę wywodziły / które in habitum idę / pierwey niż wszytkiego opadnia / a vitales / et naturales zagasa: tedy to przed oczyszczeniem / łaskawosęmi pilno leczmy. które gdy niezmoga / a coż iniego czynić: do onych decoctij sę wdac / co w zamleniu stodzony / co w czyszczeniu krwie z watroby zgorzale / dawac ie musimy. Co iesli w winie weczyniem in vase duplici / twierdza oni że bywa nie źle / owym wzgledem / że wino penetrat / defert / calefacit / roborat: iednak mym zdaniem mało nie lepiey pierwey w serwałce koię to weczynić / bo y do purgowania y ad abstentionem humore acrium / et contumacium / iakie te choroby czynia snadnieysza iest. Czyna tam oni decoct prosty. R. Mleka koięgo / dwie kwarcie / piolyu na onych kawsy ze trza garść dobra / ziarn iatowcowych stluczonych garść druga: warza zalapiwszy wolnym ogniem / aę czesć trzecia albo mnię wywie. potym odstawiwszy przydawia safranu dragme cala vtartęgo / y troške przystawiwszy do ognia odwarza: potym do vzywania schowaja / dajac haust trzy kroć na dzien / rano o niepospy a spae idac. Czyna y drugi. R. Wina Rynskiego (bierzmy my wegierskie) trzy garnce / chrzanu ostręba nego y w mozdżetzu kamiennym albo wstepce stluczonego 3 ij / wmozczyć ie w wino przez noc: a wytloczywszy dobrze / wmięscac ten sok w ono wino: y przydac ieszcze galek muskatowych / gwoździków po dwu lotu: y tak stluczone w placku w tym winie zawiesić / przez godzin 24. ma to pic chory za picie / do tad póki chę: inie iesli trzeba takie czyniac. ba przydawiac do tego stercoris taurini / et anserini / oboygę iako po iaiu kofosym / y tam też to zaraz mocza / y z tym pije. To iest tam temu gru-

s. de rsu par.

Sff

bemu

bému dypsirowi Anthidorus. Mięsto które y nas na-
sy ludzie tego plugaństwa zaniechawszy / Theriaki co na-
lepiej / mitridatum y confecty wonnych używają / kę-
rych używania sposób / oto mamy wprzeistym boku le-
wego tractacie / dobrze go wypurgowawszy. A wypur-
gowania sposób tamże jest nie źle opisany : gdyż iedną to
śnadź affectio słodzony / co y cacochemię. A purgowanie
nie odprawiawszy / wśytekich zdaniem / za zwierzechowię
sie rzeczy iac trzeba / aby sye wsta wyplókały / makiły z nog
zmiosły / a stawy iesli bola albo dżurawiec poczynają / o-
patrzyli. Gargarisim tedy albo collutia będzie.

R. Radic. ebuli / enule / bistorte ana 3 i / sumach / ba-
laustior ana 3 s / betonicę / maioranę / hisopi / scordij / iuc
arteticę / melisse ana M. j. / rosar. rubrar. P. ij / semina
num feniculi 3 ij / coquantur in aque fontis lb iij / ad con-
sumptionem partis tertie : colaturam pro usu serva / li-
bre dimidie / addendo mellis rosati 3 i s / diamori 3 j / a-
luminis vsti 3 j. Co iesli dżiaśla to pokaza / a gargaris
sinu zehca mocniejszyego / do oney colatury co zostala /
przydać Diamori / succi acacie wiecéy soli y alumi / arse-
nici sublimati / wnet go wyplurwać. Albo

R. Aquar. stillat. plantag. prunelle / absinthij
ana lb j / aceti optimi 3 iij / radic. bistorte / enule / genti-
ane / in pollinem pulveratę ana 3 ij / gariophilor. ci-
namomi ana 3 iij / cortic. citri siccat. contusar. 3 j /
mellis rosati 3 iij / diamori 3 j s / aluminis vsti 3 s / pau-
lulum recoquantur / et vsui asseruentur. Albo

R. Vini optimi lb s / aceti rosati 3 ij / mellis rosati
3 iij / succi granator. 3 ij / diamori 3 j / recocta despumę-
tur / quibus adde aluminis vsti 3 s / cinamomi / garios
philorum ana 3 j s / misce et os collue : a trzebali won-
nię / ambri albo moschi / albo gallie którey ana 3 iaki.
Co iesli vlcera sordida / w gebie sye zalega / a zebz z dżiaś-
ledwie wyglądają / ex succis iridis / bistorte / gentiane

absinthij

absinthij / hisopi zc. te collutis czyniemy : a despumowa-
wszy y clarificowawszy / mel rosatum / diamor. y species
inse / albo ad abstersum : sam cukier kładziemy albo vni-
guento aegyptiaco / alumine vsto / cum melle rosato : a
na wet arsenico / sublimato / albo oleo sulphuris / owoy
co sye z dymu resoluie / albo oleo cere / czyniemy : a cza-
sem ta hipersarcosis albo dżiaśla skapie / albo ad aqua
Regiam / albo do nożyczkami wyrzynania przychodzi / da-
wać mel rosatum ad abstergendum : ad roborandum
vero przymieszywać pulueris iridis / mastiches / rosas /
bolum armen. terram sigill. y takie drugie. a potym dla
cudniejszych zębów / pulueres ciprios / species aroma-
ticas / cum osse sepie incorporatas / roddę różana / al-
bo winem dobrym opłókiwać. W tym makiły na no-
gach / niechay nas nie bärzo trapią : bo mało te przez sye
nogam zawadzą : a też kiedy sye we wnatrz opatrza cze-
ści one / od którech ta krew gruba a zbytńia sye przez stó-
te dżię / samo to per insensilem transpirationem wyni-
dzie : a by też śnadź y zostało / mnię na tym należy. wśa
tóż fomentia to bärwierze / emollientibus aperientib. :
et discutientibus / dawając fomentom sławę / że czynio-
nie rzeczy propria et specifica facultate / tę chorobie na-
leżące / iako britannica / bacabunga / sisimbrium aqua-
ticum / albo cardamites / cochlearia / albo telephium in-
uersum / z którech ono śnadź któreś wieprzowi v Gale-
na melankolia / zaraz y z słodzoną strawia. Wczyli-
my tedy pilność / aby był foment z takich / albo im z po-
dobny. R. Alteę cum toto / summitatum aneti / ab-
sinthij / hisopi / botridis / iuc arthetice / scolopendrie ana
M. j. / flor. hyperici / sambuci / geneste / angelice ana P. j /
granor. iuniperi 3 j s / baccar. lauri 3 j / coquantur in a-
que fontis q s / modico sub finem aceto rosato addito.
Postawiawszy nogi nad stopcem / ma sye to na kanię o-
gnisty lać / aby para nogi grzała / a otwierając z nich ma-

Sff ij

cukr

Veniens.

9. de cō. m. s. l.

cuty spadzała. pomniac iednak na to zawždy zawždy/ a by goraczki niebyło: naco mało bawierze pomniec chce: bo iesli iest/ żadna z téy rzeczy które sye tu przywodza nie ma mieysca: gdyż sama goraczka wietrza / y skodliwosca iest niż tá choroba: a rozdrażnić albo przyczynić sye iey barzo przedko może / lada czym / a osobliwie rakiemi fermentaciami: o czym nie myslac wiele/ zezwólmy że ciato otworze/ zagrzeje/ y wszytko do potu przywodza/ choc bywa barzo zimne: a cóż niemata goracego zapalic: goraczka samali przez sye/ przy czymli drugim bedzie/ swego własnego lekarstwa chce / per refrigerantia et roborantia. A cacochimia: gdyż iest intemperies humida et frigida/ prawie przeciwna goraczce/ przeciwnemi rzeczami sye leczy: y przeto w goraczce glowe/ watrobe/ nogi/ kiedy trzeba/ orithodino ex santalis/ potym z makowek/ z grzybienia / y z rzeczy takich foment czyniem: tu calamentum/ abrotanum/ artemisia/ sawina/ melissa/ angelica/ scordium/ y takie gorace zawždy/ nie tylko nogam/ ale kazdemu katowi sye zgodza. Ale wždy pytasz / iesli goraczke ma / y te cacochimia / cóż nogam / dziuram y inszym przypadkom czynić: to powiedziéc / że dawniey sye miał leczyć / a nie do banntiey z swiatá tych terminów przywodzić: które któz ratuje: purgowac/ chlodzić/ pocwierdzac/ dietę dobra odzywiac/ aż sye vgasí/ fomentowac/ moderuac zióła/ a potym linimenty czyniac.

R. Oleore amigdalare amarare 3 ij/ anetini 3 j/ cere pare/ fiat limit. R. Oleore anetini/ chamom: ana 3 ij/ granore iuniperi/ baccare lauri/ pulverat: ana 3 s/ bustiri in maio facti et loti 3 ij / vini ciatum vnum / aceti 3 ij/ coquantur ad vini et aceti consumpt: fiat limit.

R. Radice consolidate/ enule ana 3 j/ bistorte/ iridis ana 3 s/ granore iuniperi/ 3 j/ baccare lauri 3 s/ sumittatum aneti/ chamomille/ rosare rubr: ana p. j/ coquantur in aque absinthij lb j/ vini lb s/ aceti 3 ij / dein adde

oleorum

oleorum/ irini/ de absinthio / ana 3 ij / medulle crurum cerui 3 j s/ absumptis liquoribus/ fiat limit. A bedzie to liniment / iesli olea weczynia rzadko / albo cataplasmi/ iesli wyrozata. Maza tylko oleiem migdalowym iednu/ dudy maslem maiorwym/ oleo lumbicorum/ ex terebintina/ z siolkow zoltych/ co go cheirinum zowa / y to pot macuty nie wielkie/ a ból prosty y lekki. A iesli fistuly albo apertury sye poczynia: o tych na swym mieyscu. Takze iesli varices: te tez z inszy miary. Jednakze na to nam wzglad miec potrzeba/ aby minera a rzodo ono skad to idzie/ zawždy przed oczyma bylo. Bo iesli sye cacochimiey wnetrzu nie wiele/ tedy iey przybywac nogam bedzie. A czemuż tedy okolo nog dubac bedziem: owi to niech czynia/ co choc nie nie robia/ przedsie chce / aby sye zdali nie prozni/ lada co choc niepotrzebnie czyniac. My do bokow idzmy: Dajmy obiemá liniment / albo fomenty: opatrzmy ventricul owemi lekarstwy/ co mu sa wlasne: y insie mieysca. R. Oleore de menta/ de absinthio/ de mastiche ana 3 j/ nucis muscate / gariophili: ana 3 j/ ligni aloes 3 s/ galie moscate 3 s/ cere parum/ fiat limit. Na zoladek/ goralka dobrze razow tiltá distillowana/ nie zla/ namazowac go: dobra y grzanka z chleba / malmazyia polana / a gwozdzikami posypana: dobra y theryaka/ y insie rzeczy wyssey opisane. watrobe cerotum santalin: oleo absinthij et eupatorij distillone oleore de capparib. 3 j/ anetini/ irini ana 3 s/ stiracel liquide 3 ij/ galie moscate 3 s/ cere pare/ f. limit. A bzych trzeba/ oleo irino/ oleo sambucino/ de absinthio/ albo takimi namazmy/ iesli leniwy/ constipacia miowa/ a wzdymac sye albo wždy kruczye poczynia. A iz wiziemy / że tá intemperies / albo ciata zaprowanie / nie iednako w ciatach sye miowa / iedne constipacie / a drugie az zas nad miare otwiera: a czyni to wedle humorow grubych / albo subtelnych / skory miazssey / zawartey /

Sff ij

zatkaney

1. aph: 2.

In loc: affect.

zatkane/ albo barzo rzadkie/ a otworzyste: tedy zatkane mażać/ a otwierać: a iesli otworzona/ a ciecz barzkiey mż potrzeba/ stanowią. Bo iesze iako tako syc natura ma/ kiedy wmiare/ albo trzymia humory/ albo ie wyrzucą: ale kiedy albo zlenieie / że zatrzymać ani wyrzucić nie może znąc/ albo że iuz sily niemają/ albo gwałtu zmoc nie wmię. Przeto medie na to patrząc/ do szkodliu a po winności iu swęy prowadzić winien: y iesli sie barzo stolice puszczają/ patrząc: si talia educuntur/ qualia educi debent: si confert et leuius ferunt: że plugastwo przez pracę wychodząc/ sily nie odnosi/ dobrze. Dobrze iesli vryna/ tak potem/ także womitami/ czasem też y kásem: acz to nápospolitia v nas/ in cacochimis/ że syc radzi barzo poca/ y tak succore deperditionem czyniąc / słabieia: a o tych ono/ że ciała zdrowe trudno syc pocieć maż / tak czesto y tak barzo. przeto iako naciektu a odeta stóra/ w żązieblę a nieposlušinę naturze/ tak pot czesty/ a nie potrzebny/ cacochimia wydawa. y wkażue: że albo puchliny/ albo czego škodliwego blizek. a łatwie pozna czego/ iesli sobie znaczy škad syc pot napiérwéy/ a gdzie nabarżkiey bierze. A bywa v inszych głowá: taki niechay flurów do iunctur/ albo parálismi/ albo ápoplexyey/ albo wżdy przynamnię znacznych obstructiy wyglada. Albo pierśi: tedy tam perony kásel / dycharosca / albo wżdy cole suchotnego. Albo żoladek: tedy ráno wstaiać plwanié/ rzyganie/ a ná womit/ albo krótka wotrobna niemoc expectatiua. Albo nogi/ stawy: tedy tamże podagry/ y tych rzeczy co tam bywają wygladać: gdyż być nie może/ aby to omylić miało: chybáby lata mlode / dieta/ praca przystoyna / a potym lekarstwa temu zastapic miały. A w diecie iuz syc powiedziało czego nie trzeba: ba móże/ iuz syc obaczyć może/ czego syc strzedz w owych fiesci rzeczach/ iako w iedzeniu/ w pienu/ w pracy/ przy mieśkaniu/ a myśli dobrej: sinu wyasęy wzmiánki niemają:

gdyż v

Lib: de flat.

gdyż v wszystkich za złego a zdrowia sobie niesprzyjające/ co po obiedzie sypia / albo co po wiecezercy bedac pełnym/ obciążonym/ a barzo surowym leże. Venusá ten plác nieznosi: gdyż v inszych chorobách/ snadź małżeństwu gwoli / mógłby co miysca mieć: ale w téy: ciáto ochudzi. sily wmięsy/ a ku śmierci kłkiem krotow chorego co raz popchnie. Przeto dawsy mu potęy/ naboženstwo a miarna dietę przedsie wziąć: a iesli tentatia set stewardzi/ że to sa flatus rozumieć / a że ná stolec mż mu indziej pilnię/ gdyż seminis et succi laudabilis/ tu dostać trudno być może: a że choroba tá abundat flatibus kto niewie: wspomniawsy/ co Hipocrat: za fundament et efficientem morboru položyl / tedy tych flatus pozbywac drogami swými / używając anyżu/ káruu / fenikuly w potrawách/ potym fomentuac / albo cristerami pomagając: bo y té flatus czasem/ iesli ná nie mieć wzgledu nie bedziemy / bo i y kłski rospiraiać / nie máto złego wezynia. A przetoż cacochimia do wleżenia trudna bywa/ że syc ná wiele rzeczy w nię ogladaiać/ peronę iey lekarstwa wymacać nie mozem: gdyż syc ani syropów / ani dzewa/ ani siaręy masci/ wiele razów nieboi: owa zwlaszcza / co ad summum morbi przysla. Skad inferuemy/ co ascites w opuchlych/ co marcior w suchotnych/ to cacochimia/ a w nię schorbuł w zápsowanych: ktorym iesli syc w czas ratunek nieda / máto Dzewa z Salsá / a mnię bacabungi syc vlekie. Mogali tedy być cacochimie cieplie/ každé z stonych/ to iest aluminose/ nitrose/ sulphure/ vitreolli / náwet mostka wodá. Potym iesli ná to przędzić/ niechay decoct z salsy/ z consumatę bierze. R. Salse minut: concise / cortice guaiaci contusare a 3 iij/ in iuris capi/ cum seminibus maioribus calidis coacti lb vj in vase duplici coquantur/ et syrupi loco / mane et vespere exhibeantur. Jesli ciáto żązieblę/ zatkane/ a zápsowane barzo / tedy do tego decoctu aperientia semis

na et

na et radices/ przydąć/ y zagrzać/ albo poćić sye / lub w
 wóannie suchey / lub w posćieli/ tak/ albo v nóg z sarkulá
 mi kazać. A iesli sye y tak poći/ á tym słabicie/ té aperie
 entia odiać/ cynamomi/ nucis muscate ana z iij/ albo
 których ex aromatib. przydąć. A iż owi swym skorbucz
 nym chłopom / iáko krowodoiom / trzy razy swé mléko
 dawáia/ tym względem/ że iest medicamentum alimen
 tosum: mozem téż y my dáć nášym ludziem ten decoct:
 gdyż dobrze lepiéy naturze dogodzi ráno / od obiáda w
 godzin sześ/ y w godzin trzy kiedy sye klásc będzie po wie
 czerzy: pomniac/ że będzie nie będzie pot/ decoct nie po
 próżnie. á snadź iesli zátwardzon / folior. fen. do de
 coctu przydąć/ infundowawszy ie przez noc w płatku / á
 wyżawszy: albo p̃ptum pulwerem/ z trocha polipodij/ y
 rhabar. wsátóž nie we wsytkim decoctie / ani trzy razy
 biac ná dzień: ale ráno: y to podobno przejedn / albo
 dáley. Albo téż one iedne pillulke / co dzień przed obiá
 dem: gdyż tá choroba ile iest z repletiéy/ ná wyppurgowa
 niu: á ile ma humore malignitatem/ ná insy ch wlasney
 sych lekárstwach należy. Salse albo dzewo temu dá
 wac / obyczátem owym w wodách wárzac / do pocenia
 nie iest dobrze: gdyż mamy sye strzedz bárzo/ iesli sye ody
 ma/ iesli mu wodnicie ciálo/ iesli nogi náchodza/ aby smy
 go zaráz decoctu nálawšy w puchline nie porátowana/
 nie w wiedli z swoia nielawa / á z iego złém ostatniem.
 Aquas teriacales. Aleže iesli ma frácie: Jestci tak/
 ale tóž mu powiedziéc co piérwéy: dawno bylo o tym rá
 dzie: bo cóž bárziéy czyni cacochimia: iuž o tym vsque
 ad raum: by to bylo nowe slovo / á nie od stárych do
 nas podané/ iabym rzékł że z frácie nástála: gdyż tá sa
 má nawietřa cacochimia uczynic moze: tákže y skorbuc/
 y insa w humorách zaráža/ stad tylko wyplywa/ przy o
 néy tomitanowéy powiesci skóiac/ á ná té/ co iá ciérpia
 pogládáiac. Bo by ná miesa złé / ná piwa niestráwne /

powietrze

powietrze grubé/ á niezdiowé/ y infé efficientes poyżréc:
 spytaliby nas kmiécie / y fláhta w boga / iáko miéřka:
 iáko iada y pija: nie to/ ale co goršiego by sye w nich zá
 lac miálo: wsátže též iednak często zálega: y przeto im
 wiec ciemierzycá/ kopydnie/ proch skápi/ bžinki w domu/
 Anthimonium/ minerale/ turbit/ p̃cipitatum v Bárwie
 rzów/ salsá/ dzewo v doctorów/ á mázanie w izdebce/ v
 sámych desperátów pomaga. Które iesli byé ma / niech
 by táké bylo: pátrzac że sye fluxem z głowy niezátchnie/
 ani w piérřiach záleie: ani opuchnienia poczatkiem / o
 skátek ciepła przyrodzonego záási: ani do stáwów prze
 to / iesli rozmázany musi przeskáć / przyciągnie: á z ne
 dznika zebrać uczyni. Wiec tedy wnie.

R. Merkurij z vj/ mortificowác go albo limonowym
 albo bżowych iágód sokiem dostatym / Arungie porci/
 w j/ vnguentor. martiati/ aregonis / de meliloto/ de ar/
 tanita ana z iij/ succor. ebuli z iij/ succor. iridis/ enule/
 tormentille / ana z ij/ granor. iuniperi/ baccar. lauri
 ana z s/ lithargiri z j/ oleor. anetini/ de absinthio / iri
 ni/ ana z iij/ medulle crurum vituli/ crurum cerui/ ana
 z ij/ aque vite optime z iij/ uczynic másc porządna/ dlu
 go iá prowadzac/ aby sye rzeczy w niéy dobrze incorporo
 waly. niechayže mu iá mázá stáwy v rák y v nóg rámio
 ná y trzostá/ iedného dnia raz/ drugiego drugi: á ná trze
 ci/ przysadzmy do tegož vnguentu iesli potrzeba/ granor.
 catapucie z ij/ turbit gummosi / contusi et per noctem
 infusi z s/ Theriac veteris optime z j: Trzebáli y Lu
 phorbium dáć go co moze: pomniac że té humory nie
 tylko do vřt / ale do stolcáby przystápić miáły: gdyż y
 mášy/ w którey krew y řlodzony/ w którey minerá y ciá
 lá wsytkiego / w któré zákat wředl / bárzo sye to tyeze.
 A iż iákosmy wysřey powiedzieli / mázze w tym mázá
 niu indicationes curatiuas / per iuvantia et ledentia v
 pátrwac trzebá: tedy iesli mu nie dosyć w stáwach / y

G g g

grzbiet

grzbiet namięzać mogę / do tylu rążew / ile syc będzie
 zdaty: iednakże z tym arestem/aby mogli być przez masaż
 nia grzbieta / albo pacierzy / gdyż w takich humory syc
 latwie wzruszą / niechay będzie: nosa / a bzucho / aby
 tam nieupadł / albo fundamentu puchlinie niezakładat/
 strzegac. Al wypuszczając go wpominac/ że dropaces ani
 żadnych sparadrapów na te niemają tentatis : ale iako
 iakimuzna a posty / głódza grzędzy / tak on barmierzowi
 zawżdy co dając/ nie hay syc pości/ a miarnością wielką
 niechay wierzy / że może caco chumia średnia wypędzić :
 która kiedy syc już barzo wiele rozgosi/ iako wpominac de
 monium/ani postem/ani lekarstwy/ani Cauterio/ani he-
 morhoidum prouocatione/ ani syc żadną rzeczą vhamu-
 te / aby w puchlinie wniesć niemiała : iednakże drogi iey
 niechay zawarté żadne nie beda : aby chcieli isć pot/ siedł
 pōty/pōki isć przez włomku zdrowia a succore/ co ich bar-
 zo ad nutritionem corporis trzeba/ deperditione/ może.
 także hemorhoidi / iesli kiedy bywały / a znacza syc / że
 syc aby namniéy wysadziwszy giemżac albo smierzbicac/
 barmierza wolala : niechay pławki y nieraz przysadza :
 aloe kiedy syc spodoba dawaiać : y to nigdy przez masty-
 ki / gdyż iako hemorhoides do wyrzucania zley / tak zo-
 ładka do czymienia dobiéy krwie trzeba. Cauteria nieie-
 dno / ale dwie / ale trzy / albo czego że pomaga sprobuie/
 nośi. Al w tym cieplie niechay niezapomina : które iesli
 by na te caco chumia po przypurgowaniu / y zwoierzcho-
 wnych rzeczy przystoynym czymieniu pomoc niemiała /
 ledwieby syc co naleść mogło / coby naturze osłabio-
 néy częściami przednieyszym odstroionym / a krwi
 tak zdrozdzałey okrom pacierza a łaski Bożey /
 co ia gratiam preguentem zowia / aby
 puchlina albo śmierć nagła za mizer-
 nym żywotem nieprzysła/ po-
 moc moge.

Kamien

Nérek bolenie albo kámién.

Amien który w nerkach / albo w mo-
 śnach syc zakłija / y spieka/ tak albo
 śnadź przykrzeczy/ niż té wysocy miano
 wane choroby meczy : przeco go mie-
 dzy nagłemi a barzo gwałtownemi
 chorobami licząc/ toto genere/ to jest
 z każdéy strony / przeciwnym przyro-
 dzeniu wshyscy zwali. które to przyro-
 dzenie/ gdy w mierze swey trwa/ y żywie/ krwia syc tyłto/
 y tym co syc z niéy rodzi / bawi : a kiedy iey co inšego niż
 bieg jest włafny doléga / już rzecza przeciwna / a nature
 mšezacz/ nazywac musiem. Jakóž nad kámién / co od
 czlowieczey natury albo któręy w ciełe częsci/ różnięsię
 go: prawda że kość / twarđością y suchością ma coś z
 nim iakoby podobienstwa : iednakże iesze od conforma-
 tięy albo zależenia pierwszego ex spermate syc zaczyna-
 ły/ ma w sobie poros / y dziurki takie / w które wchodzi
 żyły y arterie/ do których ligamenta/ tendones/ y cartila-
 gines syc przywlezuia/ krw y duchy ku posilkui im nio-
 śac : że pōki ciato tyie zgodnie / albo chudnie / kości též z
 nim iednako przedstawia : roścac/ albo gubiac incremen-
 tum/ a ono nutrimentum/ które w nich jest. Lec kámién
 zgody żadnéy niemaiac/ gdzie iedno zasiadzie/ meat iaki
 zawżec/ albo czlonka onęgo włafność zboleń zatrudnić
 musi : a mówie gdzie iedno zasiadzie : gdyż tak w glo-
 wie iako w płucach / w watrobie / w żołądku/ w ślodo-
 nie/ w kšciach/ w nerkach/ w macierzynie/ w żyłach wiel-
 kich y małych / naostatek w kšciach/ albo w czlonkach
 naleść syc może / rodzac syc z phlegmy/ a z humoru kš-
 rzyżolowiek jest kšjowatego/ a gestęgo : bo acz to już da-

De re. aff. dig.

In consumpt.

De diff. morb.

1. facult. nat.

G g g h

wino

Ren. aff. li. i m.
De re: dig. ex
Hippoc.

2. De t. pat.
De spermate.

6. de loc. aff.
2. de nat. fac.

4. de usu pt.
3. de loc. aff.

wno zgodnie z skłól wyrzucóno/ że z melantoliéy ani z kólery być trudno ma: iednakże iż y té rzeczy ze zbytku á ze krowie nieczystéy pochodzą/ y trudno áby sye miedzy sobą z phlegmą/ á rzeczami grubszymi nie mieszały/ tedy/ gdzie ieden humor/ tam drugi: zwołasczają gdzie sówowosc á materiyéy cruditas / z objárstwa á z potraw grubych przyczynia. co iáko sye rodzi we wszytkich kłjowatych rzeczách / y w samym / náostatek serce / záraz sye widziéć da: kłóy gdy mlékem/ nie tak: potym gdy twarogiem/ bázziéy: gdy serem suchym / iescze bázziéy sye spiéka w kámién. tak tá sówowosc / albo kłjowátosc w zylách/ gdy iéy natura strawic nie moze: zwołasczają w tym / co iéy záwždy przyczynia / á mieysce do tego sposobné kłóie ma/ przedko sye w kámién obraca. A iż nértki te niewo-
la naczesciéy ciérpia: dżicie sye im przeto/ że bedac z com pleriyéy swoiéy kóleryczné y goracé / záwždy przez żyty co ie zowiem emulgentes/ to iest doiacé/ z wielkiéy żyty (ca-
uam zowia y z wielkiéy arteryéy/ co podle niéy iest) cią-
gną: á tam do máchárzyny wryne / iáko by serwatke od mléka / odtaczaiac / záwždy spuszczaia / ona wryna albo serwatka tak sye contentuiac / że iá wyskawisy troche w sobie trzymáia / á iáko by tu posilkowi sobie iéy czesc co lepsza obracaiac/ plugawisa ná dól spadzaia/ tam iesli co grubégo/ kłjowátégo/ sówowégo/ á niestráwnégo sye tres-
fi/ zwołasczają że sye bázziéy niż trzeba zágrzeia / oné rzeczy w kámién piérwéy máty / potym zas w wietfszy zlépiaia. á iáko wszytkim ná swiecie rzeczám/ tak téz tym poczat-
ki malé być musza/ tak/ iż kámién od ziarnka/ albo mówia-
rzczy tak maléy iáko by ziarnka záczac sye moze po kasku zá przybywaniém onéyze materiyéy kłjowatéy y lipnacyéy/ co sye to przypalaiaac zlepia/ roście/ y trapi. Bo iáko sa oné żyty/ co iémi nértki ssa/ ciásné / ná oko widziém / że w nich dżurki żadnéy/ iedno pory nieznaczné baczyc sye mo-
ga: iednakże iż tam krew taka/ á watroba y zoladek tá-
kley im

kley im záwždy dodawa/ raz kes/ drugi raz drugi/ kámién-
niowi pomnozenie wsczynia. A iż iáko wszytki wóciele ná-
szym czesci/ iedná drugiéy sluzac/ swoje kázda osobna w-
lascnosć ma/ nértki iáko aefophagus/ albo gardlo glódné
záwždy ciagnac/ á tak watrobe/ iáko y insé sytnosci sluz-
zacé czesci czyscac / ssac á ciagnac z żył tych/ w kłórych
mássa krowie wszytkiéy / nigdy nie przestawáia: y prze-
tóz widzim to ná oko/ że czlowiek objárty/ albo sye pian-
stwem bázro bawiaacy/ wiecéy niż trzeba/ y czesciéy wry-
ne wypuszcza/ kłóra czásém nie tylko z żył tamtych/ gdzie
sa wiazané/ wielkich / ale téz y z inszych mátych/ y ze w-
szytkiégo sye ciála toczy/ á miánowicie z watroby/ kłórey
czesc zwiérzchnia/ iáko y spodnia/ przez ielitá wypróznia.
y przetóz natura/ iáko záwždy w czlonkách rodzeniu sluz-
zacych igra / á odmiane iákas bázziéy niżeli w drugich
czyni: raz rowno/ raz iedne nértki niż druga/ wyssey sa-
dza: á te co pod watroba dlonia / czásém tu gorze mie-
wa / dla watrobie dania ratunku / áby sye w niéy ná-
zbyt rzeczy niezbiératy á gestnac albo sye wárzac / choro-
by w niéy niefundowaly. Wád to/ iż nie tylko tá serwa-
tka albo wryna ode krowie / ale téz y genitura / á nasienie
rodzeniu sluzacé tedy idzie/ tedy to mieysce znaczny ma w
ciele wrzad / znaczna téz y wladza: y przetóz tak lubie-
znosc iáko y ból niezmiárny miéwa/ prze oné nervos/ kłó-
re a prima / sexta / et tertia coniugatione partibus na-
turalibus sluzs. Co áby tak / ten niechay powie / co ká-
mien ciérpiwa: kiedy nie tylko brzuch/ wnetrze/ serce/ ale
téz y wszytko mu ciálo chorwie / tak / iż wiec tácy albo z
tego bólu w kólke / w záwosciagnienie wryny y stolców/
wobzucha nádecie/ w womity/ w emdlosć odrozumna/ w
glowy záwracanie/ w goraczke/ w zápamietywanie/ á ná-
ostatek w bluznierstwo przeciwo Bogu wpadaia. co iesli
ich dlugo trapi/ w suchoty / albo przedtym z bólu w ná-
gla smierc wpadaia. A zwytki kámién czynic ból nagly

G g g iij

przeto/

6. de loc. aff.
16. de usu pt.

In i. de m. bul.
cap: i.
6. de loc. aff.
13. Meth. m.
In prog. ca. 2.
14. de usu.

Lib: de sp. m.

16. de usu

In 6. de m. vul.

De vr. fig. ex Hippoc.

De re. aff. dig. C. rem.

3. sanit. tuend.

5. sanit. tuend.

Aculamus.
Sauranorola.
Nicolus Flor.

przeto / kiedy sye lub w nerce / lub w żylach spadawsy o-
prze/ albo przeto je wielki/ albo je ostry : za czyni iesli idac
meati zrani / aza nie krewo / albo potym ropą / situczki
blonet / a iakoby lupieje z mieysc zdrapanych ida : a co
wielka / je taki iako ow co go na wloosnie bierza gdzie /
albo co go boli/ niewie/ gdyz ze wszytkim wшытких cze-
ści bólami idzie. A przetoż medyci czasem na kolke / w
niewiaśc czasem na macice ktora skute składaia : czego /
iesli nie mieysce bólu/ krzyz/ ledźwie/ y to co okolo peche-
rza z przodku / pokazuje tedy sam zwyczaj chorego : bo
być niemoże / aby wielki z razu kāmieni przypaść miał :
gdyż iako inśe choroby / tak też kāmieni nia swę w com-
plexiach / w których sye kocha / phlegmatyki ludzic leni-
wé a ospałe / y ktemu obżarte : ktemu je dźiedzićac/ rza-
dło aby syna z takiego oycā niegābal / iesli sye go pilno
niestrzeje / a rzeczami co mu škodzić mōia sye niebrzydźi.
A przetoż Galen nazywał leniwym tego / co kāmieni cięz-
piwa : a leniwym przeto je ćwiczenia ciała nieczyni/ albo
je sye tego dopuścza/ w czym iawna zawāde być bacz-
mogac go wydz/ iesliby żywot ostrożni wiedli. W praw-
dzie dzieci mu y starzy niemięy podlegli/ ktōry praca nie
bārzo służy : wśakōż y ci z tēyż przyczyny/ iesli rozum w
chorowaniu mieć beda/ latwiey sye woiarowac niż go vle-
czyć moga : gdyż kiedy go przyydzie wygāniac/ miły Bo-
że/ iako lekarstw wymyslnych/ y iako z dziwnym discurs-
sem czynionych trzeba : wziawsy przed sie owe wywody/
iako kāmieni z żimnēy materiy / a iako gorącego lekar-
stwa/ aby leczenia ex contrariis byly/ trzeba : Jako dō-
gi lekarstwem dalekie y trudne : Jako iesli gorące lekar-
stwa/ y humorów / y nerek / y kāmienia przypala/ a tak
złego bārziey przymnoża : iako iesli żimne lekarstwa/ nie-
dōyda / albo wždy zāziabiāac / sōrowoscia zla krowia / a
skad plegma y klijowatoscia żyly zatkāia / y kāmienia
przyczynia : Jako iesli beda żyly otwierācie / a wryny

znaczenie

De ren. aff.

3. alit. fac.

5. sanit. tuend.

Li. 3. fen. 17. T. 2

znaczenie popadziac / ieszcze bārziey do nerek przycia-
gna / a z malęgo kāmienia y bólu/ wietszy uczynia. A co
wielka/ kto sye przypatrzy / iako z rzeczy plugawych me-
dyci lekarstwa czynia / iuz ze sēkła/ z kāmienia/ z kopyt/
z rogów/ z pecherzów/ z posoki/ a kto ie wyliczy : nad to
leczą go albo purgāciāmi / albo womitem : o iako przy-
kre obiedwie dōdze ! a co/ kiedy przyydzie do tego / je go
rzezac a z niebezpieczeni sēkła żywota dobywac musi. Słu-
żnie tedy temu iatac / co go albo w sobie mnoży / albo
przynamnięy trocha rozumu wchodzie niechce : gdyżby
mōgt tylko to wpatrzywsi/ je mu škodzi/ nie tylko zlych/
ale y dobrych potraw wiecēy niż zdrowie zmoże ziadac :
gdyż z nich perwa cruditas/ je też nieprzystoi wiecēy pie-
iedno co dygestyey a rosiwozeniu potraw w brzuchu
należy : gdyż y z tego niemięysa cruditas. Co za fundā-
ment maiać/ czemu przed chorym wyliczac te potrawy z
ktōrych kāmieni rosie : A klada w tych ser napięwsi /
na ktōry deklamuit Duret / je ktōry go iedza / moga sye
niebać starosci/ nocnego złodzieia/ ani psów : Bo niedo-
czekawsi iey / dychawiczni pomra : Daleko sye slysec ze
cznia/ dādza/ a je skurzeni o kiju chodzie musz. Na co
naszy choroby o miły boże/ rzekliby/ ktōremu to kiedy z chlo-
pów po wsiach przysloz Gania medyci ryby/ a zwłasczā
blotne / w lupieju / klijowātē / a miedzy temi słone/ albo
wedzone / albo wiec owe / co ie kiedyś przed tym wārzo-
no : gania miesā grube/ takze słone/ albo wedzone : na co
oni wkażā pulnocne bzegi/ iako Szwecyey wielka ku La
poniēy cześć/ gdzie niezym inszym ludzic nie żywi : owsem
gdyż chleba niemāia / z ryb suchych w żarnach ie trac / a
chleb tak iako my z maki z nich czyniac/ za obyczay iedza :
Gania mieso swinie / kapiusty / iazyny. Alz Auicenna y
chleb gruby chciat zle podac/ moze chory mōwiec je to w-
sytko przyczyny tak bliskiēy nieda kāmieniowi / ani tu w
nas ani tam gōdzie oni pisali / byle to ten strawil co tego

wżywa/

3. de altr. fac.

Locor. affect.

De ren aff.

vżywa/ a na to pilné oko miał/ aby sye żadna cruditas w tego cieie nie záległa/ ani ciało leniſtwem iey mnożyło/ ale sye nie tylko od ryby niedobrey/ od ſerá nieſtráwnego/ od swininy co iey wſyſcy brónia/ ale y od Europátwy/ iáta/ y nalepſzych potraw/ kiedy wſie ich kto nátká/ oczámi/ a nie przyrodzona a ze zdrowiem nie pomiárkówna/ chęciá iedzac: czemu? przeto że między żołądkiem a miedzy wátrobą/ taká ieſt proportia/ że co on w ſobie má/ winien ſtráwić/ a zátym grubé rzeczy nádól/ a té co ſytnoſci ſłuża/ wátrobie ku krwie czynieniu/ przez oné żyły meſſaráiki/ oddáwáć. A nie wiecey ma oddáwáć/ iedno ile wátrobá zmoże: bo ieſliby wiecey tedy albo żyły zátká/ albo ſpiácuie/ y oſlábi/ że wiecey ſſáć a ciágnáć nie bedá: albo sye tak náložymyſy z kłóby a powinnoſci ſwéy po keſu wypiza/ tak/ że oné rzeczy co dotem iſć miały/ w kiſzkách sye zápią y záſtánowią: czemu? niezdola im nátura/ że ich wiecey niź trzeba: záczym cruditates y obſtructie/ które iáko wiele ſzkodzą/ doſyc o tym wyſſéy. Co ieſli wátrobie tak ſkodzi/ y z niéy tertia coctio sye kórá ieſt w żyłách zátrudnia/ co mamy rozumieć o piérwſiéy/ która sye dzieie w żołądku: to/ że kiedy weni włożá ná zbył/ wſytkich wſytkich chorób fundament sye kładzie. czemu? cóż niewidzim iákie rygánia/ ſiezkánia/ párcia/ kłócia/ bzydliwoſci/ biegunki/ w glowe trudnoſci/ zły ſen/ ociáżáloſć/ womity/ y inſe choroby ſtád idá: a to mówie/ ieſli raz sye obciáży/ cóż kiedy z nálogu a wmyſlnégo obżarſtwa: tá o której mówim cruditas, ten kórá ry to mówie bázro trapi/ kámién sye rodzi: y przetóży/ ci co go miéwáia/ tanquam canes ad vomendum corycha/ léy to czynia/ aby bluiac bólu ſobie wſzyli: nie zécby nie wiedzili/ że go tak nie léczy/ iedno że nátura obciáżóná/ żródla pełnégo/ iáko by wniemyſá/ a tak ſluxów keſu po wſciágnawſy/ Folge czyni nétkám. Ktemu że w womiácie wzruſá sye y wſtraſá bázro wſytko ciało: kámién ſie

tęż w

tęż wzruſywoſy/ inaczey páſć/ y mieyſcá które párt troſche odſtápić może. Ale iáko go tym womitem nie léczy/ tak to ná oko widzi/ że ono którego pozbywa plugáſtwa/ w prowadziło weni tak wiele złégo. Bo choc ſłádaia ná meaty ciáſné/ że przeto iź sye zátkáły kámién czynia: ale áza mu máterya dáia? Którey ani meaty przez ſie ciáſné y goracé/ ale cruditas ſamá tylko mnoży zwoytká/ gdy iá (powtórzec to) wiele potraw tak ſtráwnych iáko y nie ſtráwnych/ w cieie zámnoży: a iź to rzadko być może/ abyſmy niemieli názwáć inſeparabilia/ obżarſtwa z opilſtwem: tak iedzenia iáko piácia zbytek/ ſtkodzi: zwoyſzcá ieſli winá názyt albo mocnégo/ abo młódego/ a metnégo/ albo przy kózzennych a wmyſlnych potráwach/ y nie ná czás pije. Gdyż to wino wátrobe/ nétki/ żyły/ y wſytké krew potym/ y ciało zápáli: gdyż z ſobá w żyły y we wſytki inſe meaty ſórowoſć/ a ſkodliwa cruditátem nie ſie/ y támié co nádaléy/ w mieyſcách ciáſnych zoſtáwi wſy/ one záraża: czego kto niewie? ten co niezna podá gryków/ powietrzem ruſſonych/ owych co sye im glowá záwráca/ członki dżá/ zé. tóž to y kámién/ tak ciéplem ſwym niemiárnym/ iáko tym/ że ſórowoſć w wátrobe y wżyły wielkie/ potym y wemulgen: prowadzac/ w nétkách iey ſtángé/ a támié kámiénieć dopuſzcza. Przeto choc kámiénia/ bá y chorób wólu inſyich wſe/ niech żywot trzeſwi/ a miárny záchowa: tyle iedzac y pijac/ co nátuze a nie obżarſtwa zdáto by sye z pilnégo y częſtého wpatrowania doſyc: tedy nigdy go nie záżywoſy/ żywot po bóžny y zdrowy powiedzie. A komu go nie opátrzna przy godá/ iže go rodziéy miéwali (gdyż wieſz że dziedziéy) żródzi/ niech má ná reyeſtrze młéko/ ſer/ mieſá wſytki grubé/ wóiedlé/ ſtoné/ przypáwne ryby/ nie ſtráwné/ a miedzy nimi kłódné/ ſuche/ w róžnych iuchách przypáwione/ ſoldry/ albo ſalcécé albo kielbáſy/ iáżyny/ ſieczé bzychy/ żimné potráwy/ owoce/ orzechy/ káſtány/ y to

z b b

coby

5 sanit. tuend.

3. de alimē. fac

Carin aer. loc.

coby trudnego do strawienia będzie / grubey kłiwatę /
 a niedobrey krowie przyczyniac miało : a osobliwie niech
 pomni na wino / że kto go nie pija / rzadko sye podobno
 znalazł / coby kamien kiedy miewał. iednakże y wody w
 tym zalecac nie trzeba / gdyż sye nayduia / co same z sie-
 bie / a prze swa zimnosć dac mu przyczynę moga / których
 iesli zwyczaj / albo wbostwo / wżyc przynusi / niechay
 beda przewarzone : a to niech w pamieci będzie / że iako
 actu tak potentia / zimne picie / żoladkowi szkodzi. Niech
 że tedy nie chłodzi bärzo / ani naledżać picia : y iesli pic
 zimne przyjdzie / wolne trunki / a nie gwałtowne być ma-
 ia : bo widzim to nietylko w inszych / ale w owych co igra-
 ia dzieciach / że sye rozgrzawşy / a zimney wody bärzo na-
 piwşy / sebzę albo kamieniowi przedko fundament zalażę :
 ożiebiciac tak wnetrze / gäsiac ciepło przyrodzone / a za-
 raz cruditatem / na ktöra to wołamy / zäczyniac. Bywa
 też dzieciom rad y z tego / kiedy plugawa mamiä / z tym
 mlekiem karmi / że sye w żoladku zepsowawşy / nie tylko
 w nerkach kamienicie / ale caduä / porwanie / niespanie /
 testnosć / krosty / albo wst owzedzenie / działkam czyni.
 A iesli przymiotem zarażona będzie / tym bärżey zarażi-
 gdyż widziem że fräncowäci wşyscy kamieniowi y tym
 chorobam zimnym są podlegli : y przeto że watroba / ner-
 ki / y wşytki wnetrzności goracę : y przeto że cruditas w
 şytkie krow poprowala. Niechayże tedy tak ci iako owi-
 miäre przed sie wziawşy / nie iedza ani zlych a podeyżrza-
 ny ch potraw / ani wiecéy niż trzeba / by nalepszych : a to
 nie częściej niż razów dwa przez dzień : pomniac do tego
 iakoby sye na niestrawny pokarm w żoladek nie nie kła-
 dło. Przeto wieczerza od obiadu / godzin siedm / albo ośm
 będzie : a obiad z onych dwu albo nawiecęy trzech po-
 traw / o których wşedzie / rosolowey / pieczyştey / a troche
 y nie ostro kżenney : y to tak / aby wino temu kżennę-
 mu / albo kżenne winu wstapilo : pomniac / że iesli iedno

pragnienie

pragnienie uczyni / a drugiego niezagasi / wnet cruditas
 morboru mater / a iako każda choroba z nię / tak oto ta
 kamienna / y przez prognosticowania / bärzo zła. Przeto
 medicowi w takięgo co po discursie / albo tego / że choro-
 ba ciężka / opowiadaniu : byle wyřzał / że to nie flatus /
 że nie colika / albo ktöra insza choroba / corychley mu ie-
 ſli trzeba / albo krowie wpuścił / womit mieć za bärzo po-
 żyteczny / albo iesli sye zatwardził / cristere dał : albo iesli
 y wryna stanelä / y kamien rospiera / w wannę go wsadził /
 a mieyscä y meaty rospärzawşy y rościäşniwşy / albo ma-
 zäł tym / coby kamienia popedzie mogło / zäraz y wşgläd
 maia / iakoby sye kruszył a zmnieşył / y natura prze ból
 tak przykre nie mdliä. Bo iesli tedy / tu siły przystrzegäc
 trzeba : pätrzac na ból a vtrapienie piekielne : do ktöre-
 go iesli lekarstwa przystapia / przykre a niebespieczne / iä-
 ko przedko choręmu zdrowia nie stanie : y pätrzamy na o-
 wé alchimişty / albo şälbierze nader şmiäle / co zäzu al-
 bo w wannę wsadziä / y tak człowiekä rospärzawşy o-
 mdlosć / a czasem o śmierć przyprowia / albo wypedzie
 go zäraz chcac / do niego plugawşw wiecéy spadziä / a z
 bolu prostęgo / dwoişty a prawie piekielny czynia. Czego
 my czynić niemamy : a owşem bolu wżywşy / a ciäło do
 leczenia zgotowawşy. Bo co oni dawäia antimonium /
 do purgowania y womitu : my iako gwałtownęgo strze-
 gac sie / dajmy decocti raphani atriplicis / agarici / albo
 sam agarie / albo kopidnikowé kżenie. Wşaköz iż wo-
 mit czyniony spraca wielka przychodzi / to sam po wiecze-
 rzy / äbo po obiedzie / äbo po pełności iäkiey przysć może /
 lepşy niż z musu. Na ktörego mieysce / cristeri / gdyż mie-
 scu chorę / blişia / wżywmy : od prostşey poczarwşy : a pä-
 trzac aby sye ciäło nie mordowäło przez potrzeby wielka /
 iesli mäla sprawi. R. Półkwarty polęwki kaptönney
 zgaräcia piotrufki otłuczonęy / feniculu y karmu po gä-
 sci wärzonęy / do nię miodu tyşke / oliwy dwie przy-

z h h ij

dawşy

dawşy misce. ciepło kiedy bårzo boli wlać. Albo
R. Słazu wielkiego kędzierzawego zerşytkim/ to iest/
z kórzniem / z liściem / y z nasieniem / dwa cnopti: wy-
wårzywşy dwie części/ trzecię pulkwartę przecádżonę/
y wyżetę wżiawşy/ przydąć miodu/ albo mellis rosati/ o-
lei anetini ana ʒ iij/ soli szubac m. Albo R. Ononi-
dis (arestam bonis zowia) gårsci trzy / wtlukşy wyş-
to wårzác : á odcádżwşy y wyżawşy / z mąstem pluká-
nym / y z miodem / á z trochą soli uczynić. Terebintiná
bedzieli/ przyłożyc ię z tyżke : do której sye iedno cristery
podobá : gdrż iest włafna kądżey chorobie w nérkách/
bądż to kāmieni / bądż wrzód albo zranienie iakie : á nie
tylko w krysterze/ ale y tak samá przez wstá dobra iest ná
raz dragm šestć/ albo vneyia ię biorac : á w oplattci (bo
by w zebiech zalgla) wvjiáac. A iż włafney terebinti-
ny z dzewá terebintu niemamy : tedy z modżewiu ál-
bo z iody/ ná to mieysce sye dáć może. Albo

R. Chrzanu porzezanego ná stuczki gårsci trzy/ wv-
żawşy y wytloczywşy pulkwartę wżiác / á benedictę
dragm šestć/ agarici trocl ʒ ij/ olei irini ʒ iij/ przydawşy
m. Albo R. Radicel ononidis/ pinpinelle/ astrag-
gali/ petroseliní ana ʒ ij/ herbaré alteę/ violarię/ saxifra-
gie/ artenuşię/ serpilli / betonicę ana M. j / floré cha-
momille P. ij/ lupuloré P. ij/ consolide regalis/ fraga-
rię ana P. j / seminum milij solis/ fraxini ana ʒ ij/ anis-
si/ cimini ana ʒ s / fiat decoctio : cuius colature et ex-
presu lb j/ succi raphani ʒ ij/ succi petros: ʒ j / elect: in-
stini ʒ vj/ benedictę ʒ s / olei anetini ʒ iij m. R. Pes-
troseliní ʒ iij / radicel alteę / asparagi/ eringij / liquiriteę
á ʒ j/ herbaré sisimb: aquatici/ betonicę/ tanacetij/ saxi-
fragie/ calamenti/ timbre/ serpilli/ comaré aneti á M. j/
floré chamomille P. ij/ floré iunci odorati P. j/ sem: cali-
dore maioré/ ana ʒ ij/ sem: pastinace/ seseleos á ʒ j / ci-
ceris rubri ʒ j/ coquantur in aque q s/ colature quarta-

rşs quinq

rşs quinq adde/ elect: diacarthami ʒ vj/ diaphenici
ʒ s/ siropi de duabus radicibus ʒ iij/ oleoré irini/ scor-
pionú ana ʒ j s/ misce. Tych wielkich tákich kryster nie
wżywamy / áż czásu wielkiey potrzeby : bo malé ex suc-
cis moga / wiele pomoc / iáko z chrzanu / ex ciclamine/
ex succo limon: roştworzywşy ie alteę decocto. á wżywa-
my tego często : bo kiedy ból gwałtowny zá którym sye y
wryná zawádzi/ y przez wstá/ iesliże co damy/ postapićby
niechciáto / co czynić / iedno tychże kryster y drugi raz/ y
trzeci / y wiecéy iesliby gwałt dróge pokazal / wżyć. Je-
dnáżke lekkich / z których osoblwiesiny doználi / succum
betule / co náşy ofskoła bżozowa zowia / kćora ná Wio-
sne kiedy sye miazgá z dzewá pufcza/ indzie zá rzecz dro-
ga bierza/ á ná to chowáia : z nię kryster / fomenti/ wán-
ny/ y potie czyniac. Potie clarificowawşy y aromatizo-
wawşy/ z siropem de duabus/ albo de quinq radicibus
wdawáiac. A iesli do wánienki sye ię dostác może/ w nię
ciepło siedzac/ podłożywşy pod sye słazu/ chebdu/ bylice/
rumnu zc. obstructie otworzy/ ciáto posili/ y włafnościz
nérkam/ y kāmieniowi pomoże. Jakóż náşych to swiety
obyczay/ skoro ich kāmieni popáduie/ w wánnie sye rozpá-
rzyć / z której czásem z bólem wietşym/ czásem ze mđlo-
ścią wychodza / á czásem téż nápoly zemdlawşy á obu-
marwşy/ áż ie wywloka czekáia : czemu : wánná takim
nie przeco miałaby być daná / iedno aby sye ciáto rozpá-
rzyto/ meaty otworzyły/ y iesli sa záfchłé/ zápiekłé/ á stwar-
dziáte humory / zmiekczyły : czego iesli náşbyt / iáko sye z
razu tak przedko zmiekczyć á otworzyć máia : ktemu iáko
kāmieniá poprzec / albo skręşyc ta dróga : owşem cze-
ścię to czynia / że pełné ciáto rozpárzywşy / turbuiz / y
czynia aby roştisawşy / síle utrácilo / iesli kāmieni meat
zawálit / aby do niego plugáştwa wiecéy przypłynęto / á
bárżięy go zátрудniło : albo iesli z wietşego do ciáśniey-
şego meatu/ to iest z nérék do żyl / co ie vretes zowia /

z h b iij

postapi

Math: in lib: 2
c: 93.

postąpi bolu y niebezpieczeństwa przyczyniło. Al czynia
wannie na przedce/ owśa cnopków kilka/ bylice oboję po
cnopku w kotle warzą / a w to chorego ciepło wsadzają.
Ia. Albo bierzą soczewice cnopków dwa albo trzy/ (nazy
wamy cnopki z polą/ nie z apteki) slazu obogę ze wsiy
tkim/bylice oboję ze wsiytkim/ononidis po kilka garsci/
piotynu/ macierzanki oboję / santi/ bugwice/ ruty/ siat
wiey po garsci/ w wó: włożymy w kotle wwarzać a na
wó: vsiadwmy w wannie w tę wodzie ciepło posiedzieć.

Albo R. Radic: alteg/radicum raphani/radic: ebuli
corticis mediani sambuci/ et ebuli ana M. iij/ herbar
mercurialis/litospermi/ saxifragie/artemisie vtriusque/
betonice/ ana M. ij/ feniculi cum toto/ fenugreci cum
toto ana M. ij/ seminum ciceris rubri/ seminis lini ana
lb j/ milij solis 3 iij/ flor ebuli/ sambuci/ chamomille a
P. iij/ coquantur in aque q s/ addendo sub finem vini/
quantum libuerit. A iesli gorączka będzie z nietrzeba
tu o tym pytać/ kámiem tu leczym nie gorączkę: bo gdzie
gorączka przy której chorobie stanie / one zawnždy pier
wéy opatruiem/potym inśe przypadki. Włosy iż pracęy
tak wielkiey o wannie mieć niechca / na miednicy to od
prawia / decoctiēy uczynimysy tyle / coby wnięć vsięć/
a krzyż rozpárzyć mógl/ nóg/ kolan/ ani grzbietá w nięć
niepárzac. Czyna dudy miásto tych żiół / w oliwe sye
same ciepło mocza / albo wody części perwne a oliw
mnięć przydawmy. foment tóż uczyni. Jednakże temu
co wannie sye nie z uczyl/ albo iey mieć niemoże wortkami
fomentuiac. R. Alteg cum toto mercurialis parietas
rie/ artemisie ana M. j/ comarum absinthij M. j/ flo
rum chamomille P. ij/ seminum feniculi/cimini ana 3 j/
conciſa et contusa/w worek włożymy/warzać y fomen
tować. Albo R. Radicum ononidis / pimpinelle ana
M. j/ radicis dictami M. 3/ alteg vtriusque/ artemisie/
calamenti/timbreg/serpilij/ saunę / aneti/ a M. 3/ flore

chamo

chamomille/lupulore/ consolidate ana P. ij/ baccar laur
ti/ligustici/cimini ana 3 3/ spondilij/pastinace/petrofel:
ana 3 ij/ imposita sacco/ coquantur in aque q s/ asun
dendo vini part. Po tym fomentie liniment.

R. Olei scorpionum 3 j/ anetini 3 ij/ cum cera modi
ca m. fiat linimentum. Albo dostać Balsamu samego/
iesli być może/ albo na miejsce iego stać starych / albo
tak amahate terażniejszych / albo z owych nowszych: bo
každy gorący / y ná to uczyniony / że penetruie. W ten
czas kiedy chory w wannie idzie/ nie wiec násy niedawają/
mniemając że wanna to sama uczynić może. Która/ że ie
kze niewsiytkiego uczyni/ perwne więdzmy. Przeto blis
szych drog macaymy/ dając mu co takowego wypić/ co
by poparto kámiem: a sa to albo piochy / albo elektu
arze/ albo kolaczki/ albo wódki/ ná vrząd do tego czynio
né.

R. Olei de Terebint: mówię o owym dobrze uczyn
ionym more chimico / kropel kilka / z winem wóнным/
lekim wypić/ y trzebali powtórzyć. Albo R.
Olei de succino także kropel kilka. Ten wprowadzić stá
nowieby a nie pedzić powinien: ale subtelnie uczyniony
pedzi/kruszy/leczy. Bywa też to że w tym razie wódek
dobrze destillowanych dawają sye napić / feniculi / apij/
asparagi/saxifragie/ sisimbrij aquatici/ lithospermi/ 2c.
Jednakże iesli do tych wódek przydamy którego z electua
rzów ná to uczynionych / będzie lepięć.

R. Elect: regine 3 j/ s/iciunus/labium ingressurus su
mat/aquarum vncias duas vel tres superbibenda. Albo

R. Elect: iustini 3 ij/ sumat. A może tych rzeczy dąć
y wiecéy dragm/nieprzesadzi. Albo R. Elect: iustini/
regine ana 3 ij/ de cineribus 3 ij/ aquar lithosper: apij
ana 3 j/ s/ sirupi acetosi compositi/diarhod: q s/ ad dul
corand: m. bibat. z tych elect: species tóż uczynia/ bie
rzac/ elect: iustini/ regine ana 3 j/ s/ species ex cineribus
3 j/ cum vino odoro bibat. R. Theriace optime 3 j/

speciere

Math: in Dio:
lib: 1. Ca. 18.
de reu: aff. dig

3-15-

M. N.

elc

spetierl lithontrib. 3 j / m sumat. Albo R. Theriace veteris/micridati ana 3 s / specierl diaprassij/lithontri: ana 3 s / m. samé przez sye albo roztwożywszy winem.

Albo R. lapidis iudaici/lapis spongie ana 3 j / pulueris vitri combusti 3 ij / spetierl lithontrib. 3 j s / sachari albissimi/aqua saxifragie diff: fiat elect.

R. Vitri combusti / pulueris cicadare combusti/relectis pedibus et alis ana 3 ij / leporis combusti / sanguinis hirci p̄pti / ana 3 j s / seminis plantag: amili / sumach ana 3 ij s / sirupi acetosi compositi lb j / pendiore lb s / sachari aqua saxifragie diff: q s / fiat elect.

R. Sanguinis hirci p̄pti / lapidis lincis / lapidis iudaici / lapidis spongie / vitri combusti / ana 3 ij / m. fiat puluis. Którego wziąć (iako każdego z tych wedle podobania) dragm pultory albo dwie / y z wodką saxifragie roztwożywszy / a siropem de duabus radicibus osłodziwszy / wypić. Albo do dragm tylko kilku cukru dobrego / wodkami temi rospuszczonego przydawszy / wezynie kolan czki. R. Spetierl elect: Justinij 3 ij / lithontri: 3 j s / ex cineribus 3 j / rhabarb: electissimi pulverati 3 iij / sachari aqua seu decocto dissoluiti ononidis q s fiant rotule. lapidem nephriticum tych czasów za pomocny mieć waią: Który z Indij niedawno przyszedłszy / otrzymał przeciw kamieniowi zwycięstwo / że go y kruszy y pedzi: przeto wziąć go z winem dragme / rzecz pomocna. Al iż te simplicia samé przez sye co v nas roztina / y lada na polu samé w rece liza / sa pożyteczne: niemnię beda / Kiedy z nich część subtelniejszy / y do penetrowania łatwiejszy / destilluie ie / wyciągnięni / zrolaszcza owym sposobem / per retortam / albo w pelikanie / spiritus dyrtajis / Które to z trochą winą / dané co oni quintam essentiam zowią / sa bärzo pożyteczne. A olej on co potym idzie a powierzchu sye zbierac da / do mazięcia obracając: owych remanentiy / iako sales chimicos niewyrzucając: gdyż v

bogiemu

bogiemu za iedne Theriacke stana / y schowac sye dluzey niz te infie rzeczy dadza. R. Seminum cardamomi / nigelle / milij solis / altee / pastinace / petrosel: ligustici / fraxini / cimini / anisi ana 3 j / sem ocimi / hiperici / peonie / ana 3 s / iridis / galange / enule / valeriane / gentiane / pim / pinelle / filipendule / asphodelli / asarine / astragali / ononis / dictami albi / ana 3 j / herbari rorlm cum toto / sal / uie / trichomanes / chamepitis / thimbre / serpilli / comar / aneti ana M. ij / flor rorlm. saluie / hiperici / chamomille / adianti / consolide regalis / fragarie ana P. ij / foli: lauri / maiorane / mente grece / ana P. j s / epithimi P. j / baccar lauri 3 ij / rhapontici 3 x / rhabarb: 3 vij / galban / sagapeni ana 3 s / succi raphani depurati lb j / succi ciclamini lb s / sanguinis hirci p̄pti 3 j s. singula contrita et contusa / secundumque artem preparata / cum succis in aque saxifragie et ononidis ana q s / in fimo per dies aliquot macerentur / post insolata more chimico in vase diligetis: cöcluso et sigillato / aliquoties destillentur. do czego dispensuiac / iesli ligni guaiaci lb ij / salse puluerator 3 iij przydamy: trudno co lepiey byc moze: gdyż to sa rzeczy takie / co zyly przechodza latwie / y maia moc te / wyne albo potem humorów popadzac: a nie tylko nasému chorému / ale snadz každému / Którego iedno Która intemperies albo cacochimia do obstructiy a zyl zatania / y stamtad do guzów albo w cieie stwardzenia przywodzi. y destilluie wiec sam gwaiać okrom tych drugich rzeczy / z pożytkiem niemającym / ale wiemy / że te simplicia dobrze dispensowane / przez wielkiego pożytku byc nie moga. Z nich tedy tego elixiru kropel kilkonasćie daymy: albo iesli potrzeba indicatia vkaże / vneya / albo samego / albo z winem. Jednakze tego przypominac nie trzeba / że te diuretica Które bärzo a gleboke zyly przeniezaią / a wyne prowadza / maia byc pomiarkowane / a nie maia byc in excessu qualitatum / iesli maia penetrowac /

13. Method.

Jii

a ku dolowi

á ku dolowi rádczey/nie w miejscu zostác/ albo ku górze
sye obrócić : gdyż gorzałka/ elixiri/quinta essentia/ spiri-
tus/ y té subtelné destillati/ w zoletku tytko zostawšy/ á
w częściach sye bliższych / y w głowie wstawšy / mniéy
do dalszych miejsc dosiác mogą : y przetoż ie w głow-
nych y serdecznych potrzebach dawamy : iáko gdy kto
głowy zawracanie/ dżenie/ tąganie/ mdłość/ zátрудnie-
nie miéwając/ powietrza ruszenia/ kádu/ albo ápoples-
sye sye boi : tak tych rzeczy ráno wstawšy kropel tilko
głowe potwierdza. Przeto / iż téż kámieniowi mogą co
pomoc/ z trocha ich winá brác : y iż ie doniesie/ y wlasno-
ściá ingredientium kámieni zetrze. A ventricul/ od kó-
regó cruditas y máterya kámienia posłá/ vmocni y po-
twierdzi : gdyż takich rzeczy compositie iáko iednéy The-
ryaki ná vrząd wczynione bywają. á destillátia : má być
co nalepsza : w której czynieniu nášy niź starzy są szczesli-
wšy. ná która owo wzdycha Galen/ prośac Bogá / aby
sye náuka iáka wyrwała/ eoby facultates medicorú euo-
caret / et in segregatione diuersas illorú partes secernes-
ret. Kładac przed oczy ocet / który ex putrefactione sim-
plici idac zlá drogá / dobry y do wielu rzeczy pożyteczny
sye estawa. Jákoż iesli tedy/ tedy w nášym tego kámi-
nia léczeniu/ toby miało mieć miejsce/ patrząc iáko z rze-
czy żądnych/ plugawych/ y nięska proporcii z nášą ná-
tura niemających / lékarstwa być muszą : z których plus-
gástwo zárzućwšy/ o iáko drogá szczesliwa/ pięknie/ bez-
spieczno/ á smaczno co léczyć : bo glisty/ krówki (cicad-
das/ których w prawdzie v nas niemá / wśatóż chrzą-
zcze ná ich miejsce bierzą) kámienie/ séklo / krew/ co zá-
smáć : á záżywała antiquitas tych rzeczy : wierze że oczy
zmróżwšy. Té cicadas (á są to ná oliwnych pospolicie
dziewotach chrząszcz) dawając :

Wiedźwiadkowy popiół dáć pić :

Glisty tarte same przez sye/ albo paloné/ dáć pić :

Lupięże

Lupięże co nád kolanmi we wnatrz/ ná nogách v kóni-
sye rodza (Lichenes Dioscorides zowie) dáć pić :
Także z kopyta kónińskiego róg tartý / dáć pić :
Skoupe iákowa stuczona/ dáć pić :
Z kopyta rákowéy stuczony proch / dáć pić :
Kámienie co sye w głowie v ráków náydniá/ dáć pić :
Kámienie zelbá buprestium robáctwa owego mierzio-
négo/ co w gnoiu leża/ á lby czerwóné má/ dáć pić :
Kámienie co w gębách tertij álciony sye náydniá/ dáć pić :
Kóś z głowy człowieczey tartá / dáć pić :
Kámienie co sye w kózeniu ielenim / wołowym / albo
iákimle po tych náydniá/ dáć pić :
Kámienie co sye w watrobách iákichle náydniá / dáć
pić : Kámienie co w káplónich albo w kurowych zo-
lókách bywają/ dáć pić :
Nerki záiacé sórowé/ albo wwarzywšy/ dáć pić :
Proch záiacá márcowégo vpalonégo/ dáć pić :
Strzyżyká albo ludárke / tartá dáć pić :
Proch spalonégo zoleđu bukowégo dáć pić :
Cantharides okrom nóg / glówek y strzydek dáć pić :
Mácharzyne tak z moczem / dżiękiego albo domowé,
go wiewprzá wwedzona/ á w proch stártá/ dáć pić :
Stodzone sítapia dáć pić przez dni czterdziésci. O iá-
ko inszych plugawych rzeczy nágromádziła obsuatia / á
chorégo wzaś : wstyd ich y léczyć : iednáťže iż tá chora-
bá z objárstwa á mierzadu pospolicie bywa/ niech sye oni
á nie my stomáia/ co im przychodzi : nie tylko té posoki/
albo robáctwo / ale oto krocodylowé mieso iesć / gnóy
owczy/ gnóy myszy iesć / y insze rzeczy plugawé : co w des-
tyllátia włożwšy/ á wlasność ich vchwyciwšy/ mniéy
przykrości. y destilluá owo stercus pueri impubis/ y da-
wając z pomoca do tego / y insé : iáko z kwiátu y iadrek
bzoštwinioowych/ z sółw temu należacych : bo ácz osto-
lá bzożowa ná wiosne sámá przez sye dobra/ sół ex cicla-

Lib. 2. cap. 41.

De Ther: ad
Pis.

Jii ij

mine/

mine/soł rzotkwowy/soł chazanowy/soł z macice win-
ney/ kiedy ię na wiosne obrzeziua : ale iesli té soł z desty-
luem/lepsze beda/iednakże y przez sye same niezle/clarifi-
cuiac y aromatysuiac / troche cinamomu/ albo spetier/
co sa vtemperowane / a téy chorobie przywtafczone. A
iesli sołi być niemoga/ decoct prosty z tegóž uczynić : ie-
dnakże ocukrowawşy : aby przykrość nauseam nie czy-
niac/ ná dól sye obracała : Bo dać decoct ebuli/ corticis
mediani sambuci / hisopu / cabiu / piołynu/ kto wytrwa
same : y przetóž warza to wiec z winem/ aby było y cor-
rectinum y delatium. Krew kozłowa doznalismy być
bárzo pomocna/która wiec bierza tak/obrawşy kozła lat
średnich/to iest w czwartym albo w piątym roku/y przez
lato go dobrze wypaswşy/wkońcu Siępnia/abo na po-
czatku Wrzesnia zadawia/y zaraz krew znieg wypuszcza/
ná duniczke co cudnieysza biorac/ y lipowym albo trzcini-
nym nożykiem/kiedy sye zsiądzie/ rzeżac/ ná słoncu susza/
chowaiac do potrzeby. to iesli posypiem speticibus liton-
trib. y ieszcze w ten czas póki mietko incorporuiem/máto
nie lepietę będzie niż owat/co kozła pása owemi żiolmi/co
kámieniowi służy / y winem go co nalepietę białym poia :
co aby włafna żywność kozłowi/ da sye to tam widzieć/
y z tym zaraz/iesli wino rad albo nie rad by nalepsze piął.
Czyniem též to chytrze/y nie złe sye zdarza : wziac kozła
pilno ná dobrej łace między górami pasiónego : y przemo-
żonego troche/możeli być winem nápoić : a zadawiwşy
zaraz całego / cum aqua r saxifragie / alismatis/ alteę/
cicoreę/destilowac razów kilko/wostatni spetier lithon-
tribonth z ij/ diambre/ diamofchi po 3j/ przydawaiac /
wodka z niego będzie pożyteczna : do którey przydamyli-
owé gummata/ galbani/ sagapeni ana 3 s / guni cera-
fore 3 ij / succore raphani / ciclamunis ana lb s / będzie
dobrze. A dawaiac takie rzeczy / nie tylko aby łamały/ a
popędzały kámienia/kiedy meczy/ ale y przed tym/aby sye

nie zala-

nie zalałat : gdyż iego poczatki / od málych sye ziarnet
zalałat/ tak z tych które sye we krwi kłiwate/a przypa-
łone trafia/ iako z owych/ co niestrawne z inąd przypa-
ły/ w nerkách / albo indzie mu fundament zaloża. iako
piše ieden o Pánience/co sye zátykaic/ spilkę albo igiel-
kę polknetá : z którey gdy phlegma a humorami kłiwá-
tými sie oblepiła/wnet sie nie vleczony kámieni potę pota-
zał : a to było dla meatów ciáśnych/że sye tam tá spilká
oparła : które to meaty by były przestronie/wnetby była
igla postapila/ y tak złego łatwiey pozbyła : y przetóž o-
wi co máta meaty przestroné / a nerki niż dudy chłodo-
nieysze/ zawódy vryna iakoby piasek wyrzuciá : którego
ná vryná nálnie tak wiele/że kiedyby ono skupil/ a w ká-
mien ieden spedzil / dosyćby snadź y zaraz wielkim był.
a dla tego mówie/ to sye tam nie kupi / że expultrix mo-
cna/ meaty y vtereres przestroné/ a ciepło miárne/ co nie
przyssuży/ ani przypiecie / ale radzeý strawi/ y wypedzi.
Bo iako to iuz za przyznána mamy / że calor naturalis
wsytko w ciełe kiedy w sobie sam a miárny / spráwue /
tak gdzie zepsowany / a z miary wyparty będzie/nie do-
bręgo uczynić nie umie. Tu iesli kedy przymiot náš lá-
tania albo wypędzenia godny/który tak krwie y ciała w-
sytkiego/ a watroby y nerék miánowicie przypala/ że co
śalopi dworskie trzymał/nie być żadney podagri/ chirá-
gry/ ani articulorum dolores / tych czasów / iedno tam
gdzie sye náydnie przymiot : to my ieszcze smieleý twier-
dzić tu możemy/ że ledwie kedy sye kámieni zalać mógl/ie-
dno gdzie przymiot nature zgwalcil/ a nerék przy krwi su-
rowey przypalił : lub to w dzieciách ex semine/ albo z nie-
czystey mamki v pierśi / lub w niewiástách/ choć czasem
cnotliwé przy meżách/lub w samych meżách albo w stár-
szych/ gdy z onęgo nierządu nerki sye zápala/ a prze wiel-
kie goraco/ przypieka : albo wiec prze ostatnie ożiebienie
kámieni vtlęja/ gdy dieta przystapi nie dobra. Przeto iá-

Ii ij

Fo ze

Alex. Bnd. li.
23. cap. 36.

Ko ze złej diety przy tym przymiocie kámién sýe pretko w czynić może/tak o dobra aby go wmmieyszała/staráćsie potrzebá. A iż każdéy każdéy affectiéy przymiotowéy iedná snadź dieta być ma / tedy iéy to powtarzác nie trzebá / miáre przed sie wziąwszy : á iáko w lékárstwach / tak y przez nich żywiác. A iákoby dlużo téy niewoléy : póty / póki chcemy aby kámién ani żadna choroba z tych / dużej niewypirála. A iżby to tak było / ten co kámién miéwa / bóle nocné / bóle członkové y insé / niech sýe sobie sam zá czas máty przypátrzy / iáko w diecie dobréy będzie wolnieyszy / iáko stolce / pot / wryná / swego času odchodząc / nie nie zatrudni : a iesli sýe indziej iáko rzeczą plugawá á mniéy potrzebná wryná bzydził / w téy affectiéy może sýe iéy medik przypátrzyć : gdyż iátwie co inszego nád né reť / á żył tam im bliższych prawdziovéy postanowienie pokázac może : y wyższy wryne metná / że pod nią iákoby sumowiny albo posoka / á przytym testność / bzych y le dźwie bola / kolána słabieia / ná kámién sýe zbiera.

Jesli wryná bywa metná/gruba : iesli sýe czosnku / ká pusty albo czego grubého nie obiádł / dźiarstwa / iákoby ná spodku wpuścziáca : kámién przysły opowiada.

Jesli nértki názyt albo mniéy niż trzebá ciagna / á tak żyły w cieie zatrudniáta / zápalenia nérek / á zá tym osłá bienia albo kámiénia wygládac. Jesli ná wrynie bánti / albo bebele sýe wkazawsy trwáia / kámiénowe matéria wkazuiá.

Jesli wryná iákoby otreby / albo łupieżyti / albo błonek stuczki w sobie ma / wkazuié kámién być ostry : zá iákim sýe wiec y krew sáczy : gdyż ci co kámién miéwáia rzadko boleia / póki sýe kámién nie wzruszy / albo pechirz wryná nie nápełni.

Jesli sýe wryny wiele nád miáre pokáże / iákoby zmárztéy albo prze gestosć skłionéy / albo metnéy / á iákoby ropy pełnéy / albo že wnet kámién albo že nérek zranienie sýe pokázac ma / znáczy.

Jesli w látá pátiént záchodźi / á kámién sýe wraca / y

ieden

ieden odszedł / drugiemu násienie albo początek zostá wuié / ktemu nértki smaży / y z ich tłustosciá wryne wypu sćza / powiedzmy mu že będzie kámiénem dożywotnym. Alwa že w téy chorobie / ná wryne sýe pátrząc godzi : gdyż swiádeczyć o nértkach y kámieniu peronie może. Ktemu že téż kámiénia nie miéwáia iedno Pánowie / á ci / co prze do státek we złej diecie żywiác / ná takowé affectie robia : á že téż iákoby odrobiny zonych dostátków prze medicá sýe kruszá : dla których oto wryny doyrzéc nie lenie sie będzie. á może ia nie tylko medikowi / ále y sobie ku ogládá niu czesto chory zostáwowác / aby zá experientia czuł o sobie : á bacząc nie dáleká chorobe / aby iéy zabiégat / po mniac / že kiedy kámién popádmie / trudiéy go wypędzić / niż kiedy sýe náń zbiera / aby nie wróśł / nie dopuścić. Przeto niech zá rzecz pewná będzie / y zá ráde gruntow ná / aby sýe tácy léczyli przedtym / lékárstwy / coby krew czysćili / potym / drogi y meaty rościásnili / á kámién ie sli sýe záczyna / kruszac pedzili. A temu záleca czas być nalepszy Galen / piéwósé y ostatnie dni Máia : który že w Polsce nie tak nam iáko Galenowi w onych kráiach stawa / Wiosny ná to któryle czas wejmmy / ná wrząd sic ná to wdawsy / aby lékárstwa sly swa droga / przy diecie bázro dobréy / y sprawie owych rzeczy / co ie non náturá les zowiem / aby náś kámiénit melankoliéy sýe w sobie zálagac nie dáł / ále aby mysli záwódy y spraw przy sum mieniu dobrym / co ná weselszych był. Bo áczci powiádá li / že mu sýe czasem rozgniewac nie wadzi / przeto že gniéw iest / iáko bodzić do spraw / iže ciepło przyrodzone do wnetrza y serca obrácaiac / rádo to co wronatrz trapi / strawi : iednakže tak máty y mady gniéw być nie może / aby záwódzic wiecéy niżli pomoc niemiál : przeto niewiá sć co sýe gospodarstwo bawia gniéw zostáwiwszy / sam niechay dobréy mysli będzie : exertitia abo ciáta ćwicząc / pracá niechay czyni / wedle potrzeby ná koniu / ná woźie /

w barce /

4. aph. 80.
C. 2. aph. 40.

7. de f. m. f.

De ren aff. di.

In 6. de m. vul
cap. 3.
7. aph. 36.

In 4. aph. 76.
De vrin. sig.
ex Hippoc.

De Dyñ.

De cura lapid

wbarce/czesćcię nżli pieśo/azwłascza/iesli fluxom bārzo podległ : iakōż taki trudno ich być ma wolen : iednakże iesli pieśo beda / po obiedzie ani po wieczery nżdy : aby onā cruditas w czlonki nie wległa / a z mnieyszego wietśego kāmienia nie czyniła. Prawdać że owi/ co ich popadnie kāmien/ nie tylko sye trześa/ ale bārwierze / albo ci coiem pomoc chea / przykro iemi dzwigaiā : y nogi wzgōrē / a grzbietā nā dōt nāchyliwōsy wzrusaiā/aby poścapił. ale iako to gwałtowne lekarstwo z tym zwłasczā co ie bōl/ pełność/ strach/ y insie przypadki trwożā. Obiad/ y wieczera/ swego czasu. A co za potrawę z

De cura lapid

Bōg zna co prostsē / a co ich namniēy : bo nie tylo Gālen/ ale rozum tak rādzi/ aby co namniēy takowy iadał potraw strawnych / a do czynienia dobrej krowie podobnych. Nie maia to tedy być bārzo przyprowne/forzenē bārzo/ ani słodkie potrawy. A iesli mu sye takoci za chea/in illa rerum facietate/oto go Gālen vezci/pokrzywami młodem/ miasto menestry albo sātaty ie uczyni wsy. zālēcā y asparagi/ y zaiācā/ale podobno nie wczar na iuche/ gdyż y pić kaze/ y w melankolia sye obrōci. Chyba iżby tā iuchā miata być ze krowie (iakōż czarna iuchā przez krowie rzadko kiedy bedzie) kōzłowey / owemiś rzeżami co y electuarze zaprawiona. Nerkami osłemi/iakōż kōleczemi/ crocodilem/ karmić go ia nieche : gdyż pta- kōw/ kurow/ cielecōwin v nas dosyć. Co kiedy warza/ niechay bedzie z piotruskā/ z cabrem/ z cāruiem / z fenikulem / z kwiatem muskatowym. A do przysmaku do- bry chzan / sok limonowy / ewiā kwasōna/ cāppary z octem/ mostarda y insie. za fructy/ figi/rōzynki/migda- ly/ pistacy/ piniolle/laskowē orzechy młode lupionē/me- loni swego czasu/żc. Czosnek albo z nim kaptōn zālēcāia/ ale iakōż go nāsemu dāć/ktōregō głowā pełnā/ a watro bā zapalonā z żoladkowiby nie zły / ale prze hayduki z nim. miasto winā piwo niechay bedzie dobre : wśiākōż

iesli sye

iesli sye nāložyl/ a żoladek tego chce/ niechay pić piotun- korwē lat y mocy sżedniēy/ y to z tym baczeniem/aby nie zabaczył/ że ci co winā nie piāia/ nigdy albo rzadko kāmien miewali : wodke cynamonowa aby pili/ rzadko w- warzona/feniculowa/ karniowa/ przymiesawsy rzeczy/ kāmien kāmienych : stanie za wino/ y za lekarstwo. Sen w tym niechay swa droga idzie/ nā pościeli niewilgotnēy : a iako gānia oni z mādych kōrōw medici/ pierzyny/ prze- to że wilgotnē/ a zalecāia mātēace/nātkāne żiolmi tym rzeczam sżacēmi/ tak my mōwim/niechay iakā być mo- że bedzie pościel/ byle swego czasu a trzeżwo spał/ nie po- obiedzie/ ani zārāz od wieczery/ ale strawiwszy nāpoly : aby tym lepiēy iesze żoladek trawic mōgl. Tōcne potrze- by/ ktōrē rozmnożeniu w żakonie małżeńskim sżyżā/mo- gliby sye dopuścić/ gdyż nerki goracē/ y krow w nich o- sra/ z genitura tām bedac/do tego pobudzaiā : wśiākōż przez rospalenia ciatā nie zostawia/ ergo ceteris paribus. Bo iako kōždē żądzierzenie w ciele/ tych rzeczy co wynisć- były miaty/ iest škodliwē : tak też y to nie pomoże / nie tylko kāmieniowi/ ale młōści/ ale kōlikam/ ale fēbram/ żc. przyczyne dāwāiac. Jednakże że stan/że lātā/ że bōl/ że grzech/ radzey do lekarstwa niż do rospusty drogę po- żc. Rhabar: electiss: pulvera- kōziac/purguemy. R. Rhabar: electiss: vini ana q s m. fiat po- ti D iij/ syrapi de succo acetosē/ vini ana q s m. fiat po- tio. Albo R. Terebintine aqua sarifragie diligentissi- me lotē z i / rhabar: electiss: D iij / myrta nebulis inuol- natur/ sumat. Albo R. Rhabar: electiss: z i / lapidis spongie/ lapidis iudaici pōtorē ana D s/elect: iustini/de psilio ana z iij/ m. fiat bolus. Albo R. Elect: iustis ni z v / benedictē z iij / rhabar: electiss: agarici trocē ā z s/ syrapi de quinque aperitiuis radicibus z i / decocti aperitiui z iij s/ m. Dobra temu mānnā/ dobra cassya/ albo ktōrēle co tāsławie purguie z przodku/ pōti sye dro- gi nie otworza/ ktōrē oto gotuemy syrōpami.

R R

R. Sy

R. Syruporum de succo acetose/ de duabus radicibus
ana 3 j / decocti aperituri maioris q s musce. Albo
R. Syruporū de quinque radicibus/ acetosi diarhod: a
3 vj / specierum litontrib: 3 j / decocti litospermi q s m.
Albo R. Radicum Asparagi/ feniculi/ brusci/ ononis
dis/ pimpinelle/ ana 3 j / enule/ astragali/ gentiane/ erin-
gii/ imperatorie ana 3 s / cicoreę cum toto/ M. ij / her-
barū trium capillarium/ saxifragię ana M. j / artemi-
sie morē/ Timbre/ serpilli/ comarū aneti ana M. s / sem-
anisi/ petros: ligustici/ litospermi/ alteę/ nigelle ana 3 ij /
cardamomi/ pastinacę / seseleos / peonie ana 3 j / flore
chamomille/ lupulorū ana P. j / genesteę P. ij / nardi in-
dice celticę ana 3 vj / acori/ iridis/ dictami ana 3 s / asa-
ri 3 ij / rhabarb. rhapontici ana 3 ij / omnium fiat de-
coctio/ in aque stillaticę/ feniculi/ vel apij / et cicoreę
ana lb ij / vase bene concluso/ et obturato/ sub finem ad-
dendo vini generosi lb j / succorū raphani/ ciclamini de-
puratorū ana 3 ij / colentur et exprimentur/ clarificata
et aromatizata/ spetierū diarhodon/ diavilaloes ā scrū-
pulis duobus / addendo sachari q s / ad dulcorandum/
dentur dulcoratę 3 v / pro vna vice. Vel R. Decocti
huius 3 iij / sirupi de cicorea/ violati ana 3 vj / Iessi sye
tak zdać będzie/ rāzōw dwā biac nā dzien/ wedle obstru-
cty / y iessi sye dragma infundue ktora seny / y epithimi
popedzi barzięy. Za purgatię wziac infusa. R. Rha-
barb. electissimi 3 s / spicę 3 vj / Turbit gummosi 3 j
sinziberis 3 j / agarici trociscati 3 ij / pulueris senę pres-
paratę 3 s / radicū mechoacan 3 ij / infundantur per
noctem/ quorū expresso adde benedictę 3 iij / decocti ad
diluendum q s / m. fiat haustus/ Chcemyli tēz tylko kō-
ręgo 3 samych/ możem. R. Rhabarb. 3 s / infunda-
tur in decocto cum cinam: 3 j / expresso addendo bene-
dictę 3 ij / decocti q s / dulcorando sirupo violato / fiat
potio. Albo R. Turbit gummosi 3 s / zinzib: 3 ij / spe-

cierl

tierl aromatici rosati 3 s / infundantur per noctem/ cu-
ius expresso adde electu: de succo rosarū 3 ij / sirupi de ci-
corea/ decocti ana q s / m. fiat haustus. albo Mechoa-
can pulueratę dragmas duas / lapidis nephritici 3 j /
cum vino fiat haustus. Alij nie dosyć bywa takiemu raz
sye przepurgować/ przeto te decoctia powtórzmy/ y nicraz
przepurguemy / krewo sye przeczysći / gdyż takim nie nie
iess škodliwsięgo / iako zawrzeć którale dióge fluxom / a
zās bāzro vzyteczno prowadzić ie którale strona. bo gdyż
womit/ choc daleki/ y z nerkami mało zgody mający iess
pomocny / iako bāzrięy beda pomocné stolce / którejaby
sye nigdy/ nigdy niestānowily / vpominaię wszyscy.
Alij kiedy sye nerki zāwra/ samę przez sye póki mogę/ cys-
sca sye rzecząmi grubsiemi przez stolec/ a subtelniejszyemi
przez vryne / tedy dāc temu pomoc zā czāsu lekarstwem
takim. coby sye humorom stānowić niedāto/ będzie do ro-
sumu: gdyż nerki są iako lochty iakię / przez które to / w
ciele wpytkiē / to iess / nie tylko co w wātrobie / ale tēz co
głowie / w pierśiach / w plucach / y indzie wytoczyć sye
może: przetoż popadżac tam tedy intentia pięrowśa. A
i. pospolicie ci którym sye zāmulaię a zāwieraię/ przyla-
czona intemperiem a zāpsowanie wszytkięgo ciāta niē-
wāia: tēz gwoli nie lepięy / iako dziewa gwaiatowęgo
dāc sye nāpic. R. Ligni guaiaci limati lb j / aquarū sa-
xifragię/ cicoreę ana lb vj / macerata s a / coquantur in
vase bene lutato pro sirupo sudorifico. Pro potu vero.
R. Ligni limati lb j s / in aque fontis lb xx / infundan-
tur per noctem. post lento igne in vase ocluso s a / coctis
adde/ rad: mediani/ petro: cicoreę/ enule ana 3 j / cinam:
3 s / seminum feniculi/ lithospermi ana 3 ij. A tego pi-
cia koniec vkaże owā indicatia / która iess post conside-
rationem virium napięrowśa / inuantium et ledentium.
China i. iess diuretica/ y bāzrięy vryne prowadzi ni. dize-
wo / będzie bāzro dobra. R. Radicum electissimę chi-

De rē. aff. dig.

7. Meth. M.

ZEE ij

nę 3ij

ne 3 iij/ in talleolas concisa / infundatur per noctem in
 aquarē saxifragie/ lupulorē ana lb vj/ cinam: 3 s/ feniculi
 3 ij/ deinde coquatur in vāse duplici/ igne lento/ s a/
 et pro vsu ſuētur. Pro potu vero R. Ching 3 iij/ in
 aque simplicis recoctę et colatę lb xx/ olla oclufa co-
 quatur/ addendo acori 3 s/ seminum feniculi 3 ij/ cocta
 ab igne ſemoneatur/ et pro potu ſuētur. tāk wie.e chiny
 zaraz warzāc niebārzoē bywa w zwozaiu/ leē że kāmien
 nie dzieciam / ani pānientam / ale ludziam albo niewiā-
 ſtam ſtatem leczymamy / gōdzie ſye piē niemāto zniōzie /
 tedy radnię ſila niō mātō dāc trzebā / aby ſye vrynā y
 poty pedzily / a tym rychlę obſtruetie y mulczyſcily.
 Przy dobrej diecie kaptōn albo kūr ſtāry we wſytkich ob-
 ſtructiach zālęcony/ nādziawſy go albo vſiekānēmu przy-
 mieſawſy tych rzeczy/ co kāmien pedza. R. Radicum
 medianorē petroſeli/ asparagi/ feniculi/ ononidis ana 3 i/
 seminum feniculi/ carui/ litospermi/ ana 3 s/ ocimi ni-
 gelle/ ana 3 ij/ cicerum rubrorum 3 iij/ rorismarini tri-
 choman: ana p. j/ saxifragie p. ij/ florē trium cordias
 lium ana p. j/ in aqua ſimplici warzāc / aō odſtānie od
 kōſci : y tego po vncij piaci/ co porānek wypijāc/ a zwa-
 ſzā temu co nā ſile ſzczed/ a oczywiſcie chudnie/ y dzie-
 wā/ ſalſy / chiny / albo inſy ch zuchwātęch lekarſtw wy-
 trwāc by tēż chciāl niemoże. A czynia tego kūrā różnie/
 iedni tāk iako conſumat / we ſlāſce albo w bāni ſclā-
 nęy/ albo iakięz zalepionęy/ przez wōdek żadnych : drugy
 kūrā piērwęy różgami bija / y tāk rozluſtāc drażnia / a
 przez opārzenia oſtubwſy/ wārza/ biorāc decoctu wodle
 podobānia. do ktōręgo to decoctu kaptōnięgo/ ieſli dzie-
 wā przymieſamy / może tēż byē nie ſle : gdyż y poſili / y
 dōgi otwozy : ktōrē to dōgi / albo meati / by namnięy
 były zāwārtē/ zāwādza niepomātu. A ieſli hemorrhoid-
 es/ chōd odległē/ czynia y tym y inſym bolom przyczynę
 Cōi ieſli ſye w żelach y w kiſtkach co zāwne : przetōż o-

twierac

twierac/ purgowac/ womitem/ ſtolcami/ vrynę/ hemo-
 rhoidami / y każda drogę prowadzić. A ieſli doſtatek y
 mieyſce włācni / a podā drogę do cieplic / każde ſtonē to
 ieſt siarczane / alunowē / vitreolowē/ y inſe pomoga : o-
 tym nie dyſputuiac/ iż mājā aſtrictionem/ y znācznie ſtō-
 re y ciāto ſciſkają. A w tym otwierac meaty trzebā : pō-
 mnizę że cieplice każde / effect y ſobie ſnadz pzećiwny
 vczynic moga : to robiać/ aby ſye ciāto poſilāto/ a wſy-
 tko plugaſtwo wnetrzne trawiło/ ventricul/ wātrobe/ y
 y inſe częſci przy diecie dobrze opātrzymſy / a pilno tego
 oſtrzegwſy / aby ſye gwałtowne lekarſtwo żadne z o-
 wych deſperackich niedawāto : to ieſt / anthimonium
 precipitatum/ turbit minerale/ ani mercuryſi : chybā iżby
 inſe przypadki drogę do tego pokazały/ tedy z temi mī-
 przypawſy/ ieſliby ktemu ten chory inaczey niechciāl/
 iedno radam niemadrym ſluzac / mājāniem przyſtęgo y
 częſto gābāicęg kāmienią vdyż/ vczynimy tāk iako proſi.
 R. Mercurij 3 vj/ mortificuiac go w ſoku limono-
 wym / albo chryzanowym / arungię porcine non ſalite
 mundiffime lb j s/ vnguentorē/ de artanita/ de melilo-
 to ana 3 iij/ de altea lb s/ ſuccorē depuratorē/ raphani/
 tielaminis/ ana 3 iij/ ſeminum cardamomi/ fragini/ ni-
 gelle ana 3 iij/ peonie 3 ij/ baccarē lauri 3 s/ radicū
 dictami/ nardi indice/ celtice ana 3 s/ bdelij/ galbani/
 ſagapeni/ gumi perſicorē/ ceraſorē ana 3 v/ terebintine
 aqua ſaxifragie multoties lotę 3 iij/ oleorē irini/ ane-
 tini/ chamomile ana 3 iij/ allij capita tria contuſa/
 theriace veteris optime 3 iij/ fiat vnguentum s a / quo
 vngantur iuncture vt moris eſt. A do tego nā wtōry al-
 bo nā trzeci raz/ ieſli humory tāk vponē barzo beda przy-
 dāc/ aſari 3 vj/ turbit gummofi/ colocintidis ana 3 s/ in
 ſucco raphani maceratorē puluatorē : nerki ieſliby pze-
 ſye tāk zdāto proſta dialtea mājāc : ktōręy ieſliby pze-
 chłōdziej trzebā / mālēm bārzo krocimalu y ſantātoru v-

RFF iij

czynić.

czynić. Co odprawiwszy/ dać mu sye dzewá albo chiny/
dobrze go przedtym wolniuchnémí lekárstwy przepurgo-
warósy / napić : aby on merkuryus który rospedziwósy
plugaństwo y támi ich w nérkách y okolo niemáto zo-
stáwít / nie tylko drog vrynných nie trudnit /
ále sam z nimi iesli zostá zaráz precz wy-
nisć / á inšemu kámieniu nie klásc
fundamentu
mógl.

Caruncula albo zátkánie vryny.

Swieczke wotykaia z wosku / z terpentyna ia-
uczyniwszy / á knocik vdluž przy niéy zostá-
wiwszy / aby sye nie zlamá / ani wepchnio-
na támi zostawósy w dobywaniu pracéy
wietšéy / y meatowi wietšéy zátkánia nie
uczyniá : zwłászcza že sye y ták zawórósy/
vryny dobrze przepuszczáć / á rzezać y bóle
wielkie czyniac vfolgowáć niechce. bo iž
sye wiec ciáto bázto nabierze / á bóle rózne y fluxy przy-
miotu po wšytkim rozpedza / w meaty plugaństwo nabar-
žitéy sye pcha : woné mówie meaty / któré sye naprzestrze-
šé / á do częstého náturze vžywania / napotrzebniéysze być
zdádza. A przetóž / iáko widžim nos ryma / á zdženiami :
ieżył flona phlegma / á klujem : džiašlá posoka / á džiwiem
miesem : zeby plugaństwem / á iáko by wapnem : všy dy-
mami / á gnoiem : oczy mglámi / á ropa : stáwóy fluxámi /
y phlegma : stóie swierzbem / á krostámi : wátrobe / zo-

tedet /

tedet / Rodzone / plugaństwem / á džiwnymi od przyrodzone.
go porzadku odpadnięciem / obdarza : ták nérki / verete-
res á vrynné meaty / niemniéy náwiédza / gdyž támi tedy
sye prowadži plugaństwo / co sye odektrwie / iákažkolwiek
bywa / oddzieliwa / zránioné / zdrańané / zátkáne / rozgrza-
lé / albo ožieblé uczyni / ták bázto / iž albo ból wielki / albo
goráco / y testność / albo vryny zvyčajného odbytu po-
wósciágnienie sye pokáže. Co iáko choroba naglá / nietyl-
ko teraz przy francy / ále w každym rážie przed tym bywa-
lá strášliwa : gdyž takim bołi náciékáia / žywot y žoła-
det sye odyina / womituie / sežka / serce testnosť / potym
goráczke / potym głowie závračanie / á w tym przy žléy o-
tuše / nie rychlým rátkunku / á iuž z desperowány ždrowiu /
iáko by przededžwíáui ná smierć pátrza. Gdzie záwo-
lány Medyk nie discurre / ále oto siringe albo świeczke /
corychléy wšciba wwiązána / aby ia támi chwile potrzy-
mawósy / zá šnurek záš wyciągná / á zá nia przeprawi-
wósy meat / vryne z tym / czym sye bylá zátkála precz wy-
prowadžít. Która to / iesli zaráz nie niespráwi drugi raz /
y do tad / póki trzeba. A ták świeczke iáko siringe / olej-
kiem liliowym / albo proste oliwa mázáć. Siringa ma
być vdluž / srebna w koncu / po bok džiurke albo dwie
mázca : do tego aby námácarósy co sye dzieie / y czym
sye vryná závšciaga / obaczósy / á meat téy przeprawi-
wósy / vrynie dróge uczyniá. A iáko stárzy wyliczáli v-
ryny šcia žlégo róžności / diffuria zátrodnioné z rzeža-
niem / á z bólem puszczenia / stranguria z trudnością tyl-
ko sáma kápánie / ischuria zgoła závšciágnienie á zátká-
nowienie zoviac : Táł my teraz máto nie zá iednéž affe-
ctia / to iest / žly obyt świeczke albo siringa przepuszcza-
my. A iž temu rózne przyczyny / záwždy sye ná trzy nabar-
žitéy ogladámy : Kiedy sye nérki albo meaty zrania : Kiedy
sye phlegma / ropa / albo nierzadem wnetrznym zátkáia :
albo Kiedy guzem / krostá / gruwášká / albo brodawká iá-

Pa zárosta

1. nat. fac.
Alph. Fer. c. 2.

De drüs M.

ta zárosta : zranienie niepowsięgnie / ale zatrudniony z
bolem a z zápalením vřyny odbył uczyni. co poświęca-
czy miejsce macając gdzie boli / gdy przytym ciecze / krew /
ropą / albo co takiego z vřyny : zatknię / okaże nietylko
miejscie samo bolące / ale wszystko / kiedy sye záplugami
ciato / kiedy pełne żyły / kiedy fluxów wřędy dosyć / kiedy
przedtym bywała vřyna metna / gesta / iako ilu albo gliny
rozmaconey pełną / przy obżarstwie nierządny z osoby
swęty / z plugawicą iaka chowaniu / i sye to tam zanuli /
obelnie / a potym przymnożywszy a przypiektę / skłó / zá-
roście / tylko sama siringa / a świeczka / kiedy vřyn epze
puszczy namacac sye da. Al i tak gruwastka albo gu-
zik bywa z miesa narosłego / a iakoby z ropy a z phlegmy
ssiadzionego / potrzebuie / aby corychle był strawion.
Bo iako widziem / że w tej chorobie odpoczynku niema /
kiedy sye flux na którale stronie rzuca / przeto że z siebie y
z materię są iadowite / tedy zabiegac temu / aby sye tam
nieposabiaty / iako widziem w inszych miejscach / guzy
albo insze descensi / bądź twarde / bądź miękkie / że z maluc-
kiego kaska sye záczawsy / lub na głowie / na czole / na
twarzy / lub kedyś indzie / do tad sye szerzyć nieprze-
sta / aż kedyś wroży / albo ospeca albo sye zropiwszy
ciec a miejsce bliski psowac sye ima. Takaz przyczyna
ta carunkula / nie tylko że roście / a meat zatrudnia / ale
przy testności / zágoić sye latwie nieda / aby sye co raz
odnawiac a odsorowiac niemiata. A przetoż ci / co sye
tych świeczek kiedy nałożyli / też ledwie kiedy od nich
wolni być mogą. czemuż prze flux co sye tam tedy obró-
cił : prze nierząd / że iednego niewypokutowawsy drugim
go popieracia : a przeto / że z razu tego calum albo carun-
kulam tak iako było potrzeba / nieopatrzano / niepom-
niac / że tych miejsc takie affectie / niemówie kiedy / ale
nigdy / nigdy / zastarzale wleczone być dobrze niemoga :
zwłaszcza iesli stromność ona a bogoboyność / w której

niebytno

niebytności choroba weni wešla / nie przystapi. y rzadko
też to widzieć albo nigdy sye niedało / aby ten cyeł albo
excrecentia przysc miała / aby przed nią ropa przemieszła
wnetrzna kula nie ciekła : którzy w prawdzie / by było spo-
kojem wyćie a zastanowie sie dano / podobnoby mniey by-
ła złeż czynia. Ale i z wřym za głupią rada / chce iey do
nierządnic odbyć / za pobiedę y swiętzbieniem krowie a
ostrę ropy / od wsieteczności wstrzymac sye nie mogą /
obrócono to do nierządu / w którym nie tylko pendent / ale
nerti y okolo nich miejsca bliski sye zágrzaty y rope w-
stechla / vgnila / a sinrodliwa zápalivsy (gdyż wstęchli-
na każda zápalenia idzie) do zranienia meatow przywie-
dziono. Al i wiemy / że od malego igla albo tarnem zá-
klocia wielka inflammatio / guz / ropa / potym y dżura
bywa : tak wřym / gdzie iad / gdzie zápalenie / gdzie vřas-
wicznego fluxu cieczenie / a minera ona / co w watrobie
siedzac / y krew wřytke psuac / katowi żadnemu przez
fluxu nie dopuści być : a vřawiczne fluxy w cieł / cze-
mu nie srodzcy / y rychleż zdżurawic pozwolem / niż cze-
ste tropie kámién ? Aby sye tedy kópić a róść nie dopu-
szczało tej caruncule / czynia to nápiérwcy : do świeczki
pryczynia : rzeczy takowych / co by tylko same zgryzły /
a muszły / inszych miejsc nie obrazając. A ta operatio /
iako potrzebuie dowcipu / reki miarney / y experientiey nie
omylney / leczenie to vřazuje. Bo namacac to miejsce dlu-
bie / a ono wřędy boli / tak na to samo przyłożyć / aby
sye podle zdrowego nie dotkło / dogodzić aby nie dłużej
się muszyc a trawic / niż do żywego : gdyż toby effect le-
czenia nálepszy być miał / vřyne przepuścić / a potym świe-
czkę wprawivsy / a co za nią idzie obaczivsy / iesli co zá-
rosło od zdrowego odpędzić / a żeby sye nie wróciło obró-
rowac. W tym iesli ropa / phlegma / albo iako z ielit zgni-
tych stótki ida / cristera wypłóć / a iesli sye carunkula
namacac da / ta sye zabawic. Pierwszey tedy intentiey

LII

dosyć

dosyć uczynić chce/ to iest /przypatrzeć syc/iesli nie muł
albo inše plugaſtwa zatkaly meat/w vryne patrzeć czę-
sto muſim. O miżerny a plugawy conditio philoſophi/
co o rzeczach od nieba poczawſzy / aż do tego/ co w kłó-
wym kacie syc na świecie rodzi / po czemu / z czego/ y do
czego/co iest dobre/ rozeznąć/y naznaczyć umieiac/ na to
przyść muſi/ że roſetecznego człowieka/ od Boga cieſtko-
ſkaranego / przemierzyć a ſmierdzące ſieczyny/ w rece wa-
żiac / y z nich iako ex tripode praetifować muſi ! na co
anibz syc był obeyrzec miał : pomniac ſie philoſophem/
a człowiekiem uczonym/ y takim przed kłórego rozum/
roſsadek/ y oczy/ mieć iako nie przyść/ iedno to coby z
czciwoſcia / a z zacnoſcia syc iego zgodzić mogło. ale
coż rzec : po patientey / iako po diablinie do nieba / mō-
wić z Weſpeyanem/ licri bonus odor/ ex re qualibet :
gdyż chce tego wleczyc/ przez patrzenia na vryne być nie
może : kłó to iest barzo metna wyſrzy / cruditatem a
copiam humorum pozna/ y przepurgowawſzy go rhabar-
bari dragm poltora/ z benedicti dragmami dwiema/ al-
bo terpentiny/ albo pulpe tamarindorl vney pultora/
a rhabar: dragm iedna / potym ſyropami / cum deco-
cto aperitiuo uczyniwyſzy ratuie. a iest daley trzeba/ tak
iako cacochimia wleczy. Jeſli z piaskiem albo z dżiar-
ſtwem/ a iakoby z kāmienia ſtuczka/ do orych co kām-
ieniowi ſłuży syc obróci : Jeſli iakoby otreby/ między
obłoczka/ y na dnie gęſto syc wſtawia / tēmiſ/ albo od-
łatwieyſzych poczawſzy criſterami. A iż ta wada w pe-
cherzu syc być poſtawie / z młękā iniection albo criſtery
uczynić : albo wwarzyć ogórkowego / kāmionowego / ſlazo-
wego naſienia/ w przaniwie/ y z cukrem wlewać. Jeſli
krew albo ſama albo z ropa/ tedy że to tam wżód y zra-
nienie/ abſtergentia/ y przez wſtā/ y przez pedent dawać : A
miānorowie inter alimentosa medicamenta/ używają ta-
cy młękā ośłego/ albo kōzięgo/ albo kōbylęgo/ albo ſerwa-

eti/

Lil. de vrinā.

eti/ kładac wnie ſumum terre/ epithimi/ ſenę/ ſemi: frigi:
morl et norl/ ſemen pſilij/ gumi tragacanti/ ciperl/
ſchianti/ do czego iestli dżewa albo corticis co przyda-
my/ pōydzie. Ale lepszego nie iako ſamē młeko / iestli ko-
za dobrze paſiona / tym co ma wlaſnoſć do kāmienia/ y
do vryny prowadzenia bedzie/ bo iż wiemy że ona triplex
ſubſtancia/ to iest ſer/ maſto/ y ſerwatka w młeku / ra-
ne/ wżód/ y co iedno tam obrażonego / zatkli/ otrze/ wy-
czyſci/ poſili/ naturze syc nie nie wprzykrywſzy : co kłó-
mu na dot obiemā drogami ſtolcā / y vryny/ zawżdy po-
pedzi. Maſto tedy ſyropu/ co porańek garnet / to iest/
kwarty częſć trzecia/ miedzy go ciepło zaraz od cya ocu-
rowawſzy/ wypije : y po niem syc iestli zechce przepi: po-
ſili/ y raz tak zły zagoi. Ale iż zrazu oto idzie/ aby syc vry-
nā zatrzymāna przepuſciła/ a chorego do młodoſci/ do go-
raczki/ y potym do ſmierci nie przywiiodła / nāpilnięz lę-
kaſtwa potrzeba dać/ od criſtery poczawſzy : gdyż ſtolc-
ce wolne uczynić/ iest taka ſolga każdemu bolowi nerek/
y vryny zawſciagnieniu / że to czasem bywa / iż iedno zā-
drugie odchodzi. Co aby tak było / nie tylko w biegunce
widziem / że nie albo barzo mało vryny odchodzi : ale w
ten czas kiedy vrynā częſto/ albo pot barzo syc rzuca/ że
ſtolce barzo rzadko ida. Lec kiedy kāmien w moſnach/
ſwieczka taka w vrynnych meaciach zawięźnie / przez
ſtolcowe mięſce/ intesſtinum rectum zowiem/ tego/ palec
wetkawyſzy/ poprawiua. a to przeto powiadam/ że to ſa-
drogi ſobie nāwſpół reſpondujące/ iż kiedy iedney tedy y
drugiey co doleże/ albo choroby tēy ora wlezyć może / bli-
koſć mięſce y ſphincter/ albo muſkul zawięzaiący/ ſpol-
ny między ſobā mając. ktemu wiemy/ że do tych meatow
że wſyrtkiego syc wiec ciutā/ wſyrtko ścięka : a kto tedy
wie/ iestli to/ co syc tam obróciło/ ſtolcem wyſedſzy/ wol-
nego meatu vrynie nie uczyni : Widał ſmę że po pleurſe
in empiemate/ po wielkim bólu głowy/ w rēnych cho-

De rē aff. dig.

In nat. fac.

Luſit. c. 6. c. 92

Lil ij

robac

6. de loc aff.

robach gwałtem sye do nerek plugastwo obracając / w
ryną wychadzało / może to z watroby (iakoż zawoży ex
giba:) może z słodzonych / iakoż czarno / iako z katarasza
czasem chodzi: może z płuc / y z piersi / co y Galen przy
znawa: może ex caua / a potym ze wszystkich żył iść. Jestli
tedy cacochimia / cruditas / a wielka pełność zatkata / co
jest bezpieczniey iako ciało purgować: od cristeri począ
wszy. R. Polówki kura albo kaptłona wwarzonego pół
kwarty / przyday terebintiny 3 ij / oximelis sim. 3 j / olei
chamom: anetini ana 3 j s / salis 3 j s / vitell: ouore n° ij /
furf. P. j m. R. Radieł eringij petros: feniculi / cico
ree ana 3 j / centauree / onomidis / meu / dictami / pumpe
nelle ana 3 s / alteę cum toto / saxifragie / marhubij / cu
scute / timbre serpilli / rute ana M. j / florum cham P. ij /
florum geneste P. s / quatuor sem flori more / ana 3 ij /
sem ciceris rubi 3 s / sem fraxini / ligustici / petros: a 3 j s /
ficum pingui: paria sex / fiat decoctio in aque q s / ad
consumptionem partis tertie / colature vero quarta riss
quinque / adde benedictę 3 s / elect: iustini 3 j / terebint
ny 3 ij / olei anetini / 3 ij / scorpionum 3 s / m. w tym rze
zie ieden iesli dosyc nieuczyni / v nas nowina niechay nie
bedzie / drugiey godziny dać druga: a nie tylko iako po
wiadam przeto / aby stolce wiodła / ale aby miesze bli
skie sye naparzyło / odmiekczyło / otworzyło / a własno
ścią lekarstw do tego przywiodło / czego po nim czeka
my. Gdy sye tedy te rzeczy czynić beda / a miesze świeżo
biec / albo wždy świeżie sye poczna / fomentujemy albo
mażmy: bo choć nasy zwykli zacząć od wanny / ale nie
jest to tak bezpiecznie iako fomentuac. R. Parietarie
rute / comare aneti ana M. j / incisa coquantur in vino /
quo absumpto / addatur olei liliore / 3 ij / olei scorpio
3 j / foveatur locus calide / et reiteretur focus. Albo
R. Radicum alteę arborese: 3 ij / radicum petros:
pimpinelle ana 3 j / herbare artemisie / parietarie ana

M. j

M. j / tymbre absinthij ana M. s / seminum lini 3 ij / fe
nugreci 3 ij / feniculi / aneti / apij ana 3 j / cardui benedi
cti 3 s / concisa minutim coquantur in aque q s / z tego
albo sacculi / na odmiane czyniac / przykładac co raz cie
plo / albo gebke w tym omaczając / naparzac bzucho niż
sy / y spodek wysytet / między rosochami / często odmieniac
iac. Za tym skoro sye ciało naparzy. R. Oleore / ane
tini / liliore albore / amigdalare amare ana 3 j / olei
scorp: 3 j s / pinguedinis galine / taxi ana 3 j / esipi mol
lis 3 vj / seminum cimini / fraxini / geneste / pulueratore /
ana 3 j s / sauing puluerate 3 ij / m. vt cum modica cera
sit linimentum. Albo R. Emplastrum de meliloto 3 ij /
olei liliore albore 3 j s / scorpionum 3 j / dissoluantur vt
sit linimen. Może też nie tylko linimentu / ale y empla
stru użyć / iesli by chory medyką wpiacował / a medyk go
tak odnieść smiał: niechay go obwiazę na czas po wysyt
ciu bzucho / emplastr mu uczyniwszy / co by bzucho y nér
ki zasygł / y miesze należac. R. Emplastrum de me
liloto 3 ij / oleore cham: anetini ana 3 j s / seminum apij
ocimi / abrotani / eruce ana 3 ij / radicum meu / ononi
dis / corticum cappar: pul: ana 3 s / ciperi 3 ij / arun
gie galline / 3 j s / aceti rosati scillitici / 3 ij / coquatur
donec acetum eferuescat / et post cera addita / fiat em
plastrum cathaplasmatidis instar. Tłuka wiec drudzy tyl
ko same figi tłuste wiodle / y przysmażywszy ich w masle /
kaptłonięgo sádła przydawsy / okładają. Wąrsa drudzy
tylko same pokrzywy / tak świeże iako y suche w wodzie /
a potym ich wziawsy przysmażają barzo z dobrym esse
ctem. Doznaliśmy też niewieściego lekarstwa / tak w tęg
chorobie / iako w zatrzymaniu ich rzeczy przyrodzonych /
iako też y w parciu / albo w kolice ciężkiej: iaciec kłona
ście obitych (iako iaciecznice czynia) wsmazywszy / a tak tłu
sty / kes rutki porzeżané przydawsy / y po wierzchu kłoni
nem tłaczony dobrze posypawsy / ciepło z tegla grzybkem

211 ij

iako by

De re aff. dig.

iatoby / albo kotaczem przyłożyć. a iżby na spodek taki drugi był uczynić. Piodun / rumien / ruta / bylica / sawina / postrzyżone y wsmazone tóż sprawia : gdyż zagrzeja słońce / y meaty otworza / rzeczami co własność wryne prowadzić / a meaty otwierac maia : gdyż wtak nagły cho robie / czynią to wiec dudy / że w oliwy ciepły wanne sadzą chore / y nie bärzo od rzeczy. Dudy częśc oliwy przydawaj / wody wiecę wlewaia / w którejby wzięta bylica oboia / sawina / macierzanka / bugwica / mietka / czerwona / santa / maruna / słazy / runny / siłwie / cabi / ruta / włoski albo prosty kop / sarifragia / milium solis / albo które na ten czas od reki sę nady / tak żioła / tak nasiona w taka wanne ciepło wsadzaia : a bedzieli z oliwa / miewać ia / aby sę z żioł wzruszała moc y wonia. Co iesliby przestygala przydawac ciepły / albo wpalaiac kāmienie / po iednym wpuszczac. A iż to wiele razow sę trafia / że ku takiemu bolowi / takie wanny ieszcze wietśa mdość przynosa / ogladaiac sę na to / chorego w nie nie wpuszczac aż w wielkiy / a gdzie inaczey być niemoże / ch robie : y to tylko po biodra / a nadaley popas / dawaj mu ieszcze w usta theriak / albo spetier / iustini / lithontrabon. ana Dj / z winą białego trocha / a trzebali ocukrowawaj. Zaleca Lusitanus proch / z skorup iaiowych / z których sę wyległy kurczeta / a dawa go dragme z winem. Albo R. Pulveris radicum ononidis z s / seminum vrtice / litospermi ana Dj / cum vino albo odorifero misce. Zalecaia alchimistowie oleum orwo białe terebintine : zalecaia balsam iesli prawy : bezoar / poprawi go trocha winą. Cieplice między wstętkim parzeniem iako napożyteczneyśie starczane / alunowe / a saletrowe zwolascza / zalecaia wstęcy : iakoz iesliby lada Wanna Galenowi w takich chorobach dobra : czym cieplice lepsze być niemaa : ale to rozumieć trzeba nie w ten czas / kiedy przypze : bo iednoby sę ten imi leczyć mia / co przy

m. d. m. d.

nich miewka / ale w dlugiey chorobie na doskonałe wleczenie / aby ta choroba nigdy nie przypadła / a cialo sę tak pomiarkowalo / iakoby prze kolere a humory przypalane wryna goracy ból czyniac / mogła sę przechłodzić : albo iesli napelnita cialo / a meaty zatkala / ona cruditas / mogła sę ta droga strawić : co peronie moga uczynić cieplice / ale kiedy powoli. Tu lekarstwa purguiać / y syropy niech nam słuza / one zwolascza co w kamieniowym bolu sa nazwyeczaynieysie. A iż też y świeczki nie mniej potrzeba / gorzymy ich chorému zaraz niemato / proportia a iako wielkiy potrzeba obaczysz / to iest / iesli młody albo maly człowiek / palcy w przecz ieden podle drugiego sę / iesli wietśy osm / iesli ieszcze wietśy dziesiec albo dwanaście : a te iesli tylko dla wryny albo phlegmy wpuszczenia / oleiem pierwy którym / potym scorp : mazy / do czego oleum terebint : petroleum / oleum phor / y inie też sę zgodzić moga. Miedzy prostymi / iesli z nasienia pokrzywowego / albo gorzycowego wtloczym / powiedzie. leć że te sa gorace / aby nie zapalily / a przy terstności złego successu nie uczynily / przedko ie wyiac / a z prosta niechay chodzi wedle potrzeby. Czyna też argalie albo świeczki dudy z korzenia różnych / iako z słazowego / z piotruszkowego / z feniculu / z rzepy przewedziwaj / a mianowicie napożyteczneyśie być rozumieia z gentiany : gdyż putredini resistit / y takowe rzeczy trawi : ale iż sę nam to dalo znać / kto taka wyka / niech pomni / a glupie iey tam niezabaczyna / aby rospetnawaj / a z dobrej wolę wyssey niż ta wlozono nie wstędy / tam niezostala. a iż nie per intestinum rectum palcem / ale przez pendent wstętkimi przetrzawaj go nie musiata być wyciągana. Z wostu tedy badz z białego / badz z żółtego / (acz y z zielonego dudy czynią) nalepszy / gdyż iest receptibilis omnium formae : a taki / z którego co chce / y z czym chce / każdy do swęj potrzeby wstętko uczynić

może.

może. R. Terebintine coctę 3 ij/ picis liquide 3 vj/
precipitati 3 iij/ m. fiat empl. R. Stercoris canis 3 ij/
tartari ex vino albo 3 s/ sacchari albis 3 s/ aluminis roche
vsti/ tutie ana 3 iij/ cere viridis/ mellis ana 3 v/ succi
quifeti/ succi plantag: ana q s/ coquantur ad succore
consumptionem s a ut sit linimentum. R. Vngti Dis
apomphol: 3 j/ squamine aeris vste ac lote 3 ij/ m. et
candle loco affecto adaptate/ adde. R. Vngti apo
stolori 3 j s/ egiptiaci 3 j/ tutie 3 j/ precipitati 3 vj/ m.

Petronius.

R. Eruginis/ antimonij/ vstorl ana 3 s/ precipitati
3 j/ emplastri diachili q s/ ad comiscendum/ olei amia
gdalare dulcium 3 j/ cere albe 3 iij/ ceruse lote precipi
tati ana 3 ij/ m. fiat vnguentum. R. Minij natura
lis 3 ij/ cere parv mellis albi cocti/ q s/ ut sit cerotum.

R. Eruginis/ auripigmenti/ vitreolli/ aluminis roche
ana 3 ij/ perfusum aceto acerrimo teratur inter duos
lapides marmureos/ sub sole diebus octo/ ut siccetur de
inde aspergatur / et teratur / donec partium tenuitate
acquisita / acrimoniam et mordacitatem amiserit. Post

Alex. Gra.

R. Huius pulveris/ lithargiri 3 ij/ olei rosati 3 iij/
m. in formam emplastri. R. Vitrioli romani/ auripi
gmenti/ aluminis roche/ eruginis rase/ aceto albo acerrimo
per triduum maceratis in soleque exsicatis/ ana 3 j/
cerati ex cerusa 3 ij/ recoquantur lento igne et fiat cerot.

Albo R. Precipitati 3 ij/ emplastri ceruse 3 s.

Terrerius c.9.

Albo R. Aluminis vsti/ eruginis rase vste/ calchan
ti vsti/ ana 3 s/ cum cerati de mucill: q s/ seruentur pro
vsi. Saurine exsiccate in umbra/ 3 j s/ ceroti de mucilla
gini 3 s/ carunculam omnem et omnem excrescentiam in
pene diminuit. Takich masci albo emplastrów tak vzy
waia/ aby do świeczki na ono miejsce gdzie sye carunka
la macać dala przykładano: albo pblastrzyć wczyniwszy/
albo masćia pomazałszy z tą mowie opatrnością/ aby
té rzeczy tak iadowite niegryzły/ ani zapaliły/ nad potrze

be. Prze

be. Przeto mieć będzie w rekach cathaplasim 3 sig tlu
czonych sfaryn mieć chłodné/ 3 iatice/ vnguentum rosa
tum / vnguentum de cerusa / aby sye pendent niezapalił/
nieopuchł/ a nie zranił/ tak coby lada żyłka przegryzno
na krwie więcej niewyszło / niżesmy sye spodzieli. Po
ten czas gdy sye to czyni/ o krystérze y o lekarstwach my
slic/ a przedsie to czynić/ iakoby sye iad on stronił: y ie
śli trzeba chłodził y posilał. Vzywaię do tych świeczek
dudzy orwéy wódki/ co ia złotnicy siedwofer/ alchimisto
wie aquam fortem / institorl / albo regiam zowia / co
rzeczy y krusze wszytki okrom wostu gryzie: ktoréy to
compositie każdy prawie złotnik umie: przeco/ że iest po
spolita / tu ia pisac niezdato sye być potrzebna. Ta/ nie
tylko té carunkule/ ale każda excrescentia/ y każde dziwie
mieso strawić mozem/ iedno trącić na to/ a nie na drugie
miesce/ ta to iest ona/ ktoréy szukamy rek. Vzywaię też
y orwyh olejów / oleum cere / oleum sulphuris / oleum
tartari/ oleum vitriolli/ ale tak rek/ coby dobrze trącił/
a za guzik y masy ból wietsey inflammácię/ y skody nie
wczynia. Jednatze iż to przez bólu żadna miara być nie
może/ co temu rzec: bo choć dudzy Anodyna zalécia/
przy takich rzeczach / y przydawaię opium przy corosi
wach/ ale co to za operatia: Precipitatum dobrze smy
doswiadczyli / że cum aqua hordei / succo plantaginis/
sput dragmy/ albo mniéy go startego wlawszy/ sila samo
przez sye sprawić może: Jakóž wiemy że żaden liniment
ani emplastr/ kto chce w takim razie léczyć/ na każdym
miejscu być z dobrym effectem przez niego / in excrescen
tjis nie może: a co dziwne/ że iest iakoby ów ogarczyć/ co
w iámie lisa wysuka y wygoni na pole/ albo ów/ co ba
zanta goniac / a szczekiac mami / y sa to té/ cynob/ mi
nium/ precipitatum / y té/ ktoré wrodzie a w naturze społ
ney z merkuryusem / co własnością swo z ta choroba
walcza. A doswiadczyliśmy mierz tego/ że w izdebce ta

M m m

cy co

cy co carunkulam miéwáli / á nigdy przez świeczek po-
treb swych odprawować niemogli / merkuryusem ná-
mázani / mázac albo niemázac pendent / carunkulam wy-
rzucali / y na potym od niéy byli wolni. Téz y niewiastam
które tych carunkul nie máto miéwáia / bárzo często od-
chodza: w prawdzie że y niewiast w mieyscach są otwo-
rzytých / ale nie prze inšé iedno prze merkuryusowé po-
pedzenie. A nie bárzo to być ma za dżiw / gdyż té excre-
scencie przymiotowé / iáko guzy / kłije / syfiski / krosty / tro-
deli / miekikli / wšytki pospolicie z máterey phlegmi-
stey / rzadkiey / spárciałey / y iáko by zgebciałey: miedzy
któremi / choć gummata bywáia / iáko kłij / á śnadź iáko
kámieni / iednakże námázané mlekczia / y potym iáko pur-
chatka słabé sye sstawáia: które choć ná łokciách ná ko-
laniach / ná czole / ná żebrách / ná stawách / albo gdźie in-
dzie ná mieyscach suchych / á zimnych bywáia / y zasná-
wnet w mázaniu by ich téż śnadź niemázano / samé sye
roschodza y wypadáia. Widálišmy takich dosyć / co są-
rucha / choć nie w izdebce / nogi albo rece dla krost / miá-
sto inšey máści námázywáli / że do vst im przychadzáto
iáko w izdebce: przeco sye Petronius dżiwuie / że dloni ie-
dnému námázano / á do vst mu przysło. co za dżiw / gdy
Merkuryus ma te nieprzyiaźni z przymiotem / że go by z
nadálej trąsi: precipitatum / minium / arsenicum / cinna-
baris / litharg: badź w prochu z krysztéra / badź w máści
z świeczką / tak wiele zmoże / że to tylko samo vléczy: te-
dy co indziej te chorobe obracác / byle sye vryná przepusći-
lá zástánowiona. Dobrze przepurgowác / potym chceli
być zdrow / sąrucha sye mech máże: bo świeczek mu dáć
skátule / aby ie záwždy wkłádał / co za pomoc: ácz by mu
miały bárzo síla pomoc / czemu obiecowác: gdyż sye to
nigdy nie zysci. Gdyż také affectie by sye namniéy v-
twierdziły / nigdy vléczone być dobrze niemogły. A izby
przytře y bolacé być niemiaty / o miły Boże / co bolaczé

Lib. 7. cap. 13.

Gord.
a de nat. fac.

go: kámieni /

go: kámieni / zátkanie vryny / zdrápání á zránienie tam-
tych mieysc / y zárościenie každé / tak w mosfnách iáko y
w meáciách / bárzo boli: gdyż ma neruorl propaginem
ex prima / secunda / et sexta coniugatione / z pólna z wa-
troba / z żóładkiem / z ślodzona: ktemu że od watroby y
od serca / y od głowy / tak duchy / iáko y sperma idzie: że
functiones y facultates principum / popłótwšy sye mie-
dzy soba / iáko lubieżność tak ból spólny mieć musá: á
tym wietšy / im sye bázriej w correspondenciéy z soba nay-
da. R. Mercurij / succo raphani aut limonum extin-
cti z vj / arungie porci recentis mundate lb j s / vñgti de
minio z iij / de meliloto / philagrij ana z iij / de altea z viij /
succo raphani / succo granorl / sambuci / petroselini / feni-
culi ana z iij / porzhi / allij ana z j s / oleorl cham: ane-
tini ana z iij / olei scorpion: hiperici / olei terebint: ana
z iij / bdely / sagapeni / ana z vj / gummi cerasorl / gummi
persicorl / ana z s / lithargiri z j / dictami puluerati / ra-
dicum meu / ana z vj / gummi cathamahacé / stacte /
vel balsami z s / gummi secundum artem dissolut: co-
quantur ad consumptionem succorl / deinde modica ce-
ra et terebintine addita fiat vnguentum. Co iesli chło-
dnieyszego czás albo síla potrzebować bedzie / succum
plantaginis / equisiti / rosatum / nimphe / przydarosy miá-
sto owych / ochłodza. ochłodza y emulsiones ex quatuor
seminibus frigidis / maioribus et noxibus. Ale iednak iz-
widziem / że té zimné rzeczy zástánawia / á impediment
tám tym wiece czynia / mozem sye przez nich niežle obniśc /
rzczy goracych vñkngosy. A iesli false sobie rádeczy ni-
ten czysćciec obierze / daymy ia / bárzo dobrze przedtym prze-
purgowosy. R. Salse parille minutim concepte /
conciſe et contuse z iij / corticum guaiaci z iij / infundan-
tur in aquarl feniculi / fumi terre / scabiose ana lb iij / per
horas xx / deinde vase lutato / et concluso coquantur s a /
igne lento ad perfectionem / semotis ab igne et colatis /

De ner. diff.

M m m ij

vtatur

ueatur pro sudorificis sirupis. Pro potu vero.

W. Salsę recentis/ et corticis tantundem/ in lb aque
serbentim wárzac/ ad partis tercę consumptionem/ cola-
turam bibet do tąd przy diecie dobrę/ aż znaczna popra-
wa po sobie pozna/ chiny iesli zechce/ też fortunnie uży-
może/ vncę dwię in aquarę cicoreę endiuie apij a lb iij s/
w gárcu zalepionym wárzac. Al iż zálécamy aquam hor-
dei/ emulsi/ seminum frigid: decoctum ficuum/ decoctum
maluarę/ decoctum equisiti/ plantagi: cum melle rosato/
cum oxim: cum saccharo. Do czego iesli ardoz a goraco
wielkie/ semina hijosciami/ papaueris/ y insę przydawá-
ia: przydawáia też y opiata/ ale okrom philonium/ le-
drie to rzeczy bezpiecne z ktoréyle miary: plustwy/ gliz-
sty/ stonogi/ lesné krówki/ tłuśa/ mocza/ y roztwarzáia
wiec dudy w wodzie prostej/ albo przysinnie: y bywa to
nie złe/ że y wode przepuszcáia latwie/ y miesca tam te
zranione leczą. My od mlęka te rzeczy przyprawuymy/
cukru albo miodku ktoręgo w nie przyłożymy. Ale y te-
go w tym miejscu niezabaczmy/ że te decocta ligni/ salsę/
corticis/ ktorę y we wnątrz tak wielki ratunek dáia/ że
y własné/ a za fomentatia vczynionę/ wiele bázro pomo-
ga. Tychże tedy niechay używa/ a tam té y żadné y gry-
zacę/ co alumi/ ceruse/ precipitatum/ minium/ y insę w sie-
biora/ ná potym schowa: przy diecie mówie dobrę: w
ktorę niechay iada co mu sę najlepszego będzie y zbro-
wšęgo zdało: a winá co lżejšęgo po trošce przy iedle/
iesli inaczey mieć niechce napija. Bo iako przez niego cru-
ditates sę vrodzić mogą/ tak pijac go niemáto/ przy-
wieść a przyciągnąć sę tychże do miejsc bolacych może/
ieszcze wiecéy. Al to niechay myśli/ kto piwo pijac zápalil
tam té miesca tak bázro/ aby mu sę nierządu zachcieć/
a bolu przypomnieć iako przy winie miało: ktoręgo to nie-
rządu/ iesli sę w téy chorobie niechce strzedz/ że sę nigdy
nieuleczy/ ani mázaniem/ ani salsą/ ani cieplicami/ niech-
ná lekárze ani ná lekářstvá nienářzeka. ~

Ferrerijs.

Alex. bñ cap.
28. lib. 23.

Duret in Höll

Wne

Wnetrzny smród.

Wnetrzne/ smrodliwe/ a plugawé cie-
czenie/ acz za Medikow dawnych z
róznych przyczyn sę trąfiáto/ ale nie
z téy miary/ iako teraz naszym wse-
tecznym a niebożnym ludziem: gdyż
tam to bywało przez takięgo bólu/
krótko/ y nie niosło z sobą zranienia/
vryny ząstanowienia/ cyckiem/ bro-
dawka/ albo guzem iakim meatu zatkánia/ ani takięgo
wszystkiew krwie wycieczenia/ y ciála wywiednienia/ za-
iakiem ludzie o bládość/ potym o suchoty/ potym też y o
śmierć przychodza. Co/ acz też oni nazywali gonorrhęa/
iakovby natury rozmnożenia/ a rozplodzenia/ wyciecze-
niem albo wypłynieniem/ ale temu to teraz/ a nie onemu/
tak zdziac potrzeba: gdyż ono albo z wielkiego o rze-
czach lubych myslenia/ albo z wielkiego téy materięy
przy zbytniem rostkoshnych rzeczy iedle nábraniu/ albo z
goracych a przestronych/ przy dobrę temperaturze me-
atów/ tylko młodym przychadzało: to teraz w tym przy-
mocie każdym latom/ y ná każdy czas przemierzle sę do-
stawa/ iż nie tylko ono sperma y potomstwa nádzieia/ z
nich wycieka/ ale humorów wszystkich żywotowi náleża-
cych/ a śladz śczatek/ do grobu ie rychléy niż bieg przy-
rodzony znaczył/ wpadza. A przetoż nasz iá nazywali dżi-
wonię/ bo iako francı ze Włoch do nas przyšlá/ tak też
ten smrodliwy przypadek z nią zarazem: o ktorę/ kto go
oberwał/ zegnaiac sę oni swym ieszykiem pytawali/ chi l'
ha: iakovby kto iá ma: wiedzac że żadna frácie cześć/
przyrzutnięsya nie iest/ iako tá: gdyż iá zaráżeni ná ko-
śuli/ ná poczwicách/ w łozu ná przesćieradle/ ná koniu/

6. locor. aff.

6. de s. M. f.

M m iij

ná sie

na siedle/ na stole / na desce / a gdzieś ię tyle zostawić
nie mogą : bo między chorobami Grekowię/od których
my przezwiśła/ y terminy mamy/ kila/ rupture/ a wypu-
kline tylko same nazywali/ która iako iest różna od tęg
choroby/ kto nie wie : iednakże aby to sye ochronić/ zbro-
my aby przeto/ że kila uczyni w pendencie / błonki której
iego zranienie/ albo przerwanie/ stać ropą/ ból/ a smród
taki idzie : albo rzeczmy ią stać/ że ten co ię dostanie/ a
cierpiąc nie corychleń ię zabięga/ ani sye z tego smrodu
ocięra/ przerwany iest w życiu/ a społeczności ludzkiej/ be-
dac przemieszłym chorobą swą wonę zwołać za sprawę/
która sama tylko że iest człowiekiem/ że naobraz boży swo-
żonym/ że na to sposobionym/ aby bogą chwalc/ mnożyć
a ten świat y ozdobe ię napelnić potomstwem mógł/ co
był przypatrzeć sye był miał/ a iako spraw małżeńskich ni
gdy używać nie miał/ tylo w małżeństwie/ za czasem/ za la-
ty/ za obudwu w tym stanie sprawa/ a zgotowaniem przy-
stojnym: tak gdzie nie na czas rozpuszty sie to działo/ mia-
sto potomstwa a duchów y krwi w spokoienia/ oto spera-
matis putredo / et totius sanguinis corruptio / to iest
smród / a krwi zgnięłość po wszystkich w ciele żyłach : a
iako iuż y w naturze samey / okrom Platonowey y Ari-
stotelesowey nauki/ wiemy że nie tylko człowiek/ ale bydło
każde do lat przychodząc z przyrodzenia iest popedliwe
do tego / aby szukać sobie dla wspanienia osoby dnu-
gię/ z sytności a ze krwi oney/ która go pobudza nasie-
nie/ a iakoby excrementum / (wyrzutkiem albo po myśli
wskiu wystrzałem nazowiem) odbyć pewneć czasu musi/
nieinaczej iedno iako wryne albo stolec: tak człowiek iest
go rozum nie kielzna/ tymże sprawam wedle człowieczeń-
stwa podległy/ tegoż pragnie/ y gdzieby tego wedle che-
ci nasinacznę odbyć mógł/ biega. Tąd którym to czło-
wiekiem/ iż bóg reke swą/ a Anioła swego barżiej niż nad
inšym zbydlat trzyma/ póki sye od niego wstęczności

nie odchyli

nie odchyli/ wściaga: a kiedy prze grzech tak daleko zabr-
nie/ popuścza go/ że lada gdzie przez czas wstęcznie te
sprawę/ która zakon boży święta mieć chciał/ sprawione :
y cóż za tym : nie tylko że grzech/ testność/ pena peccati/
ale oto co medżec/ Vinum et mulieres faciunt apostata-
re sapientes/ et arguent sensatos : et qui se iungit forni-
carijs/ erit homo nequam/ putredo et vermes heredita-
bunt illum/ et extolletur in exemplum maius/ et tolletur
de numero anima eius. Patrzymy iako Salomon dosięgl
przyczyny/ y pominków y zapłaty choroby tęg : iakóż bóg
wie że do mierzadu takiego/ ledwie kto przysć mógł przez
pijanstwa/ a z niego oto wstęcznicą/ a stać/ oto zapo-
mnienie powinności / naostatek y mądrości / iestli która
była. A iż używa terminu apostatare/ kto barżiej przy sie
zakonu a przysięgi y przystoienstwa swego / iako pijany
a wstęczny : zaczęm oto decret putredo et vermes: che-
go tu chee : a cóż nie widziem / ta choroba że nad nie pu-
tre do nie iest : a vermes : roztocza go pierwey niż sye zdro-
wie wróci/ potym niż go sumnienie gryść przestanie : po-
tym : extolletur in exemplum maius/ daley niemówię/
gdź to taki decret / iakiego podziwienie nasze nigdy nie
dosięże. Bo patrzymy/ niechay będzie complexia dobra z
obudwu stron/ lata równe/ cheć zgodliwa/ członki albo
części ciała iuż należące/ iednakże zaraz z onad/ z choroby
dziwnę zapalenie/ smród/ serca/ głowy/ wotroby taka
zaraza/ że wotroba/ y z nię krew/ co ciało tuczyć a posi-
lać miała/ iuż za iadowiona ropa/ a z gniłością ie zara-
zemże napelnia / serce co dobrze bijąc / puls y duchy do-
brę/ czule/ y częstwe czynić miało / iuż małe/ nie równe/
przerwane/ a melankoliczne czyni : głowa co z myśli do-
brze/ rzadząc dogadzać iemi rozumowi miała/ oto iuż nie
tylko samych smysłów stapić/ ale ich instrumentów bar-
zo umniejszać pocnie/ iż będzie ięzyk wilgotny / podnie-
bie ociekł/ wšy zalegl / nozdża zawrzalé/ oczy zacieklé/

a wpadł

Eccl. 19.

3. de ptib. al.
Lib. sc̃e.

14. de vsu pt.

In 6. de M. vul.

De sp̃mate.

á wpadłé y pomodrzálé/ O miły Boże tak zaraz! czemuż iad to on czyni / co spiritus á duchy in semine rodzeniu należacé/ iako częśc nasienia subtélne á piérwsiá/ smród dem psice zaráźliwéy zatrudnia. Al iako wiemy/ że nasie nie iest zbyték / wyrzuték / albo po myśliwiecku mówiac wystřzał wdzieczny od ciała wszytkiego / á mianowicie piérwéy od głowy/ potym od serca y watroby/ potym též od grzbietowégo sp̃itu y żył wszytkich idacy : tak iestliby duchów w sobie niemiał/ tym czym iest/ ani tego co z niego być ma/ uczynićby mógli. Przeco subtélne materya będąc tak syc przedko zaráża / iako sam iest (on duch mówie w nasieniu) do zaráżenia łatwi : y nie tylko sam sie bic/ ale y mieszcá w których bywa z których pochodzi/ tak zaráża/ że zaiadownicowsy syc rani ie/ y to czyni/ że wstáwicznie ciéc musiá : á miedzy temi nablizsē didimi/ albo parastatē/ owé przydatki/ co pod igdry wiśa : które to/ aby daleko w odbywaniu nasienia niesukać / tak natura záz wždy gotowo mieć chce / że z nich do potrzeby wnet wypáda : á do nich przybywa wstáwicznie z żył / które tam z wielkich y małych przy grzbiecie syc popłótwosy / po gotowiu do téy potrzeby należą. A przetóž mówie/ mieśńiac syc z mierzadnica/ co iey miesiacznie plugaśtrwa złé odesty/ albo syc zawiściagnawosy á vgniwosy/ zatkáły : albo co syc z wśeteczniakami trąc frácie dostatá : albo co kre á zgnilosć swoá w brzuchu nosi : albo która zbyték á niemiará w iedzeniu y w piciu rozetka / á zasmródzi/ iáto oto przedko igdry / pod niemi dwdie mnieysze / meaty/ żyły/ arterie/ potym y częsci przednieysze zápalá/ á zarázi : gdyž niewiastá / iako dźiw ieden w naturze/ á zwierze ná czas co na iadownicę/ á na wśietekleysę/ tych takich chorób w sobie nosi wielki poczeték / iesli Boga przed oczy má niemájac/ o pendencye różnym tylko myśli : á do cloáki albo wychodu co go w brzuchu swym ma / tyle tych rzeczy názbiera / które syc wśetchowsy / zápaliwosy / á w

smród

smród obróciwosy/ aby nie były zaráźliwe : wkazác to mo że ten ieden raz zesiá mierzadnego : áczęt též wprawdźie ten to dźiw/ ta to wśetecznicá ma zá swé : gdyž każda tá ta choroba w niéy dluzey trwa : á iako iest samá w swéy naturze wilgotnieszá y zimnieszá / meaty máiac przez strzeńsē przy krwi ostrsēy/ á do záchcenia popedliwosy/ á przedsēy : tak ta kila ciékac/ ledwie która przez wielkiego wtomku do pokřzepienia zdrowia przysć mo że. co mēżczyznie ácz mniéy stogo/ ale též z pomstá Bożą przychodzi : gdyž skoro tego dostanie/ wnet wryná żoladz pali / tak iż wychodzić przez rzezania nie mo że / wnet ropá przez pendent ciékac/ kofule/ śáty/ y samého przesmrodzi/ wnet mu kózenia zerwnatř/ czásē y po wierzchu zrani / y zá tym o karunkule co y wednie świeczek potrzebuie/ wnet wryny zatkánie/ wnet trwarz bláda/ oczy podpádlé/ nos powiedły / smród z geby / w nocy niespánie / ból lewy ociékly/ nérki zápaloné / á co wiecey / rymę y dosć przyřutna vczyni : á co iesze bázisēy ciężsá / iż vczyni zá ropy onéy ciēczeniem nýkáká pokuśe/ á chce do onégóž sídla/ w któ- rym był vlgnał : y podnosi syc / á gotowo pokazue ono śedlo/ którym oberwał wszytkim ciału wpadek. Kczemu/ iesli zta ráda przystapi / że go z nim tam kedy bywał o- bśoca/ á iego temu dysflowi tam dróge pokazá/ nigdy ál- bo bázno nierychto do zdrowia syc wrócić káże : gdyž iako w tym rázie piérwosy był zły / drugiego że ma być goršy oczekáwac trzebá / gdy syc zágrzeie wśetchlina / zágrzeia czlonki/ y nasienie/ chociaž iuž zgnilo w nich/ á iż krew á nasienie zřoba wielka zgode máia/ będąc téy analogię/ iako oyćiec z synem być nie mo że / iż gdy syc iedno zarázi/ spólem zřoba będąc/ aby drugie zarázić syc á gnić niemá- to : y do tegož owo Galen powiádał/ zá nasieniem krew/ iako želazo zá magnese. Przy czym co po rátiách/ á za- tyle nasienia w cślowieku być mo że / ilé go przez dźieni w téy przygodzie wyćieczy : á ná skóre pátrzac / á za ten co

Ann

Kila

16. de vsu.

2. nat. fac.

II. de usu p.
C^o 6. aph. 28.

Salig. ex. 6.

In 6. de m. vul.
14. de usu p.
1. sanit. tuend.

Kita wyciętł/ cudny/ albo to po sobie pokazuje/ że krwie co
dobry w sobie nosi. / albo płodny/ albo tak zdrowy iako
dudzy/ albo nawet iako on sam przed tym jeśli sye pom-
ni był / a płodności iako na nasieniu należy / Kto chleba
nie ie / ten podobno niewie / przypatrując sye/ że go rola
zrodzić nie mogła/ jeśli by ziarnem postana nie była/ Kte-
mu iakie ziarno / taki wrodzay/ y pizetóz ktho wotpil / z
chłopa śalonego / y z pijanego/ y z francowatego/ aby
sye dzieci inakże wrodzić miały / A z naszego co wyciętł
z niego/ nie nadzieia tylko płodu/ ale sam plód y same po-
tomstwo / gdyż semen animatum esse / et in eo actu for-
mam et spetiem ipsam inesse oddisputowało sye. Ależci
sye podobno czasem widzieć da/ za włączeniem a zastano-
wieniem tego plugaństwa / że sye z nich co zradza / ale do
rozuemu ie tedno albo do oczu sobie przypusć / iako do sie-
bie sami przysć / ani sye na barwę zdobyć / iaką byli przed
tym miłowali nie mogą/ tak to wspania albo nie trw-
le/ albo barzo warte być musi: gdyż to iest tak iad zara-
źliwy / że z niego nie dobrego nigdy w cieie sye pokazać
nie mogło. Ktemu by tam iedno z nich zdrowszymi bedac/
in conceptu et feminis mixtione nie ratowało/ winowecz-
by sye to wszytko obróciło/ ponieważ tam niemaś krwie/
calidum innatum/ spiritus co sa efficientes tak dobrych/
iako należy w nasieniu / też tym consistentię iaką mieć
miało/ y duchy y ciepło o którym mówim/ iż zwietrzało a
smrodem sye wykurzyło. co ktemu / bedac ciało y orga-
na rodzeniu służące/ w oney discrasiey/ a w onym nierzo-
dzie / w oney chęci nieprzyrodzoney / ani zachcenia / ani
odprawy/ z tym ani skutku którego oczekawac miał/ tru-
dno sye spodziwać. Bo iż do tego należa mieysca w cie-
le pewne/ na wrząd z natury do tego sposobione / należ-
ich proportia/ wielkością/ ciepłem przyrodzonym/ y spó-
ną zgoda pomiarkowaną/ chęć/ czas / y nasienia sposób
prawie dostały/ a przyrodzony. co w tym razie gdzie sye

nie tylko

I. de semine.

nie tylko onych mieysc/ ale wszytkiego ciała porządek da-
leko zepsował / przyrodzonego zostanie / a jeśli sye zepso-
wały części/ to iest ciało/ żyła/ chrystka/ kosc / y inśe co
sa twarde y mocne iako nasienie tak rzecz miękka/ z du-
chów a z piány iakieysy wczyniona zgorzć/ wstęchnac sie/
osiebnać/ albo zwietrzac / y zepsować sye przedko niema /
to ktemu pominac że to pochodzi od onych części wszyt-
kich w cieie/ od naprzemysły y poczarowsy/ aż do niższych
mających / a jeśli sye mówie zepsuie / iako co zrodzić bedzie
mogło / oto pena peccati / że plec żadna / blada/ krew
zepsowana/ smysły zmniejszone/ melantolia rozmnożona/
fluxów a bólów pełno/ pół go ubyło: ba nie pół/ cały sam
ginie / gdyż nie to iest na świecie samemu żyć / ale tym
prawem że z niego nie ieden/ albo on w drugim/ drugi w
drugim żyć/ mily Boże/ to iest pena peccati barżiej/ niż
z której inśey choroby / zostawi gorączka po sobie zawi-
dy/ zły iaki przypadek / zostawi pleurę/ zostawi squinan-
tia/ zostawi dycharwicę/ zostawi watroby gorącość/ zo-
stawi podagra / y prawie wszytki inśe choroby / ale nie
tak frogi / aby skoro sama odędzie/ odęsc też niemi-
tychlo y przypadki: bo po podagrze / albo członkowey
chorobie/ zostawa słabość / a ciała niei-
akie opadnienie / po watroby goracu / krew przypalona po pleurze albo
squinantiey / ropa kthora chwile ciecze/ po febryze / ono
czym sye bawila / y skąd sye była wzięła / że to tle / a cia-
ło słabi do tad / aż ksobie przyydzie. ale proste/ aza tam
wszedzie sama natura przy dziecie / y iakimle ratunku te-
go wszytkiego nie poprawi / pewnie. a kity żadna mia-
ra/ bo iako wnidzie w ciało / a BOG mily wie co z nią
czynić. A iż iakile wstyd / a podobno J. Ewin / co iż o-
berwa / zwierzyc sye ani rady wziac wezas od mądrego /
coby z nią czynić niedopusci/ radza dudzy piotruski na-
warzać/ co nawieccy/ y pić polewki / albo decoctu z niey
sita: ale patrzymy iako to źle: gdyż piotruska barzo do

Tnn ij

tam

tám tych mieysc prowadzi / y gwałtem ięscze bąrszley
przyciąga plugaństwa. rądzę dądzę / aby wżywał z siemien
nią konopnego polowki / a przykładat owych rzeczy co
żiebna a nasienie trąca / ale to źle / bo ożiebniąc ząwścię
gąia / a ząwściągąiać tym bąrszley putredinem mnożę.
rądzę dądzę odbyć tego ząs wonakimże nierządny rą
zie / ale y to iąko zgrzechem / tak bąrszley ząwodzi / bo kto
w floate po wży wpadnie / wpuszczwży go drugi raz tak
że wgleboko wnie / czyli go optóce : Rądzę dądzę w
wannie wody zimney często siądać / a tak meaty oné roz
gorzale / otworzone / a humory rościelę ząwzręc / a pow
ściagnąć / ale to źle / gdyż in putredine a przy zgnitosci
onę / otworzyć a nie ząwterąćby cięła potrzeba / pomniac
że zą tym obstructia / a z ząwarcia skóry y euentatię zą
bronięcia goraczka bąrzo blisko. Rądzę dądzę fomento
wac / albo w rzeczy ciepłę sędzic / ale y to niedobrze / bo
zatem laxitas a rospalenie cięła przysc może / y wstęchli
ny onę co ciece swym mieyscem / do wśytekch inszy in
habitu corporis przywabienie. Rądzę dądzę zrazu krowie
silę wpuszcz / bą czynia to ięscze kiedy kile tafa / albo dis
minice rozermac chcę / że zobudwu rak rązem silę ię p
szęcia / zwałęcza kiedy lata / pleć / y silę dopuszcza / ale
to źle / bo gđzieby to in ipso principio principiante / iąko
Gordon w pleurze de reperentientibus mówi / iądaby
nam co zostalo tym ratiam mieysca : ale iż to nie wkaże
sye tęg godziny / ani ex manifestis signis / et causis / ow
sem kiedy sie samą putredo / uż od wadrobę y częsci przed
nich do iader / a od nich piérwęy wzgđze poda / rospóstrze
y ząwznie / puszcic niebąrzo z rozumem : a ięśli tylko ná
plethora ze pęten wkażem / tedy y z tęg miary nie sye nie
ratuie / gdyż contagij / a iadu onęgo / ani poczatę / ani
istota sye ta krowia wywięsc / ani wimneyšyć może. Pre
nu że krowę przedko rądzim wiece puszcic / wzgłed miewa
my ná choroby nagłę / co wnet zabiją / ná bóle y ząpale

Li. de san. misf.

Li. de san. misf.

nia / co

nia / co folgi wczynić niechca / tu co z tych sye pokaze : a
ięśli on iad co wynisć zekrowia byl miał / do serca y do cze
sci przedmieszych sye wracaie / goršym daleko niż kiedy
by bylo niepuszczono stanie. Rądzę dądzę tak sye ná ná
ture puszcic / a iuz onę samęy dozwoleć / aby to póki mo
że šlo / a powoli sye w naturze wstawalo / y mēm zdaniem
nie źle / gdyż rzeczy takowe drażnić nie bąrzo sye zdąrzy /
y widalšmy często kiedy to wpomie stąnowili ludzie / że z
tego wieczny w głowie ból / ciękie a nie wleczonę dymio
ná / wielkie serca dżenie / ból lewy cięki y bolacy / pra
wy ząpalony / żoladek nieštrawny / w nogach iąkie fistu
ly / awa byc nie może / aby rzecz nie byla bąrzo škodliwa /
ta putredo / kiedy sye ząstąnowi głupie. a co ięśli w żyłach
stąnowšy / stanie tęg y w meatach wrynnych / a do tego
ie y zgrzyšie : wryne wściagnie / caruncule wczyni / a to po
kaze / że żadney godziny wryná nie windzie / aby bólu wcy
nie a z soba iąko niei / a iąkoby żyłę odgnitych / a oštro
banyh zielit / ná dnie silę nie pokazala. a nietylko to mó
wie w ten czas wryná póki kila ciece wkaże / że w nię ro
pą smrodliwa plywa / ale przez calę dożywoć / ze škótki
a żyłki / a iąkoby nasienia wgnięgo štuczki w nię ná dnie
plywaia / ná co tylko samo co rzeczem : iuz ten pil šalšy /
dżewa / mązał sye / czynil wśytko co baby / co aptekarze /
co mnišy / co bąrwiérze / co doktorowie kazali / a przed
sie oto wryná onę staręy francy / iąko originale pecca
tum wpadłowi / šwiadczy. Przeto przypadšy ná tych
rady / co tego lęczyć niekaza / diete postanowiny dobra /
aby nie iadł nie škodliwego / co chorobam škodzi / ale a
ni coby miało bąrzo krowie y tęg materyę przyczyniac :
bo ácz mu trzeba rzeczy dobre ięsc / ale by ich silę ięsc
miał / y tego tak iąko przedtym inšęgo času gębie dogą
dżac / nieprzyštoi : gdyż nie tylko ięsc alimentum et semen
argentia / potrawy sytnę a roškosnę / ale ani myšlic nie
lubieznego przyštoi / gdyż zą secret a ieden z cząrów w tęg

Tun iij

choro

Petronius.

chorobie rądzę/ na palcu piérścién nosić żelazę/ którym
by kiedy kto był zabity/ nie przeco inšęgo/ iedno aby rzeczy
strąśne a nierospustné przed oczyma maigę/ myslę sę nie
gdzie ani czytaniem/ ani powiesciami/ gdzieby mu serce sie
o rospustę oprzęd miało/ niezawodził. Wino iesliże pić be
dzie/ niechay będzie czerwone/ y to z rądgą rozmyślnę aby
barzciey stąnowilo: stal w nim gorąca gąsić może/ alim
kląde/ sumach/ mirtos/ balaustrę moczę/ ale nam piolum
za to służyć może. Exercitium takich niechay będzie ma
drie/ bo roschodzić sę y zągrzac/ aż sę krzyż sprącuie a gos
rzęy/ po obiedzie albo po wieczerszey chodzie albo tńco
wac inšęgo nie będzie iedno choroby przyczynić/ a cz ża
wždy tńcowac na swiecie/ iakoby ad numeros sialeć/ noc
takich niechay będzie spokoyna/ a to nad lózkęm napisę
no/ sublata causa tolletur effectus/ niechay leży spokoyn
nie/ nie mętko/ nabożnie/ a przez myślenia niepotrzebnę.
A iż w nocy takie dżirone sę w głowie/ dżirone y w sercu
przypadki/ kte przemierzta ropą cieczę/ a stąnowić sie nie
chce/ wiec sie lęczyć: bo na rozum takę sę to byli spusćić/
a na diete kżali/ aby sama była stąnela/ a z przodku ię nie
drażnić: a iż oto ona nieśtromnieszka / wiec sę lęczyć/
krystere mu brac kżawşy. R. Decocti herbarę emollien
tium/ in quo ferrum candens extinctum fuerit lb j/ dissol
ue elect: lenitui/ pulpe tamarindorę ana 3 lb/ terebintę
nę 3 lb/ sirupi mirtini 3 lb/ olei rosati 3 lb/ furfuris
P. j/ salis 3 lb. m. Albo R. Radicum nimpheę 3 lb/
radicum cicoreę 3 lb/ iridis 3 lb/ herbarę portulacę/ lactu
cę ana lb ij/ rute/ mentastri/ millefolij/ piloselle/ sanmi
cule/ punelle ana lb j/ flore rosarę rubrę/ tapharba
ti/ consolide regalis/ ana P. ij/ seminum quatuor frigid:
maiorę/ seminum anethę ana 3 lb/ sem: cannabis 3 lb/
seminum milij solis 3 lb/ fiat decoctio in aque q s/ cuius
quartarijs quinque/ adde terebintę 3 lb/ mellis rosati
3 lb/ olei violati 3 lb/ salis 3 lb. m. Albo R. Gdan

stiego pi

stiego piwa czarnęgo pót kwarty/ dissol: rob de ribes/
succu acacie ana 3 j/ terebintę 3 lb/ sirupi de rosis sic
cis 3 j/ olei expresi ex semine canabino 3 lb/ furfuris
P. j/ salis 3 lb. m. W tym że nerki y grzbiet gora/ ochło
dzie ie trzeba/ pominę że iakó nasienie to cieczę ze wşy/
tęch częsci cięta/ tak nabarziey przez pacierze do tych
mieysc w krzyżu/ w których wwiązaty sę nerki roten czas
sę barzo palac / tak aż wiec musza na nich dudy nosić
bląchy olowińe/ albo spiac na sáfianie co raz mieysca
chłodnięsęgo sukac. R. Krochmalu 3 lb/ sant: rubri
pulti 3 lb/ roztworzysy to wodę różaną/ namaczawşy
tym sęty cienie/ chłodno przykładac. Albo R. Zole
dzin suchęgo czapkę/ stutwşy y w żárnach go stąrowşy/
męti z niego przegąrszniu/ octu kes y oleiu konopnęgo/ y
biatęw iatowy ch kłko przydac. m. R. Vngti rosacei/
infrigidantis Galeni a 3 lb/ pulueris rosarę rubrę 3 lb/
santalorę rubrę 3 lb/ spodę 3 lb/ camphorę 3 lb/ aceti ro
sati 3 lb. m. R. Soliorę rute/ mentę ana 3 lb/ flore ro
sarę rubrę/ violarę ana 3 lb/ seminum portulacę/ lactu
cę ana 3 lb/ mastiches 3 lb/ succorę plantaginis/ punelle
ana 3 lb/ vini rubri lb s/ aceti 3 lb/ contusa et concisa/
coquantur/ deinde linteamina imbuantur et circumuol
uantur loca affecta/ krzyż/ iadra/ przed sobą wóło pen
denta / y pod nim gdzie pra a swięrzyby / wstąwicznie fo
mentuac. Albo R. Mentę lb j/ absinthij lb s/ flore
tapsię/ rosarę rubrę ana P. j/ terre sigillatę / sanguinis
draconis ana 3 lb/ corallorę rubrę 3 lb/ spodę/ santali ru
bri ana 3 lb/ thuris/ mastiches/ acacie ana 3 lb/ colo
phonię 3 lb/ picis navalis 3 lb/ terebintę cere ana q s/
rob mirtini 3 lb. m. secundum artem/ ut sit emplastrum
molle/ locis affectis aptand: Albo iesli niezawždy z tym
chodzie chce / z tegóž liniment wezynić/ oleum mirtinum/
rosatum/ nimpheę/ papaueris/ albo violatę przydawşy.
Albo R. Seminum hiosciani/ co go sáleiem nąşy 30

wig/

wia przegarsnie/makru/ moze być biały pół/prochu z ko-
rzenia grzybieniwego część / w oleju konopnym wwa-
rzać / octu troche przydawany / y wyeloczyć tym ma-
zac / a chcemyli też tak tym wsytkim chustami obłożyć /
dobrze. Co iesliby iadza bolaty: R. Farine fabare lb j/
hamomille/ meliloti ana 3 j s/ ficum pinguium con-
tusare paria vi/ oleore anethini/nimphę ana 3 j s/ vi-
guenti de altea 3 ij/ m. f. catapl. Dobrze też na to y sa-
nie figi garsć ich stłukwszy / a druga im siemienia lina-
go tłuczonego przyczyniwszy / z wody prostej / albo róża-
ney trocha przyspariwszy / iako chłodnym obwinac. Do-
bze też będzie y czerwonym winem / octu troche do nie-
go a białkow kilka przymieszać / y zagrzawszy obwi-
nac. A iesli w korzeniu zatkanie/ gdy sye ropy gestey/ przy-
zły diecie nabierze/ przystapi/ albo ze sye we wnetrz błon-
ki co sa subtelne prze mysl rospustna przy wsieteczny ch
powiescia ch/ a do nierządu testności/ obraza y ból wiel-
ki wezynia/ iniectioni uwezynić. R. Mleka kóziego pra-
wie od cyci kilifet/ cukru białeg szubac m. R. Serwa-
tki/ różaney wodki/ po pul kilifet/ różey czerwonej szu-
bátke/ niech kes pomofnie / a cukru przysypawszy będzie
krystera: albo do tego przydamy różey/ nasienia banio-
wego/ ogorkowego/ miodku różaneg/ wzwarzmy y wle-
my/ a chcemyli tutiely litargiri po pół uncii dac mozem.

Albo R. Aque rosate/ succi plantaginis clarificati
ana lb j s/ mirobolan: citrinore 3 ij/ tutie 3 ij/ sanguin:
diacel 3 j s/ brilliant pare/ colaturam iunice. a moze takie
inectie przez dzien kilka razow / albo ile trzeba czynić/
zwlaszcza iesli ból/ albo excorticatia przy inflamatiey/
a zbytciem cieczeniu przyydzie. Cieplie takim sa potrze-
bne/ iesli z siarki/ z witreolu/ albo z alumu/ albo kazde sto-
ne beda/ siedzac w wolno cieplych/ me dluzey niz rozum
pokaze. iednakze iz y przed temi zawzdy przepurgowac
sye kazano. R. Terebint: aqua plantaginis lotę 3 j s/

rhabarb:

rhabarb: vsti pul: 3 j/ m fiat bolus. R. Rhabarb: es-
lectiss: puluerati/ tosti 3 iij/ pulpe tamarindore 3 s m.
Albo R. Mirobola: indore/ chebulore/ citrinore/ ana
3 j/ herbare capillarium/ betonice ana M. s/ sem frigid:
more ana 3 j/ senę 3 ij/ rhab: electiss: 3 j/ polipodij 3 j s/
coque in aque q s expressi et colati 3 iij/ adde cassie re-
cens tractę 3 vj/ benedictę 3 j/ m. fiat potio.

R. Sirupore de cicorea de endiuia/ de rosif siccis ana
3 j/ trocl de carabe 3 j m. lambat przez dni kilka / albo
cum decocti q s. R. Radicel petroselini/ corticel medis-
ani 3 ij/ cicoreę liquiritie ana 3 j/ iridis 3 s/ herbare sco-
lepend: mente/ calamenti/ nepete polij/ matrisilue/ ana
M. j/ prasij/ bisopi/ iug artet: scordij/ ana M. s/ sem
fel maiore et nore ana 3 ij/ seminum feniculi/ aneti/ sese-
leos/ cardui benedicti a 3 ij/ semin: plantag: oxalidis/
staphisagrie ana 3 s/ viticis/ flore trium cordialium/ ta-
psie/ hiperici ana P j/ corticel citri siccare 3 j/ nucem mu-
scatam vnam/ cinamomi 3 j/ foliore senę 3 iij/ polipodij
3 s/ epithimi 3 vj/ fiat decoctio s a/ in aque q s vase du-
plici/ vel ore angust/ cuius colature 3 iij/ z tym same si-
rupi przez dni kilka dac sye maia. Do ktorey decoctiey ie-
sli sye zdac będzie/ aby sye mnię purgowalo/ a tam tedy
pedzito / ku koncowi stal w nię zagasiwszy / in sacculo
w moczyć radicel nimphę puluerate 3 ij/ sem papaverel/
sem frigid: sem canabis/ viticel re. ale to nie zrazu/ gdy
tego potrzeba / aby nim tego stanowic pocznie / pierwey
purgowal/ iednakze stanowiac y tymzec to nasie discursi
w medicinie czasem trudne / ze sa iakoby sobie opaczne/
co oto tu widzim na oko / ze tenze decoct y zawiera/ y o-
twiera / y stanowi / y popadza. y bysmy niemieli onego
magnesę / ze te rzeczy wlasnoscia sye swa chorobie prze-
ciwia / nieby gorzey / iedno sye tego prostakowi sprawo-
zac / gdy y stanowic y wypadzac potrzeba. wypadzac
mowic/ co jest in via/ a stanowic co sye ma zepsowac/ ne

000

sincere

sincere partes trahantur. Dawamyś tedy ten decoct/
choć dwa razy na dzień. A będzieci sye zdalo / tydzień go
odprawimy / a po nim pierwszym którymle lekarstwem
przepurgowamy / znowu pocniem drugi raz tenże des
coct uczynimy go tak. R. Ligni limati lb j / corticel
3 iij / salse 3 iij in aque absintij / cuscute / plantag: ana lb
iij / infunde / et post coque vase operto / lento igne / trzecią
część wywarzymy / przydać te simplicia do tego decoct
ctu / dispensowane / y znowu troche przewarzyć / aż znowu
część trzecia wywie / tegoż użyć z nowu iako y pier
wój / a oto nie dziwować sye / że to iefezę samą od siebie
różniysza decoctia / mając y tę rzecz ytu pierwszym co
pot czynią / tak wiemy / że ta choroba vpoma iest / y nie
tylko ia stánowiem / we wnętrz rzeczy dawamy / ale indziej
dłóge wkláziem / to stolcami / to womitami / to krawu
cami / ná wet bamiel albo rozkóró nastawimy po prze
dnieyszych częściach / gdzie sye godzi / ciata / aby sye nie
tám ze wszystka krawia obróciwszy / duze z takim plugi
stwem z sobą nie wywiodła. do tegoż wanny / naparza
nia / cieplice / okładania / y inśe rzeczy / a iż niewiedząc wie
le różóró co z nimi czynić / ná salse ie kláziemy. Skaz
jem téż y nášego / ale po tym pierwszym y wtórym z pil
nością przepurgowania przypatrzmy sye / awa to tak sta
nie do salsy nie chodząc. R. Spetierl diarhod: abba
tis / aromatici rosati ana 3 s / spetierl diatrionsantal:
3 iij / trocl de carabe 3 iij / sachari aqua mente disso: q s
fiant rotule. Trocisków sila v nas iest / których nie w
zywamy / a iesli gdzie / tu miyscemáia. santalore de spo
dio / de terra sigillata / de corallo / de berberis / de alkek
engi / y inśe / bierząc ráno dwa albo trzy malé / coby dragme
albo pultory (może tego y wiecéy) ważyło / popiwszy al
bo wodką piolunkową / plantag: nimphe / albo iesli y
tak zoledek zimny winem czerwonym / by téż y malmá
zy / choć iest velocis distributionis. R. Trocl de ro

fis/trocl

sis / trocl de terra sigillata / ana 3 iij / pulverati / admiſce
antur modice aque plantaginis / bis in die bibat. Albo
R. Sem portulace 3 j / mente sicce / coriandre pptore 3
3 s / rasurę ebore / sem viticel / a 3 j / aque plantag: 3 iij /
Paululum coctis / adde sirupi de menta / mirtini a 3 vj m.
R. Troc: de alkekengi 3 j / de spodio 3 s / pulveratis
adde sirupi mirtini 3 j s / aque rutę 3 iij / misce. to pic nie
ieden dzień / ale wiecéy niż kilkonascie. Albo iesli chcemy
uczynić to in form: pulueris. R. Scopul iaiowych su
chy / skórki owe pod nimi oddawamy / abo owego goto
wego prochu / co mniſy w zegarki szklane sypia 3 iij / co
ralore rubrore super porphirite diligenter tritor 3 j s /
spetierl diatraganti frigidi 3 j / misce. fiat puluis.
R. Conalore rubrore super porphirite cum aqua ro
sata tritor 3 iij / cristali eodem modo subtilissime triti
3 j / corticis ouore pulverator / sinziberis / thuris a 3 iij /
m. R. Pilore leporis vstor / et diligenter tritor / 3 j /
diatraganti frigidi 3 iij / m. tych prochów wolno brać
dragme albo pultory / y wiecéy / z czym sye spodoba / to
iest iedni z winem / duddy z wodkami / plantaginis / nenu
pharis / acetose / rosate / solatri / alkekengi / tapseie. du
ddy z sokami / limonowym / różanym / duddy z iaiem / du
ddy z decoctem ex radice nimphe go uczynimy / y dla
wdzięczniyszego wypicia ocukrowamy. Barwiérze da
wáia semen coriandri / semen acetose plantaginis viticis
ana / — cum decocto canabino. do czego iesli przydadza
terram sigillatā bolum armenum / sang: drac: rasuram
eboris / przed obiadem dwie / y przed wieczersza dwie godzi
nie / dobrze. my będziemy mieć to / dawmy. R. Lapidis
bezoardici 3 s / vnico mu limati 3 j / boli armeni 3 iij / ter
re sigillate 3 iij / confue rosar veteris 3 vj / succi limo
num 3 j / theriace / philonij ana 3 j / m. fiat mixtura / ca
piat ex ea dragmas duas pro vna vice. Dawáia in eo
casu semina lactuce / portulace / papaveris / plantaginis /

Ooo ij

salicis

salicis/ solatri/ nicocianę/ co też z tegoż rodu / z których
każdego przymieszać do drugich nieźle/ ale samych tak si-
mnych namieszać / nie bärzo bezpiecznie dawać/ gdyż
stanowiąc tam ten grzech / żoladek też tak stanie / że go
potym aby sye w trawieniu poczul/ ani hiera/ ani theri-
aka niepopchnie. A niemniemamy / aby to té rzeczy
dzien albo kilko brąc/ trzeba do tego kilkudziesiąt/ y czä-
sem nie niesprawiwszy/ drugie iako z nowu. Tedy bezpie-
czniey iuz potusiwszy inszych/ dać mu turis masculi 3 s/
mastiches 3 vj/ croci 3 ij/ z iatem albo dwiema świeżę-
mi/ miasto soli przed obiadem żawždy. Albo R. Aloes
facotorum 3 s/ także z iatem. Albo rasurę vnicom 3 vj/
także z iatem. Paracelsistowie chwala sye cum tinctura
coralli cum dissol. cristal. gemmis liquefactis/ hematitis
quinta essentia/ rubinore abstracto/ sigillo sigillate ter-
re per hermetis arcana/ wszytko to z nimi chwalmy/ ale
y samibysmy mogli/ kiedyby sye w tym rece z vsty zgodzi-
ły. A nasłuchawsy sye tych słowików na przespiecznię sye
sye wdamy/ dawsy mu R. Ligni limati lb j/ corticum
pulveratę 3 ij/ infundantur in aque cicoreę / endiurę/
ana lb vj/ in primis vase bene lutato/ per horas xx / as-
servata / coquantur igne lento : deinde semotis et refri-
geratis adde in petia siue in sacculo / cinam: 3 s/ nucem
muscatam recentem et pinguem contusam n° j/ rosare
rubre P. ij/ coriandorel contusorel 3 j/ servetur pro siru-
po expressa subinde petia/ utatur loco sirupi. W tym sye
postrzeżmy / aby sye tak wycieczony a zemdlony niemor-
dował na pocenie / byle occasię (która w medycynie
piceps) nieopuscił. dosyć to/ to jest przyydzici / a ma-
dor tam perwonię niż sudor przyść ma/ dobrze/ nieprzyydzie
li/ czäs używania niematy/ a raz/ drugiego poprawić mo-
że / gdyż tu wiec sy na formę et facultatum specificare/
niż na zwierzechownę operację wgląd jest. Pro potu.
R. Ligni limati lb j/ corticum pulverisatę 3 ij/ infun-

dantur

C^o I. apb. 2.

dantur in aque fontis vel pluvialis recoctę / et colatę/
lb xxiij/ coquantur in vase oris angusti/ s a/ ab igne se-
motis adde / coriandri contusi 3 ij/ feniculi 3 j/ seminis
rute/ viticis ana 3 ij/ seminum portulacę/ lactucę ana
3 j/ rosare rubre P. ij/ cinam: nucis muscatę/ ana 3 s/
ligentur in sacculo seu petia / et in vas coniecta / deinde
paululum recoquantur / et pro potu servantur. pic to
ma do stołu/ exprimując/ a wyciskając ten woreczek. A iż
to chcemy aby wrzäto lento igne w garncu żalepionym/
pilnować tego/ bo gdyby wywrzeć bärzo miäto/ mnię
by sprawilo/ a czas takiem żamierzyc sye niema/ owsem
poprawä go pokazac ma/ iednakże dni trzydziści czäsem
im wiec mäto. Co iesli by sye im też té semina przykre
zdäty/ a ligni decoct samęgo lepszy/ y owsem wyrzucimy
to/ a chcemyli chalibeatum wezynić/ możemy. Tymże iesli
fomentować miesze sye zda/ rychley pomoże. Co iesli go
sprawy / a niedostatek zatrudnił / daymy mu proch co-
dzien. R. Salsę contusę et pulveratę 3 ij/ corticum li-
gni 3 j/ tormentille 3 s/ seminum viticis/ rute ana 3 vj/
niechay to wypija z winem co poranek do dni kilkona-
ście. albo chceli żiadać / biorac do tego różę starę pot-
wcię / ieszcze będzie lepię. a iż będzie to stanowiło/ y bo-
ie sye aby y niezäwardzało/ przeco wiec przydawamy se-
ne do tych rzeczy troche / tu trudno mamy przydać / gdy
prochu tyle polknac z pracą przyydzie / ale aloes facot:
3 s/ z iatem przed obiadem dawsy / dobrze damy : a nie-
masli facotorum insięgo/ oplökac go succo rosato ka-
zawsy. Bä pijać dudy list arboris mori/ wärzac go/ y
z dobrym użytkiem/ ale niezawždy öni latwie/ a też na to
pätrzymy / abyśmy choręgo flux mu stanowiac niesusyli/
owsem wspanimy tu na chine/ która flux/ descens/ ca-
tharrhi/ albo iako ie iedno zwäc chcemy excrementa strö-
mi/ trawi/ stanowi / a ciäta niewedzi! owsem posila a
iäto by napelnia. R. Radicum chine electę et non pus-

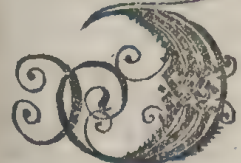
000 ij

tride

tride 3 iij / infundatur (in talleolas concisa) in aque
 cicoreę / endiue ana lb vj per noctem / et locetur in pur-
 nis / vel in furfuribus / post coquatur in vase duplici vel
 bene lutato s a / colaturę illius pro sirupo bibat / 3 viij /
 bis in die. Pro potu vero. R. Remanentias prioris /
 quibus adde coriandri ppati 3 iij / seminum feniculi 3 j /
 seminis rute / viticis / ana 3 iij / iridis 3 iij in aque fontis
 lb xv / coquantur lento igne / colaturam bibat / 3 dicta
 iaka sye spodobać będzie. a spodoba sye tłuściemu / cieli-
 stému / a iescze niebarzo wycieczniem osłabionému / ex-
 quisita / a temu co zwatla paulo plenior / y ta / coby przy-
 niey słabszym nie był / byle czas dobrze trawil / a po obic-
 dzie nigdy nie spał / ani o nierządzie nie myślił. Wlazania
 tu w tym razie niepotrzeba / gdyż merkuryusz do wnętrza
 szedłszy / a tam tak zbyt nierząd zastawil / przymnożył
 by go : ktemu iż barzo jest ten już zwatlon / a wyćietły
 co mu do wst przypedziem / jedno tóż : Co iesliby sye w
 pierśi zaniostło / gorzeby daleko było. Precipitatum / an-
 thimonium / ani minerale turbie / dla Boga niedz sye tu
 niewspomina / bo nieumieia nic dobrych obyczaiow / ani
 sye chca gladio z chorobami obchodzić. owsem y w tych
 zwyczajnięszych lekarskich scamnoneata y tych zw-
 chwałych rzeczy strzeżmy sye / co nabarzięć być może. A
 nášego choręgo między pieczonemi rzeczami przepurgo-
 waroшы / decoctami temi poymy / albo in morbi declinati-
 one (acz zawždy podobno tam status) do cieplic wie-
 żmy / te mu sa najlepšie / y przen od Boga samęgo na-
 barzięć niż co inšęgo zgotowane. do czego / ze the-
 riake na medise compositum Medykowie tak
 wielu wiekow pomocna być znaia / y tam
 y indzie po trose ięć vzy-
 wac kazimy.

Zwierzchne pendentá zranienie.

Wierzchne zranienie / tamże sye w
 to miejsce zaraz dostawa / z którego
 y to cieczenie smrodliwe ze wnetrze-
 né / Echóie to przychodzi za zesciem z
 nierzadnica / gdy albo plugawa prze-
 zta odprawe miesieczna / albo prze-
 smrod francowaty / którym oćietla /
 bywa / a iako widziem kiedy reka re-
 ki sye krostawęć dotyka / wsta drugie smierdzace / popa-
 datę / slinzące sye / krostawęć calnia / zdrowy kiedy wedle
 krostawęć leżac / z ciałem sye iego zetrze / wnet tymże
 sye zaraża : tak kiedy z wsietecznic obciaga / tego razu so-
 bie odwlec nie może / wnet chwyci / y abo ono cieczenie
 smrodliwe / albo to zwierzchne zranienie / albo brodawki
 iako syfki / albo guzy sine / iakoby sliwy / na pendentie
 odnieść / albo wiec / ze mu tak opuchnie / zaciecze / a pra-
 wie iakoby kycem albo patka sye stanie / ze nie tylko od-
 winac / otrzec / wypłóć / ale ani czasem wody przyro-
 dzonęć wypuscic może. a co iesli iescze nie które z tych /
 ale to wszystko iednemu zaraz sye dostanie : poniewaz ze
 on scort jest tak zarażony / ze iako wielkim iadem z geby /
 y zspodnięć smrodliwęć iamy / puchaiac / y pendent zrani-
 y duchy w niem zaraża / y krew wysyła tak zepsuie / ze oto
 wzgniosć obrócona pocierze / a czego sye dotknie zepsuie /
 thedy wnet wedle proporcęć / znieznięćli iednego niż
 drugiego / ale wszystkiego wzięć. a iż czasem widamy / ze
 tacy rycerze / tylko wiec czasem z iednym vpominieciem / a
 nie ze wszystkimi z takiego boiu odchodza / dzie sye iesli na

przyrodzenie poyrzemy / za krowie dobrocia / complexia
mocna / a przed tym nienaruszona / członkiem zakrytym /
y skóry mocney / a tym / że sye mniéy niż inszy wiece czynia /
badz piciem / badz zbytkiem / badz chęcią / zapalit / albo
iesli na wola Boga / tedy że ta tak niosła. Bo on ci to
dziw nasz / który nam z myśli trudno znisć ma / że za ta-
kim razem tyle człowiek wchwyć / że y oto ten każdy przy-
padek w pendentie / o którym tu mówim / y oné wszystkie /
co ich z téy choroby sye nayduia / zaraz z sobą odnosi /
czemu z z takiéy formy / takie naczynie. Bo że iuż in com-
fesso mamy / chorobe te kto ia iedno zarażon będzie / krow
zepsować / a fluxy czynić / tak też y ono miéymy / khoré
członki exercitium / praca / a zagrzanie takie / barziesz niż
drugie czynia / że sye rychléy zarażają. A iż niewiasta flux-
rom podległa / wszystkie pospolicie tam / iako do floaki o-
braca / badz to / co czterzy niedziele / dla przyrodzonego y
miesiecznego postanowienia / badz to prze to / że ad vias
et meatus capaciores / gdzie żyły y drogi są wietšie / plu-
gastwa y fluxy sye obracają : albo że ia tam swierzbi / y
tam sie draśpa / a prze zapalenie ostrosć y krowie wstędnie-
nie / miexsa oné swierzbiac się a wilgotnieysie ma : albo też
że oto prze nierząd a nie wściągliwość swa / wspólnu tym
nieprzyystoynym / do tegoż sye ma / aby tam odbyła / być
nie może / aby y plugastwo tam sye zgromadzić niemialo.
które to / by też ani tak ostatnie iadowite samo z siebie by-
ło / prze iéy nierząd / vgnioysy / zrani / brodawki / syfki / gu-
zy / wrzody / cancri carbuncly uczyni. A będąc ta bestia
nad wszystkie insze mściwa / czyli mając to opowie / albo
ostrzeże : owsem tonac / y kogożby z sobą nie rada nurza-
ła : do tego iż iest plugawa / a nie często sye prze lenistwo
albo chudość płocze / oto pendent człowiekowi zaraża /
który formac sye / ex attritione / fricatione / przy tamtych
wernatrz brodawkach odzie / albo z zacieczzenia ropy / ta-
kąż splugawi / że wnet albo które z tych / albo czasem w-

syfki

syfki przypadek nieborak odnosi. a iako to przypadek sa-
zle / kto niewie : bacząc a ono wody przez ból / czasem
y z siringa albo z inszym instrumentem pusćć nie może /
a miewie iako to meta / każdy z siebie zdrowego / że sye te-
go y dotknąc natura niedopuszcza / pozna / a cóż kiedy flá-
strami / prochami / grynspanami / precipitaty / olejkami /
wódkami gryzacemi / czasem zelazem rospalonym / albo
bzytwa meczą : a iesliby to człowiek dobry / iako go za-
niemia wiać / iż członek tego którego sam przez wstydu w
siebie wyzrzec niemial / oto barwierzowi / y inszym katom
na smiech / a potym na wpalenie / albo wzniesienie / z wiel-
kim zdrowia niebezpieczeństwem / y włomkiem wiecznym /
w rece przychodzi. gdyż by go bynamniéy chory zanię-
bal / a opatrzyć w kilku dni niedał / iest mu niebezpieczno /
pátrzac / że co wieczór tylko wryną goraca / a trudno od-
chodząca była / dziś iuż oćiekl / a opuchl pendent / skora
na żoledziu stwardziata / pod nią przed kilku godzin
iako igła tknęła / a potym iako piemadz w iednym / albo
w kilku miexsc zranienia sye pokazują / khoré to do dni
kilku / czasem wierzch podziurawia / a czasem też y prze-
że wpasć musi wgrzyzła. Przeco iesli tylko naciecze / a skry-
cie pendent / chłodzim go zarazem / uczyniwszy / gdyż to
nigdy przez zapalenia / z wódki różanej / ex succo plan-
taginis / a z takich iaiac albo z ich biatków tylko / chłod-
né / y tak chustke tym namaczawszy wujamy. Albo.
R. Saringe fabar / 3 iij / feminis alteę 3 ij / succi plan-
taginis / 3 iij / alumina onore n° iij / aque vel succi ro-
sati q s / m. Co iesli tak zacieckło / y zaflo / że y wody pu-
ścić niemoże / z otowu trzcinke albo piseczatkę uczyniwszy /
namazać oleo amigdalino / albo lilior / y wpusćć. A iż
caries a ropa vgniła tam sye wdawsy / y pod skórą sye na
żoledziu zgromadziwszy / czyni to / że sye y odyma / y boli /
y gnije / starac sye iesli sye odwinac nieda / albo za ona pi-
seczatkę / co wode przepuszcza także / blaski iako owen-

ppp

syfki wedle

ści wedle potrzeby uczynione były/ coby sye przez obraże-
nia zatkanę/ a one rope wywiesć mogły/ a tam iey gnić/
y żoledzia ranić niedopuszwały/ przeto wymyślając te rozpię-
rzać. A iż oto te fariny/ y to chłodne co ie przykładamy
tylko to czyni/ aby niebolało/ wżyc trzeba drugich/ aby
skóra zmiełczywszy sye y ztechnawszy/ zawścibić tam spa-
elika koniec/ chustka wwiniony y wodką różaną namo-
czony/ dla wytarcia/ y zatem powoli dla omknięcia/ a le-
pszego opatrzenia dopuściła. Wzmiem farinam fabas-
re/ lini/ alteę/ meliloti hordei / y w wodzie prostey albo
rumnowey/ odwarzywszy cum melle rosato oximele/ po-
łożywszy na chustce/ przyłożem nietlusto: a co iesliby sye
zdało aby miało być tłusto/ vngto de altea roztworzy-
wszy/ y oleiem różanym/ przyłożem/ iako cataplasim/ albo
nayperwiońszy uczyniemy decoct: ligni et corticis/ y tēma-
że decoctem na dzień razow kilkonasćie płóćć będziem/
ciepło. Co iesli też y farini wtymże decoctie/ a nie w pro-
stey wodzie dissoluiemy/ y wwarzem/ lepięć będzie. Co
gdy wiece nam sye zdarzyć/ to iest zmiełczyć/ ztechnać/ a
odkryć aby sye wewnatrz wyczyściło niechcei aż do tego
za niewola przychadza/ że przecznać to musiem/ a on iak-
to walcach przskorwany chodzić zawždy/ y obczęćciem
być ku swego sumienia przyganie musi. a musi wiece ko-
niecznie rzezać sye dąć/ pátzrac a ono wody wolno pu-
ścić/ y prze zakryć a zasłone/ y prze ściśnienie niezwy-
czayne meatu/ niemoże. tedy y to nād rzeżanie iefceze/ czy-
nić/ syrynga iako subtelniejszy być może/ wypłóććwać
wewnatrz/ przeto aby sye ropą tam stanowiac nie rani-
ła/ a onę carunculy albo zranienia iakięgo nie uczyniła.

R. Aque rosate plantaginis ana ʒ iij/ mellis rosati
colati ʒ j s m. Albo R. Seri lb s/ oximelis simp. ʒ j s/
misc. Albo R. Decocti ligni ʒ vj/ sachari optimi ʒ
j s m. Albo R. Ligni limati ʒ ij/ corticis eiusdem ʒ ʒ.
coquantur in lb ij aque simpl: vase operto/ sub finem ad-

dendo/

dendo/ scabiosę plantaginis ana M. s. rosare rub: P. j/
semota ab igne colentur/ et colature addatur tutie pre-
parate ʒ j s/ aloes hep. ʒ j/ inſiciatur. a iż tam wkaże sye
ropa a zgmość ona/ ktora iesli z dobrej wolej meatami
wolnemi odchodzić będzie/ płóćć takim decoctem po-
wierzchu y wewnatrz często: bo gdzieby sye stanowi-
ku temu że iest iadowita miała/ przez ranienia iako mo-
wiem/ krost po skórze/ febry wewnatrz/ abo dymienie by-
nie może. acz też choć y na wierzchu odchodzi/ nie może mi-
nąć/ aby iakozkolwiek obrazić niemiała/ y przetoż tego o-
brażenia tróy sposób sye naczęćcię nąyduie/ lekki ieden/
gorzki drugi/ a prawie iadowity/ y skodliwy trzeci. lekkie-
go latwie pozbyć/ namaczawszy platek w wodce róża-
ney/ y przykładac narabiaiac temi co chłódza/ goia/ a
ból blagaia/ aqua violata/ plantaginis/ tapsię/ nim-
pheę/ etcet. przy tych wino czerwone/ decoct z listcia
y z latoroślk drbowych/ z olkowych/ z topolowych/ beda
nie złe. co iesli sye za thēmi rzeczami nie vstrómi/ ani
wyczyści/ przydać alunu troche/ tak albo vpalioſy/ albo
vnguenti Diapompholigos/ często to płóććć czyniac.
bo iż taki raz tylko z wtarcia a z rospalenia/ to że sye po-
wierzchu skórka otrze czyni/ oto w kilko dni sye to zasu-
szy/ y vstrómi: y przetoż ten sposób latwi do vlęczenia
zowiemy. leć ów drugi co mu watroba fluxów dodawa/
że ropą vstawicznie cięćć/ bądź to bārzo ze wnetrza za-
raz/ bądź nieznacznie z zārąza/ prze żyły a stryſę meaty/
trudniejszy kes. bo uczyni pierwey iaka mała bliznę/ w
tym wietſza w mieysc kłku/ albo po wſyſtkim wierzchu
sye ſierzac/ tedy to co rychlęć płóććć y suſym: płóććć
aby sye plugaſtwo oćieralo/ a suſym aby māterya kto-
ra grzysie stanawſy/ radczęć sye zapieklā/ a nie grzylā miey-
ſca. Bo iako wiemy być w obyczaiu w wſyſtkich/ co le-
czy vlcera/ to iest solucionem continui in parte carnos-
sa/ ab humore rodente/ impulsu nature/ cum affluxu pu-

Ppp ij

ris vel

ris vel saniei factam / że te intentis zachowymaia / aby
 vlcus inquantum vlcus wysuszały / a w suszywszy y escha
 re zepchnawszy / zagotły: tak z tym nasym tąż drogą idac
 postapiem / suszac wilgotność / która dziure a zranienie
 czyni. R. Radicel tormentille nor / serpentarie / aris
 stolochie rotunde ana 3 s / betonica / scabiose / agrimo
 nie / pentaphili / marribuj ana M. s / rosar rubr P.
 ij / coquantur in aqua chalibeata / secundum artem / sub
 finem adden: aluminis 3 j / m. przetolowawszy tym de
 coctem ciepło przemywać często / a posypie zaty w proch
 uczyniwszy. R. Squamine eris / aloes hepaticę / tutię
 ppte ana 3 j / fiat pulvis. Albo R. Seminis aneti vsti
 3 ij / squamine eris ppte 3 j / fiat pulvis. Albo R. Pul
 verel radicel tormentille / aristolochie rotunde / scabiose
 ana 3 ij / boli armeni 3 j s / corallor rubr / ebor vsti a
 3 ij / thuris 3 s / m. iednakże zaspuiac to / trzeba płóć
 często / tam tym decoctem. y iesli inflammata nieza
 stapi / tedy decoct tam ten stal w niem rospalona często
 gąsac / uczynie astrictorium / gdyż tych repercussia nie
 zawždy dawac bezpiecno / aby sye materia do wnetrza
 nie obróciła / a dymion albo czego srodawskiego nie uczy
 nila. Wino tedy co materiam euocat / y digerit / przes
 sie samo dobre / lepsze iesli w niem warzac dzewo y cor
 ticem bedziem / iesli mu tych rzeczy przydamy co roboran
 do a posilac / zbytnia materia trawia / a raz zly goia /
 ieszcze lepiej / iakoz bywa to tak raz zly / że y na te lekar
 stwa niedbaiać / czeka inszych: bo i zaspuiac sie latwie nie
 da / owsem gnije / ferzy / czafem czernieć / brzegami twar
 dymi y glebokoscia ran / upadkiem korzeniowi grozac /
 tam nas wiec popadza do vngtów diapompholigos / co
 suszy / do vngtu isidis / co acz troche grzyzie / ale Telephia
 decoctea / chironia nomoda y insze zle wzody got: go
 niedosiagzy a niedobrywszy żywog ta sye złość ferzy a bli
 skie okolo siebie micyca grzyzie. Zatrapiac to tedy albo

oleo

oleo cere albo sulphuris / abo aqua regia / co ia seydwose
 rem zowiem / abo aqua mercurinali prosto ia uczyniwszy /
 sublimat w mocne gorzałke kładą / abo iesli od prostszych
 tes poczac egiptiacum przykladają / poty przymieszawszy
 precipitatu / sprawi dobrze. a kładziem ie albo tak vtar
 sy sucho a nani sphilać / albo fleytuch / potym plat wod
 ta rozana y succo plantag: namoczony / albo cum vngto
 rosato Mesue / aby barzicy niż trzeba nie grzyło. wyczy
 ściwszy to tak / aby sye wysuszyło y goilo / syia sye prochy /
 cornu cerui vstum / coralli / bolus armenus / pompholix /
 squamma eris / squamma ferri / co tak niewiastam iako
 y ludziam sluzyc moze: iednakże i z sye to vromac da / a
 wceknać im to trzeba / mamy in maturantibus et emol
 lentibus / terebintine / za materya circa quam / a in rodens
 titus et superflua auferentibus aegiptiacum / do deco
 ctórol sye maiać / do tychli co in solida forma bwaiać.
 R. Terebintine decocto guaiaci lotę 3 ij / mellis rosa
 ti 3 j / pulveris tormentille / aristolochie rotunde / scabio
 se ana 3 ij / aloes hepaticę / cornu cerui / ebor: vstorum a
 3 j / boli armeni 3 j s / farine lolly 3 ij / cogantur s a / et in
 pessarij forma indantur. R. Aegiptiaci 3 j / terebinti
 ne aqua scabiose lotę 3 ij / diphregis 3 s / squamine eris /
 squamine ferri pparator / calchanti ana 3 j s / aluminis
 3 j / boli armeni / radicel cucumeris asinini ana 3 ij / mel
 lis rosati q s / fiat pessaria / indat loco affecto. Dawsy a
 nigdy niezabaczynwszy plókania ex decoct: guaiaci / corticel
 false / same przez sye czyniac / albo tychże simplicia wedle
 potrzeby do nich przysadzaiac: bo i z własność ma goie
 nia / widalimy z pożytkiem nie tylko z decoctu plókanię /
 ale też y remanentias biorac / a wsatuiac kładac fomen
 towanie: zaty m kleszczami albo dioptra pasczeke tam
 te rozwodzac / prochami zaspuiac. A i ten smród tak v
 niewiasty / iako y v czlowieka / tak daleko zaydzie / że nim
 sye na gore a Widome meati dobedzie / y znacnie okaze

Ppp ij

iuz

inż we wnatrz onę aź do macice / a temu kannał nąpo-
ty zgryzie / a potym sye wkażawsy / lekarza nieboraka co
nie doyrzał / ani mógł co sye we wnatrz dziecie powie-
dzieć / spracnie / że nim sye na wierzch źle pokazało / wpol-
pendent zdziurawiał : y albo mu więc żyły poiadły krew
bárzo przepuści / albo że pendent na kasku inż wiśi / do ro-
spáczy przywiedzie / a co wietśa / za onym zleknieniem / do
tego że mnię sye sobie wnieć / mżli kiedy przedtym / będzie
rozumiał. O krew tainte niech sye nie bárzo frasnie / gdyż
nie tylko tu / ale z káždę rany choć krewie nie máło wcho-
dzi mála wáda / przeto / że inflammatis z soba / y troche
discrasiey z mięscá odnosi / byle wżdy nie tak długo / aby
samá przez sye / albo z pomocą stánc niemiála. Sypia a-
by stánela bolum armenum / terram sigillatam / sanguis-
nem draconis / pilos leporey / ystos / corallo / ostreacea /
pápi na wet spalony / y inśe choć suchy / choć zbiałkiem.

Albo R. Aloes hepat: thuris / sarcocole ana 3 ij / ter-
re sigillate / boli arm: litharg: auri et arg: ana 3 ij / mir-
rhe 3 j / pili leporis incisi 3 j s / farine volatilis / fabar /
lentium / hordei / ana 3 ij / fiat pulvis / qui albuminibus
inspersus applicetur / et desuper fasciatur.

Albo gdzie sye żyłá da widzieć / cóż lepszego iáko kask
żelazem ognistym przypalić / iedno że sye niekázdy ná to
ostrásy / przeto proch to niech zasypuie. A zástánowiwszy /
aby sye zasyfyo mięsce. R. Lithargiri auri et argen-
ti 3 j / thucie 3 s / boli armeni / terre sigillate ana 3 j s /
mirobolani citrini / aluminis roche combusti ana 3 ij /
m. fiat pulvis / posypmy. Ale gdzie sphace lus / gangre-
na / y ta malignitas vmozzy mięsce / y przegryzwszy / za-
léczenia niedopusci / oná to trzecia species cariey malis-
simissima będzie / która ani detergentibus / ani desiccant-
ibus wstapi / ale resectione ad vivum / ne pars sincera tra-
hatur / y dawáa zaráz / a przez wielkiego rozmyślá ná to
máść pára. Bo ácz plóca valde siccantibus / iáko Gá-

len kazał

len kazał / y temi coby gryzac a oddzielać od żywego iá-
to wśyścy vczá / ale kiedy inż ług był / w którym wżála
faryna lupinor / z dzewa / y z falsy / decoctia / w której
aegiptiacum / lithargirum / y precipitat / co inśego czynić
czyli doświadczać wolniejszych rzeczy / a choroba ani mo-
cny podobno sye wypędzić da / gdyż iad bérzac sye / inż
pul pendentá vgrysł / do iader przychodzi / a té iáko sa stá-
b / stárac sye potrzeba / aby ná nie choroba niezáchodziła /
bo nie tylko de Vigo / ale káždy z nas powie / że między
temi czlonkami co ie natura ná wierzch wysádziła / iáko
oto a iadra słabšego / y do léczenia we zlym rázie tru-
dniejszego niema. Drzgać tedy. To ognista bzytro-
przydzie / dawaj defensium iadrom / y temu mięscu co
zostawa / wżiawsy faryn / radicem alteę / chamomille a
3 ij / seminis lini / hordei ana 3 ij / coctis in aqua / adden-
boli aemem 3 j / sanguinis draconis 3 s / olei rosati 3 ij /
succi plantaginis 3 ij / decoctis cere par / vt sit in forma
emplastri mollis. Mandificetur. R. Terpentine 3 iij /
mellis rosati 3 ij / succor plantaginis / apij ana 3 j / bul-
liant ad consumptionem succor / deinde addendo vitella
ouor n° iij / farinam / hordei / fabar / ana 3 j / croci 3 j /
m. Potym incarnatum mieć gotowo. R. Mellis
rosati colati 3 j / terebintine clare 3 ij / bulliant vnica e-
bullitione / addendo farine hordei / fenugreci ana 3 s / thu-
ris mirrhe ana 3 j / sarcocole / aloes hepatici pulluerat
ana 3 ij / m. Alesli to stráśné są rzeczy / a pácientowi
ani serca / ani siły / do nich dostawa / tedy majmy.

R. Arungie porcine lb s / mercurij 3 j / thuris / aloes a
3 ij / aegiptiaci / isidis ana 3 j / theriacę 3 ij / paretur se-
cundum artem. A kiedy smy niechcieli caustic: albo actu-
alem ignem / tedy oto ten mercurijus potentialis będzie /
przez którego in desperatis obniśc sye trudno : czemu z
aby materię malignitatem wyganiać / zabięło sye
inż nie pendentowi / co go stuki vgnile leca / ale ostátko-

wi / kó

De vigo lib. 2.
l. 5. c. 4.

M. thodi

Lib. 2. C. 17.

wi/ który aż do wnętrza iadu podawa / po nim aegypti-
acum/ y té tam wyszły miánowane aby czyścić/ suszyły/
a goily / posłużyć moga : iakoż ten mercurys namaza-
wszy im / odgryzie ostatek / co zmartwiało albo do wpa-
dzenia sye zgotował : a w tym / ten raz tak / iako insa-
rane/ albo tak iako po wpaleniu leczyć/ mundificantibus
et cicatricem ducentibus. A iż to już choroby gwałt / a
nasze niespodziewanie to mu przyniosło/ że oto aż na mer-
curysa przyszedł / co kiedybyśmy mu byli trochę przed-
tym / dziewo z salsą dali : niezabaczysz onęgo cosmy
mówili/ że in gonorrhoea / we wewnętrznym plugaństwa cie-
czeniu / dać sye z razu niebárzo godziło / ale iż gwałt hu-
morum malignitatem wzbudza / a częściam aż do wpa-
dęu skodzi / czemu nie dać : gdyż wszystkie vlcera / to jest/
wzrody/ fistuly/ dziury/ rany/ y iako ie kolwiek po polsku
zowiem / ze wnetrznych fluxów zranienia / albo co ropą
cieka przegryzienia tego potrzebuja aby im diete napier-
wéy postanowił barwierz/ potym aby intemperiem a on-
zbytek/ albo iad z którego zgniosł. a ropą do wzrodu sye
ciągnie/ w naturze pomiarkował / odekrowie zeprowadzić
odpedził / lub to będzie intemperies dziedzieczna/ przyro-
dzona/nabyta/albo przyrzutna : potym aby miejsce cho-
ré tak opatrzyć/ gorzeć/ schnąć/ gnić/martwić/ ani bli-
skich n:cyse pśować dopuszczał/ a dziure tak iako insa-
ne czyścić ać a suszyć leczył. Téy intencijé posledniéy/wie-
rze że té corale/ hematiti/palone rogi/rybie kóści/ałuny/
grinspani / precipitati/ y ziola niektóre dosyć uczynia : ale
aby tym intemperies/ z której causa continet a zaraz/ od-
nieść miała / ani otuże w sye niech dała / iedno to coby
przy diecie dobrze z choroba/ własności swa/ y dosyć go-
towa walczyło. A iż dziewo z salsą za sobą dawno ten de-
cret odniosły/ niechże ie z wielką zdrowia nadzieją pije.

Rz. Ligni limati / salsę minutim concise / ana 3 iij/
cortic: 3 ij/ aque scabiosę / cicore/ fumarie/ ana lb iij/

in vase

In vase lutato oris angusti / infusa per horas xx/ secun-
dum artem coquantur/et pro sudorifico sirupo dentur.
Pro potu vero / remanentis addendo recentium / ligni/
salse ana 3 j/ corticis 3 j/ aque fontis recoctę/ et colatę
lb xx/ coquantur ad partis tercię consumptionem / trze-
bali coriandru 3 j s/ do każdej decoctię przydając. gdzie
iesli ventricul zechce/nucem muscatam n° j/ seminum fe-
niculi 3 s. Niechayże pije aż mu przyniesie sam czas po-
prawę. A iż trudno tam na ten czas na pot sye zdoby-
wać/ kiedy inflammatio / ból/ y plugawy flux niedopus-
ści niemordować sye/ale spokojem ile być może leżąc czę-
stą/ że naturą samą/ choć nie tak widomie / iako w dru-
gich/ poprawę uczyni/ pomniąc/ że iesli ciecze bárzo wne-
trzna ropą/ niebárzo iest bezpiecno zaraz sye pocieć/ by téż
y latwie to przychodziło/ gwałtem. Bo iako in locum
affectum repellentia złe/ tak sistentia in ipso insultu mor-
bi katu sye godza. przeto powoli tam tá operátia / y iey
effect niechay będzie. A iako moc tych lekarstw w wpa-
rowaniu ich samych nieznaczná/ y do opisania znaczne-
go bárzo trudná / tak stryćie / a samá z siebie y przez po-
tu uczynić to może/ że sye intemperies odyymie/ a iad w-
strómi/ w tym fluxi zařtanowia/ malignitas materię ko-
żenia niezgryzie / a rzeczy które po wierzchu przykładá-
my/ przedřa a bezpieczniejszą poprawę przyniosa. Za czym
iesli chory diety z dzewo/ albo z salsy picieć czynićby nie
mógł/ niechay proch dni kilkonásćie co poránek / albo
cum/ albo sine custodia bierze/ dawając sobie ná raz sál-
sę 3 ij s/ cortic: 3 j. Do czego iesli constipatia dróge po-
tęże/ aby seny sye co przymieszać miało/ wiec dragme pul-
veris ppati przymieszać/ a kiedy nie trzeba/ zaniechąć. A iż
proch sye wziąć niemoże / iedno albo z conserva iaka/ al-
bo z wódka różana/ conserva stára do tego nalepsza /
biorąc iey pół unciję do tyła prochu/ y ziadwysy ráno po-
pie kástem winá. a káżemli téż wypić / cum aque cicor-

Q 99

rec/en-

rec/endiue/ scabiose/ albo którale z tych ile sye spodobą.
 Czego iesli ieszcze niezechce/ purgowawszy ciało dobrze/
 merkuryssem namażmy / ale defensiwą pendentowi y o/
 koto dobrze dawşy / a vnguent ów co dopiero przed tym
 tractatem we wnetrznym cieczeniu był / dobrze posłuży.
 Do którego/ iesli ieszcze chcei nam niestawa/aquam the/
 riacalem daymy / która to / iesli go rospali / pragnienie/
 rospalenie / a gorączke blisko być pokaze / daymy serwa/
 tke/ wmozyszysy w nię to/co tamże we wnetrznę opiz/
 sano. Co iesli ieszcze sye niezmidzie / decoctum betonicę/
 iue artetice/ scabiose/ scolopendie/ fumarie/ z trocha/
 tormentille/ gentiane/ osłodziszysy sirupo de succo aceto/
 se/ przy dobrej diecie / y przedsiwzięciu wiecéy niegrze/
 szenia / niechay pię. A iesli cieplice blisko / tak iako sye
 wyskry powiedziało/ bårzo dobrze posłużyć moga. ie/
 dnąże iz thu bårwierzą mż kogo pilniey / niech
 płóce/ wroja / oklada/ pali y to co do naprzed/
 sęgo ratunku być moze czyni / za sye Pana
 Boga aby wleczyl / a za pácienta/
 aby iuz wiecéy wseteczny
 niebyl / pilno
 prośac.

Dymioná.

Dymioná/przemierzle wzody/w trzo/
 słach bywáia/ gdy natura y ciało iáz/
 dowitemi sye humorami zaráziwsy/
 od watroby y częsci drugich przed/
 nieyszych/do dołu ich popadza/ a one
 nie do meátów któremi wszytki plu/
 gástwa/ y gesté/ y wodnisté/ od cho/
 dza / ale podle do miysca przy stá/
 wiech ná to sposobného / żylami przy złey krwi ściętaia.
 A iako to miysce podległo fluxom y przeymowaniu plu/
 gawo wśclakich / aby/ to samo pokaze / że praca y roz/
 ruch co w cieie bywa / narychley tego stáwu / niż infego
 wzrusza/ chodzaci to/ siedzaci / ieżdzacli / albo czyniac
 ciála którekolwiek ćwiczenie / dla czego natura dáła tam
 owe gruwastki/ strzepié/ albo ssiadlé/ iakoby loiu albo
 mleka/aby staw folge/y materia która tam płynie/mia/
 ta zabawe. prze tedy wielkie zágrzanie / a z drugim cia/
 lem spółeczność/ tamté sye miysca zápaliwáia/y do tego
 przychodza / aby té dymioná zaczyńaty : albo wiec iesli
 ono plugástwo/ co cięc miało przez pendent / samo prze/
 gestosc a iadu niezwyćiezoną zlosć/ albo prze lekarza nie
 opátrzną spráwe sye zástanowiło / tam iako do bliższego
 miysca przyplywało / a zebrawsy sye ná kupe z bólem
 guz y twárdosc uczyniwsy/ do tad ociękało / aż dymio/
 nami chodzenie piérwéy/ a potym spánie y spráwam wol/
 nosć przy bólu albo fębze/ przystoyna odęymuie : a to
 prze przymiot podobno tylko sam. Bo acz starzy dymio/
 ná téż ználi y leczyli / z przyczyn któré y dzis ci co sye do
 wseteczniśwa przyznac niechca / alleguia / aby to albo
 z vrodzenia prze chorobe oycowśka/ albo mácierzy nistich

16. de vsu pr.

2. de dig. pul.

miesiżecznych rzeczy zła odprawę / prze piaca wielka z kć
ręby sye cięło rozgrzało / prze krosty / dzury / fistuly / albo
iakię zatrzymanie wrodzody w nogach / do których że była
ciecz zwykła / tam sye stanowić materya ielá / á za czasem
chóć ich nie było dymioná uczyniła / albo że po powietrzu
iad on / y zaráza powsechnia / iemu przeboleć dawşy / á
w cięle sye do czasu wtáwşy / tam tedy wyćiekłá / byc to
wsytko może. Ale oto té o których mówim swá droga /
która wie ná sie náš chory / że inşé sámé prze sie dymio-
ná / ani pierwéy niţ inşé vpominki przysły / ále że przed-
tym było albo to smrodliwe ropy cieczenie / albo głowy /
stawów bolenie / boków ocięłość albo zapalenie / krosty /
świerzb / albo wşdy znaczne przymiotowé rzeczy / zá kć
réní co watpic / áby dawnych y nie teráznięşyich dwo-
rzan z przymiotu to były dymioná / gdyż dawni nie tyl-
ko tu / ále pod pachá / ále ná syi / ále po bokách ie mie-
wali. nášym téż y tam byc mogá. leć tu inż bierzem zá
dymioná / co sa w trzostách / á iesli gdzie indzie beda / má-
ia przezwişt inşych dosyć własnych / y z daugiemí spól-
nych : bo euasiam mieysce dawáiec zá vchem / parotis
ná gárdle / squinantia / albo bubonocelle / albo struma /
phimata / phlicteneş / steatomata / atheromata / meli-
cerides po bokách y indzie / furunculí w spárách / áza te-
go mátoz y przeto nazywali ie starzy tumores / apostema-
ta / abscessus / exituras / co my po polştu guzami / ktorým
opis y przyczyny / zgodza sye iáto y lacińskim / gdyż chćili
kázdy z nich miec / ex intemperie / mala conformatione /
et continui solutione / to iest / ze kćwie skázonéy / z mieyscá
náđ przyrodzenie ospáconégo / y z zácieczeniem prze zby-
tni humor roztapionégo / prowadzac á opisuiac to od o-
wych / co ie wedle humoru zowia / albo edemata / co sa z
phlegmy / albo erisipelata co sa z kolery / albo scirrhi /
canceri z meláncoliéy / albo phlegmones / co sa ze kćwie
wezwozátéy : my niemamy przy tym w silné sye ich wy-

wody

wody wdawác / gdyż chcemyli subtelnie do wsyşkich
tám tych guzów dymienice przyrownác / możemy : y dáć
im te własność / iáto kázdemu z tych / z mieyscá y z máte-
ryéy różność sobie w przezwiştu przywołaszczáiecych :
iednáťże dymioná / y Galen zwał inflammátia słowem
prostym / co zápaleniém kćwie sye znáczy / kćóre on przy-
chodzie powiádał z zepsowania / gdyż często inşych czá-
sów / ále nawiecéy sye to po febrách wkázowało / kiedy
kćrew y iéy złość zágrzawşy á wzburzywşy sye / do mieysc
tám tych sye obróciła / siérzac sye po nich / á odymaiec po
wsytkim ich kacie. A iţ wedle chorégo complexiéy / y cho-
roby przymiotowéy zley á iádownitéy / nie tylko ze kćwie /
ále z kázdego humoru / owşem z inşégo kćrórego / á nie z
sáméy kćwie to byc ma / te disputátia o phlegmonách ále
bo inflámátiaich puscicwşy / owe przed sie weźmmy / áby-
şmy sye przypátrzyli w tym / iáto y w kázdyni guzie y de-
scensie / albo co nášy nazywáia w fluxie / materya z kćó-
réy guz / á w téy materyeý qualitatem y quantitatem. A
poznamy materya y po wiérzchu / gdyż z kolery niţ z phle-
gmy / zápalenie / y ból wiérşy / ná wzrok albo do kćna-
wşy żółciéy / zropienie y przegrzienie sye ná wiérzch ry-
chleyşé / z febry trzeciégo / á nie kázdego dnia ográţká / z
meláncoliéy sino záşczierzono czarno / á to ná wzrok sa-
mo przez sye / albo pálcem sye stóry do kćnawşy. Owa sye
tu considerátia nietrudniac / kćóra we fluxiach tychże v-
pátruia subtelnieşy lékarze / partium propellentium ro-
bur / excipientium imbecillitatem / meatuum deferentiá /
laritatem / mouentium / et sese exonerantium angustiam /
materie copiam et conditionem / locum suscipientem.
Zo kćóţ zgrubşych oto pytác bedzie / skąd to płynie / po-
mniac że watrobá co kćrew czyni / czyni albo dobra albo
zła / á tákéy iáka ma w żyly popiéra / że w mieysce gdzie
inż oştátnie wpada / wpáwşy ia dáleý niéma gdzie / że
nieciecze nic / áţ sobie meat náýdzier / że im dáleý zciáśniey

Q 99 iij

šégo

1. de diff feb.

2. de crisib.

De tñ. pt. ná.

tego do fersego wypadacie ferzyć sye musi: że mater-
rya to iadowita a zepsowana przez watpienia / która
gdzie iedno przypadnie psuie: że to mieysce takie jest / iż
plugastwa do niego przypadwisy / guzy / wzrody / a potym
fistuly / albo apertury wciérpieć musi: kto mowie z gru-
bych tu sye też pytać będzie / między przyczynami / de effi-
cientibus et formalibus: oto materiales ledwie / patrząc
że dymioná / że sye nadeły / naciekły / a bola / oto że od wa-
troby to musiało isc / która sye piérwey zarażwisy / przez
syeli samá / z infemili częściami ciała / krew taká / z phle-
gmy / z kolery / albo z melankolię przysadę / mcatem któ-
ry iey naotworzysty sye zdał obrócić. A to w każdych
dymionach być musi / choc ie z przymiotu / choc z inąd być
okręciemy. gdyż to effect a leczenie wkażnie / że tak te^o iako
y owemu / ropá zgnila a smierdzaca ciecz. Co aby wzrost
zaráz inaczey osadzić miał trudno / patrząc tylko nad gu-
zem na skórę / na odcieć / na zasinienie / albo zapalenie / a te-
go niemyślac ani pytać / iesli tam ból głowy / kila / wzro-
dy / krosty / obcowanie z niezadnica / a rozgrzanie mieysc
tych z zarażonemi przedtym niebyło. Jedna ze spou nie-
trzymając / leczenie obiemá równe. A nie tylko dymienie
z dawnych chorób przedtym / albo teraz z przymiotu przy-
chodzących / iako apostematu albo guza każdego / wpatrza-
wisy mowie temperature / a ciała postanowienie / gdzie guz
wpadł / mieysce / iego powinność / a z drugiemu członkami
spółecznosc / przy tym site / ból / y insie przypadki / prze które
re sye goić albo gubić ona zawada niemiála / każdego mó-
wie guza leczenie iednakie / kiedy sye czyni / aby sye nieczy-
nił / y iesli być moze indzie go obrócić / a tak oney materię
prześkodzić / iakoby indzie obrócona przystoynię / wzro-
du nieczyniła / a iesli sye już odwrócić niedawny indzie / za-
fundowała / aby co namnię przyskrości / y bólu czynić mo-
gła. Trzecia aby ona materija a plugastwo złe stam tad
sye tak wyczyściło / iakoby mieyscu po zagojeniu / nie to

13. Methodi.

na po

na potym wadzić niemogło. Piérwsemu aby sye dosyc
działo / to jest / aby kiedy sye guz zaczyna materija ona
odwrócić / diete postanowwisy dobra / przez które ani
tu / ani w żadney chorobie dobrego sye nic nie dzieie / eua-
ciantia / repellentia / y resoluentia obmyslic. Ale przy-
dzieie / a rzadzie / w iedzeniu y w picciu / owym niekom-
lając / co owo wiec lada co iesć chorym kaza / aby tym
wiec dymienice sye zbierały. Bo aczci oni cos grzezy
mówia / kając przez ochrony snadź też y rzeczy złe iesć y
pic / aby za niemiara a niezadnem / tém wietśa suppur-
tia była / a dymienice sye tam bärzicy zbierały / ale nie do
rozumu / gdyż natura bärzo tego bledu przyplaci y za má-
la wielk / albo za iedne dwie dymienice wezyni / albo wiec
tak bole wielkie w nich pobudzi / że przy zapaleniu / skur-
czenie a do chodzenia przeszkoda / arterij bicie a testnosć /
czasem y febre ze rygloscia. A iesli intentia tá być ma /
aby chceć nieć przez tych wzrodów / dáciemy euacuatie
dla wygnienia / y odwrócenia téy materijey / co cięc
chce / aby tam nieciekla / czemu iey zla dieta przyczyniac:
A czyniem euacuatie lekarstwa purgujące dawając / wpu-
szczając krewie / theriacke / aquas theriacales / bezoardica /
y inszych rzeczy / które sercu obrone a iadowi przeciwi-
stwo niosa / wzywac kazać. Co to za zgodá będzie / zley die-
cie / a zle^o iedzeniu przy tym widzac że dymioná sie poczyná
ia / nie niewatpiac / że ex maligna materia bywaia / a sprá-
wowy sye z każdych inszych przed tym / że sye nierády od-
prawiá / aż za dlugi czas przy wielkiej pilnosci / prawie
dobrze wyciekwisy. Przeto radczey obaczowy / a one sye
gromadzić y zaczynać chce / purguemy / manna / castia /
tamarindor / pulpa / mirobalani / agarikiem / rhaharb:
y tak iasławemi rzeczami / coby tylko drogi pospolitśe
sye wyczyściły / a natura grubszych rzeczy pozbywisy / po-
twierdziła / y sobie przysc dobrze mogła: y to mowie / ie-
li sye przypatrzem / kiedy sye zaczynać máia: bo iesliby w

ten czas

Falopi
Petronius

ten czas ten impediment y auersya uczynić/ kiedy sye już o-
dymaia a znacznie ropić poczyniata/ niebyłoby inszego nie/
iedno wielkie bóle y trwoge we wszystkich przedniejszych
czesciach uczynić. gdyż disputuia wszyscy rzecz być nie-
można/ ani purgowac ani krew puszczać o ten czas. Lec
iesli chcemy té benigna niemiec w rzędzie purguacych/
niech tak bedzie/ iednakże też ledwie co pomoga/ pomniac
ze ten iad wronatrz gleboke/ ze ex malignissima mate-
ria/ ze z przymiotu onego/ ktory iako skra w zagwi/ nie
vmie iedno požarem strawic. Jako tedy zle lada diety
w dymionach vzyć/ tak niedobrze y purgowaniem chciec
to wypedzić/ co sye obiecalo wzrodem wyćiec. gdyż wiel-
kie purgowanie rozdrażni/ a málé z tychli rzeczy cosmy
mianowali/ cristeramili powtarzanie/ pomoga málo.
Krew téz ktoby zarazem puscić chcial/ w owym coby byl
mlody/ coby sily y complexey dobrej/ iesli zrazu to oba-
czyć może/ y to mowie/ ze to czynic zrazu/ iesli wtorego
albo trzeciego dnia/ ze sye ten iad w niem zarzac/ sum
w glowie/ zapalenie w watrobie/ y we wszystkich cieie po-
czatki febrzy/ y z dymionmi pokaze/ a puszczaia wiece y z
rak obudwu/ zaraz y z nog/ y czasem niemálo/ iad mó-
wie ten iako powietrzny rozrywaiac. Ale tak gwałtow-
na sprawa/ aza iad ten przecz ze krewa wyplynie/ niewierz-
my aby wyplynal/ chyba iz sye zapalenia kes vmniejszy/
a natura obciażona cieżaru sobie troche wiazosy/ troche
przysc ku sobie może. Przeto/ iako zla dieta/ zla/ tak pur-
gowanie niedobre/ tak téz y krew ledwie co pozyteczna.
Anietylko ná ten czas z przódku/ ktorego ani chory prze-
wstyd/ a ná wytrwana rzeczy wiódac niepowie/ ani sye
bárwierz/ málé poczatki widzac/ aby do wietzych przysc
mialo/ niespodziete/ y occasya one co przedko mija/ wpu-
sci/ ale ani potym: chyba izby w ón czas kiedy sye zbiera-
ia/ a ropá dostawa/ przy bólach wielkich/ przy niespaniu
y febrze/ inaczej być niemoglo/ iedno vlywaiac zapale-

nia/

nia/ krewa pomagac/ y to pomniac/ y patrzac/ iesli gu-
za zawždy y znacznie przybywa/ choc boli/ krewie niechac/
gdyż to przy ropieniu być musi. Lec iesli sye odawosy sk-
na/ a ani tam ani sam postapic niechce/ puscić w imie
Boze/ obstructiam/ repletię/ y humorow wporowi do-
gadzaia/ przedtym lenitium albo cristere wprawiosy.
A wpuscić z reki prawey/ z tym sercem/ ze lepię bylo przez
tego puszczenia/ aby iad sye do serca ná zad nie obracal/
a plugastwo ktore tedy wynisic mialo/ inszego miesca
skodliwego sobie nálesc niemusiálo. Przeto téz przyczyn-
ne/ ani repellentia/ to iest owych rzeczy/ coby wronatrz
wpedzily/ a cięc do tego miesca zabraniać mialy/ dy-
miencam niepozwalaię/ zawždy to pomniac/ ze sye za-
czety/ albo z onęj materiy/ co kila ciękla/ albo z onęj co
do nog dziurami iakimi skla/ albo z onęj co po skórze swiez-
rzem y krostami sye byla rozsiala/ albo z onęj co bóle w
glowie/ dzenie w sercu/ y w inszych czesciach trudnosć
czynila. A iako bronióno takim repellentia/ ktore vsia-
dly albo in emunctorijs/ albo ktore materia (badz to
ropa/ badz insze plugastwo) gruba a do odwrócenia nie
poslusna/ albo kiedy zbytnie sye tam zapieklá/ a siadla/
albo kiedy przez sie iest tak iadowita/ ze wyciagac z cia-
la niz ia ná zad wracac wciato lepię: tak ten raz wszystkie-
mu temu podlegt/ ze w miejscu skodliwym/ ze materia
ma gruba a nieposlusna/ ze iako iad ieden zarázliwa.
Przeto/ iz sye niegodzi repellentibus/ auertentibus téz nie
niesprawini/ do tego sye obróćmy iesli boli/ bolowi po-
możmy/ a izby wyciekla/ a potym sye zagoila/ skaranie
uczynimy. A to niechay w tym rozsadek bedzie/ iesli to
nie ruptury albo czego inszego poczatek/ gdyż téz to by-
wa/ ze té miesca iako y insie rady náciękaia/ y tak okrom
zropienia odawosy sye/ wietzym bólem y strachem niz by-
wa groza. Przeto wnať go polozywosy/ iesli iclito weni-
wstapi/ a guz y odetosć wnet mnieysa y slabša bedzie/

R r r

a iestli

2. aph. 47.

13. Methodi.

Jony per

13. Meth. M.

2. nat. fac.

a jeśli dymienicá/ jeśli własná/ bo trąśa sye/że wiatrem
 sie czasem nadmie/ tam mniey boli/ mniey twárdé/ i mniey
 sye zapalilo/ nieysce/ zátym téż y namázané mástem/ oley-
 kiem/ chamomelino/ laurino/ anetino/ lilioré/ amigda-
 lino/ vngto de altea/ de meliloto / posłusniejszy pokáže.
 y by téż wode albo serum iakté z rozpálenia w sobie má-
 to wstąpi. A jeśli samá prawá dymienicá/ odeta/ twár-
 da/ y ta co iey co dzień z bólem znacznie przybywa/ relac-
 xantia et emollientia / coby do niey máterya przyciąga-
 ize ropić ia mogły/ kładźmy / od domowych poczarowy-
 á perwie wiedząc / jeśli iey nie pomóżem / weźmi wielk-
 testność/ wielki ból głowy/ gorączkę y inśe ciężkie choro-
 by. Weźmiż maki ieczmiennéy mialkiéy przegarsuie/ pi-
 wem ia ciepłym roztworzywszy/ cebule pieczona stłuczo-
 na przydamy/ y wmięszawszy/ żółtków iaiowych trzy przy-
 mięszawszy przyłożmy. Albo weźmi miodu przasnieg lyske/
 maki ieczmiennéy garsci dwie/ iáfranu utłuczoneg co sie
 ná grosu zostoi/ żółtków iaiowych trzy/ ciepło wmięsz-
 awszy przyłożmy. Té rzeczy przyciąga / zroptá/ y jeśli sye
 iuz gotuie / przez bolu przedzieia/ y przepuszcza. ácz wiele
 ich bywa/ ázwłasczá nie lutościwych bárwiérzów/ co do
 takiego guza przyśedfy/ zárazem go rzeżać ábo palić dca
 co iest barzo złe/ nie poczetawsy zropienia/ á do tego zgo-
 towania. gdyż żaden guz póki sye nie zropi / sieczon ani
 palon przed czasem być niema/ ponieważ sieczenia inten-
 tia nie bywa / iedno aby ropá wysła / á miyscá nie gry-
 zac/ dżiur wiele nie czyniá/ wtym/ aby téż y fistulam nie
 dodawála occasyey. A co oni mówia / że poczetá á zá-
 fundowanie dymion. tych iest w zoleddziach albo gruw-
 stkach/ nad starcem w trzostach leżacych / co przernawo-
 sy/ á stercy y tłustość oddrywszy/ ona gruwastká wyżréc.
 potym obwiązawsy kilko rázów wyiac / y iuz dymienicé
 fundament zgubić sye da. To se nieperwie rzeczy. Bo tá-
 kie wrozody bywáia/ gdziele indzie / gdzie tych glandulas

albo

albo gruwastek y ich involucra nie bywa/ y w tym miys-
 scu/ choc té glandule/ y té guziki leża/ nie iuz to powinna/
 aby albo w nich samych/ albo w ich blónkách/ w ktorych
 leża to być miało: gdyż nie przeto sye ten descens tam le-
 ie/ aby mierzał w oné guziki / albo w ich/ lub to blónki/
 lub pchérzyki beda / iedno iz to miysce bliskié pedento-
 wi/ przez ktory ropá sła/ y to co subtelniejszyego było tam
 tedy wypłynawsy grubśe rzeczy owdzie iako do bliźszego/
 słabszego/ y dosyć przestroného guzowi miyscá przy stá-
 wie/ ktory in motu iest obróciá. Którey to ropie czas y
 pomoc dáć powoli/ á nie rzeżac ani palac / póki guz tak
 twárdy/ á nie zgotowany / nie mówie ná ich ratie nied-
 báiac/ choc powiádaia/ że sye miysce rozpali/ że boléc be-
 dzie/ że sie rozdráżni y rozkrwáwi/ á ta droga máteriéy przy-
 ciagnie. wprawdzie przyciągnąć i może/ ále że téż y bolu
 y rozpálenia przyczyni/ niebarzo będzie dobrze. gdyż samá
 ropá/ sam guz/ przez nie máłego rozpálenia/ y przez wla-
 stnych swoich páropisimów nigdy nie będzie / tak iz tego
 złego nie przydawác/ ále záwždy wmięszac potrzeba.
 A iako tam sa nerwi y żyły škodliwe/ ktoré przernawisy
 albo przepalawisy/ omdlenie/ ból/ chromota / y inśe przy-
 padki zá soba ciagna/ ten niewié/ co anathomiéy niewi-
 dat / przeto iako repellentia złé / tak caustica z przódku
 miyscá niemáia / chyba iz sye iuz z ropi / dosyć przystoy/
 nie zgotuie / wierzech ktemu ná dobrym miyscu pokáže/
 przernac albo przeciac mozem / ráne czyniac nie prosto/
 ani poprzecz/ ále tak iako trzostá ida w przegubie ná ukoś-
 ku bizuchowi. A iako w każdym inśym guzie/ tak w tym
 rzeżac pilnujemy tego / aby ropá sye wiodła do ná podo-
 bniejszyego y wysádzniejszyego miyscá : czasem nie tak wie-
 rzchowi / chocay sye pokáže / iako meatowi wiecey do-
 gadzáiac : bo gdzieby wierzech był wzgórze / y dżiura sye
 tamże pokázála / ciéc tak dobrze nie będzie/ iako kiedyby
 była ná dole : bo tak albo będzie málo ropy wychodziło/

Rrr ij

á niżej

á nižey będąc bārzo y dlngo gnto/ y częsci zdrowię gry-
zac/ będąc dziurawito/ co wiece musi albo reka wyciśćć/
y dlabiac wiażać / albo tym do nowey inflammatię po-
magać. gdyż to częśc czula/ staw blisko/ y nervos co sye
do nęg y wtoło miosa/ od głowy y od paćierzów/ penes
os sac/ os coccigis/ y to co sye kōści tam namācāc mo-
że/ dosyć ma. Powoli tedy przykładāc māturyumy / á
aby sye dostawały dymionā czynimy/ piérwey niżli rzezać
poczniēm. R. Sig kłkonascie/ stłuksy ie przydāc głō-
wet kōżenia liliowego kłko / māsłā plōkānego y sār-
m troche/ y troške przysmażywszy ciepło przyłożyć. Albo

R. Radicel brionię lb j/ wtluksy ia/ y iesli sucha przez
przetak przesławsy/ troche z sādlem swiniēm plōkānym
przysmażyć / y ciepło przyłożyć. Albo R. Sig tłustych
spół funtā/ stłuksy wwarzać ie/ á wyżawsy y wytłoczyć
sy siēmie lniāne tłuczonē/ kōżeń/ list/ y nasienie ślazorē/
y rumien tā polewka roztworzyć/ y sādłā swinięgo y kō-
plōnięgo po troše przydawsy/ y przysmażywszy/ aż woda
wyrze/ á ten emplastr zgestnie/ ciepło przyłożyć/ potowia-
ce na drugi raz chowāiac. Albo R. Radicel liliore/ al-
bore/ radicel maluę ana 3 j s/ sem maluę/ lini/ fenugreci/
ana 3 j/ ficuum pinguium n° x/ flore stecados P. j/ con-
cisa et contusa coquantur/ sub finem addendo/ oleore li-
liore/ chamom: ana 3 j s/ arungiare porci/ galline/ lota-
re/ butiri recentis ana 3 j/ m. fiat empl. s a. Albo

R. Radicel iridis 3 j/ dictami 3 s/ farinare hordei/ se-
minis lini/ meliloti/ fenugreci ana 3 j s/ flore chamom-
mille P. ij/ violarie P. j/ coquantur pulverata in deco-
cto radicum alteę / addendo pinguedinis galline 3 j s/
esippi 3 s/ olere chamomul: liliore ā 3 j/ m. f. emplastr.

Albo R. Ligni guaiaci limati lb s/ cortic: eiusdem
3 j s/ coquantur more suo in vase lutato / oris angust/
in lb vj/ aque/ ad partis dimidie/ decoctioni/ colentur et
in colature lb ij s/ misce. farine fabare/ seminis lini/ fe-

nugreci

nugreci ana 3 ij/ radicum alteę/ pulveratare/ 3 ij/ ra-
dicum brionię 3 j/ ciclamini 3 vj/ dictami 3 s/ farine/
hordei vt acquirat consistentiam recoctis / adde olei li-
liore/ arungie porci ana q s/ misce. fiat emplastrum.

R. Ligni limati 3 vj/ cortic: 3 j s/ coquantur in vase
oris angust/ ad dimidias / post perfecte coctis adde /
mucaginem seminis lini/ fenugreci/ succi radicum alteę
ana 3 ij/ farine fabare/ hordei ana 3 ij/ rursus recocta
ad spissitudinem/ impinguentur oleo chamomelino/ ane-
tino ana q s/ vt sit emplastr. farinis/ succis/ et ligni li-
matura unita/ et sepius reiterata. Albo R. Sumita-
tum alteę/ verbenę/ poligoni/ artemisie/ hisopi ā M. s/
amaraci/ inę artetice/ adianthi/ ana 3 j/ flore geneste/
hominii/ stecados / hiperici ana P. j/ seminum lini/ fe-
nugreci/ alteę ana 3 j s/ nigelle/ psilij/ sinapi / ana 3 j/
radicum concisare vel contusare brionię/ iridis/ ciclami-
nis/ pentaphili ana 3 j/ cucumeris asini 3 s/ cepam pan-
nis coctam n° j / coquantur in decocto guaiaci / et cor-
ticis eiusdem/ ad consistentiam emplastr. guaiaci deco-
ctum ma w tym bārzo silā godności/ przeto iż sa niedro-
gie rzeczy / emplastr albo cataplasmi z nim kādzy / może
być czynion/ faryny też dobrze zgotowawsy. przeto owē
chwalimy/ co radices piérwey rospārza wżeżewiu/ albo
w piecku iakoby opięka y oczysćiwsy wtluka / y tāt mie-
sāiac / z drugiemu przykładāia. á iż swiniē sādło też tu
ma władza/ tedy z tym. w prawdzie włosy maia oliwe
stara/ od lat silu / ktōra prze zacność w tākich empla-
strach/ balsamem pospolicie nazywāia/ bo iż prawy bāl-
sam być niemoże / oto oliwā nastārša / niechay iego zā-
stepnie miesce. do ktōrych to faryn chcemyli gummata
przydāc / galbanum / ammoniacum/ bdellium/ y insē/ sa
bārzo pomocne. R. Flore sambuci/ chamomille/ su-
mitatis anethi / ana P. j/ iridis pulverate 3 j/ brionię
3 s/ ammoniaci/ bdellij/ opoponacis aceto dissolutore ā

Rr ij

3 s/

3 s/ terebintine 3 ij/ olei lilior/ anetini ana q s/ m. fiat emplastr. Co iesli sye zda praca na wrząd to czynić/ weźmi diachilon piérwéy simplex / a rościęgnawsy ie miesko na skórce/ toż weźmi. Albo R. Diachili irati cum gumis 3 ij/ extendatur et applicetur. Albo R. Emplastri diachil: maioris / emplastri de meliloto ana 3 j/ esippi mollis 3 s/ olei lilior/ par/ ad dissoluend: terebintine et cere ana modicum m. Albo emplastri diachili cum gumis 3 ij/ emollientis veneti 3 j/ oxierocci 3 s/ dissoluendo chamomelino oleo/ adde guaiacini 3 s/ cere et terebintine par/ misce fiat emplastrum. pod czym kiedy sye dostoi/ zmiekczy/ y zbierze/ albo ia puszcza dcm/ albo lancetę albo bzytwa/ albo żelastkiem rospalonym otworzyć. czego iesli sye na ten czas mąrtyr bąziéy niż kiedy przymiotu dostawał boi / na mieysce actualis / potentiale mu dać musiem / defensiwą wkolo aby sye nie zapaliło mieysce položymy. które to defensiwą / czynia więc bąwierzę prosto/ cegły wpalonéy dobrze natarwisy/ y w occie ia pomoczysy / a białków iaiowych do tego namaczysy. ale my te wyrzucimy/ a weźniemy. R. Chleba osródek / namoczmy go w occie różanym / potym wtlukwisy spatlę albo wórzechwis / białków iaiowych mu tylko przydaymy/ y przywinimy. A iakié tam przywieńienia być mogą/ rozum albo księgi Galenowé pokaza.

Albo R. Aquar/ rosatę / plantaginis ana 3 ij/ boli armeni 3 ij/ albumina ouor/ n° iij m: excipiat stuppa.

R. Succor/ plantaginis/ lactuce / ana 3 ij/ boli armeni / terre sigillatę ana 3 s/ albumina ouor/ n° iij / camphore 3 s/ aceti rosati par/ m: et stuppa madesca circumda/ potym R. cebule wielk/ wpiękwisy ia/ y wtlukwisy/ przydaymy gnoiu gołebięgo obranęgo/ mydlę/ gozycę co sye spodoba / y tak ciepło tylko na sam guz przyłożmy. Albo R. Cebule wielk/ wpiękwisy y wtlukwisy przydaymy sulphuris vini/ salnitri/ ana 3 j/ fini co

lumbini

lumbini 3 s/ fermēti par/ f. empl. Które to iesliby sye na bēmu chorému żadné zdato/ wfarbujemy śafranu tluczońego dragme/ albo pultory przydawsy. Albo iesli chce my / tylko do samęgo gnoiu gołebięgo / albo każdego z tych wstrząsów/ po myśliwiecku mówiac/ ptaków łazkomych/ iako orla/ sokota/ iastrzeba/ ic. śafranu y gozycę przydać/ dosyc z dobrym powodem przegrzcie. Kożi/ że do tego przez sie sam dobry / zaleca Galen. Co iesliby sye mało być zdato/ cantharides przydawsy / nietrzeba inšęgo. A chcemyli ieszcze y oliwy albo sadła/ bedzie nie zdrogi. Bo czynić to ówemi canteriami które wsie bioza sublimat/ precipitat/ wodki palące / nie ząwždy więc bezpiecno. Jednatze R. Calcis viue/ aluminis roche/ ana lb ij/ coquantur donec salis acquirant essentiam/ cuiusquidem salis vnicjs duabus/ adde ammoniac 3 j/ muscaginis/ seminis nastarcij 3 ij / mellis anacardini 3 j/ s/ m: fiat empl: Albo R. Sublimati 3 ij/ lithargiri/ vitrioli romani/ hematitici ana 3 j/ s/ m. Albo R. Vnguenti egyptiaci/ apostolor/ a 3 s/ cantharid: electare 3 j m. Albo na wrząd ia czyniac/ R. vitrioli romani lb s/ salis nitri/ sulphuris vini ana 3 s/ cinnabaris 3 ij/ trita simul misceantur et in fimo aliquot diebus asseruata / per alembicum destillentur / cuius aqua fermento admixta inferuet loco. Albo R. Vitrioli/ rom: 3 ij/ arsenici 3 j s/ sublimati 3 s/ cantharid: tritarum 3 ij/ succi brionię lb s/ mirta et fimo asseruata/ destillentur/ prodibit aqua pinguis/ pro vsu caustico. Albo weźniemy owo co nietrudno weźniem/ wziac popiołu kóy iesiono wéy / (bierza figowego drzewa / y macice winnéy oni) prawic białęgo fantów dżesiec/ wody studziánęy kwo art pietnascie/ niech iako kálkus powraia / ząprąwioné / aż trzecia część zostanie / przydać wapná niegąsionęgo kámiennęgo tyle/ ileby ten kálkus okryć y zągąsiec mógł / y dopusćiwisy/ aby tak przez tydzień postalo/ przecadzić/ a

10. de f. M. f.

dopiero

dopiero temu ługowi (wapno odzuciwszy) przydać alu-
mu sórowego/ tartary albo winney drożdzy suchy / po-
vncy siesci/ y dawszy iem tydzien drugi postać / przeca-
dzić dopiero / kwarce tcy wodzie przydawszy ługu my-
dlarskiego owego nalepsiego / do ognia przystawić / y
wolnym ogniem warzać / aż tak zgestnie iako miod / be-
dzie bårzo rzecz nąd miare mocna. Albo R. Ługu tam-
tego lb 5 / vitriolli romani 3 j 5 / bulliant ad consistent.

R. Lupin orzechá włoskiego / kiedy sye owopadaia
garniec / y zlep go z drugim ták / izby bláchá iako durflak
posiekána ie dzielac / to co zwysiego kápác bedzie / dol-
nemu nie zatrudniála. Wspodni wleymy ługu mydlar-
skiego kwarce cztery / z wapná z niegásoného / iuz ie zgá-
siwszy odlaného / ták wkopaymy on z ługiem w ziemie /
á ten / co ma lupiny / nąd ziemiá obłóžmy węglem / y
wolnym ogniem palmy / aż sół z onych lupin wykápie / co
przechłodzwszy otworzmy / á to oboie znouu zálepiwszy /
warzmy do tad aż zgestnie. posłuzy tcy potrzebie niezle.
iednakże iesliby skóra twárda á niedobyta sye zdála / si-
blimatu arseniku / po kesi przydaymy. Chalmetus pisze.
Owo též dobry / R. Vas fictile exiguis admodum foras
minibus pertundito in fundo / calcem viuam / vitreola-
lum / sal nitrum / et alumen in pulverem redacta / in vas
conijcto / lixivium acerrimum (quale sit ex tartaro)
feruentissimum paulatim instillato / idque ter aut qua-
ter ita percolato: posteaquam vero ex percolatione li-
quorem suscepis / iam quidem crassam coquito / donec
in gipsei lapidis formam incrassescat et indurescat. erit
lapis causticus / vt intra duas aut tres horas non secus
atque ignis vrát. Lec iz též to człowiek / co go za poku-
te palem / á nani té ognie ták frogie gotuiem / nie przeto
abyśmy go žalowali / ale aby ná nas w reku nášych om-
glawszy / albo bólem sye rospalwszy menárzet / pożało-
wánia sye / y lžyšych mať być godnym zda / wezyny to.

do tych

do tych ták palacych rzeczy / przydawamy correctiva / y
kiedy bierzem sublimat / arsenic precipitat / albo té lapi-
des infernales / nie capitulo ich rostawzamy / ale vn-
guentem ktorym chłodnieyszym / iako rosato / populeo /
succos trzebali przydawając / lactuce / papaveris / nim-
phe / solatri / mandragore / y insych. Bo w każdcy tłu-
stosci té rzeczy co są palacé / co vtopia ná czas swéy zlo-
ści / izby též y oliwá albo tłuścóć swinia samá przyste-
piła / siła iem złości odéymie. Acz y opium dla tego przy-
dawáia aby mniéy bolu paleniém czyniły / biorac subli-
mati 3 j / opij 5 vj misce. Albo R. Arsenici / subli-
mati ana 3 j 5 / opij 5 vj misce. wezyna to y owé wód-
ki albo olejki / aqua fortis albo institoris / co ia krusce
rospuszczáia / w gorzałke mocną namoczywszy / precipita-
tu albo sublimatu / oleum vitriolli / sulphuris / tartari
y té co ie alchimia z antimonium / albo z merkuriusá
łatwie czynić może. lec do tákich rzeczy nietrzebá sye spie-
szyć / aż kiedyby lžyšými nie spráwić sye niemogło. A dla
tegoż owé cebule / goiczyce / y tákowé rzeczy / flastrem kłá-
dziem / aby y wyciągály / y ropie pomagály záraz. á cia-
gniemy morwie / kiedy boli / á máturowac sye nie chce / nie
tylko phlastrami / ale y bánta sucha wielká / wiele razów.
iednakże iz ná przemiány ida / phlastrum wiecey czasu y
rozmysłu dáć / gdyž wiecey przyciągnie / humory posłu-
sniéysze wezyny / y skóre bårziéy otworza. Otworzywszy ia-
tedy maturantibus / á témi co rope iesli ieszcze zerwáta /
á nieustála sye z przodku potáżnie / lepsza wezyna : gdyž
ropa być ma biala / równa / á coby w sobie nie inszego á-
ni gruwastek niemiála / ktemu aby co namniéy być mo-
že smierdziála. Bo bycéi niemože / iesli insy ktory wzód /
przez smrodu / tedy dymioná / badž powietrzne / badž przy-
miotowé / gdy są z máteryéy iádownitéy : iednakże mó-
wiem co namniéy. Tam knot wpuścziác / po wierzchu
daymy emplastr diapalme / albo iesli ieszcze niedosyc sye

S s

zropilo /

zropilo/ vnguentum isidis / aby sye putredo tam wietrza
y skodliwa niewyrzuciła. A iż te rane iako insza leczyc
przyjdzie/ czyścić ia przystoynie/ cięc iey daroży poki cięc
chce / a ordinarya to w wszytkich dymienice niezawierac
dni namnię czterdzięci. Także y my uczyniemy/ widzac
że lata/ sila/ complexia dopuszcza / czyścić y miarno go
chorować/ bedziemy o zagoieniu iey myśleć/ tu wspomniat
wszy owe secte/ co potionibus vulnerarijs leczy/ ingredi-
entia do tego sposabiadac / iakoby moc miały żyły otwie-
rac / y plugastwa do rany albo wżodu popadziac / za-
gotić go przez inszy pomocy / czego doświadczylismy w
inszych raziach/ ale tu w tym niebacze/ co przystoiny
uczyniemy/ iedno kiedy już zropi sye / otworzy / przepusci / y
napoły wyćiecze dymienicę/ a iednat sye albo do zawa-
cia dobrego niema / albo że fistuly za nią być chce/ y pa-
cientowi bóle głowy / y insze co ich pelen wspożoic sye nie
moga/ salsy z dzierzewem/ co iest/ amuletumli/ oculiteli fa-
cultatis/ anthidotus / francy daymy. R. Salsę con-
tusę / ligni limati / corticum guaiaci ana 3 iij/ aquar
scabiosę/ cicoreę/ fumarę ana lb iij/ infusa pnis per ho-
ras xxiiij/ coquantur vase vitreato/ ne exhaleat sigillato/
s a/ ad perfectam coctionem/ semota ab igne ubi subsi-
derint colentur. Pro potu. R. Salsę/ corticę ana 3 iij/
ligni limati lb 3/ in aque fontis recoctę/ et colatę lb xvj/
vase vitreato bene obturato/ s a/ coquatur / colaturam
bibat ad mensam. Niechayże przy diecie dobrej piye ten
decoct / y tym rane one płócze ciepło / poceniu dogadzac
iac iakie być moze/ a nie morduiac sye na to/ ani mu inas-
czey pomagac / iesli z dobrej wolej / wielkie nie bedzie
być chciato / perwie sobie obiecuiac / że nie tylko dymie-
nice ostatek/ ale y choroby fundament/ ma zginać/ iedno
z pilnością / a póty póki mu sye bedzie zdato / dosyc nie-
chay piye. A niedziwnymy sye że mu choc ciecie / dzierzwo
albo salsę pic trzeba / gdyż na to sye ogladamy / aby w

tym

tym miejscu sye fistula nieuczyniła/ albo tak materia tak
sta/ na dot wpadnoży kolana / kostki/ albo tytu kiedy nie
zepsowata / albo iako to wiec bywa / w czlonki niewle-
gła / a choroba czlonkowa w podagrze / y w chragrze z
nieustrómonienmi bolmi nieuczyniła. owsem bywa tho
wiec czesto/ że kiedy pacient nieśanowny/ kiedy sye barzo
zepsowal / kiedy sye nierychło barzo leczyc dal / że zdys-
mionmi lat kilko chodzac/ sobie y barwierzom przemię-
znie / tedy na blęch z tym / dobrze go przepurgowawszy/
y salsy miesiac albo pultora/ przy dobrej diecie napoiwszy
a troche odpoczynkiem y theryaki używaniem potwier-
dziwszy mazmy. R. Mercurij/ succo brionie vel limo-
num extincti/ et cum arungie porci munde et lotę lb j/ di-
ligenter in mortario ducti 3 vj. Item R. Succor/
brionie / ciclamini / iridis / ana 3 iij 3/ succi cucumeris
asini/ 3 j 3/ succor saluie / rutę / maioranę ana 3 iij/
baccar lauri/ iuniperi ana 3 j 3/ florę stecados arabici/
hiperici ana p. j/ dictami albi puluerati 3 3/ coquan-
tur modico vini generosi affuso/ ad consistentiam et suc-
cor aliquam diminutionem/ deinde adde galbani/ am-
moniaci / opoponacis / aceto dissolutorę ana 3 j/ vn-
guentorę de artanica aregonis / diachili ireati / de me-
liloto ana 3 iij/ vngti de altea/ lb 3/ oleorę/ liliore/ cha-
momil: ana 3 iij/ olei terebintine 3 ij/ butiri recentis dili-
genter loti 3 v/ diligenter mixta cum mercurio iungan-
tur/ et diu in mortario marmoreo vel alabastrino ducan-
tur/ sub finem addendo olei guaiacini 3 iij/ theriace ve-
teris androm: 3 3/ fiat vnguentum. A dla tego czyniac
ten vnguent/ chciabym abys go tak czynil/ coby sye mer-
kuryusz z nim niezaráz mieszał / abyśmy samy compozi-
tę co odiawszy/ schowali do inszych potrzeb. bo iesli gu-
zy iakie albo same dymienice / gdyż na stawie siadła/
przyjdzie mazac/ niewiele albo nie merkuryusza do nię nie
przypuszczac/ chyba iżby desperacjesmy chcieli / aby wy-

S s ij

padła

padła ze wszytkim miyscem / przeto té rzeczy gdyż są z mollientia / mogą téż dobyć y wyczyścić / za czym leczyc ią będziemy / iako mówię / iako każdy wzód albo rane / płó-
czac y czyśczac / y defensiwa trzebali przydawaiac. A iez-
li téż miazania niepotrzebowat / widém y sye do oného /
skadesmy odesli / to iest / zesm y zmiekczyli / otworzyli / y
rope prowadzić przez poczei.

Czyścimy / zagóymy / y zafusimy dziure. R. Mellis-
crati q s / tym płóczac czyścić sye przez gryzienia / y insiey
zarwady moze / gdyż czyśczac rane / albo wzód / albo dziu-
re wśelak w cieie / strzedz powinisimy tego / aby sye w
nie nic nie kładło / ani lalo / coby iadowite / przykre / albo
ostré nazyt bylo / aby rozdzaznieniem / zapalenie / albo
ból / któzy mu odganiamy / nie przywabiło. A iż pámie-
tamy / że každého takiego rázu vlceris / inquantum vlcus
est / medioeris siccatio byc ma / tedy to iedno czynimy /
aby rope albo nieczystosc któraby tam była / nasie lekar-
stwa czyścily / a susiac do goienia miały / a iest takich co-
ich używamy nie mało / iednakże miód albo cukier w so-
bie miéwają / co rzecz iest wdzieczna / abluendi / emundan-
di / et abstergendi vim habens. Płóczem mówię sferwat-
ka / płóczem winem / płóczem wodą siarczana / cieplisz-
nali to z przyrodzenia / wezymionali będzie / nawet tugiem
albo decoctem wezymionym / z santi / z piołynu / z krowa-
nika / y inszych. destillua téż na to wodki / nie tylko z tych
ziół / ale z miodu / z terpentiny / którey że dobrej niémamy
tedy z téy co z modrzewia ciecze / albo czasem y z sosno-
wey żywice. z czego iż dwoia essentia w destillowaniu
ciecze / tłustą na skrone / a phlegme / albo owe co sye wod-
nistą pokaze / do tego obrócić / tóż z gwaiaiku samého
będzie. Tłustych rzeczy téż sye w tym strzedz / gdyż su-
szyć nie mogą / owsem gnoić rychléy. R. Aquarum rosa-
rum / plátag: endiuę ana 3 iij / mellis rosati 3 iij / paululum
recoctis ablu. R. Succorū apij / plantagi: ana 3 iij /

absinti

absintu 3 iij / mellis rosati 3 iij / misce. R. Aquę fontis
3 iij / sulphur / 3 iij / rosarū rubrę p. ij / absintij / marhubij
ana 3 iij / coquantur ad partis tertie consump: colaturę
adde sachari 3 iij / misce. R. Lixiij barbitonfori 3 iij /
cur adde terebintine 3 iij / mellis rosati 3 iij / misce. A iż
czyścac té rzeczy / trzebá o tym myśleć / aby wyczyśczone
sye suszily / y cudnym miesem zaraśkaly / przydawaja do
takich decoctów kózeni / ziola / krusce / y rzeczy rozma-
itych dosyc. krusce iednakże płóczac / albo palac / aby
mniey gryzly / y zlosci do rany przydawaly. A używaja
tych rzeczy wszytkich / albo decoct do płókania czyniac /
albo collirium / do dziury zatkania / a nápełnienia formu-
lac / albo proch / aby sye tylko té miysca popłókané / przed-
tym posypowaly / któzym tego trzebá : gdyż w onym
miyscu badz to wzód / badz rana / badz przegryzienie /
albo zdziurawienie iakie ciála / niewsytko ale pewne ka-
ty posypowane / y suszone byc mają. Biorą tedy galas /
to iest galiki debowe niedostate / skórke iablek granato-
wych / radicle aristolochie / iridis / acori / panacis / dra-
cunculi / asphodelli / consolidę / centaureę / pencedani :
miedzy ziółmi / verbenam / chelidonium maius / marhu-
bium / scordium / millefolium / pilosellam / artemisią /
prunellam / nicocianam / plantaginem / folia hedere.
3 kwiecie / rosam / verbasum / consolidam / hipericum /
sideritidem / y insie. Potym terram sigillatam / cadmiam
vitrum vstum / alumen vstum / ostreacea / limaces / pur-
puras / sepię ossa vsta / to iest / malżeró każda vpalona /
y vplókana / squammam seu batituram eris / es vstum /
plumbum vstum (zowia to czasem scorias) calchan-
tum .i. atramentum sutorium / calcitum / misi / fori / vi-
treolum vstum (co wszytko tegóž rodzaju) antimo-
nium / sarcocolam / ichtiocolam / chrisocolam / litargi-
um / albo cerusam. Awa że tego nie mało Diostori-
des wkaże / czym takie wzody czyścić / y suszyć sye mo-

Ss iij

ga/vjy

ga/ używając ich wedle potrzeby/ extremis morbis ma-
lis/extrema remedia gotuie/ to jest/ jeśli decoctum folio-
re hedere/ decoctum artemisie/ decoctum scordij/ gentia-
ne/ peucedani/ consolide/ brionie/ Każdego z osobna/ al-
bo wmiarkowawszy composita wezynie może/ że wyczy-
ści/ i zasuszy dosyc/ czemu kadmię/ antimonium/ litar-
guru/ y inszych szukać/ lecz jeśli v.icus malignum/ dispu-
lotum/ chironium/ tedy podobno musim/ iednakże aż za-
musiem używając lżeyszych. R. Martillorum/ balau-
stis oreana 3 s / mirobolanore citrinore 3 ij / rosare rubre
p. j / aluminis roche 3 ij s / terre sigillate 3 ij / santalore
omnium ana 3 j / aquare endive / plantaginis rosate 3
3 iij / coquantur lento igne / prunis prius macerata / ad
consumpt / partis tercie / dein additis mellis rosati 3 ij /
collue locum. Albo weziny tak. R. Succore apij
plantag: ana 3 j / succi absinthij 3 s / terebintine clare
3 iij / mellis rosati 3 ij / bulliant ad consum: succore/ cola-
ture adden: farine hordei/ faris lupinore ana 3 s / sarco-
cole 3 ij / m. Al co iesliby tak mieso dzwé hypersarcosin
zowia rosło/ żeby go tam zdało sse być nieterzbá/ onemi
co niedawnosiny opisali prochami/ albo collutiami ie od-
iac/ albo wiec do tych decoctów / vngti egiptiaci kes
przydác/ vngti de minio na pamięci maiać. Albo

R. Liximij barbitonsore 3 vj / aluminis vsti 3 j / egiptia-
ci 3 s / misce. Do czego przydamyli mirre/ aloes/ churel/
terre sigillate/ ana / zaraz y czyścić y goić bedziem.

R. Aquę plantagin: 3 ij / vini odoriferi 3 s / sarcoco-
le 3 j / sachari mellis rosati ana 3 j / verbene/ agrimo-
nie/ consolide more et nore/ centaure/ millesolij 3 s /
bulliant ad ptis tertie consu: colatura colluatur locus.

Tę wszytkie rzeczy/ bázro dobrze służyć mogą/ tak vzy-
mioné. Ale co/ jeśli z guaiakiem ie chcemy wezynie/ dobrze
wiecéy pomoc mogą. gdyz to inż dawno wiemy/ że sam

guaiak

guaiak/ iakogokolwiek vzywie/ takie rázy léczy/ tedy de-
coctum z niego/ z samégoli/ cum corticeli / albo wázac
té rzeczy w niem. wypłóć/ wyczyścić/ zasuszyć/ y zágoić
dobrze mogą/ tak/ iż by téz nie inżego/ iedno ten sam de-
coct niebyło/ wszytko wedle potrzeby w dymienicach/ in
malignis/ sordidis/ cuniculosis/ fistulosis/ y disepulotis/
albo chironijs/ co sse goić niechca spráwi. Który to gua-
iak jeśli ieszcze tak spráwi/ że z niego samého/ ów liquor
co per descensum go palac wiedziem/ mieć/ á tym płóć
bedziem moc / rzecz bázro dobra. Przy czym iesliby ból
albo gryzienie sse iakie być zdało/ gdyz jest troche ostry/ y
iezykiem dotknawsy gorzki/ cukru/ albo mel rosatum mu
przydác. á chcemyli téz terebintiny/ niebedzie od rzeczy/
aloe/ thus/ mirra/ sarcocola/ iris/ aristolochia / y inż
przydác sse mogą. ale samo decoctum albo to extra-
ctum / między wszytkiemi lékarstwami przodek ma. A iż
wiec z tych dymienic / kiedy sse zágoić niechca / wozody
wieczne/ czasem y fistuly bywáia/ tedy ie tak płóć/ go-
ić iako fistuly. lecz jeśli go namázem / albo dzewem sals-
ie nápoiem / y té fontis catarrhi wysusím / nietusie aby
trwac dluzey/ á zágoić sse niemáły. gdyz sse minera oba-
czy / á medic o tym myslieć bedzie / ex qua parte princi-
pum/ pochodzi to źródló / o czym Hippocra. móvil/ ab-
cessus/ veluti bubones/signa sunt earl partium/ vnde ex-
tuberant. Co ovi powiadali / gdzie sse wózód pokaze/
iesli ná gardle z glowy/ iesli pod pachá / od sereá / iesli
gdzie niżej z watroby / á iž inż dymioná albo bolaczki/
znaczné przyezyny y źródlá wpatrowanie maia/ náse cze-
mu nie tym znaczniesie / że sa z przymiotu / mieć beda
Przeto ná przymiot lékarstwa náśadzimosy / y iego vpo-
minki albo iurgielné podarze / tymże contentuymy / o
cauterium pod kolanmi/ gdzieby inaczey być niemogło
myslac. myslac téz y niemniéy o cieplicach/ tych zwla-

szczá/

De vigo.

6. epid. pt.
2. aph. 4.
2. 5. de loc.

szcża/ Któreby siarczane/ alurowe/ żelazne/ w
triolowe/ albo Którego z tych rzędu Kruściu moc miały.
a co iesliby hemorrhoidy z y to nie złe/ ale cau
therium na té rzeczy iest nape
wnieysze.

Guzy, gruczoly, y suche wrzody.

Dzy y gruczoly rozmaite/ za tym czę
sto chodza/ kiedy sye przymiot żalag
wisy/ Krew w watrobie zepsuie/ a do
głowy is podawisy humorami zlemi
na stórze/ albo pod nie w miesie/ w
Którymle miejscu sye wzburzy/ tak iż
sobie luby kat nalazwisy/ iako wieche
albo znał iaki wytknawisy/ frące y
iety przywileie wkażnie/ albo wiec/ kiedy sye iety wstać a w
spokoic chory niedawisy/ do zlego is lekarza w rece po
da/ Który zamacawisy te to frące/ a ze wnatrz pedzić po
czawisy do tego przywodzi/ że na wierzech wypadwisy/
tam sye pokazuje. A bywaia wiec takie guzy pospolicie
na głowie/ albo przy Którymle z tych meatów/ do Których
sye przyrodzone plugastwa ciagna/ albo na bokach/ albo
na nogach/ albo (co napospolitsza) na Którymle z sta
wów. A iż sa dwoiakie/ iedne twarde iako kamien/ albo
kły spiektly/ miękkie drugie/ dzieie sye wedle materijey z
Który sye zrodzily/ tak iż siny/ y twarde z melankoliz
ney/ y z phlegmistey spiektley/ blade y miękki z phlegmiz
stey samey przy wiatrach/ żółty z choleryczney/ kiedy sye
iety wiecéy do inszych ku zasfarbowaniu przymieszało. Co

De caus. mor.

aby z

aby z szczerego Którego humoru sye dzieć miało/ niedziér
żny tego/ gdyż iuż dawno porwiadamy/ że nietylko té gu
zy/ ale ledwie co kiedy być może w czlowieczce między cze
ściami/ potym téż y między affectami albo chorobami/
coby temperature/ albo przyczyny/ z szczerego Którego hu
moru mieć mogły. Także y Galen na wielu miejscach/
ale de tumoribus preter naturam pisac/ szuka tego/ a
podobno nie náydnie/ acz scirrhos/ edemata/ erisipelata/
miannic/ ale exquiste z humoru iednego/ trudno to być/
iedno ex predominio/ że tego albo owego iest wiecéy. tak
że my o tych/ Które to ida z przymiotu/ rozumieć mamy/
że za onym wzwozzeniem a w zburzeniem iadowitem
Krwie/ tak sye spolem leia/ topia/ y spuszczaia té humo
ry y plugastwa/ iako owo kiedy Kruściu ogniem rospuś
czony/ meatami swemi idac/ dziurka iakale sye wyrwie/
a wnet sye ssiadawisy/ gruwastka albo od miejsca na ias
kie padnie/ takiéy formy dostanie. A przetoż widzim że té
guzy/ by téż y iednej materia miały/ figury swéy zach
wac niemoga/ ale raz okragle/ drugi granowite/ drugie
dlugie/ drugie w triangul albo w klin y w dziwne gru
wazle sye zsiadala/ dla miejsca na Którym sye sobia. ie
dnakże na koscicach/ iako na głowie albo syi/ albo topat
kach/ albo goleniach/ albo łoktach/ niż na inszych miesi
stych czesciach sersie y twarde. czemu/ acz téż materia
przyczyny przydawa/ że zimna/ twarda/ y cos zkoscia abo
z iety sokiem podobne/ ma/ ale miejsce nie mniéy/ gdyż to
Które z muskulow iest ciepleysze/ rzadsze/ y ad expiratione
et halitum insensilem to iest do zapocenia/ a nieznaczne
go przez stóre wykurzenia/ a tak rospedzenia/ y srawie
nia guza/ sposobnieysze. co wszytko brać sye może/ y po
chodzi wedle pelnosci/ a zaprowania materijey oney ias
dowitey przy czesciach tuzenia/ a Kwie do ciata poda
waniu sluzacych bedacey/ Która to natura iako niepotrze
bna a bzydka/ odsyta do zwierchownych a mniéy po

14. Meth.

De diff. mor.
C. 5. aph. 66.

De cur. r. f. M.
De caus. morb

T t t

trzebnych

trzebny ch cześci. na których to cześciach/ nigdyby była/ ta materya tak iadowita a wpoma nieusiadła/ by był nie mierzad tak wielki/ zewnatrz iey popierał/ albo wiece by był nie grzech/ do tego cześci/ aby ci wśeteczni dworzą me/ wpominkami na głowie/ na czele/ na twarzy/ na widomych y skrytych miejscach/ z soba/ y z sromota/ ston czawicie syc niemiali. bo acz też lat onych kiedyś/ scierbi/ lupie/ verruce/ thymi/ y insze guzy/ male y wielkie/ na twarzy bywały/ ale nie tak wpome y plugawe iako te/ którym byśmy podobnych szukali/ w Greckich y w Arabstich skolach/ nie syc zgola niepokaje. scatemą guz/ w którym iako łoy/ atheroma w którym iako krupy/ melicris/ w którym iako miód/ humor syc nadywie/ tak sa guzy taksawé/ a przeciw medykom obyczajné/ ze tylko phlaster albo faryny/ czasem tylko same tluczone figi/ albo z olejów ktoryle przyslozywszy. dadza syc rospedzić/ albo zropiwszy wyćiec y zgubić/ y za tym ieszcze tak z pederzem w którym syc zalegly rojac/ ze ledwie czasem gdzie guzami były/ znał zostawic vmicia/ leć nasie gumata/ ktore własnieteraż nazywamy gumata/ gdyz iako Eliy na wiosnowym albo na którymle dzewie syc zsiadaia/ tak wpome bywaia/ ze syc phl astrami zgubić/ albo nigdy albo ledwie kiedy dawia. a co ktemu ciejsza/ iz gdzie na łosci zasiazda/ nie iako scyrhus/ choc twardoscia wiecey/ ale iako cancer/ cos zloscia zrownawszy/ łosc barzo gryza/ tak iz y same syc vleczyc niedawszy/ łosc pod soba do tego przywodza/ ze ia chirurg błonke iey odgarnawszy/ albo z boleml wielkim odlupiwszy/ albo wiece corosiuwa strawiwszy/ strobac zelazem/ albo caustico wypalic musi. y to ieslije syc zastarzeie/ to iest iesli guz/ lat dwie albo trzy na głowie/ albo gdzie na skodliwym miejscu roznieć syc/ ani gryzac zropiwszy syc/ wyćiec niechce/ desperowawszy y p. ózno ratunków inszych skusiwszy/ w dożywoćiu z nim chorzy chodzie musza. a iako bywa na zimnym miejscu/

y z matery

y z materyey wpomey/ tak pospolicie lupiez sobie z wierzchu twardy uczyniwszy/ zewnatrz a od łosci syc iad szez y y podnosi. przeto mowie/ ze habitus y transpiratio iego/ twardo ssiadlym lupiezem mu syc hamuje/ a lekarstwoam na wierzchu polożonym mnię miejscy y operac ticy/ niz owe co syc na wierzchu zapaliwaia albo gotusia dopuszcza. ktemu/ czego te wszystkie staroswieckie guzy nieumieia/ ten sam wnocy boli/ y choćby dobrze samy w sobie bolu wielkiego niemialy iako na głowie y na iuncturach/ czasem zamilklo bola/ ale to złe z soba niosa/ ze muskulow/ tendones/ albo cordas kuczsa/ y tak staro niebezpieczny czyniac/ materya iadowita/ do niego albo podle ciagna/ tak iz ona miejsce dziurawiac/ albo mu wladza y własne decorum a iego chedogosc odevmniac/ łosc mizerne a niezalatanie gryza. a co barziley dolec musi/ ze insze guzy resoluentia et emollientia/ albo suppurantia zwycieja/ tego piaca/ domcip/ y wymyslnie le. karstwa ledwie kiedy rusza. bo zropic go y zmiekczyć/ czy kladac nani diachilon/ nie/ twardy tak w sobie iako iest/ czy przecinawszy/ albo przepalawszy prowadzić do tego aby syc rostrawawszy ciekt/ y zastanowit/ nie/ gdyz nie tylko tego tak wpomego co nie sam tu siedzi/ ale wewnatrz do dawaiaca mu nieprzebranie materya y minere ma/ niegoz dzi syc drażnić/ ale żadnego inszego guza/ póki go natu- ra do tego sama niegotuje. Co czyniac wiece barwierze glupi/ a wkwapliwi/ ale z iaka korzyścia/ namordowawszy syc chorego albo go ospeca y wloymym uczynia/ albo po guzie iednym/ tilko inszych zostawia/ gdyz też y one atheromata/ scathomata/ y melicerides potrzebowali tego czasem in cacochimis/ w cialach barzo plugawych/ aby nie tylko suppurowane/ przecietemi y wycie- ktemi były/ ale aby ie y z ych pederzami piecz/ wyprowa- dzono/ poniewaz wiece dla iakiegole ostatku/ albo z dżes- nia/ z ktorego pederz wyrasta złe wykorzystanego/ wnet

C. 6. aph. 44.

C. 4. aph. 49.

diff. 11

Natura ex
2. de off. med.
p. 1. ta da

T t t ij

dugi

drugie guzy / albo spetna caruncula a takoby kostka mar-
twa narastała. Jako tedy tam tym caco chimia a zły ch-
humorów pełność / sila do wleczenia zawadza / tak na-
szym chorym / co im te guzy twarde / a takoby martwe / a
przedsie skodliwe frar / i porobila / iako tak caco chimia
wtwierdzona zawadza / albo wyrzucona pomoc niema-
gdyż my wedle experientiey pewnie / a chory nasz niezwo-
pliwem dowody widzi to / że nie same te guzy napiera-
wéy / ale albo po złym leczeniu / albo po złym chowaniu /
przystapily. Przyznawşy tedy / że z przymiotu sye zaczę-
ly / stadze ie też pozać leczyć. Tu saméy tyłko salsie i-
to przednieysiemu lekarstwu dawaiac w tym miescie /
a wiedzac / że gdzie iedno te guzy siada / y niech iako
chca wielkie / y z vpomocy matercy beda / byle nienazbyt
barzo zastarzate / tho iest nie trzecie / ani czwartolatne /
(gdyż takie dożywotne być musza) salsie a nie infemu
lekarstwu wstapia. a tu w tym razie przyznaię / że owo
disputatia prożna / iesli occulta / albo manifesta causa
czyni / iesli ona / albo dieta : gdyż oro widzim / że żadne
nie lekarstwo / y żadna dieta guzów tych nie rospedzi /
ani suppuraie iedno salsia / tylo iey czas picia troche wiet-
ry niż pieśczone mieć chca / niechay bedzie. Bo iesli beda
refliwi patientowie / za dni kilkonasćie to chcieć odpra-
wić / podobno barzciey rozdrażnia / niż wstrómię te rze-
czy : gdyż salsia do niedzieli dnu z ciatem sye niepozna / sto-
ry dobrze nie otworzy / operować tak rychło nie pocznie /
a w tym nie tyłko guzów mlekzyć / ale wstom y smako-
wi dogodzie nie bedzie mogła. Wiechayze tedy ten co prze-
pozbycie guzów salsie pici ma / to sobie obiahuie / aby ia-
dni czterdzięci przynamniey pil / wiedzac / że w infych
krata / y / gdzie sye na urzad a nie wdorywki leczy / stem / a
nie dzieiatkiem dni / do dzewa albo salsy rachwia / albo
wiec do tad póki potrzeba / a medik rostaże / z pilnością
pija. R. Salse parille 3 iij / bene lota et post sole exsic-

cata

cata contundatur / et concidantur / cortice 3 ij / semin :
feniculi 3 s / cardui benedicti 3 ij / in aqua / fumarie / lu-
pule / euscute ana lb iij / in vase vitreato / et bene lutato
per horas xx / prunis obruta lento igne s a coquatur.
colature pro sirupo 3 x / exhibenda. Pro potu vero / salsie
vncijs quatuor recentis / et vncijs duabus cortice / fe-
niculi et carui ana 3 iij / adden in lb aque simplicis xx
s a coquantur / et vsui colata asseruentur. Decoctie té /
że in aquis destillatis warzac kazem / dziwie sye nie trze-
ba / gdyż iesli ich nie bedzie / woda z żróbła albo z stud-
niey dobrej / na miescu ich stanie / maie faculeatem pe-
netrandi propter partes tenues / y potu prowadzenie za-
wżdy : iednakze gdzie wody destillowane być moga / le-
pię z nimi / patrząc na to / że sa humoróm własnę / a albo
purguiac / albo czesci ciata przednieysie chłodziac / grzeiac /
y potwierdzaiac / tyłé salsie pomoc moga / ile choroba y
iey wglab zasadzona zlosć potrzebuie. A iz też pro potu
nowe rzeczy a nie wiotche sye ordinuię / iuz sye y to aby
miedziwowano vprosilo : gdyż uczyniwsy takowa deco-
ctia dwa razy / remanentie drogie wwarzenia same przez
przydadku / nowa decoctia uczynia / toties quoties / iesi cze-
y tego co po drugim tym razie zostanie / nie wyrzuciwsy /
ale do vmycia nog / albo miesce chorych czestego płot-
nia / schowawşy. Na diecie dobrej iako tu wiele nale-
ży / wierze że iuz pomnim. to wżdy iedno przypomnia-
şy / aby iesli te guzy na glowie albo na czele zasiadly / ven-
tricul sye dobrými rzeczami chował / tak izby do glowy
dymów żadnych nie posylal. Przeto rozynków przed obia-
dem garć / y przed wieczera ziadşy / troche barzo miesa /
y migdalów / ostatek odprawić / cotoneate po tych pa-
stach iedzac. a mówie trocha miesa / gdyż mieso iesli
wolowé / zwierzynne / kiplona twardego / y infie mestr-
wne / rado dymy uczyni / y glowę imi zarażi. a doznali-
şiny tego / krózy tyłko rozynki / migdaly / z macepanu

Tte iij

rybki

rybki/ czasem iáycá á nie mieso iadali/ przedzý zlégo po-
zbywájac/ guzy zrapiali y goili. iednakże niech Medit
przy rozumie/ á chory przyzwyczaiu á sile dispensatia zostá
wi/bo może to być że chory słaby/ nie tylko kurezeczia/ ciele
ciny/ iárzabka/ Europátwy/ czýżów / y kthóregole z tych
dobrych mias/ ale téż y skłanki wina przy nim zechce/ te-
dy odmówić sye tego nie będzie godziło / z ta conditia/
aby mogli być przez niego byto/ iridem/enulam/ galan-
gam/zedoariam/cynam/ ábo kthórego z tych do decoctię
przydawšy. A iż to są humory wpoimé/ wierze że nigdzie
ale tu zabaczyć niémamy/ dobrze przedtym purgowác ciá-
ło/ wiedząc że źle wypurgowane/ do sfory y zwierzechnich
części wiecéy ięszce zlégo przybawi. Tedy R. Flor
cassie recens tractę 3 j/ rhabar: electiss: 3 j/ agarici trē
3 s/ m. fiat bolus. Albo R. Pulpe tamarindorē/ 3 vj/
hamech 3 ij/ puluerē senę ppřę 3 ij/ spetierum hierę 3 s/
misce. fiat bolus. Albo R. Elect: lenitiui 3 vj/ ha-
mech 3 ij/ cataractici imperialis 3 j s/ rhabar: electiss:
3 ij/ sirupi de fumo terre 3 j/ decocti florē et fructuum
cordialiu q s m. f. haustus. R. Decocti aperitiui/ ma-
iorē/ cum duplo senę facti 3 iij/ siruporē de succo melis-
se/ de lupulis ana 3 j/ m. dentur per sex vel septem dies.
Potym R. Massę pilul: arabicarē 3 j/ de hermoda-
ctilis 3 s/ extract: elebo: q v/ cum elect: rosato Mes: re-
for: pilul: n° ix. Albo R. Massę pilul: fetidarum/
sine quibus ana 3 ij/ agarici trē 3 s/ cum elect: lenitiuo/
refor: pilul: n° ix/ Erwie zátym iesli trzebá co wpuścić.
Bo aby iedno lenitium dawšy iá cacochimo tak czło-
wieku pełnému puszczác/ nie byłoby zrozumem/ gdyż ba-
czym humorów inšych/ á nie Erwie w niem być pełno.
Ale przeczysćiwšy radzemy wpuścić y przypatrzyć sye cze-
go pełniejszy/ gdzie niepochybnie że phlegmy á humoru
przypalonego/ melántlicznego nie mało wšezym/ ná
kthóry iż go dosyc y wpoimé/ powtórzmy ięszce sirupi/ te

Dec octia

decoctia tak wczyniwsy. R. Salse concise et contuse
3 ij/ cortiet 3 ij/ coquantur in aque simplicel vase vitre-
ato lutato in aque fontis lb viij/ simul cum sequentibus.
R. Radicē asparagi/ bulsci/ petro/ apij ana 3 j/ el-
coreę cum toto M. j s/ polipodij querni 3 j/ calami
aromatici/enule/iridis ana 3 vj/ beronice scolopendrie/
iue art: cuscute/ fumi terre ana Manipulos ij/ sumita-
tum rorē m: saluie/ melisse/ hisopi/ ana Manipulum j/
florē stecados P. ij/ trium cordialium á P. j/ seminum
anisi/ feniculi ana 3 s/ cardui benedicti 3 ij/ cardamomi
3 j s/ ad partis tertie consumptionem lento igne ne quic-
quam exipret/ post semota ab igne colentur/ cum autem
subsederint et efferbuerint/ colaturę deinde adde
R. Mirobolanorē/ chebulorē/ indorē citrinorē/ ana
3 j/ ciperi/ schinanti ana 3 vj/ spice celtice/ italice ana
3 s/ foliorē et folliculorē senę 3 ij/ epithimi 3 j/ hermo-
dactilorē albore 3 vj/ ellebori nigri/ 3 s/ asari 3 ij/ sin-
ziberis/ galange ana 3 s/ stent infusa per horas xij/ vel
per noctem/ deinde bene obturata in vase lutato/ lento
igne coquantur s a/ colentur/ et fuetur colatura pro v-
su/ in qua in petia suspendatur/ agarici trociscati/ rha-
barb. electissimi ana 3 s. Huius decocti 3 v/ addendo
siruporē/ de cicorea/ de endiuiā ana 3 vj/ niechay pje rá-
żow dwa ná dzien/ zá porankowym zuezaiac ciáło do po-
tu/ á niemájac zá zlé/ że decoctia purgans/ et aperiens
3 salsa/ á do potu z pobudka/ pomniac że salsa takim
przydana/ taka zázwdy bywa. A iż ciáło do nię ná vrzad
gotuicm/ tedy tak powoli sye mu z nią dáć poznác lepięy.
Odpráwiwsy tedy siedm albo osm dni tym decoctem/
dany potis. R. Pulueris senę ppřę 3 iij/ rhabarb.
electissimi 3 j/ infundantur in modico decocti per no-
ctem/ quorē expresse et colato adde/ elect: de psilio 3 ij/
cassie recens tractę 3 vj/ decocti q s/ m. fiat potio. Tu
salse porządnie pijac/ y w nię sye pocac/ podobno ná guz

nie nie-

nie nietylko przykładac / gdyż sama ona zewnątrz iad / a minere / guzy czyniac wyganiaiac / materya ktora do nich ciepla y ciecz / zabamnie y rospedza / y te ktora juz w guzie miekczy / ropi / y trawi / albo aby wyciekla uczyni / iednatze fomentowac go co dzien / albo radczey przed kazdym poceniem / to iest przed porankowym y wieczorowym put godziny / gebeck dwie na przemiary maic / aby kiedy iedna ostrydnie na guzie / byla w garnku w decoctie ciepla druga / a tak guz rosparzony / y wlasnoscia salsy ostrumiony / w poceniu miekczal y tatal. A iesli by sye tak zdalo nani co polozyc / tedy oleum guaiaci / et salse per descensum facti proste / albo rectificowane / samo albo rospuscawszy im diachilon ireatum cum gumis / albo emolliens venetum / albo emplastrum de meliloto / y to w dw czasy / kiedy sye po ci odymuiac / aby salsie nie nie pomagalo / gdyż to sama miedzy insemi lekarstwy nalezy vnie / rospedzic y suppurowac. Tam iesli sye zbierze y zmieczy / przeciac na miescu dobrym / albo ktora z wyych co niedawnosiny opisali conosio / aby przegryzla uczynic / y tak ropie cięc kazac / decoctem ia plóć / y do zasuszenia a zawarcia tak iako infa rane albo wzód przywiesc. Kaza wiec pospolicie sumowiny zbierac / decoctia czyniac / ale iesli salse vplóczem kiedy byla bledna / y ruszen / tedy sumowin malo albo nie niebedzie. Itemu te decoctia / co ia pie ma / czyniac / aby ia kto otwieral a sumuiac pare iey wypuszczal / niemialibysiny mu za dobre / gdyż zatkana a zalepiona co nalepię być ma / chybaj by kto dla tych sumowin tylko samych miał warzac / a decoctia nie do życia / ale do czego inzego obrócić. Ale moze to z insey miary być lepię. Kurza też wiec dudzy takowe guzy cinobrem. R. Cinnabaris 3 j s / mirrhe thuris / mastiches ana 3 ij / bdely 3 s / ladani stiracis 3 ij / ligni guaiaci 3 ij / cortic 3 j / terebintine q s / fiant trocisci. takie klada na kamien rospalony / y kurza. lec iz

na glowie

na glowie pospolicie te guzy naczestiey siadaja / iako ie kurzye aby smród glowy nieobrazil / pomniem ze Galen kurzy piritem / albo kamien mlynny goracy / polowiac octem / albo decoctem / ale to mnię smierdzi / y na inzym miescu guz / iakoz iesli na goleni y nasemu siedzie / a on go tak kurzye zechce / moze. iednatze radniębych to widzjal / aby taki dym uczynil z decoctu / salsy / y cortic / gdyż ten sam ma wlasnosc / y to po purgowaniu y po odprowieniu statecznym salsy. albo wiec niechay przyklada /

R. Succor radicum brionie / ebuli / iridis ana 3 ij / pinguedinem vrsi / vituli crure ana 3 ij / olei scorpionum de terebintina ana 3 j / coquantur s a / postquam succi cocti fuerint adde / ammoniaci / bdely / opoponacis / sapeni ana 3 j / olei ex guaiaco 3 j s / fiat vnguentum cum modica cera et terebintina / Galopi z Galena foldre albo z polcia sperte slona / zeschl / spleniata / warza / y iey polowka ser ow co robaczkowic go rostocza / rostwarza y tak te guzy oklada. Albo bierze takię foldry goleni / y na ogien na roście ie polozymy piecze / az sye spik z niego rospusci y pocieze / do tego kolistowego toiu przydawmy maze. Dudzy slazu korzen wziawszy / a na rzezewiu go vparzymy / albo w gorzalce vmazymy / z temi spikami tluka / y mase uczynimy przykladaja. iakoz te spiki / lwowi / ieleni / niedzwiedzi / cielecy / y inse vsmazone sa barzo guzom pomocne. Galen miekczyl ie y gnolami / malo nie wysytuni / A mianowicie kozim y wolowym / kiedy go albo cieplo wezmie / albo z mastelem / albo z ktorym tych spikow vmiesawmy / y przygrzawmy przylozy / miekczyl tez guzy kazde smolami / ale smoly co inzego iedno to wysytlo / co vmasci albo w emplastri wchodzi / Ktorych nie tylko smoly / gnoiow / y oleykow bysiny my nawiecę kladli / tym guzom co z france nie niepomozem. okrom samey salsy / acz niektorzy tez y do mazania to ozbracaja / ale my / mozemli sals / bezpiecnię y lepię to

Vuu

vlęczym /

Ferrer. li. 2. c. 5

Lib. C.

Petr. li. 7. c. 18.

De simp. med.
10. de f. M. f.

8. f. M. fac.

wlęcym/ iednakże iesli sye tak będzie zdáło/ że guzy ná lo-
tách / ná ramięch / ná goleniach / á nie ná głowie /
ani ná pierściach / mažmy w imie Boże.

R. Mercurij succo limonum extincti / et cum arum-
gie porcine lb j s / in mortario durissime secundum ar-
tem ducti 3 vj / vngtor diachili ireati/ aregonis/ mar-
tiati/ agrippe ana 3 iij/ galbani/ opoponacis/ ammoni-
aci/ sagapeni ana 3 i/ emollientis veneti/ vngti de altea
ana 3 vi/ butiri recentis 3 v/ medulle crure porci ran-
cidore/ prunis ardentibus extracte/ crure vituli ana 3 iij/
olei e terebintina/ guaiacini/ ana 3 iij/ baccare lauri 3 iij/
lichargi 3 iij/ m. fiat vngt secundum artem/ cum terebin-
tine modico. seruetur pro vsu. W tym mazaniu/ chciá-
bym téż iákom przed tym w dymionach vpominał / aby
ná guz choćby dobrze ná starwie był z mercuriusem/ nie-
zaráz máści kładziono/ bo może to być/ że od samey szes-
reý zmiełczy sye y przepusci/ tedy bezpiecznieý będzie/ nie-
bárzo go drażnić. leć iesli tak vpořny będzie/ że niebędzie
być mogło/ iedno mercurius náń polozyć / połóžmy/ nie-
nierwápiac / że wypásć musi. ále patrzmý / aby iesł ná
stáwie mieyscá niezespecil/ ábo nieochronil/ przeto nie-
gwałtem sye obchodzac/ y to ná baczeniu miéymý / iesli
iesł siwa blónka/ ábo ze zdrżeniem/ ktorého téż dobrze me-
wykorzeniwšy obawiaćby sye trzeba/ wyrościenia z támi-
tad / ábo guza nowego / ábo wždy czego takowego
przeto y temu pomagaymy / ábo blónke obwieziac / á
do vschnienia y wypadnienia gotuac/ ábo precipitatu á
corrosiu onych przydawšy / aby do gruntu strawiwšy/
dopiero po escharze/ zágoić y zasuszyć sye/ z ta pomocą iá-
ko insze wrzody daly. pomniac / że coby iedno po takich
wrzodach/ w mieyscu gdzie byly ztego zostało/ recidive v-
czynić musí. y przetóž widziém/ że té guzy/ ácz same z sie-
bie czesto/ ále ná czescieý z tym leceniem / vpořné / á do
wykorzenienia trudné bywáia: y by sye tóž raz zropić / y

iáko by

iáko by wycieć zdáły/ przedko bárzo ábo odsórowiawšy/
w tymże mieyscu/ ábo podle wietšé y spetnieysšé sye vka-
ža/ ábo wewnątrz sye obróciwšy / do dziwnych á medis-
cowi niedošćignionych chorób patienta przywodzi. te-
go zwołaszá/ ktorého nie wštyd/ á wšeteczność/ ex eo ges-
nere tormentore/ troche ná suša wywleczoného/ znovu
áž po všy pedzi. gdyž trzeźwość/ bogoboyność/ á wštry-
mowanie od spraw wšetecznych / nicysłko po leceniu
tym przypadkóm wracać sye niedopusci / ále by sye též
śnać gdzie y bárzo wysádziły/ y kštal á vrode iego ospe-
cily/ mniéý boleć/ mniéý sye šířzyć / y mniéý do inszych
wrzodów chorého prowadzić beda: á co ktemu/ iá-
ko go wšytcy zá wšetecznego wžiawšy wzgá-
dziłi/ y sobie obzýdziłi/ tak gdy sye vhamuie/
onego zá časem zapomniawšy / w
piérwsia niž wšetecznišiem
był być počal/ cene so-
bie wezmá.

Kosci zdziuráwienié ábo ogryznienié.

Diurávia sye y ogryzuiá kóści / Kiedý
humory ostré á iádowicie spalóné/ ná
ktorýmle mieyscu vpadwšy / postá-
pié z tam tad ani poceniem przez štó-
re/ ani fluxami przez meaty wietšé/ ná
drugie mieysca niechca: ále z plyná-
wšy z głowy/ á z mieysc z tych/ gdzie
sye fluxom minera á žródlo bierze/ áž
ná kóści stánowiá/ y wštipiawšy mustut/ chřestke / li-

Vuu ij

gamen

gamenty błonke w która kosc natura wwinela/przegryz-
wisy/ same kosc na posledez upornie psuia. A iako to iuz
wiemy/ ze sa humory zle y iadowite/ tak tez to dawno po-
mniemy/ ze na co iedno padna/ pslowac nieporatorowanie
wnicia. A iz kosc z natury swej iest rzecz zimna / sucha/
y nieczula/ tym sye te humory rychley na niy gromadzic
moga / iz gdyby na inie mieysca / w ktorych zyly znacza
nieysie albo nerui sa wpadly / za tegoz bol ozwalby snac
y niedbalego patienta/ y do tego obudzil/ aby poczatkom
zabiegajac krzewic sye ztemu niedopuscil. lez je te miey-
sca kazdego gnata / albo kosci nieczule / ktemu blonka
swa (periostium zowie) potym muskulem/ tlustoscia
y stora okryte/ nierychley sye niz inie oderyie/ y krzywde
swa pokaze/ az tez mieysca przylegle zranione/ a zgrzyzo-
ne beda/ tedy tym ich ratunek nierychleysy / y z praca
wietfa przychodzi. A iesli kosci sa mieysca nieczule/ nie-
tylko Hippocra. albo Galen / co o tym na wrzad pisa /
ale kazde w tej miarze to pozna/ iz gdy sye kosc zepsuie/
zrani/ zaciecze/ od drugiey odrostanie/ zmartwieie/ z pra-
ca wielka/ odrostala wyiac/ a zbuczniata/ az do zywego
oddzielic/ a odlaczyc potrzeba: gdyz bedac ex spermatis
cis/ sa do naroscienia trudne/ zwlaszcza kiedy ie lata/ w
ktorych czlowiek roscie/ mina. A przetoz w mlodych wo-
skowe / a w starych kamienné byc powiadali/ poki ich ie-
fzcze calor natiuus nie wpietl/ a nie wsfyl / dawaiac im
posilek tak przez czesci przylegle/ iako przez spik / a me-
dullam ich wlasna. Alez maia tez one swe poros / przez
ktore zytki idac/ krwie cos iakoby nutrimentum przyno-
sa/ iednakze vasa nietylko tak wiele/ iako inie/ ale snac
zadnych niemaja: co na oko muskul/ viscera niewspo-
mniawisy / pokaze. Przeco mowiem/ natura ie ex semi-
ne zaczerwisy / y partes similes miec zachciawisy / a w
glab iako podpore ku zatrzymaniu tego ciagaru obrzeca-
wisy/ mniy potrzebniemi a nieksta niebolacemi czesciami

mi miec

De ossib.
De conf. art.
13. de vsu p.

C. 3. aph. 24

8. de dec.
De nat. hum.

mi miec chciala. Ktore to kosci/ nie zecby tez niepotrze-
bne byly/ gdyz glowie iako przylbica / sercu iako plotem
albo murem/ grzbietowi iako mostem/ lokciom/ wdom/
goleniam iako filarmi sa: iedno aby y pracey y bolu nie-
znaiac/ spik tylko wewnatrz pro conseruando humido
radicali/ a troche iakoby zylet do posilku / a nie nervos
miały. Jako tedy sine nervis czucia/ y bolu niemaja/ tak
cum alimento zyly wasie biorac/ maiac cos iakoby krwie
albo radezey soku / albo flyu rzeczem niewiele (prze co
ie y Galen ex angues zowie) suché y zimné/ a prawie ia-
ko kamien w ziemi bedace / miałyby od imprez a gryzie-
nia takiego byc wolne: gdyz mowiemy sa suché/ twarde/
zimné/ nieczule/ y iakoby przeze krwie/ ktorey dobroc al-
bo zlosc/ iest chorob wsfytkich plaszyczkiem. Lez oto tak
iadowita franca/ krw pierwey/ potym okolo kosci rze-
czy poprowawisy/ na samey cicho vsiada: y iako kropla
kamien/ tak ona mieluczkiemi humorami gryzie y dziura-
wi kosci/ one nam wywody cosmy sye w nich swarzali
turbuiac/ iesli to albo ktora intemperies/ iesli solutio con-
tinui/ iesli mala conformatia/ w tym iesli morbus / iesli
symptoma/ albo wzdy vnus/ communis/ in esse/ in fieri/
naturalium albo ktorychle facultat: qualitas maligna/
frigida/ an calida/ a coz wiedziec co questiy: y acz inie-
mi rzeczami niemato / ale tym guzem y pod niem kosci
zgrzyzieniem in toto tota / a po dworsku / co ty panie ka-
zesz. maiac latentem causam/ enormia symptomata/ hu-
mores malignos/ et vlcera incorrigibilia. czemu: iz acz
drugich czesci nielawie/ ale kosci poprawic zepsowaney
trudniey/ tylko ab habitu ad privationem wiiodac/ albo
ia wyimiac iesli odrostala/ albo ia hebluiac/ albo dlo-
tem ciofac/ iesli zgnila a poczermla / albo wiece palac
ognistemi zelazem a corrosiwa oddzielaiac/ iesli iefcze na
dzicia / ze sye wglab pod polowice zniezpsowata. Tu
sye na praca y niebezpieienstwo obezrawisy/ gdyz fran-

2. nat. fac.

In consultat.

V u u iij

ca grysc

9. de usu p.

De osibus.

De fet. form.

9. de loc.

4

ca gryść zwykła w sedy/ale wždy nabarżciey po wierzchu/
na wiatłach y znacznych mieyscach/ co z temi rzeczami
poczniemy/ iesli to będzie na głowie/ iako strachu a niebo-
spiechenstwa duszy/co tam kedyś w mozgu siedzi/pelno/
iesli na karku albo na piersiach/co serce gdy sye do niego
dobywać beda pomysli/ iesli w paciérzach albo w sie-
dzeniu in offe sacro/ co za wezas siedzieć albo leżec przy-
onym bolu/ iesli w reku/ w wda ch albo w goleniach iako
tam plomek daleki/ gdyż każde mieysce z tych tak wiele
w składzie swym stuczek ma drobnych/ y wziewszy lada
gdzie sceleton (kości tak same przez ciała zowiem) w na-
turze ludzkiey/wielka subtelność sye pokaze. Głowa ma
przy czole w wierzchu/ po skroniach/ za soba/ stuk sila
wielkich/ małemi tak cudnie splecionych y spoionych/ iz
tylko patrząc a nie żelazem sye dotknac przez zdumienia
nieprzyjdzie. Tuż w twarzy/choć w tenże ceterkel sye brac
miata/tez stuk kilkonascie/ w nosie y za niem/ y niemato
y niz inie dziwnieyszych/ w dloni/ w przydlonku/ w pala-
cach recznych cos okolo piecdziesiat/ w noznych czter-
nascie/ nuż w grzbiecie/ ktore nie iniego nieist/iedno iak
to kiedyby go z kółek albo z paciérzy gesto wsadzizwisy w
plótk. Alwa z małemi y z wielkimi cos ich Galen we-
wszytkiem cieie/ nad trzy sta obliczyl: a ci co teraz dozo-
niety/ nie koty ani malpy porzac/ w to wgladaiu/ y zaw-
zdy co dzien wiecéy niz dudy przed niemi wynayduuao
obserwuiat. Jaka tedy one w cwičeniu w tym sila czas
su wzily/ tak naszym go niemniety przy ich obseruatiach
stotac/ brachy trzeba/ gdzie ktora stuczka leży/ co iey za
powinnosc/ y ktorey z ktora correspondentia: za tym iak
to iz zeprowana leczyc aza nie kłopot/ gdyż tez kosc ze-
prowana nie zawzdy sye zaraz tak pokaze/ owsem czesto
y chytręgo osutawa/tak iz tylko store albo muskul/ na-
ciety a zawiedly/ czasem tez y cietycy wkazuiac/ nadzie-
ia poprawienia to zakrywa/ a zwlaszcza leczenie/ bo by

wa to

wa to wiec/ iz na głowie zasiadwisy guz/ sam wyćieze/
na golemach choc byl dosyc dlugo/ za lada lekarstwy z
sily albo z dzewu wezynionemi sye rozindzie/ a zatym/ tu-
siac y dugiem z takiego razu/ czekamy/ aby przez ognia
albo zelaza zgineły: ale nadziecie omyliwisy/ czasem sye to
w glab obraca/ iz ratunku z przodku niemajac na potym
go niedopuszcza. Bo gdzie sye na druga strone kosc prze-
gryzie/ a botrociac wyszta zepsunie/ iako tam postapic/
gdzy to mowie osutawa/ ze nad takim kosci przegryzie-
niem/ zawzdy bywa pierwey guz/ albo wždy ciata y st-
ry zmartwienie/ sturzenie/ a iakoby owa na kiju z mto-
du nasiekany m drogowosc: a iako to sa do poznania gu-
zy trudne/ y to co pod ktorym sye dziecie wpietwysym nie-
dawnu tractacie niz sye odnowito: tu iedno przypomio-
ne/ byc guzy w przymiocie rozmaite/ wielkie/ male/ twar-
de/ mielkie/ na ciata/ czlonki/ stawy/ albo na kosci wysa-
dzone/ wyszty acz skodliwe/ ale wždy na muskule niz na
stozie/ na stawie niz gdzie indzie/ na głowie niz w sedy/ a
zwlaszcza iesli na kosci/ gorse. gdyż owe w mieyscach
mielkich/ mielkie wyćieć moga/ albo wiec z blonka swo-
ia tak sye wyiac dadza/ ze mniety trudności y niebespie-
czensstwa/ niz te co na suchem mieyscu/ iako przybite leza:
ktore to tak sye w mieysce wpoiwisy/ kosen iakoby w ko-
sci albo pod nia maita. acz y z mielkimi niz widziem co
pracey/ a zwlaszcza iesli natura slaba/ bo rozpadzaci go/
brapiaci przyidzie/ co iniego wezyniem/ iako y okolo nie-
go trawiac ciata/ do wyschnienia ie przywodzie: gdyż na-
sy do guzow a takiego nacieczenia stawow/ barwierza
zawolawisy/ zaraz cataplasimow zadaiu. A te cataplas-
imy/ czasem zaparza/ a materia zaiadowia/ czasem przy-
ciagna/ y fistule pod guzem mieysce gotuiu/ czasem a
wiele razow/ mieysca okolo wywedza/ ze co kolic albo
kolano ratowac chciaty/ w d albo ramie tak strawia/ ze
za dni kilko albo troche wiecéy/ te z ta co zdrowa czescia

zmierza

zmiierzawszy/daleko różne obaczem. cze^o w pora ma te-
ria we złem miejscu/przy miekkiey części w słabej natu-
rze/nie obaczne lekarstwa/á nie na czas dane rozdrażniły:
á trwárdé zaś które aby wżdy wstąpiły wykorzeniatac/lub
na głowie/ albo goleni/ albo na stawie/ogniemli/ corosi-
wgli/ żelazemli/iało rzecz bolaca y trudna y gdyż w gło-
wie commissury częste/ y miéwaia czasem tak między so-
ba błónke / co mózg pokrywa / wpleciona / że rowno z
ięy bieżącami pod muskulem albo skórą (perieranium
zowiem) wygląda : y teżby to błónke palac albo rzeżac/
kość zbotwiała obrażić : dla Boga / snadź aby inflam-
matia głowie/ á z nię ból/ febra/ delirium / y śmierć nie
przyšla/ cofnac sę/ kark/ pacierze/ grzbiet/ które mając
medullam spinalem/3 mozgiem zgodney/y iakoby iedney
natury / wypuszczaiac neruos / tendones / ligamenta do
refu y do nog/ y ma dać przez obrazy y bólu w sobie dłu-
bacz: Os sacrum / to iest kość owá szeroka wkoło siedze-
nia/ która sę grzbiet kończy/á nogi z nię wyrastaią/ia-
ło w miejscu bolącym: sciątyka kiedy popada/ludziom
albo rodzenie niewiastom potaje. ácz to małe przypade-
czki tym miejscam sę być zdadzą/ale zaprowana/á zbu-
czniała iako sę trudno da leczyć / mówi y Galen. Awa-
że wloktách á w goleniach łatwieyby wywierć / á wy-
ćinac przysło. Ale co / iesli staw iest y iego ligamentá
w sąsiedstwie : gdzie guz niedawno wypadłszy / ciało y
to czym kości niedawno spoione były strawił / á w głąb
przegrywszy cieczę / y iakoby zgnito przepalona dziura
swięcić: á kłjem/ glidwaser go naszymi niemcy zowia/opły-
wa. Sufyć tedy iako wżodu á dziury każdéy intentia /
nie tylko w stawie/ w miesie / ale y w kości co terebinem
Grekowie zowia / wnetrze a partes fluxionem submini-
strantes piérwéy niż sę co pocznie opatruiac. Niechay-
że tedy w każdym guzie być powtórze / nie od przykładu
nia zacząć / ale od tego/aby false pil/ z tym iako iest wy-

sę opis

15. de usu p.

3. de frac.

13. Method.

sę opisany porządkiem/ dni bázno niemáło / pomniac że
Hippocrates y Galen / w ramieniu / albo w goleniach/
(trudnięyszych niewspominam) po prawuiac/ namnięy
dni czterdzięści albo pięćdziesiąt do pracy bieral: á cóż
tu w takim przypadku? pić y leczyć sę co nadluzéy/á nie
wypocenie sobie za koniec picia bierzac / y na tym inten-
tia albo indicatia ostatnia funduiac/ale całé á stateczne
do zdrowia zwrocenie. pomniac téż że iako fronce dosta-
wania y rozgosczenia nalazly sę gradus/tak téż y lecze-
nia być musiały. A iż insie przypadki / lada w poczatku
wskazac sę mogą / á ten nasz kości ogryżenia inż prawie
w wżerwionéy y mocno rozszerzonéy/tak picie falsy albo
wytrwanie inszych lekarstw któreżtokolwiek beda/ dłu-
szy dobrze niż w inszych być ma. ná co iesli nam flechowcie
co mówić beda/zdługiego picia de colliquatione et par-
tium deperditione / to iest o wysuszeniu zbytnim ciała / á
czemu nie rzekną/iesli kość sę strawiwszy/ zgorzawszy/ á
przegniwszy zniszczy/ y ostaték czlonków zdrowych/za so-
bą pociągnie : y im daley choroba sę żarzy / tym nature
bárzieszy wedzi : á nie odstapi ię pewnie póki lekarstwo
własne sę o nie y w długim czasie nieoprze. á co iesli im
powiemy/ że niedbamy oto/ aby sę pocac pil co nadlu-
żey/á ex medicamentosa etiam alimentosa sobie facul-
tatem lekarstwa onęgo wezynil : zwłaszcza/ że przy dziecie
takiey / iakiey choroba y sila potrzebować sę zda / po-
twierdzaiac wnetrza/á iad który sę tam zakradł wyga-
niaiac. Cóż tedy za dziw/ że miesiecy dwa ábo trzy piąc/
lektko raz ná dzień sę pocic/ y swego czasu co dzień sió-
dmy purgowac bedzie: przedtym to dobrze opatrzywszy/
aby ciało prawie sprawnie sirupami było / tak iako ca-
codumia. albo któreyle z przeszlych przypadków sprawnu-
iem. ácz w téy bárzieszy niż którey cacochimiey/ Antimo-
ni granata ser ppati cum elect: de psilio z iij/ barwierze
dawaiá / aby womity y stolce miawszy / á dzień sę po o-

X r r

nym

De fract.

nym przenocowaniu vspokoivšy / nāzāntrz ex decocto
capi lb j ſ / cum elect: lenitini 3 j / mellis rosati / olei vio-
lati ana 3 iij / sale modico krystere wziat / po tym przez
dni kilko sirupi ex decocti pectoralis 3 iij / sirupi de fumo
terre / acetosi compositi / rosati solutini ana 3 ſ / mixtu-
ri vzywāl. a iż piescić w tēy miarze niechcā / do decoctiēy
seni / polipodium / asarum / elleborē wiecēy przydawāi-
dawāia tēż turbit mineralē przez dni mniēy wiecēy trzy-
dziesci. W nierychłey operatiēy przezedni / a w lepszy co
trzeci dzień / grana sesc / albo pul scrupulu / czāscni y wie-
cēy / ale y to rzadko z korysćia / tak że salsā z dzierem na-
perwnieysā. R. Salsē contuse (lotē prūs et sole exic-
cate) 3 iij / cortici / guaiaci 3 ij / ligni 3 ij / infusa in a-
quare betonicę / scabiosę / fumarie ana lb iij / olla conclu-
sa / lento igne s a / coquantur / colatura pro sirupo sudo-
rifico fuetur. Pro potu vero / vncijs totidem / aque fon-
tis lb xvj adde / et s a / cum feniculi coriandri ana 3 ſ / ra-
dicā pencedani 3 j / liquiritiē 3 j ſ / coque / colaturā bibat.
Tymże to decoctem plōtāc y fomentowāc ciepło bedzie /
a iesli syc kōśc nicodkrytā / iedno po strōnāch ciękac skōra
y lupieżem zāwiedtym / a nā pōły zropionym y z smiatym
syc zākrūje / przerznac / albo kōra z owych corosiv przepa-
lic przydziej / spatlem zārazem siegāiac / iesli nā wierzchu
blōnkā syc przegryzłā : gdyż nie możem tēy kōści rāto-
wac / pōki nā goli nie bedzie. a iż choć kōśc nie czula / tā
blōnkā wiec bāżiēy boli / przydziej iā albo lekuczkō od-
lupić / a vczynić aby oderostātā / albo tak strawić / iākoby
rāz a nie wiecēy bolem operatiēy nie trudniā. A nie w-
dziwci to medicom / nie tylko we frāncy / ale w inszych
przypadkāch / takie ogrzyżienā rzecāc / gdyż albo fluxowi
drōge potāzuiac / albo figurze dziure odinienāiac / to iest
zokraglęy prosta / ile byc może czyniac / rzeza / albo pa-
la. A co iesli bzegi nie równē / a iākoby włofami (psie
nāsy zowia) zārosłē otrebāmi syc kruszyć / a ciękac smier

dziec

dziec / albo czérniac gangrena grozić bedā: gdyż to cas-
ries albo vlcus intemperiey succedens / iest malignum /
ktōra pōki w ciele / y tā z nim iākō ciēn z ciałem : Defen-
sua tedy podle wkōło dla in flammacyēy dawšy / dōtō
byšmy narychłey niż co insiego zālēcāc chcieli / gdyż
trepanācie / swidry / albo frōby / iākōs sa przykrzysię / po-
niwāż gwałtownie wiercac / a czāsem dālęy y glebiēy
niż chcemy idac / dogodzić niedādza. a dōtā łatwie / iesli
reka lekka / y trzeba / nāmknac / y kulka go potracić / gōdzie
trzeba / odbierāiac tylko to co zbuczniālo / a humory iā-
dowitē pogryzły / y zmārtwiły. Żelāzo rospalone zālē-
cāiā wšyscy / iesli serce dopuści / ktōre to ma byc vczynio-
nē wedle miyscā / chorēgo proporcye / aby nie w glab / ale
powierzchu / a tām pōki kōśc zbuczniātā palito.

Bywa tedy albo okraglę / albo plāstie / gdyż kōnczātē
nie bezpiecne. A iż rece syc dāc vniēsć nie byloby ani z
stawa medikowi / ani z korysćia chorēmu / blāche żelāzna
nā to vczyniona położyć / w ktōrēyby tylka dziurā byc
miałā / ilkie do palenia miyscā. To żelāzo rospalone /
kaze Celsus smiāto przyłożyć / y iesli iednym niesprawi /
drugie takie albo trzecie nā odmiane miec / coby tak gte-
bo kō iākō trzeba zāraz / do zdrowey kōści zgnila wypalit.
Co acz tēż wiec nā kilko rāzōw / rōżnych dni dūdzy roz-
dzielāia / ale możeli to byc iednego / tym lepiēy / gdyż kōśc
odkryta / y dōtō / y ogień pōki trzeba wycierpi / a potrze-
bā syc tām pokāżē / pātrzac nā miysce przepalone / że nie
czarnē ale bialē / nie zbuczniātē / ale zdrowē po odieciu
złego syc widziēc dā. Zāraz potym wpaleniu Guido po-
wiāda / że kładzie oleiēk rōżany / z białkiem iātowym / do
trzech dni / a do drugich trzech z żōltkiem / a potym mā-
sto z miodkiem rōżanym / przydawāiac mundificatiua /
aż do wšplynienia / albo odrzucenia eschāry (lupieżem
nāsy zowia) pod emplasty z Auicenny. R. Aristo-
lo dzie / ireos / mirhe / aloes / cortice panace vsti / scorie er /

xxx ij

cort:

Fen. 4. C. 1.

Lib. 8. C.

Tagā. li. 3. c. 41

cortipini/ā — melle excepta seruen: pro usu. Mięścis
 diudzy staete/ balsam dobry/ albo ow de vigo/ z trzema
 częściami miodku różanego/ y klada/ dogadając iedną/
 aby inflammatio nie przysła. Albo wziąć radieł ari-
 stolochię rotundę 3 j/ mirrhę 3 s/ puluerentur/ tym posy-
 pować/ emplastrum de betonica powierzechu kladać. abo
 R. Puluer pencedani/ aristoloch: rott/ opoponace ana
 3 s/ (przydawa euphorbij tyłz/ terebint: 3 s/ olei lilior
 albore 3 j/ coquantur ad ignem/ ad spissitudinem cero-
 ti/ super ponatur. Sypis diudzy na cariem abo mieysce
 takie tylko cukier sam/ y odwilżając/ a rope wyciągając/
 czasem kosc zla za nim splywa. do takowych razow wzy-
 waia radieł pencedani/ iridis/ aristolochię rotundę/
 squammam eris vstani/ succum sagapeni/ opoponace/
 aquam vel oleum sulphuris/ aquam aluminis magistra-
 lem/ oleum calchomiti/ euphorbium/ sublimatum/ pre-
 cipitatum. A z emplastrów wezynionych diapalma/ dia-
 pompholigos/ isidis. Ale co z wstytko to rzeczy przepisane/
 a iednému y drugiego wyczytane. Bo wsi na glowie
 bedzie/ co pomoga z gdzie Hipocrates sam stracha sye
 przykladac y winą/ choć ie wsfedy zaléca. my warzamy
 decocty/ rosarl gallarl/ balauftiorl/ chamomille/ beto-
 nice/ radices consolide/ pencedani w winie/ albo in aqua
 aluminosa/ albo sulphurea/ ale cóz to do naszey choroby/
 wyplóć mieysce/ trofke na noc osuszyć. a na zaiutrz/
 takze. a pókiż tego z zawždy. A iesliby to na glowie gdzie
 astringentia toto genere brónim/ gdyz euaporatio et po-
 ror tam w téy chorobie apertio zrzadzona zawždy byc
 ma z tedy cauterium actuale/ ogniem iako zalécamy.
 A iesli miedzy suturami sye trąfi/ ze meniny a błona w nie
 wplecioná/ abyśmy potóy dali prosi z trepanować/ a
 przedsie co sie zepsowato odiać. a to iako przez obrażenia/
 Daley/ co iesli na tokciu/ na ramieniu/ albo kolanie/ al-
 bo co wiec naczesciey bywa na koscce/ ze y ropą smrodli-

wa cie

wa cieczę/ y fistula zródło zaczerwosy kosc ogryzla/ a li-
 gamenta y nervos iako bardoni na lutni wyciągnela/ czy
 palic z nie. czy rzezać dlótem z nie. czy korozywa z poku-
 smy sye/ gdyz sromota tego/ co wycierpieć chce placi/
 przez domyslnego starania opuscic. Wróćmy sobie coro-
 zywy z przestlych guzów/ albo wódek onych magistrales
 wzywmy. R. Aluminis roche 3 rvi/ vitriolli Rom: lb ij/
 salis nitri lb j/ excipiantur vase vitreo/ colli obtorti/ o-
 ris angusti vndique argilla pmunito/ et sic aqua extra-
 hatur. Albo R. Aluminis roche/ vitriolli romani ana
 lb j/ salis nitri lb j s/ m. et destillentur. Albo R. Auris
 pigmen: citrini/ flor eris ana 3 ij/ salis nitri lb j s/ alu-
 minis roche lb ij/ vitriolli rom: lb ij/ misceantur et vran-
 tur phiala ppta. Tych wódek kropke ktora/ na mieysce
 zley kosci wpuszczosy/ peronte ia przegryzie. Klada du-
 dzy pcepitat/ a czynia go tak: biora tam téy wódkie kwat-
 te/ argenti viui 3 ix/ mixtis et vstis in phiale fundo pulue-
 ris pcepitati/ vices implet. Albo tyle oboygá biora/ coby
 sye argentum viuum dobrze okryto/ z nowu pala. co po-
 wiadaja ze grysc y z bólem musi/ ze tym seydwoser go do
 tego wiedzie/ a mniéy podobno bólu wezyni/ wziawosy ar-
 genti viui/ per caninam pellem sepius transcolati et
 defecati lb j/ soliorl auri aut argenti/ 3 j/ diligenter
 misce. deim: alchimistarl more cetera/ vt sit pcepitatum.
 Stora to tego. Po gryzieniu tym zlego mieysca/ albo wy-
 paleniu/ dawosy oto wedle Guidona dla inflammatiey/
 vitellos albo albumina/ iesli eschara sama tak/ za tetra-
 pharmac: nie idzie/ decoctem z salsy plóć/ albo winem/
 czerwona róza tylko same w nim warzac: a iesli inż do
 zasuszenia y zaroscienia to wiesc/ vnguentum de plumbo
 nalepsze/ potym te/ ktore insym ranam albo wrzodom
 sluzą. Jednakze iz w kazdym wrzodzie zlym/ (a snadz y
 w dobrym) iesli intemperies a ciata zapsowanie wielkie
 bedzie/ do téy sye napiérwey rzucic/ pomniac ze owo wiec

Petr. li. 7. C. 12.

De vuln. Cap.

Kxx ij

loda

ładą z małuczkę rątki przychodzi/ albo włomek członko-
wy/ albo po wielkim bólu śmierć: co składać wiec pro-
ści ludzie na ochwāt wiatru/ ogień piekielny/ zastrzał/ y
inśe wymysły: składać też y na aspekt/ iesli wezty/ rana/
albo wzrōd taki syc potaje: ale my co wierząc ładą cze-
mu niechcem / na ciała zaprowanie / a te intemperiem to
złożmy. do której napierwēy zawōdy/ każdy medyk/ y chi-
rurg syc rzucić ma/ pewnie wiedząc/ że żadnych w nas ciał
niemają / co by nie były cum intemperie / w inśych choro-
bách. a we francy: prawie żadnych/ y po trzecie żadnych.
Acz aby y aspekt zły/ y wiatr niemiał zaszkodzić/ głupie-
bysmy mówili. tylko na same quadratury miesięczne po-
żrawsy / a w pełni y w nastaniu iako syc głowa / mo-
g/ kreś/ śpić/ y co iedno w ciele jest zwykły miować/ wspo-
mniawsy. Doznał tego Guido/ że w Paryżu latwiey ciał-
to y goleni / niż w Arwinionie leczyl. zaś tam niż w Pary-
żu głowe. doznaliśmy y my w Rzymie / że głowe niż w
Teapolim/ y niż w Bononiei/ y w inśych krajach Tusca-
ni/ albo Lombardię latwiey/ nogi y członki nielatwiey.
w nas w Wilnie wiele rāzōw / a w Jesieni osobliwie/ ład-
da rāntka škodliwa/ tak że w Gdańsku/ mnię w Krako-
wie / iesze mnię w Poznaniu/ a bāzro daleko mnię we
Lwowie. czemu: niosa to mieysca/ ich położenia/ ziemiā/
woda / a potym wiatr / który tam škodliwsy/ prze który
to widziem/ że nie tylko rana/ a chorego zla affectia/ ale
też y wśytkich tam mieszkających bywa powśedchna za-
rāzā. o tym dosyć Hippoc: nan Galen/ a niedawno Car-
dan sēroko y mądze. Na dobrym tedy wiatrze syc le-
cząc/ intemperiem albo on iad z ciała co kōści psuje/ salsā
wypędzić. a iesli syc zdąć będzie śarucha/ tedy tak.

R. Radicum succisę montanę / aristoloch: rotundę/
iridis/ pencedani ana 3 j s/ baccarę lauri 3 j/ foliorę sa-
bine/ scordij/ iug/ ana 3 j s/ summit: rutę pilosę/ a M. s.
succorę centaureę maioris / radic: ari/ hedere terrestres/

brionię

brionię ana 3 iij/ florę hiperici/ p. j/ vini generosi part
coquantur pulverata s a/ post addendo arungię porci
lb j s/ vngti de alcea lb j vnguentorę marciati de arta-
nita ana 3 iij/ opoponacis/ sagapeni/ galbani/ ana 3 j/
oleorę lumbricorę/ anetini ana 3 iij/ e terebintina 3 ij/
olei e calchanto 3 j s/ ex anthimonio 3 s/ aloes hepaticę
3 s/ ladani 3 j s/ terebintinę et cere ana quantum libue-
rit/ f. vnguentum. quod cum mercurij vncijs sex in suc-
co pencedani extinctis et diutissime in mortario plumi-
beo tali pistillo ductis/ misce. Succos tē mozem wywā-
żać iesli chcemy/ a iesli syc też zdąć będzie mnię oleorę.
A śadła przydawsy/ wezmie in forma liquida z niemi.
A iż w tym miazaniu diety przystoynę potrzeby/ lepsaby
być niemogła/ iako w tym pie salse/ tak iā vtemperowa-
wsy/ iakoby siły y smakowi dogodziła. Co odpiawwsy/
operatia reczna dobrze vdatnię pōydzie. W tym miazā-
niu członków albo stawów/ bywać wiec tak śmieli bā-
wierze / że na kōść zgryzionā a zdziurawionā / tenże vn-
guent z merkuryssem klada/ po czasie wiec błedu syc kō-
ści. Bo iako syc im to wiec zdarzy / na guzy albo mięso
ślę/ a narosłē miazac/ że to gōzie merkurys polożā w miazā-
niu wypadnie/ tak to nie tak dobrze/ kiedy pod guzami
merkurys zostawsy / aż w kōściach y glebię syc wiec
nāyduie. y tak ie powierciawsy / choć dobrze incarnati-
us po wierzchu zagoi/ y zasusza / po małym syc czasie
dobywa / odgryzie/ y przdziurawiszy gorzā niż przed-
tym była kōść wkaże. Dac tedy w miazaniu takim kō-
ściām pokoy. A miazanie tyko stawom / a nie tym dziu-
ram wezmie samym decoctem salsę fomentuiac / albo
wiec przed miazaniem rozdrażnisy / iesli iū syc ział/ lu-
pież a rana czysta/ tylko iā suszac/ a po escharze incarno-
wawsy y cicatricem wezmiszy/ y indicatę z czasu wżi-
wsy / wedle rozumu postępie. Acz bāzcie te chwale-
co nie przed / ale po miazaniu tē w kōściach dziury opā-

truis.

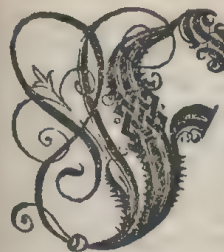
7. aph. ultimo.

truiz. a czynią to wiec niektórzy/ y nie źle/ że po mazauiu
 false z nowu pic daia. Daiać w prawdzie duudzy potio-
 nes co ie vulnerarias zowia/ ale mniej do tych rzeczy niż
 falsa/ że pomocne bywaia doznawszy / przy mię zostaly.
 bo iesli to franca vpoma y w tym kresie / co z nia wcz-
 nie inszego. y co/ iesli to kosci zgrzyzenie stare/ to iest lat
 kilku/ w nich fistula/ czlonkow poturczenie albo po prze-
 gryzieniu neruor obrązenie/ protestowawszy nan/ że nie
 rychto tych rzeczy pokazal/ radczey mu pokoy dac/ niż tē
 carcinomata w rece biorac/ ostarwie medycine/ a trudno-
 scia sobie glowe zaprzatnac / a nie tylko ie tak zastarzate
 a desperowane wyzrazawszy porzucic/ ale czaszem y leczac/
 to iest palac/ albo rzezac/ kiedy kosc poczerńiala/ a grun-
 tu nam nieukazuie bialego/ cudnego/ kiedy sye posoka rzu-
 ci / a zastanowic niechce / porzucic / albo wzdy przyna-
 mniej przypalawszy aby krew nie ciekla/ a na inszy czas o-
 dlozywshi zaniechac/ mowiac/ czego niezmogly lekarstwa/
 bzytwā y instrumenty insze miały zmoc / czego the nie-
 zmogly ogien miał był zmoc/ czego ogien niezmogł/ tru-
 dno inaczey / iedno za rzeczy nieuleczone maiać / Panu
 Bugu wszechmogacemu polecic / a w pokorze to czym
 skaral cierpiec / a by on sam ratowal / gdyż w mocy
 swey wszytko ma/ nabożnie y pilno barzo / przy po-
 stach/ to iest/ diecie dobrej/ y wstrzymawa-
 losci/ to iest / tego nierządu zamedba-
 wszy/ prosic. A pan z iako spra-
 wiedliwy / thak
 mitosierny.

Fistuly

Fistuly albo dziury.

Fistuly/ y dziury insze/ stad pochodza/
 kiedy krew sye zepsowawszy / rope w
 lada mieysce wypedzi/ a tam ie chwile
 gryzac / strony w niem zatwardzi / że
 choc ropā wyćiecze / zrobic sye a zale-
 czyc nie moga. A iako fistula z lacin-
 skięgo/ albo siringa z greckiego/ iako-
 by piszczalka nazwana iest/ iz ma dziur-
 ke na wierzchu niż meat we wnatrz mnieysza : tak iako w
 nie zagrac/ albo z ktorej sye iey miary tknac/ nie rychto/
 ten co na nie proby a dobrego zwoyczaiu nie wziat/ vmiec
 bedzie. A przeto mowie/ że wierzch iey nie otworzyszy/ cia-
 sny/ a zakryty / A przeto / że nie wiedziec stad poczatku /
 albo on meat/ przez ktory zawzdy ropā sye saczy. Co acz
 ludzie prosici/ rzecz za zdrowa byc nazywaia/ że to ze wne-
 trza idac/ na wierzch wyplywa / ale kto z madych moze
 to nazwac czym dobrym/ takiego ze zdrowym rownaiac/
 a on ociekla/ smierdzi/ sobie y sludze mierznie/ a tego cze-
 ka/ rychtoli fistula postepuiac indzie/ skodliwsze niż teraz
 mieysce gryzac/ opadnieniem ciata/ za wielkim fluxem z
 nieczystosci w zylach pochodzacemi/ albo sye zastanowi-
 wszy febra/ albo wiec smier. ia chorego potka/ zwlaszcza
 iesli bedzie we zley complexey/ to iest w niewiescie/ albo
 w czlowieczy letniem/ zlych humorow pelnym / ktoremu/
 albo catarrhus fluxy/ biegunki/ hemorrhoidy/ albo iako
 niewiastam bywa miesieczne plugastwa sye zastanowi-
 ty/ a wte fistuly obrócily. A teni iesli na takim sye miey-
 scu pokaze/ ktorego y zamedbac źle/ y leczyc iesze gorzej/
 a zwietsza pracā przyydzic z iako wiec bywa (ta fistula
 mowie) na glowie/ co ia talpam zwali starzy/ bywa przy

Ryy

ofu/

Cels. lib. 5. c.
Paulus.

536. Przymiotu Księg wtórych

oku/ co egilopeni/ albo przy łaci/ co lachrymalem/ bywa w wsiach/ w syi/ w wsiach/ w twarzy/ w nosie/ w pierśsiach/ pod pachami/ w dołku nad żołądkiem/ między łopatkami/ w bokach/ w kistkach podle albo w samym siedzeniu/ w macharyzynie/ niewieście w żywoscie albo w macicy/ mężczyźnie w iader/ albo w pendencie/ po reku/ po nogach/ między palcami/ w golemach/ a gdzieś sye tyle niestrasia: A nie tylko to że w tak mieyscach skodliwych ia naidniem/ ale/ co niemnieysza/ że przegryza czasem żyły/ y saczy z ropy krew/ gruwastkami/ albo tak szerzą: albo arterie/ y ciecz ropy subtelna/ przyżółt/ wiatrami iakoby przyskająca: albo neruosas partes/ mieysca/ gdzie żyły suché/ co sye imi stawy wiąża y cięka/ ropy iako olejem tłustym/ a czasem sokiem kłiwatym/ y białym/ spiskowi z kosciami/ albo owę polowce/ kiedy nogi bydlece w warze podobna: albo mustul ciato/ a cała iaka część ex solidis miesista/ w której sye tym wszystkim pomienionym rzeczom dostanie/ iż z nich ciecz ropy gesta/ smrodliwa/ a wietszym niż z którego z tych umnieyszych części strumieniem. A napospolitsza ta fistula w nogach/ gdzie iey pospolicie chory z przodku zaniedbawszy/ a lada kłotliwie leczyć y zatykać mogac/ tak wielka wyżrzy/ że ia nie dłoni ale rekaw czasem ledwie okryje. A to sye dzieła przeto/ kiedy sye plugawa ropy zebrawszy/ między mustulami albo infami meaty zastanowi/ y tak one blonki rozgryzsy/ rozdzieli y zatwardzi/ że sye nie tylko zawrzeć nie mogą/ ale im dalej tym barziej szerza. A stadze bywa/ że w młodych pospolicie/ gdzie temperamentum y krew dobra/ a ciato wždy rosteć znaczny posilek bierze/ że czyniwszy sye w której części głowy/ za czasem sye na syi/ potym na pierśsiach/ aż niżej pokaze/ y iesli krainu odmianę/ życia/ prac/ ćwiczenia/ a rozumne lekarstwa przystąpią/ sama przez sie vleczywa. Co iesli sye w starych/ albo w ciata barzo zaplugawionych trafi/ nie tylko nadol

wiec

Fistuly albo dziury.

537.

wiec nie rada postapi/ ale iesze by sye wiece nadole pokazała/ tu gorze pomienie/ a albo ono mieysce w którym sye przegryzła/ zepsuie/ albo do mieysc przednieyszych/ iako tu zżodu swemu gryzac wkolo/ przestapi/ y nie tylko to że sye szerzy/ ale to że z iedney pod skora w miesie y w infych meaciach dwie/ trzy/ cztery/ albo y wiecey idy pokaze/ co wiece do vleczenia rzeczy natrudniwszy bywaia. Bo acz między skodliwymi fistulami/ bierzem za nagorę indicatiam/ kiedy w czlowieku starego albo nieczystego/ albo w mieyscu skodliwym/ ale to sye latwiejby odiać mogło/ kiedyby sye sinus/ albo one drogi skryte/ w fistule dobrze doyrzecz mogły. Bo iż leczenia każdej fistuly infey drogi niema/ iedno czelusć albo dziurkę iey na wierzchu iesli iest mala (iakozta bywa) bżowa miedla/ forzeniem gentiani/ arystolochyey/ draconty/ asphodelli/ albo którym infym rozprzeżeniwszy/ callum a otwarczenie ono stron/ aż do gruntu/ albo ognistym zelazem/ albo gryzacym lekarstwem zmiekczy/ y rekami albo kleszczykami (iako sye to trafia) wyjac y wyczyścić/ tedy to napięrowa/ iesli skad idzie/ zwierzchu sye tak widzieć nie da/ macaiac to wybaczyc. A macaia wiece iedni szczecina/ dudzy spatlikiem/ dudzy srebnym albo otowianym na to gi nawrzad czyniwszy drótem/ dudzy świeczką woskową/ a aby sye niekrusyla terebintina rozmięczona: dudzy iniectia/ albo iakoby krystere temu mieyscu wlawiwszy/ aby tak reką za tym macaiac mieysca od krystery pocisnioné a nadetę/ meaty skryte pokazała. A ci te iniectia albo cristere czynią/ kiedy iednali/ kilkoli idy/ mialkoli/ glebokoli idzie/ sprobować chca. gdy trafiaia sye wiece tak krzywe y glebokie/ że instrumentu żadnego do siebie przypusć/ ani sye im dosiac nie dąza/ a zwołascza owe przed ktorými wzrod/ przed wzrodami guzy iakie/ w pomie a glupie opatrzone/ fistulam mieysce podały. Bo iż tam flux sye byl obrócił/ ktemu pod guzem/ iako pod skorupą/

Modo cwa dę

xyy ij

dlugo

In 6. de m. vul.

dlugo gryzl y gnit/mieysce zdziurawoſpy/humorom me-
at/ a meatorwi callum/to ieſt ſchzeſzczenie wezyni. y prze-
tóz Galen fiſtule abſceſſum zowie/kladac ie miedzy temi
które za guzami albo wzodami ida/z owego plugaſtwa/
które ſie naoſtrſe/a iakoby iadowiſe wciele nayduia. bo
maiąc też inſe wſytki wzody/któremi ſie iedno ciuto ſpe-
ci/a one ſolutionē continu/ zranienie po naſſemu wezyni/
ropy plugawé cieczenie/tak/ iż y biedna troſta/ przez flu-
ru ſye tego nie vleže/ ale wždy nietak ſzkodliwé/ gdyzby
nieco inſzego/ effect ſam/a vleczenie to trudné potaże/ze
inſe wzody niź fiſtula poſlušnięſe/ kiedy mówie bārzo
ſye niezaſtārzejā/ a w fiſtule albo to zātwardzenie niezā-
roſtā/z kad owo łācinnicy przypowieſć ſobie zāczeli/ cal-
lum obducere. czego dobyć albo vleczyć/ iako z praca
przyiǳie/ ieſzcze łes powotórzmy: nielādā ſye ich iako do-
tykājāc/ ieſli bārzo zaſtārżalē/ mādze ſye z mēmi obcho-
dzāc/ ieſli nā głowie/ nā pierſiach/ przy oku/nā żoledku/
w kiſtkach/ albo gǳie nā ſzkodliwēm mieyscu/ nielādā
iako palāc/ ieſli nā ſtawie przy żyle/ przy arteryey/ albo
gǳie nerui geſtē/ z rozſādkiem/a nieruſājāc ich piērwēy/
aż ſye intemperies/a ciālā zāpſowanie/lekarſtwy mādrie-
mi/przy diecie dobrēy/odymuie. A dawāis wiece nā to po-
tie nā vřzād/ coby wātrobe twiērdzāc/ krew zla przeczy-
ſciły/ a właſnoſcia tām iakās/do fiſtuly plugaſtwa któ-
rē w meaciēch ſa wypadzāły/ których wiece to koniec y ef-
fect bywa nalepſzy/ kiedy iuż ropā czyſta/ równa/ a nie-
ſmierdzāca/ tām tedy ſye puſci. R. Agrimonie partes
tres/plantag: partes duas/ſoliore oliue/partem vnam/
ſcindantur minutim/ et contundantur/ poſtquam co-
quantur in vino albo/ de cuius colatura mane quouis
die ſumat ciatum vnum. R. Osmunde (que filix mas
eſt Dioſcoridi) partes tres/ gentianę partes duas/ cen-
taurū partem vnam/coquantur ſa in vino albo/cola-
tura bibatur. Albo R. Agrimonie M. ij/ plantag:

M. ij/

Tagan. 13. c. 18

Vigo Add. li. 5

M. ij/ ſoliore oliue ſilueſtris M. j/ gariophilatę 3 s/
mellis 3 iij/ bulliant omnia cum vino albo odoro/et mo-
dico aque ſcabioſę/ vſque ad conſumpt: partis quarte/
ſa colaturę exhibeatur ciatus. A iż w winie to wārżāc
każa/ nie bez przyezyiny/ gdyz ma moc twiērdzenia parti-
um principum/ y przenoſiac zſoba w żyły lekarſtwa/ wy-
padzania wſtechliny. za czym to ieſć ma/ aby ciālō czy-
ſzczac/rope przez pedziło. A była kiedyś ſektā/ co czērwo-
nēm rāny y wzody plōczāc/ młodē/ bialē/ piājāc dawā-
li/ ſnać przeto rānā ſye czyſciła/ y ſaczyło plugaſtwa. ale
aby wino wārżāc bārzo trzeba/wielu ludziam/y kto chce
zpróbować/ rozumowi ſye to niezdā/ gdyz złē bārzo y nie-
wdziēcne będzie. Na vřzād o tēm w tēy mierze Para-
celſus vřkazuje ſive potie y powiādājāc/ że wino wārzo-
nē przynoſi zły ſtomach/ koliki y inſe bżydkoſci/ y prze-
tóz wino obierāc każe przeſzōczyſtē/ ſtārē/ wonnē/ aby
go niewārżāc/ a ono aby moc te w ſobie zālāty miało.

R. Sanniculę/ betonicę/ pirolę ana M. j/ agrimo-
nie M. ij/ centaurei/ conſolidę regalę ana 3 ij/warżmy.
Albo R. Lanceę chriſti/ to ieſt ophiogloſſi M. iij/
alchimille M. ij/ pirolę parę M. j/ matřiſilue M. j/ ſ/
rhabarb: 3 j/ rhapont: 3 iij/ m. Albo R. Angelicę 3 ſ/
mumię 3 j/ ſpermatis ceti 3 ij/ glandis quernę 3 ij/ ſara-
cenicę M. ij/ ciclamini 3 ij/ pirolę maioris et noris
ana M. iij/ m. et coque. Albo R. Radicę conſolidę
mōris 3 ij/ ariſtolochie rotundę 3 iij/ calami aromatici
3 j/ treos 3 ſ/ bugloſſę M. ij/ ſanniculę M. ſ/ mirrhę/
maſtiche/thuris/mumię/ ana 3 ſ/ rhabarb: 3 vj/ m. et
coque S. A. Ale y Paracelſa to ieſt wino y potie takie
wārżāc ſa/ in vaſe duplici/ albo w dobrze zaleptonym/
coby nie duchów nie vſzło/ gdyz to nā oko widziēm/ że to
wonet para wyniǳie y mnię mocy mieć będzie/ a my acz
każda potia tak wārżāc mamy/ale nabārzięy te/których
moc aby mieysc dalekich doſtā chcemy/ gdyz takie potie

In chir. Mag.

Ry y iij

nietylko

nie tylko w winie/ ale in aquis destillatis/ iako betonicę/
melisse/ apij/ scabiose/ pirole/ angelicę/ gentiane/ dicta-
mi/ centaureę / ię. wazę teraznieyszy chirurgowie / ale
my wiemy/ że lepsza potia być niemoże / nie tylko tym fi-
stulam które z frące pośly/ ale wosytłim insym/ gdzie
kolwiek iedno na cieie vsiada/ iako dzewo z salsą / które
kiedy porządnie dni ile trzeba odprawi / źródło fluxom
wysuszywszy/ wezmi to/ że do miejsca dziurawego nie me-
pocięce. a mówie dni ile trzeba / gdyż tego niezamierzy/
tylko ona fluxio/ za którą sye ropą wiec ciągnąć zwykła.
Bo iako też to inter indicationes curatiuas / a między
rzeczami temi z których rozsadek wozodu bierzemy / iaka
ropą/ albo wiele ię ciece/ tak tu sye nalepię pokaze/ kie-
dy ciato przeczysciwszy/ pocie sye będzie/ a zley krwie też
droga/ y ropy tak wzmniejszy/ że do onęgo miejsca co na-
mnię/ albo nie nie pociece/ ktemu iesli z tegoż decoctu
salsy/ iniectio y foment fistule dādza/ przy radzie iako mó-
wie/ a znaczney humorow poprawie/ callus y twardosc
ona zginać/ a miejsce sye zagoić moze. R. Elect: dia-
senę lenitiui z v/rhabarb: electiss: 3 ij/ agarici trocl 3 s/
cathartici imperialis 3 ij/ m. fiat bolus. Albo

R. Florum cāsię recens tract: 3 j/ pulueris senę ppte
3 ij/ rosati mes: hamech ana 3 j/ m. R. Decocti aperi-
tiui moris 3 iij/ syrupot de eupato: de succo acetose
compositę ana 3 vj/ m. niechay przez dni sześć bierze. A
iz cacochimia/ a pełność ona humorow plugawych po-
trzebuie/ aby te syropy co wywodzily/ wezmiemy saccul w
którym wlozmy do trze h libr decoctu / nad to co tam
iuz w decoctie solutiore bylo/ polipodij 3 j/ senę 3 x/ epi-
thimi 3 vj/ mirobol: citrinore/ indore/ chebulore / ana
3 j/ hermodactilore 3 vj/ seminum carthami 3 s/ ellebo-
ri nigri 3 ij/ galange/ acori ana 3 j/ cinamomi 3 vj. stlu-
czmy/ w moczymy/ co raz wzymając. Odprawiwszy syro-
py przepurguie/ R. Decocti suprascripti solutiui 3 iij/ s/

adden

adden elect: hamech/ de psilio ana 3 ij s/ oximelis simp
q s/ m. fiat haustus. Zaty m trzeba nazaintrz krwie 3
reki przylegly wpuscic/ z której aruspicine albo rozsadek
iaki wezyniwszy/ iesliby potrzeba/ iesze drugi raz purgo-
wac/ tedy wezmię. A zaty m R. Salsę/ ligni/ puluera-
torl ana 3 iij/ cortic: 3 j s/ aquare agrimonie / albo eu-
patorij/ sumi terre/ lupulore ana 3 iij. infusa per no-
ctem/ et prunis seu fursuribus obruta/ vafe vitreato be-
ne munito s artem coquantur / et colata fuentur / pro
syrupo sudorifico. z tegoż do fomentowania / biorac ile
potrzeba. Pro potu vero. R. Salsę/ ligni/ recenter lima-
torl / et contusore ana 3 iij / cortic: 3 j s/ aque fontis
recocte/ et colate 3 viij/ in olla vitreata bene conclusa
coquatur s a. To czyniac/ wnet obrócić rece do miejsca/
gdzie ciece/ y przypatrzynsy sye ta to iniectia albo korze-
niem z gentiany/ albo z brioniję/ dlugo vstrugawsy/ y w
wiazanym/ do kad sye wkłada/ albo o co sye opiera/ a dno
iesli być moze namacawsy / albo iesli niemoze iniectia w
picciu salsy / acz y przedtym dawsy / iesli krzywe meaty/
albo ich niemalo co nadalsy od dziury bzythwa przer-
zac / y dopiero do kad sye ciągną poznawsy leczyc. Bo
iz fistuly intemperiem odiawszy/ a ciata ono zaplugawie-
nie wyczysciwszy / leczyc inaczej niemozem / iedno callo
destructo to iest ztwardziate bzegi / wewnatrz strawi-
wszy/ a rope y plugastwa insę wyczysciwszy zagoić/ tedy
oto za salsą albo przepurgowaniem / y za temi potiami/
iuz tego polowica vstanie/ iednakze callum zepsowac na
lepszą drogą/ zelazo do tego wedle dziury rospalone mia-
wszy. A iesli rece chirurg nie vfa/ zelazna blache dziurę
wa/ aby sye dziać niemozla polozynsy/ a trzeba instru-
ment iako trzcinke/ albo pierko wezyniwszy/ przez które o-
gniste zelasto idac/ bzegow czystych niezaymuie/ a tam
gdzie callus dostagwsi/ tylko onęgo samego wypali.
Czynia wiec chytrzy chirurgowie v bogatych pacientow/

ze sre

ze srebrem albo złotem takie miejsca pala/ twierdząc to
za pewne / że im kruszeć lepszy / tym inflammacji mniej
czyniąc/ rychły callum zepsuje / y krwio wścieka mniej sye
wlećnie/ a co wieśka eschare / albo lupież ku odrostaniu
łatwiczysy uczyni. Co daymy im że tak / gdyż y nauka / y
pilność / y przewaga / zwołasz w trudnych miejscach
godna aby sye niemalem złotą płacila / nie tylko mówie
tym / coby im chirurg palil / ale coby sye że za dowcip y
godność swa wziat / chwalić mógł / a zwołasz mówie
tiedy w miejscach trudnych / a między rzeczmi szkodliwie-
mi y trudnemi. położmy fistule przy oku / gdzie gryzące
rzeczy trudno klasć / w nosie gdzie smarkociny / lichaw-
ka / testność / ból nie włożyć niedopusci / w szyi gdzie ke-
dy jedno tkniem / iako in Angiporu między ciałem a gło-
wą w miejscu ciasnym / wszystko a snadź y sam wiatr za-
wodzi / w piersiach y niewiaśty / albo w mężczyzny / w sie-
dzeniu / gdzie iako człowieka przewrócić / a dożyć przed
leczeniem dobrze / z praca przychodzi. tam iesli sye ieszcze
boi cauterium ognistego / co czynić / prosić aby sye nie-
bał przyydzie / a ile być może wmarwiać to weni / że przed-
niego a przespieczniego odprawienia niemają / iako ta-
kowie / gdyż wody owe mocne / vnguenty y rzeczy gryzące
nie tylko callum na który sye sadziem / ale y miejsca przy-
ległe gryza / a pod okiem iako bezpiecznie / albo w nosie
to położyc / prawdać żebyśmy niemiali tylko kropel
dwie albo trzy wprysnać własnem na to miejsce kedy jest
callus / ale w fistule iesli y tego miejsca niedożyżem / a o-
no wglab y czasem nieprosto siedzi / gdyż kroplami tylko
Bóg dogodzić umie / y widalismsy tego dosyc / gdzie przy-
oku to klasć chcąc / nie głupi barwierze dosiagwysy oku /
ludzie o zły niepowściągnię / potym o wyćieczenie o-
ka / miasto wleczenia fistuly przywodzili. Ktemu by też na-
miarniey takich chorowia wpuscił / a za miejsce podle /
chochy nie trzeba gryść nie beda / a miejsce tam / czyli jest

co tak

co tak twarzych / co choćby ie te rzeczy gryzły obrażone
być niemialy / czego zelasko przez blache y rurke wypuszczo-
ne nie czyniac / lupież zaraz uczyni. po którego to zelaska
przyłożeniu / zaraz deffensium dla inflamacji a miej-
sca zapalenia przylozyc / złaczysy żółtek iaiowy / albo ca-
le iate z oleykiem różanym / albo iesli trzeba / tak z wodką
różaną. A iż deffensiwą tych basis jest iate / tedy wedle
miejsc przydamy wodę / albo soków / to jest pod oko / róż-
żanę na szyi / na piersiach borakowey / fiołkowey / tam in-
dzie mlęczowey / podróznikowey / babczanę / falciorowey /
grzybienowey / ogórkowey / banowey / roschodnikowey /
salarney / y inszych mówie zimnych soków / bolum armez-
num / terram sigillatam / santalos / corallo / iesli sye tak
zdać będzie przymieszawsy. A iż mówie wiele tak boiażli-
woch bywa / co sye wiele dni dać męczyć lekarstwy wola-
nż tego zaraz spaliwsy za iedne godziny odbyć / tedy klas-
dziem tym w dziurkę / aby sye rospieszczeniła / lada ko-
rzeni suchy / coby tam rospieczniał / a powoli dziurkę z so-
ką rozwodził. co odmieniac / na dzień razów dwa albo
trzy. do dni kilka uczynim dziurę nie małą. Bzowym te-
dy zdzieniem niektórych / dudy z rzepy suchej czopkiem /
a medysy gentiana / dryskolochia / kosaicem / centuria / cie-
mierzyca / wiazawsy / aby sye nie przelomila / ani tam
zostawsy w dobywaniu pracy / y bolu nie uczynila / za-
on smutek wyćiągaia / iakóż / takie forzenia mała moc /
nie tylko że suche od ropy rospiecznić / ale że troche ostré /
gorzkie / a ciepłe / przyćiągać / czyścić / a callum grzyść po-
woli. Zalecia też wtykać radieł asphodelli / titimali /
veratri / sphondilij / ziela owego / co iako pasternak na
wszystkim roście / a naszy go barczem zowia / ale iesli
przed wkładaniem / albo wywarwsy z tegoż uczynim decoct /
a przez siringe iniecia w fistule wleciem / ieszcze będzie le-
pię / wazac albo kłóciele z nich / albo spródku R. Ra-
dieł altee 3 ij / radieł ireos 3 j / herbarie betonice / sumi-

8. de si me. fa.

terre scabio: ana M. s. rute 3 s. flore cham: P. q. samb:
 P. j. coqu: in aque lb ij / ad partis tertie consumptio-
 nem/ colature 3 ij/ adde oximelis simplicis 3 j. m. Albo
 R. Radic: asphodelli/ centauree/ gentiane/ ana 3 j/
 aristolochie rotunde/ iris/ consolide/ tormentille/ bis-
 toite ana 3 s. herbarum scordij/ sabine/ veronice/ sannis-
 cule ana M. s. contusa et concisa coquantur in aque lb
 ij/ vase oris angusti ad consumptionem partis dinudie/
 expresso/ adde succore rute/ 3 ij / titimali 3 j s. chelido-
 nie 3 j/ ex paululum recoctis/ vncijs vj/ adde oximelis sim-
 plicis 3 j s. misce. R. Succ: agrimonie 3 ij / succ: as-
 sphodelorum 3 ij / succ: chelid: 3 j / salis communis/ salis
 armoniaci ana 3 ij / sublimati 3 ij / florum eris/ alumi-
 nis roche ana 3 j s. / aque vite 3 p/ buliant simul ad con-
 sumptionem medietatis/ vtere/ vnamquamque fistulam
 interficit. Albo R. Salse contuse/ corticis ligni/ a-
 na 3 ij / infundowawszy ia godzin kilkonascie przedtym /
 warzac z tenuis simplicia/ zalepiwszy garnec. Albo iesli
 tylko samey salsy/ y corticis po dwu vncyy/ we trzech libi
 wody/ do polowice wywarzyc chce/ przydaymy succo-
 rum/ ruthe/ tithimali ana 3 ij / oximelis simplicis albo
 scillitici do pol libry/ vncyy pottory. co nie tylko nam pro
 iniectionibus sluzyc bedzie/ ale iesli sye miesyce iako wiec
 na goleniach bywa/ odelo/ zaciccko/ oginko/ a tak zepso-
 walo / ze wypasc y z soba wkoto to wszytko / coby zostac
 miało wyrwac chce / gebka albo chustka fomentuymy/
 choc tylko omaczaiac/ chocby ztemi ziolmi/ niedzy ie pla-
 ty dwa biorac/ a cieplo na przemianny kladac. Czynie to
 wiec ieszcze wymyslniey/ (ale tez y gwaltowniey) dwudzy/
 ze to wszytko in aqua vite / w owoy / co iuz prawie ost-
 tni razem z niey quintam essentiam uczynic chce/ de-
 stillui z temi wszytkiemi ingredientia/ co decoct albo in-
 iectie. My mamyli to czynic/ succos iako rute/ titima-
 li/ chelidonie/ consolide/ veratri/ y inszych bierziny/ y tro-

pel kilko

pel kilko wewnatrz wpuszczaymy/ bo barzo to po wierz-
 chu klasc / aby miało intemperiem odiać / ledwie wwie-
 rzym/ gdyz rzecz iest zewszad goraca/ ale wewnatrz fistu-
 le czyszcze / a callum iey odcymuiac pomoze. Jednakze
 iesli sye tak zastarzal a zatwardzil callus / ze za dni kilko
 y daley / tym rzeczam wstapic ani fistuly wyczyscic chce/
 przykladamy z rzeczy pospolitych vnguentum egipticia-
 cum/ albo oleum vitreoli / albo viride eris / albo basili-
 cum magistrale/ albo salis armoniaci/ albo oleum tar-
 tari/ sulphuris. ba w tym drugim przychodzi klasc can-
 tharides/ auripigmentum/ calcem viuam/ argentum vi-
 uum extinctum. ale my zaniedbamy te/ wiedzac ze to o-
 statnie rzeczy/ co nie tyko na skodliwym miescy/ ale na
 zadnym nie maia byc kladsione / owsem od tych lasta-
 wych poczaszsy/ trzebali poydziem do owych/ co ie rek-
 iuz ogniem vtemperowala/ ktorzych owo zazylysmy nieda-
 wno w guzach/ y w koscicach zgryzionych/ iako to cosiny
 wymienili teraz / oleum sulphuris / anthimonij / aquam
 fortis/ y owych / co ie na vrazd czyniemy. Tedy iesli od-
 torzenia/ albo tych iniectiy nie rozszerza sye fistula/ tak iz
 ia mebrani/ tendones / y insze suchie miescsa spiety/ y za-
 warly / przedsy o tym myslic / aby sye otworzyla / y cal-
 lum/ albo tamto wewnatrz stwardzenie wklazala / gdzie
 przydzie/ albo ia temi rzeczami zgrysc/ albo bzytwa prze-
 rznac/ gdyz to chirurgom madyym y Galenowi nie wno-
 wine/ kiedy rana albo wzrod okragly bedzie/ iz sye ani za-
 hawtowac/ ani do zagoienia tak przywieśc/ aby sye kran-
 ce zesly/ dopuscic/ czas vpattrzywszy/ anathomiey progres
 przed oczyma mairac / przerzac. A mowie czas / kiedyby
 inflammatiey / odecia / a zaciczenia / y bolu wielkiego
 nie bylo/ Progres anathomiey / aby sye neruus / y to co
 iego nature ma/ iako ligamenta / tendones / zyly / arte-
 rie/ albo co takowego poprzec / albo skodliwie nie prze-
 rznelo/ bo takie rzeczenie/ bol/ razu rozdraznienie/ y czlon-

l.4.f.4.t.3.c.21

333 ij

la vlo

Łą włomek przedkoby przynosiło. Bzytwa to tedy tak
 iako sye muscut albo mieysce wzdluz niesie rozczynawsy/
 tef defensywa/co y przy paleniu/pomniec. y wnet terram
 sigillatam/ bolum armenum/ sanguis draconis/pilos le-
 porinos/ y insy ch/aby krew iesli ciecz stanela/przylozye.
 Zaczem callum z nowu/ogniem albo temi iniectioni ze
 pswawosy/ dla zagoienia / tem tak iako wrzodowi albo
 insey ranie przydac. Cerusam/ usta/ es plumbum/ cad-
 miam/ limaturam ferri/co kiedy sye sypye y goic bedzie/
 na haczeniu miec qdaram/ albo on lupiez/ ktory trocho
 masla namazawosy wstanie / y rzek sye odiać da. ale iz
 wysytlo na tym / rzeka ieszcze raz / aby sye callus dobrze
 rozyzl/ co rzecz jest nie tak latwia/ iako sye orwym/ co go
 y palcem albo paznokty wyslupic kaza/ widzi / tedy wy-
 palumli go ogniem / wygrzyziemli temi iadownicami rze-
 czami/ nie iuz rozumie my ze po nim/ widzac ze za takim
 leceniem/ czesto sye fistula odnawia/ aby sic tez na czas
 zawarta/ indzie mzye a czasem gorzey rada sye vkaże: to
 nam pomniec trzeba / aby smy zawzdy do onych callum
 destruentia sprzodku/ mocnych rzeczy przysadzali / a po-
 tym z temiż chwile emundantia/potym incarnantia czy-
 nili/ ocet/miód/ a terebintine / by tez snadz same za zale-
 coné maiać. Przeto Gordon bierze zinzinberl z iij/ viri-
 dis gris z j / aloes z ij / warza in aceto / addendo mellis
 z s. Potym bierze salis armoniaci/ vitriolli / auripig-
 menti rubei/ et citrini/ viridis gris/ ana partes equales/
 puluerata/ ponantur in alembico de vitro bene lutato /
 lento igne ne exhalent / abiecta prima aqua / secunda
 etiam/ ossa corrodet. iakoby rzekl/ wezyniem ani precipi-
 tat na dnie / ani aquam regiam wzgore. De vigo bierze
 vngti egiptiaci z s/ sublimati z ij / arsenici z j / lipiui z
 iij/ aque plantag: rosate ana z iij/ bulliant ad consum-
 ptionem partis tertie/ inijciatur per siringam. Albo bier-
 ze sublimati optime triturati/ z s/ fermenti z iij/ minii

z p/ cum modico aque rosate / czyni trociscos / w piecu
 na dachowce suszac. a trzebali tak sucho iako czopek/ al-
 bo knocik wpuszczaic/ albo stlucsy go a octem albo lu-
 gem/ albo ktorym sokiem roztworzywszy we wnatrz/ aby
 gryzlo a suszylo leiac / nie przepomniec correctiva / ktore
 to y ból hamuje/ y do zagoienia rychleya pobiedke dadze.
 R. Radic: altee/ lihorl / bistort ana z s / aristolo-
 chie rotunde/ iridis ana z ij/ consolidate z s/ succore apij
 cinoglossi ana z j / aceti rosati z j s / mellis rosati z ij /
 terebintine aqua wite lotę z iij/ coquantur et bulliant ad
 consumptionem succorum s a. Tego iesli do decoctiey
 przydamy / wezyniem iniectiona dobra/ czyszcaca/ y goisca/
 iesli przylozem/ stanie za collirium. y iesli tez tente/ sphilac
 albo knocik im namazem/ y tam dogodzim. a warzac ie-
 sli wina czerwonego przydamy/ aby tak gesto nie bylo/ v-
 czynim do rzeczy. Co iesli ieszcze barziy zawrzec fistule
 bedziem chcieli/ mirthe/ aloes/ sarcocole tritorl/ ile sye
 spodoba przydamy/ naroscie. Al iz na imie fistul/ v nas
 wrzody albo ciata opadnienie a zlego naroscienie naszy
 leczy / w tym sye my obaczmy / aby wrzod a owe golemi
 zetracze narosle dziwna iakoby watroba / inie od fistul
 bylo/ niezeby tychze lekarstw/ to iako y owo niepotrzebo-
 walo/ ale ze owo daleko od tego rozne. Przeto fistula jest
 dziurka dawna/ mala/ ciasna/ troche albo niebolaca
 wewnatrz stwardziala/ a zwierzchu ropa zawzdy wilgo-
 tna: a owe wrzody na wierzch sye wydawosy / serokie /
 smrodliwe/ zaciekle/ czasem bolace/ z vmnieszeniem ru-
 chu przyrodzonego/ y takie/ co ich z vbywaniem mieysca
 godzie siedza przybywa. Onym naszym fistulam/ co wla-
 sne fistuly/ te sa lekarstwa/ o ktorych mowiem / purgo-
 wanie salsy/ albo potrosum vulnerarium (gdyz tak y
 starzy chcieli) vzywanie. calli albo tego ktore maia
 stwardzenia/ ogniem albo lekarstwy iadownicami spale-
 nie/ wyczyszczenie y po zasuszeniu zagoienie. A tym wrzo-

dóm/ ácz troche przy diecie cieplice/ niewiele sálfa/ ále na-
wiecéy izdebka/ á wniey sárucha pomocna. Przeto prze-
purgowawszy ich / á rzecza wiecéy á niż nadżiecia nieba-
wias/ ktemu że ledwie godni/ áby dobry człowiek do nich
chodząc/ sinród ich wsie brąc/ á tym sye z mierżieney po-
spolitować miał/ mazać kżemy. R. Radic: pulcra:
et contusare centauree/ gentiane/ consolide/ dictami ana
3 j/ ciclamini/ aristolochie ana 3 vj/ succore/ sannicule/
persicarie/ pirole/ ophioglossi/ rute ana 3 j s/ vini gene-
rosi ciatum vnum / aque scabiose 3 iij/ coquantur / sen-
sim affundendo oleore/ irini/ iuniperini/ ana 3 vj/ vngti
de altea lb s/ de artanita/ martiati/ aregonis ana 3 iij/
thuris/ mirrhe / mastiches/ aloes ana 3 s/ mumie 3 vj/
trociscare de minio 3 j/ lithar: 3 j/ granore iuniperi 3 j/
radic: asari puluerati 3 s/ rhapontici 3 v/ mercurij suc-
co agrimonie extincti/ et bene ppti 3 vj/ theriace opti-
me 3 s/ aque vite 3 iij / m. cum butiri recentis lb s/ et
axungie porcine mundiss: lb s/ terebiñt si opus est. y to
moia rada/ choć pláci/ y záléca sye / ponieważ prze takie
nogi do niego przystep y chodzenie niezdrówé / mazać go
kżąc / y potem dopiero y prze wybawienie merkurijá/
iesli mu wtám té goleni zgebiaté/ á sparciaté/ przy ściér-
wie zgnitym/ wlażt/ y prze osuszenie plugawo/ co sye po-
wsytkiém cieie záhámowawszy/ wpust przyrodzony roz-
lecialy/ false mu dáć/ albo która z tych potiey/ co ie to w
vulnerarias zwác chea/ w których iáko wielka pomoc
iest/ dopiero obaczym. Wo dáć ie było przed tym/ w tak
cieie plugawym/ w którym nieprosta intemperies/ ále za-
raz w przymiot / krew zropiwszy / á micyśca przegry-
wszy/ dżury poczynił / iáko dōydz mogły z agrimonia/
plantago/ list oliwny/ dobrze to rzeczy/ ále ieszcze nie tak
bárzo mocné / áby w tak zatkányim á plugawym cieie/
mogły kolon ále o w nich dżur/ dostadzy by ich nawiercéy
y natłaz y darwa to przetoż mżaniem tak ciálo od plu-

gastre

gastro wyzwoływisy/ dawamy potia / która za eradica-
tium ma być. R. Pulpe tamarindore 3 j/ rhabarba:
electiss: 3 iij/ m. fiat bolus. R. Radic: gariophilate/
dracunculi/ asphodelli/ symphiti/ bistorte/ tormentille
ana 3 j/ gentiane/ centauree/ chamaeleontis/ ireos/ andru-
se ana 3 s/ herbare agrimonie/ P. ij/ sannicule/ vtrius-
que pirrolle/ plantag: scordij/ chamedis/ chamepitis/
piloselle/ veronice/ asarine ana M. j/ ophioglossi/ rute/
pentaphili/ stratiotis ana M. s/ flore stecadis arabici/
P. ij/ hiperici/ asterattici/ rorismarini ana P. j/ her-
modactilore 3 j/ asari 3 s/ ellebori 3 ij/ seminum planta-
ginis/ bursae pastoris/ fragini ana 3 ij/ granore/ cocci in-
sectorij 3 j/ mirrhe/ aloes/ spermatis ceti/ mumie/ ma-
stiches ana 3 s/ terre sigillate 3 j/ in vini albi veteris o-
dori/ vel maluatice/ quartis duabus/ coquantur/ aque
agrimonie/ scabiose addendo ana lb j s/ in vase oris an-
gusti/ optime lutato. post ubi subsederint et efferbuerint/
insundantur/ et in petia ligentur / false concise et minu-
tim contuse 3 ij/ cortic: quaiaci 3 j/ spetiere diarhodon
3 j/ diatrionsantaloni 3 s/ seruentur pro vsu. Dawając
tey decoctiey co poránek/ y przed wieczera po kłisłtu/ cu-
kruic albo słodząc syrupem de eupatorio/ albo oximele
simplici do dni osmi / albo dziesięci / po których to syru-
piech iesli sye zda purgacia brąc/ dāmy. R. Rhabarb:
electiss: 3 j/ radic: asari 3 s/ ellebori 3 s/ insundantur in
succo tithimali depurato/ per noctem / quore expresso /
adde decocti superius facti 3 iij/ dissoluen ellect: de ex-
tro solutini 3 s/ syrupe de cicorea q s. A potym z pánu
Bogu á diecie dobrej polecie/ skądż sye/ áby tá curatio
swym porządkiem sła/ o którey dosć mādze wszytey/ á-
le osobliwie Galen. Jednákże iesli sye zawiżec nieda/ ál-
bo indzie po zawiżciu wkaże / niebárzo sye iey y naturze
przykrzac/ iedno z tym życiem materiey niedodawając. Wo-
ácz owych mneyfych/ co własne sż fistuly / tak wiele w

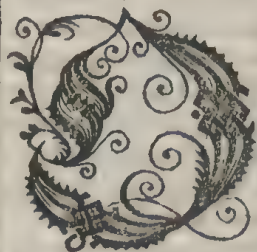
2. de ar. c. ad 2

insych

innych iako y w naszym kraju/ ale tych wielkich co to go-
leni specy y ogryzają/ ledwie gdzie jedno w samej polsce
wyrzy. czemuż obżarstwa a niemiarę to czyni/ że od zby-
tku dobrze sye nieputając/ brzucha musza do nog iako do
mieysc innych spadzać/ y tam inaczey niemogac/ przez
skóre wyćiekać. y przeto mówię/ kto wyrzy wiecey tak prze-
mierze ognitych ludzi/ bądź w domach słacheckich/ bądź
w klasztorach/ bądź w księżey/ bądź między ludem pro-
stym/ ba nawet y między niewiastami/ iako tu z którey
iejsze to sobie chwala/ że to na wierzech sye wydamyśy cie-
cze. Co kiedyby lekarstwy/ przy dobrej diecie a wezas/
ratować mogły/ po ich powiesci by nie/ gdzie mówią bo-
że uchoway/ by sye to zawarło byłaby blisko śmierć. a
my na to/ mówiem że tak/ ponieważ dolewac/ a ro-
zumem na świecie żyć niechca/ niepómniać że
niemasz żadney takiej choroby/ coby iey
bogą prosiac/ a wezas opatruiac
lekarstwa/ a żywot skromny
wypedzić niemiały.

W siedzeniu krosty.

Przależć zranienie/ a iakoby spárze-
liną/ albo owrzodzenie w siedzeniu
v ludzi/ a w mieyscu przyrodzonym v
niewiast bywa/ (ragades a potym
condilomata Grękwie zowią) prze-
humoru/ krwie/ a materzey spaloney/
albo bärzo koleryczney przyplynicie/
które to/ albo natura pełna sama przez
sie przynosi/ albo wiec kiedy plugaństwo przyrodzone tam
tedy trudno odchodzić/ bliżej niż trzeba sye stanowić/

przegry

przegryzią/ parza/ y tak skóre/ muskul/ y żyłki/ kłóć
tam wchodzi drażnia/ że iakoby zaścierzenie/ zapalenie/
a owrzodzenie wokoło siedzenia/ a w przegubach zostawa.
czego iż sye w ciatach miernych/ a porządnie żywiacych/
nie dożyjemy/ tedy tylko tam wygladać potrzeba/ gdzie
zbytek plugaństwo za natury powodem/ do meatów wiet-
rych ten humor ostrey prowadzi. a iż wiemy że ciata/ bez-
dac czym iadowitym/ (iako oto na ten czas franca) za-
rażone/ musza by też rzeczy nalepsze/ y na wybór roztaza-
ne/ tu posilkowi w sie braly/ wielka ich część/ we złe a
przykre humory obracać/ tedy oto ktoredy ie kolwiek na-
tura obróci/ trudno/ iedno złe a iadowite być musza. y
przetóż kiedy sye przepuszcza nosem/ zgnitę/ kłiwatę/ z-
ropionę/ y bzydkie/ wstami/ tedy także dosyć przemierze/
potemli/ tedy smierdzacym/ wrynali/ tedy zbólem/ z rzeza-
niem/ a czasem iakoby ze krwia/ z nieciami/ od żył odsko-
banemi/ stolcemli/ tedy albo bärzo psie a spiekle/ albo z
ropa/ z phlegma/ a z taka mieszanina/ która od przyro-
dzoney zda sye być daleko/ cieczce. y też to ciekać przez ki-
fki a o ostatnia (intestinum rectum zowiem) albo iey
muskul/ który te droge (sphincter mu imię) zawięra/
sie oparfy/ iako miękkie dosyć y subtelne części/ gryzie y
rani/ tak iż wiec ani siedzieć/ ani chodzić/ ani leżec/ prze-
ból nie dopuszcza. a co temu/ że sye wystać nie rychło/
ani wleczyc latwie może/ przeto że humorów tam przy-
plywa/ ponieważ to takie mieysce/ które co dzień/ za cho-
dzeniem na potrzebe drażnić/ y odnawiać sye musi.
Cory chłey tedy/ póki wietry ból/ zapalenie/ albo condi-
lomata/ to jest guzy/ albo syfki zaścierzone/ a bärzię
bolacę nie przyyda/ o tym pomyslm/ aby sye ciata dobrze
przepurgowało/ przypatrzymy sye która część ciata na-
bärzię grzeży/ a od którejby ostrość ona/ y krwie spale-
nie przyplywać sye zdało. Lec iż to pospolicie/ iako inşe
flury przez kifki od watroby/ czasem też (ale rzadzey)

Eg: 1.6.c.80.

A A a

od sto

od słodzoney bywa/ na te wzgląd maiać/ salsy chorego na
 potć/ z tymże przepurgowaniem/ y z tej przypawa/ iako
 w niedawnych fistulach. Co iż też wiec czasem przez wiel
 kiey trudności sye vleczyc dawa/ tylko syropy dawsy/
 przykładamy/ gdyż sye to pokazać moze/ że do salsy po
 stąpić nie będzie trzeba. R. Pulpe tamarindorē 3 j/
 rhabar: electiss: 3 ij/ elect: de psilio 3 ij/ m̄ fiat bolus.
 Albo decoct florum et fructuum cordialium/ przydawsy
 potia. Zarym iesli lata y czas scierpi/ wpuscmy krowie
 z reki prawey/ a z zyly wotrobney/ wedle potrzeby/ do si
 rupow decoctum aperituum/ albo samo/ albo z temi
 ingredientia co w przeszlym/ gotuic/ ktoręgo R. 3 iij/
 quibus adde sirupi de cicorea cum rhabar: de endivia 3
 3 s/ de prasio 3 j/ misce. Albo sirupore de fumo terre
 de epithimo/ de lupulis ana 3 j/ oximelis simpli 3 ij/ m̄.
 biorze przez dni šest/ albo polci potrzeba poradz. Zarym
 R. Masse pillularē aggreg: 3 ij/ arabica: 3 s/ ellebori
 extracti 3 ij/ cum elec: ros: mes: reform: pil: n° ix. Albo
 R. Mirobolanorē citrinorē/ chebulorē/ indorē 3 j/
 polipodij/ epithimi ana 3 s/ foliorē senē 3 iij/ infusa per
 noctem coquantur. quorē colature adde/ catholici 3 s/
 hamech/ indi ana 3 j s/ de succo rosarē 3 j/ sirupi de suc
 co melisse 3 j/ m̄. fiat haustus. W tym wotrobie dog
 dzaic niezabaczmy moiscillow wezynionych/ ex diartho
 don hepatis 3 ij/ diatrionsant: 3 j/ letificantis 3 ij/ a
 qua melisse sacharo dissolut: formentur s a. A strzeżem
 sye w tym pospolicie/ w sytych ty ch elektuarzow/ mocno
 dla scammonēi albo turbitu purguacych/ gdyż do mney
 scā/ czasem wiec ieszcze wiecey przyciagnac vmicia/ bole
 tym barziēy y testność wynawiaic. tedy iesli scammon
 nei/ albo iey rzeczy rownych/ co sa dobrze wcorygowane/
 iako barziēy anthumonium/ albo turbit minerale strzedz
 sye potrzeba. Krysteraż to tedy radniēy z przodu odpra
 winy/ ktora w leciech y w temperaturze dobiey/ za przodu

Tu choro

Tu choroby sama snadz wiele sprawić moze. R. Her
 barē maluarē cum toto/ betē/ mercurialis/ violariē/ en
 diuē/ lactuce ana M. j/ panorē 3 s/ coquantur s a/
 colature 3 j/ adde furfuris P. ij/ vitella onorē n° ij/ sa
 dari 3 iij/ olei violati/ butiri loti ana 3 ij/ misce. Albo
 R. Olei communis 3 j/ mucaginum/ seu succorē al
 teg/ psilij/ ana 3 j/ lactuce/ betē/ equiseti ana 3 j s/ mel
 lis rosati colati 3 iij/ furfuris P. ij/ m̄. Tam zarazem/ iż
 chorēmu przylozyc potrzeba/ wezynimy/ na to ponniac że
 miesce miēkie/ wilgotne a bolace/ albo barziēy mamy
 rzec testność niosacē/ przeco odmiēczowiac/ suszenia
 tylko samęgo potrzeba/ na strone odlozyny sye te rzeczy/ co
 by grysc albo zapalic miały/ owsem że tam y same ko
 sule/ aby nieurazata trudno accomodowac/ tedy też
 tylko sye krystera/ lub wglab/ lub po wierzchu/ wpuszczo
 na zndzie/ a potym para albo naparzanie. R. Alteg
 maluarē cum toto/ meliloti/ violariē/ ana M. ij/ hor
 dei lentium/ contusorē ana M. ij/ furfuris M. iij/ fari
 ne/ seminis lini 3 iij/ florē chamomille P. iij/ florē ta
 psie P. ij/ rosarē rubrē/ P. j/ coquantur in aque q s/ ad
 partis tertie consumptionem fiat fatus. Albo R. Te
 go decoctu 3 ij/ przydamy mu thuris/ aloes/ mirrhe ana
 3 s/ licij/ 3 x/ aluminis roche 3 ij/ bulliant pulverata
 modici/ ad partem suffumigandam. Moglby w tym y
 vsiesc/ niednice tego napelnivsy/ y ieslby chcial y w
 skopcu/ albo w wannie/ niebetoby sle/ iedno że tego cze
 sto trzeba/ oto miasto wanny fatus.

A iż też y ten do przylozenia albo pomagania przez bō
 lu podobno niebedzie/ tedy ię para/ ktora w tym wstęcy
 kaza czynic/ y doznawany że dobra/ iednakże suffumiga
 ic/ niechay to goraco niebdzie/ ale niechay ten decoct
 z temi rzeczymi w pateli albo w garncu pod sedesim stoi/
 a albo pod garncem węgla kłko/ w dwugim garncu be
 dzie/ aby sye to tam gralo/ albo z dwugiego/ co podle

Alia ij

wre go

wie/ gorącego co raz przyléwając/ páre puściło (było wolna) odmięczy/ ciepłem / y iakoby optórze rope / y rospedzi/ spadalinę własnością rzeczy wysuszy/ y wleczy. Co iesliby sye zdato ná zużel / albo ná młynskiégo kamienia frukę/ albo ná cegle rospalona poléwac/ tedy dobrze/ ale powtórzec ieszcze/ niechay to goraco niebywa/ niewiastam embotum/ á po náśemu liy/ co przezeń do barył leziá podstarowiá/ á tak iá kóbierec albo iéyże letnikiem prosthym ogárnawsy / páre w iéy iáme puszczáia / gdyż wiec z piérszych albo nierządnych ich potrzeb / czasem téż zrodzenia w plugastwie trudného/ do takich bólów y lékarstw przychodzić musia. Ale czasem niewiasty same bawierzá do tego niewolájac/ winem to czerwonym rozjéy w niem námoczywszy/ á troche alunu spalonego przystróbowy/ odpráwuiá. wárza ku temu dziewanowého kwiatu/ czarney y czerwoney rozjéy równé części/ czasem plantaginem/ prunellam/ equisetum/ bistotam/ pilosellam/ consolidam/ á ná koniec y debowych galek przydáwaia/ y niebárzo od rzeczy/ owé co ich ná to zstanie/ zgrá narowych iáblek cátkiem/ sok wyčístuiá/ y tém plóczy/ co może téż y z násyx winnych dostátych wczynie / y cukru albo soku dziewanowého przydawsy plóćac/ albo pára mięczyć. Za takiemi rzeczami máżem. R. Olei seminis lini 3 iij/ omphacini 3 j s/ rosati 3 j/ thuris / mastiches ana 3 j m. cum cera modica/ fiat liniment. Albo

R. Pinguedinis galline liquefacte / olei lini ana 3 ij/ vitella ouore n° ij / faring volatilis p. ij/ croci 3 j/ m.

R. Olei lini 3 iij/ rosati mirtini á 3 j/ boli armeni/ sang: diac: á 3 j s/ plumbi vsti/ ceruse á 3 s/ cere q s m. f. liq.

Albo R. Succore plantag: caude equine/ cinoglossi/ ana 3 j s/ vini expressionis granator / cum corticibus facte / vel vini simplic: rubri 3 iij/ flore tari barbari/ p. ij/ rosare rubre p. j/ coquantur/ olei lini 3 iij/ illiore chamom: omphacini ana 3 s / seu hircini 3 j/ addendo

thuris/

thuris/ mastiches ana 3 j/ aloes hepaticę 3 j s/ lithargi ana 3 j/ ceruse/ plumbi vsti/ thucie ana 3 ij/ ad succore consumptionem ducantur in mortario plumbeo cum terebintine 3 j s/ fiat unguentum. Al 3 Gordona krostę.

par: 5. rub: 5.

R. Medulle cerui vituli / medulle que est in maxilla porci/ arungie gallinaceę / et anatis / butiri sine sale / olei sisamini/ olei amigdalare dulcium/ olei mirtini / de papauere ana 3 ij/ aloes/ lithargiri/ cadmie lotę / tragacanti ana 3 j/ cere nouę q s f. vngt / addendo faring volatilis molendini part. Albo R. Olei lini 3 ij/ chamom: de papauere/ adipis gallinaceę/ pingued: maxille porci ana 3 s/ mastiches/ mumie / plumbi vsti/ ceruse/ thucie lotore ana 3 j/ cere et terebintine/ ana q s m. fiat unguentum. Albo co do wysytkich / miysca tam tego rózow / rimas/ ragades / condylomata / fissuras mariscas/ y insyich fauentin záleca. R. Ammoniaci/ galbani/ olibani/ mastiches/ sarcocole/ mirrhe/ mumie / aloes hepaticę/ bdely/ lithargiri/ flore gris ana 3 j/ aristolochie rotunde / consolidate mois/ sang: draconis/ gentiane/ gallare ana 3 j s/ fiat puluis/ ktory z miódkiem rózanym/ linimentem/ z oleiem liniwym/ y z terebintina máscia/ z winem/ fomentem być może. ácz sam proch po náparzaniu albo po mázaniu / gdy ból y wilgotność wstanie/ zasyusyć y zágoić może/ albo zasyputac gdzie sye dostadza/ albo wiec czopek / á iakoby collirium miyscu przyprawiwszy/ przywinac. albo cristera/ z dziewanowá wódka/ albo z winem/ albo z decoctem/ tylko w to miysce leiac. Gdzie iesli decoctu salsy nie zápomieniem / w tym iako w kazdym ná stórze rázie/ bárzo pomocna náydziem/ á niewiele insyich decoctów sukáiac/ ta sama plóczy/ y fomentumy/ te same pic dawaymy/ w téy samey iesli nas zstanie/ iak óż czasem zstac może / infessus albo wánnie rostkamy/ pómniac téż y o cieplicach/ ze takowym rózóm sa bárzo wzyteczné / leć że przed niemi wypurgo-

Alaa iij

wánia y

wania y zgotowania trzeba/salsā to wezyni/ maie pewa
 nā własność leczenia/ ā cieplice oplōcza/ zāfusā / y sōre
 do piērszēgo przyrodzonego ochłōdostwa przywiodā.
 A niēmamy tych rzeczy wāżyć lekce / choć sye mālē zdā
 dza/ gdyż wiec dlugo trwāiac/ y bōlē nād miārē wielkiē
 czynić/ testnōsć/ ochudnienie/ z sobā niosac/ āż do maza
 nia przychodza/ po ktōrym widalisiny to / że āż cauteria
 w goleniach iem/ deriuatis czyniac/ wliżywały ich/ zwlas
 szcā w naturze/ y w cieie plugawym/ tedy dobrze że takim
 y napiē sye salsy porządnie damy/ przed nia y po niēy pil
 no purgujac/ y iēy decoctem fomentujac. A sposōb pi
 cia/ ten co niedawno w fistulach własnym być może/ tak
 że maziāniē rōż posłuży / nā diete āby była dobra zāwōdy
 pōmniac/ to iest potrawy nie korzennē/ nie słonē / nie dy
 mnē/ nie przyprawnē/ āle iāko naprosćciēy być może/ bā
 żiēy pieczysto niż wārzysto wezynionē. frāsimek/ praca nie
 porządny sen/ nocnē potrzeby/ co nadālēy. tego sye bo
 iac/ āby niewieście/ iēy iāmā/ ā człowieku siedzenie/
 opizawsy/ popādawsy sye / ā zāpalawsy/ nie
 zgnito. ā przy zāpaleniu y oćieczeniu/ fluxā
 mi wielkiemi ālbo biegunkā sye tak nie
 zārāżilo / āby z mālēy ā niespos
 dziālēy frāsiki/ przykra
 choroba / ā śmierć
 niespōdziāna
 niebyła.

Krwawnice

Krwawnice/ zowiemy owe żyty/ co w
 siedzeniu nāpecniawszy/ krewia ciekā/
 Hemorrhoidami Lācinnicy y Greko
 wie dotąd zwali. Kthōrē to ludziām
 bārzo pełnym/ ālbo prze zāpsowanie
 kwie bārzo plugawym/ sāmy przez sie
 zā powodem natury/ pełnōsć ā złość
 wyrzuciācēy/ sye w kāziā/ y tu wliż
 niu/ od złēgo czāsē w iesieni / ālbo nā wiosnē / czāsē
 tēż y tych czāsōw / ālbo ich porządku nie czekāiac plynā.
 A iāko naturā wspiawāch swych wsytkich dżiwna/ y do
 sobie pomocy dānia chetna/ tak do tego w człowiecze kie
 dy sye nābierze/ āby zbytek wyrzuciā/ ā rātunek sobie dā
 tā racza. Co ācz w kāzdy m nā wiērzch plugastw wyrzu
 cānia sye widzieć da/ Kiedy ālbo krostāmi/ ālbo guzāmi/
 ālbo wżodāmi/ ālbo fistulāmi/ ālbo gōźcie inśemi me
 atāmi plugastwā prowadzac sye czysći / āle snadż w tym
 nābārziēy / Kiedy przez siedzenie czāsōw swych / te krew
 wypycha/ Ktōra wliżywa y wmnieysia chorōb nie mālō/ gło
 wie/ piērsiani/ wnetrzu/ bżuchowi wsytkiemu/ awa od
 nawietfych/ do namnieysych czesćci ciālu/ tak iż żipotrā
 tes zālēcāiac ie wylicza/ cāduc/ melankolia / śālēnistwo/
 głowy boleniē/ ślinogōrż/ ā gardlā zāpaleniē/ pleure/ w
 netrza zdychāwica ā z fēbrā ciężkā / y rozgorzeniēm bōl /
 śłodzony stwārdzenie y zāmulenie / nērek boleniē/ człōn
 kōw/ w podāgrach/ ālbo w chyrāgrach mēczenie/ wżo
 dōw/ krost/ swiērbōw/ snadż y tradōw/ ā kwie wsyt
 ciēy/ tak w żyłāch/ iāko y w ārteryach zāpsowanie / mā
 charzyny/ pendentā y inśych miēysc/ ciężkich chorōb. Prze
 to że imi wyrzuca krew one zbytā / ālbo że iēy nāzbyt

de bon: et vit:
 suc: 6. sa: tuēd.

6. de m: ridg
 De humorib.

á cześci ciała obciążyc á zapalic miata/ albo że sye tak zes
psowawşy zrzędziata/ á sserwatczata/ ábo że zgestnawşy
sye ssiadła/ zgorzala/ á z melancoliczala/ ábo wiec że sye za
iadowiawşy/ tam gdzie sye wrodziła á gdzie tu pożytkowi
ciata zostac miata/ zgodzic sye nie mogła. Co/ czynic też
czasem natura y miejscami infemi/ gdyż wsty/ noscm/ wşio
ma/ plwaniem/ przez czlonck/ albo przez wzrody iakie/ sye
krwó faczy/ ale nie z tym porządkiem/ iako przez tę krwó
wonicę/ gdyż temi porządnie á iakoby potrzebnie sie to czy
nic zda/ pełności mówie/ á zaiadowienia ábo zapsowania
krwie wplenaiac/ miejscem tam tym które ná to sye vro
dzic zdalo/ aby plugastw pozbywaiac/ naturze sluzyló.
Które to miejsce / ácz iest podlegle przypadekow nie má
tu/ iako krostom/ brodawkam/ guzom/ fistulam/ zwoydy
maniem/ icilita wysadzeniu/ figam/ fistulam/ y cosmy nie
dawno czytali ragadom/ albo condilomatom / á w tym
wşytkim / zapaleniu albo rozmaitym bolóm/ ale żadne
mu z takim pożytkiem / iako tym krwawnicam / które z
wżeniem á wdzieczną pomocą natury bywaią/ y o które
to medici iesli ich natura sama przez sie miec niedopusci/
tak sye wiec z pilnością staraią / iako o iedno lekarstwo
wşytkim przednieyszym cześciám / y tym które od przed
nieyszych pochodza/ nalepsze. zaczynaiac od tad/ aby ciato
co nalepię sye wypurgowalo/ lekarstwo co moze byc ná
laskawşemi. R. Flori cassie recens tracti 3 j/ rhabar:
electiss: 3 ij/ pulueris senę ppte 3 s/ m. fiat bolus sacha
ratus. Albo Aquę boraginis/ melisse q s/ dissolut: et si
rupu vşolato dulcoratus fiat potio. R. Sirupore de
fumo terre/ lupulore/ de succo melisse ana 3 s/ oximelis
simpl: 3 j/ decocti aperetini more 3 iij/ misce. sic pro a
lijs vicibus. R. Elect: diasenę lenitiui 3 vj/ hamed 3
iij/ de psilio 3 j/ pulueris senę ppte 3 s/ sirupi bisantini/
decocti mirobol: omnium ana q s misce. fiat haustus.
Al i3 aloes sacotorinum/ á w niebytności iego prosté/ te

mu nale

mu nalepię sluzę/ z tego pitulki czyniac/ á iesli nie dale
to extractum ellebori / do skrupulu trzy graná przykła
daiac / przed obiadem przy siropach / co dzien albo prze
zedni dawaymy/ pomniac że iest do tego własnę. Zátym
aby sye ściagnęła/ á tam obróciła tá máteria / banki do
wdów/ albo we wnatrz/ albo zá soba stawiamy/ párac
albo fomentuac ciato/ á zwołaszá w támtym siedzenia
miejscu nabárzic / w wannie albo wiec w samém komu
sye sstanie oliwie/ albo nápoły z wodą/ albo w żolach v
wárzywşy ie/ to iest slazy/ nostrzet / rumien/ kopydnt /
bukwice/ bylice oboie / macierzankę / czysćciec / fiołków
márcowych list / macierzankę sante / y té co ich niwia
stam prze dobycie ich plugastw dawamy/ nie zabaczyc
iac thériaki dobre / w ten czas albo przed tym / tyle ile
rozum poradzí. W czym iesliby sye wanna wprzykryła /
kurzenie á pára znośnieysza bedzie/ do której to páry/ de
coctia czasem z winem/ czasem z octem/ albo z wódkami
destilowanými/ wedle potrzeby czynimy. á iako záwždy
to wiemy / że po fomentie albo náparzaniu / mazać po
trzeba/ tak tu olejkiem liliowym/ rumientowym/ kopro
wym/ migdalowym/ bobkowym/ mástem/ albo stonina/
niż do orowych mocnieyszych przyydzie mázmy. Albo z sper
ti czopek wrzawşy/ tam w kładac roztazmy/ albo wiec
z korzenia ciclaminis (świniem bochenkiem násy zowią)
ieszcze żółcia trzebali namazawşy. Albo wżiawşy żółci/
(wołowali to/ rybiali bedzie) z pół vneyę / octu z vñ
cia/ aloę roztartę z drágme/ mázem. Albo cataplas
my kładziem/ wżiawşy cebule iedne wpieczonę/ korzenia
ciemierzycę wtluczonę troche/ gnoiu gołabięgo troche/
zmieścá y przytożyć. Albo R. Succu tithimali/ fellis
bouis ana 3 j/ radice ciclaminis/ seminis staphis agrie
ana 3 s/ m. Albo R. Fellis taurini/ stercoris colum
bini ana 3 j/ seminis staphis agrie 3 iij/ colocinth: 3 s/
succore ciclaminis/ et cepe ana 3 ij / oleore de absintio /

B b b b

de ami

2. ad glauc.

ad Pisonem.

10. de sim: m. f

Mesue

de amigdalidis amaris ana q s / misce. fiat emplastrum.
 R. Pinguend: lardi erase 3 ij / oleore irini / rute ana
 3 j / cum succo cepe / oui vitello / croci modico m. vel huius
 ins vñgti 3 ij / adde stercoris columb: 3 s m. A iż takowé
 rzeczy pospolicie czynia ból gryzac / gdyż są ostre / obey-
 żrzyć sye na to trzeba / aby wietśego niżby sye wytrwać
 dał nie uczynili. za którymby to albo tętnosć / albo nie-
 spanie / albo gorączka / albo fluxy y trudnosć w częściach
 przyległych / wzbudzić sye miały. bo iako to z anatomiey
 y z experientiey baczym / iż każda z tych części nadalszych /
 to jest końce palców / nos / wśy / piety / pendent / nabar-
 żięy niż inśe bola / tedy y w siedzeniu muskuł ten / co to
 miejsce zawiera / także bole uczuć y uczynić może. Prze-
 to iesliby sye ból iaki za takimi rzeczami wsczynąć miał /
 decoct albo foment dla niego uczynić / z onychże rzeczy
 piérwśy / to jest / z słazów / z rumnu / z nostryku / z
 różey. r. Albo R. Maluar / parietar: viola: meliloti /
 chamomille ana Manipulum s / florum tapsi barbati
 P. ij / seminis lini 3 iij / fiat decoctum per fomentum.
 A czynia té fomentacie czasem w winie / czasem w wo-
 dzie / czasem w piwie / (ieczmiennym zwłascz) czasem
 w mleku / wedle potrzeby. Co iesliby wewnątrz sye tam
 co rozdrażniło / a foment co po wierzchu czyniém dosiadz-
 ani všmierzyć niemógt / iniectis albo krystere uczynimy /
 iakóž krystery zwłascz / odprawiośy uniwersalem cura-
 tionem / przez siropy temu są napożytecznyśe / z soba wla-
 śnie dosiagając miejsca. R. Olei communis lb j / succi
 cepe 3 iij / succi ciclamini 3 j s / castorei 3 s / mirrhe 3 ij /
 agarici trociscati 3 s / m. Albo R. Succore petrosel:
 ciclamini / peucedani ana 3 iij / succi cepe 3 ij / ammoni-
 aci / galbani / castorei ana 3 iij / mirrhe 3 ij / coquantur
 cum vini ciato ad eius consumptionem / deinde addendo
 olei chamomil: 3 ij / esippi 3 s / fellis bouini 3 j s / m. fiat
 enema. Albo R. Radic: eringij / petros / ciclamini /

cappare

cappare / aristolochie longe ana 3 j / dictami / iridis / gen-
 tiane / dracunculi ana 3 s / asari veratri ana 3 ij / her-
 bare betonice / melisse / pulegij / maluar / origani ana
 M. j / rute / scordij / hisopi / thimbre ana M. s / flore
 chamomil: P. ij / tapsi barbati helioc: matricarie / hipe-
 rici / ana P. j / seminum ciceris rubri 3 ij / seminum vitic:
 nigelle ana 3 s / coquantur s a / ad dimidię partis con-
 sumptionem colature lb j s / adde olei amigdalare ama-
 rare / 3 iij / oximelis simplicis 3 iij / m. Albo iniectie kó-
 ré tak daleko niewchodzą / z tegož / iednóž że mnię tego
 wlewać / a nie długo trzymając wyrzucac / y iesli sye to
 nieuprzykrzy często / odnawiac. Za tym namazuiac / a po-
 mniac / że té iniectie żyły zmiekczyć / odesić y nabrąśić
 niż były / a sposobné do otwierania sye uczynić máia. Za
 czym ie linimenti albo vnguenti otworzyć trzeba / tak
 iako de Vigo kaže. R. Butiri vaccini 3 r / olei de
 vitellis ouorum / 3 s / pinguedinis anatis / succi planta-
 ginis / tapsi barbati ana 3 ij / in mortario plumbeo per
 medietatem diei ducent: fiat liniment / intus digito vel e-
 lichnijs imponendum. Albo R. Nucaginum seminis
 maluar / cidonior / psilij / fenugreci ana 3 j / diatrag:
 albi contusi / et per noctem in aqua rosata infusi 3 s / fa-
 ring fabare 3 iij / oleore chamomil: de semine lini ana
 3 j s / butiri in mortario plumbeo donec nigrescat ducti /
 olei viol: pingued: anatis ana 3 s / carnis pomore / sub
 prunis coctore 3 iij / succore plantaginis / cinoglossi /
 buglossi / tapsi barbati ana 3 v / bulliant ad consumpti-
 onem / sub finem addendo croci 3 j / vitella ouore n° ij.
 Albo R. Carnis pomore sub prunis coctore 3 iij / bu-
 tiri 3 iij / vitella ouore n° ij / in mortario plumbeo per
 spatium trium horar ducantur cum olei violati / amig-
 dalare dulcium / pingued: galline anatis ana 3 s / l a-
 ctis muliebris 3 j s / faring hordei recentis / et cribellate
 faring fabare ana 3 j / succi radic: tapsi barbati / et fo-

Bbbb ij

liore

li: 4. t. s. c. 4.

liore ana 3 j 8/ omnia ad ignem bulliant s a/ ad spissitudinem/ addendo sub finem vitella ouore n° ij/ croci 3 j.

Albo R2. Caput veruecis seu castrati/ cum extremis hoc est pedibus/ coquantur in sufficienti quantitate aque/ ad perfectam coctionem seu exsiccationem/ quibus reiectis/ colaturę adde/ radices alteę/ radices tapfi barbati contusas/ meliloti/ maluarum/ violarę/ marhubij ana 11. j/ chamomil: p. ij/ pomore dulcium bene olentium n° vj/ hordei mundi/ lentium/ seminis lini ana 3 ij/ addendo oleore chamomil: anetis/ seminis lini rosati/ ana 3 j/ pinguedinis anatis/ olei violati ana 3 j 8/ croci 3 j/ vitella ouore n° ij. Albo to/ które condilomata ficus y té tam guzy twarde/ a wpome miekcy y wywodzi.

R2. Oleore chamomil: anetini/ seminis lini ana 3 ij/ olei de chrisomelis/ olei amigdal: dulcium/ butiri ana 3 j 8/ seui vaccini/ vitulini ana 3 ij/ pingued: anatis/ galline/ anseris ana 3 j/ mucaginum seminis alteę/ et radic: eius seminum psilq/ lini/ maluarę et violarę ana 3 ij/ lithargiri 3 ij/ ad ignem s a/ coquantur/ donec assumant consistentiam cerati mollis/ addeñ: terebintinę clareę 3 j 8. Qwe krówki/ albo stonogi/ co pod cęgłą/ za ławą/ albo za błoną wołnie sye náyduia/ woleiu smaży y tym oleiem namázuia/ acz y owych sye w tym vzyć godzi/ które ex bus prestibus (pamrowiem nasy/ albo lumbricis glistami zowią) sye czynia/ sedatium doloris proste dawsy/ ex mica panis/ oleo lini dissoluta/ cum vitello oui et croco. Alz sa krwawnice rozmaite daleko we wnatrz/ iedne/ co ie ślepem zowiemy/ zawiesiste a wysadzone/ dugie/ té co sye wysadzily albo wydaly/ do tego przywieśc podobno latwie/ albo temi krystkami/ albo iniektiami/ albo naparzaním/ albo para odmiektzaním/ albo emplastri/ albo namazywaním/ albo temi tam rzeczami ostrogryzacemi/ które wiec zawodza nas czasem aż do owych wódek/ albo oleyków/ co mieso dżiwie y łosci zbuczniatę

gryza/

gryza/ zwłascza mówie/ iesli sye wysadzily a wkazaly/ gdyż starzy medyci włóśieniem stróna albo powrościem ie obwieszowali/ y lancetta/ albo puszczađkiem przecina- li. lec iesli skryte beda/ tu wiec trudniejszy sprawa/ wi- dzac ze testnosć za mieyscem bolacym. Ktemu iesli sye ciekac nie zucyli/ albo natura y lata nie potemu/ natura mówie/ iako niewiaśc/ które co miesiac té rzeczy toczą/ albo ludzi co z nosa krwia/ káslami/ potami/ aperturami/ biegunkami czestemi/ gonorhea/ albo infemi fluxami/ plugastw pozbywaia. albo iesli przed lat czterna- scia/ albo w starosci/ ciato do tego niesposobne maia. iesli sye niezucyli mówie/ gdyż zuczyć sye na to/ nie barzo wiec cudnie/ to co teraz mówiem pomniac/ ze iako nieby to w naszy mocy/ tych skrytych albo ślepych/ choc wy- myślnemi lekarstwy dosiadz/ y kiedybysmy zachcieli ie v- czynić/ tak mnię czasem wedle woleý zawrzec ie a zastanowic. Bo iako sa dobre kiedy cieka/ sila chorób odno- sac/ a ciato barzo wplugastw wyrzucaniu ratuiac/ tak kiedy maia stanać/ a miare kiedy czas pokazac/ malo nie wiecéy/ wpatruiac sye podęymiem pracęy. gdyż nie tyl- ko to nieprzystoi Medykowi/ póki/ y co wywodzie/ kre- su nie widzieć/ tak kiedy zastanowic/ a natury nietur- butac/ w swym ię szrodku zawrzec niemóc ieszcze barzięy. a ie si y owo ieszcze żadnie medikowi osobie zacnéy/ phi- siognomis z nich wybieraiac. tam gdzie siedza patrzac/ y to do tego ze podobno nieraz/ poznawaiac/ co iest/ iesli same/ albo z czym dugiem/ o iata conditia/ pomniac ze wiele w nich różnosci bywa/ bo napięwśc to/ ze iedne ślepé/ dugie co z dżupia wygladaia/ iedne pełné/ dugie suché/ iedne czerwóné/ dugie siné/ albo blade/ y przetó- zwales albo vesicales/ od iagody winney/ ficales od figi/ morales sine attrictus/ od iagody morowey/ apostemato- se/ verruciales/ za tym humorem/ którego tam wiecéy cie- cze/ gdyż z owych co iako wody chodza nalani/ co za dżiw

Bbbb ij

ze wod-

Paul: li: 3. c: 59.
Celsus

Hipp: in coac.

że wodnistosc/ albo iako pomyie z miesa swiezo opłótka
nego/ albo phlegma blade cycki/ albo takie krwawnice
sie uczynia: albo iesli nie krwawnica/ tedy guzikiem miek
kim/ a niz inie bladzym z owego co krew w niem za
dna/ czarna/ spiekla/ gesta/ spalona sye y po wierzchu
widziec da/ iako sidze dostaley/ a figi acz zoltte okolo mas
silicy bywaja/ ale indziej pospolicie sine widamy/ co kole
ry a krwie ostrey maia dosyc/ co/ iedno czerwone/ zasiecz
zone/ a bolace/ morze albo iezywie podobne: co wszytko
iesli sye wiec ze krwi/ a z kompleksa pomiesza/ co za dzio
ze sye nietylko krwawnica/ ale tudziej apostema/ guz/
bystka/ brodawka/ albo lada wzodek uczyni: gdyz tez by
naznaczenie krwawnice pospolicie guzami iakiemis
pierwey/ co ie mariscas starzy zwali/ bywaja. przeco/
mowie/ iest rzecz nieudna/ przypatrowac sye a pozna
wac ie/ a nie latwia wywieśc y vleczyc/ zwlaszcza kiedy
gleboko/ nieznaczenie/ z bolem a nienabrane/ w tym co ich
przed tym niemiwal beda. bo w owem co ie iuz miwal/
y na wierzchu sye iuz wysadza/ o iako latwia sprawa/ list
morowy/ dziewanowy/ santowy/ czyscowy/ albo ktore
gole chropawego ziela/ szczecine/ albo cole malego/ wzia
wszy/ czasem y palcami iem sam chory pomoze/ iednakze
napospoliciey ciatu na kolanach rekoná podpartemu/
przysadzwszy pijawke/ ktora to nie zaraz z blota przysa
dzona byc ma. bo aczci prosici ludzie y nas y w bloto czas
sem sami wlozwszy/ albo nogi. (by skap furmanistich)
naciekle wpusciwszy/ pijawkam sfac dawali/ ale to nie
dobrze/ gdyz iako krwie wysfac/ tak wiele iadu w zylach
zostawic moga. Wziawszy ie tedy iedni w mleku z przod
ku/ dudy w wodzie cukrowanej/ czesto ia odmieniac/
y przez inne chowaja. a iz pijawka obiera koncomá
ima/ do zyl ich oney nabrane/ albo czasem do dwu przy
kladaja na papierku/ z niewielka pracá/ gdyz sama byle
ia tam wpuscil zgodz przyrodzona/ z miescem/ y z temi

zylami

zylami mata/ imie/ albo przeto ze indziej sye na muskule/
ani na ielicie nie pozwy/ w banie sye przemawszy/ czyli
ze krwawnica miecezysa/ a do wiecia latwieysza. tym/
do tad iem sfac dadza/ az sye odma/ wedle Horacego/
Tunc missura cutim nisi plena cruore hirudo. Wnet sczu
dkiem albo palcem iey tknawszy/ albo iesli zajeta/ popio
tem posypawszy/ odpadnie/ miesce otworzone zostawi
wszy. A izby to z pracá tak wielka iako byli starzy zwy
kli obwieziac/ albo ten tam siedzenia maclochy na nicé
wywraciac czynic/ proznego skodliwa robota/ dosyc ze
mu banki/ daley pierwey/ a potym blizey/ potym y na dziu
rze trzebali wielkie/ co sfac tylko a ciagnac beda posta
wiem/ dawszy tak bolesnemu y skodliwemu siedzenia wy
wracaniu pokoy. a pomniac/ cosmy niedawno mowali/
ze te extrema/ miescami od fercá nadalszemi zowiem/ sa
barzo bolace. wspomina Hippocrates o piecie albo o
palcu y nogi ic. A iz miedzy tam temi zylami w dziupiu/
dudy rozności wiec patrzac zwykli z miesca/ wysse glo
wie/ bok lewy stozonie/ prawy watrobie/ ku pendentos
wi/ odziedzi/ albo mesenterio/ ku przyzowi nerkam/ albo
pacierzom dawajac/ y to proznego subtelniejszy niz trze
ba fantazia. Bo iako czasem przeciw barwierzom ma
wiamy/ w rece ktore zyle/ w kazdey potrzebie/ by tez snac
y w pleurze/ zaciag/ byle krew dobrze stia/ a na czas y po
ty polci potrzeba/ pomniac/ ze te zyls/ a vena cava/ ida/
a iako kazda euacuata/ tak ta z kadle ia pusciem vlzy/
nniey ieszcze w tych krwawnicach tym watpliwosciom
sye roscic dopuscimy. bo acz to Hippocrates mowil/ blize
sa zyle sieczmy/ a brzuch bliszy purguemy/ nie do tej sub
tylnosci/ ale do przedniego skodliwej materiej wywie
dzienia mowil. Ktemu kto te zyls tam bedzie leczyl: kto
wysia/ nisia/ albo poboczna xpattowal: chybaby oni/
co nosa impres/ lacri fragrans odor. Jednakze wiemy
z anatomiey/ ze tych zyl krwawnic pospolicie bywa piec.

lec iako

in arte poeti.

Paul. li. 3. c. 59.

de Hir. remul.

Paul. li. 6. c. 29

1. Epid.

6. Epid. ca. 3

de Therad Pi.
de disse: vulu.

leć iako około tych mieysc natura niestawiczna / y in
prima conformatione y in nutritione / tak y we wszystkich
sprawach / iz tego może być mnię / może też więcej / y wi-
dalisiny v niwiasz co iem per vteri inferiora niżej niż co
tiledones / czasem tamże hemorrhoides wielkie / y często /
choć tam inśe żyły w miesiąc tylko cięjące / te ciękaia
krwia y sposobem inakšym / a coż w siedzeniu miałyby to
być rzeczy v wszystkich iednakie: dosyć / że to natura tam
tedy plugaštrou takiemu dróge uczyniła. W tym mnię-
li v tego niż v drugiego tych żył / albo iesli sye kiedy wka-
zarosy vbyło / albo przyczyniło / mało na tym / byle to ie-
mi na ten czas / albo póty / póki isć ma / chadzato. także
iesli osobna tych odnoga / a vena chyli / albo a ramis ilys /
inferioris trunci veng caue / od téy co azigos / albo hipo-
gastrij magna / albo od téy co od stodzony / albo iesli
która własna od watroby / w żywym trudno / ale w owy
co z niego sceleton robia / nalaćwiey poznać / to podob-
no nie bärzo watpić / mogłoby sye powiedzieć / patrząc
iesli splenetik że z tamtad / iesli hepatick że z tamtad / iesli
go brzuch / nerki / albo głowa boliva / y nie dawno bol-
ta / a krwie sye nabrało / która albo że zostrzała / albo iey
natura otrzymać niemogła / że sye tam dobyła / latwi do-
myśl. gdyż też z Hippokrata: słow to sye baczyć da / patrząc
na choroby / które tym fluxem odchodzą. bo iesli tym prze-
dnieyszym tylko częściam / po zyle damy / spąram gdzie
furunculi sye rodzą / albo częściam / gdzie zle wzrody / gu-
zy / rogom terebintowym podobne / małe y wielkie krosty /
skóre y ciato martwiące / trąd / gdzie obrócim: chyba izby-
siny sye namórowiły / do tegoż przysli / że y te choroby od
watroby albo stodzony / a od tychże żyły perone isć mu-
sz / patrząc / y na owe mieysce Zypocratesa / co powia-
da / że wierzchu żołądkowego / bole czasem znacza przy-
śle hemorrhoidy / za którymi sye vżywaią. a te do czego
obrócim: czy do ielit meatu żołądkowi własnego: nie /

radczey

radczey do onęgo lancyucha / a zgodnych ogniw y spraw
w ciełe naszym wszystkim. Co aby sye tak miało patrzymy /
kiedy komu bärzo hemorrhoidy cięka / czy tylko watro-
ba albo stodzona / albo nerki wycieka: nie / owšem kiedy
sye bärzo nerki / albo iey fuz tamtedy pusci / a żyły wietšie
wszystkie / nie wszystkie otworzą / aż do wywiednienia ci-
ta / albo suchot ludzie przywodzą. czemu: od miary swęy
natura odstepuie / która pótyby miała plugaštrwa wyrzu-
cać / póki sie wnię zbytnie nadywa. leć że abo za złością
krwie abo za siłą / a iakoby zuchwalsstwem retentricis / al-
bo za słabością a niepotężnością expultricis / abo za otwo-
rzystością meatów / czasem nad wola nasse / y potrzebe /
sie tego siła rzuci / tak iako z nosa / tak iako niwiaszom na
czas / tak iako inśe fluxy / y ten nie vhamownie idac / na-
ture wysuszą / albo wiec / w krew ię ogłodziwszy / a żo-
dek watrobe y wszystkie nature iey oziebiwszy / do puchliny
przyspieša: zacząym tacy ludzie bywaią bladzi / żółci / za-
dni / słabi / mało trwaiący / przez przyrodzonę do iedzenia /
do spania / y do spraw inszych chęci / a iakoby za lada przy-
czyną mdlejący. w czym więcej daleko medyk pracę le-
cząc mięwa / niż owdzie / gdzieśmy hemorrhoidy wywodzić
chcieli. gdyż choroby które z pełności idą latwie / a te co
z niedostatkem natury / trudno bärzo wleczyc przychodzi.
czemu: Bóg sam tylko człowiekowi z nasienia oycow-
skiego v płodney matki zaczątemu / duchy / krew / y ciato /
(partes solidas mówię) dał / którym kiedy co vbedzie /
y któż tak mocny / coby mógł nagrodzić: nogą / reką / al-
bo członem który odmodził / widzim iako o drugi trudno /
a mało nie tak owemu / co go bärzo krew wydzie / albo du-
chy sye prze przygodę iaka straszeniem rospisza. Acz w-
prawdzie iesli młodość / y porządek w ciełe dobry / krwie
inśey / y duchów za życiem porządnym / nadstawić może /
ale aby to tak równie było zdrowie / nie do razu. Prze-
to iesliby albo przywiedzione hemorrhoidy / albo z dobrej

Cccc

wolę

3. Epid: 6.

lib: 1. prenot.

wolęć ciękać/zbytne sę nam trąsily/o tym tak myslmy/
iako barwierz co owo żyte zaciąwisy / aby krwie kiedy
czas powściągnal / w reku trzyma platek / gdyż krew
skarbu żywotny y taki/za którego dobrocią albo postano-
wieniem/ żywot taki/ iaka ona / być musi. Którego to
skarbu iako śaniue natura kto nie baczy / rodzi go we
wnatrz/ zawiera go w żyłach/ które to pokryła co nagles-
bię / y obwarowała/ iako nalepię mogła/ y niewyrzuca
go/ tego skarbu mówię/ aż za zepsowaniem/ a którego z tych
mianowanych przyczyn/ tak iż wysyscy z Galenem mówię
masim/ Każde krwie cieczenie/ okrom niewieścięgo/ prze-
ciw przyrodzenia zachowaniu sę dzieie. a o krwawnicach
co insęgo mamy rzec / iż kiedy iemi wpusćić krwie chce-
my/ tak iako z reki albo z nogi/ zpod iezycza/ albo z czoła/
dla ratunku / a nie wedle przyrodzenia. Jesliby sę tedy
puscily nązbyt/ wciągaymy/ życia sposób rozradziwisy/
dobrze/ a mało nie tak iako w bieguncie. Jednakże gdzie
ie stąnowić chcemy / zostawmy meat stolcom wolny /
aby sę natura zerwad stąnowiac/ wstęchliny/ a stad go-
raczki/ albo puchliny nie zaczęła. y przetoż Hipocrates
mawiał/ Ktoby krwawnice stąnowić chciał/ aby niezna-
glą/ ale zastąnowiwszy ich kilko/ iedney cięc dopusćić/ a
by powoli/ a nie zaraz sę wysytko zawarło/ a te rzecz tak
z nim rozumieć mamy / póki sę stątecznie nie wlecza/ a
że co ieszcze materyę/ w cięle zagnal przed tym ciękaćy
zostalo. Które to zbytnie a nagle cieczenie / iako zarożdy
naturze škodzi/ tak predkie tego zastąnowienie/ trudno-
by mnię škodzić malo / tę mówię naturze / Która in
mediocritate/ a w kłobie pewney sę zaciądzisy / wysy-
tko pomierne spławie/ tedy przepurgowa wysy sie/ biorac
rhabar: electiss: tosti et puluerati z i s / nucis moscatę
qj/ cum sirupi de rosis ficcis q s fiat mixtura / albo bo-
lus/ przydawisy pulpe tantarindorum z v. Potym/
R. Sirupore de rosis ficcis/ de succo plantag: ana z i/

mnie

mnie cidoniorę z x/ co dzień rano/ y na noc lyżka / albo
z winem czerwonym/ albo z granatów wyćsionym. Za
tym trzebali postępić do sirup: lactuce / de papauere /
plantagi: mirtinum/ r. Potym R. Mirob: chebul:
indorum citrinorę ana z i/ florę verbasci p. ij / hiperici
p j/ sumach mirtillorę/ balaustiorę ana z s / fiat deco-
ctio/ cuius z iij/ adde triphere persicę z vj/ rhab: electiss:
pul: et tosti z j/ sirupi ex plurib: infusionib: rosarę z i s /
misce. fiat potio. triphere tak wielka iako y ta co persi-
cam zowiem/ Ktemu philonium Romanum / w tym za-
lecone beda. iednakże do philonium nie zaraz. W tym
niechay iada pieczyste a nie wazyste rzeczy/ Kęzy/ nogi/
glówki/ y insę podiołki niż samo mieso lepsie. Za przy-
smak wiśniowy sok / albo amarenata. Za potrawę y le-
karstwo gruski suchę warzone/ albo tak same pieczone/
ryż/ sataty / chwasły/ z podiołniku/ z endiwiey/ z portu-
laki cynionę/ nie beda od rzeczy. Confect po obiedzie/ y
przed obiadem/ z soku albo z samych grusiek/ także y z pi-
gew barzo dobre/ dobre mory w cukrze/ albo iesli ich nie-
masi/ ieżyny/ maliny / y owe czerwone iagody / byle zo-
ladka nie zaziębiły / róza stara / fiołki/ borał / Kwiąt po-
diołnikowy szczero / albo z Kwiątem muskatowym czy-
niony/ zarożdy dobry. A iż zaziębiać żoładka nigdy nie
przystoi/ za picie wino mu czerwone dawmy. acz wpraw-
dzie dudy radza / dla wzburzenia a zapalenia krwie/ od
niego sę wściągac / ale idzie o nature a ciepło przyro-
dzone/ aby go dostalo. przeto posilaiac ie trocha czerwo-
nego wina/ albo malinazyę/ wedle zdania z czasu wzie-
tego/ przysypac w nie mozem bolum armenum/ sangui-
nem draconis/ y tych rzeczy co wściągaja. piwo iesli też
kto zechce / stala goraca przyprowowac moze / albo
wodke z cinamonem y z coryandrem warzac. Mleka
w tym drugim wiec zwiezejo / albo tak / albo stala ga-
sonęgo dawamy / y stąnowi / y posila. Jednakże tym/

Ecce ij

którym

De hir: reuul.

którym to służyć może/ krew jeśli potrzeba z rekt/ y bantki
wzgórze/ y wysięy y około/ starwiany/ droga przecinana/
mż chęć ie otworzyć. bo w on czas saphene/ albo gdzieś
le na goleni pusścić/ y bantki byle niżej siedzenia postawić
było wolno / tu aby sye wściagnęły wzgórze/ z tym wszyt
kim tak mówie z bantkami iako fricatiami/ z ligaturami/
z vesicatiemi / y co iedno tego nautka y czas pokazuje. w
tym dawamy rob de ribes / mirtinum / diacodium / dia
moron/ succum acatie/ z awżdy na każddy czas. Albo mor
selle. R. spetierl elect: diatrionfant: z ij/ diarthod: ab
batis z j s/ trocl de spodio z j/ cum decocto nuc: musca
te/ sacharo dissoluto / et modica miua cidoniorl / fiant
morselli. Albo R. Confuare rosarl veterl z ij / vio
larl z j/ trocl de carabe/ de spodio/ ana z j/ boli armeni/
terre sigillate ana z ij/ philonij rom z s/ theriace vete
ris optime z ij/ cum modico sirupo de rosis siccis / fiat
mixture. a na wierzch jeśli przykładać trzeba. R. Sari
narl lentium/ fabarl/ ana z ij/ rosarl/ florl tapsi barb:
ana p. j/ cum aqua ferrata / et aceto modico / recoct:
emplastratur locus. Albo R. Sarine volatilis z ij/ fa
rine fabarl z j/ rosarl rubrl/ foliorl plantag: ana p. j s/
boli armeni / terre sigillate ana z j/ albumina ouorl n^o
iij/ aque rosate/ vel florl tapse q s n/ fiat empl: Albo

R. Corticis granatorl z ij/ radicl tapsi barb: balau
stiorl/ z hipoc: sumach/ ana z j/ seminum seu sumita: pla
taginis z s/ rosarl rub: p. j/ bulliant in aqua ferrario
rum / iterl chalibeata ad consistentiam emplastri.

Emplastr de scoria w tym zalecone mieć chęć/ ktore czy
nia zowych stier co od młota przystaia/ (batituram w to
scy medici) mocząc ie w soku limonowym/ albo w mocz
nym ocie długo/ y wtársy na słonce znouu infunduiac/
trzymać. odlewając/ a co raz płóczać. tego cum succo
plantaginis et equiseti y z białkiem iaiowym/ a omiecinas
mi mlynistkami za emplastr suszacy y gojacy klada/ a nie

tylko

Leonellus fa.

tylko klada / ale pić z winem albo iesc z stara róża kaza/
my wściagniemy sye od takich potraw/ gdyż nie barto sa
strawne. Do tegoż wiec y z wegorza czynia lekarstwo/ w
ciawsy mu leb y ogon / w garncu smaży y palą / blache
podeni podłożywşy/ aby sok tego osobno plynal/ którym
namazuią. chowaią też wiec y pijawki/ co sye krwie ludz
kiej opity w suseń/ a potym wtarté/ y z temi rzeczami na
emplastr złączysz przyłożone. do tegoż pniecşny / a
zwłascza skolney/ spitalney/ albo mlynistkiej/ z białkiem
a z santalem skrobany zmięsaney / miasto kthorey my
weźmy pilos leporinos/ aloe/ thus. sanguis: draconis/ bo
lum armenum/ y także z białkiem / albo z którym sokiem
zmięsaney/ zaby suseń y w proch startey zanicdbawşy.
A jeśli we wnatrz czego potrzeba / wprawmy collirium/
albo knot tym namazmy/ R. Succorl tapsi bar: suc
ci hiperici/ plantaginis/ consolidę morl ana z s/ vini gra
natorl/ vel vini rubri z ij/ aceti rosati z j/ bulliant ad
den boli armeni/ terre sigillate ana z s/ thucie/ lithargi
ri z j/ rosarl rubrl/ mirtillocl/ centinodie ana z s/ thu
ris/ mastiches ana z j/ addeñ albumina ouorl/ ad consi
sten: emplastri. co jeśli boli / onychże sedatiwa vzyć / co
nie dawno / albo wziąć iablek wonnych y dobrych tylko
y obrawşy ie a wzgrzebiach xpickşy y vtłuckşy / cum suc
co solatri/ albo lactuce zmięśać/ przywarzać/ y białków
tylko/ y trochmalu troche przydawşy/ przyłożyć. albo ie
śli gwałt/ ad opiata przystąpić od mnieyszych poczarşy.

R. Rzepe wielka wystrobawşy/ masła albo oleiu lnia
nego nalac/ y w rzeżewie albo w chlebowy piec włożyw
şy wpiec / they wyćisnąwşy przydać białków iaiowych
trzy/ opij grana w/ misce. co jeśli na ten czas rzepe nie be
dzie/ iabika beda/ jeśli tych/ wćieczmy sye do amuletu swe
go / a wspomnimy/ że hemorrhoidum/ jeśli co przyczyna/
tedy przymiot być może. y by też nie on wotrobie skodził/
nie on słodzone odymał y zatękał/ nie on nerki palił/ nie

Ecce ij

on sta

on stawy/pacierz/ żoledek trudniąc/in vena caua/ y po
wszystkim ciełe krw pśował/ tedy iego własne lekarstwa/
temu wszystkiemu ratunek niżli philonium ani triphera
dąć moga. Warzymysy tedy y czynimy tam te wszystkie rze-
czy/ cum decocto salse et ligni / gdzie inflammata ligni
mniey dąć/ tedy z tym każdy foment/ każda para/ każ-
de enema nietylko potia/ lepsze/ a iednakże/ iesli czas y ra-
da sye dobra znisć temu/ co hemorrhodi ma zarosć może/
insiemu sye mało barwić/ do tego sye lekarstwa niechay
vda/ salsy sye napije. R. Salse contrite et contuse 3 ij/
ligni lb s/ cortice 3 j/ in aque simpl: lb x/ coctę prius et
colate / per noctem infusa / coquantur s a/ pro sirupo.
Pro potu vero in lb xvj. a iż obadwa tractaty/ y ten któ-
rym ie przyzwac/ y wezynić aby ciekle/ drugi/ którym bar-
zo rościćkie stanowić/ mamy umieć/ pierwszemu aperi-
tiua dąć/ tak aby sye purguie brał siropy / cum decocto
aperitivo / miejscu które w ciełe do lekarstw indicatia
podawa/ a osobliwie wotrobie dogadzać: Wtóremu
astringentia/ które to obaczyć sye latwie z ich lekarstw/
do tad miánowanych dądzę / względ na to maieć / aby
sye nie na puchline takiem brało. Bo gdzieby tak/ rade-
czey diete/ a canterium/ pod kolaniem iem wezynić / albo
wiec do którychle cieplie obiecać. tam latwieyby ich flu-
ru powściągnąć / y iad on albo ostręj pełność krwi v-
skromil/ przy skromney diecie/ a rzadnym powoli w wo-
dzie siedzeniu. a iż też wiec drugiem nie na puchline sye /
ale na suchoty po takiem wycieczeniu bierze/ tedy podo-
bno z tém/ ani do cieplie/ ani do dzewa/ ale różey staręy
w cukrze dawaiac/ chłodzić/ a instauratius / to iest/
dobrymi potrawami do czasu/ aż albo natura kso-
bie przyidzie / albo sye Bóg zmiłnie odżywiać
de croco martis/ tylko sobie
powiadać kazawsy.

Zyły

Zyły naciekle.

Wly wielkie miazęse/ odetę/ nierowne/ iaz-
koby pokurzone/ gruzowate/ bywaia na
goleniach/ które też prawie materya w sie-
co y krwawnice bieraię. Bo iż natura plu-
gawych humorow pełna / poki moc ma
oddzielania zlych od dobrych/ posyla a od-
pycha ie co nadaley / tedy te które są me-
lantoliczne / grube/ gestę/ ciężkie/ a zdro-
żone/ do nog wiec radniey/ niż indzie obraca. tym zwla-
szę / które głowa albo myśleniem mniey robiac/ albo
wiele chodzą / albo barzo dlugo stawaia/ albo wiec cia-
żary iakielcdwie znośne dźwigaię / nogi tak praciua / iż
one gwałt wezwysy/ nacięć / a w sobie otrzymać te plu-
gawstwa musz. które to niezrazuby sye tam stanowić / y
żył odymać/ potym też y z bólem gryść zdaly/ kiedyby we-
wnatrz/ albo w wotrobie/ albo w stodzonie/ albo w któ-
rey insyey części od tych zapśowania krwi/ a przypalenia
nie byto. Bo iż niektózy chcieli/ aby te żyły krwi melan-
toliczua a zermzala naciękaly / tedy trudno krew taka
stad inad sadzić/ iedno albo z stodzony/ tedy iey stoliczne
mieysce / albo z wotroby/ która iey poczatę dąć/ tam
ia rada posyla. Za tymże też oto albo krwawnicami/ ie-
sli sye wewnatrz obróci/ albo temi żyłami do nog/ na dół
sprowadza. które to takięy krwi/ choc będzie zwotroby/
choc też z stodzony/ z nerek/ albo z żył wielkich/ y które przy-
czyny wyliczy/ gdyż zla krew/ albo będzie z wrodzeniem ze-
złego od rodziców nasienia / albo wnet od tych co ie z
dzieciństwa chowaię / z przymiotu/ albo za złym życiem/
tak po spolicie tak sie nabiera/ iż miedzy złe/ bydlę niezdro-
wego/ zwierzynne vgnile/ ptaki wodne/ a ieszeze wsmiar-

De atra bile.
Lib. 3. f. 22.
t. 1. c. 15.

2. art. c. ad Gl

dte/

*In alim. fac.**Lib: de sem.**1. de tñ. pt. nat.*

dłé/ ryby y inśe rzeczy soloné/ wedzone/ kwaśnoné/ iarzy-
ny niestrawné/ owocé nie dostaté/ zé. także picie mocné/
gorące/ metné/ kwaśné/ grube/ iakie między piwmi złe-
mi/ y winni a zwłaszcza czerwónemi sye często trafiaia/
y inśe rzeczy przyczynić iey moga. A gdzie ięscze choroba
iaka przystapi/ lub to dziedziczna/ lub nabyta/ iako tá-
kiego we krwi zapflowania uczynić niema? gdyż (iako
dawno mówiem) sowa nie sołotła/ tredowaty nie inśe-
go/ iedno tredowátého/ frąncowaty iedno tákiegóž/ y
kázdy (przyłóžmy tu pijány pijánego) który iedno iaka
chorobe ma zrodzi. Ta wet y complexie wto iesli w lu-
dziach porządnie a iednostáyno żywiających/ włożychysiny
mogli/ którym to y w potomstwie/ ná oko znaki przypa-
dkow zostawia. Do czego iesli oni inż z vrodzenia po-
chopni/ wdátni/ a słónni będąc/ co iesli prze nierząd sá-
mi tego przymnoża? Niechce tu disputować owéy que-
stiey/ iako ad tertiam albo quartam generationem/ w
potomstwie każni boża rada mieścić/ theologom to
zostawiały/ aby owo z tym zgodzili/ non portare iniqui-
tatem paternam filios/ o tym mówie/ że kaduczny kadu-
czného/ kordyączny kordyączného/ podągryczny podá-
gryczného/ ná wet krostawy krostawého/ co wiechy ko-
leryczny koleryczného/ phlegmisty phlegmistého/ albo
meláńkoliczny meláńkoliczného wśplodzić niemielizwóla-
szyć mówie/ gdzie rzadu w życiu y w opcowaniu inśym
rodzeniu służącym/ sye rozum nieprzyłożył/ być niemoże/
aby nie tylko wewnątrz krwi nieprzyrodzoney/ ale y po-
wierzchu tych znaków/ co ie iako piatná záwždy nosa/
bárzciey niż dudy mieć/ albo wždy do nich zá lada occa-
sia słónnieyszy być niemiel. Przeco widamy té żyły odes-
tę/ aby ślad weżowy powile/ varices ie stárzy zwáli/ co
Grękwie kirsy/ albo w árteryách áneurismata/ nie tylko
w tych/ co im nogi prze pracę/ nierząd/ a złych rzeczy wży-
wanie náciękały/ a żyły sye w nich nátkęły/ ale w młodych

(nád

(nád Hippocr: muiémánie) co ciężarów żadnych nie-
záznały/ iemi boleia. Ale bywa též nie raz/ że táké ży-
ły/ choć sye nádma/ nácięka/ y bázro iakoby smola ná-
tkęta/ bolu w sobie máło owšem często milé iakies swie-
rzbienie miéwaia/ z wżywaniem głowy/ serca/ boków/
lewého/ y prawého/ neret grzbietá/ y inśych częsci/ leć ke-
dy z przymiotem sye to zlaży/ że té varices máiac/ wa-
troba y inśe sye złe częsci máia/ niestrómnym y nierzą-
dnym życiem pobudzané/ nie tylko boleia/ ale wiece y prze-
gryswszy żyły/ y te co ie okrywala skórę/ wzrodem albo
dziura ná wierzchu nieléczona/ kipia/ y bólem noge ál-
bo gdzie siada rozpaleniem/ niepomatu trapiá. A iż przed-
tym tylko ná nogach w stárych wiece bywać zwykły/ ták
iż ich Galen niewspomina/ iacy ná machárynie a goles-
niach/ Vesalius y Vigo ná stróniach/ y pod peptiem/
czasem przy machárynie/ my ie widamy máło nie po w-
sytkim cieie/ iednakże iż krew máia iako fuz/ albo droż-
dże ciężka/ y gesta/ tedy ná dole nápospolitse. Czy prze-
to że tam żyły wietse/ czyli że miesce zimnieysse/ a do o-
trzymánia ámurki/ albo tego fuzu sposobnieysse? iakóž
kolwiek/ to widziem/ że tego sobie máło wáży wśyscy/
rozumieiac nie tylko nie być rzecz chora/ ale ięscze zdro-
wa. Co wprawdzie/ kiedyby w ludziach trzeźwicy a
strómných/ snadźby sye pozwoić mogło/ że varices iá-
ko y hemoroidi síla złego z ciała wtáczac moga/ ale iż to
sa rzeczy ze złey/ to iest z spaloney a zewzátéy máteryey/ y
lub to phlegmista/ lub koleryczna/ lub též meláńkolicz-
na będzie/ być nie może aby albo wzrodu/ a vlá trudného
uczynić/ albo noge odawśy/ a nácięka uczyniwszy/ chodu
zatrudnić/ a křtáktu zespécić/ albo sye zástánowiwszy/ a
indzie obróciwszy/ gorsego czego uczynić niemiata. iakóž
kiedy sye taka máterya obráca do głowy/ záwiót/ albo
skalenistwo głowie: do serca dżenie/ młósc/ testnośc/
albo fébre w sercu: do watroby/ do stódzony/ do neret/ y

Dddd

gdziele

*In coacis.
De artic.**Tag. lib. 3. c. 12.**13. Methodi.
Lib. 4. C. 12.
Lib. 4. t. 6. C. 6**In 6. de M.
vulg. C^o 2.**De atra bile.*

gdzie indziej / choroby które tam własne ze krwi spalo-
ney bywają / a snadź potym y śmierć przynieść mogą. y do
tegoż owo Hipokr: w Aphoryzmie mówi / że tyśmi nigdy
varices wielkie niebywają / a iesli by sye tyśmi zaś va-
rices pokazały / z nowu kosmácię. czy przeto / że włosy
sa fuliginosa tertie coctionis excrementa / to iest / iakoby
spaloney / a dymowi podobne materye / która kiedy sye
na dół obróci nie tyścia / a iesli ku górze / co rzecz niemala
w naturze / iakoby a privatione ad habitum lysine pro-
wadząc / oto zaś porastają. co do tego mówię / że rzecz
która sye mała naszym zda / oto tak daleko siega / y tak
wielka odmiانة czyni / że aż oto głowa znacznie to / y
po wierzchu wczuć / y wskazać może / a w tym co rzeczeni
o fercu / y o inszych częściach : Przeto ten / co ma va-
rices / niechay z nich ośa nie zymuiac pomni / iesli sye mu
odmieniata / to iest / że bywały naciekle a odetę / stędną /
mnieyszymi sye pokaza / albo zgina / że albo boki naciekle /
albo puchlina albo melankolia / albo kwartana / albo vo-
mit / albo krosty / albo co skodliwego blisko. a obaczyli
to Galen / mówi / iesli palonym przypadną / palenstwo iem
wstanie / tedy perwnym dowodem powiedzieć może / iesli
sye zawrą / a w górze obróca / toż zaś palenstwo (do niego
po chopeniu / swarliwemu / a melankolicznemu) wczynie
mogą. a zwłaszcza że te rzeczy rzadko bywają / o krom te-
go / aby ten co varices ma / niemiał być fregi melanko-
lic / niech to będzie z wrodzenia / albo z obyczaiów / a me-
lankolia sama przez sye / iesli iest choroba / niebyt coby wat-
pit / chyba iż też varices sye trafiają / za mnieyszą niż sye
tak znacznie pokaze przyczyna / iako wiec v niewiaśc / któ-
re po wrodzeniu zle oplaw swoich odbywszy / albo plód no-
sząc / nierządnie sye rzadziwszy / te tam materia obróca-
y to niewiaśc przy swe mieścienne sprawy / lżej iakos ta
choroba sye trapią. iednakże y tam / iesli porządek nieprzy-
stapi / w fercu dżenie / w tęskność / w puchline / w kwart-

tane /

tane / rzeczy swych zawściagnienie / we wsytki / co iem
bywają choroby / a potym w śmierć rychłą / niewiedząc
przeco / wpadają. Bo iako wsytkiego sye rychły cicho
dopuszczć niż te żyty / albo gdzie bywają pokazac czasem
wola / tak ratunku albo porady niemając / o dżiwne rze-
czy przychodzą. Ależ też w prawdzie nie z ośną porzaw-
szy v nas takiego trefić / coby sye o tym pytał / coby po-
znac a potym na to poradzić umiał / a podobno trudnię
takiego / coby wleczyl. Przeto doyrzawszy tego / że vari-
ces / to iest że powtorze / żyły na nogach odetę / nierównę /
a natłane beda / niewiele sye z której materye sa w distur-
sach rozwodzić. Bo acz Desaluis mówi / z kolery niż z
melankoliej / rumienię / z phlegmy niż z kolery bładę / ro-
zum sam pokaze / na dominium a panowanie komplety
y humoru porzawszy / a wspomniawszy / że każdy humor
sye spalić y w melankoliczny a po prostu w gruby / tak w
watrobie / iako w słodzone / iako y we wsytkiego ciała ży-
łach / odmienić może / tedy zaraz tak go leczyć / iako nieda-
wno krwawnice / wyzawszy / że być niemoże / aby tam
słodzoną / watrobą / nerki / albo ventrikul z tem wsyt-
kiem / minery a źródlą tem rzeczam nie czynił / za czym
swo sye pusciwszy droga / dać co lekkiego. R. Pulpe ra-
marindore z vj / rhabarb: electiss: puluerati z j / m. fiat
bolus. albo cum decocti dragmarul trium fenę / florę et
fructuum cordiali: q s m. fiat potio. Krewie kes wedle
potrzeby z reki wpuścić. A potym R. Sirupore de fu-
mo terre / lupulore ana z vj / sirupi conseruationis cytri
z j / decocti florę et fructuum cordialium q s m. idac tak
przez dni kilka. R. Masse pillulare arabicak z o / de la-
pide lasuli o j / speciere hierę / pulueris fenę ppte ana o j /
dacridij o ij cum sirupo buglosse / refoimentur pillule
n° ix / drugi raz dżeni wychnawszy / iesli by sye zdało krewie
wpuścić. A iż iako dawno wiemy / każda melankoliczna
choroba / iest długa / wpoma / y do leczenia niełatwa / te-

pul. C. 6.

Dddd ij

dy temi

dy temi siropkami/ mali być w tych żyłach/ y w ciełe rą-
tunek/ obaczywszy do decoctey z owych/ którzy co sye w
léczeniu bołu prawego albo lewego trąsi/ widziwszy/ w-
czynimy to aby sye znouu dobrze niedziela albo dwie pur-
gowaty/ widzac/ że nietylko ten nasz chory/ ale wszytcy w
takiem razie trudni bywali. A przetoż Gordon przedko
sye w téy stuccie odprawić chce/ zgola mówi/ że varices/
wleczysye niedadza. Jednakże iesliby ie léczyć przysło/
zrazu krwie puszczenie/ womity/ purgatie/ a humory ko-
lericzného nabarżię/ potym kauteriami y wyrznięciem
ie skązić. A czemu mówi humoru kolericzného/ wierze że
przeto/ iż sye rychley niż długie wywieść dawsy/ za soba
ie prowadzi/ albo że melankolicznemu prze ostrosć/ przy-
palenie/ a iad iatis/ iest bliszy. Na to tedy starzy uży-
wali/ peplium/ veratrum/ sesamoidem/ naszy teraz an-
thimo: minerale turbit. Ale my od lęysy ch poczarwysy/
decoctia damy/ y bezpiecnię go wypurgniemy/ grana-
fiesć co dzień iesliby sye potrzeba być zdala/ extractionis
ellebori przy sirupach godzina przed obiadem dala. Co
iesliby sye być mocno y przytro zdalo/ aloes sacotori-
num/ albo prostego skrupul ieden/ zdczem zarazby sye y
hemorrhoidum pomoc dać mogła/ gdyż zawždy to rze-
cza potrzebną być widziem/ w takich fluxów wleczeniu/
aby sye nie zaraz stanowiąc/ drogą iem indzie wkazowała.
A przetoż tak hemorrhoidy iako varices/ czasem że sa do-
brę/ prostacy chwala/ iż odnoszą od części inszych/ iad a
zepsowanie krwie/ póki iem widomie zdadza sye być po-
mocné. Iec iesli zbytne albo nie na czas/ iako wiece wi-
dziem/ że krwie wytoczenie/ a natury oziebnienie hemor-
rroidy z soba niosa/ tak varices że żyły nabrawsy/ y no-
ge albo miesce gdzie siedza przegrzawsy/ wzód albo vl-
cus varicosum/ rzecz ledwie kiedy wleczona/ czynią. Te-
dy nie przeto abyśmy ie prawie zagubić mieli léczym/ ale
aby na ich miejscu wzód/ a ciata opadnienie nieprzysło/

purgu

purguem albo iem odwrot obmyśliwamy. iesli hemor-
rroidami być niemoże/ tedy cauteria w drugiey nodze/
iesli ieszcze sa nie wielkie/ albo w drugiey/ iesli sye dłuż-
rawia/ a na wzód zanosa/ albo w obudwu/ dłonia od
kolana/ iastrem/ruptorio/lapide infernali/ albo żelazem
rospalonem wczynimy. starając sye/aby ciekły do tad/ pó-
ki potrzeba. a potrzebe rozumiemy/ kiedy to co léczym we-
dle myśli naszey sye obróci/ albo sye complexia odmieni/ y
krw tak znacznie poprawi/ coby inż zley nie albo wždy
co namnię bylo. Co może podobno w człowieku miar-
nym y rzadnym być/ ale nie przez długiey diety y lekarstw/
przeto pilno go y długo purguac/ y tego nie wpuściem/
aby sye té żyły fomentować niemiły/ aby tak męczac ie/
ona krw zdrożdżała/ zerwała/ a iakoby spiekła/ stawsy
sye cienią/ y subtylnieysza/ naturze sye trawic a skórze fo-
mentem otworzyć y wyrzucac powoli dala. R. Szlázow
wielkich y małych/ ze wszytkiem/ nostryków/ sanit/ bug-
wic/ chmielu po peronych częściach/ y wzwarzysy ich/
czasem nogi naparzac wolnem cieplem/ czasem temi żioł-
mi okladać/ czasem też ich parą/ nad stopcem ie postać
wirwysy/ a na kamię co wewnątrz pod nogą rozgrzany
leży/ polawsy/ czasem chusty/ albo gebki w tém macza-
iac/ płóć a namaczac/ pomniac/ abyśmy sye z temi rze-
czami melankolicznymi (chłopskie mówią) iako z wzo-
dem obchodzili/ a parzeniem ich goracem niezapalali/ al-
bo zimnem barzo nieodsobrowiali. przeto iesli gdzie/ tu
niechay będzie secundum artem. Za czym wezmmy em-
plastri de meliloto częśc/ vngti de altea/ dwie/ cere et re-
sine ana quant: suffi: wczynimy emplastr. Albo arungie
galline/ medulle crurum vituli/ przydawsy po trose/
wczynimy liniment. De Vjgo sławie używał swego
cerotu. R. Radicum alteę coctarum/ incisarum et
cribellatarę lb 5/ olei chamomil: anethini ana 3 ij/ bu-
tiri recentis/ pinguedinis galline/ ana 3 j 5/ anserine et a-

Dddd ij

natis

Paß. mul.
part. 7. C. 20.

Arnol. de vil.

natis ana 3 ij 8/ seu vituli 3 iij/ medullę crurę vituli/ et vaccarę/ ana 3 vj/ omnibus secundum artem factis/ f. cerotum/ cum cera alba/ addendo croci 3 j. A iż wiemy że pátzrac ná minere/ która wzgóre siedząc/ nádzęza tym żyłami/ y krowie albo iey fuzu dodawa/ iesli odietá niebe-
dzie/ tedy parzenie/ maczanie/ y táka praca próżna. V-
daymy sye do owych lekářstw/ które porośechnęmi á iá-
koby complexia odmieniącęmi zowień/ y przepurgo-
wánęmu pilno/ własińie/ y dobrze/ daymy false.

R. Salsę conceptę/ et contusę 3 iij/ ligni 3 ij/ corti-
cis 3 j/ puluerata in aquę lupulorę/ cuscute/ cicoze/ ana
lb iij/ albo prostęy wody/ per horas xx/ calide infusa/ co-
quantur s a. olla oris angusti bene muniti/ in petia ad-
dendo/ granorę cardamomi 3 ij/ colentur pro sirupo su-
dorifico. Pro potu vero/ recentium tantundem/ in aquę
lb xx/ ad partis tertię consumptionem/ albo lepłey mó-
wias/ ad perfectam coctionem. Konieczę to przez dui
trzydzieści/ albo wedle zdania wiecéy/ gdyż mclankolia
táka/ nie láda sye czym da odbyć. Onę remanentię/ co
raz warzác/ z slazami/ z nostrykami/ z santami/ z ru-
mnami/ z bugwicami/ z kopydnikami/ y z czym sye podo-
ba/ do fomentowania ich/ iákosmy niedawno mówili w-
żywając. A co iesliby pácient był blady/ odety/ do pu-
chliny y suchot/ bázżięy niż do táki decocriy skłónniey-
sy/ téż rzeczy z káplóna polęwka/ albo iusculo instaura-
tuo daymy/ diety mu dobreę przestřęgłosy. A iż w tych
rzeczách doználi násy/ czásęm mázanie być pożyteczné/ te-
dy gdzie insięgo nie niezmóże/ á on sye go ná czjęs persua-
sia ná vrząd nápił/ contentuiac iego persuasie/ niebadz-
my od tego/ ták go mázac iáko onęgo w fistulách/ albo
co ma złę wzrody ná nogách/ z tym prognostykem/ że va-
rices/ albo z nich wzród/ rzádko do vlęczenia przysiedl/ o-
wszem komu sye to znácznie/ á zbolem/ y z pároxysmami
swęmi czwartodniowęmi/ albo iáko w gorączkách złydy

połazá

Lib. 4. C. 12.

połazáto/ iesli przy lekářstwach nie był trzeźwi/ rzádnę/
wstrzymawáły/ y w rzeczách wszytkich obáczny/ zawzdy
mu przychodźilo do częgos dziwnęgo/ z wyspęy nuánowá-
nych chorób/ chyba że mlodosć czásęm táki/ ábo womi-
tami/ albo biegunkę/ albo przez vryne czarnęy materięy
wyrzucánięm/ w mészac czásów pewnych rátnie. ále ie-
sli sye tu humory záwarosy wzburza/ y potym wzgóre o-
bróca/ albo iesli sye ich ták síla y złydy przymnosy/ ciáto
y części przednieysie obrażosy tam siáda/ albo zá onęyze
náturey pomocę/ iesli co síly ma/ á chorobie sye zwoycięz-
nieda/ do wzrodów/ w nogách bolacych/ które prosci bar-
wierze zowia wilkiem/ (bo gryzie y iákosy pali/ máto nie
tá/ iáko ów Gordonów/ co mu imie noli me tângere/ be-
dac z téyże materięy) dudy z psieniu włosami/ bo krew
spiekta (mázac sye fibras) rzeżac/ czásęm nie ropę/ ále
iákosy włosami/ albo przádzionem sye potargányym z
nich wlecze/ insy dennęmi/ kostnęmi/ gdyż tam y kósci
bola/ y rozmaitemi przezwisłi zowia. Któremu to wzrodo-
wi/ iúz iáko kolwiek od nich názwánęmu/ iesli przystapi
lęczenie tákie/ iáko y którym z owych/ cosmy ie maligna
názwáli/ być ma. ligature naprzód obmysliwşy/ coby
była część expressiua/ część compressiua/ to iest ták iá zá-
sadzić/ coby pod wzrodem poczarosy/ lekko y široko iey
ná dół popusciwşy/ tam mocnięy y ciásnięy vczynić/ á ku
górze iá prowadzac/ ták samá nieczystosć do wzrodu be-
dzie popierála. ná którym wzrodzie/ wolno iá polozywşy/
ku górze troche ciásnięy czynić/ áby ták miásto defensi-
uum wzgóre bedac/ y bróniac/ dla rychleysęgo susenia/
fluxom zástąpiła. iednáłże iż ciásne ligatury ból/ y mar-
twienie albo nácieczenie/ mieyscá czynia/ pomniéc áby-
smy nie tylko bólu nieczynili/ ále ná vrząd sye oto/ áby
odśedł stárali/ gdyż táki wzród sam przez sye bolac. A
przetóž té fascie/ ligatury/ albo bindy maczáia/ czásęm z
octem/ z biákti bolum armenum/ terram sigillatam/ czá-

sem de-

sem decoct glówek małowych/ albo samo opium przykła-
dać. Albo niź do opium wcieczem/ wezynmy/ nogi nie-
ziebiąc/ decoct. R. Soliorū maluarū/ violarū/ plantag-
inis ana M. j/ hordei mundi contusi/ M. ij/ seminis li-
ni P. ij/ scabiosę/ M. j/ florē chamomille/ rosarū ana
P. j/ coquantur in s q aque / ad consumptionem partis
tertię/ more suffumigij / vel balnei/ albo z ta binda octu-
tes przydawşy / obwinąć. Za czym każe Vigo

R. Vitell: recentis n° iij/ butiri 3 iij/ ducantur in mor-
tario plumbeo per horam / addendo succorū cinoglosi/
plantaginis ana 3 j s/ aceti optimi 3 j/ vnguenti popu-
leonis 3 j/ m. noge namazać. Albo tym sparadrapem o-
błożyć. R. Succorū plantaginis/ solatri ana 3 ij/ suc-
corū cinoglosi / centinodie / matrisilue ana 3 j/ oleorū
rosati/ omphacini/ mirtini/ ana 3 ij/ seui vituli 3 iij/ a-
rungle porci/ seui hirci ana 3 ij s/ seui vaccini/ 3 iij/ vn-
guenti populeonis 3 j s/ litharg: 3 ij/ minij 3 x/ boli ar-
meni subtilissimę puluerati/ terre sigillatę / a 3 ij/ bulli-
ant olea ad consumptionem succorū/ additis pulueratis
puluerandis/ et baculo agitatis/ donec acquirant calo-
rem nigrerrimum/ cum cere tantum/ quantum sufficit fi-
at sparadr: vel cerat: molle/ addendo sub finem campho-
rę pulueratę 3 ij/ thucię 3 x/ vtere in omnibus vlceribus.
Al ięśli ięszeże przy wżodzie goleni/ gora/ y boli/ daymy

R. Succorū semperuię/ plantaginis/ solatri/ ana 3 j/
vnguenti populei 3 iij/ aceti rosati 3 ij/ litharg: 3 ij/
camphorę 3 s/ in mortario plumbeo ductis/ fi. linimen-
goiac / susiac / y ad cicatricem wiodac / iako onę vlcera
maligna/ pomniac/ ięśli cieplice niedaleko gdzie/ a inż o-
to tę rzeczy sę wżodowi wprzykrzyły / w nich troche po-
siedzieć/ zwołać że cięło było dobrze przepurgowane/ y
podobno salsę porządnie wtwierdzone. y ięśli to beda ex-
astringentibus/ to ięst któreby w sobie co własności mia-
ły/ atunū/ vitriollū/ siarki / na wet z kruszców którego/ a

mianowić

mianowicie żelaznego/ wysşa/ zasuşa/ y żagoia / dwa rą-
ży na dzień w nich siedzac. a inşych czasów / błotem ich/
czasem też y sparadrapem owym okładać. Lec iż wpo-
nie choroby/ albo mamy radnięć mówić z desperowanę/ nie-
dawşy nie na lekarstwa / na żelazo / a ogień na ostatek
przychodzi/ varicibus/ a takim wżodom toż sę musi do-
stać / ięśli pácient sę na to ostraşy / a wżoda owęgo/ z
którego go piekielnym albo cáncrem na potym strąsa /
wydż chce/ tedy ie tak niechay rzeże/ iako Aegineta in ana-
giologia / to ięst żył wyrzynaniu każe/ przepurgowanęgo
nie na częzo/ ale dawşy mu zięść/ co y malmazyey albo wi-
na dobrego skłanke wypić. Chca więc duudzy Hippocras
to ięst wino cum aromatibus słodko przyprawionę da-
wać / my chcemyli daymy cum speticibus diambię / dia-
moschi/ albo letificantis / ale samo zwyczajnęć gdyż to
kto mu sę nie zuezylt bzydkie) lepsze. Zátym noge w wán-
nie/ albo w fásce na to wezynionę / rospárza / albo wiece
przed sńiadaniem nie tylko noge / ale całę cięło / aby sę
kręw zmiekczywşy rychlę rozęśla/ a owa co wżylach ta-
twieysza wezynila. W tym polożywşy na łozu chorę/ pod
nogi mu wezglówoć dádza/ a onę/ o której rzecz/ wynios-
şy/ y żyły onę nabrąné prze humór/ y nápeczniatę prze nápa-
rzenie/ sobie wpatrzawşy/ inkaustem nápişę/ w tym micy
scu/ gdzie rzezanię być ma / tak aby práwie nád ona żyła
podle odetę / któredy z góry meláńkolia sę prowadzi/
bzytwa lekko słóre przerzawşy/ żyłe nie ięly nieruşywşy
odkrył. zátym/ aby ię spatlika kóniec cięńszym od słóry
y pod nię tłustości ięśli ięst/ oddzieliwşy podniósł / albo
widelki na rtho zgotowanę a nie ostro kónięzátę máiac
podiat. kręw choc sę saczy gebka osuşaiac. Tám w igle
dwoiştý smurek niciány/ albo iádwabny wetknavşy/ pod
żyłe podscibil/ a w tym całę/ podniesiona żyłę/ y onę wiel-
ką kthórá varix na dole sę pástroi trzymáiac / iędnym
smurkiem záwiązał/ aby z góry nie inż krwie nie przypły-

Lec

wató/

Aph. ultimo.

Lib. 6. C. 7.

wało/ albo sye oddziérgnawşy/ á ráne zálawşy/ kłopotu
wiecey niż było nie uczynito/ mżey şnurka wznać/ á z do-
łu z onęy wşytkiey żyły od kořti/ reka wysnuć/ á krwó
wytłoczyć/ tak aby nie onęy plugawéy á melancolicznęy
w swym mieyscu nie zostało. Co drugim onym şnurkiem
záwiazawşy/ şłóre przernionę do siebie przywiéść/ y pá-
czesiami/ albo plátkiem w białkach y w bolum armeni
prochu vmaczanym przyłożyć. lécząc to potym/ ták/ iáko
która z onych ran/ albo wzodów. Co iáko iest obyczay
varicum á tych tákich żył léczenie perwny/ ták miedzy in-
şemi barzo stráşliwy/ ból zřobę nie máty niořac/ á nie
ták ból/ iáko niebespieczeńřtvo niemáté/ wárpjac o chi-
rurgu/ aby rzeżąc/ reka mu sye nie wniósła/ á žyle y z şłó-
rę przernawşy/ á krwotęžbę nie wtoczywşy/ choręgo nieżeni
dlitę/ y w takim rážie nieomyłitá. Qwo podobno/ co Cel-
sus y inşy rádzá/ máłoby nie lepić/ ognistém żelázem
przepalić/ y ták gřchary albo łupieżá sye doczeławşy/ zá-
suřyc y zágoić. ale dla Boga ážáž to iuż y przepaliwşy
albo przernawşy/ táká chorobe wypędzim? Operatic
táké moim zdániém/ subtelnořci y wymyřlu máia wies-
céy niż pożytku/ pátrząc ná té ciála/ któré fluxy w sobie
máia/ że ie nie tám trzebá ráťowác/ gđžie máterę wpę-
džily/ ale owdžie şkad ię pedžá. przeto: w minere/ w mi-
nere: á to tylko tu kładziem przed oczy varices té/ co w
nogách bywáia: á co kiedyby ná ştronách/ ná máchárzy-
me/ przy peptu/ albo niewiáćie v spodku rzeżác by to przy
şło: iákož y v nářych ludiž/ kto pilno w to wcyřzy/ y
tám przy peptu/ y v niewiáćie/ gđžie z nimi trudno/ częřto
sye to křářia/ iedno že křay nář dobry/ y mózgów nie ták
iáko indžie grzeiacy/ choć nie z máłym bólem/ ale dopu-
řcza žtym przez onych przypadków Hippocrátis şwiátá
póki póty zářywác. Czego my iž rzeżác nie mořem/ tylko
řámá dietę ráťowmy/ á dawşy lékárřtwa té začnieyřé/
coby křwie wşytkiey ráťowály/ po wierzchu fomenty/ y

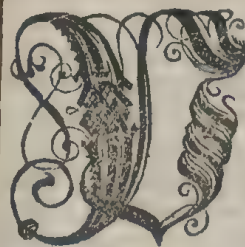
inşemi

Lib. 7. C. 31.

inşemi lářkawşemi/ á nie extremis opátruymy. rzeżanie
y palenie zdesperowanym iesli chcę/ á ináčey być nie mo-
že/ z prognostikiem/ á z ořwiadczeniém/ iáki ból y wat-
pliwy go effect/ uczyniwşy. y choć iuż cauterium w téy
albo w obudwu nogách sye uczyniły/ że rzeęę şko-
dliwa/ meat który sobie náture prze wyrzucá
nie plugařtvo iákićhle uczyni/ záwiérác nie
raz opowiedziawşy/ kóřęń owęgo ořtu/
co křwiát ma bumátny/ á náđ wodę
mi rořcie/ Cirsium Dioskorydea
żowie/ ná řyi mu zá-
wiesmy.

Członkowa choroba, podá- grá, chirágrá, sciatiká.

Odágrá/ chyrágrá/ sciatiká/ to iest
nóg/ reku/ w siedzeniu/ y indžie człon-
ków/ á kóřci łámánie/ y nie znóřny
ból/ przeto bywa/ że té członki/ z przy-
rodzenia albo z obyczaiem/ y nie po-
řádnęgo żyćia ořłábawşy/ w sie ná-
biály humorów á plugařtvo zbyćnić/
ták wiele/ iž ich y z siebie řámé stráwić
nie mogąc/ odymác sye y čiagnąc/ y goráiac do tad bó-
léc muřá/ áž albo náture ie řámá řwá moca rořpedži/ y
řtrawi/ albo wiece rozum kiedy przyřtapi/ lékárřtvy pora-
tuie. Któré to humory albo plugařtwa/ we křwi/ şkad řie-
ná te choroké cżlewieću dostaia/ iuż y z móřw przeřlych
káždy/ y z rozumu by go şnadž námniey było/ łatwie wy-

Ecc q

żręć

Lib. 4. C. 114

Hier. ad Iouin

Lib. de nat.
ali: 7. cap. 6.
C^o 6. aph. 28.De dec. prog.
& math. scia:Lib. 3. fen. 22.
tr. 2. C. 23.

żreć może / jeśli miarnego z obżartym / a nierządnego z nabożnym / zrównawszy / wybaczyc / a to co ktorému za korzyść znalogu swego przychodzi / osadzić będzie chciał. Gdyż nikt nie widział człowieka od nierządu / a obżarstwa wolnego / coby albo o cudzych nogach chodzieć miał / albo podagra a członków łamaniem boleć / sobie żywot wzmięzić. O czym choć dobrze medicy często dysputnia / że to członkowe bolenie / iako wiele inszych chorób / czasem z przyrodzenia / to jest / ięscze z poczęcia / w rodziach sye zaczyna / y tego co sye z takich rodzi / choroby oney podległym czyni / przydawaiać ięscze do tego / (w którym mniemaniu też Galen był) z różnych phizozophów / constellatia / że też ta niepomału przyczyna pierwsia z soba nieść może / zwaśzcza kto sye w taki czas w rodzi / kiedy saturnus in coniunctione solis z taką trzeciego złe patrza. A co jeśli ięscze / do tych to aspektów traci / w sposób / przystapi / który też do chorób tak sposabić ludzkie zwykły / że więc ledwieby to nieważyło siła / pozwolić im / że w gorących y suchych krajach / tak pod tą constellatia / z takiego oycy wrodzonemu / podagra y członków bolenie / przysęby musiało. Lecz my tak dalekich wywodów słuchając / bliższymi sye zastanawiać zwykli / na tamte tak dalekie powiadać / że te rzeczy inclinant / to jest sposabić / a nie przymusić / ani tego effectu nie odmienić / przez materię w ciełe grzeszącą / czynią / powiemy / że samo nierządne życie to a nie co innego czyni. tak iż nie chęć kto chce tak sye słabo / y do tej choroby skłonno wrodzić / jeśli sye mocno rzadu a rozumnego życia trzymać będzie / bólew tych wydz może. y iako Grekowie bajkami sie rzeczy mądrych napowiadac zwykli / artritim albo podagre / córke Bacha y Vencery nazwali. tak my twierdzimy / nie z inąd / ale ssta / iako ex effectricibus sye rodzic / a poczyni / od nawietnych do namniejszych / które w tej questii disputina stuczek / niepotrafiem żadney /

ktoraby

ktoraby nas nie wto pedziła / że musi być z humorów zbytnich / za nierządnem życiem w członki y w ich tendones a żyły suche wległych. Które to humory z kad pochodzą / y któż niewiele pomniac że to czym człowiek żyw / y co mu w naturze posilek dawa / iest z pokarmu / to iest / z iedzenia y z picia / y że to idzie przez vsta w żoladek / żyłami do wątroby / a z tam też do drugich żył wietnych / y mniejszych przy sercu y mozgu będących / z kad tak duchami iast / to y we krwi humorów różnością / ciało sye tucząc y mnożąc / podawa tym co sa nadalę członkom / a iż prze obyczaię nasę niewczym niehamowne / w tym miary ani wybić iac pokarmu / ani kresu pokiby dosyć niebywa / y za zbytkiem szirowości / plugastw / a złości wiele sye w członkach przymnaż / do tego oto natura przychodzi / że póki mocna co nadalę to wypieraiać / do nog / reku / y członków inszych wpycha. A iż wiele ludzi obżartych / na świecie widzac / widziem też y to / że nie wszytcy sa podagrycy / to ma do tego mało / pomniac że ich przed czasem wiele umiera / częśc też inszymi chorobami boleć / kiedy w inszej części ciała one humory zbytnie wlega / a fluxy / wrodody / odetosc / żył zamięlenie / puchline / albo które z chorób w nogach / albo w reku uczynia. iakóż widziem / że ani w sąmymch nogach / albo rełach / choć siła do nich humorów przyplywa / zawždy podagre / albo chiragre czynia / iako w puchlinie / we wrodach / gdzie widomie na stawach plugastwo leży / albo czasem prawie z nich ciecie / to sye dzieie / (owym gwoli mówiac) że ich członki do tego sposobnieysie / nietylko prze to / że sye z takich wrodzawsy / sa do tego sklonni / (boć iem wždy co dać musiem) ale że we wnatrz meatu przestrzeńsie / y do otrzymawania materii oney zbytniey / sposobnieysie maia / że tam we wnatrz plynac. na stawiech lgnie / a w ich otworzystości / canitates albo acetabula łacinnicy zowia / sye stanowi y strzępa. gozż ora materia / co po wierzchu plynie / w puchli-

Lec

nie albo

C^o 6. aph. 30C^o 4. aph. 31

nie albo nogi odetości/iało podagre wczynić ma : a ona
za skóra : owa co wzrodem albo fistulą cieczę/ gdyż przez
wychodzi : a iednakże / y tam w takim razie/ aza nogi
zdrowe : aza chód wolny : albo wiec gdzieby to tam sta-
nieto/ a troszke sye glebiey obróciło/ nie tużby członkowa
choroba/ o której mówiem onęgo miejsca być musiała :
tak iało iuż dawno wiemy/ że do tych fluxów osadzenia/
wpátruim przednieysze części/ od których one zbytnie hu-
mory ida/ wpátruim meati / przez które na dół spadają/
wpátruim miejsca/ gdzie sye stanowią/ y ich samych ist-
ności/ przy infyich przypadkach. Przeco rzeczymy/ iesli te
humory póyde od watroby albo od mozgu/ (co sa dwie
wszystkiem fluxiam przednieysze źródle) maia być kłio-
waté/ gesté/ a lnae/ gdyż wodnisté/ wnetby poceniém
wysły/ szęré kwisté/ (iakié niebywają/ aż kiedy sye żyła
wowie/ otwozy/ albo przegryźnie) wnetby swé żyły a miej-
scá własnę przebrawsy w co infęgo sye obróciły. Ale a-
by były phlegmisté/ lub samé przez sie szęré/ (co też być
podobno trudno może) lub z kolera albo z meláncolią
zmieszáné/ y z takim dostaniem/ w naturze rozmnożoné/
że mozem przyrzec/ nie iednego/ nie dwu rózów to być nie-
rzad/ ale długiego bázgo czasu y nalogu/ te chorobe czy-
nił. y przetoż niem sye kto członkowa po wszystkie ciéle
choroba rozniemoże/ a od siły y zdrowia iało mówia od-
pádnie/ musi sciatikę y podagre wiele rózów przed tym
miewać. czy prze to/ że to tam dalsze miejsca/ do których
natura odsyła : czy że zimnieysze/ na które padwisy stras-
wie sye bedac materią gruba a kłiwatą niemoga : czy
li że po klesu choroba wielka poczynając/ od tęg która w
nięy iest mnięysza/ wkrázować sye musi : y przetoż ci/ któ-
rzy mówie ciężka członkowa choroba choruią/ podagra
piérwéy/ albo sciatikę/ często choruią. a niżli ta popad-
nie/ y wyszęy pospolicie/ to/ iesli sye w tym postrzega/ po-
czuia. bo głowa sye obciąży/ meaty tak wnosie iało wu-

sciech/

sciech / y w dolnych wrzyny/ stolcá/ y potóm iesli sa zwy-
czayne drogách/ z mnięysza/ y poniekad zawa : tam przez
syie w karku/ per vertebrae w żyłach/ iugulares/ caroti-
das/ y wielkie tendones / z bólem / a czasem przez obrótu
przyrodzonego/ z tęsknością potaża/ idac po ramionach/
po łopátkach / po krzyżu/ do tad aż w swóy kres/ do kad
zmierzają/ a miejsce prze słabosć ie otrzymać musi/ wpá-
dna. A to za ona przyczyna/ która za fundáment tęg que-
stięy iało efficientem kładziem/ kiedy affecty a obyczáie
niepowściągliwé/ miare przebrawsy/ niedożyżza/ że nabia-
na z bżegów natura / wyléwac/ a rostkóiem członki za-
trudniać musi. a zwłasczá owych czasów/ których sye
wiec humory wszystkie ciála wzruszają/ y co subtelnieysze
same z siebie trawiac/ grutké albo do rostechliny y febry/
albo do bólu prze zapalenie / a continui solutionem / to
iest zranienia/ albo ciála rospárcia wiódą. A iż dozna-
wamy / że takie czasy za nierzadem záwždy sye potażac
moga/ trudno to tylko na Jesieni albo Wiosne same/ zga-
niac/ niezechy te dwa czasy do wzbudzenia chorób trud-
nieysze nie były / gdyż Hipocrates te chorobe chciał mieć
nabárzety na Wiosne/ a Galen y na Wiosne/ ale też czá-
sem na Jesieni. ale że doświadczamy/ a na oko widziém/
iż tak pod kankulá / iało ószoód żiny bywa/ iednakże iż
nam między indicatiami a choroby znákami/ téż y to z
piérwyszych ieden bywa/ w części bolacéy poznac/ iaki hu-
mor pánuie/ a od której z onych przednieyszych przypada/
tedy baczym że z phlegmy piérwéy/ z kolery potym/ a rzad-
ko z meláncoliéy/ podagre/ chirágre/ albo członkowa cho-
robe bywac. a Jesieni iż meláncolicznych chorób nabár-
żety pobudza / rzadko podágrze te nieprzyiażni okázuię/
chyba iżby to było za Jesieni nieustáwiczném powietrza
postánowieniem/ za owocem/ życia sposobem/ y które w
ten czas ludziam záskładzac zwykły pobudka. albo téż za
takim chorého sposobieniem / że na lada czas / y za lada

ocasz/

6. aph. 28.
10. de C.M.f.l.

Introd.

3. aph. 20.
5. sanit. tuc.

Li. 3. f. 22. tr. 2.

Cō.3. aph. 20.

Li.2.de M.po.

C 6.aph. 47.
Quos qñ qñ m

C. 6. aph. 30.

6 aph. 28.

occasię / y w melancolicznych affectiach / natury naloż-
nym vtrapieniem / pod ten czas sye ból wynurzyć miał.
iako wiec trąfia sye / że bywaia nietylko w Jesieni / bārzo
przedtym schożatym a iuż podagra skurczonym ludziam /
paroxismy a wrótne bóle / ale na czas wrot / y godzinę co
dzien każda. Czemu wiosna tylko sama własniesia / gdy
za niebem wóciele wszytki humory sie wzburzywszy / odinta
dzać a na wierzch sye wydżierać chce. Bo iż przez czas
przeszły / Lata / Jesieni / y Zimy / w ciało sye tyle zaprzatne-
to humorów / a plugastw zbytich / bądź prze to / że Lato
gorące otworzywszy skóre / a wodnistę rzecz potę wy-
wiódłszy / grubszą phlegmistę a Eliowatę przykos-
ciach albo stawach / co sa mieysca zimne zostawilo / bądź
zimie kiedy skóra sye zaważyła / a to w sobie zatrzyma-
wszy / zgromadnie ich naczynilo. Czego iesli nam nie rzecz
sama / że pod ten czas nabarżięy tēm chorobam wzrusza-
nie / a cięła gąbanie dobrowolne bywa / pokazac może.
tedy aby to / że za lada lekārstwy / czasem też y przez nich /
kiedy iuż ową piękna ku cieplu postanowiona pogoda
bywa / choroba vstepować / a czasowi co wzbudził y sam-
że vsmiērzył przypisać to kaže. a iżby to tak było / nietyl-
ko my / ale Galen mocno to twiērdzi / że tak nieznosne bó-
le Wiosna narychleý skromi. W tym kto chce pytać / ie-
sli to przykre / albo iako my mówiem nieznosne sa bóle /
sciatiki / podagry / chiragri / y kiedy sye arthritis / to iest
wszytkich członków tresi / o mily Boże / kto pyta / albo
które ludzie nabarżięy tēm rzeczam podlegli / o mily
Boże / kto niewie / Bylo to przed laty / że chłopietā albo
we płci oboięy młode dzieci iey niecierpiwały. y mówił
Galen / że iesliby sye młodym trąfalo / to tam być zapale-
nie albo bóle a nie podagra. trzebiēncy albo stopkowie od
tego Hippocratowi wolni bywali / wolne niewiasty y
inše. O mily Boże iako v nas teraz niesa wolne / ani ony
wolne / gdyż tēm bólem tyle pracy / y tyle mizernego ży-

wota

wota w nich pełno. a gdyż ieszcze oto ta choroba / z przy-
miotu przemierzłego / tak sye między wszytki przez różno-
ści / tak starę / iako młode / podzieliła / Co rzekłby Hip-
pocrates na to / kiedy wszytki stawy / iēm niezmiernie bo-
laceby wyrzał / to / że za nierzadu a rozpusty w ciało za-
puszczeniem / powinność ich przecz od nich sye zagościła /
a dzieci dziećmi / niewiasty niewiastami / aby wiecéy tak
iako im w naturze przystało niebyły / uczynila. wyma-
wiał y owę / co iēm prze starość / przyrodzenie stanałszy /
tam sye do członków obróciło. ale co rzeczem / kiedy to w
pół wieku / kiedy miały być nazdrowsze / tak sredze iako
chłopi onęgo czasu / starzy albo pracami zięci cierpia / y
składali na on czas na nierzad / obcowania zbytniego / a
w cielesności plugawego obżarstwa / że tacy o swych no-
gach chadzać niemogli / ani rać do czego była potrzeba
swych zażywali / a coby rzekli na te czasy nasze przysed-
wszy / a młodego niewiele w to zaśłego wyrzawszy / że wła-
dzą za maluczkiem iednego albo kilku rązów zgrzesze-
niem / niemogac na członkowe nie w nogach albo w re-
ku tylko / ale po wszytkiem ciełe bóle / wrzeszczy. Pomniēm
że iednego spytali / otium albo próżnowanie / któreby na-
przykreysze być mogło / gdyż otium słowa tego za piękne
abo przystoynę zawždy wśedzie używano / odpowiedział /
komuby podagra męczac go nie czynić niedopuszczatā.
a trudno perwie / choć y ona staroswieksza / gdyż naszą
barżięy / spraw komu dopusćcie ma / gdyż bóle y testność
czyniac / sprawy odieła / a na to mieysce narzekanie z bó-
lem / a žal z testnością przyrzuciła. czemu / iest / iako ka-
żdy ból / tristis sensatio / który niebywa / iedno in partibus
nervosis / pochodzac ab intēperie / albo niemiary iakięys
zbytneý / a solutione continui / to iest iakoby od zranienia
iakięgo / propter tensionem prze ciągniēcie / albo nápecz-
nienie żył suchych / stawów y muskuly wiazacych / których
to tēdonum / partiu nervosarē / a żył co zowiemy suchych /

Sff

y któreż

y któreż miejsce / już niewspominając stawów / niema :
 gdyż wiemy że tak żyły / iako arterie / iako y te suche / po
 wszytkim sye ciełe rozsiały / y przetoż też wszytko boleie / a
 le nawieczey stawy / a té / do których sye fluxie obracają /
 tak / iż mamy to sobie wspominać / że do nisznych a wys-
 szym podległych nawieczey / y przetoż nogi pirwey niż rece /
 rece niż grzbiet / albo insze stawy bolą. A iż powiedzieli-
 siny wyosze / kiedy sye na członkową chorobe / a ciężkie
 wszytkiego ciała bole zbiera / dawa sye to poczuć w kár-
 tu / w syi / w patierzach / y między topatkami / potym w
 nerkach y w krzyżu / że tamtedy sye to prowadzac / a flux
 ieden co dzień drugiego popierając / na drodze ożywa.
 Gdzie co po owey do swaru sye mająceny wotpliwosci /
 iesli takie fluxy od głowy / albo od watroby / albo od zo-
 ledka / gdyż iey inter effectrices / a téz których sye mnoży
 zła diete / a z nięy cruditate kładziem : wiemy że sine
 cruditate / a z tych humorów zgromadzenia być nie mo-
 że / gdyż żoleder takim rzeczam iako mlynem / albo wár-
 statem iest / iż ta cruditas albo humorów grubosc / nie o
 co iedno on naprzód sye oprzec musi. watroba takze do
 tego / rada nie rada gotowa zawždy iest / to podawać da-
 ley / co iey żyły męsaraię z niego przyniosa. Które to ży-
 ly / gdy wino (też iednego z nieprzyiacioli) otworzy / rośnie-
 rzy / a onym plugastwem niestrawnym natka / a trawiac
 przyspieszy / to sye wszytko y prze goraco iey przyrodzone /
 y prze wielkosć oney w humorach grubosci głowie po-
 dac / a stamtad dopiero na dół roschodzić / y gdzie wpasć
 może / stanowić z bólami / albo z choroba iaką musi. prze-
 co iako mózgowi / z niego nervis / albo poprostu mówiac
 głowie / to przypisać musiem / tak niemnięey żoledkowi y
 watrobie mozem. gdyż na oko widzím / że takim / badz to
 na poczatku choroby w podągrze / w scyátice / albo w chy-
 rágrze / badz też w wkrzewionej już członkowej niemocy /
 prawa bierzciey (iako Capiuacca pilno y madrze obseruo-

In nat. fac.

wał)

wał) niż lewa strona / przedzcy y skodliwiey boleie. prze-
 co : gdyż żoleder w posrzedku siedzac iednakoby miał
 dogadzac wszytkiemu / mając cum vena caula / y z sercem
 co też w posrzedku siedza niemala zgode. iednakze wi-
 dzim że to tak / czy prze watrobe / czy prze żyły / które po téy
 stronie sa wietšie / y krwia (tak oni mówia) iakoby pe-
 nieysze / za czym ieszcze sye im chciało mówić / że reka y no-
 ga prawa rubsa / mocniysza / bierw / broda / was / komu
 przystoynie roście / po téy stronie dluszy / oko wietšie / ta-
 dro odwiesisť / y tejsze / wcho rumianisze / zeby snadz gest-
 sie / y iesli temperamentum dobre / a boku lewego przy-
 padkami nie wszczęrbione mocniysze. Ale wiemy / że w za-
 mianie a nierzednym życiu / czesto insze viscera / a ta o któ-
 réy to przypominamy słodzoną / w lewym boku leżac / też
 swę stuczeki na swęy stronie / a mało nie zawždy ku goršez-
 mu / wyprawuie. przeco / co za dziw / iesliby nie zawždy od
 strony prawey sye ta choroba poczynala : gdyż przysć ze
 krwie złey / a sorowosci od watroby rozniesionej powin-
 na / którey niemnięey / słodzoną też iako wárstat / a na fuz /
 y melankolia / od natury wczyniony státek / rozlać y ku
 wielkim bólóm w członki wpędzić może. a latwie na to
 zezwolic / nature w człowiecze y czesći w nim przednię-
 szych y inszych powinność wyzrawszy / że iest iako onym
 lancuchem a ogniwym / gdzie iedno za drugie sye kładzie
 spieta / tak iż kiedy żoleder zły / czy watroba ma być lep-
 sza : kiedy ta zła / a czy głowa tego sye dotknąć niema :
 kiedy ta pełna / a czy insze wszytkie bolć nie beda : a cóż
 słodzoną / która iest ku posłudze / tak sercu iako y żoledko-
 wi / podley / a nie barzo miarkowania zbytków należący /
 tak / iż kiedy które z nich sye ma źle / ona też źle / a by też y na-
 lepiey / téy przedsie vřad / ocet albo drożdże chorować /
 podsyć / a do goršego pobudzac. iakoz kto w podągrze
 albo w takich bólach może rzec / aby sye té principes par-
 tes / to iest głowa albo watroba / nietylko nalepiey / ale

In 6. de M.
 pul. C. 2.
 Quod animi
 m. t. c. f.

SSff ij

dobrze

dobrze ładą iako miała: widzím że głowa na tym iest/
aby rozum y smysłów co nasubtelniejszych / potym du-
chów z których czucie y sprawy wszytkie / tak wnetrzne iá-
ko y zwierzechowne pochodzą / zamkiem á palacem była/
w ten czas sye ma nalepieć / kiedy bólu / y meláncoliéy
próżną będąc / spáć / á miły y požadány pokóy / y do spraw
nie zatrudnioną żadzą / powoli mieć może. Tu iako mieć
może: Do czego ácz wiemy / że temperiem albo miárno-
ści iaktéyszy przyrodzonéy / w humorách á w onych z ele-
mentów własności / to iest ciepła / zimna / suchości / wil-
gotności potrzeba / ale by téż y tá / tak iaka ma być była /
iesli przystąpiła ona przeciw przyrodzeniu / bá mówmy iá-
dowita / á przyrzutna intemperies / albo skaza / iako tam
wilgotność albo goraco / albo suchosc / tak bázoby wá-
dzie miała: gdyż natura sui conservatrix / pospolicie by-
wa tak opatrzna / że przeto boli aby dusze albo rozum v-
pomniála / o odpędzenie tego co on ból / á góspode iéy zá-
trudniona czyni. y przetoż choć rátkunku iéy nie dádzá / czá-
sem womitem / czásem stolcámi / czásem kólká / czásem
krostámi / ieszcze nim to do głowy doszło / odgania. y ie-
śli sye do głowy doniosło / krwia / phlegma / albo iaka
ropa z nosá / káślem / krostámi / wżodámi / dziurámi /
y insemi rzeczami / co stárzy exíturas zowia wypádzá.
á co iesli in habitu corporis / á we wszytkim cieie to rozlé-
wa / potym swięrbem / áż ná wet puchlina y infa zamiá-
na / to vskrómic vmié. A iż wiemy że ex illius intemperie
ei spetiebus / bádż to sama zimna / bádż goraca / bádż wil-
gotna / bádż sucha / albo złożona z którychle / y ze wszyt-
kich / tak dalece škodliwa być niéma / iako oto rzeczem z
rozumem / goraca / goraczkeby tylko vczynić / y to przy wil-
gotnéy mogła / á takby sye sama strawiła / albo spaliła /
zimna / kurez podobno tylko / albo powietrza ruszenie / ál-
bo takowé / co przy podágrze y członkowych chorobách
niebywáło / sucha / rzeczymy ze wszytkiemi Philozophy / że

C. 6. aph. 49

nigdy

nigdy tych bólów nie czyniła. á wiece tylko wilgotna: /
podobnoby áni tá sama / by nie przystąpiła iaktéy zázázy
intemperies / tak / iż musím z Galopim y insemi medyká-
mi mówić / dzisieyszych czasów / kto sye ná członkową
chorobę stárzy / że przez frange iaktiego przypádku / ledwie
być może. do czego aby nam nié niémówił / á v stárych
medyków przed láty iako: bo rzeczem bywáło / ale podá-
gre / chirágre / sciátyke / iako spetiem sub genere / pod człon-
kowym boleniém mieć chcieli / która / intemperies wido-
ma / powoli idąc / ex qualitatibus zá czásem proporcio-
natis / ad / vel extra vasa / wilgotności / albo goracem /
particularis causas et concausas nieodstepuiac czyniła.
iednákte to kolerze dáwáiac przy phlegmie / która iako
pabulum / per actinam facultatem wzbudzona palac /
bole takowé czyniła / sama przez sye sucha będąc / albo
ciáto in actiuis suffiac / gdy tego tak zrazu czynić niemo-
gła / iako kiedy oto infa á wietka / ex occultis venenatę /
specifica przystąpi. która w prawdzie / ácz wpada in cas-
dem qualitates / aby tymże goracem / y przy téżże máte-
ryéy phlegmistéy / iednákte iuż przedzéy niż báziciey / y do
rozumu á przyczyn wynálezienia trudniéy trapi. w czym
kto zdálecza á zgrubá pátrza / może wprowadzić mówić /
że owé rzeczy škodzą / Venus / wino / kózzenné iedzenie /
praca / ciázary / chód y iakté długi / czemu: zgrubá mó-
my / wszytko to zápala. á iesli sye to tráfi z zimnéy máte-
ryéy / tym báziciey / że sye natura strawić ciepłem przyro-
dzonym chcąc / nádz zbytkiem onym rozgorywa / y tak go-
rájąc / á phlegma one palac / sama siebie y mieysca gdzie
on zbytek / morduie. y przeto stoczmy dzisieyszych bóle z o-
nemi / co ie Hippocrates albo Galen opisál: czy w iaktich
osobách / czy w iaktich látych / czy z tych in intemperie przy-
czyn / sye z tym gwałtem / albo we wszytkich członkách /
albo w którymle pokáza: / mówi Hippocrat: choroby po-
dágryczne kiedy tego trapiá / tym storo ogień á zápalé-

Introduc.

In affection.

In alt. fac.

C. 6. aph. 49.

Sff iij

nie v-

6. aph. 28.

6. aph. 30.

6. aph. 29.

5. sanit. tuen.

6. sanit. tuen.

nie wstanie do dni czterdziestu bywaia wolni / y zdrowi /
chyba izby materya byla nazbyt gruba. a iz ogien to ten
iest przyrodzony / ktory prauie / aby ta materya strawil /
wspomniem to co zawzdy indziej mowiem / im wietzy a
mniey starzany zbytkami bedzie / tym rychley materya
takza strawiwszy / bole rospedzi : a nie tylko bole rospedzi /
ale aby sye niefundowaly niedopusci. przetoż chcial Hip-
pocrates / aby tey choroby miodzienicykowie nie mirowa-
li / gdyz ciepla przyrodzonego miali miec niemialo / stop-
kowie albo trzebienicy tezyby iey miec niemiali / nie przeto
aby goracy / ale ze meaty miala scisle / a Wenusowych
spraw nieznajac / czlonki y starzy fluxami niepowatlonie.
z tezy miary y niewiasty / mniety cieple niz mezczyzna be-
dac / ze miesiaczne ich plugastwo odchodzenie wyzwalac
mialo : przetoż mowi / pacholeta poki spraw wrostem na
leżacych niezaznali / od tey choroby mialy byc wolne. tyl-
ko tedy starcom miala byc to wasna choroba / prze cie-
pla przyrodzonego niedostatek / prze phlegmy a plugastwo
zbytek / prze leniwa expultricem wyrzucaniu / ze ich czlon-
ki a meaty do otrzymawania sposobne / tak iz z meżow
albo lat statecznych ludzi / kiedy krew dobra gorie ma / a
piaca wszytko strawic miala / żaden tey choroby cierpiec
niemial / y przetoż pisac owe najlepse księgi / a strzegac
aby w taka chorobe czlowiek niewpadl / powiada / ze ta
choroba trwa az do smierci / za czym ia starzy choroba
zowiac / a na te co na nie robia sye gniewiac mowi / o ia-
ko stromota chłopu / albo meżowi podagrycznym byc / gdyz
iest ta choroba tak z dlugich / ze popadwzy kogo raz / iuz
mu to w pewney obligathey podawa / ze go niechybi na
potym / y by snadz sye barzo madrze sprawowal / trudno-
iey podleglym byc niema. A owi co ia boleiac sye nieśa-
nuia / az do smierci ze z niemi przebywac bedzie. Tak ia
ko oto iuz powiadamy niechay wiedza / ba powiem wam
ieszcze tenze to mowi / nie tylko lada chłopu / albo mezo-

wi / ciety

wi / cierpiec ia rzecz nieprzyystoyna / a iakoby zelzywa / ale
medyk iesliby ia ktory mial / temu barziej / czemu / czemu
nie tylko tey choroby medyk / ale kazdey mialby sye wwia-
rowac / wiedzac wszytkich przyczyny / a pomniac ze iego
nauka nie tak dalece na tym zasiadla / aby rostrzewiona
wypedzic / ale aby nigdy / ani temu coby sye z takich wro-
dziwszy do niey przyrodzenia sklonnym byl nieprzychodzi-
la / zdalecza dobrze przed tym obaczyc byl powinien. A
coz iesli na te / na ktora sye starzym dworska by przypasc
mial / gdyz nie tylko ta dworska iest ciezkta / a medyko-
wi miedzy wszytkiem nieprzyystoyna / ale oto ta starzych da-
wna / iest choroba stoga / z przyczyn niech beda wnetrzne /
albo zingd przychodzac / takze niesie z soba nierząd / albo
intemperiem / obrażenie / y continui solutionem / ospece-
nie czlonkow / a conformationem (kiedy guzy przysta-
pia) viciatam / tak w owych przyczynach / co wzrusza-
ia / iako tez y w tych co ia wspanadzaia / gignentes te / a
mouentes owe zowiac : gdyz tez mowie materya w sobie
ma goraca / ostrza / stona / lipniaca / twarda / klijowata ic.
z phlegmy / z kolerzy / z melankoliey / y ze wszytkich plu-
gastwo / co sye ich iedno naydzie (chocesmy tego nie daw-
no nie barzo chcieli) zlozona. Ktora to materya / gdyz
nogi albo czlonki / do tego slabe ma / a z ktoreyze tyle
czesci ciata w czlonki nie wlega / widziem / ze iesli pelna
glowa / tedy z tey / iesli pierś / tedy z nich / iesli watroba /
zoladek / albo kiski / tedy iaka tam byla / taka sye w no-
gach zostac musi. a tam azaz nie miesana / zadnie tedy
medikowi cierpiec to / co leczac / czesto x patientow go
w indicatich / albo in metodo curandi / omyla. czemu /
czemu tak mu wiecez wiele przydzie czynic / iz od kad po-
czac / iesli nie barzo smialy / albo doswiadczony / albo
bladzie / albo z kłopotem mislic musi. Przeto Hipokraty
przydawa / iesliby miody / z czego znać ze on w starzych le-
ciech watpi / aby sye kto w tey chorobie ratowac mogl)

chcial

In 6. de morb.
vulg. C. 4.

Prediēt. lib. 2.

chciał sye w tym ratować/ co ma czynić / a czyniąc iako
medika mądrego ma mieć : Alexander Trallianus/ le-
dwie pozwalając/ aby wleczyć sye to dało / mówi/ że po-
znac tylko te choroby trudno jest barzo. co/by przyszło ta-
twie/ mało by y lekarstwo też droga łatwie nie było. lec-
że to jest rzecz tak trudna / częścią że członkowych tych
bólów/ a zwłaszcza podagry albo chyragry/ prostacy nie
miewają/ a cierpiąc ię tak na medikę iako żaden infty /
ci mówię zacniejszy ostrożnie patrzeć/ częścią że widzą/ przed-
nimi ledwie być takiego/ coby na to kiedy dostatecznie w-
lęzon był/ częścią też / że tacy pospolicie propter intempe-
riem/ a złe iakię y nie skrowitę ciała nabranie/ tak są nie
poslušni / y w życia sposobie nie hamowny / iż z praca ie-
wielką przyydzie regulować / a to z nimi / co czynić mają
postanowić. gdyż diety tak im ostrożnie przestrzec trzeba/
iako by nietylko przy lekarstwach/ kiedy od bólu iecza/ ale
y wów czas kiedy sye sobie nazdrowszy być zdadza / ni w-
czym niewykraczali/ pomniąc że to choroba taka/ iuż zapo-
mniawszy oney przy poczęciu/ albo rodzeniu constellatęy/
niedbając na rodzice/ iesli ta choroba kiedy chorowali/ a
iemu ię iako dziedziczna podali/ lekce wazac/ w iakim są
kraiu/ albo przytym w którym roku częścią / y co ktemu/
która praca/ albo iakię próżnowanie/ y kiedy takim zasł-
dżić może. ale to/ iaka dieta około iedzenia/ y picia / a o
czym wiec rzadko przy namniejszych rzeczach drudzy my-
sla/ iakię wiatry wieia/ gdyż im tak zimné/ iako gorące/
to jest tak południowe kęslów wzruszając y fluxów/ iako
północne czyniac z nich bóle/ skodza. Opatrzyć to tedy
dobrze y mądze potrzeba/ aby nasz chory domem/ komo-
rą/ łozem/ śiatą/ y wszytkim ubiorem/ z rąga/ póki go bo-
li/ albo chcieli aby napotym nie rychło bolalo/ zgadzał.
A iż o podagrze mówiac albo piśiac/ byłoby iako calen-
darz całego żywota podagrycznemu człowieku uczynić/
gdyż ten co ię cierpieć miał/ choć ieszcze nie cierpiał/ jest

iuz in

tuż infty / y v Allenā słabszy: ten co iuż cierpiał w tęy
regule/ że za laos occasia sye ię bac y wygladać ma : a
bow co teraz w niey leży / a przed bólami ledwie do rzeczy
odpowiada : czeka od nas abyśmy podle łóży iego siad-
szy/ co mu trzeba czynić / aby zdrow był powiedzieli / o-
nych dwu na infty audientęy godzinę zachowawszy. Ten
to nasz chory/ ma ięść rzeczy co nazdrowsię/ a do strawie-
nia co nalepsie. a ktoroby to takie / do lekarstw spieśc-
sye/ czemu ie długo wyliczać: one propositia powiedziaw-
szy/ że te bóle posły ex cruditate / a z pełności humorów
złych / pełność z niemiernego a nie porządnego życia/ nie-
miarne życie / z wielu y nie na czas przy złym albo zeps-
wanym żołądku/ wżytych potraw. niechayże content te-
dy będzie na trosze mięsa pieczystego / albo wazystego/
diety sucha a nie mietka czyniac / w tym odciąć wszytki
zgoła przypawy / a osobliwie z octem / gdyż to jest na-
główniejszy nieprzyiaciel członkowym chorobam / po-
mem czemu wyliczać przysmaki : każdy/ każdy jest tak zły/
że zgoła żadnego sye używać niegodzi/ bo gorczyca zap-
ła/ y iesli owo na oko kichanie/ tedy gdzie tak rychło nie-
doyrzym / rozgrzawszy fluxy pobudzi / sok limonowy
barzo kwasny/ y przetoż nie zdrowy/ sapor regis/ ma go-
zdzieli/ cynamon/ malmazyia/ albo wino/ y przetoż rospa-
li/ amarenata z siebie / by ię nabarzięć cukrował / zaw-
zdy kwasna/ chzan y przez sie sam/ y prze ocet nie na nasz
stół/ salsa z scharwin/ z mietki/ z piceum/ z salwiey/ al-
bo z żioł infty / choć z migdałmi / albo przez nich/ iaka
przez pieprzu albo octu : kapary / ciwikla/ sárdele/ oliw-
ki/ wszytki w tym rzędzie/ ryby/ iarzyńy/ owoce za nimi :
awa prawie wszytkich potraw zaniedbać / rosółowego/
albo pieczystego troche mu dawasy / przy krupach iecz-
niennych/ albo ryżu dobrze rozwarzonym. A miso iakię
to ma być : kaptón/ furcze/ praški/ praški/ cielecina/ y to
co rozum/ dostatek/ zwyczaj/ experientia/ a medik o che-

GGgg

ci cho

C. 6. aph. 28.

Aph. sect. 3.

ci chorego a potrzebie myslac/ madrze poradzci/ chleb do-
bry nie barzo swiezy/ nie barzo suchy/ coby ani odymal/
ani w zoladku dlugo lezat/ a chcemy aby byl z anyzem/
albo z caruiem zagnieciony/ dobrze/ migdaly odarte al-
bo z nich marcepan/ zda sye byc nie zly/ gruska pieczona
albo pigwa/ przedytym w malmazyey wwarzona/ po iedle
ma mieysce na czas/ trzebali/ coriander na cukrze/ nie zly/
slivki/ rozynki/ figi/ dactily/ pistacie sa rzeczy dobre/ ale
nie potrawy/ radzey lekarstwa sie byc zdadza: ialec swie-
zych drudzy dozwalaja/ ale nim sie iesc dadza/ zwyczajni sie
poradzmy/ wedle ktorego sa drudzy/ co znacznie sye rozpa-
liwac po nich doswiadczyli/ drugich glowy/ drugich bo-
la czlonki/ cze^o : wnet krwie przymnoza/ iesli swieze a ven-
tricul czysty chetnie ie strawi/ wnet sie tez y w kolere obro-
ca/ a ventricul iako tam chetny/ gdyz fluxy na ten czas sie
rozburzily/ po wszystkich czesciach ciela: ktory to iesli plu-
garwy/ iako nierychley sie to wniem in putredinem z ktorey
rzyganie/ bzydkosc/ do vomitowania chec/ koliki/ y inye
rzeczy isc moge/ tamze zaraz obróci: tedy iem podobno
pokoy dac/ ale miesem a potym contusem te dicte odpra-
wic/ za przysmak niedzy tam temi niepozwoilonemi soku
wisniowego troche wkazawsy/ tak na obiedzie iako na
wieczerzy. a iz prze bole y rozpaliwanie pic nabarziy pra-
gnie/ aphorismen mu to gasny onym/ choroby ktore z
peknosci przysly/ wymorzeniem leczyc trzeba. A iz tey cho-
robie/ wino a pijanstwo/ nawietza occasia dalo/ glód a
przemorzenie niech ratunkiem bedzie. Niechay niepije ies-
dno piwo/ y by zoladek wytrwal/ gdyz go nie na ieden raz
potrzeba/ niemialby pic iedno ptisanne/ poniewaz nasze
piwa/ w pragnieniu niemalo go wypirosy/ takze vpoic
a glowe obrzic/ z tadze y bolow przyczynic moge. swiad-
czy to Dioscoides/ ze zyty y kurmi/ choc Przemyskiego/
Garwolskiego/ Ministkiego/ Warackiego/ marc u Wiel-
goszowego/ y inzych gestych y czarnych niepijat/ w tym

aby sye

aby sye tez zwyczajowi a potrzebie/ co wiecety niz stogo-
sci dalo/ stlanke do iedla wina lekkiego podobno dac
musiem: iedno mowie lekkiego/ coby zoladek posilajac/
y duchy pozadliwe y potrzebne glowie wzbudzajac/ zyt
nieobrazilo/ y bolow nieprzysporzyto: tedy Megierskie co
nalzeyse to byc ma: bo Heidemurskie y Rynskie/ zepsu-
ie sye nim dostoi/ a czlonkom przedsie zawzdy zawadzci.
A miedzy iedlem aby nie niepil/ niechay pilno strzeze. Czy-
nia wiec drudzy wodki do picia/ warzone z cynamomu/ z
anyzu/ z coriandru/ z feniculu/ z cardamomu/ y z inzych
korzenia/ ale coz kiedy to wszystko rzeczy gorace/ y takie/
co malo pragnienia zagassa. Warzali drudzy gruski/ dru-
dzy wonne a dostale iablka/ drudzy iabteczniki/ albo bar-
szeze pijali/ a coz kiedy to malo posili/ y przedsie kwa-
sno. drudzy pulpe albo oszrodek pfennego chleba/ woda
przewarzona roztworzywszy/ y po czestym w sfleńce prze-
lewaniu przecadzawsy/ a ocukrowawsy pili: ale coz kie-
dy to woda. brali drudzy radices cicorei/ petros: flores
cordiales/ iablek tilko/ y po przecadzeniu/ species aroma-
tici rosati przykladali/ y to sinaczno pijali/ ale coz kiedy
to lekarstwu iakiemus radzey podobne/ niz picie: a co
rzeczem o wodkach destillowanych: to/ ze zoladek sye ie-
mi ochlodziec y wdziecznie ie raz abo dwa przyiac moze.
ale potym: y chec/ y site stracawsy/ w wietrza chorobe w
prowadza. Miód kiedy swie zaloty mirowal/ niemale to/
gdzie powiadano/ ze czlonkow nieobrazil/ ani tych nie-
rzadkow co wino zwyklo/ czynil. ale pytam/ aza niema
byc miód iako miód: v Galeni hydromel/ albo mulsa/
rzecz iest ktora w gebe naszych lada iako nierozumie/ gdyz
nasze miody przez chmiele przynamniety y przez korzenia byc
niemoga: gdzie iesli nie wykisaja a nierozmocnia sye/ ko-
mu smakowac a kogo nieodymac beda: a iesli tez tylko
woda ostudzona/ co orwo pittami zowiem/ co za posilek
wezyni: nad to/ co przedzy sye w kolere obróciwszy/ w zo-

GGgg ij

ledku

2. aph. 22.

f

Lib. 2. C. 80.

12. Method.
Vid. r. in M.
A. C. 1.C^o 5. aph. 41.

łedku wspanie/ żyły zaniuli / y do głowy dymów poda :
 tedy podobno na lekkim piwie przestawsy / tēm sye od-
 prawowac/ aż chorobie sye wliży/ musiēm. gdyż na ten czas
 lada namnieysza przyczynka/ choroba zietemu/ latwie bō-
 le odszrowić a goršego przynnożyć moze/ zwlaszcza mō-
 wie/ kiedy go y kosinek namnieyszy y kochy/ y pīrio sīac
 nietylko reka tego co mu służy obrazić moze. A bywa też
 to y tych niemnieysza/ tożem albo wslaniem mu dogodzić/
 aby go y to gdy sye od bólów wierci nie wrażato. micko
 tedy ma leżec/ y co nawietśa/ pilnuic/ aby sye nie odo-
 dziewał/ a nietylko wiatru/ iesli ktory škodliwie wieie/ nie
 nie przypuszczal. ale aby nóg/ reku/ y ciała wszytkiego/ su-
 kiac na pościeli gdzie mieścę/ albo chłodniey/ nieobra-
 cat / pomniac iako osibus/ neruis/ y na ten czas człōn-
 kōm wszytkiem/ zimno iest niesprzyjānne/ tak rozgrzac cia-
 ło albo ciepło ie trzymac nietylko pomoze / ale do tego
 occasia podac ma/ że słońca zagrzana/ otworzyć sye / a za-
 tym humorów zbytnich poceniēm / albo per insensilem
 transpirationem/ wplenic co bedzie mogła. Wo iż iuz wie-
 my że ta choroba intercedente articulorū debilitate/ zpe-
 nosci iest / tak occasiēy nie wpuścziac/ moze też to przy-
 pasc/ że sye ciało rozgrzawsy strawić humorów/ a wliżyc
 sobie co moze. tedy iako owi co w zimnā wodę/ takie no-
 gi albo rece/ w śnieg/ we zboże/ albo w co chłodnego kła-
 da / flastrow tu takich niewspomināiac/ grześć/ tak ci co
 sye na łozu siebia niemniey. Tiedayze tedy wwinę sobie
 głowe dobrze/ a ciepło ia chorować/ nie w poduszce/ bo wil-
 gotna/ nie w czapke futrowā/ bo sye raz zapocinasy/ za-
 wōdy śmierdzi/ ale w bawelniana/ pierzaci/ a pomniac
 że ta głowa źródelem a minera fluxōm/ awa rozgrzana/
 albo sye pocac/ albo krwie kes z nosa wpuścziac/ albo ka-
 slem albo nosem/ co materię przepuszczonę wmnieszy.
 bo gdzieby głowa w tym zaziębawsy a w niēy materia
 zgromadzona/ wtnić albo sye suppurowac/ a do wply-

niemia

niemia zgotować niemiala / nietylko by w dluga chorobe
 postla/ ale przypadek iaki ciežszy wezynieby musiala. iakōż
 wiadac to ad humorum cruditate / a potym ad copis-
 am/ musiēm przyznac/ że w głowie/ albo dla tego/ że ich
 bylo sila/ albo że zaziębly/ occasia fluxōm daly. Czepek
 tedy biały wprany/ a na niem czapka ciepla bawelna/ al-
 bo iedwabiem dartym nasyta / zawōdy na głowie y do
 spania/ y inegdy byc ma. Po obiedzie spania/ nietylko w
 ten czas ale zawōdy pilno sye strzedz bedzie/ gdyż y nocne
 mu trudnieysze wezyni / y zaraz po iedle coctia zepsowa-
 wszy/ głowe odmie/ napelni / y fluxy w niēy pobudzi. A
 iż tym tacy nawiecey bolcia/ że spāc niemogac posilic sye
 trudno maia/ wszytkich sye drog skusic godzi/ aby sen co
 nalepszy byc mogl. prze ktory/ czegōż wiec baby/ a potym
 medici niewymyslaia/ kaza nogi ziolmi prostemi wmy-
 wac/ maktowki/ cicorea/ endivia/ rumien/ rōza/ wierzbe-
 złota albo prosta/ ogorki swięze/ albo ich nasienie/ y in-
 se rzeczy warzaci/ ale co tam w tych bolach temu za mney-
 sec : dawaię przez wsta requiem galeni/ emulsiones semi-
 num frigidorum / dudy maktowa na noc z migdalami
 polowke/ morsellę ex spetiebus frigidis/ a y opium cza-
 sem/ co daley rzec niewiedzac/ ale aza to tam za takiemi
 rzeczami sen bedzie/ wanny/ fricatie dudy/ ale aza w bo-
 lach tak wielkich ciało tego dopusci : ba wozic na wōz-
 ku albo z stolkiem sye taczac po komorze/ aby exercitium
 a iakoby praca sen przyniosla/ kaza/ ale aza ktore v takie-
 go kiedy lezy/ a ono od kunięgo kōzusta/ kosinek go wra-
 za/ exercitium znosne byc moze : zda mi sye że hippocra-
 tes powiada/ że od iazy wielkiey tatarom sye nogi krzy-
 wily/ kuczylly/ y bolaly/ a to tatarom bestiam/ a nie lu-
 dziam/ z przyrodzenia niź trzeba mocnieyszym / a my na-
 semu w chorobie iako : rzeczem extrema to. ba tak/ ale on
 in extremis bedac/ extreme nie niemia czynic/ boby sye na-
 mnieyszym ruszaniem porusyl/ owsem nietylko lezac nie

GGgg iij

nieczny

nieczynić / ale wzmagać sę tego na wżad / strzedz / bo
wnetby do onych wprácowanych iunctur co przyplynaw-
szy bóle znorow uczynilo. Zda mi sę że tylko saméy myśli
dobréy takiém / gdyż ich wżdy tylko samá duszá nieboli/
napotrzebniéy / niż inšégo czego / gdyż albo sę z sobá sá-
mi kiedy nietakiémi byli / albo z tém co okolo nich rówa-
nając / á że ich conditia mizerna sobie przyznawáiac / bar-
zo frásowác á meláncoliczéc nieprzeſtaia. A choć podá-
gre / chirágre / ſciatík / y człónkowa chorobe niebyć z me-
láncolicéy powieǳiałismy / to ieſt że nie z iéy humoru po-
choǳi / iednáť oná kolera / albo phlegma / wielkiémi bó-
lami y nieſpániém pobudzona / náczyni iéy táť doſyć / że
nietylko złá myſl / pláć á frásunek / o láda co náđ wola y
zwyczaý uczyni / ale temperamentum takiégo znácznie
przymnoży. y przetóž po chorobie wiǳiém częſto / że albo
dyháwica przychoǳi / kiedy ſerce od gniewu / żalu / á bó-
lów roſpaloné / z głowy máteria zciágnie / á tam ia w plu-
cach wpoimie zoſtáwi. wiǳiém boť lewy niż był odeſſy /
twárdſzy / y bárziéy boleſſzy / wiǳiém częſem / koliki / he-
morhoidy / varices / częſem guzy iáť ſcyrrhi albo inſzé
wzrody / po wſytkiém ciéle / ſwiérzby / albo habitum cor-
poris / á ſtóré táť nádeť że sę ná puchline bárzo zánio-
ſłá być zda : A to kiedy máteria ná wiérzdy náturá wy-
pedzić može : ale co kiedy ia we wnatrz zoſtáwi : albo
kwártane / albo zápalona á potym oziebla wátrobe / táť
że puchliná / albo do niéy dróga cacochimia / á żadna cie-
ra zoſtánie. co zkad przychoǳi : z meláncolicéy po człónko-
wéy chorobie pozostáley / którúy áby niezostárowála / trze-
bá sę frásunku ſtrzedz / nieſpánia / zlych potraw / złégo
y nie ná czás podanégo pićia / co cruditate / á te pełnoſć
z którúy podágra / albo té choroby bywáia samá uczynić
može. Co ieſli táť być znamy / uż to boday nie dſieſiary
raz powiádaiać / ſtrzeżmy áby dobra była dietá. bo zá złá
co przyyǳie / niechce wſpomináć wiecey / iedno co mówi

Aret. l. 2. c. 12

6. de M. vulg.

Hippo

Hippocrates / że w Ałénie przy glód / kiedy ludzic trupy
albo legumina niezdrówé iadali / ná nogi y ná ſtáwy w
nich / chorowali : á tych czásów náſych / z kad ſoibuti po
bżegach pólnocnych / co též ſa człónkowi / á oſobliwie w
nogach choroby / y ciężkie z meláncolicéy z phlegmá zmié-
ſzané bóle : y być to w tych ludzi sę tá choroba tráſita /
coby albo ciáť / goracéy zá dobrá myſl / albo winá táť
iáť inſzy záżywali / ich choroba niebyłaby iedno podágra
názwána : leć że on lud gruby / albo rychléy niżby sę z
ſtarzec miał umiera / albo mniéy niż ci / co ſa włáſnie lu-
dźie / á ſenſus exquisitos máia / czuie / tedy niech táť zo-
wia / á též co duǳy iedno zá inſém przezwiſkiem choroby
cierpiá / iednáť że ex cruditate et cacochimia in pedes de-
cumbente: Za winá nierządne wżywániém / to ieſt / nie-
miárném / albo nie ná czás : To / ná co Galen nárzeť /
że zá czáſu Tiberiuſowégo przed obiádem pić sę obżerey
iawſzy odnosili / iáť óž náſych czásów wſytcy ſtárym opié-
wáie / mawiali / wino przez chlebá ſinácza truciźná /
przeto abyſmy táť iáť możnice á opilecy prágnac / nie-
pierwéy pili / niż iedli / owſem przed pićiém w wentricul
pierwéy niemáto czego dobrégo / coby sę wino tym tra-
wic zabawiać wlożyli : gdyż ieſli ináczéy / żyly obraźi /
y do głowy sę predko rzuci. A Venus : o miły Boże á
któž niewie że człónkom wſytkiém wáǳi / do którúego Pi-
tagoras y Socrates przed niém / á potym wſyſcy medy-
cy / w ten czás dobre człowiekowi przyſtepowác kázali /
kiedyby bárzo / że to uczynił žalowác albo ſlábszym niż był
pierwéy ſtać sę odważył. Praca : owemu co do niéy ſpo-
sobny / wedle czáſu zniǳ ſie može / áby ciepłá przyrodzoneg
wzbudził / lepiéy iad / próžnowania j z nieg grzechu wſedł /
y áby to ſtrawił co mu ſtrawić przyſtoi. ale ten co leży / co
ma do pracéy podobneg / gdyż y reťu do medyká rátniku
proſſac / ábo tyſki do geby wnieſć nie može. Przypomniáť
niedawniuchno tátary / á to bárziéy beſtie niż ludzie / ále

náſi áby

Secł. 4. epid.
Cap. 2.

Sanit. tuen.

Gordonius.

C^o 6. aph. 30.
Aph. 28.

naś aby miał taką pracę mieć trudno o tym myśleć / a czemuż to wždy tak barzo? schorzał barzo. ale czemu schorzał tak barzo? choroba mu w członki wsięki wleгла. ale czemu wleгла? ciato sę było nabrało / napelnito / zapso- wało / żyły zamulito y ruszanie / pełności y bólem zatru- dniło. ale czemu tak barzo? więcej jadł y pił niż strawić mógł. a kiedyby był strawił? być to niemogło / gdyż mia- ry a proporcję naturą we wszystkim chce / iednakże miał / tyle tego strawiwszy / wryną / stolcem / potem / plwaniem / y inedy wyrzucac / coby w ciele było nie więcej nad po- trzebę ku obciążeniu zdrowia nie zostało / czego że strawić ani wyrzucić niemógł / oto choroba. a teraz? iniego ra- tunku / ani drogi niema / iedno przedsie wyrzucić / gdyż natura sama przez sę niemogła / za taką taką być może pomocą / y ta która sę nablizsa będzie zdała drogą / za mądrego medyka rada musi. a z drog tych która tu na- blizsa / gdyż choroba tak głowie / iako rektom / siedzeniu y nogom iednak sę blizsa być zda? tu w tym medyka ma- dręgo rozsądku potrzeba / o którym ono Hippocrát: też niedawnućko mówił w te słowa / o podagrycznych to mówie / którzy albo są stary / albo pizy członka ch iakoby kostki / a guzy spiekké mający / albo niemiarne żywia / a w tym żywota zatwardzonego są ci tacy wsiyscy / zdrowi dowcipem / albo ratunkiem ludzkim ile ia wiem być nie mogą. Pomagając tym w prawdzie nieźle biegunki / ie- sli sę im zdarza / za tym y inie czasem wycieczenia / albo wypróżnienia / które sę ku dolowi przepuszczają / a którzy są młodzi a przy stawiach guzów nie barzo ieście spie- kłych albo stwardziałych mają / ci trąsliwszy na Medyką rozumnego ku zdrowiu przysć mogą. Mówi tenże Hip- pocrates na drugim miejscu / członkowa choroba kiedy popadnie / rozpaleniem y bólami starzy meczy / a meczy tak przytro / że ból z iednego rodzaju członek wpadza / raz wolniej / przytrzeć drugi. tam potrzeba na miejsce gdzie

ból sę

Predi. hb. 2.

ból sę zasadza / rzeczy chłodzących / a to coby w żywocie zbytniego było przez wywodzących / krystkami albo czos- pkiem / niezaniechawszy ieście ieśli potrzeba potaje / przez wsta rzeczy inisych. gdzie ieśliby sę wewnątrz ból fundo- wać potażał / lekarstwo dołem prowadzące pić dać / a po- num serwatke przewarzona albo mleko osłe przypiane. gdyż choroba ta z Polery bywa / y z phlegmy kiedy sę w ciele nabrawszy / a rozplynawszy wpada do stawów / co nie tak wiec długo trwa y nie śmierć grozi / gdyż młods- szym częściej niż starym przypada. A starym albo mło- dym tego rozumieć / gdyż to wasem albo siwizną sie mie- rzac trudno ma dać. rzeczem z Galenem co on o niewia- stach wieków pierwszych / członkowym chorobom ani po- dągeze niepodległych / tak że y o młodych / że młodzi ieśli cierpią / młodeimi inż być przestali: y być to byli iako im przyślato y ci młodzi / y one w swęy iusie / albo w swęy po- winności ciepła przyrodzonego mając dosyć / mając lata do pracy w ytrwania podobne / prawie dobrze wydź ta- kie choroby mogli / a z młodych starymi przed laty sę nie wklazując / smoty y bólu niecierpieli / temu y Hippocrá- ta w powiesciach zyscili. gdyż czytamy thego dosyć że za sama dieta / za pracą / a hamowanym życiem / nie tylko ci co do choroby ten z przyrodzenia byli słoni / ale owi co ia barzo kiedyś cierpiwali / byli wolni. naś Rondeletius / którego iako preceptorą zapomniać mi nie przystoi / na no- gi y rece czas długi niebezpiecznym będąc / winą pić po- przestawszy / do ostatniej prawie starości / wolen od tego był / wusciach ono często barzo mając / co Hieronim sroie- ty napisał / gdzie wiemy powiada o wielu ich / co członko- wemi bólami / y podagra bolali / iako storo sę sobie bo- gąciami zdać niechcieli / y do diety prostey z potarmów y picia nie wymysłnego uczynioney przytkonili / że ozdzo- wiali / niezabawiając sę niepotrzebnym o rzeczach do- mowych / y czei albo potraw kosztownych wydwarza-

z z h h

niem / któ-

De affectioni.

Seneca lib: 5.
Epist. 95.Fen: 22.1.3.4.2
c:7.

Ad Iovinianū

Homil. 3.

niem które y ciato y dusze powatla. Co aby nie tak/wie-
le nam to inszych przykładów pokaze/ ale osobliwie w lu-
dziach świętych/co syc postami a żywotem trzęsłim ba-
wili. za co y Bazyli święty post chwalać przyrzeka / że
niewidział człowieka któryby wode pijac / cudzych nóg
do chodu potrzebował/ albo rąk swoich / do czego by mu
trzeba nieżądował. A tedy winą nie pić / niżby mu to
dawno minal rad/ wiedząc/ że syc to y nad moie rade czy-
ni / leć aby to nieperona / młody/ albo ten któremu com-
plexia siłe nieżła dała/ w boleść podagry/chiragry/y in-
szych członków wpadłszy/ że tylko syc winą odiałszy/ wo-
len zawżdy być może / latwie spróbowawszy doznać. ie-
dnakże nałożył syc żoladek iego/ potrzebuie/ słab/ testliw/
medl: niechayże syc ziadłszy co przy iedle pićwszy trunek
napije. A iż syc przez winą obniśc/y aby in cachexiam nie
wpadł / wymorzenia użyć niechce/ tedy syc niechay leczy /
gdyż leżąc a srodze bolejąc/ tak rozumie/ że to z iego przy-
leżeniem długim będzie / czekać aby natura sama stra-
wiła / na co syc choroba długo zbierała / ponieważ tho-
ieście y ciato samo przez syc tak słabe jest/ że tego teraz
nie tak przedko iakoby przedtym/ nim boleć poczęło/ stra-
wić było mogło: gdyż ieście y między medyki ta senten-
tia/ y niemalemi wywodami zasfundowana jest/ że w ta-
kich bólach/ albo lekarstwa żadnego nie brać/ a natury
nie turbować / albo iesli przyydzie brać / aby takie coby
zmoc chorobe/ a za natura różno pomoc mogło. nie tur-
bować mówie / to jest / aby ta materya co syc do człon-
ków / a mianowicie do nóg albo do ręk obróciła/ y in-
iakoby zwoycieżona/ z głowy/ od serca/ y watroby y inszych
wnetrzności na wierzch wypadła / zaś nieodwróciła / a
we wnatrz wpadłszy / y które z nich część obciążywszy/
gorzcy nie uczyniła. a iesli to być może/ aby to natura sa-
ma z siebie strawiła / o tym w Księgach trudno decret
dać. ale widząc chorego/ że młody/ nie dawno ta choroba

ziety/

ziety / bólów nie zbyt wielkich albo przy nich cierpli-
wości dosyć ma/ humory dobre/ ani tak bärzo plugawé/
iżby wkrąowały / że syc dopiero puszczaia / a tym że przez
syc/ kark/plecy/ muskuly/ y insze miejsca idac wietjsia w
członkach impresse uczynić groza: ktemu że do lekarstw/
iako wiele takich chęci niema/ a medyk też nieprawie wie-
ść ad to zacząć / niechay w pokoju on lepięy deliberuie/ a
ten aż go boleć bärzięy będzie poczęka: gdyż też to być
może/ że to co wplynęło w członki/ natura sama strawi/
a tak od choroby wyzwolić może/ zwlaszcza że syc ciato by-
ło bärzo nieobciążęto/ a dieta przystapiwszy pohamowa-
ła / y sama złego stróciła: leć że to tylko w człowieku
nad miare dobrego temperamentum być miało/ o iakie v
nas y tam gdzie ta disputatia syc wszczęła / y konczy / że
cruditas a pełność członkowa chorobe czyni / trudno.
Przystapmy do lekarstw/ od crystery a potym pociy/ abo
lenitima lekch poczawszy: a myslac że to choroba ciata
wsytkiego/ od głowy/ watroby/ żoladka/ słodzony y in-
szych rzeczy/ cum intemperie pochodząca. R. Herbare
emollientium ana M. j/ radicum petro: M. ij/ prunore
dulcium/ lb s/ in aqua hordei/ fiat decoctio/ cuius cola-
ture lb j/ adde cassie pro cristeribus tractę 3 j/ elect: le-
nitivi 3 s/ agarici trociscati 3 ij/ olei anetini/ irini ana
3 j s/ salis communis 3 ij/ m. Albo R. Radicum pe-
tro: M. ij/ asparagi/ feniculi ana M. j/ seminum fenis-
culi/ carui ana 3 s/ seminum cardui benedicti / carda-
momi ana 3 ij/ cimini 3 j/ coquantur in gallo decrepito
ad exossationem / cuius colature lb j s/ adde elect: dia-
phenici / benedictę ana 3 vj/ mellis rosati colati 3 j s/
olei chamomelini/ violati ana 3 j s/ salis 3 ij/ m. et reli-
quum pro alia vice asserua. Albo R. Radicum ape-
ritiuarę ana 3 j/ betonice/ pumule veris / origani/ pu-
legij/ calamenti/ ruthe / scolopendrie/ iue / hisopi ana
M. j/ seminum carui/ feniculi / feseleos / fenugreci ana

3 s/ h/ h/ h/ ij

3 s/ flore

3 s/ flore chamomille / meliloti / anthos / stecados / hie-
perici / saluie ana p. j/ colocintidis / agarici in petia li-
gatore ana 3 s/ coquantur in aqua simplici (albo iesli
iest in decocti ligni guaiaci) ad partis tertie consump-
tionem / colature quartarijs quinque adde / elect: leni-
tini 3 j/ diacartami / elect: de psilio ana 3 s/ terebintine
3 j/ olei communis / butiri recentis ana 3 ij/ salis par-
misce / et ante pastum inijce. czym iesli sye bzydzi / daymy
przez wsta R. Elect: lenitini 3 s/ agarici trociscati /
rhabarb. electissimi puluerati / ana 3 j/ m. fiat bolus.

Albo R. Elect: diacartami 3 s/ rhabarb. electissim-
i 3 s/ spetiere hierę 3 j/ misce. fiat bolus. Albo

R. Elect: diacatholici 3 s/ rhabarb. electissimi 3 j/
agarici trociscati 3 s/ elect: de psilio 3 ij / rosati Mes-
3 j/ sirupi de cicorea simp: 3 j/ decocti aperitiui maioris
q s/ m. fiat potio. Albo vezymy z manny R. Man-
ne electissime 3 j s/ cui/ decocto cordiali dissolute/ adde
elect: de psilio/ diaphenici ana 3 ij/ rhabarb. electissimi
3 ij/ m. f. potio. A izby to prawda / y taka iaka miec miey
sce ma / co Awicenna mowil: aby smy malych barzo w
tym lekarstwo niedawali/ powiedzmy ze to tak iest / gdyz
casia/ manne/ mel rosatum / diaprunum simplex / y tak
latwie / niemais byc dane/ to iest / samy przez sye / ale ze
smy tych my zwykli uzywac / iedno iako poleroki albo sto-
dycy iakię przy dugich / tedy gdzie im elektuarze wietse
przystapię / za minoratium / kazde sye z nich zgodzi / a iz
rhabarb. hiera / macakan/ mirobolani/ casia / agarik
y inie / takie przy wietszych barzo dobrze wydę moga / ma-
ia byc dane. Wsem ze wiemy tej chorobie kazda eua-
cuatis albo przepuszczenie byc pomocne / tak biegunka z
dobry woley / iako za kulkienascie stolcow na wrzad
wezyniona / tedy tu takim narabiac niebedzie zle / aby te
male rzeczy w zoladku zostawily / a tam y z temi phlegma-
mi / co ie tam zastaly / y z owemi co z wotroby nazad / al-

bo z glo-

bo z glowy / z gory plyna / sye powadzimy do tego (i-
to to czesto bywa) przymiotly / aby natura sama woz-
mit wezynia / z ktorym tak barzo w tej affectiey dobrze / i-
to z ktora z nalepszych / a madsze wezynionych enacuatiy:
owsem gdzie by smy wyzreli / a zoledek ociezal / chec stracil /
glowe trudni / brzuch leniwym y za nim inie meaty po ka-
znie / odyma sye / rzyga / siezka / pomozmy mu womitem.

R. Aque hordei 3 p/ succi raphani 3 ij/ sirupi acetosi
simpl: 3 j s/ m. paululum recocta dentur tepide. Albo

R. Raphani 3 s/ decoquatur in aqua hordei / in
scobem primo contritus / cuius colature 3 j/ adde aga-
rici troc. crudi 3 ij/ oximelis simplicis 3 ij m. detur te-
pide. Naszy nie zwykli lepszego vzye / iako sig kiko vtlak-
sy / a kopydnikowego krozenia prochu / dragm dwie stlak-
sy / ziesc dawasy. Wprawdzie / ze y gora y dolem sye tam
te rzeczy poprowadza / ale iesli tego trzeba / bo purgatta
dac / aby stolcem sye plugastwo przepuscilo / snadz to na-
latwiey / dawasy Masse pillul: agregatiuare 3 j/ de aga-
rico / de mastiche ana 3 j/ cum elect: rosato mesue / refor-
mentur pillul: n° ix: Dac cochias cum veratro 3 j/ ma-
stichinare (ktore sa iako correctiua insych) 3 s/ dacti-
dij grana ij / reformatur pillul n° ix. y to nietrudno / ale
iz womitu potrzeba / niechay bedzie. Wazantuz tedy / to
iest iesli sye cristera przed wieczera data / albo lekarstwo
zrana / a dobrze z cialem nie go nie zemdlowsy obestlo / na-
zaintuz a kwi myslic z oney miary / gdyz tu ma mieysce /
co Galen mawial / kiedy wielka potrzeba / w nagley przy-
godzie / (to iest in acutis morib: w inflammatiach / a gdzie
zbyenie boli) profe / aza tu nie tak / Jesli tedy lata / si-
la humory / czas / zwyczaj / serce / y inie particularia do-
puszcza / kazdemu z tych / lub to bedzie sciatica / lub chi-
ragre / podagre / albo czlonkowa choroba cierpial / puszc-
my. Temu co sciatica ma / kaza barwierezykowic / albo
kziebniey / wlasna zyle ktora / na tyscie piedzia nad pie-

333h ij

ta/albo

de cur r. p. s. m.

bunty

10. de cō m. s. l.

wfućie

Fomentum

2

Gazda

Oman

ta/ albo czasem w wielkiego palca nie miała wpatruia/ po-
dągrze/ y chyrągrze/ medici te/ ktoraby sye im na ten czas
zdala pusćie/ nie trzymamy z nimi/ lepięz to na anato-
mię/ niż om w laźni wpatruiać/ że mała różność/ tęz al-
bo owęz żyły/ wotrobe/ serce/ cauam/ y inſie pamieta-
iac. Puscic tedy nie mało/ albo tylę ile potrzeba poſaże/
z rekili/ z nogili/ razli/ dwali/ iedno wždy wedle bache-
nia. przytym trzebali też baniek/ y tych wżyc/ gdyz y te
krew/ y powſciagliwie/ poki trzeba ciągnia/ a ſtawiaia
ie wiec na plecach/ ból tam w głowie/ w ſy/ albo obcia-
żliwość czuiać. ſtawiaia w ſciatice nad przegubami gdzie
namieſiſciey na ſiedzeniu/ czasem aby ból wyrwabić/ nad
ſamym bolacym mieyſcem. albo ku dołowi go ieſli wpo-
nie zaſiadł ſciagnąć cheć niżej. w tym ſciatike fomen-
tuia y maża/ fomentuia piorac-ſlasy/ rumien/ noſtryt/
bugwice/ ſamę y ſariny/ y odwarzywſy/ oliwy albo cha-
memelinum/ y anetinum przydawia. Albo R. Altee
cum toto/ meliloti/ parietarie ana M. j/ flor chamomille/
ſambuci/ ana P. ij/ ſarine fabar/ hordei ana 3 ij/
olei chamom/ irini/ amigdalart/ amarart/ ana 3 ij/ arun-
gie wiſi 3 j/ m/ awa roſpedzi. Maczaia to wiec dudy
gorzalka dobra/ aby materia/ ſtrawili/ y pomaga czasem/
dudy piwa Gdańſkiego czarnę wſiawſy kwarce/ y o-
liwy do nię przydawſy/ a wzwarzawſy rečníkiem albo
towala/ iakoby grobla pod mieyſcem w biedze bolacym
wezynia/ nad ktora leia prawie ciepło ono piwo/ aby tak
miejſce rozgrzawſy/ ból roſpedziło/ a one materia ſtra-
wilo. Dudy mrowce iayca tak z gniazdem (chroſt w-
zdy odzuciſy) z ſadłem ſwiniem/ y z trocha ſoli wſina-
zywſy/ przykladai. oman dudy ſtluczony/ w winie przy-
warzony ciepło kłada. czynia to dudy/ że fomentu nie
pomogſy/ ſiedzieć (mieyſcem tylko tym) w wanieńce
kaza oliwa ciepła napelnionę. y pomagac to czasem/
ale wiemy/ że taka oliwa mieyſca oſlabia/ ktorę przed-

tym do-

tym doſyć były ſłabe/ gdyz takich ſtawy wſytki/ tak ſa/
iakoby roſſtoczone/ y rozwleczone/ że to w ſciatice kaza-
dy czuie/ że niſz go popada/ trzaſta barzo rada/ a to trza-
ſkanie ſted bywa/ latwie aby palce ſamę poſaza. rozwo-
dzie tedy albo oſlabiać ſtawy/ ledwie rozum poradzi.
Maża dudy/ wngwentami piérwey ſłabſemi/ mocniey-
ſemi potym/ de altea reſumptiuo/ de meliloto/ oxicroceo/
de bdelio/ aż przychodzim czasem do teg/ aby rubificantia
a rzeczy przyſzczaych co do tego przyſtapiło/ iako ſtercus
columbinum/ euphorbium/ vngt: de cantharidibus me-
ſue/ albo ſamę cantharides. Rzeżali albo palili to wiec
ſtarzy/ ale my troche poczetaymy/ aż vniuerſalem curam
odprawim/ iakoz y te cantharides miałyby ieſzcze na ſtro-
nie poleżeć/ gdyz ora ſamą maſę/ co ia wielogłowoſta
proſci zwać poczełi/ wponym ſtoiza nie/ gdyz doſyć ieſt
goraca/ co widziem nie tylko z compositiēy/ ale z tych co
ia ſobie ſciatike maża/ że od nię ſye roſpaliaia tak/ że
ſye albo pot na nie wyrzuca/ albo ſebra chorobe konicza.
a vniuerſalis cura co pomoże kiedy boli/ powiadam/ by
ta pomoc niemiłala/ tedy wſytkā medicina próżna. bo
przyłozyć na mieyſce bolacę goraco/ ieſt rzecz watpliwa/
że albo przyciągnie ieſzcze wiſcęy materiēy/ y bólów przy-
mnoży/ albo ieſli ich wliży/ tedy tylko póty póki nie oſtyg-
nie/ także ieſli zimno/ tedy póty/ póki chłodzi/ a co rze-
czem ieſli z materiēy phlegmiſtēy/ Eliowatēy to przypa-
dnie (iakoz mało nie zawždy z takiēy przypada) czyliſi-
mno meconium albo opium przyłożyſy/ a ból przez v-
martwienie mieyſca odiaſy wleczym/ niſkaſta/ gdyz
ſimne humory chea rozgrzania/ owſiem oſurowiem/
zaſłgim/ y zaſundiem ſe barziēy. przeto ci co na ſciati-
ke/ albo podągre/ y każda członkowa choroba/ do tego
ſye zaraz rzucia/ aby wſtót przykladali/ czynia iako po-
chlebecy/ byle ſye podobawſy chorobe odludza. ale maia
zaraz ze wngtrz opatrzyc/ y lekárſtwā ię takie dac/ coby

y ta co

6. aph. 49.
60.

y tá co boli odestá / y fluxów źródá wygnáta / y to ob-
warowáta / aby sie ile być może bóle niewiácały. Przepur-
gowawšy go tedy / krewie raz ábo iesli trzeba wiecey z rekt
piérwéy / z nogi potym wpuścioršy / bánti / pijawki przy-
sádzioršy / fricatie wolné y z rozumem wezynioršy / sirupy
daymy. R. Decocti aperitiui maioris 3 iij / siruporl de
stecade / de cicorea cum rhab: á 3 j / m. Albo R. Siru-
porl de betonica / de fumo terre / oximelis simplicel ana
3 j / misce liżką wypije / albo decocto aperitiuo rostwo-
rzywšy. á biorac tego przez dni pieć / albo sieć / razli-
dwali ná dzień / niechay w pół nocy pillulki bierzé / wezy-
nioné ex trociscorl de absinthio / de eupatorio / de rosis /
iesli albo kiedy y ilé ich zechce. Potym po syropiéch wez-
mie purgans. R. Turbit gummosi 3 ij / zinziberis 3 s /
rhabarb: electiss: 3 j / spice 3 v / mechoacan 3 j / cinamo-
mi 3 vj / agarici troc 3 ij / sene ppte 3 j / infundantur
omnia puluerata in decocto aperitiuo / vel modico vini
generosi / in sacculo albo ták. quorl expreso / adde elect:
de carthamo / rosati mesue ana 3 j s / sirupi consuationis
citri q s lingat / cochleari / vel addito decocto bibat.
Albo mu prostšy daymy. R. Rhabarb: puluerati 3 j
agarici troc / pul: 3 s / diaphenici / elect: de citro soluti-
ui ana 3 ij / sirupi consuationis zinziberis / decocti aperi-
tiui ana quantum sufficit misce. Albo R. Masse pill:
de hermodactilis 3 iij / mastichiare 3 s / cum sirupo de
betonica malaxate / formentur pill: n° ix. Té pilluly w
naszla starwe máia prze złe Aptekárze / że nie z hermoda-
ctilów / ále ex colchico sa / ále kto nam kaže zlych wzyé /
á iesli to prawda / że własnych niemamy / tedy y to praw-
da / że tych wzywáiac co sa / á weszczawšy w to co mywo-
dza / snadź sye dać moga. iednakże Capiriacca kaže nigdy
przez tych co sa z mastyki. Albo R. Masse pillulare
arthriticarl 3 iij / extractionis ellebori grana quinque /
reform: pill: n° ix. Albo R. Masse pill: fetidarl ma-

iorl /

iorl / pillulare de sagapeno ana 3 ij / spectierl hieré 3 s /
trociscorl alhandal 3 ij / cum melle rosato / reform: pill:
n° ix. Albo R. Masse pill: de opoponace 3 j / agarici
troc 3 s / dactridj 3 iij / reformentur cum rosato Me-
sue / n° ix. Albo R. Masse pill: benedictarl 3 ij / de eu-
phorbio 3 s / cum elect: de citro solutiuo reformentur pil-
lule n° ix: godzie ieslibysmy tak: pełnosć á humorów zlych
wpór / y prostym ototym sirupom nie wstapienie wyzrali /
albo czási mu niewlośc / zaraz tego być potrzebe oba-
czyli / nie prosté sirupy / ále decoctia mu wezynić zaraz day-
my. R. Radicum cicoree / rusci / apij ana 3 j / angelice /
centauree / iridis / imperatorie / simphiti ana 3 vj / polipo-
dij / querni 3 v / radicum peonie / polemonié / pentaphili
ana 3 s / herbarl betonie / saluie / pimpinelle ana 3 j /
chamedris / chamepitis / rute ana 3 s / seminum cicere /
rubiorl 3 j / seminum anisi / claspil / viticis / vitice / vtri-
usque artemisie ana 3 ij / cardamomi / nasturej / ocijma-
stri ana 3 j / florl stecados / arab: roslmarini / saluie / ge-
neste ana 3 j / corticorl citri siccorl 3 j / galange / nu-
cis muscate ana 3 vj / coquantur in aque simplicis prius
cocté et colate / quantitate sufficienti / in cuius deinde co-
latura / et expreso / tepide infunde per noctem / mirobo-
lanorl omnium / dactilorl ana 3 j / foliorl sene 3 ij / epi-
thimi 3 s / colocintidis 3 v / grana ricini n° iij / turbit
gummosi / in lacte prius macerati et puluerati 3 j / reco-
quantur vase bene munito s a / deinde vsui asseruentur.
cuius 3 v / sacharatis vel siruporl cōsuationis citri / con-
seruationis acori q s / dulcoratis / dentur pro vna vice 22
iz to tu nam przypada ná plác ona questia / niebyć ni-
go / albo / aby sye drugi raz niepoprawowác / ledwie kogo
coby czlonkowa chorobe máiac / cáley / albo skutki fran-
ce niemiat / do tych wšytkich rzeczy / iáko basim á wta-
sne lekarstwo / godzi sye false / albo dzewo mieśác / ták iz
nie tylo tá / ále żadna potia przez tegoby być niemiatá / ná

Iii

wet kry

wet kryster albo foment kto z tym uczyni/nie źle sye spa-
wi. tedy ta decoctio niechay tak będzie warzona. wziąć
wnciy cztery salsy / tyleż dzewa / y warzać iako iest oby-
czay. a iż każde ingrediens w nię ma własność do tęg
choroby / tedy y to co zostanie po precedzeniu na foment
sye / faryny ktorey przyniesławsy / albo to w chleba oszro-
dek wgniotwisy / dobrze zmiżdzie. Bā sąc to tych czasow
medycy tak smiali/co każdemu/na każda chorobe ledwie
nie do chleba/ale wždy do każdego lekarstwa salsy y dzew-
wa przyniesławia/ia tu sye z mieni nieswāzacz/ieszcze po-
wtórze / że w członkowey tak własnie czynić maia. Vży-
wie tedy tęg decoctię / razli / dwali / przez dzień do dni
siedmi albo co sye zdać będzie / do ktorey iesliby wietrze-
go purgowania było trzeba (gdyż na tym rzecz/ aby sye
humory wywodziły) tedy w platek rhabarb: agariku / se-
ni/ potrośe sye przyda/pomnag/że dzewo albo salsā/nie
gdzie być nie może/aby do skóry przez pory niešla/ā tym y
purguacych rzeczy niehamowała. wsiakōż naczestcię tęg
wzywamy / abyśmy z salsā decocti albo sirupy dali / kiedy
chcemy / ciało otworzyć / ā do decoctu samę cum solenni-
cura pićia dzewa albo salsy sposobić/ktorey iesli tu trze-
ba ā dżiałby kto discurrewac/czas niepotrzebnie utraci/
gdyż widzi że takich ciāł sa pełne/ że drogi fluxom zaw-
siagnione/ ktore to być nie może aby przedtym nie cha-
dzāły/y peronie/że by sye była artritiz/podagra/albo kto-
rale z tych nie przydała / by były fluxy excrementā ā plu-
gastwa oto tē / z humorow swa droga prowadził/y / ktō-
rych to iż iest tyle/ że sa grube iedne/ subtelne drugie/ każ-
dē swa droga prowadzić: grube przyjdzie erethinis przez
nos/masticatorijs przez wsta/ purguacemi przez stolec/
diuretic przez wrne/ y iakoby takimiz przez pot prowā-
dzić/w czym/że to mādzy medicy obserwija zawždy/aby
stolecami ona kłowāca phlegmā belā pićwocy prowādzō-
nā/przeto sirupow y purgacy nie tylko nie minac/ale sila

z przodku

z przodku vjyc trzebā/ bo ktoby poćie sye takiemu kazal/
choć mu pot zwozayny czasem bywa / precedziwisy ā
iakoby wode od humorow odlawisy / uczyni/ że grubse
przy stawach zostānā/ā w cieie by też przedtym takich bō-
low nie bywāto/fundamēt sye im zāložy. Ale wprowadzie
takie ciāłā / kiedy iuz bōle członkowe popādna / rzadko
albo nigdy sye poćie nie moge / przeto że ciāłō testliwē /
że humory zgestłē / że gteboko wpoione / tak iż ten leżac
nā łozu/ tylko nogami y rekami grzebie / ā odmieniajac
mieysce / y szukajac gdzie chłodnię ā gdzie mnię boli /
nākręć / zagrzać / ani sye zāpoćie nie może. ā iż ieszcze ci
co dla wstrōmienia bolu przyklādāis/ zawždy po wierz-
chu ziebia/ trudno pot prowadzić/y by też prowadzili we-
śle wypurgowanym/ nie z pożytkiemby uczynili. Dobrze
tedy wypurgowanemu/ ā w czas do salsy sposobionemu/
gdy iuz furia sye fluxow odiażilā / ā choroba stānawisy/
iuz do schiltu albo declinacię sye ma. Salse dla tego /
aby swa własności chorobe wypędzilā/ā nie rychto/al-
bo nigdy / sye iey wrōćie nie dātā/ daymy. R. Salse
electissime conceptę et contuse 3 iij / cortiel pulvera-
tę 3 ij / infundantur in aqua cicoreę / endiue ā lb vj /
post olla bene munita coquatur / S a / pro sirupo sudo-
rifico viij vncijs/pro vice. Pro potu R. Salse 3 iij/
cortiel 3 ij / cinam: 3 ā / galange 3 ij / coriandri 3 ā / in
aque simplicel lb xx / s a coquatur. do tād póki potrze-
ba pićac. Ale iż mówim że w takich bólach ludzie bywā-
ia testliwi / y czasem prze ból bārzo słabi / przeto w ten
czas albo w insy salse dac/ przypatrzyc sye/ā rozumu po-
radzić trzebā/ gdyż wiemy perwie/że skoro pot takowym
sye wkaże / ā salsā z choroby własności sye potka/choro-
bā wstāpic może/zwłasczā że to przez febrę/ y ostatnię
indłosci sye nāyduie/ bo gdzieby febra przystāpilā / iuzby
co insęgo czynić trudno / iedno go zāluiac/ cieśiac/ ā nie
znaczenie wzdychāiac/dac mu lekarstwa własne. ā przecz

Iii ij

by wždy

by wzdychać? przeto iż niedza wietśa być nie może/iako
tę duo vniuersales morbi/gdyż aby to wyszku być miało/
choć wszytko boli/aby samo serce było wolne/które iesli
goraczka rozjarzy/ a co odpoczynek żywota y nadzieie
uczyni? bo obezrzymli sye na diete/ iaka być może przy
febrze? na ser non naturales/któ iem dogodzi? tamby
przyšlo/ mianny z rhabar: a z sirupem de cicorea/ endi-
uia/buglossa/boragine/vtolatu vzyć/zatwardzeniu/ prag-
mentu/ mspaniu/ testności/ młodości/ y insym przypad-
kom dogadzając. Bole tedy w nogach/ albo w rękach/
iesli vniuersalibus wypędzamy/damy confect do posil-
ku/ citrinowy/ banowy (bo w tamteyże fasce zaraz to
bywa) migdaliowy/ limontowy młodych/ róża stara w
cukrze. Albo morselle ex spetiebus aromatic/ diarho-
donis/diatriosantaloni/diariolaloes/de gemmis/ de la-
pidibus preciosis/ diacoralli z trociskami/albo bez nich/
z cukrem wódka cicoreowa rospuszczonym/ albo z któ-
rą conseruą czyniac. Ale iż mi podobno y przyłożyć trze-
bą/ a trzeba wiec takim nie tylko na czlonki/ ale y na ro-
zum przykładac wiec dobrze. a mówię y na rozum/ gdyż
tak wspomni tacy ludzie bywaia/ że choć choroba bliska być
czuia/ mało aby iey w czas zabieżeli dbaia/ albo choć
tak barzo trapi/ że im twarz nabrzeźnie/nos sye zapieczę-
geba/ wos/ broda/ vsmarce/ rece/ nogi/ y insie stawy za-
cietka/ a sprośnie sye odawosy boleia/ y dotknac sye nie da-
dza/ nie mysla co daley być może/ iedno przeto że prosta-
cy im tussa/ że to pánstka choroba/ że tacy dlugo żywi by-
waia/ że w niey młt nigdy/ choć sye nie leczymal nie v-
márt. O mily boże aza tacy niewpadaia w ciężkie głowy
bolenie! aza im czlonkowa choroba dychawice nie zоста-
wunie? aza czasem nie zaraz/ kiedy bole zemdla y strawia
ciepło przyrodzone/nie schna abo nie puchna? albo iesli w
bólach melantolia doserca przypuszcza/poty niedziedzicz-
na maia: aza poty nie tak bywaia/ slabi/ że pracey prawie

żadney

żadney wytrwac nie moga? gdyż Galen powiada/nietyl-
ko w chorobie/albo po niej/ale przed tym dobrze/takie za-
wzdy slabe być. a co iesli wzody/ albo fistuly takim ze-
trwie oney zley/która ciało opanowala sie uczynia? aż do
omdlewania ostatniego bolace być musza. Albo iesli mu-
czlonki sye pokurcza/a tophis/calis/ nodis/ to iest guza-
mi twardecmi vbruksia? Albo co taki rzecze/ kiedy widzi
naoko/ że plugawé humory ciało opanowawosy/ fluxie
po wszytkiem cieles rospedziły? y iesli tychże zahamowa-
wosy a ad partes principes ie wewnatrz obrócawosy. serca
pluc/abo watraby/niezatrudnia/zadusza/y do smierci przy-
wiada? a zwolescza w czlowieku dosyc przez sie slabym/
pełnym/ fraszowliwym/ a na takim miejscu rozchorza-
łym/ gdzie fluxyi z samego wiatru sye przymnaża? pise
o Rzymie Galen/ że fluxiam podległ/ ale przeto o Rzy-
mie/ że tam mieszkal/ a Europą na ten czas podobno bar-
zo mało miast/ieq pisma/albo wzdy przynamniety bytno-
sci godnych miała. ale teraz/ by wszytkie co nalepsze mia-
sta w chryscijanistwie wyzral/mém zdaniem Paryżowi/
Venecyey/ ba silaby wyliczac wszytkim Wloskim/ Zi-
spanskiim/ potym idac przez Franciá y Niemce do nas/
naszymby to co lepszym przysadzic musial/ że fluxionibus/
mało nie kazde podlegle. iednakze kto sie przypatrzy Kra-
kowowi/ Gdanstowi/ Wilnu/ y insym/ aza niewilgotne?
aza nie na poludniowe wiatry y pulnocne wysadzone?
co ze nie tego miesca/ tu tylko przypominam/ aby kogo
czlonkowa choroba popadnie/ wspomni niebyl/ a lezac ia
co rychley/ oto sye staral/ aby w niey humorow vplenia-
iac/ czesci przedniysie/a wnetrze/ na pieczy mial. potym/
ze przylozye trzeba/ przylozymy/ y to tak rzeczy laskawych/
coby ból blagaiac niezawadzaly. A to ktore? O mily Bo-
ze/ iako ich sila iest/ co ich ludzie umieia? rozmaite/ ba
rzekne/ wszytki podobno/co iedno z elementow rzeczy po-
slo/ do tego accomoduiac/ klada ziemie czarna/ vgnita/

Iii iij

clusta/

C^o 6. aph. 28.1. de art. cur.
ad Glau.

2. de temp. e. 6

g. f. 1. 1. 1.

tlustą / albo iey it / z oliwą zmieszany / y tak zagrzać / y
 miasto emplastru / aby bole blagał. Kładą ziemi taktę
 czarnę przymieszawszy / węgorka barzo rozwarzonego a
 saltera osolonęgo. Kładą ziemię / albo pecinę z piecą / albo
 z kachlów zgorzłych utłuczoną / a z octem dobrym cie-
 plo uczynioną / z gnojów a plugastw rozmaitych / nie-
 lenli sye ani fromali sukac ratunku / biorąc kociołki /
 a smażąc ie w iegó / albo w ktorém insem sadle / albo tłu-
 stem / siarą przysadając / y tak iako masecia otkład-
 iac / biorąc kociołki zaieca / y w winie warząc / też emplastr
 czynili / biorąc też inse gnoie / przez sie wileczy / parwi / ka-
 nie / boćiana (a to snadz nalepszy) prostę albo dzikiey
 swinie / y inych dosyc gnojów czego używać / rosyd ias-
 kis / ani pisac dopusci. Jednakże y winie wielka własność
 do tego przysadzali / a zwłascz młodzieńcy / a albo pa-
 nienki niedorośle / acz y męskiey / y osłey albo mulco-
 wey / co pokazali farbiérze / iż w nię brodzac podagry nie
 mięwaia. Biorą pomoc taktę człóntki y z krowie snadz kła-
 zdę / póki ciepła / ale wždy zaieca / mulowa (tedy podo-
 bno y skapia) kółowa / bykowa / łasicowa / pamienska
 owe / przy chorobie ktorą wspominać żadnie / a cóż kiedy
 owi pisa. Używają y kamienia / tłukac ie a z octem y z
 miodem przywarzawszy / a rospuszcawszy / iako emplastru /
 a osobliwie alabastru / albo marmoru subtylnie wtartę
 go a winem y masłem młodem rospuszczonego / y ciepło
 przyłożonego / lithargirę także / winą chłopieca rostwo-
 rzonego / albo z winem przywarzonego. Także młuk
 albo kálidła owego co pod kamieniem na ktorém żelaza to-
 cza / albo ostrza / w wodzie sye na dnie wstawia / a zwla-
 szczą gdy sye człóntki rospalwają. Także żużel kowal-
 ski utłukawszy / a z octem przywarzawszy / y miodu przy-
 mieszawszy. albo wżarawszy żużel rospalona / a octem ias-
 gasiawszy / onym octem fomentować / z popiołów acz in-
 szych / ale żeby owe zielone wżarawszy spalić / a z sadłem sta-

rym y

rym y z popiolem ieczmiennym zmieszawszy otkładac / tak-
 że łasicie spalawszy / a z octem iey popiół zmieszawszy / po-
 mocny. sętko z octem wtartę / także barzo tym bólóm
 pomaga. Pomaga gniazdo iasłolce / z winem młodem /
 a z nasieniem potrzywowem warzone / a przyłożone. Po-
 maga a barzo / sól z miodem / z oliwą a z makią vmiesz-
 na / przygrzana / a przyłożona. Także siarka z trocha sa-
 letry / miodu / a maki vmieszana. Przykładają też mies-
 wiskatkiego swiężego z pomoca / to iest pieczenia / albo
 zraz póki ciepły / micyseu bolącemu przywinawszy. A to
 to iest / co ono starzy / na wilka w nodze przykładali / o któ-
 rym wilku lud prosty / coś wiecý niż było baiał. iednakże
 by być mogło w bydle ktoréle teraz rospóté / rece albo
 nogi wazic / bólby sye odpodził. a tym aż y myszy / szur-
 ki / za niemi owe iakoby swinki skalne rozerzawszy przy-
 kładali / do czego netylko to robactwo / ale każda rzecz ży-
 wiaća / ciepłem pomocna. czego iesli zwyczaj albo cho-
 régo wymysł nie rzeźniczy / tym sye brzydząc niedopusci /
 skóre z skopu zaraz póki ciepła przyłożyć / y tak ię człóntki
 bolące obwinawszy / do czasu trzymać / a niewatpliwie tá-
 pomoże / gdyż cięlam zbitém / stłuczonym / człóntkóm po-
 łamanym / co być może użyteczniejszego ? Slimaków / y
 małżewiów też tak używali / siła ich nązbierawszy / a w
 wod / albo w stopiec wlozyszy / latiem rybnym / albo so-
 lą napelnili / a ona ich piana / albo rosolem co z siebie
 puszczaia człóntki bolące z przedkim bolu przestaniem fo-
 mentowali / iakóž y tak każdy / za zalecony do tychże bó-
 lów miali. Ser z teyże miary ow wiorchy / vgnity / zbryn-
 dze / z Włoskiego / z Cieskiego / albo ktoraby sye iedno w
 smiarowsy robakami toczył / przyłożyć iest barzo dobry.
 Także siódra stara / z plesniata / vgnuta / ba by też y roba-
 czna / z siekana / a stłuczona / przylozyszy siła bólu uży-
 wa. Które to iesli dicemy piecac / warzac / albo smażac /
 od iey tluścoci oddzielić sama za emplastr / a iey tluścoci

przydana

stora / a muskulem / iako y przez koscí humorni iadowi-
tému oplywając / y na stawy y na koscí zaráz boleie. prze-
tóż widzim że niż podagra minie / a koscí po starem u-
paia. Którym to / mówie / czy tłuścoci przykładac będziemy
a one (koscí mówie) już dawno gnić / bucznić / y cariem
albo zepsowanie / a zdiurawienie zacząć poczęły. a rze-
czy tłuście / jeśli na koscí przykładane być mają / ten pyta co
nie w medycynie albo chirurgię nie umie. *Mleko* tedy na
to miejsce nasy niechay używać / a w nim samym to
wszystko co insy / w winie / w occie / albo w miedzie / warząc
zwykli czynią / biorąc też materię / a w fariny ię obraca-
jąc. w którym to mleku / jeśli kto różności szuka / powie-
dzie mu zwoyczay być medyków / że Galen brał psie / ośli-
ce / wielbłądzę / swinię / kobyłę / krowię / bawolę / iedno za-
drugim / trochę grubiey nasy / niewieście do podagr-
chwała / ale y ta zła co im tak sąsiuie / y on nie na wszystko
pamięta / co go od niey żada. a co jeśli będzie tak / prze-
tóż boleie / dobrze nam koscí / albo krowię / wżiawsy ie swię-
żo / a w moczywszy w niem ośrodek chleba / (bądź to
psenny / bądź rżany) przywarzać / y tak ciepło okładać.
Takiemu okładaniu chcemy (iakoż powinniśmy) przy-
dąć / dla materię strawienia / rozżeniá słazowego wtu-
czoného w proch / radicum iberidis / meliloti / chamomil-
le / lupinorum / lollij / hordei / fenugreci / cimini / psilij / vrti-
camum nasienia / z miodem albo z winem / z safranem al-
bo opium / z każdej miary / byle przy rozumie / dobrze.
iednakże to nam na malé bóle z przodu napospolitszy /
które ośrodek żemel / albo bułek psennych w wodę pro-
stą / albo różaną w moczem y dobrze kiedy sye rozmięczy
wżiawsy / na plát iako insy emplastr zimno albo ciepło
przykładamy / tóż to / jeśli sye zdac będzie w mleku / rozmo-
czywszy przywarzamy / dla rospedzenia a materię stra-
wienia farinax / fenugreci / seminis lini / seminis alteg /
chamomille ana 3j / do funta przykładamy : a przed wy-

stawie-

stawieniem z ognia / trochę safranu przydawamy. A jeśli
tylko bólu wżyć / aby sye niewzruszało a spało chcemy /
do oného ciasta z mlekiem po odwarzeniu żółtków iado-
wych kół / a safranu szubac przykładamy / y obwiną-
wszy / a na stawach osywszy do tad póki sye nie vsuszy / a
nie spieczę trzymać każemy. A jeśli guzom zmiekczenia / a
humorów strawienia w stawach potrzebá / niż tłustych
rzeczy (choć to mówiem / że golemiam albo koscíam nie
bárzo chce rzeczy tłuste pokazyć) wżyć podobno / na w-
rząd sye z niemi rozumnie sprawując przydzie / szukać co
by nawłasnieszy być mogły. a tedyby to podobno miała
być człowieczá / pewnie / po której owo Andernacus wpu-
ścił sye w groby / y bierze ię w trumnie w której ciała ludz-
kie sie strawiły. po co ia nikomu niekaze / aby Semiramis
tám kartki nie zostawiła / na którejby sye przeczytać dalo /
nisi improbus et remediare inexplabilis esses / sepulchra
mortuorum nunquam aperuisses. Weźmy swinię y insę /
a czynią ie do tego / żółtá albo insę rzeczy smażąc. y bywa
oleie z rumnu / chamomell / pospolicie z owiem / oleum e-
buli / ex semine et granis / oleum flammule / oleum fraxi-
ni / oleum laurinum / oleum imperatorie / oleum leucorij /
oleum vermium terrestrium / oleum spice / oleum antho-
satum / oleum mirthe / oleum nucum miristicar / oleum
macis / oleum ex semine biosciam. Albo orwé orwé / oleum
cere / oleum anthimonij / oleum sulphuris. Albo też z tych
rzeczy / co same przez sye własność miały / iako biała listki
stare / albo lisietá mlode / y tak całkiem w oliwie / aż pra-
wie sye vsmaża warzą / także zielone żaby / także drozdy /
także ięże / także slimaki / także wilká nieczotliwego / a ie-
śli go niemaś / tedy psá albo szenieta / iedno wżdy nie
wów czas / kiedy linicie / szurki / albo swinki skalné także.
A nie tylko to smażą a olej z tego wytłaczają / albo odca-
dzają / y potem na słonce / aby sye wyzonował a wytry-
bował wystawiają / ale niektórzy w moczywszy / długo de-

Zakle ij

stilliz /

Herodot.

styluia / albo owak per descensum / iako one ges Nicolaus Florentinus / albo gwaiaatorowy olej / wſyscy tymże sposobem z koci skapiach / a z czeluści osobliwie z rogów ielenich / bą y z owych / co w kosmicy na cmentarzu bywaia / czynia. ale tym tam posolgowaſy mało / mkażde wielkich ſye zwierzat zmda / lwa / medźwiedzia / zubu / tosia / ielenia y inſe w ten rzad wieźwſy. a nie tylko te kościelac albo palac / ſpiſku a tłuſtego w nich macaia / ale z ſamych popiół za lekarſtwo pija / ſkórami ſye ich obſywaia. y wzięli to ſobie za rzecz pewna / ieſli y kto ſkóre lwa ſobie wyprawić / a z nięs vbranie weźmie dal / y noſi / że bólu w nogach wſyc niema. Także też wolaſnie / y o wilezcy drudzy trzymaia. A iſ amuleta albo czarę w tym pożyteczne mieć chcieli / powiadaia / koby ołowe nogi / prawa nad prawa / a lewa nad ſwa lewa wiazaſy noſi / że nie miał boleć. koſtki / ſtopy / albo po myſliwiecku miewiać loty zaieczę / także przywiazane. loſtore / wieprza dżikięgo / albo bociana / koby (neruos) żyły ſich / przy ſobie noſi / także. ſepie żyły koby na ramieniu przywiazane miewał także. żołwowi nogi odciaſy / że prawa prawey / a lewa lewey w człowieka przywiazana pomagac miała / twierdzili także. Jeſeż nad to / lep kanie tartę pić kazali. ſowy przyprawione także ieſc albo pić / kuka co za wielki ſecret w nich był w gnóy zagrzebn ſy / a przez dni czterdzieſci go tam zgnoiſy / a potym ſpaſliſy / y w crot z woſkiem a z terpenyng obróciſy / przykladali. O iakie Boże niewidy / które ſkad kaźde / y kto ieżalca napisałbym ia / gdyżem do tego nieleniu / bym był za tym nie wyſzezał / że Antoni Schneebergier w Brakowie Miedyk wezony / to zbieraſy / y authory przytożył. tam tedy że ſye to naydziej a nam pracy wſzy wpoſmione / że miedzy temi naydziej ſye też / gdzie przyklada paſciencycy. a iako to lekarſtwo dobre / kiedy kaźdego z tych koſtuie / aże mu y na te przyydzie niech powie / ſicut do-

mino

mino placuit / ita factum eſt. A glupi y niebárzo nabożny miedyk tam ſtanawſy / co na to z roſniawſy ſye rzećnie / że onych czaſów / kiedy glupia bywaia członkowa choroba / zawieſie ieſy magnes / dać ieſy oweze rogi pić / w wileze albo lwowe bóty obuć / wezboże nogi zagrzeſc / podobno co pomoc mogło / może / y ono ſigillum Anſaldi. może podobno y iakie nabożeńſtwo. Ale ieſli to prawda / co Galen / co wſyscy mówia / że ieſt z nápełnienia a oſdrowienia humorów y zatkłania żył / iako tam czary albo te żyłki zawieſione pomoc maia / podobno ieſli ſiła przyrodzona / dieta dobra / a lekarſwa purguiać mierać / iako to co nie wymie ex intemperie zbytnich humorów / tak iſ takiemu nie pomocniejszy być niemożę / iako drzewo / ſaſa / albo china / a ieſli przymiot intemperiem przymioſy / w członki plugaſtwo wprowadził y tenſionem pierwey / a ſolutionem iakoby continui / ſadze y ból weźni / co rzeczem / a czy pilluły / potie / purgowania / poty / albo praca tego doſieże / niecuſe. gdyżby to ſiła na pilluły / co za dwie godziny przez wſyckie drógi w człowiecze przyyda. na drzewo albo ſaſe / co t ylko poſtamy ſubtelniejszy humor / a iakoby wodniſtye prowaſdza / on mul / fuzy / Eliy / rope / a rzeczy nad miare grube / y lnać wyprowaźić / pewnie wiedzac / iakie ſy w noſie / kiedy ſye zatkł / a zapieczę / iakie w guzach za ſkóra / kiedy ſye zatkwardza a przypala / także przy ſkawach. A tedyby ſnadz namazać ie / a maſciami zmerkuruſem roſpedzić / mało nie tak. ale ieſli merkuruſy glowe poroatli / do pierſi / (do kórchy też rady oſtatkki takich fluxów wpadaia) co wpedzi / biegunke / gdyż mátercy ſiła weźni / albo w nogi bárziej wleže. Opátrzyć to dobrze przed tym / a wy-purgowaſy nie raz / y ciało wolne ie być może in viſs communibus weźniſy / wymie pańſkie mazać. Ale dla bogá / a za by cieplie / albo canteria teſ mierać / mo- ga / ale po mazańiu / bo żebyſmy my niewiedzieli / że hemor-

KAKK iij

rhoides

C. I. f. II

Magnus

628. Przymiotu Ksiąg wtórych

rhoides / varices / y taktie descensi sita pomagaia / ale to
iest frymarck a choroba za chorobe / takze cauterium / aza
to niechoroba: peronie. *Maznyś* oto wymie Boże.

R. Succorl absinthij / aloe / chelidonij / sambuci ana
z iij / radicum ari / angelice / imperatorie / iridis / peonie /
simphiti ana z j s / asari / polipodij ana z j / chamedreos /
chamepiteos / rute ana M. j / seminum nasturcij / vrtice /
cardamomi / ricini / elaspj vtriusque abrotani / anisi ana
z iij / granorl iuniperi / baccarl lauri ana z j / puluerata
et prius infusa / cum vini maluatici q s / coquantur. cum
autem liquores efferuescere ceperint / adden: vnguentorel
quatuor calidorel ana z iij / ammoniaci / castorei / opopo-
nacis / sagapeni ana z s / naphte z vj / sandarace z s /
nitri z vj / oleorel chamomellini / anetini / laurini / rutacei /
ana z ij / olei macis / nucis miristice ana z j / olei ex gua-
iaco z j / pinguedinis ex perna / seu maxillis suis z iij /
butiri aliquantum / mercurij succo ebuli extincti z vj /
diutiss: secundum artem agitatis et incorporatis / si libu-
erit oleum spice / oleum sulphuris / antimonij / aqua vite
ic. q s / addi possunt. Co iesli chcemy miec chłodnię.

R. Succorl absinthij / apij / betę / brasice crispe / parisi-
etarie ana z iij / radicle alteę / apij / cicore / leucoij / polemo-
nie / pentafili ana z ij / seminum ciceris rubri z iij / hipe-
rici rorismarini / vitice / plantaginis ana z iij / florl vtri-
usque stecados / geneste a p. j / trita et tusa / coquantur /
in vino albo odoro et aceti paupillo / affundendo vngto-
rel de altea lb j / diachili ireati / philagrios resumptiui a
z iij / de meliloto z ij / castorei / bdelij / esippi ana z j / opo-
ponacis / sagapeni ana z vj / baccarl lauri z j s / litargi-
ri z j / ammoniaci z s / cineris mustelle z j / oleorel vulpini
z iij / lencoij / liliorel / cherice / hiperici ana z ij / arungie
porci lb j / pinguedinis maxillare / crurel / et osium reli-
quorel / per descensum in olla crematorel / suis / equi vel
cuiuscunque animalis lb s / butiri / terebintine et cere

quan

Pedogra.

629.

quantum sufficit / diu in mortario ducent / et mercurij
succo raphani extincti / et preparati z vj / secundum ar-
tem adden: fiat vngtum. cum teriaca si libuerit. Tam
iesli guzy iaktie / na czlonkach beda / iako ich wiec bywa
dosyc / obyczajnie syc z nimi obnisc / a pomniec / ze tam te
guzy nie traznięsiego / ale drugiego potym actu s / me-
to czasem nie w on decret / soluere nodosam nescit medis-
cina podagram / przypadaia / owsem tu diete dobra po-
stanowiony / a iesli ktory slaby / a do onych pierwszych sie
referuacy / onymze go sposobem rusyc / a iesli stamieniat
albo wieczny to bedzie / albo dialtez a emollientibus / ve-
neto / esippo / w nim / oleum mu de guaiaco przydaia. acz
wiecmy / ze tak uporne bywały drugie / co ie az bzytroz z
nięysc wyrzynac musiano / ale dla Boga / iesli na starwie
gleboke vsiadl : w limitatę z nim do drugiego seymu.
Diete mówię tym rzeczą a rozumne lekarstwo / iaktie y
połki być mogą / przy nabożenstwie obmyśliwając / nie-
tylko dla tego kiedy go leczym raz / ale dla owego / co
by potym być miał / gdyż widzim / iako go po wierzchu
wraża kosmek kożuska kunięgo / kiedy syc roschowie / tak
kiedy iedna rybka / winą slanka / serą kasziem / y insemi
rzeczami skodliwemi materię przyczyni / kasel syc przy-
lepiwszy do kaski / oneż zaś chorobe za czasem uczyni. a
uczyni peronie / gdyż troska wiecę niż naturą strawi / z-
iesc albo wyspic w chorobe / aby syc to obracało / mówit
Zippocrates / czego ieszcze doklada owdzie / gdzie wspo-
mina / ktorym po febrach długich / czlonkowe bolenie /
albo guzy iaktie syc pokaza / ze wiecę niż trzeba iadali.
co aby tak było / wierze ze iuz wsięcy (bosmy doswiad-
czyli) znamy / to iest / znamy ze ciężka choroba / ze ex cru-
ditate / et partium debili conformatione / wierzym ze za
starzala nie vleczona / wierzym też / ze syc dieta tylko iesli
sama / a iesli z przymiotem / temi / co temu służa rzeczami /
leczy : ale aby miała starości / albo wieka przyczynic / by

namnię.

namnię. y by tu Lucian powiadał / by Cardan ná to sye nabárzię sádzil / w nas tego niewómowa / áby co ko-
mu dobrego przynieść moglá / okrom bólow / á żywota
mizerného. Bo áby suchot y kámienia wbrónila / przedzy
sye to niź mądzacy między inšemi dworzstwy / y subtelno
ściámi / in apologia podagre / iem wymówilo

tedy ———— cierpieć ———— et ne quid nobis deterius
——— Pána Boga prosić

Láty, liszáie, swierzb, krosty.

Dziś / swierzby / krosty / piśkle / y inšé
plugástwa zwierzchnie / iáko ie Galen
mieć chciał / pochodza ex alteratione
albo mutatione / á zapsowania nieia-
kieg solidarum partiū. Co iáko rzecz
wielka / kto pomysli / iáko in partiū so-
lidari bono habitu / á zdrowiem posta-
nowieniu wszytkieg ciała / wiele należi /

latwie osadzić / gdyż oné partes solide (które / że stóze / mie-
so / kości / żyły / wnetrznosci / tak zowia / któž niewie ?)
samy z siebie trudno takiego co ná wierzch pokazać mo-
go / áž humory / y duchy sye do tego nierzadem iákim / á
nátury wkrzyrodzeniem przyłoża. Co iesli gdzie / tedy oto
w tych zwierzchownych rzeczach / widzieć sye da / gdy stó-
ra ospecona / wszytko ciało testliwie rozgorzálé / swierz-
biacé / y bolacé czyni. á iáko rozgorzec sye ciało niemože /
áž duchy y ciepło przyrodzone sye w nim / zatym serce / y
wątroba wzrusza / tak testnić / boleć / áni swierzbić /
áž humory do tego sye zciekátac / do miysca słabszego /
gdzie ie natura / á ciepło ono przyrodzone pedzi / przyla-
cza. Jž tedy ktwie sye tak złey albo z potraw niedobrych /

albo

albo zbytich / á nieporządnie vžytych / albo z picia gorze-
czego / zimniejszego / albo ktorymle sposobem z natura /
prze tego zlosć / albo niemiarę niezgodného / przymnoży /
oto na stóze występuje. Przy czym prosie / pytaic niebaw
sye / czemu ten do stózy / drugi do nogi / drugi do reki / drugi
tylko do stárov / albo indzie sye obraca ? Questia te /
sam rozum / y náše w piérwšy ch discursach wywody / da-
wno odpáwily : iednáž / iž sye natura bárzię zapluga-
wi / á dluzey w sobie humory złé trzyma / tedy ie zgroma-
dziwszy / á zwoćieżywszy / albo zropiwszy / iesli može tam
albo owdzie / to iest / gdzie nablížey / wygania. á póspolicie
iesli grube sa / bližey / á iesli subtylnieysze / daley wypiera.
Ktemu iesli w głąb bárzo sye zasadziły / á može ie wyrzucić /
śrzedkiem albo glebia / pedzi. á iesli przy / albo pod wierz-
chem / ku gorze albo ku stóze naczesciēy. Co Plato choć
nie medik wspomina / mówiac / iesli pituita / co my phle-
gma napospoliciēy zowiem / w głowe wleže / y tam sye ná-
brawszy zawrze / Kaduś / co wbody swietego Valentego
niemoga obwoływaia / vczyni. á iesli sye vtni / strawi / á
z tam tad sye w zruszwszy ná dól popusci / ma albo poce-
niem przez stóze sye wykurzyć / ábo wiece w láty / w blachy /
á takoby w strachaciny po wierzchu obrócić. iákež wi-
dzim rzecz być nie ómylna / że każda pełnosť á zbytek w cie-
le / sam zawarty / wnetrzne choroby / á za náтуры wzmo-
żeniem ná wierzch wyrzucony / zwierzchnie vczynić : ied-
náž iáko wzwiierzchniey wnetrzne czesci / tak wewnetrz-
ney choroby / zwierzchnie boleć pomagac musza. iž to być
niemože / áby krostawa głowa / we wnatrz wady niemia-
la / boli albo rece okrostawialé / niemusiály / zgody / z ty-
mi co we wnatrz sa / czesciámi / gorzec. za czym gdy krost
albo swierzbów różnosť iest wielka / niemála z tad po-
wiadaia wpatrzyć / z ktorého miysca nabárzię pochodzi.
Bo ácz ci co o liszáiach albo krostach mówia / tylko hu-
mor w nich wpatruia / ale my / ponieważ humorom mię-

LII

scá pewné

4. sanit. tuen.

In Thimeo.

scą pewné / a iako żrzdolá być dāné wiemy / czemu nie od tych pocznieny? pewnie widzac / że tā pituita / którey tam pláto dożyżat / w głowie gnie / y naczescięy / albo w kāsle / albo w flury / albo w takie syc swięrbu obróci: kolerá / która przy watrobie siedzi / z tam tąd pospolicie wypadac / y tymi ciáto rospalwac / y stóze specie zwykła: Meláncolia / o mily Boże / áza nie w stódzonie syc legac / puzdhnac á dymiac po wszytkim cieie / dziwne we wnatrz / á dosyc przykre po wierzchu láty / y krosty czyni: pize co Alucenna swięrbu / y té co bywaia szerokie láty / tylko sázmey meláncolien przypisue. á iednak albo to ci Arabowie wieley meláncolien być musieli. że lepiam / impetiginem elephantiasim / y insie meláncoliczne rzeczy bázno miéwáli: albo rozumieli / że ten humor nagoiszy / nabarziety syc szerzacy / á mniéy niż insie lekarstwam wstepuacy / sam tylko na wierzch wyłazié mial / przy którym wszytki insie / iako preambula / albo poczátki drugich być maly. Bo dzielac té rzeczy / co na stórze po wierzchu syc widziec dáia / tak / że iedné są krosty widomé / bolacé / krowia albo ropę / cięcacé / á reka albo pálcem macaiac / nád stóra wyniesioné / á iey gładkość psuicé: drugie co syc nie pálcem / ale oczom tylko dożyżc dádza / iako lisaié / albo bláchy / których ácz po wszytkim cieie / ale po grzbiecie / po brzuchu / á po reku niemáto sie widziec moze / iednakże z dziwny rosfadkiem: bo z tych leucas / iakoby białe z phlegmy / alphas z meláncolien / ábo z przypalenia humorow: y przetóž oné iakoby bláchy / albo pstroćiny / albo czeczuié á lusse rybia / kasel nádeta á wyniesiona / która iesli zátolem / co iako by ichoi / albo ze krowie á phlegmy mieszanego pocieczy / á z tych co to zowiém alphas nie takiégo / ábo iesli krow / tedy z saméy stóry / gdyž to iest w onym mieyscu przez máteryey / y przetóž nie swięrb / nie krosty / ale láty / albo stráchaciny / które ná czas aby též swięrbieć niemáły / zleby smy mówili: á gdyž ono krowie meláncoliczney pod stóra

rozłanie

Li 4 f. 7. r.
3. C. 6.

Mercur. in
Cutancis.

rozłanie / tego chce / aby przez stóze syc dárto. co czyniac / albo czynic chce swięrbieć musi. Jednakże niemożem tego własnym swięrbem nazwać / gdyž swięrb każdy włeczony y przychodzac / ná czas odchodzić moze / á té lisaié badz leuce które wietšie / y z soba po wszytkim zwiazanie są / badz alphi / które syc w pewnych mieyscach náyduia / albo za odmiénieniem z długim go czasem / temperamentum / albo wiec do żywota / iako nieuléczoné trwáia. y przetóž / ná kogo wystapia / niech co chce pize / y czym syc chce plóczy / ná wet by vesicatoria ná tym albo cauteria podle tego mieysca wezyni / áni onéy máteryey odwróci / áni lát tych zgubi. Swięrb / co go puritum zowiém / przy wszytkich mówie z tych rzeczy swięrbuownych być moze: bedac ad morbum poczatkiem / á inter causam et symptoma intemperiei / środkiem. Bo gdy nie tylko té grubšie humory / co ná wierzch wychodza / náztura strawi á wypycha / coś wdzieczności czuic / rospaliwa syc / á stóra iako rzecz czuła / troske rozdrażniona / in continui solutione et intemperie / per insensilem transpirationem / pálców albo pážnoktów wola. A iesli swięrb sam przez syc choroba / mniéysza to / gdyž y bestie / á swinie osoblwie / w kázuia to / że choć krost niemáia / zálada wnetrznym nimy alimenti / albo affluxus máteryepobudzeniem / albo po wierzchu zá stóry zabrudzeniem / czeczra syc á drapaia. co iako cum máteryá / tak sine / bázno dobrze być moze / pomniac / co owo złe / niedobrym chłopietam ná złość alumen fissile / albo sulphur vimum w posciel posypnia / które stózo syc ciáta dotknie swięrbieć y boleć musi. musi po pokrzwonym spáżeniu / powasiennice ná syie / albo zá kofule wpuszczeniu. woda morska / lát rybny y insie tóž wezynia / ale to wszytko do máteryey proportiey niemáiac / stóze máto škodzi. bo iázko swinia czeczrac syc / trze brud á plugastwo / tak diazbi / márynarze / flisi / ludzie leniwé á miánowicie tatarzy /

221 ij

á 33dy

2. de sympt. C.

á žyli (któzy že záwždy plugáwými byli/ świadczy Ma-
crobius y Plutarchus y inšy) drapáiacé sye záwždy wi-
dziem: iednáže iescze to nie krosty/ ale oná intemperies/
która bláham y krostam iest srzodkiem: gdyž bláhy/ ál-
bo láty ná čas/ krosty též takže swierzbia/ z ta różnosťá/
že z tych tam lat/ albo stráchácín/ á swierzbu od skóry co-
le odpada/ y zá páznoktami/ albo włáźni zá pumerem á
pytlem náciéráigym/ leci włáźnie/ iáko kiedy owo kto ná
głowie ponignem (otrebaní zowiém) že mu iáko śnieg
od skóry odlupiony páda. Ale swierzb též niektóry taki
bywa/ co nie tylo té epidermata/ futfures ábo skry á śnie-
żné lupieżyki pádáiá/ ale zá którego zdrapáním/ saczy sye
coś/ iáko by wody ábo ropy/ á po onym lubieżnym á wdzie-
cznym podrapaniu/ wnetže następuje by socrátesowy ból/
y do trzeciego dnia przystieliki/ albo záciékle lišáie/ z kto-
rych krosty. Co ná ten čas pusciwšy / á Arabom albo
Máranom/ Sydom/ y inšym náciám plugáwym/ iáko me-
lankolikom przyrzuciwšy / krotko to odprawmy / lišáie
być lub biále leucos/ lub siné/ albo przy czérwiéní/ alphos
iáko oni zwáć chéielí / subtelney bárzo phlegmy / kolery
albo melankoliéy/ széréyli/ zmiéšanéyli: oboie že ciálu o-
specenie przynosi / málo nam do vléczenia należy. gdyž
to tylko láźnia ludžiam/ á mąž žónie/ albo oná iemu/ y to
iesli wstydu niemiáji/ włáźnie. á izby to zářzucić/ á škád to/
niepytać/ powiém že melankolia/ z potrawli/ z pracéyli/
z głoduli/ z pijanštwáli/ przynioslá/ z obu miar być może.
w prawdzie śládáiá iá časem ná czáry/ ná truciźne dru-
dzy / czáry v nas málo / á truciźná boday nie niemoglá.
iednáže widziatem iá nie raz/ kiedy złé niewiásty dobry
ludžiam / plugastw swych dla poznánia wietšéy chéci/
zadáwały/ že po chorobie testliwéy / to sye ná nie wyda-
wáło. Co iz vléczyć trudno/ niechay nosić: á my mówomy
iákich byli godni/ ztákiémi bedac/ té vpomínki máia. wšá
kóž/ iáko morwie/ láta to odnošá/ diéta dobra/ á zánia exet

titium

titium/ do zápacenia wiele rážow/ swéž časú czynioné. Te-
ryaká/ y té antidotus/ co tak iádowité humory przez škóre
zá sercem/ watrobá/ y mozgiem pomagáiac/ wyganiáia.
A izby fráncé z tych blach/ lat/ albo pštrocin sadzić nie
trzeba/ gdyž ex refusione humoré/ á z tego to plugástwa
melankolicznego / záškóného być to może y przedtym/
niž ná to kto robić počat. gdyž widzim/ že též y dzieci/
časem tákie láty niéwáia/ ácz podobno przeto/ že z má-
ti w sobie menštrua máiac / oplawámi / albo bedac in-
secundinis ich nie odbywšy do támtého času ie nosily /
iáko ospice/ krosty/ párchy/ y inšé choroby: á mántá áza
sye též nie przyczyni oto: bárzo/ kiedy plugáwa/ tedy nie
tylko té bláhy dzieciátko má/ ale womity częsté/ biegun-
ki/ ognipiory/ przyskle/ káduť/ y co wietšégo. Wyrost-
kowie/ á w meškich leciéich ludžie/ tych lat niéwáia wie-
céy: czy prze obžárstwo/ tak w iedzeniu iáko w piéciu/ czy
prze škóre mietka/ czy prze ciepłá przyrodzonego ná škóre wy-
řzucáiacého dostátek: stárzy nie tak/ gdyž y dawne/ czá-
sem im gina/ y nowych málo sie pokázuie. á przetóž že cie-
plá im vbywa/ á fluxy co ná wierzch iść miály/ do wne-
trza sie obráciáiac/ kášlem/ członkówými chorobámi/ y in-
šemi odchodza. niewiásty któré są niemiárne/ á tam gđzie
nieprzyštáło popedliwé/ niéwáia ich (ile v nas) nie má-
ło/ kiedy sye zápala/ á křwia tak plugáwa/ y chcením
onym goracym/ áž przez škóre bija. ácz byly namniéy te-
go mieć miály / odbyť swóy miesiaczny ná to wšytko /
kiedyby przystoynie žyly / zgotowány máiac: przeto v
enotliwéy tego niedożyřzym. A iz wšyřkim tákie láty
ná syi pospolicie/ časem y ná twarz/ á ná tulowie zobu
štrón záwždy bywáia/ dziecie sye tym/ že tam oné micyšcá/
od których to pochodzac/ tam sye iáko w blisřich stáno-
wi / á ná nogách nigdy nigdy takówego nie: czy prze
to/ že w blisřie micyšcá wlegáia / czy že nogi wednie pra-
ca/ á w noci spořoynym ležením látwiéy sye wypoca /

L211 iij

y tego

Ar. 10. pbl. 5.

10. probl. 4.

Alex. lib. 2.
Probl. 146.

y tego pozbeda: rece zaś nie tak: bo kthóż ie spokoien
pod natryciem pierzyny / albo koldy w nocy trzyma:
a niewiaſty oſobliwie / co ich prze ſtroie tylko w naſym
kraiu nie kryje / zawždy wſieble maia: y czesto też ta-
kiego co / przy tym cierpia / tak / że tam y liſaie / y ſwierz-
by / y kroſty / naczesciey ſye zoſtawia. a iako my wiec to
nie omylnie powiadamy / że iaka reka takie wſytko cia-
lo / tedy acz nie zawždy ale czesto ſye to trafia / iakie wſyt
to ciało / taka reka być musi. czemu: tegoż to pnia ga-
laz: takiż owoc / to ieſt / teſ fluxy / teſ ſpolecznoſć / toż
rzeczy używanié / teſ ſtore / y z tychże ſrodet teſ ſtemnié
noſi / iſ y leuce y alphi / y impetigo / y pſora / y lepra / w ta-
kich trudno ſye ma zataic. Jeſzeć raz tedy przypominie /
w białyglowy / acz o to iako pierwoſy czlonet / acz twarz
iako ieſy ozdoba / ale reka niechay temperature / krowie do-
broć / a zdrowia wyzerunk poſtaſe: krowa ieſli na dloniach
zapalenie a blachy / nad dlonia / to ieſt ſwierzb po wierz-
chu / a przyſtele / między ſparami zepiſaloſć / a to coſmy
niedawno mówili ragades abo condilomata / noſi mów
my / penitere tanti non emo. a w tym iſ wiec nie tylko
proſtaci / ale dobre ludzic łowia / pomata a mercuryſem
te lupieże odarſy / niech oczy w ſwéy ſye powinnoſci po-
czuwoſy / dożyſza tego / aby na tym mieyſcu gdié były /
bliſz nie było: bo moſeć to oblupic na czas / ale aſaſ ſlad
zginie: y przydawac ſye im to / a nawioſne naczesciey /
że iako waz zſiebie / za loſkami / woſeczkami / a pomatami
(w których przedſie zawždy mercuryſi) albo proſtami /
lupieſz y one chropawoſć z lupia: ale aſa / choć lupieſz ſye
zdart / weſ wejem być przeſtat: gdyſ watrobe a wiſcera
opatrzyć w tym pilniey / za krowey poprawa / krow lepſia /
y ſtórą cudnieſza bedzie. Bo coſz ſtórą ieſt / iedno neruus
(albo proportioné aliquid reſpondens) ſanguine ſuffu-
ſus: a ieſli neruus admodum ſenſilis / ieſli ſanguine ſuf-
fuſus / tedy iakiego tam capillares / a onym wietſe / a

tym

C^o 4. aph. 77.1. de temp.
Cap. ultimo.

tym watrobá dodawa. przeco dodali w złoſci ſubtelné-
go / te rzeczy niećiećacé ale ſpecacé / grubegoli y nie ma-
lo / kroſt co cieká / y bola zaraz ſye roſſicia. A czemu iedné
bolacé drugie nie: bierzem w tym różnoſć z humoru / al-
bo z téy / na krowey zaſiadły czesci / patrząc że krow ſzczé-
ra (ieſli gdié ſye to pozwolic moſe) niſ phlegma / cole-
ra niſ ta / oſtrſza y goreczſza bedac / ból wientſy al-
bo mniſſy / oſtrſzy albo zamilſſy wezyni: a me-
lankolia: niemiatachy to być w prawdzie w mieyſcu
rzecz czuła / ale coſ / kiedy do niéy nigdy aſ po ſtaſie
wſytkich przywodzi / tedy też káſdého z ſobą co złoſć
ciągnac / ból wietſy y wpoſniſſy / a zaty m kroſty / albo
lupieſe / ſucheli ciekaceli wezyni. tak / iſ ieſliby kroſty z
phlegmy były / drapać ſye y wodzicnie dopuſcza: ieſli
z kolery / z przodu z poſtoiem / ale wnet z bólem niemi-
tym / kiedy na wierzch ten zły humor ciągnac / a páznoſtry
go dobywáiac / iakoby ſtórę mu / aby wyſſedł otwieramy:
leć kiedy ſye wkaſe / a na wierzch wyplynie / mieyſce zai-
dowioſy / goracem iakiemiſ przykrym / a oſtrym / ból
wzbudziac / w krotkim czasie materię przymnożywoſy /
kroſt y bolu wiecey przyczyni. w tym melankolia iſ po-
ſpolicie z tam tych humorów przypalonych ſye rada czy-
ni / albo wſdy w nich / iako żółt pod ſwá ſkarlupa ſiedzi /
wſytkiego tego przymnoży: y krotko mówiac / bedali zro-
pioné / zaſliwioné / zaſczérzoné / zacierwieniaté / poſiniac
té / odeté / twárdé / mietkie / miagſza / albo cienka ſtórą po-
pieté / żółta / vgnila / ſmierdzaca / albo wodniſta / przytym
krowawa / ſbrowa / geſta / albo rzadka ropa / oćieka: led-
wie rodzaioni różnoſci albo humorowi ſye co dac wla-
ſnego moſe. wprowadzić wezniowie bawierſcy / ſtórę ſye
dotknawſy / a pod niſ albo okolo palcem natloczwoſy /
ieſli ſino / melankolicey / ieſli czerwono / krowe / ieſli żółto /
kolery / y ieſli biało phlegmy wiecey być ſadza. ale my aſa
byſmy niemieli na o to / twarz / ciało / puls inſe przy krow

ſtác

stach choroby/ lata/ czas/ w roku/praca/ albo ćwiczenie/
zwyczaję/ chowania sposób/ y takie rzeczy wyżrząwszy/ sto-
ry niemacając temperamentum a z niego przypadków/ a
co rzecz namnięsa/ Frost poznać: peronie że poznamy:
a by też y tēy subtylności w nas choć to niebárzo wielka
niebyło/ czemu Frosty wyżrząwszy/ nutritionis fontes nam
przed oczyma być niemają: y czemu sobie niewspomniem/
że to Frost y iey mąssa tē humory mając/ ad illum mag-
num neruum/ to iest do skóry idąc/ wzbudzi to: a w zbu-
rzywszy syc wespółdzi. a iesli tá / czemu Kardanowi tēy
subtylności niezostawim/ że ieden który humor/ mogłby
podobno tyle/ a sami syc tego nie wymiem / że syc tē tam
wszystki zmieszawszy/ a ex malis succis/ iako Galen mówi/
poszedwszy/ czynią morbum in numero et continui soluti-
one / ale aza intemperies tam niebyła: iest/ prawdać że
Aegineta chce to mieć / a pituita et bile putrescentę/ A-
uenzoar z samęj Kolery/ Celsus y z tego y z drugiego humo-
ru/ in symptomatum causis pituitosa/ nitrosa/ salsa/ ama-
ra / Auicenna z tychże/ ale z melankolii/ a z wiatrów al-
bo ex flatibus/ co cachexia czuia nabarżięy. tedy za tym
stągawszy/ a cachexia im czasem doskonała / czasem do-
pięro zaczęta/ z tego albo owego humoru / albo wiec ze
wszystkich fundamentem od watroby idacym / Frost y w
nięj inie humory zaraz psuicęcy dawszy/ tego patrzymy/
iesli prosta/ albo przyrzutna iest intemperies: bo mięwa-
jąc żydowie swięrb/ ale z swiniami rowno/ z plugastwá
a przemięzłego w życiu sposobu idacy: mięwaia dzieci
czesto/ żacy/ diabli/ y w rzemieślników weźniowie Frosty/
ale to z niewczasu / a z lada iakiego chowania: iednakże
nie z tą złością/ aby syc samę wystać niemiały / albo aby
medik z nich co prognostikować/ malignitatem im przypi-
sować miał. ale owe co ie mięwaisty/ co dworzenie / co
martires delicati / przy rostkosy mięwaia: iako conside-
ratiey potrzebować niemają: a zwołaćza gdzie podey-

żrzané

żrzané życie/ y zle sposoby przy bólach mocnych przysta-
pia: które to/ czy mamy osadzić/ że w sobie przymiotu co
mają: staniemy tes/ a rozdzielnymy to tak sobie/ proste Fro-
sty prostym ludziom bywają / proste nie bola tak bárzo/
nie w nocy / nie sierz syc/ ani iako wżody wpornie/ a nie-
hamownie w głąb idą/ y iesli syc która przedrapnie/ prze-
puści a rozdrażniona wyćiecze/ mało boli mając/ do dni
syc kilko zasuszywszy/ żagoi/ a wdzięcznie lupięz zepchna-
wszy/ żaroscie. leć iesli z przymiotu syc wsczelá/ acz przed-
tym/ ale lupiac ia bolcie/ a złupiona/ by hydra na swę micy
sce albo wielka/ albo ich kilko posadzi. a by też tego wcy-
nić omieszkala/ iesli ia dieta/ y lekarstwa przy młodych le-
ciach y dobrej coplexiey hamuia tedy też nie omieska/ aby
blizny mierżionę/ a nigdy nigdy nieporównanę stórz/ w-
czynić niemiała. tak/ iż tē takie Frost przymiotowych micy
sce/ że tam siedziały/ y na potomné czasy pokaza. to które/
że iako proste tylko in ignobilibus partibus/ to iest po no-
gach/ bizuchu/ y gdziele syc około pokaza/ przymiotowe a-
bo na głowie/ albo na szyi/ albo na twarzy / albo w no-
sie/ albo w wasie / albo około pacierzy / około prawego
boku a potym nabarżięy w siedzeniu / y między palcami
w reku / stad one rhagades / condilomata / a chcemili z
Arabiami impetigo / psora/ lepra/ a daley vlcera mali-
gnissima poyda. bo iako pruritus scabiei/ tak scabies vl-
ceribus/ a wżodóm onym nieomylnym/ iest początkiem.
Rozeznać tē tedy/ z którego który humor/ y ledwie co po
tym/ radzēy tego napilnięy poznać/ iesli to rzeczy proste
sa / albo dworskie. a iż sila bárzo chorób przyrzutnemi
mieć chcieli starzy/ a osobliwie z tych/ co po wierzchu z ia-
dowitęy iakiey materięy z glebia wylazły bywają/ rze-
czem my niebyć żadnego swięrbu/ ani Frost / coby przez
tego być miały/ aby syc od iednego do drugiego ciała nie
przyrzuciły: gdyż ciała nasze tak sa otworzyste/ że latwie
w sie wszystko przysiać mogą/ zwołaćza rozgrzané/ a tak

mmmm

zbliz

z listka drugiemu przymieszané. iednakże im która complexia będzie gorzka/albo gorzka/ tym te rzeczy będąc iadownicze do drugiego latwiej przyjdą mogą. iż z phlegmatika nie tak iako z cholera/ a z tego mniéj niż z melankolika/zwłaszcza którego temperamentum prawie sycimelankolizywszy wstęchło/ a iakoby skwaszwszy wgniło. A przymiot prawie jest taki/ iż iako Arabowie in coctricis/retentricis/potym delatricis/et asimulatricis errore lepram y elephantiasim/ summum nutritionis vitium kładli. tak my połóżmy przy tymże natury odstrojeniu/ albo porządku wstąpieniu/ nasz przymiot. y iego krosty/ albo habitus corporis/ prze złe krew zatrudnienie. Co aby tak/ krosty na głowie ogladamy/ są albo suche/ albo sycie (iako wszystkie y wskedzie wiele razów) ropiace wżyzym/ żadne/ farda z soba ani z humorami niezgodne/ nadetę/ zaficzerzone/ na wierzech syc krew y z bólem pożązawę/ nie w skórze/ ale iakoby gdzieś głębiej siedzące: które to nie tylko w sobie/ ale około ból y zapalenie wżyzniwszy/ wżodkami barziesz niż krostami syc by namnięsiły były zdadza. y tychże część aby syc wystąpiły z próżno/ a tedy przeklóć aby wyścieły: tym mniéj. a tedy mżć/ zasuszać/ a zgubić: iakoby przez koryści. gdyż każda z tych tak jest głęboko/ że aż iakoby na kości syc zda siedzieć. y rzecz pewna/ jeśli syc wczas tam te krosty na głowie nie ratują/ aż kość przegryzwszy/ cariem a nie poprawione wżody uczynia. Owe co na czole bywają/ nie tak y co na szyi: ale wżdy jeśli syc tam długo zaniedbają/ zostawia znaki. A iż Galen sila de tumoribus pisać miysc/ gdzie krosty bywają pise/ iednak skóre/ oczu/ macharzyn/ nabarziesz to do tych przydawając/ że y w żyłach we wnatrz bywają/ czego my tu nie wyliczając/ tylko przypominim/ że krosty tylko tam nie bywają/ gdzie też hospice bywać niezwykły: a mówie wszystkie/ wszystkie: bo jeśli one stare Galenowe/ co rzeczem tym przymiotowym: gdyż wszystkie

Po ciato

to ciato opánowawszy/ kaciła naturze wolnego nie zostawil? Należec tedy beda krosty tak suche/ tak ciętkacé/ z cholery/ z phlegmy/ albo z melankolii zaczeté/ madrym a powsechnym lekarstwom/ od diety ie dobrej poczarowşy. Bo iako już wiemy/ że ze złych potraw/ mias/ ryb/ iazczyn grubych/ zła syc krew albo wiatry ciato rozdymsiacé rodza/ tak za temże krosty radczey niż posilek przyrodzeniu przystapi. a które to wyliczając ie: nie jest niccoby nie wiedzial/ complexia/ zwyczajé/ site/ y chęć do siła albo mało/ na czas albo nie na czas iedzenia/ albo pićcia wpatrzawşy. Hippocrates powiada/ na wiosne głow zepsowania yhalenstwa/ kaduki/ y krewie wychodzenia/ silnogorze/ chrapoty/ dycharwice/ y kasle/ lepie/ impetigines/ vitilignes/ pustule vlcerose/ et tubercula plurima/ to jest swierzb/ lisacie/ krosty/ wżody/ y guzy/ nawet y bóle członkowe syc rodza. a my: powiędzmy/ że zawżdy. Galen powiada/ że przychodza z każdych złych potraw/ a osobliwie kiedy wiece w czas głodny ludzie lada czego syc iesc imają. a my mówimy że to/ y najlepse/ krotich sila zię uczynia. Auicenna mówi że rzeczy stoné/ kwasné/ gorzkie/ a mianowicie przyprawy/ a iuchy/ których przytym używają/ że krosty uczynia: a my powiędzmy że prawda: ale coż złey krewie nie uczyni: miara/ a rzad. Plinius y Seneca/ bą rzekne wşyscy dawają takie wody/ co syc ich napiwszy nie tylko na ludziach krosty/ ale na bydle blachy/ y pstrocinę/ a skóry/ y sierci odmiana syc pokaze/ a my wierząc im powiemy/ że w nas wino/ malmazyra/ narychley krostom przyczyne da/ dądzą owoco/ da zgotat tak w picciu iako w iedzeniu niemiarą. Każde przeto/ tym/ co krosty mają/ że wnetrzali przez sie/ z przymiotuli od drugiego przyzwoconé/ diete co najlepse stanowiac/ nie kżmy iesc/ iedno pieczyste/ a gdzieby nie mogła być/ tedy y rosolowe rzeczy/ mleso barziesz niż co infek/ które przydzieli z iaka przyprawa albo iucha/ iakiemi syc to Auicenna

Mmm ij

na bizz

Alex. lib. 2.
probl. 42.

3. Aph. 20.

De bono et vit
succ.

Lib. 4. f. 7.
t. 3. C. 6.

Nālū questi.
Lib. 3. ca. 25.

na bzydżi/wczynić gascz z piotrufki/albo z tablek/mnię
niż insie zawadza/ forzenia co namnię/ dla żoledek/ ser-
ca/ y głowy potwierdzenia przydawsty. nasy wiec w tych
zapirawach cetula narabiaia/ ale my te/ prawie z tych
łsiąg w każdéj fence przymiotu bandysować a części od-
sądżićbyśmy mieli/ gdyż watrobe zapala/ dymy do głowy
zarazliwé czyni/ ciału wszytkiemu wiatry wzbudza/ a i-
ako watrobie dogadzać trzeba/ nie tylko w przymiotny h/
ale w każdych krostach/ ktoż wapi? gdyż krosty ze krwi/
krew z watroby / wedle zrzadzenia y biegu natury idzie /
zaczynam oto mówić y forzenia co namnię. A iż pomniem
krostom takie ludzkie być podległe/ ktoży z complexów sa
goracy y suszy/ a z diety zły albo z nalogu wilgotni/ kie-
dy ona wilgotność sye we krwi zamnożywszy / od ognia
przyrodzonego trawić chce / na górze wypiera / tedy one
complexa przy watrobie y sercu faciuje/ nieczynimy aby-
śmy iey przy potrawach forzeniem / albo przyprowadzić
przypalać miali. gdyż ktoby nas natródzey spytał/ co sa
łisai/ swięrzyby/ krosty z odpowiedzielibysmy o from di-
scursów / krew zła a przypalona. ale czemuż sa drugie si-
mné/ woda / ropa / a iakoby phlegma nie ognia w sobie
niemaiac oćiekle z rzeczem że my na komin a nie na dym/
na żródło/ a nie strusi pátzrac / efficientem wkażniem :
nie pierac / że mogą być ex sero cum flatibus / mogą ex
pituita/ ale ut plurimum/ albo zarzody/ albo z kolerii/ al-
bo z melankolii / albo z humorów / między soba spalo-
nych. przeco Galen krosty między chorobami melankoli-
cznemi kładzie. Za czym iść mu nie reby (ślizom albo
wislnym mąym czasem indult pozwoliwszy) nie jarzy-
ny/ nie sálaty / nie żwierzy / ani té grube potrawy da-
wszy / ale ciełcina / albo kurezeciém sye mu contento-
wać kazawsy : gdyż y wolowe takim/ ludzkie wsiyscy/ ale
Arabowie osobliwie odsadżili : swinie/ gdyż plugawa y
krostawa/ niewspominając. Wino piolunkowe pic daj-

Agineta.

C^o 7 aph: 40De Carue.
Can. li. 2. T. 2.

my/ acz

my/ acz oni co namocniejszyego kes dozwalaia / iednakże
tak/ aby mero spalito: bo pódacby tu w tym razie/ mto-
demuli / starcowili / malmazyey niewspomniéć / iesli iey
watroba że sye ię nieobrazi/ a chce hamowna/ a na trosze
przestawiaia / sama pozwoli. A kiedy rozgrzania albo
zapalenia sye strzedz kazem/ wspomniemy y to/ że exerci-
tium/ iako każdemu/ tak temu potrzebne. leć niechay to
z rozumem czynioné będzie/ gdyż lada iako ie czyniac/ za-
wodzi barziesy. a bywa lada iako / iesli po obiedzie albo
po wieczery/ iesli wietse niż go sila zniesie/ iesli wan czas
kiedy sye krosty dopiero wymiatać/ pierzyć/ a silie pocze-
ly / bo tak wnetby goraczka przy oney testności swięrzy-
bie/ y bólu. przystąpić mogła. a iako wszytkie choroby/ tak
też krosty znaczne swé tempora/ to iest/ poczetek/ moc/ y
schylek/ albo przesilanie mairac / mair y owe za com-
plexia / wnetżna odmiane / że koleryczne trzeciego/ me-
lankoliczne czwartego/ z phlegmy mało nie co dzień bó-
lów wzrusza. a przymiotowé : już wiemy że co noc. a
wieczy ten co to obszuwie nie grzeżył barzo / iesliby w
ten czas exercitio albo praca rospaleniu / albo febrze oc-
casię dodat : Co ktemu / niema być exercitium/ ani za-
dna praca/ ażby piérwey ciało przepurgowane/ a iakoby
od materii do skóry idący / wyzwolone przy potwie-
dzeniu watroby było. czego iesli nieuczyniém / sprawiém
co Hippocrat: mowi / że ciala takie nieczyste / kto cwi-
czeniem zabawić chce/ by téż przed tym takie niebyły/ kro-
stawemi albo owrzodżiałemi wezyni. Venusa / ani tych
tam/ eo za soba pokute y žal niosa lubieżności/ ani wspo-
minac : gdyż / rozgrzawsy a meaty otworzywszy / cialo
watla / a materii téż barzo rozdrażnionej przyciagno
do skóry/ y czlonków przedniyszych : ale dobra mysl/ nie-
chay sobie pacierzmi / czytaniem / rzeczy swiętych con-
templowaniem wezyni : na ktorey dobrej mysl/ co mu tu
nalezy : oto wsiyscy powiadai / że ta choroba melanko-

5. Aph: 34.

Mmm ij

liczna/

liczna/ ergo. albo przeto/ że z melankolii/ y krowie spa-
loney posła/ albo choćby iey tam przed tym nie było/ że
ia wezmie ma/ a od skóry za rozmnożeniem do żył/ a stam-
tad do serca/ y głowy/ obrotow/ co duchom dobrym/ do
wesolych conceptów albo sprawam rządnym przy instru-
mentach zwierzychowionych zatrudnionych miysca zostā-
wi? Za tym niech tam pilne staranie będzie/ aby natura
y dolne miysca swa operatja y swych czasow miały/ tak/
aby sye nie niezatrzymalo/ ale aby excretie swa droga i-
dac/ y miyscāły humorów/ to iest stolec albo wiecéy co-
dzien/ wryny/ coby w żyłach sye nie stanowiąc ciāła nieo-
dymala/ ani obstructy a zbytku żadnego/ niezāzywala.
w tym bywalli albo mogli być pot/ niechāy swego cza-
su będzie/ gdyż y naglupsy zezna/ krostawego być takim/
któremu przy pełności/ by sye były drogi pospolite/ niezā-
wściagnęły/ ale inedy plugaństwa odchodzić/ ropaby by-
ły/ ani swiętzbem nigdy niecięły. Purguymyż go tedy/
iako sye Galenowi zda/ od rzeczy lekczeysszych poczawsy.

R. Herbarum emollientium ana Manipulum j/
seminum carminantium ana 3 s/ florē cordialium ana
p. j/ fiat decoctio in aque simplicis q s/ ad consumptio-
nem partis tertie/ colature/ lb j/ adde/ caseie pro cliste-
ribus tractę z vj/ terebintinę 3 j s/ mellis rosati 3 ij/ olei
violati 3 iij/ salis 3 ij m. Albo R. Decocti capi lb j/ cui
adde succor petroselini/ eupatori ana 3 iij/ mellis rosa-
ti 3 j s/ benedictę 3 vj/ olei chamomelini/ anetini ana
3 j s/ m. Albo R. Succor petroselini/ scabiose/ eupa-
torij ana 3 iij/ succi liquiritie 3 j/ mellis violati 3 iij/ elect:
eleosphi 3 j/ olei irini 3 ij butiri/ 3 iij/ salis 3 j s m. Albo

R. Rhabarbari electissimi 3 iij/ elect: de psilio 3 iij/
fiat bolus. Albo R. Elect: catholici 3 v/ diacartani/
de cytro solutiui indi maioris ana 3 j s/ rhabarb: agari-
ci trociscati/ ana 3 j m. fiat bolus. Albo cum decocti
aperitiui maioris/ et sirupi de cicorea simplicis/ ana q s

u. fiat potio. Zātym nāzāutrz albo czas wpatrzawsy/
iesli tak rozum droge potaje/ krowie wpuścić trzeba/ a roz-
zum dla tego sedziem tu ma być/ że niemasz nikogo w kro-
stach/ coby krowie mu wpuścić sye niegodziło/ chyba dżie-
cie albo bārzo stary/ albo wiec niewiasta ciężka/ a owa/
którey natura sama swego w miesiąc czasu/ inedy to obra-
ca: y to y tēy sye przypatrzawsy. przytym/ trociscos de
mirrha/ diacalamenti/ de lacca/ abo insie tu pomocy da-
wasy/ wnet wpuścić sye z nog z sapheny będzie godziło. a
insym? gdsie czas albo potrzeba poradzi. iednatżę kto-
rym watroba bładzi/ z prawey mediane/ a którey słodzo-
na/ z lewey to weznim. A iż zwykli wiec prawie wsytey
w takię potrzebę bānkami ze wpytkiego ciāła krow za-
stōna ciagnąć/ to też nie od rzeczy/ gdyż samē affectie y
krośty/ tam tedy droge być humorom potażuia/ y stawiā-
ia tē bānki albo rozżę/ iednu nā syi/ miedzy łopatkami nā
rāmionach/ nā siedzeniu/ nā łoktach/ nā wdach/ y nogach
dudzy/ to wolno/ kiedy/ y ile sye spodoba wezynie/ byle
pżepurgowanemu. bo inaczey byłaby to za škoda wielka.
y widāliszmyc takich niemāło/ co źle sye sprawiwszy to czy-
nie chcieli/ ale febra y wietśemi krostami tego przypłacie-
wszy/ do rozumu y poprawy sye wracali/ watrobie ratus-
nek dawasy/ kolaczki iey albo morselle czyniac. R. Spe-
tierum electuar ij/ diarhodon abbatis/ 3 iij/ diatrion-
santaloni/ 3 j s/ diapliris arcotici ana 3 j/ sachari aqua
cicoreę dissoluti q s/ fiant morselli. cicoreę kōzeni cukrem
condiowany/ iesli bogatasy/ sam przez sie sōrowy miasto
piotruszki przy czymle/ albo y w piwie moczony zdiżen-
mu wyrzuciwszy/ bārzo iest dobry. Cerot ex santalis/ nā
wierzch dawasy/ albo z niego liniment/ oleo absinthij go
rospuściwszy po fomentie/ których nā swym miyscu przy-
chorobach watrobnych dosyć. tu tylko to wklāziem/ że
nā watrobie albo słodzone mieć baczenie trzeba/ staraiac
sy aby sye obstructie otwieraly/ materia stromila/ a wy-

wodzila/ tedy iesli do wietſzych lekarſtw niepódydziem/ co dzień kilka pillulek brać kaźmy. R. Trociscorl de absinthio/ de eupatorio ana 3 ij/ de rhabarbaro 3 j/ cum aqua absinthij/ et guttis aliquot aque stillatitij/ cynamomi/ reformentur pillule septem pro diagma. albo o wrych niechay zażywie Joannis Damasceni ſamy ch/ albo przymieſzywaie im rhabarb: czasem species hierę. a tych Joannis Damasceni descriptia tá jest. R. Betonice/ radicum pimpinellę ana 3 j/ chamedreos 3 ij/ mure rbe 3 s/ aloes 3 ij/ croci 3 j/ aque vite 3 ij/ succi absinthij quantum sufficit/ fiat massa. ale iz siropy dać rzecz jest taka/ przez które być niemoże. Tedy R. De cicorea/ de endivia/ de absinthio ana 3 j/ m. Albo R. Siruporum de absinthio 3 j/ de stecade 3 s/ oximelis simplicis 3 j s/ m. Albo R. Siruporl de fumo terre/ de epithimo ana 3 j/ decocti aperitiui maioris quatum sufficit m.

Albo R. Sirupi de succo melisse/ de lupulis/ de epithimo ana 3 s/ oximelis simplicis 3 j/ decocti aperitiui moris q s/ m. fiat haustus. Bierzac go kilka dni/ ponim rhabarbarl iako y przed nim/ albo samęgo diagma pul tory/ albo infundowawſzy z czym drugim. R. Rhabarb: electissimi 3 j s/ spice grana vj/ trociscorl de absinthio/ de eupatorio ana 3 j/ pulueris sene preparate 3 iij/ per noctem infusa et expressa colentur/ et diluta/ electuarii de psilio 3 iij/ sirupi de eupatorio 3 j s/ decocti florum et fructuum cordialium quantitate sufficienti/ fiat haustus. Do czego iesli decoctia mieć chcemy/ mało nie lepię/ a uczynić ia wziawſzy salsy przed tym wplótané/ nadartę y wtłuczonę w proch/ wneyi trzy/ corticis guaiacii pul tory/ wody prostej/ (albo chcemyli de absinthio de lupulis de cuscuta ana 3) kwart czterech/ przez noc w garncu załepionym na weglu ognia málęgo/ albo na rzę zewiu postawimy. potym/ kiedy iakoby część trzecia wywrę/ po przestygnięniu simplicis decocti aperitiui maio

ris przy

ris przydamy/ y znouu chwile secundum artem powarzmy/ także załepiawſzy/ tę decoctię dobrze exprimowanę y colowanę/ wneyi pić/ sirupem którym ia oſłodziwſzy rano mu damy. a co iesli ia zechce y przed wieczera pić/ dobrze uczyni. a iz salse do tego kładziem/ iużem niedawno/ że takim do wſytkieſz ſye znidzie kłaść/ powiedzia/ ták/ iz nietylko w decoct albo lekarſtwá/ ale widze/ w pićie ię dudy przymieſzywać niemożę. Bo który za dnięſzy używania ię ſposob/ iako ów/ co wtłukwſzy salsy w proch/ póť wneyę z winem albo z conſerwa która do dni oſmnacie albo dwudziestu brać kaźmy? a z takim na oko pożytkiem/ że wielkie bóle/ y droſty za tym bra niem/ choć czasem krom diety y cuſtodię odchodza. Tle tyłko tedy przyłozyć ię do lekarſtw/ ale samę owym od ſwietnieyſzym obyczaiem/ rzecz będzie z rozumem/ ciato dobrze przepurgowawſzy. R. Salse optime 3 iij/ ligni 3 iij/ corticis 3 ij/ puluerata/ infundantur in aque endi uie/ eupatorii/ fumarie ana lb iij/ vafe bene munito/ co quantur s a pro sirupo sudorifico. w którym in ſacculo albo petia infundia wiec dudy/ radices cicoreę/ asparagi/ petros: ana 3 j/ liquiritie 3 vj/ polipodij 3 s/ ſeminum frigidorum maiorum ana 3 iij/ scolopendrie M. ij/ iue artetice M. j/ ſeminum cardui benedicti 3 s/ carda momi 3 j s/ ellebori 3 ij/ epithimi/ cuscute ana 3 j/ ſeminum carthami 3 s/ mirobalanorl indorl/ citrinorl/ chebulorl ana 3 j. Ale mnie ſye niaka tákie rzeczy nieſpo dobały/ rádeczę w ſerwátce té rzeczy uczynimy. A iesli to na wiosne/ iesli to żak/ rzemieſlnik/ albo kto co mu po dzewie y ſalsie mało/ tę kilisck przewarzanę/ a w nię té rzeczy moczac/ co dzień rano damy/ patrząc że to ſa rzeczy purguacę/ z którei y chodzie/ y co conditia wboż ſa nieſie/ ſprawować ſye godzi. a z salsy? tego pilnować/ aby ſye wſytko z reſttru wiodło. Pro potu tedy tam temu/ weźmiem tyleż salsy/ dzewa/ y corticel/ y w

Winn

wody

wody przewarzaney kwart osmi / także zalepiwszy woda-
rzym / y pić każem / kistere albo pilulke na baczeniu iesli
potrzeba pokaze maiać. A iż tę decoctię y pierwszay re-
manentie maia sę do czego zgodzić / tu w tym razie / niż
w którym nabarzię / chcemyli tak ie w plát albo saccul
kladac w wodzie goracey rosparzac / a imi miewscá bola-
ce / albo krostawé fomentowac: do czego iesli chcemy przy-
lozyc farinam / fabar / seminis lini / maluar / cum toto /
meliloti / fenugreci / chamomille / chcemyli też cataplasmi /
albo liniment z nich wezynic / mozem: iednakże deco-
ctum / niż té solida / ani remanentie / lepsze. przeto / co oni
sumorinami / to my sama decoctis plóczmy / ale patrząc
aby nie ná przodku / kiedy sę pocia y poty sączna / aż tam
po dni kilkanaście / kiedy już finię a malignitatis onę
iadowitę z materię krosty czyniacę / co znacznie odra-
żi y wntnie. do której to decoctię plókaniu należacę /
kwart dwu iesli przydamy / lopianowégo korzenia vtluc-
zonego garsc / omanowégo pół garsci / siarki tluczoney
szubac albo dwie / bedzie do rzeczy. a iesli też widzim /
że przez tych fomentów decoctia / przy diecie y potach do-
syc stóże / y krostam czyni / iakoż przez pochyby wezyni /
czemu is mordowac albo rzekne po wierzchu pomagaiac
trudnie z owymci to dawaiac masci / plókani / albo wani-
ny / co lekarstwo przez vsta vzywac niechca / ale tym co ná
salse zezwolili / chyba iżby złe wypurgowani przed tym by-
li / albo ciepla już przyrodzonego nie niemeli / same przez
żadney pomocy znida. przeto owym wziawszy tego to ko-
rzenia lopianowégo niemato / a stłukwszy go / moczym w
occie / potym warzym / y krosty plóczem / tak rady gina.
bierzem czasem tylko otreby same / a z piwem albo z wo-
da obmywamy miewscá / mydlem potym plóczac gina /
bierza fariny drudzy / to jest bobu startego / siarki mu ka-
sel przymiesawszy / rozmoczywszy albo wzwarzywszy pló-
czo. czynia to drudzy woda posoliwszy ia / drudzy laka w

nie ry-

nie rybiego przymiesawszy / drudzy figi vtlukwszy / w woc-
cie przez noc moczone rospusciwszy / drudzy sok piotrusko-
wy / sok omanowy / sok mietkwiowy / sok melonowy / oc-
tem / z miodem / z sola / z siarká / (albo złożone z soba al-
bo z osobná každé) przyradziwszy / plócza y goia. wsa-
kóz y w tym tego baczenia trzeba / abyśmy wiedzieli / kie-
dy co kłasc / bo dobrze y owo ná krosty vppone / isc do ko-
clarzá albo kowalá / y stierk owych czarnych co okolo ko-
wadlá leza nabrawszy / y zasypac / dobrze lithargiri / mir-
rhi / calchantum / nawet ellebor / succum titimalor / sina-
pi / nitri / aphronitri / adarce / alcioni / auripigmentum /
euphorbium / calcem viuan / cantharides / y inssych vzyc.
ale patrzymy iako z rozsádkiem a róznego czasu : bo by-
wac to wiec / iako rwardoustey stapie / kiedy ná kiel zá-
wziawszy biezy / desperackie ieszcze ostróg przydai / aby w
tym vponu vnnieszyt / a gebe otworzywszy z munsctkiem
sę iako trzeba obfedi. Dawaię vponym krostam / ru-
bificantia / vesicatoria / y takie / coby ieszcze przyciagaiac /
tam tedyz wiody / ale onych to Auicennowych czasow.
nássych teraz dosyc false dac / komu byc moze / albo ser-
watke miasto nię / tedy iesli sę dobrze wypurguię / bedzie
stóza poslusnierza / a prostakóm wziawszy otrab / albo
możeli byc farine lupulor / albo fabar / garsci dwie / siar-
ki vtluczoney garsc / slazowégo korzenia suchého tlu-
zonego garsc / w ocie pomoczywszy / natrzec cieplo /
y tak trzymac aż oschnie. albo wziac orzechów wloskich
dobrych / albo przegnitych garsc albo dwie / siarki pół
garsci w moczyć w soku piotruskowym przez noc / y tym
nacierac. migdalów gorzkich także vzywaię przydawa-
szy trzeć ali mirrhy / thuris / aloë / siarki co sę podobá.
co iesli chłodzić / albo aby niegrzylo / temperowac sę byc
potrzeba zdatá / mlekiem / serwatka / zółtkiem iaiowym
możem wezynic. Albo R. Succor plantaginis rosas-
ti / succi apij / succi radicum lapati / ana lb ā / sulphuris

Mm q.

puluerati

l. 4 f. 7. t. 3. c. 6

3. Epidem.

In fine 2. por-
rhetici.

puluerati 3 iij/ aluminis vsti puluerati 3 s/ m. acz czy-
nia wiec/ a naczesciey wanne/do ktorey warza slazy/ ru-
miny/ bugwoice/ nostrzyk/ scabiose co ia polna dryakwia
zowia/ roza/ y te ogródne ziola wonné. y iesli po przepur-
gowaniu/ a krosty nieprzymiotowe/ kazde zniada. do kto-
rey to wanny/ iesli omanu/ chebdu/ kopydunku/ przyda-
my/ podobnac bedzie lepiey. Ale obawiaiac sye/ aby sye
zapaliowszy w goraczke/ albo testnosć/ albo wco goršiego
nie wpadł. a goršiego nie w tym radniey nie przypada/ ia-
ko kiedy sye watroba barzo y insze wnetrzności rosparza/
a krew one zaprowana na zad/ od skory do wnetrza o-
biedca/ albo wstechline/ a iaka z niy dzirwa goraczke/ al-
bo koliki wnet/ albo womity z boleniem glowy/ albo
czlonkowe bole/ albo wiec puchline vezynia/ tedy czego
daley czekac/ oczym acz indzie dosyc/ ale Hippocrát: po-
wiada o Alenicyku/ co sye parzywszy w wodach cieplych/
krost pozbył/ ale tez za tym opuchnawsy umarl. Przeto
iesli wanny vzye mamy/ z rosgdkiem nechay bedzie. Tak
ze cieplie/ gdyz nad cieplie nie pozytecznieyszego zwiérza
chorynym wszytkim rzeczam/ badz przyrztutnym/ badz ze-
wnatrz z humorow iakichle pochodzacym. do ktorych/ ies-
li chorému daleko/ w domu rzeczy do nich nagotowawsy
vezynic sye moga/ a mianowicie siarká/ ktora ptoczé/ czy-
sci/ suszy/ y goi wszytkie zastoiné rzeczy. iednakze y ciepliz-
ce choćiaz dobre/ swieté/ y od nikogo nigdy nie poganio-
né byly/ z tym baczeniem zażyte byc maia/ abyśmy do
nich odsylaiac/ krostawé dobize sadzili/ iesli per essentia
am/ symptomatice/ albo critice wychodza. Bo ze zley die-
ty/ przytym exercitium ale pracey niemiarnéy za zlym w-
roku czasie/ przy odmiianie powietrza/ po swierzbie/ rzu-
cily sye krosty/ y zbieraiac sye/ plyna/ y zasusaiac goia/ cze-
mu im wystac sye niedac/ przy czym/ czemu wanna pa-
rzye/ albo cieplianu ie moczye/ Co Hippocrát: owo
dzieciam albo mlodym ludziam/ kiedy sye wysypnia kros-

sty/ po-

sty/ powoli sye odprawuiac/ te nie ze znaczney przyczyny/
ale z dobrej wolej bywata/ leć w inszych leciech/ gdzie po-
chorobach albo strazastiem/ tam nie samy z siebie/ ale za
skoniczeniem inszej niemocy przysc musza. iakoz przycho-
dza za glowy boleniem/ za kaslami/ za dychawica/ albo
w pierściach pełnością/ za zapaleniem watroby/ (a to
ich iest efficiens/ za czlonkowa choroba/ niewiaſtam za
przyrodzonych rzeczy wſciagnieniem. a co rzeczem o zes-
mieraniéy/ o squinantiey/ o pleurze/ o bołu lewym ode-
tym/ o kſiſek y nerék zranieniu/ co tez sa iakoby we wne-
trzné zapalenia albo krosty/ to ze to ſzczesliwy w natu-
rze poſtepek/ y dawaiac sye takowym wystac/ dziekiem
ze za zla choroba/ zewnatrz lzejſia sye na wierzchu poſta-
zata. Która to iesli nas mierzi/ a prze nieczyſtoſć ciata/
zda sye nam ze zmiesiona byc ma/ oto albo wanna albo
ziolmi/ z fomenti/ albo cieplianu iey poſhywamy/ ieſzcze
wychodzac/ iesli potrzeba mazac/ tedy maſtem mlodym/
niektózy/ dudy lniaym oleiem/ dudy z apteki rumno-
wym/ bobkowym/ rózanym/ migdalowym/ omanowym/
siarki albo lithargiru iesli potrzeba ſes przydawſy. a co
iesli vnguent ktory roſtworza z owych co ſa wielkie/ de
meliloto/ de artanita/ de bdelio/ de. oliwa proſta/ albo ſa-
dlem ſwinim/ albo oleo violato/ zmieſczy krosty/ y do
wyćiezenia ſpoſobi. albo iesli zasuszye/ de lithargiro/ de
minio/ rubrē caphuratum/ y insze takze olejkami rospu-
ſzoné ſa dobre. Albo vezynic ſobie na vrsad R. Ole-
orum laurini/ 3 iij/ irini 3 i/ arungie porci lb s/ sulphu-
ris lb s/ misce. Albo R. Arungie porci lb s/ vnguenti
de altea 3 iij/ olei laurini 3 iij/ butiri loti 3 vj/ sulphuris
3 iij/ mastiches/ olibani/ lithargiri in aceto prius mace-
ratorē/ ana 3 s/ m. Albo R. Butiri recentis aqua
scabiose loti lb s/ olei laurini 3 iij/ succore enule/ lapati/
ana 3 iij/ aceti parē/ bulliant. poſt adde ſtoracis liqui-
de 3 i/ lithargiri 3 s/ pulueris iridis 3 vj/ mastiches 3 iij/

Mm iij

alumi-

aluminis 3 j s / m. fiat unguentum. do którego trzeba
arungiam / albo olejku lnianego / przydać możemy. A mo-
żem to uczynić jeśli boli / aby mniej bolało / terebintiny
wziawszy / przydać oleju lnianego y rzadko uczyniwszy / żółte
kół iatowych przymieszać / albo którego zfarzyn. co na skór-
kę potrzymano / godzin kilka / mydłem zaś omyć. które
to mydło / jeśli będzie takie co by ingredientia własne do
krośt miało / będzie lepsze / acz każde mydło / tyleż przeto
że mydło / krośtom jest pożyteczne / y z Gálenowey / y z do-
świadczaących rady / bo coś innego wście bierze / iedno
popiół / ług / a łój / co jeśli y sól / alun / siarkę / wapno / o-
leki / by też y ambre albo piżmo / tym będzie lepsze. my
camphory / albo oleum spicę / albo macis podobno przy-
damy / myślar o dalszej potrzebie / jeśli succo enule / cen-
taureę / ellebori / sales theriacos / będzie trzeba. Alwiec-
na ma suchwałe masei / które mingłybych rad / ale iż ie z
merkurysem czyni / na który krośtam wponym bardzo czę-
sto przychodzić musi / właje z ieden. R. Lithargiri ci-
trini / tragacanti / partes equales / terantur cum aceto /
hebdomada vna in sole / et liniantur cum eo cum necesse
fuerit. et iterum / argentum viuum extinctum / et storax li-
quida / et oleum rosarum aggregentur / et administrent.
et iterum argenti vini extincti / et storacis liquide / et flo-
rum violar. et costi ana partes equales. takie y nie-
go nie ma / do czego on iako praktyk wielki oto merku-
rysa używa / y mając im wierze ia że krośty gubił sze-
śliwie / to jest one wponie co inaczej wynieść niemogły / ale
aby mu tóż przy takim mазaniu przypadać co dziwnego
nie miało / nie wierze. y przetoż mówi ostrzegając / aby kro-
sty jeśli by przy miejscach znacznych / to jest na głowie / al-
bo na piersiach / albo na brzuchu były mазane / mercu-
ryus od nich co nadalę był / czemuż znać że go dobrze do-
znał / choć go tak iako y my skrómniac mogły. A iż on
tam w té czasy krośtam prostym / ale wżdy wponym / a

z de cōp. m. f. l.

Lib. 4. f. 7.
nr: 3. c. 6.

nie włé-

nie włęczonym merkuryusą dodawał / czemu naszy bąrwie-
rze na ten czas się ocucić / a serca trochę więcej niż mieli
wziąć / a za merkuryusem stanawszy / to o niemi / że krośty
wponne / złe / y iako okolicie naidowitśie beda / włeczyć o-
biecować niemają / gdyż Alwiecna impetiginem / pso-
ram / vitilliginem / lepram / y co ich iedno zły ch w tym
rodzie Maranistun / albo Arabskim było / merkuryusem
leczył. które to rzeczy iako blisko effectu / a ciała y zdro-
wia zatrudnienia / temu co z frące się wynurza pokazać
może. ten niewie / co o tym albo disputujących nie czyta /
albo się tym co przymiot leczy przypatrzyć nie chce.
Niechajże tedy / ponieważ wponie / złe / iadowite / a insym
lekarstwom nie wstepując krośty bąrwierz widzi / merku-
ryusą po dobyciu ciała wypurgowaniu / pod chorągwie
Alwiecnow / gdyż też to był Książ y hetman Arabski /
zażywie. R. Mercurij succo lapatij extincti 3 vj. Item
succore apij 3 iij / succi cepe 3 iij / tithimali 3 ij / seminum
iuniperi / baccar. lauri ana 3 iij / nigelle 3 j s / radick aris-
tolochie rotunde 3 ij / cucumeris asini / piretri / ellebori
ana 3 s / flor. hyperici p. ij / aceti et vini rubri / ana —
puluerata coquantur secundum artem / sub finem adden-
mirrhe / turis / mastiches ana 3 j / castorei nitri aphroni-
tri ana 3 vj / auripigmenti / euphorbij ana 3 s / sulfuris
3 iij / lithargiri 3 ij / salis ammoniaci 3 j / vngti de altea
3 s / oleor. laurini / hyperici ana 3 iij / vngti de artanita /
de meliloto ana 3 iij / butiri loti 3 x / pinguedinis e maxil-
la rancida suis eliquate 3 iij / arungie porci mundate 3 ij /
triphere persice 3 j / theriace veteris 3 s / aque vite / tere-
bintine si opus videbitur ana q s / fiat vngtum secundū
artem / diutissime et suo ordine ductum. które to vnguen-
tum / takie jest / trzeba abyśmy się dobrze przypatrzyli /
bo iako podobno już widzim / że w krośtach tych jest róż-
ność nie mała / tedy to wystrzec mamy / że też y w vnguen-

tach ma

tach ma być nie mniejsza / a ten oto jest tak gorący / że
 króśt dobyć może by natwardzić były / ale też podobno y
 ciało tak rospalić / że o gaszeniu zaś niż o koiszeniu maza-
 nia pinięby potrzeba myśleć. Przeto jeśli complexia go-
 raca / czas w roku gorący / krosty z kolery / a z humoru
 barzo zapalonego / tey masei vmieszac / piceum / eupho-
 rium / arsenicum / tartarum / calcem viam / flores me-
 tallicos / scorias / stibium / cantarides / succos titimali /
 ficus / cepar / sinapi / ellebori / y té / które aby barzo rozgza-
 ty a gryzły w desperackich krostach klada. a na to miew-
 sce : succum acetose / violarie / scabiose / emulsiones semi-
 num frigidore / a z malonow y ogorkow naczesciey / vngt
 rosatum / olea / rosatum / violatum / chamellinum / dial-
 tea / y insé. Co iesliby mdlosć / vprzykzenie / albo co ta-
 kowego uczynilo / otrzéc / omyc / a winem zwlaszcza czér-
 wonym. Quicenna płócze octem / a po oplókanu máže
 oleykiem / y sokiem różanym / przydawşy mu litargirum /
 róż sę też y nam zgodzi : boć iednak kiedy sę tamté rze-
 czy otworza / plókać ie a zasuszać (iesli cięka) potrzeba /
 na co on popioł winnych galazek bierze / y zasypuie / albo
 go z masłem zmiesawşy máže. my moglibysmy / pulue-
 re clepsidario / thucia preparata / aloe sacoterino pulue-
 rato / iride / mirrha / mastiche / thure / sulfure vsto / tak
 suchemi / albo cum succis plantaginis / poligoni / lapati /
 scabiose / y trocha octu / a winá czérwoného przywarza-
 şy / a oleum lauri / albo z orzechów roztworzywsy masę
 uczynić. ale za mazaniem merkurysowym / iesli do vst
 albo gdzie indziej / dobrze grubszé plugastwa obróci / samo
 sę to wystoi / y zágoi. Jednakże potym iesliby mu plóka-
 nia albo wanny trzeba / plókanie tylko winem / albo v-
 warzawşy taphum barbatum / plantaginem / parietar-
 riam / ebulum / mercurialem / y takich co sę spodoba / do-
 godzi. acz czasem y do wanny przychodzi / która niechay
 będzie / nie prze náparzenie / boć go tam iuż miał y nazyt /

ale prze

ale prze oplókanie. R. Lapati acuti cum toto (szczaw
 to kobyli baby zowia) M. ij / malug cum toto / bete
 ana M. ij / scabiose / violarie / mercurialis / branche vr-
 sine ana M. j / flore chamomille P. ij / rosare rubre P. ij /
 radicum bistorte / pentaphili ana 3 ij / salis 3 ij / sulfu-
 ris quantum libuerit / vsiadzie na worze tych ziól vwarzo-
 ny ch / y oplócze sę z téy pracy. ale czy niepamiętamysy
 my / że to króśt ani parzyć / ani oleykami sę mazać dla
 rozdżaznienia / y zapalenia tak samych iako y wnetrznos-
 ści godziło : pamiętać : gdyż takesmy ie rozdzielili / że
 iedné bywają zdobrych wolę / drugie critiche po chorobach /
 a té oboie czasem sę wystawia same / a gdzieby wiec tak
 vporne były / że stóie specac vstapićby prostemu maza-
 niu / plókanu / cieplicom / y insym rzeczam niechciały / do
 izdebkisiny pod merkurysow caduceus wprawili. leć
 gdzieby to były krosty owe / co na pocztu iakiey choroby
 wielkiey / ciężkie y niezwozayne za soba przypadki cią-
 gące / tam té musielibysmy piérwey / do kad sę / y z która
 częścią między przednimi maia / wybaczysy / nie do tych
 rzeczy ale ad antidotos et intemperiei illius virus tol-
 lendu prowadzić. różnosć ich ad aliquod certum genus
 wtaczaiac. Których to / oto iuż przed tym bylo nie mało /
 ale pocztawşy troche / będzie dalibóg wiecéy : gdyż ten
 de scabie tractat / iako y ow artriticus jest tak potrzeb-
 ny / y do vmiénia cudny / że snadź ieden w sobie zawiera-
 iac totam economiam corporis / drugi wsytkie de tumo-
 ribus preter naturam księgi / zelzywosciby godného me-
 diká uczyni / by tego oboygá dobrze vmiéc niéniał. A
 co iesliby ieszcze sam medik / ktorzym z tych / albo obo-
 giem chorował : bzydzi sę w piérwsym takim medi-
 kiem coby podagryczny był Galen : ale aza y w tym cu-
 dnie mu przymawia porwiadaiac / turpissimum est me-
 dicum scabie laborare : a kiedy to mówi turpissimum /
 tedy podobno wspomniéc medikowi każe / iakim go bóg /

Woo

iakim

In 6. de M.
vul. C. 4.

De Medico.
De decenti
ornatu.

656. Przymiotu Książ wtórych

iaćim Philozophowie / a Hippocrates osobliwie mieć
chce : potym iako na pokojach wielkich panow / iesli be-
dzie sordid / z zelżywością swą / y medycyny /
stając musi.

Włosów opádnienie.

De symp. drá.

Włosów opádnienie / co ie wśyſcy pi-
larella zwali / ze krwi skłonę a iá-
dowitę przychodzi / kiedy tróyle hu-
mor sye wzburzywszy / a rospaliwszy /
tak pod skórą rozjarzy / że ia zapali-
wszy a vsuszywszy / on posilek tróry
miata / y one tłuſtość / albo fuliginem /
z kąd włosy roſty / strawi / a odeymie.
bo iako włosy w ten czas wiec roſtą cudnie / póki com-
plexia a poſtanowienie wśytkiego ciała w nim dobre / a
niezym nienarufone będzie / tak kiedy sye to zepsuić / a skór-
rze / y częścią inſym poſilek / y sytność odeymie / nietyl-
ko włosy opádną / ale y ona skórą ſamą sye nadmie / albo
zaſchnie / pomarſczy / albo pokurczy. co w owych być ba-
czym / kiedy sye im albo na suchoty zanoſi / albo kiedy po-
ciężkię chorobie wſtając / pálce wywiedle / nogi ſłabę /
twarz blada / oczy wpádłę / iągody ſkleſłę / páznogty ſkur-
czonę / włosy láżące / y inſe przypadki ku młodoſci niemi-
ia. z kąd albo prze vmnieyſzenie zwytkłego alimentum / a
poſilku ciała / albo wiec że sye w ciało doſtało tak iádo-
witego coſ / co wśytkę krew y wśytkię częſci / od przed-
nich poczawſzy / do oſtátnich odmienia. Vmnieyſzenie
tám to rádo przychodzi / albo że mnię pokármów ciału /
przy pracy / kłopotie / złym powietrzu / y inſych przyczy-
nach da-

nach da-

Włosów opádnienie.

657.

nach dawając / albo że sye tak ciało przed tym zámuliło a
zápſowało / że ani trawie w żołądku / ani krewi dobra ciá-
ła poſilac z wátroby moze / ale o tych indziej doſyć. tu te
tylko obaczmy / co tak iádowita ieſt / iż za doſtaniem fran-
ce / wnet oto malignitas / a plugaſtwa zbytek goracy krew
zápſowawſzy / takim plugaſtwem skórę podlewa / że bawi /
was / broda / głowa / nieczekając ſtároſci liſcie / co ſamo /
czemu concludować niema / fránce być z chorób naiádo-
witaſz bo (wziawſzy proportia) chłopci co bór suſzyć cha-
obcinać dzewa / aby żyłami okolo idacemi nie sye gále-
zióm ku górze niepodawało poſilku / diudzy / w kózenie
przy pniu leia w krop / wine / wodę z wapnem / y inſe iádo-
wite rzeczy / y suſz go ale tak powoli / że nierychło wied-
nąc do wſchnienia przyyde. a tu oto wnet za doſtaniem /
onę wśytkię przypadki co o nich wyſſę / y ten Pilarelle /
który tak bárzo ſpeci człowieka / że odmieniwszy mu tem-
perature a ozdobe / tak y ochedoſtwo wdzięczne otrza-
ſnawſzy / nierozumiemy aby y ſtrachu zaraz niemáłego
wezynie niemiał. y bywała to y ſtarych affectia tak ſtrá-
ſna alopetia / albo ophiaſis / że z nię do suchot albo do
trádu / iákoby dróge iákaſ czasem bywać powiádali. co
iako sye iedno do drugiego ma / to ieſt krosty / láty / blá-
chy / ſwiérzby / trády / lepram oni / elephantiaſim / ſca-
biem / ſphacellum / vitilliginem / mirmetia / leuce / ophia-
ſim / alopetiam zwali / doſyć Galen y inſy ſéroko. leć y
teraz trudno z nią nieteſtnić / gdyż taki / iako między ludzic
ſye wſtydác pokázac niema / powiáda Galen / żeby to ſro-
motá / aby to medik kiedy ciérpieć miał / a przeto mówi
o mediku / iż ten miałby być we zdrowiu przez przygány /
ale powiádamy my / że to każdy niecnota / co mu do tęg
choroby przychodzi / gdyż w on czas / z inſę to niż teraz
przyczyny. y diſputując Auicenna o tym / wkaże że to z
zepsowania każdego humoru przyſć moze / a z meláńkoli-
cznego napiérwęg. a co za dżiw / iesli medik / tak sye wiele

Woo q

wezac

14. Meth. M.

In 6. de M. ru.

Lib. 4. f. 3. r.

1. de C M. f. l.

uczac/ myslac/ v chorych smrodów/ á máto sye niegodzi
rzec iádów wacháiac/ o meláncolia/ potym o schnění/
álbo chudnění/ w tym ex vitiosa nutritione/ o włosów
opádnienie przyydzie/ leć ten co zá wśeteczeństwem tego
dostawšy przed czasem y przez przyczyyny oto przyšedł/ z
oto pátrzymy iáko pokutowáć zá to musí: bo on prostym
przepurgowaniem/ obstructie odpráwišy/ á krowie w
swych žylách popráwišy/ y wentriculu z watroba po-
krzepišy/ przyšć do zdrowia może: ten záś ledwie y zá
lékarštry. Jednáktže/ záczniem go z tad/ náłaiaršy mu
zá rozpuste/ daymy diete dobrá/ aby suchými á pieczyšć-
mi rzeczámí sye tylko contentuiac/ wciékl do onych ámu-
letów/ do sálšy/ mázania/ álbo kurzáwy. bo ácz medici
Włoscy tákiéž aby sye co rychléy do ludzi wkázać mogli/
purgáciámí ani wielkiemi lékarštry niebáwiac/ co ry-
chléy myšá/ fomentuiá/ y oleykami álbo mášćiami mu
włosów nowych dobywáia/ ále iesli sye przypátrzym/ że
to słowá/ tedy z inšey miáry tákiemu pomoc mamy. Al
iáko by to sye pokázáć mogło že to słowá/ oto pátrzymy/
že go do ostátká bżytwá gola/ potym iz sye skóra rozpa-
lilá/ chłodziá/ á dopiero kiedy przechłodnie/ potwierdzi-
wšy/ pušćzac/ czasem bánti/ siekání/ czyniac goráco/
krowie wzbudzáiac/ máža/ á zátym rzeczámí które do wło-
sów wywabiania moc máia/ aby wyráštály czynia. á go-
la wíec nierz / ták iz co dni kilka znówu bżytwá iáko by
pienki álbo potraw/ wyrzucáia. co iáko wiele času bie-
rze/ ktemu iesli to niebedšie empirismu/ á po prostu pá-
táctwo/ wyžrzáwšy á ono mu włosy opádlý/ skóra sye
podlálá/ bwi ták záciéklý/ áz ie iáł álábáster przyžrzec/
rzucić sye do localia/ á onych okładania/ minery o która
sye do tad/ že w watrobie siedzi swárym zániedbawšy.
czego iesli niedosięžem/ iáko skóra sye popráwi/ y pátrzy-
my/ dawáia oni lékarštry dosyć/ á miánowicie Petro-
nius nábráwšy ich v Auicenny/ który též przed tym w ten

že oby-

Lib. 7. C. 7.
Canon: lib: 2.
T. 2

11. symp. M. f.

že obyczay v Gálená/ áby część sobie ług dla odmyćia/
odwiltzenia/ skóry otworzenia/ y posilenia czynili. á czę-
mu tylko dla skóry/ bo tá samá do włosów práwo má/
propter viscositatem quandam humorum/ ná których w
tám tych mieyscach leży: część aby linimentów po fo-
mentách używali/ z kózenia trzćinného czynia popiół/ y
octu nan náławšy/ káktus álbo ług/ z gnoiu kóziého álbo
kóźlowého/ táktže z rogów/ álbo z kopyt czynia popiół/ y
soli mu troche przydawšy/ octem y winem czerwonym
rošwarzáia/ á po wstaniu y przecádzieniu/ do potrzeby
obracáia/ czynia to y z migdalów gorzkich/ wpaliwšy/ á
proch ich wódka rozmarýnowá/ álbo bóžego drzewka
rošczyniwšy. Zá tákiemi ługámi/ gdy iuž głowe ogolo-
ná/ kilka rázów/ to iesť/ dwa/ álbo trzy ná dzień/ zmyli/
emplastry álbo vnguentámi opátruia. Emplastrámi
tak. biorá łopianu álbo kóbylego šczawiu/ y cwiéklného
lišćia/ y wtlukwšy/ troche z winem czerwonym przywa-
rza/ y ták ná głowe przywina. bierze y chrzan (choć iá-
dowity) y przymiešawšy mu kózenia grzybieniówego/
czasem y ciemierzycę wtlukwšy/ á octu troche y winá
przyczyniwšy okładáia. Zá témi dopiero owe/ tłuka lu-
piež kástanowy/ á z máka bobowá zmiéšawšy/ wodá roz-
miešzáia/ y okładáia. Albo radicem ciclaminiš wtluk-
wšy z kwieciem rozmarýnowym/ w occie pomoczywšy/ á
miódem zágniótšy/ okładáia. Albo onž kóżeń grzybie-
niowy tártý/ y tłuczony sam/ z smolá y z oleykiem mirto-
wym/ miásto emplastru/ álbo tymž obyczáiem łupięž ie-
žowy w gárcu wtlony/ á w proch álbo w węgle iáko by
wtłuczony/ z smolá wáżona: do czego iesli ladanum z o-
leykiem róžánym álbo mirtowym sye przyda/ bedšie le-
piéy. Orzechów lešnych łustá álbo calé/ tymž sposobem
wtłone y wárté/ w nim wymoczone/ á oliwá podláne.
Albo łeb záieczy (á može być nie jeden) táktže wtlony/ á
w proch obróconý/ y octem pomozony/ sádlém niedźwie-

Woo iij

dzym

dzym zatartwisy głowe maza/ bożę dzierwko/ Abrotanum
żacy/ tak w tym własność wielką ma/ iż y decoct iego/ y
wódka destilowana/ y same ziele na emplastr wtłuczone/
y proch spalony a z olejkiem siolków żółtych/ (Cheirinum
aptekarze) albo mirtowym/ albo oliwą starą przypa-
wiony/ głowie/ skórze/ y włosom pomoże. pomoże też y o-
wo włosom/ co naszym pospolicie czynią po owym/ kiedy
párdy flastrami/ z siarku/ a ze smoły/ z colophonii wmię-
sane/ zdartwisy/ aby sye bliźny zawarły/ a włosów no-
wych co puszcily/ much co nawiecy bierzą/ a z oliwą y z
miodem wmięszawisy/ iako maseca maza/ dla wonięy cza-
sem camphori/ albo zibetu kes przydawisy. albo wiec iesli
sye głowa raspala/ sokiem korzenia grzybieniewego de-
purowane/ pomiarzkowawisy. Co kilko dni winem czer-
wonym/ albo iesli to chłopiec cudney a zdrowey comple-
xiey/ iego moczem/ myć/ a potym tych rzeczy używac.
Galen nie muchy/ ale pszczoły zaraz y z ich sokiem biérat/
y z tego masę czyniac/ z oleiem starym używał. iakóž
wszystkie to do tad są rzeczy dobre/ własność maziacę/ y
tak zgodné z naturą/ że głowie mało zawadzić/ owsem
radnięć pomoc wnieść. Lec kiedy wporna choroba pod te-
mi włosów pokazać niebedzie chciata/ y oni używali ru-
bificantia/ vesicantia/ y daley/ ażby przyse/ a snadź krę-
przez skóre wysła nacięrac. y brali gorzycę garsę/ która
zfigami tłuczonemi męszac/ godzinie albo wiecęć na glo-
wie trzymali. brali radice asphodelli (co haustulā regia-
zowa) y albo tak wtłukwisy/ albo wpalwisy/ a proch ie-
go/ z sokiem cebulowym/ z kminem/ z nasieniem pokrzy-
wowym/ wczyniwisy takze. Takze z rzeźdy nasienie/ siar-
ku/ ciemierzycę mu troche/ olejku bobkowego przydawisy.
Takze gnóy gołebi/ gnóy mysy/ wpalwisy/ a sokiem iastro-
wym roztworzysy/ woccie a w winie warzac/ z wostkiem
a z swiniem sadlem. Takze czosnkowych główek kilko
spalwisy/ semen staphisagrie/ sandarake/ wost/ w wi-

nie y w

nie y w occie przed tym przywarzonym/ męszali. Ku kon-
cowi chorować kądziło w occie/ winem moczone/ y w
męszané. albo/ mirrhe/ kądziło tak vmoczone/ a z lada-
num y mirtowym olejkiem zmęszané. Co acz oni/ z temi
oleymi/ iadowitemi sokami/ z żółciami/ ze krwią męszac
chcieli/ my posolgować tak tłu vtraponému chcac/ rads-
zey nariam/ a owego kalidla/ co pod kowalstkim kamie-
niem na którym zelazo ostrza bywa/ albo miodu używ-
my. A iesli to sye nie zda dosyc/ owo nam Salopi dawa.

R. Solior absinthij/ betonicę/ rorimarini/ calamen-
ti montani/ pulegij/ abrotani ana p. j/ asari z j/ rosari
M. j/ nucum cupressi/ concusari n° iij/ bulliant in lixi-
nio tonsore/ et post ebullitionem colentur/ quo abluetur
caput fricando diutissime. Do czego iesli trzeba przyda-
wać agaryku dragme albo kilko. R. Rosari rubrar
alloe/ gallari corticum granatoru/ malabatri/ aut lo-
co eius nardi indicę/ sarcocole ana z j/ balaustioru/ mir-
rhe/ sandarache grecorę/ spice nardi ana z s/ costi/ vel
loco eius zedoarie z ij s/ saponis gallici quantum sufficit/
cum sapone communi miscendi. a saponem gallicum my-
tu niemamy ani widamy/ a iest to mydło które z rybiego
sadła czynia tak iako masło/ zaróždy mękkie y tłuste/ a
sadłu żółtemu farba podobné. Tym odmywisy z grubę-
go/ czasem owym/ wżiawisy malmazyę/ wryny chłopie-
cia zdrowego/ mleka krowiego świeżego/ po puł kwarty/
miodu przasnego pół funta/ y zdestyllowawisy oto wód-
kę wczynić/ a iż namazac przyydzie głowe/ oto tak

R. Euphorbij z ij/ taphię vel radicem eius z s/ tur-
bit orientalis z j/ gariophiloru pulueratoru z ij/ olei a-
migdalaru dulcium z j s/ teruntur terenda/ et miscentur
cum oleo/ in vase vitro capaci/ posito in caldario aque
bullientis/ per horas octo/ post ablato/ et aliquot item
diebus (alternis tamen) similiter cocto/ asseruatur do-
nec subsideat/ statim capillos prouocat. Dawa też Fere-

rius.

T.M.G. C.92.

Constantini
ox. regin. 7.

Lib. 2. C. 6.

rius. R. Mirtillorē / spice nardi / radicū asphodello-
rum / corticū pini ana 3 j / ladani / seminis apij / foliorē
senē / ciperi ana 3 s / seminis papaueris albi / corticū
tamaricis / sumitatum absinthij / rosarē rubrē / seminis
hedere ana 3 iij / ferueant in duplici vase / in vino astrin-
genti / aut in oleo mirtino / et lentissimo / ad tertie partis
consumptionem. Ad idem odoriferum. R. Pomatē
3 ij / ladani 3 s / moschi grana iij / aque rosatē in qua gra-
na sex sublimati bullierint 3 j / misce et line partes depi-
les. Confert aqua ex theriacā / aceto et aqua vite destil-
lata. A co iest aqua theriacalis / też powiada Rondeleti-
us. R. Theriacę antique lb s / radicū elenij / chinę
ana 3 iij / ciclamini 3 vj / ligni guaiaci / et corticis eius-
dem / in vino albo per diem maceratore / lb ij / posita in
vase vitro destillentur / Która to dla tego wkazuje / że y
my dawośmy pro basi / theriakam włożyć możemy tych sim-
plicia / co ich tu używamy / proporcja pewna / tedy też
nam będzie theriacalis alopeticā zc. Dawa Petronius
tych rzeczy iestże więcej / y bārzo dobrych na wrzad z nich /
y po nich piśac / ale cōż to wszytko tak choroby niedosie-
ga / że choć namazywać po zmyciu / ogoleniu / a skory na-
cieraniu będziem / mało bārzo sprawięm. przeto nieba-
wiasz sę fomenty / aby niemusiāto przysć do rubifican-
tia / a od tych do scarificatij / cucurbitul / y goracych ce-
ratorō / przepurguemy / wziawośmy elect: de psilio / rosati
mesue ā 3 iij / m. fiat bolus. Albo R. Rhabar. electi
mechoacan optimi / ana 3 j / cum vino odoro puluerata /
bibantur. Albo iestli lātā / siłā / czas / reki nam niezātrzy-
māz / daymy anthimonij in succo limonum per noctem
infusi / albo cum elect: ros: mes: dragmis duabus / grana
śesć / a potym wymie boże kurzmy. R. Ale dla Bogā /
czemu anthimonium my temu / Któręgo Włosy ani pur-
gować chca / a Galen powiada / że lekko bārzo trzeba /
Tak Galen powiada / ale w inszy alopeticę / Ktemu w o-

wéy/

Lib: 7. C. 7.

1. de C. M. f. l.

1. de C. M. f. l.

wéy / co sę dopiero zaczynać / iestże była nieukrzewiła.
gdzyż też tam ta Galenowa / by sę była nabarżięć wkrze-
wiła / za pół rokā ledwieby takā była mogła być zła / iāto
nāsā zā dzień / iad on ā złość wielkā w ciāto / nie prze ob-
structie / ani prostą cacochimīā / ale prze frānce wpuszcī-
wośy. A Włosy / oto patrzymy / że y tego y owęgo sę
siwośy / ali do kurzawy. a czemuż nie zārāz / spytāby ich.
Tedy R. Santalorum omnium / thuris / ligni aloes
ana 3 s / mirrhę 3 j / cinnabaris / auripigmenti ana 3 j /
misce fiat puluis / carbonibus inspergendus. Vel R.
Aloes / thuris / benioin / camphorę ana 3 iij / gallię mo-
schatę 3 j / ligni aloes 3 ij / cinnabaris / auripigmenti /
marcasitę aureę ana 3 j / misce fiat puluis. Albo

R. Cinnabaris 3 ij / auripigmenti 3 j / marcasitę seu
pirithes argentę 3 s / mirrhę / thuris / ladani / gumī iuni-
peri ana 3 v / corticē guaiaci 3 j / cum oleo guaiaci et sta-
cte / vel in defectu / cum terebintina formentur trocisci /
Któręmi podkurzāc go posādziwośy w wānnie / albo nā-
kręciē mu z kobiercōw wczyniwośy / podobno tegōż effectu
co y w mazīniu czekāiac. bo āczci to oni chcieli tylko
glowę mu podkurzyć / ale toby być mogło kiedyby iā od-
tulowā mić sę osobno godziło. co iż być nie może / tedy
zwytkym obyczāiem iż do wst / warg / zębōw / y plwānia
mu przyydzie nā insę przypadki / z ratunkiem gotowym
oczekawāiac. w Którę to przygodzie / co iestli do mazīnia
przyydzie / widziātem kiedy to czyniwal Antonius Chals-
mettus / y nāpisał w swym Enchiridion. R. Arungie su-
ille recentis lb s / mercurij eadem extincti 3 iij / vngti citri-
ni 3 ij / litargiri / cerusę ana 3 j / therebintine / resinę pini /
ana 3 ij / thuris / mastiches ana 3 j / tartari 3 iij / staphi-
sagrie 3 j s / stiracis liquidę 3 ij / olei rosati 3 iij / olei cha-
momelini / laurini ana 3 ij / succorē lapati acuti / scabi-
osę / limonum ana 3 j / fiat vngtum ex arte. Co iestli by
siny wietśęgo chcieli / w dopiero przestłych krostāch wēz-

Falop: 1.2. C. 92

pppp

miem

Lib. 5. summa
1. Tr. 2.

Lib. 4. f. 7. t. 1

664. Przymiotu Książ wtórych

miem ów/ iedno wždy w tym sye postrzeghy/ abyfyny le-
piéy niż do kuzawy purgowali. á iz Auicenna zalecat
hieras/ ruffi/ y logodij/ y przed sirupy/ y po sirupách ich
vzyrmy/pomniac ze wentrikulowi wtym y watrobie do
gadzac trzeba/ léczac te chorobe z fundamentu/ iako ca-
cochimia/prze ktora czlowiek oto/iako lis lintei/albo ias-
to waz lupiez z siebie zruca / dla czego ia téz tiriq/ albo
alopetia zwali. á co iesliby za taka pracq y wymyslem
tych lékarstw wlosy odrastac niechciaty: myslmy ze
albo sye cacochimia á humorow zbytek nie wy-
rzucit/ albo ciato ad tabem idac/ á w nas
turze nutritionem strawiwszy/
za tutezny czysciec / do
tamtego drugiego
z duza przy-
mierza.

Index

Index rzeczy które sye w tych książkach obudwu náyduia.

W Pierwszych.

Przymiot.	fol: 1.
Dieta.	25.
Z prostych lékarstw Snóy.	57.
Zola.	61.
Cieplicé.	63.
Wanny albo náparzanie.	67.
Sadla dzikich Kobyl vzywianie.	71.
Kurzawa z cynobrem.	74.
Dzewo swieté.	85.
Salsa párilla.	114.
Chyna	125.
Dzewo/ salsa/ chyna/ czym od siebie rózne.	137.
Mazanie z szem.	142.
Masci z szem rozmaitych medikow	168.
Do vst przypedzenie.	180.
Nosa vlomek.	187.
Podniebienia zdiurawienie.	194.
Jezyczka oslabienie.	197.
Omdlenie w katorni.	198.
Biegunka.	208.
Szczekotka.	218.
Niespanie.	229.
Pragnienie.	235.
Febra.	241.
Pot z ciata zbytni.	256.

PPPP ij

Kurez.

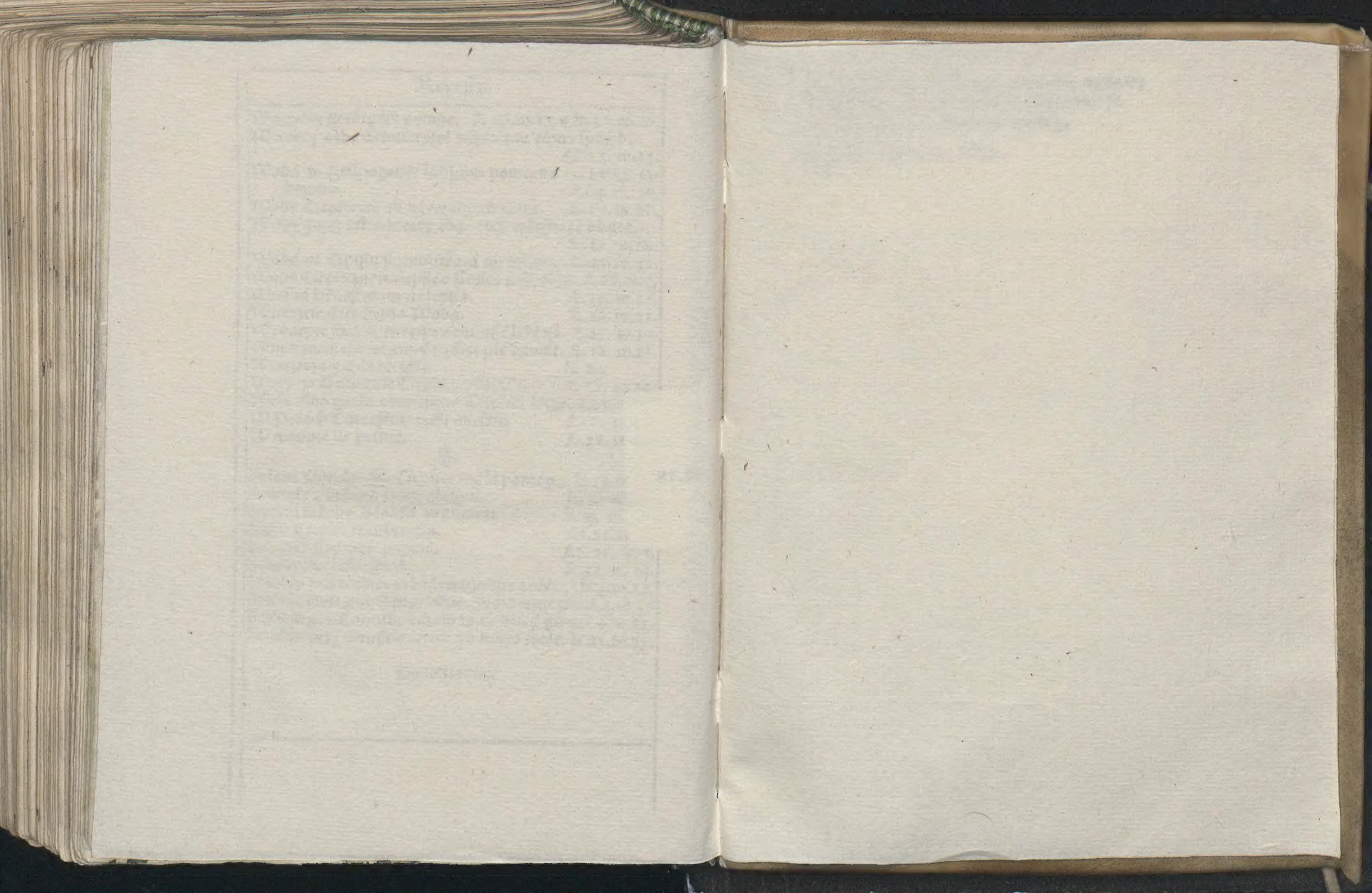

Kurecz.	264.
Zatwardzenie.	287.
Wanna prosta/ albo omycie ciała.	291.

W Wcórnych.

O chorobie namowa/ albo rada.	293.
Głowy bolenie.	318.
Watroby zapalenie.	345.
Śłodzona/ albo lewego boku ból.	370.
Cacochimia/ albo cięra żądna.	396.
Nierki/ albo kamięni.	417.
Carunkula/ albo zatkanie wryny.	444.
Wnetrzna ropa.	459.
Zwierzechowne zranienie.	477.
Dymiona.	489.
Guzy/ gruczoly/ suche wrzody.	510.
Kości zdziurawienie/ albo ogryznięcie.	521.
Fistuly/ albo dziury.	535.
W siedzeniu Frosty.	550.
Krwawnicę.	557.
Zyty naciekle.	573.
Członkowa choroba.	585.
Frosty/ zwierzb/ liszacie.	630.
Pilarella.	656.

W Králowie/ w Drukárniéy Łázarzowéy/
Roku Pánstkiego
I 5 8 I.

Konserwację papieru i nową oprawę
wykonano w Oddziale Konserwacji
Biblioteki Jagiellońskiej.

Kraków, marzec 1980

